MAGYAR SZÍNMŰVÉSZETI LEXIKON

A MAGYAR SZÍNJÁTSZÁS TÖRTÉNETE

A-PDF Merger DEMO : Purchase from www.A-PDF.com to remove the watermark

MAGYAR SZÍNMŰVÉSZETI LEXIKON

MAGYAR SZÍNMŰVÉSZETI LEXIKON

A MAGYAR SZÍNJÁTSZÁS ÉS DRÁMAIRODALOM ENCIKLOPÉDIÁJA

SZERKESZTETTE:
ERŐDI JENŐ ÖSSZEGYŰJTÖTT ANYAGÁNAK FELHASZNÁLÁSÁVAL,
A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SCHÖPFLIN ALADÁR

I. KÖTET

AÁGH ENDRE—FAUST

KIADJA:
AZ ORSZÁGOS SZÍNÉSZEGYESÜLET ÉS NYUGDÍJINTÉZETE

A Magyar Színművészeti Lexikon szerkesztőbizottságának és munkatársainak névsora:

Alapi Nándor
szinigazgató

Antóny Béla dr.
polgármester, Esztergom

Balassa Imre
szerkesztő

Bálint Lajos
iró, a Nemzeti Szinház dramaturgja

gr. Bánffy Miklós dr.
v. b. t. t., nyug. miniszter

Bánóczi László dr.
iró, rendező, szkfv. biz. tag

Bárdi Ödön
szinművész, tanár

Bárdos Artur dr.
iró, szinházigazgató

Barna János dr.
iró, keresk. iskolai igazgató

Bencs Kálmán dr.
m. kir. kormányfőtanácsos, polgármester, Nyiregyháza

Benyovszky Károly
iró, lapszerkesztő, Pozsony

Beöthy László
m. kir. kormányfőtanácsos, szinházigazgató

Blaha Sándor dr.
államtitkár

Boross Mihály
iró

Bosnyák Zoltán dr.
iró, nyug. államtitkár

Császár Elemér dr.
iró, egyetemi tanár

Császár Imre
a Szinművészeti Akadémia tanára, a Nemzeti Szinház örökös tagja

Csepely György
miniszteri osztálytanácsos

Cserna Andor
iró, szerkesztő

Dánielné Lengyel Laura
irónő

Deési Sándor
iró, segédtanfelügyelő

Dezső Kázmér
polgármester, Nagykőrös

Diósszilágyi Sámuel dr.
iró, főorvos, Makó

Ditrói Mór
a Vígszinház nyug. művészeti igazgatója, az Orsz. Szinészegyesület örökös diszelnöke

Doktor János
szinművész

Emőd Tamás
iró

Endrey Zalán
szerkesztő

Ernst Lajos
muzeum-igazgató, m. kir. kormányfőtanácsos

Erődi Jenő
a Belvárosi Szinház tagja, szinészettörténész, a lexikon szerkesztőbizottsági előadója és segédszerkesztője

Faludi Sándor
szinigazgató

Faragó Jenő
iró, szerkesztő

Farkas Béla (alsótakáchi) dr.
főispán, Szentes

Farkas Ferenc dr.
szinművész, tanár

Ferenczi Frigyes
a M. Kir. Operaház rendezője, szinésziskolai tanár

Fodor Oszkár dr.
orvos, m. kir. egészségügyi főtanácsos

Fülei-Szántó Endre dr.
kultuszminiszteri titkár

Gál Gyula
a Nemzeti Szinház örökös tagja, a Szinművészeti akadémia tanára

Géczy István
iró, az Országos Szinészegyesület titkára, a Petőfi Társaság tagja

G. Miklóssy Ilona
irónő

Gergely István
iró, szerkesztő

Gergelyffy Gábor dr.
m. kir. rendőrtanácsos, iró

Gruner Ede
a Vígszinház fővilágositója

Gulyás Menyhért
szinigazgató

György Lajos dr.
tanár, Kolozsvár

Győző Lajos
szinművész

Halmos István dr.
szerkesztő

Harsányi Tibor
iró

Harsányi Zsolt
iró

Hegedüs Tibor
a Vígszinház rendezője

Heltai Jenő
iró, a Belvárosi Szinház igazgatója, a Magyar Szinpadi Szerzők Egyesületének elnöke

Heltai Nándor
szinművész

Hevesi Sándor dr.
iró, a Nemzeti Szinház igazgatója, a Szinművészeti Akadémia tanára

Hont Ferenc
rendező

Hubay Jenő dr.
a Zeneművészeti Főiskola főigazgatója, a felsőház tagja, a M. Tudományos Akadémia tagja

Ilovszky János
szkfv. biz. tag, a Népszinház nyugdijintézetének elnöke

Janovics Jenő dr.
szinigazgató, Kolozsvár

Jeszenszky Sándor dr.
(kisjeszeni)
miniszteri tanácsos

Kállay Miklós
iró, szerkesztő

Kardos István
iró

Karinthy Frigyes
iró

Kéky Lajos dr.
iró, egyet. magántanár, a Magy. Tud. Akadémia lev. tagja

Kellér Andor
szerkesztő

Kereszty István
zenei publicista, a Magy. Nemzeti Muzeum nyug. könyvtárőre

Kertész K. Róbert
kultuszminiszteri államtitkár

Kiss Menyhért dr.
iró

Kóhn Dávid
szerkesztő, Békésvármegye törv. hat. bizottságának örökös tagja, Gyula

Komor Gyula dr.
iró, a Vígszinház dramaturgja, országgyülési elnöki tanácsos

Korniss Géza dr.
kulturtanácsnok, Békésgyula

Kosztolányi Dezső
iró

Kovács Kálmán
iró

Kovács Soma dr.
helyettes polgármester, Kaposvár

Laczkó Géza
iró

Lám Frigyes dr.
igazgató-tanár, Győr

Lányi Viktor
zeneszerző

Liber Endre dr.
m. kir. kormányfőtanácsos, székesfővárosi tanácsnok

Liptay Károly
iró, szerkesztő

Lugosi Döme dr.
ügyvéd, színészeti szakiró, Szeged

Márkus László
a M Kir. Operaház vezető főrendezője

Márton Lajos dr.
a Nemzeti Muzeum régészeti osztályának igazgatója, iró

Medgyaszay István
műépitész, műegyetemi magántanár

Miklós Jenő
iró

Móra Ferenc
iró, a szegedi Kulturpalota igazgatója, Szeged

Móricz Zsigmond
iró

Morvay Győző dr.
tankerületi kir. főigazgató

Nádas Sándor
szerkesztő

Nagy Adorján
a Nemzeti Szinház tagja, a Szinművészeti Akadémia tanára

Németh Antal dr.
szinészeti szakiró, a szegedi városi szinház főrendezője

Oláh Ferenc
szinművész, Szeged

Oláh Gusztáv ifj.
a M. Kir. Operaház szcenikai főfelügyelője

Olay Ferenc dr.
miniszteri osztálytanácsos

Orbók Attila dr.
iró, a Magyar Irók Egyesülete főtitkára

Pacher Béla dr.
székesfővárosi tanácsjegyző

Pálffy József dr.
a szegedi Városi Szinház intendánsa

Pataki József
a Nemzeti Szinház tagja, szinészettörténeti szakiró

Pekár Gyula dr.
v. miniszter, a Petőfi Társaság elnöke, a Magy. Tud. Akadémia tiszt. tagja, az Orsz Szinészegyesület diszelnöke

Péterfi István dr.
hirlapiró

Polgár István
Máv. titkár, szinészeti szakiró, Szombathely

Porzsolt Kálmán
iró, szerkesztő

Dr. Pukánszky Béláné
Kádár Jolán dr.
szinészeti szakiró, a Nemzeti Muzeum könyvtárőre

Pünkösti Andor (uzoni)
szerkesztő

Rédey Tivadar dr.
kritikus, a Nemzeti Muzeum főkönyvtárnoka

Rexa Dezső (nemeskuthi)
iró, szinészettörténész, Pestvármegye főlevéltárnoka

Robitsek Zoltán
rendező

Rozsnyai Kálmán
iró

Sallay Géza dr.
a vidéki szinészet országos felügyelője

Sándor József
a Magyar Artista Egyesület elnöke

Schöpflin Aladár
iró, a lexikon szerkesztője

Schwartzer Géza
a Magy. Kir. Operaház fődiszletfestője

Sebestyén Károly dr.
iró, az Országos Szinművészeti Akadémia igazgatója

Serédi Jenő dr.
orvos, iró, Miskolc

Siliga Ferenc
iró

Somlár Zsigmond
szinművész

Somogyi Szilveszter dr.
m. kir. kormányfőtanácsos, polgármester, Szeged

Vitéz Somogyváry Gyula
a Rádió h. igazgatója

Stella Gyula
szinművész, az Orsz. Szinészegyesület elnöke

Strazsinszky László dr.
polgármester, Szentendre

Szász Károly dr.
v. b t. t. iró

Szávay Gyula
iró, m. kir. kormányfőtanácsos, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara főtitkára

Szécsi Ferenc dr.
kir. közjegyző, iró

Szentpál Olga
tanárnő

Szerb Antal dr.
tanár

Szirmai Imre
szinművész

Szőts Ernő
a Magyar Telefon-Hirmondó és Rádió r. t. igazgatója

S. Fáy Szeréna
a Nemzeti Szinház örökös tagja, a Szinművészeti Akadémia tanára

Tamássy Miklós
az állami szinházak szcenikai felügyelője

Tarnay Ivor
Arad-Csanád vm. alispánja

Tiszay Andor
rendező

Tolnay Pál
mérnök, az állami szinházak műszaki főfelügyelője

Tóth László dr.
főszerkesztő

Vajda Ella
tanárnő

Vándor Kálmán
iró

Vásárhelyi Miklós dr.
városi tanácsnok, Balassagyarmat

Véli Miksa
takarékpénztári igazgató, Abony

Vidor Dezső
a M. Kir. Operaház titkára, a Szinészegyesület szinészképző iskolájának igazgatója

B. Virágh Géza
szerkesztő, szkfv. biz. tag

Widmar Antonio
az olasz követség titkára

ifj. báró Wlassics Gyula dr.
h. államtitkár

Zavaros Aladár dr.
m. kir. kormányfőtanácsos, polgármester, Székesfehérvár

A színművészet általában ősidők óta a nemes szórakoztatás egyik eszköze volt. A magyar színművészet keletkezésének első percétől fogva ezen messze túlmenő feladatok szolgálatában állott. A nemzeti gondolat, a hazafias érzés felkeltése és ébrentartása, a magyar nyelv pallérozása és terjesztése, a magyar drámairodalom megteremtése és ízmosítása voltak a magyar színművészet azon feladatai, melyekben különbözik minden más ország színészetétől és melyek a magyar színészetet a magyar kultúra egyik legfontosabb tényezőjévé tették. És az ma is.

Amikor az Országos Színészegyesület a közel 150 éves magyar színjátszás történetét, az azzal összefüggő minden művészi, irodalmi, személyi és technikai kérdéssel együtt lexikon formájában összefoglalva, a nagyközönség elé terjeszti, nemcsak magának a magyar színművészetnek tesz szolgálatot, de a magyar művelődés-történet számára is hézagpótló munkát végez.

Örömmel köszöntöm az Országos Színészegyesületet e törekvésében és olyan sikert kívánok e vállalkozásának, melyet e mű jelentőségénél fogva meg is érdemel.

GRÓF KLEBELSBERG KUNÓ
magy. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter

Ez a mü a színpad művészetének, a színháznak és szereplőinek birodalmán vezet végig.

Megvilágít minden elrejtett zúgot Thália honában.

Bepillanthatunk az örökszép szolgálatában álló színművészet minden titkába...

Megismertet a színművészet körébe vágó fogalmakkal, ismereteket ad elintézett és vajúdó problémákról.

Felelevenednek e mü lapjain a magyar színészet régi, fényes emlékei, sikerei.

Megtaláljuk benne a jelen törekvéseit.

Megjelennek előttünk Thália büszke hősei, kik a magyar szó, a magyar nyelv zengzetének vértezetében indultak el szolgálni a magyar eszményt....

Szemlét tarthatunk a jelen harcosain, akik működésükkel a nyelv és a haza szeretetét váltják ki a lelkekből és közrehatnak a nemzeti kultúra emelkedésére...

Ismerje meg ebből a könyvből minden magyar ember a magyar színművészetet, melyből a mult mint dicső emlék, a jelen mint küzdelmes valóság s a jövő mint reményeink szívrepesve várt hajnalhasadása tárul elénk...

Az Országos Színészegyesületet a Magyar Színművészeti Lexikon kiadása alkalmából melegen üdvözlöm. Elismerésre méltó munkát végzett, mert ez a nagy mű a magyar színművészeti irodalomban régóta érzett hiányt pótol.

Kertész K. Róbert
magy. kir. vallás- és közoktatásügyi
államtitkár

AZ ORSZÁGOS SZÍNÉSZEGYESÜLET ÉS NYUGDÍJINTÉZETE IGAZGATÓ-TANÁCSÁNAK NÉVSORA

Díszelnökök:

DR. PEKÁR GYULA
v. miniszter, országgyűlési képviselő, író, a Petőfi Társaság elnöke, stb., stb.

DR. VASS JÓZSEF
kalocsai nagyprépost, pápai protonotárius, országgyűlési képviselő, magy. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter

Elnökség:

STELLA GYULA
elnök

KARDOSS GÉZA
vidéki alelnök

REMETE GÉZA
vidéki alelnök

RÓZSAHEGYI KÁLMÁN
fővárosi alelnök

FEHÉR GYULA
számvizsgáló

PERCZEL OSZKÁR
számvizsgáló

DR. ZBORAY MIKLÓS
ügyész

DR. MINICH KÁROLY, egyetemi tanár
orvos

DR. IRSAI FRIGYES, főorvos
orvos

Az igazgató-tanács tagjai:

Fővárosi tagok:

Fehér Gyula, Dr. Farkas Ferenc, Nagy Jenő, Matány Antal, Perczel Oszkár, Sarkadi Aladár, Rózsahegyi Kálmán, Sebestyén Géza, Stella Gyula, Tihanyi Béla.

Vidéki tagok:

Bársony Aladár, Békefi Róbert, Deréki János, Erdélyi Rezső, Falussy István, Gulyás Menyhért, Herczeg Vilmos, Kardoss Géza, Kiss Árpád, Korda Sándor, László Gyula, B. Polgár Béla, Remete Géza, Szabó Ferenc, Szalay Pál, Szatmári Endre, Szirmay Vilmos, Thuróczy Gyula, Zilahy János.

Tisztikar:

Géczy István, Balla Kálmán, Delli Lajos, Kabelik Anna, Jerffy Antal, Indig Sándor, Györgyi Rezső.

Propaganda-osztály vezetője:

B. Kovács Andor.

Ez a tanács adta ki ezt a művet az Országos Szinészegyesület és Nyugdíjintézete 60 éves fennállásának emlékére, azzal a tudattal, hogy ezzel a magyar színművészet történetében hézagpótló munkát végzett.

Ezúton is hálás köszönetet mondunk az egész magyar színészet nevében illusztris munkatársainknak, akik a mű megteremtésében olyan nagy szeretettel és buzgalommal segítségünkre voltak.

ELŐSZÓ.

A magyar színművészet másfél évszázados multja a magyar kultúra történetének egyik legérdekesebb fejezete. Tele van küzdelemmel, romantikus lelkesedéssel és dicsőséggel. S a másfél évszázados harc eredményei itt vannak előttünk: ma a magyar színművészet — ezt szerénytelenség nélkül el lehet mondani — a magyar kultúra egyik legvirágzóbb ága. Nemcsak a kiemelkedő nagy tehetségek teszik azzá, hanem az átlag-színvonal is joggal hozható párhuzamba a legfejlettebb színészetű nagy nemzetekével. Úgy éreztük, elérkezett az ideje annak, hogy ennek a másfélszázados multnak és ennek a virágzó jelennek az adatai összegyűjtessenek egy nagy enciklopédikus műben. Ezért határoztuk el magunkat a *Magyar Színművészeti Lexikon* kiadására.

A maga nemében példa nélkül álló vállalkozás ez. Ilyen nagy arányú színművészeti lexikon nemcsak a magyar irodalomban nem volt eddig, hanem tudtunkkal a külföldi irodalmakban sincs. Mi azonban abból a meggyőződésből indultunk ki, hogy szükség van rá. A magyar művelt közönség a művészeteket általában s különösen a színművészetet sohasem tekintette egyszerűen szórakozás dolgának, hanem fontos nemzeti ügynek, a magyar nyelv döntő hatású terjesztőjének és pallérozójának, a magyar műveltség előharcosának. Nem felesleges munka tehát másfél évszázados küzdelmeit és eredményeit egy egységes műben úgy összefoglalni, hogy a közönség bármikor tájékozódást szerezhessen bármely részletről. Mi szeretnők elérni, hogy a magyar színművészet multja és jelene élővé legyen a magyar közönség tudatában és ennek a célnak a szolgálatára hivatott a *Magyar Színművészeti Lexikon*. Színművészetünk irodalma elég gazdag, van nagyszabású alkotása, mint Bayer József alapvető nagy műve: *A Nemzeti Játékszín Története*, van számos monográfiánk, amely a széles kör egy-egy kisebb szelvényét megvilágítja. Ezek azonban alig forognak a nagyközönség kezén, legnagyobbrészt folyóiratokban vannak eltemetve s csak szakemberek számára közelíthetők meg. Viszont a közönségben meg van az érdeklődés, a tájékozódás és megismerés vágya. Ezt jobban kielégíti egy nagy lexikális mű, amelyben az egész anyag könnyen kezelhető formában együtt van. Ezért hisszük, hogy lexikonunk meg fogja találni az utat a nagyközönséghez.

Igyekeztünk a lexikont a lehetőséghez képest teljessé tenni, hogy minden benne legyen, ami a magyar színművészettel szoros kapcsolatban áll. Természetesen nagy súlyt fektettünk az életrajzokra; a múlt színészei közül mindenki benne van, akiről egyáltalán maradtak fenn adatok, a jelenkor lehetőleg minden színé-

szére vonatkozó adatokat felvettük, jelentőségüknek megfelelő terjedelemben. De nemcsak színészéletrajzok gyűjteménye ez a lexikon, hanem benne van minden, amit a magyar színpadról a közönség tudni kívánhat: a drámatörténeti adatok, nemcsak az egyes drámaírókra vonatkozók, hanem az egyes nevezetesebb színművek története a magyar színpadon, nevezetesebb előadásaiknak dátumai és szereposztásai, a magyar városok színházainak története, a színpad és színjátszás technikájára vonatkozó ismeretek, a speciális színész-nyelv jelenségei, terminus technikusai, szólásmódjai, a színészet fontosabb problémái. Igyekezetünk szerint e mű *a magyar színművészet részletes enciklopédiája* kell, hogy legyen. Minden figyelmünket arra fordítottuk, hogy a műben hézagok ne maradjanak, hogy minden benne legyen, ami belevaló. Ha netalán mégis akadna valami hiány, ami ilyen roppant anyagnál szinte elkerülhetetlennek látszik, azt a negyedik, utolsó kötet végén külön függelékben fogjuk pótolni.

Meg kell itt állapítanunk, hogy a *Magyar Színművészeti Lexikon* létrejöttét elsősorban *Erődi Jenő* úrnak, a Belvárosi Színház ügyelőjének köszönheti. Az ő negyedszázados fáradhatatlan és önfeláldozó gyűjtő munkája révén halmozódott fel az az óriási anyag, mely e lexikon törzse. Erődi Jenő maga a következőkben mondja el gyűjtő munkájának történetét:

»Hozzáfogtam a magam erejéből az adatok gyűjtéséhez, nekivágtam az irdatlan útnak, vezetett a pályaszeretet, a kitartó és el nem lankadó szorgalom, a nagy ősök iránti tisztelet és hála érzete. A Nemzeti Múzeumnak törzsvendége lettem. A munkabeosztást előbb valósággal stúdium tárgyává tettem. Mindenek előtt a kutatás speciális tudományával kellett megismerkednem. Ez abból áll, hogy a források kikutatását tartottam első célomnak megismerni, ilyenek: *Bayer:* »A Nemzeti Játékszín Története« és *Váli* Béla dr.: »A magyar színészet története« című munkái, majd *Incze* Henrik dr.: »Színészeti almanach«-jainak lexikon-része, — azután ezek alapján az eredeti helyeket néztem át a megfelelő ujságokban, — és cédularendszer alapján kezdtem a katalogizálást, még pedig a színészet kezdetétől, 1790-től, a mai napig. Ez a munka nem járt mindig sikerrel, mert színészi életrajzot a régi lapokban nem igen találunk. Ha sikerül is nagyméha egy-egy ilyen régi színész nevére bukkanunk, azoknak rendszerint csak a vezetéknevük van kiírva, ami a lelkiismeretes kutatást megnehezíti. Így például a régiek között nagyon gyakori volt a Farkas, Kiss, Barna, Váradi, Horváth, Nagyné, Fehérné stb. és ezeknek most már, évtizedek múlva, lehetetlen a valódi tulajdonosára rábukkannunk.

Az első hiteles életrajz *Láng Ádámné*-é (Lásd: *Hazai és Külföldi Tudósítások*, 1806. 209. szám, 766—768. oldal), utána *Termetzky* Franciskáé, akiről a *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1810. Szent Mihály-hava 22-ik száma, a 170. oldalon hoz nekrológot. Egy-egy kisebb terjedelmű megemlékezés akad ezután is, de természetesen ezt is sok-sok fáradsággal találja meg a kutató, mert hiszen idevonatkozó katalógus, amely a színészi életrajzok betűrendes helymegnevezését közölné, nincs a mi irodalmunkban. Jó sokára a *Honművész*-ben ráakadtam *Parázsóné* elhunytára. Ebből az alkalomból igen érdekes megjegyzést fűz a szerkesztő a beküldött közlés-

hez, mely így szól: »Igen szívesen venné e lapok kiadója, ha eddig elhalt más jelesebb színészek életéből is hasonló közlemények küldetnének hozzánk, hogy e szerint ezek e folyóiratban közre bocsáttatván, nemzeti színészetünk azon hézagát is kipótolnák, mellynek betöltése felöl mindeddig még nem gondoltunk, holott a külföld ennél sokkal csekélyebb érdekű cikkelyeket is kimerítő teljességgel már régen kiegészíte.« *(Honművész,* 1838—20. szám, 159. oldal.) Mint ebből is látni, már 1838-ban is fontosnak találták a nekrológokat. Már most elképzelhető, hogy mennyi életrajzunk lenne, ha a lapok vidéki levelezői ezeket megírták volna; eszerint a nekrológok hiányosságai is az okai annak, hogy az úttörő színészekről vajmi kevés feljegyzésünk maradt. A kevéssé ismert színészről a lapok nem is emlékeztek meg, az ismertebbek is csak 8—10 sort kaptak. *Pergő* Celesztint, *Jancsó* Pált, *Megyeri* Károlyt, *Kántornét* egészen röviden örökítik meg, — tehát hogy a szaklexikon ennek ellenére lehetőségszerűen mégis bőven emlékezzék meg a színpad egy-egy kiválóságáról, elhatároztam, hogy minden nevezetes eseményt feljegyzek, amely az illetővel vonatkozásban van; azután nyomról-nyomra, lépésről-lépésre haladtam, hogy megismerjem azon kort is, amellyel annak tárgyalása alatt foglalkozom, és azután egy-egy ívre írtam sok-sok színész nevét, akikről valamelyes érdemleges adatot találtam, ezeket az adatokat ABC-rendszerbe foglalva, összegyűjtöttem és mikor már körülbelül teljesnek bizonyult az életrajz, egyenként lemásoltam. A munka kedvező folytatása azonban a vidéki lapok áttekintésénél is megakadt, mert sajnos, a vidéken csak a kolozsvári lapok foglalkoztak behatóbban a magyar színművészettel. Az is baj, hogy az ujságirodalom csak a 60-as években kezd fellendülni, tehát meg kellett elégednem azzal, amit az addig megjelent lapok nyujtottak. A fővárosban a *Magyar Hírmondó, Magyar Kurir, Hazai és Külföldi Tudósítások, Honművész, Honderű, Regélő, Hölgyfutár, Fővárosi Lapok* és újabban a *Pesti Hírlap* foglalkozott eléggé méltányosan a színészeti viszonyokkal, a vidéken pedig a kolozsvári *Erdélyi Híradó,* a győri *Hazánk,* a *Debrecen-Nagyváradi Értesítő,* a *Szegedi Híradó,* a debreceni *Hortobágy,* az aradi *Alföld,* stb. Ezenkívül még sok száz és száz lapból jegyezgettem, de nem hagytam figyelmen kívül a régi színházi zsebkönyveket, színlapokat, kéziratokat, szakkönyveket, sőt a gyászjelentéseket sem. Múzeumi kutatásaimon kívül a pestmegyei levéltárban is dolgoztam, az Egyetemi- és Fővárosi Könyvtárban nemkülönben, ezenkívül jegyzeteket készítettem az Orsz. Színészegyesület emlékeiről is és, hogy lehetőleg eredeti jegyzeteim is legyenek: közel háromszáz ismertebb nyugdíjas színész életrajzát sikerült megkapnom. De felhasználtam magánjegyzeteimet is, melyeket 1899. óta naponta gyűjtök. Tehát sok mindenre igyekeztem kiterjeszteni figyelmemet és mindig javítani, bővíteni, újjal kiegészíteni a már meglevő anyagot. És hogy hozzáértő és e téren elismert nevű egyén kritikai hozzászólását is megismerhessem, összeköttetésbe jutottam néhai *Rakodczay* Pállal, az ismert színészi szakíróval, aki munkámat sok újfajta útmutatással gazdagította. Azonkívül halálos ágyán rám testálta egy megkezdett lexikon anyagát és teljes színlapgyűjteményét is, melyek szintén jó szolgálatot tettek munkámnak. Legyen áldás emlékén!«

Ebből a beszámolóból látható, mekkora kutató és gyűjtő munka eredménye a *Magyar Színművészeti Lexikon.*

Erődi Jenő úr munkáját azután kiegészítették azok a kiváló írók és színházi szakemberek, akik egyes kérdésekről szóló cikkeikkel hozzájárultak a munka teljességéhez és színvonalához. Hálásan emlékezünk meg e helyütt róluk, mint nagy munkánk segítő társairól. Munkatársaink névsorát a IV. oldalon soroljuk fel.

A Magyar Színművészeti Lexikon nem üzleti vállalkozás. Az Országos Színészegyesület, a magyar színművészet egyetemes szervezete adja ki. A példányok eladásából származó jövedelem a magyar színészek nyugdíjalapját fogja gyarapítani. Aki tehát a négy kötetet megvásárolja, az nemcsak nagyértékü munkával gazdagítja könyvtárát, hanem egyúttal a nehéz helyzettel küzdő színészet jobblétének is szolgálatot tesz.

Külön kell megemlékeznünk a lexikon *illusztrációiról.* E tekintetben is mennél nagyobb gazdagságra törekedtünk. Nemcsak a színészek arcképeit gyűjtöttük össze, hanem a színészetünkre vonatkozó egyéb illusztráció-anyagot is, úgy hogy illusztrációink mintegy szemléltetik színészetünk történetét. Az illusztrációk összeállításában nagy segítségünkre voltak a Nemzeti Múzeum és a Nemzeti Színház igazgatósága, Ernst Lajos kormányfőtanácsos úr, több megye és város, akik múzeumuk anyagát és több színházbarát, akik a birtokukban lévő színésztörténelmi tárgyakat készséggel bocsátották rendelkezésünkre.

A négykötetes nagy mű előkelő díszü kiállításáért a *Thália-Kultúra nyomdai részvénytársaságot* illeti meg az elismerés. E tekintetben is igyekeztünk a legjobbat nyújtani s a nyomdavállalat e tekintetben a legmesszebbmenő áldozatkészséggel támogatott bennünket.

Abban a meggyőződésben bocsátjuk a nagyközönség elé a *Magyar Színművészeti Lexikont,* hogy nemcsak a magyar színészet ügye iránt érdeklődőknek adunk a magyar *szinházra* vonatkozó ismeretekben tájékoztatót, hanem a magyar tudománynak is szolgálatot tehetünk.

Budapest, 1929. október.

Az Országos Színészegyesület
és Nyugdíjintézete.

A magyar színészet.

Történeti áttekintés.

Amikor József császár kiadta híres nyelvrendeletét, melyben a német nyelvet tette kötelezővé a magyar közhivatalokban, a megtámadott nemzetiség védelmére egyszerre talpra ugrottak a tekintetes magyar vármegyék és riadót fújtak a testvér erdélyi Székek.

E nagy megmozdulás eredményeképpen jött létre a hivatásszerű magyar színészet, még pedig azzal az egyenes célzattal, hogy a magyar nyelv pallérozását előmozdítsa s nemzetiségünket megerősítse.

A magyar játékszín tehát védőbástyának épült a Habsburgok beolvasztási törekvései ellenében; az úttörő színészek pedig a magyar nyelv apostolainak s a nemzeti eszme harcosainak tekintették magukat.

Ezért van, hogy míg más nemzeteknél, ahol a színészet pusztán csak szórakoztatási célból létesült, többnyire a nép fiaiból kerültek ki a színészek, nálunk csaknem kivétel nélkül a nemesi középosztály adta az úttörő színész-anyagot.

József császár halála után két magyar játszó társaság keletkezett az országban: az egyik Pesten, 1790-ben, a másik Kolozsvárt, 1792-ben. A pesti úttörők Kelemen Lászlóék (l. o.) voltak, Kolozsvárt pedig a Fejér testvérek (l. o.) és Kótsi Patkó János (l. o.) toborozták össze az első magyar színtársulatot.

Kelemen László színtársulata 1796-ban teljesen feloszlott. Ennek oka Pesthez való merev ragaszkodása volt. Kevés magyarságával Pest kis város volt ahhoz, hogy német színháza mellett állandó állomást adjon a magyar színészetnek. Ennek a körülménynek fel nem ismerése okozta Kelemenék bukását.

Szerencsére Kolozsvárt jobban alakultak a dolgok. Ott hamarosan belátták, hogy a magyar játékszínt (megfelelő nagy város hijján) csak az úgynevezett vándor színészeti rendszerrel lehet fenntartani. Az erdélyi szintársulat csak a téli hónapokban játszott Kolozsvárt, míg az év többi részében kisebb-nagyobb kirándulásokat tett Marosvásárhelyre, Brassóba, Nagyváradra, Debrecenbe stb.

Az erdélyi játékszín ügyét nagyban előmozdította az a körülmény, hogy 1794-ben már országos főigazgatója volt: az idősb báró Wesselényi Miklós személyében, aki — nem egészen 20 évi főigazgatósága alatt — körülbelül 20.000 pengő forintot (tehát abban az időben temérdek összeget) költött saját zsebéből a játékszín céljaira.

Ilyen körülmények között az erdélyi szintársulat annyira megerősödött és úgy megnövekedett, hogy 1806-ban Wesselényi jónak látta azt kettéosztani. A társulat fele Erdélyben maradt, a másik fele pedig kijött Magyarországba, hogy a Kelemenék kezéből kihullott zászlót — Wesselényi óhajára — ujra magasra emelje.

Az Erdélyből kijött társaság 8 évig játszott Pesten, egy ideig a Rondellá-ban (l. o.), majd a Hacker-házban (l. o.).

A társaságnak egy ideig Wesselényi volt a főigazgatója, de a nagy távolság miatt erről leköszönt s a magyar játszókat Pest vármegye gondjaira bizta. A társulat főigazgatója előbb Vida László (l. o.), majd Kultsár István (l. o.) volt. Lelkes magyar emberek voltak *mindaketten s tőlük telhetőleg anyagi áldozatokkal is* előmozdították a magyar játékszín ügyét.

Csak az volt a baj, hogy az Erdélyben olyan jól bevált vándor-rendszert nem alkalmazták. Ennek pedig az lett előreláthatóó következménye, hogy amikor Vida László és Kultsár István anyagilag kimerült, a társulat kénytelen volt véglegesen eltávozni Pestről.

A cél tehát, amit az Erdélyből kijött társasággal el akartak érni, hogy t. i. Pesten állandósítsák a magyar játékszínt, nem sikerült ugyan, de, Wesselényi előrelátó gondoskodása következtében, lett legalább egy állandó játszótársaságunk, mely vándorlásai közben megnövekedvén, lassankint újabb és újabb rajokat bocsátott ki magából, úgy, hogy életképessé tette a Királyhágón innen is a magyar játékszínt.

Az erdélyi részekben ez alatt annyira megerősödött a játékszín ügye, hogy 1803-ban építeni kezdték a kolozsvári színházat, mely 1811-ben tető alá is került, de a közbejött pénzdevalváció következtében az építkezés folytatása sokáig szünetelt, úgy, hogy a színházat csak 1821-ben adhatták át hivatásának.

Ez volt az első állandó magyar színház a két magyar hazában.

Az első életképes szintársulatot s az első állandó szinházat tehát Kolozsvár adta a magyar szinészetnek.

Az indítás munkája általában Kolozsváré, s az irányitást is csak később — Wesselényi halála után — vették át egyes magyarországi vármegyék és városok.

Pest vármegye már Kelemen Lászlóék útjait is segitette előmozdítani, majd pártfogásába vette Wesselényi szinjátszóit is. Azután Fehérmegye társulata alakult meg 1818-ban, a kitünő társulatot az 1825-iki Pozsonyi országgyülésre is felküldte Székesfehérvárról a vármegye, hogy szabatos előadásaival a tekintetes Karokat és Rendeket a magyar játékszín országositására buzditsa.

Fehérvármegye után Borsod vármegye és Miskolc városa is kivette részét a magyar szinészet fejlesztésében. Miskolc 1823-ban szinházat épitett, mely 1827-ben megnyilt s igy Borsod vármegyével karöltve — szubvenció mellett — módot nyujtott arra, hogy egy magyar szintársulatnak állandó téli állomást biztositson.

Ennél talán még többet tett Abauj vármegye és Kassa városa. A két törvényhatóság 1828-ban állandó pártfogásába vette a Kolozsvárról országos körútra indult szinészeket, akik Berzeviczy Vince (l. o.) intendáns kitünő vezetése alatt s az intelligens kassai közönség műizlése következtében olyan nagy előmenetelt tanusitottak, hogy hamarosan a legkitünőbb magyar szintársulattá fejlődtek.

1828-tól 1833-ig Kassa volt a magyar játékszín központja. Nyáron vándorútra keltek ugyan az aktorok, de télire mindig visszajöttek Kassára. Ebben az időben még »szinészeti plánta iskolá«-t is akartak létesiteni Kassán. Az érdekes tervből ugyan semmi sem lett, de Kassa igy is kitünő nevelő iskolának bizonyult. Hiszen ott nőttek naggyá azok a szinészek, akik a négy évig tartó budai időszak után az 1837-ben megnyilt Nemzeti Szinháznak (l. o.) tagjai lettek.

A Nemzeti Szinház felépitése a legnagyobb horderejű esemény

volt a magyar színészet történetében. Ezzel az épülettel, melynek anyagait a fellelkesült magyar társadalom hordta össze, végre igazi központja lett az addig tisztára vándor-rendszerű színészetünknek.

A Nemzeti Színház létesítésével új perspektivák nyiltak a magyar drámairodalom és szinjátszás fejlődése elé. Egy állandó jellegű magyar szinház a finom izlésű, de nagyobbára német ajkú fővárosban nemcsak nemzeti, hanem művészi szempontból is nagy jelentőséggel birt. A magyar színészeket itt már maguk a viszonyok is folytonos fejlődésre sarkalták. Életbevágóan fontos volt, *hogy a mi színészeink mielőbb túlszárnyalják a minden* tekintetben gazdag pesti német szinház művészi szinvonalát. Ha e versenyben, mely a két szinház között fennállt, mi maradtunk volna alul, akár becsukhattuk volna a Nemzeti Szinházat.

Ám a jónak mindig van rossz oldala is. A Nemzeti Szinház felépültével meggyengültek a nagyobb vidéki városok szinpadai. Azok a városok, melyek azelőtt országos jellegű központjai voltak a magyar játékszinnek, most jelentőségükből sokat vesztettek. A Nemzeti Szinház minden jobb erőt magához vonzott s a vidéknek inkább csak a selejtje maradt.

A legnagyobb hanyatlást Kassa mutatta, ahol 1840-től 1861-ig jóformán egészen elhallgatott a magyar szinészet.

Egyedül a kolozsvári Nemzeti Szinház (l. o.) tudta országos jelentőségét fenntartani. A kolozsvári szinház az országnak második drámai szinpada volt s mint ilyen, sok jó szinészt nevelt — a budapesti Nemzeti Szinház számára.

Ha a tóba nagy követ dobnak, a csendes víz nagy hullámgyűrűket vet körülötte, míg aztán megint sima lesz a víz tükre. Igy volt ez a Nemzeti Szinháznál is. Eleinte meggyengitette a vidéki szinházakat, de idő múltával irányitója és fejlesztője lett az egész magyar szinészetnek. A messzeeső vidékek is úgy néztek a Nemzeti Szinházra, mint az Óceán utasai a világító toronyra. Tekintélye, súlya egyre nőtt: ő diktálta a műsort, az izlést s a stilust.

A magyar szinjátszás 1790-ben tévesztett úton indult. Kelemen Lászlóék ugyanis a német szinészeket vették mintául. Tőlük tanulták el a szinpadi beszéd és mozgás szabályait. Ennek a magyartalanul álpáthoszos beszédnek ugyan már a híres kolozsvári Patkó

János is ellenzője volt, de a németes játékstilust mégis csak a Nemzeti Színháznak sikerült a magyar színészet vérkeringéséből lassú, célirányos munkával kioperálni.

A magyar színjátszás fejlődésére nagy hatással volt az a körülmény, hogy a 40-es évtized folyamán a Nemzeti Színháznak eredeti műsora lett. Az ekkor keletkezett népszínmű s a fellendült történeti dráma egyre több és több alkalmat adott a magyar parasztok és magyar hősök ábrázolására. Igy lett igazán magyarrá a magyar színjátszás.

Azután jött az 1848—49-iki szabadságharc. Már ez a rövid kis korszak is megnehezítette a magyar színészet sorsát.

Az elnyomatás korszaka azonban még szomorúbb volt. Az osztrák hatóságok behozták a cenzurát, letiltották a színpadról a hazafias drámákat.

Megsinylette ezt a gyászos korszakot a Nemzeti Színház is. A vidéki színészet talán még jobban.

Uj színház mindössze négy épült ebben a korban: a szabadkai (1848—54.), a miskolci (1857.), a budai Népszínház (1861.) és a debreceni színház (1865.).

Nehéz idők voltak ezek s csak a 60-as évek elején mutatkozott egy kis derengés, amikor az elnyomás enyhült s a cenzura is engedékenyebb lett.

A hatvanas évtizedben már a hazafias drámákat is eltűrték. Politikailag ugyan el voltunk még nyomva, de a színpad valamenynyire felszabadult.

Iróink ki is használták ezt a szabadságot. Annyi hazafias drámát sohasem írtak, mint nálunk a hatvanas években. Igaz, hogy ezek a drámák többnyire szónoki drámák voltak s a színpad igy szükségszerűleg inkább szószék lett. De ezt már az idők szelleme hozta magával. Szószék lett a színpad, mert a politikailag elnyomott nagy szónoknemzetnek valahol ki kellett szónokolnia magát.

Ez azonban nem tartott soká. A kiegyezés után a politika leszorult a színpadról. Uj idők jöttek. A Nemzeti Színház állami intézet lett (addig csak országos volt); a vidéki színészek pedig egyesületbe tömörültek.

Az Országos Színészegyesület (l. o.) és a Nyugdíjintézet

megalapítása vidéki színészetünk életében kétségkivül a legnagyobb jelentőségű esemény, mert anyagilag és erkölcsileg egyaránt előmozdította a színészet ügyét.

Az 1867-iki kiegyezés után új lehetőségek nyiltak a színészet fejlődése elé. Látszik ez abból a sok színházépítési mozgalomból, mely Budapesten is, a vidéken is megindult. Egymásután emelkedtek a szinházak. Pesten kettő is: a Népszínház (1875.) és a M. Kir. Operaház (1884.). A vidéki városok közül Arad (1874.), Temesvár (1875.), Szeged (1883.), Pozsony (1886.), Pécs (1895.), Kecskemét (1896.), Kassa (1899.), Nagyvárad (1900.) stb., stb. szintén felépitette a maga díszes színházait.

Az új szinházakban nagy fejlődéseknek indult a vidéki szinjátszás, úgy, hagy lassankint kihalt az a modorosan rikító játékmodor, mely a vidéki színészek legtöbbjét még a hatvanas években is jellemezte.

Az egyre sűrűsödő vasúti sínek is hozzájárultak a vidéki színészet fejlesztéséhez, amennyiben a távoleső vidékeket is közelebb hozták a fővároshoz.

A Nemzeti Színház ez időben (a Paulay-korszakban) érte el addig legmagasabb müvészi szinvonalát és csakugyan világító tornya lett a vidéki színészet kisebb-nagyobb hajóinak.

A magyar színészet 1890-ben ünnepelte meg száz esztendős fennálltát.

Elfogulatlanul megállapíthatjuk, hogy e száz esztendő alatt nagy előrejutások történtek a magyar szinpadon.

Mik voltunk mi a kezdet kezdetén és még azontúl is negyven esztendeig? Megtűrt és kiuzsorázott vendégek, teljesen kiszolgáltatva a német szinigazgatók szeszélyeinek.

Mert német szinészet előbb volt nálunk, mint magyar, még pedig minden tekintetben gazdagabb a mienknél. Nekik voltak szinházaik, (Pest-Budán kettő) volt müsoruk, drámairodalmuk, volt pénzük, a nagy németországi szinpadokról nagynevű müvész-vendégeik. Nekünk nem volt semmink. Sem pénzünk, sem drámairodalmunk, sem müsorunk, sem szinházunk. Szegények voltunk és nincstelenek. Idegenek voltunk a magunk földjén, saját országunkban.

És mégis előrejutottunk. Megerősödtünk. Megnövekedtünk. Sok

tekintetben túlszárnyaltuk, majd véglegesen el is némítottuk a magyarországi német színészetet.

Nem a politika eszközeivel harcoltunk (hiszen ilyesmikkel nem is rendelkeztünk), hanem tisztán a művészet fegyvereivel.

Annál nemesebb volt a harc és annál szebb az eredmény. Mert a százesztendős fennállási ünnepen már nem volt német színház a fővárosban (az utolsó 1889-ben égett le), és a vidéken is egyre ritkult a számuk. Pozsony, Temesvár, Kassa, Sopron lassankint mind magyarrá lett, úgy, hogy német színtársulat (egy-két kisebb város kivételével) alig működött az országban.

A magyar színészet tehát nemzeti misszióját — **akkor** — csaknem egészen betöltötte.

Most új nemzeti hivatás vár a magyar színészetre. Nagyobb és nehezebb, mint bármikor.

A trianoni béke-diktátummal letépték rólunk legjobb színházvárosainkat. Kolozsvár, Kassa, Pozsony, Temesvár, Arad idegen kézben, idegen elnyomás alatt!...

Az elszakitott részeken még őrt áll egy-egy magyar szinészcsapat, de félő, hogy a hősi küzdelmet nem birja soká! Ott az elnyomók sorvasztják a magyar színészetet, a csonka országban pedig a nehéz gazdasági viszonyok, amelyek csaknem lehetetlenné tesznek minden magasabb célkitűzést.

A hajó, amelyet Kelemen Lászlóék és Kótsi Patkó Jánosék indítottak útnak s melynek hősi kapitánya valamikor Wesselényi volt, most tépett zászlóval és tépett vitorlákkal hányódik a viharos tengeren...

Vajjon lesz-e, aki majd egyszer biztos révbe tudja vezetni?!

Pataki József.

Rövidítések magyarázata:

a. m.	= annyi, mint
bem.	= bemutató, bemutatója, bemutatták
boh.	= bohózat
cs. n.	= családi neve
e. e.	= első előadása
felv.	= felvonás
fr.	= francia
l. o.	= lásd ott
ol.	= olasz
szmű	= színmű
szomj.	= szomorujáték
trag.	= tragédia
társsz.	= társszerző
u. i.	= ugyanitt
u. o.	= ugyanott
vj.	= vígjáték
v. ö.	= vesd össze
zen. szerz.	= zenéjét szerzette

Egressy Gábor halála a Nemzeti Színház színpadán 1866. július 30-án, a Brankovics György című tragédia előadása közben.

Festette: Pállik Béla. Eredetije az Ernst-múzeumban.

A

Aágh Endre, színész, sz. 1894. máj. 11-én, *Kecskeméten*. Színpadra lépett 1919. jan. havában.

Aalberg Ida, *finn* színésznő (*Uexküll-Ghyllenband* báróné), sz. 1858. dec. 3. *Leppäkoski*-ban, megh. 1915. jan. havában, *Helsingfors*-ban. Hazájában egészen fiatalon feltünt; népszerű és ünnepelt művésznő volt külföldön is. Magyarországon 1880. szept. 7-én vendégszerepelt, a budapesti *Népszínházban*, a »Falu rossza« *Boriska* szerepében lépett fel. Ugyanez év szept. 21-én Kolozsvárott is eljátszotta ezt a szerepet. Utoljára 1907-ben jelent meg a magyar közönség előtt, *Ibsen* »Rosmersholm«-jában és G. von *Numers* finn drámairó »Elina halála« c. ötfelvonásos szinművében, a *Magyar Színházban*. Hazájában és külföldön mint *Ibsen* nőalakjainak legkiválóbb megszemélyesítőjét ünnepelték és *Duse* legméltóbb vetélytársának tartották.

Aba nagyközségben (Fehér m.) 1831. márc. 6-án *Balogh* István társulata játszott egy estén, amikor három frt. volt a bevétele. A társulat ezután *Sümegre* ment.

Abádszalók (Szolnok m.) az 1928—29. évben *Tarr* Béla színigazgató színikerületéhez tartozik.

Abafi Gabriella, színésznő, sz. 1882. ápr. 18-án, *Debrecenben*. 1899. őszén lépett a színipályára *Kövessy* Albertnél.

Abafi Dedán Károly, színész, sz. 1863. *Sepsiszentgyörgyön*, megh. 1886. dec. havában, *Vácott*. 1882. jan. 11. lépett színpadra, Sztupa Andornál.

Abaffy Margit, színésznő, sz. 1884., Budapesten. Színipályára lépett 1899-ben.

Abai Ádámné Bera Nina (Anna), színésznő, sz. 1856. júl. 5-én, *Szigetváron*, megh. 1900. dec. 25-én, *Hódmezővásárhelyen*. Színpadra lépett 1875. jan. 1-én, *Bokody* Antalnál.

Abai Ilona, színésznő, sz. 1893. febr. 28. Szatmáron. Színpadra lépett 1911. jan.

Abaujszántó (Abaúj m.), 1928—29-ik évben *Tarr* Béla színigazgató színikerületéhez tartozik.

Abay Gyula, színész, sz. 1877. jún. 22-én, színpadra lépett 1894. márc. 24-én, *Kömley* Gyulánál. 1926-ban nyugdíjba ment. Neje: *Bodrogi* Margit, színésznő, sz. 1883. febr. 25-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1902. szept. havában.

Abaujvármegye 1792-ben közgyülésileg elhatározta, hogy 100 forint segélyt nyujt *Kelemen* László társulatának. Ugyanez év november havában szolgabirái által pénzt gyűjttetett, sőt a királyt is kérte egy nemzeti színház felépítésére. 1819-ben az épülő *miskolci* színháznak nyujt anyagi támogatást a megye, majd 1829-ben *3000 forintot gyűjt a kassai színészeknek*.

Abday Sándor, színész és színigazgató, a magyar színészet úttörője, az első színigazgatók egyike. Sz. 1800. febr. 2-án, Kaposváron, ahol atyja *Esterházy* Pál herceg uradalmi ispánja volt. Megh. 1882. nov. 18-án, *Szatmáron*. Iskoláit *Pécsett*, *Szombathelyen* és *Pesten* végezte. Esterházy hercegtől 100 frt. évi stipendiumot kapott. A színészpálya iránt már fiatalon nagy vonzalmat érzett. Megtudta, hogy Debrecenben magyar színészek tartózkodnak, a húsvéti vakáció alatt odautazott és jelentkezett felvételre *Komáromy* igazgatónál. Szép termetű, csinosan öltözködő fiatalember volt, ami már akkor

is elősegítette a felvételt és így 18 éves korában Komáromy társulatának tagja lett. Később *Kilényi Kocsis* Dávidhoz szerződött, közben meghaltak a szülei, akik után 1000 frtot örökölt és evvel a tőkével, alig 20 esztendős korában, színigazgatónak csapott föl. Miskolcról és Kolozsvárról szervezte első társulatát, amely hét férfi- és három nő-tagból állt. Első előadásukat *Szegeden*, a városháza nagytermében tartották. Néhány hónap mulva *Szabadkára* költözik a kis színtársulat, majd később *Zomborba*, ahol azonban a közönség nem támogatja őket, megbuknak. Abday Kilényivel társul és az így kibővült társulattal Bajára, Pápára és Komáromba megy, ahol azonban ismét elválik Kilényitől és egyedül próbál szerencsét. Szerez két lovat és kocsit és így járja kis vándortársulatával az országot. 1825-ben Pozsonyba hívják és itt »*Nemzeti Színjátszó Társaság*« címen tartja előadásait. 1826-ban már az Alföldön bolyong, azután *Temesvár*, *Arad* és *Nagyvárad* a fontosabb állomások, ahol mindenütt kiüzik a német színészeket. 1827. októberében szervezi az első drámai és énekes »*fixum*«-társaságot. Ekkor már 44 tagja van, de mert nem tudnak eleget keresni, a társulat két részre oszlik. Az énekes-rész Kassára, később Budára megy és ezek adják magvát a pesti nemzeti színjátszó társaságnak. A nem énekes tagokkal városról-városra vándorolnak, ismét egyesülve Kilényivel, akitől később megint különvált. 1828-ban nőül veszi *Szabó* Zsuzsannát, színésznevén *Böszörményi* Johannát. 1830-ban megint társul Kilényivel és *Egerben*, *Miskolcon*, *Sátoraljaujhelyen* és *Székesfehérvárott* működik, majd ismét Pesten tűnik fel, most már mint »*Dunamelléki színésztársaság*«. Nagy érdeme, hogy *negyvenhárom* magyar városban *ő ismertette meg először a magyar színészetet. A Nemzeti Színház felépítésére 1836-ban Szegeden előadást rendezett, amely 138 frt. 59 krajcárt jövedelmezett. Egressy* Gábor három ízben vendégszerepelt nála. A. univerzális színész volt. *Szerepei: Rudolf* (Walburg éje), *Alphonso* (Borgia Lukrécia), *Haimburg* (Haimburg Mária), *Greifenstein* (Bársonycipő), *Nörburg* (16 éves királynő), *Angelo* (Címszerep), *Pedrillo* (Tündérlakat), *Gilbert* (Tudor Mária), *Albert* (Nőm férje), Haramiák *Moor* Ferenc, majd *az öreg Moor*, *Zajtay* (Peleskei nótárius) stb. Legnagyobb érdeme, hogy több mint *negyven jónevű színész az ő társulatánál szerezte meg a színjátszás alapismereteit.* Ezek közül a legnevezetesebbek: *Bartha*, *Pály*, *Megyeri*, *Petőfi*, *Benza*, id. *Szerdahelyi*, *Parázsó*, stb. Népszerűségét jellemzi, hogy *Pákh* Albert *Garai* János *Kont* c. költeményének mintájára *Csont* címen paródiát írt róla, mely így kezdődik:

Három színész Létára tart,
Éhenhalásra kész,
Három komédiás élén
Csont, a kóbor színész.
Mind lumpok ők, mind rongyosak,
Mind éhes hazafi,
Mint naplopókat Karcagon
Elverte Abday — stb.

Régi feljegyzések szerint *huszonegy színészpárt házasított össze* egy-egy esti előadás jövedelméből, *tizennégy tagját temette el* és *kilenc esetben vállalt komaságot.* Igen jószívű ember volt és ha tagjai egybenmásban megszorultak, mindig kész volt segíteni rajtuk. *1849-ben egyik honvédtábor élelmezési biztosa volt.* Öregségére *Szatmáron* telepedett le, ahol kataszteri másolásból és abból a kegydíjból élt, amit a *Nemzeti Színház* és az *Országos Színészegyesület* adományozott neki. 1878 március 4-én megünnepelte *50 éves színészjubileumát Szatmáron.* Irodalmi munkássága: *Cic hegynek boszorkánya*, színmű (németből ford.). Bem. 1839. júl. 15-én, *Deésen. Szatmár városa egy más világrészben*, boh. bem. 1878. febr. 2-án, *Szatmáron.*

Abday Rozina, színésznő, A. Sándor leánya, sz. 1829-ben. Mint gyermekszereplő 1836-ban fellépett *Szegeden.* Férjhez menése után — egy kereskedő vette nőül — lelépett a pályáról.

Ábel Frigyes, színész, sz. 1903. dec. 11-én, Budapesten. A kereskedelmi akadémián érettségizett 1921. július 6-án, ugyanez év okt. 29-én lépett fel először *a Belvárosi Színházban*, *a Gazdag lány* c. vígjátékban. Tagja volt az *Andrássy-úti Színháznak* is. 1928. óta a müncheni *Deutsches Theater* dramaturgja.

Ábel Pál, zeneszerző, zenei tanulmányai elvégzése után előbb a komoly zenével kisérletezik; később népszerübb és könnyebb zenei munkákkal jelentkezik. Kabaré-számokat ír, amelyek azonban magukon viselik szerzőjük felkészültségét. Néhány éve Németországban működik, a legutóbbi időben a külföldön nagyon népszerű Revellers-ek mintájára Ábel's néven többnyire magyar fiúkból, jazz énekkart alakított.

Abelovszky Margit, színésznő, 1904-ban a Népszínházban a *Lőrsei fehér asszony* c. színműben aratta első sikerét. Tagja volt 1909-ben a Vigszínháznak, majd 1912-ben a Magyar Színháznál, utána a Népszínház-Vígoperánál működött. 1914-ben neve letünt a színlapokról.

Abgang, szakkifejezés (német eredetű), operetteknél használták. Azt jelentette, hogy a színről távozó együttes zenéje következik. Ma már, miután a zenekarok tagjai magyarok, nem igen használják.

Abonnement szakkifejezés (francia eredetű). A színházi világban a bérlet neve. Régebben így mondták: »az előrefizetőktől való jövedelem«, »előbérlés«, »előfizetés«, »az ülőhelyeknek esztendő számra való kiadása«. (Lásd: Bérlet.) 1795-ben ezt a francia szót írták a színlapra, amit a német társulatoktól vettek át. Ha a bérletet felfüggesztették, akkor így jelölték azt a színlapon: »Abonnement suspendu«. Ez utóbbi megjegyzés a rendkívüli előadásokon szerepelt. A Nemzeti Színház megnyitása után az A. szót a magyar »Bérlet«-szóval cserélik fel az igazgatók, az »Abonnement suspendu«-t pedig »bérletszünés«, később »bérletszünet« jelzéssel.

Abonyi Aranka, színésznő, sz. 1882. jan. 7-én, *Budapesten*. Színpadra lépett 1899. ápr. 1-én, *Csóka* Sándornál.

Abonyi (Csia) Árpád, író, színműíró, sz. 1865. szept. 11-én, *Barszentkereszten*, mégh. 1918. júl. 25-én, Budapesten. Iskoláit és jogi tanulmányait Kolozsvárt végezte. Tagja volt a *Petőfi Társaságnak* és az *Erdélyi Irodalmi Társaságnak*. Kedvelt novellaíró volt, különösen a boszniai katonaéletből vett tárcáinak volt sikere. Színpadi művei: *A hírnév*, szmű (1887. Kolozsvár). *Mór herceg*, szmű (1887. dec. U. o.). *György úr*, szmű (első előadása: Kolozsvárt, 1890. jan. 18-án; bemutatta a *Nemzeti Színház* is). *Nehéz sebek*, dráma 4 felv. (1889. dec. 20. U. o.). *A Zách családé*, dráma 4 felv. (1895. okt. 25. U. o.). *Skorpiók*, vígjáték 3 felv. (1896. U. o.). *A kápolna*, szmű 3 felv. (1898. ápr. 2. U. o.). *Kurucvilág*, tört. népsz. 4 felv. (1899. *Népszínház*). *Radovics felesége*, szmű 3 felv. (1899. nov. 17. *Nemzeti Színház*). *A mikolai bíró*, népsz., zenéjét szer.: *Barna* Izsó (1901. szept. 28. *Népszínház*). Lefordította *Faragó* Jenő társaságában a *Rézi* c. énekes bohózatot (*Engel és Horst*. Zenéjét szer.: *Barna* Izsó. Bem. 1904. szept. 16. *Népszínház*). *A gyermek*, szmű (1908. márc. 20. *Nemzeti Színház*). Pályadíjat nyert: *Laczkovics kapitány*, szmű 3 felv. (1909. okt. 1. U. o.). Fordítása: *A bűnös* (*Voss* Richard), szmű 3 felv. (Bem. 1899. jan. 27. *Nemzeti Színház*).

Abonyi Géza, színész, a *Nemzeti Színház* tagja, sz. 1892. okt. 23. *Budapesten*. Iskoláit is itt végezte. 1915-ben a *Magyar Színház* szerződtette. A háború alatt három évig katona volt. 1917. szeptembertől 1918. júliusáig az azóta megszünt *Intim-Kabaré* (ezidőszerint: *Terézkörúti Színpad*) tagja volt. Innen szerződtette őt *Hevesi* Sándor ajánlatára a *Nemzeti Színház*, ahol 1918. szept. 19-én lépett fel először a *Faust* egyik angyal szerepében. 1920. okt. 7-én játszotta először *Romeo*-t és azóta főkép vele játszatják a *Nemzeti Színház* klasszikus darabjainak hősszerelmes szerepkörét. Ezenkívül modern darabokban érzelmesen humoros színezetű fiatal szerelmesek szerepét is nagy sikerrel játssza. *Hevesi* Sándor: »Császár és komédiás« c. drámájában volt első nagy sikere. Főbb szerepei: *Csaba* (Ellák), *Bolond* (Lear), *Blanco Posnet*, *Mortimer* (Stuart Mária), *Sebastian* (Vízkereszt), *Ferdinand* (A vihar), *Timár Mihály* (Az aranyember), *Christian* (Cyrano), *Kordiál* (A szerelem iskolája), *Claudio* (Sok hűhó semmiért), *Első karvezető* (Antigone), *Mossóczy Pál* (Vége a szép nyárnak), stb.

Abonyi Gyula (nemes Kása László), színész, sz. 1850. jul. 30-án, *Abonyban.* 1868. jan. 5-én lépett a szinipályára, *Keszy* József társulatánál. Hősszerelmes színész volt. A nyolcvanas évek elején *Krecsányi* Ignác társulatánál működött, ahol kedvelt tagja volt a színháznak. 1885. ápr. 15-én a *Várszínház* szerződtette. Itt a *Negyvenhetedik cikk* c. darabban lépett fel. Ugyanez év szept. 1-én került a *Nemzeti Színházhoz,* ahol 1912. nov. 29-én tartotta búcsúfellépését és nyugalomba vonult. Mint színműíró is ismert volt. — Munkája: *Az aranybalta,* népsz. 3 felv. Társszerző: *Margittai* Dezső. (1890. aug. 28.). Első felesége *Klósz Kenfy* Lujza volt, aki 1858. jan. 6-án lett szinésznő. Második neje *Kovács* Etel (sz. 1857-ben, *Nagyzomborban*), akivel 1873. márc. 11-én kötött házasságot, *Máramarosszigeten.* Kovács Etel az akkori kritikák szerint úgy drámában, mint népszinműben és operettben is kitünő volt. 1880. ápr. 7-én mint a *kolozsvári színház* tagja vendégszerepelt a *Népszínházban,* a *Piros bugyelláris*-ban és a *Boccaccio*-ban (címszerep) lépett fel. Kovács Etel később Szávay Gyula neje lett.

Abonyi Gyula ifjabb, színész, sz. 1875. dec. 2-án, *Debrecenben.* Szinpadra lépett 1896. virágvasárnapján.

Abonyi Kornél, zeneszerző, két operettjét mutatták be. A *Muskátli hercegnő,* (szöv. írták: *Dévény* Jenő és *Siliga* Ferenc) operett 3 felv. bem. 1927. szept. 9. Kispesten. *A bolygó zsidó,* daljáték 3 felv. bem. 1928. febr. 28. *Ujpesten.* (Az utóbbit a *Budapesti Színház* is bemutatta 1928. ápr. 7.).

Abonyi Lajos (zsarolányi és mándi *Márton* Ferenc), író, színműíró, sz. 1833. jan. 9-én, *Kisterenyén,* megh. 1898. ápr. ápr. 28-án, *Abonyban.* Vagyonos földbirtokos szülei voltak. Iskoláit Kecskeméten és Pesten végezte. A szabadságharc alatt nemzetőr volt, majd a pestmegyei *Abonyban* gazdálkodott saját birtokán. Az alföldi magyar nép között élt és irodalmi munkásságát is ennek szentelte. Népies tárgyú regényei, elbeszélései révén nagyon népszerű iró volt, a *Kisfaludy-* és *Petőfi Társaság* tagja. *A betyár kendője* cimű népszinműve (1873. szept. 24. *Nemzeti* Szinház) egyike volt a legnépszerübb népszinműveknek, vidéken itt-ott ma is játszszák szintársulatok és műkedvelők. Egyéb szinművei: *Anna asszony leánya,* népsz. (1875. ápr. 16., *Nemzeti Szinház.*) Felújitottak 1908. szept. 20. U. o.). *Ambrus bácsi,* népsz. (1878. márc. 1. *Népszínház).* *Magduska öröksége,* népsz. (1880.). *Siroki románc,* népsz. (1894. nov. 14.). *Leányasszony,* népsz. (1893. *Népszínház).* Utolsó szinre került műve: *A férfi sorsa az asszony,* népsz. (1897. ápr. 30.). 1905. ápr. 30-án Abonyban szobrot állitottak emlékének.

Abonyi Marianne, színésznő, sz. 1900. nov. 1-én, Budapesten, megh. 1927. aug. 4. U. o. A Zeneművészeti Főiskola operatanszakát végezte, majd operetténekesnő lett. Tagja volt a Király Szinháznak és a Városi Szinháznak.

Abonyi Sámuel, magyar származású newyorki polgár, 1898-ig idehaza hivatalnokoskodott, majd kivándorolt Amerikába, ahol bankár lett és meggazdagodott. 1928-ban meghalt és *100.000 dollárra becsült vagyonából 25.000 dolláros alapitványt tett egy Newyorkban vagy Csikágóban létesitendő magyar szinházra.*

Abonyi szinészet. Abony nagyközség régi mezőváros Pest vármegyében, egykor hatalmas uradalom központja, amely a múlt század elején már számos birtokos kezén oszlott meg. Jobbára túladunai eredetű művelt birtokossága, egyéb kultúrális mozgalmak mellett, a magyar szinművészet támogatásából is korán kivette a részét. Valószinű, hogy a körében többször időző *Kazinczy* Ferenccel és a szomszéd Törtelen birtokos Vida Lászlóval való érintkezés eredménye volt ez és egyszersmind kezdete annak a szinművészetet kedvelő szellemnek, amelyet később Megyeri Károly és Kassai Vidor családjának kapcsolata a kis várossal és lakói közül Abonyi Lajosnak összeköttetése a szinműirodalommal, Abonyi Gyula szinész volta állandóan ébrentartott.

A mult század elején az *uradalmi nagy szállóban* (ma Kossuth szálló) tartották az előadásokat. Mint Keszynek Abonyi Lajos-

sal közölt adataiból tudjuk (Abonyi Lajos: Az Abonyi régi társaságról) a szintársulatot a birtokosság hívta meg és megállapított belépő dijak helyett önkéntesen felajánlott adományokkal támogatták és pedig oly bőkezűen, hogy Kolozsváron kívül alig volt máshol olyan jó dolga színjátszó társulatnak, mint a kis Abonyban. A szinművészet pártolói élén Szily István kir. tanácsos állott, aki a szintársulat számára, amelynél Keszy működött, Kotzebue húsz vígjátékát fordította magyarra és maga is irt egy »Kódorgó éhes« c. szindarabot, amelyet Abonyban elő is adtak.

A szabadságharc leveretése utáni időből nincs adatunk arról, hogy Abonyban szintársulatok fordultak volna meg, valószínű azonban, hogy Keszynek a környék községeiben játszó társulata nem kerülte el, hiszen őt fiatalkori emlékek fűzték Abonyhoz. A város fiatalsága szervezkedett 1850-ben működvelő társulattá, Batternay Imre 1848—49. országgyűlési képviselő igazgatósága alatt, a magyar nyelv ápolásán kívül honvéd árvák és özvegyek és az oroszok által fölégetett Losonc városa károsultjainak segitése volt a céljuk, amelyeken a közönség hathatósan támogatta őket. Báró Orczy György 1851-ben az abonyi működvelőknek ajándékozta újszászi kastélyának régi, házi szinpadát összes díszleteivel. 1863-ban Antos János 1848—49-es vezérkari alezredes igazgatása alatt 24 előadásra szervezkednek az abonyi működvelők. Új díszleteket festetnek a Nemzeti Szinház festőjével. A társulat rendezője Abonyi Lajos, legjobb erői gróf Szapáry Istvánné sz. Ráday Biri grófnő és Molnár Pál abonyi ref. tanító voltak, több előadásukat végignézte Lendvay, Szerdahelyi Kálmán, Bognár Vilma (később Balázs Sándorné), Bognár Adél pedig közreműködésükkel tüntették ki az abonyi működvelő szinpadot.

A mult század hetvenes éveiben épült föl az első szinkör Abonyban. Laczkó Bertalan építtette kis vendéglője udvarán, a csinos kis szinkört teljesen körülzárták a vendéglő és melléképületei; ez döntötte el sorsát, mintegy húsz évi fönnállás után a hatóság tűzveszélyessége miatt lebonttatta. Szinpadán az itt időző társulatoknál Ujházi Ede, Tamássy József, Németh József és Tollagi Adolf vendégszerepeltek.

A szinház nélkül maradt művészetkedvelő kis városnak a Nemzeti Szinház művészei jöttek páratlanul álló önzetlenséggel segitségére, ugyanis az 1893-ban Lukács Gyula kezdeményezésére Abonyi Lajos elnöklete alatt megalakult szinpártoló egyesület meghívására, Abonyi Gyula buzdítására a Nemzeti Szinház több tagja, június végén, a Nemzeti Szinház szezonjának lezárása után Mihályfi Károly igazgatása alatt lerándult Abonyba és három előadást tartott. A résztvevők fellépti díjakra való igényükről is lemondottak és előadásaik összes bevételét a felépítendő szinkör költségeire ajánlották föl. A szinművek csaknem ugyanazon szereposztásban kerültek szinre, mint Budapesten. A mellékszerepekben pedig a szinitanoda jelesebb növendékeinek engedtek érvényesülési teret, akik közül szintén többen állanak ma legjelesebb művészeink sorában. Az 1897-ig évente megismételt előadásokon Csillag Teréz, Lánczy Ilka, Helvey Laura, Szacsvayné, Palotai Piroska, Keczeri Irén, Maróthy Margit, Meszlényi Adrienne, V. Molnár Rózsi, Nógrády Jolán, Györgyné, Baróthy Irma, Abonyi B. Aranka, Náday Ferenc és Béla, Mihályfi Károly, Dezső József, Zilahy Gyula, Császár Imre, Odry Árpád, Hetényi Béla, Körösmezey Gusztáv, Pálffy György, Faludi Antal, Paulay Ede, Narcisz, Latabár Kálmán és még mások vettek részt.

Lukács Gyula és a szinpártoló egyesület agilis titkára, Véli Miksa fáradoztak az előadások technikai nehézségeinek elhárításán. Az első évben még a városháza udvarán vert hatalmas sátor volt az előadások szinhelye, a második évben készen állott az egyszerű, de tágas szinkör, téres szinpadával, a harmadik évben öltözők, páholyok készültek és zártszékülések, ugyanezen évben vásárolta meg az abonyi szinpártoló egyesület egy történelmi élőképeket bemutató budapesti főuri működvelőelőadás művészi díszleteit, ezek megfelelő felhasználására zsinórpadlást emelt a szinpad fölé, amelynek gerendázatáról a harmadik előadás zárójelenetében az abonyi közönség hálája jeléül rózsaeső húllott a közreműködő művészekre. A díszleteket még két polgári és egy parasztszoba díszletének beszerzésével tették teljessé. A Nemzeti Szinház művészein kívül Kiss Pál.

Pesti Ihász Lajos és Rakodczay Pál társulata játszott a színkörben az 1894—1902. években. Rakodczay kivált nagyon kedvelte Abonyt, drámák, történelmi tárgyú színművek előadására alkalmas miliőt nyujtó színpada és megértő közönsége miatt, amelyet a Nemzeti Színház itteni előadásai fogékonnyá tettek a dráma élvezetére; 1902. után sűrűn változnak a társulatok. 1902—1903-ban Kunhegyi Miklós, 1903-ban Palotai Antal, 1905-ben Tóváry Antal, 1906—1910-ig dr. Farkas Ferenc, 1911—1913-ig Könyves Jenő, ugyanezen években és még egészen 1915-ig Miklóssy Gábor, 1906-ban Farkas Béla játszott a színházban, 1917-ben nem játszott benne társulat, 1918-ban Radó Béla társulata töltött pár hetet Abonyban, 1919-ben a direktórium foglalta le kommunista propaganda előadások és a néphygiene és egyéb hasznos ismeretek mellett főleg az új »jogrendről« fölvilágosító előadások számára. A románok egy géppuskásosztagot helyeztek el benne, ezek elpusztították a zártszékeket és páholyokat, leszerelték a zsinórpadlást, elpusztították a díszletek azon részét, amelyhez hozzáférhettek, annyira megrongálták az épületet, hogy annak helyreállítására gondolni már nem lehetett, a viszonyok új épület emelésére még kevésbé voltak alkalmasak, ezért a színpártoló egyesület lebonttatta a színkört, az épületanyag és telek eladásából eredő összeget bankban helyezte el és gondoskodott arról, hogy még mindig értéket képviselő díszletei méltó kézbe kerüljenek.

Szerencsére került Abonyban olyan ember, az abonyi kerület akkori nemzetgyülési képviselője, Fábián István, aki nem tekintette azt, hogy a színházépítés nem mutatkozik jó üzletnek, a tulajdonát képező Kossuth-szálló udvarán szilárd anyagból tágas színkört emelt, amelyben télen is lehet előadásokat tartani. Fábián utóbb igen méltányos árért a községnek adta el a színkört, a község azt mozgóképek előadására rendezte be, kibővítette és átalakitotta, de egyszersmind biztositotta azt, hogy az bármely időszakban rendelkezésre álljon szinielőadások számára. Évente föl is keresik azt a szintársulatok, Abony intelligenciája és intelligens iparosai pedig szintén híven ápolják szinpadán a műkedvelő szinjátszás helyi tradicióját, egyet azonban nem találnak föl a szinházban, a szinművészetért oly melegen lelkesülő régi abonyi közönséget. *(Dr. Márton Lajos.)*

Abonyi Teréz, szinésznő, sz. 1870. ápr. 15-én, *Debrecenben*. Szinpadra lépett 1898. okt. havában, *Kiss* Pálnál.

Abonyi Tivadar, szinész, sz. 1887. okt. 18-án, *Budapesten*. Itt végezte iskoláit, érettségit is tett. Előbb iparművésznek készült, majd a *Szinművészeti Akadémián* nyert diplomát. 1907-ben a *Magyar Szinház* tagja volt, egy év mulva az akkor alakult *Népszinház-Vigoperához* került. Ennek feloszlásakor vidékre szerződött, majd ismét a *Magyar Szinházhoz* tért vissza. A háború alatt katona volt, 51 hónapot töltött a fronton. A háború után ismét budapesti szinházaknál működött, tagja volt a Bárdos Artur igazgatása alatt álló *Belvárosi Szinháznak*, a *Magyar Szinháznak* és az *Andrássy-úti Szinháznak;* e szinpadokon jelentős szerepekben nagy sikere volt, de egy-egy szerepben fellépett más szinházaknál is. Mint festőművész is szerepelt kiállításokon.

A bor, majd a víz dicséreti, tábori mulatságra szánt játék 1642-ből. Cselekménye nincs, de a katonai élet incselkedő, vaskos humorát jól megismerhetjük belőle. A téli táborozás pihenő óráiban szórakoztatta a kuruc katonaságot. Szerzője ismeretlen.

Abos Elza, szinésznő, sz. 1901. Dolna Tuzlá-n, Boszniában. Szinipályára lépett 1921-ben.

Abos Erzsi, szinésznő, sz. 1896. nov. 16. Dolna-Tuzlá-n. Szinpadra lépett 1918. május 1.

Ábrahám Ernő, (P.) író, sz. 1882. márc. 15-én, Debrecenben. U. o. végezvén középiskoláit, Budapestre került az egyetemre és irodalommal is sikerrel próbálkozott. Első novelláit a Budapesti Hírlap adta ki, később sokat dolgozott más napilapokba, hetilapokba is és mint ifjúsági író is kitünt. Több novellás kötete, ifjúsági elbeszélése jelent meg. Szinművei: *Isten vára*, misztérium 4 felv. Bem. 1923.

ápr. 20. *Nemzeti Színház. Révészek,* dráma 2 felv. Bem. a *Nemzeti Színház Kamaraszínháza,* 1926. dec. 10-én.

Ábrahám Pattantyus Mihály, (danczkai) színész, sz. 1894. nov. 24-én, Szamosujvárott. Atyja P. Ábrahám Zakariás, városi főjegyző, h. polgármester, anyja bizerei Gámán Erzsébet. Marosvásárhelyen érettségizett, majd 1911-ben a kolozsvári egyetemen államvizsgát tett, azután 1911. márc. 1-ig Szamosujváron és Marosvásárhelyen m. kir. adótiszt volt. Ez utóbbi helyen lépett a színipályára, Szabó Pál társulatánál (1919. márc. 22.). Közben működött Kolozsvárott, Nagyváradon, Pécsett. 1927. óta Gulyás Menyhért színigazgatónál működik. Több zeneszerzeményét a kolozsvári színházban operett-betétként játszották.

Ábrahám Pál, zeneszerző és karmester, sz. 1892. ápr. havában, *Apatinban.* Kereskedelmi akadémiát végzett, zenei kiképzést a *Zeneművészeti Főiskolán* nyert, ahol Reiner Frigyes, Herzfeld Viktor, Siklós Albert, Molnár Géza voltak tanárai. Kis opuszokat és egy vonósquartettet írt, amelyeket jónevű művészek adtak elő. Később elhallgatott és teljesen visszavonult a zenei pályától. Tisztviselő, majd tőzsdebizományos lett és hosszú szünet után, 1927-ben ismét feltünt, mint zeneszerző, de ekkor már a könnyebb és népszerűbb hatású jazz-zenével. Mint jazz-zeneszerző gyorsan és szinte tüneményesen nagy karriert futott be. A *Rott* Sándor igazgatása alatt álló *Kis Koméália* egyik műsorában zenésített meg egy kis revűt és ennek a zenének a hatása alatt szerződtette a *Fővárosi Operett Színház* karmesternek és háziszerzőnek. Munkái: *Zenebona,* operett. (Szövegírók: *Lakatos* László és *Bróday* István.) Bem. 1928. márc. 2. *Fővárosi Operett Színház. Az utolsó Verebély-lány,* operett. (*Drégely* Gábor *A kisasszony férje* c. vj.-ból átdolgozta: *Harmath* Imre.) Bem. 1928. okt. 13. *Fővárosi Operett Színház.*

Ábrai Aranka, színésznő. (Lásd: *Makó Lajosné.)*

Ábrai Irén, színésznő, sz. 1886. aug. 1-én, *Budapesten.* Színpadra lépett 1904. okt. 1-én.

Ábránd, üres képzelet megfelelő valóság nélkül, a zeneművész képzeletének szabad csapongása valamely téma felett (fantázia).

Ábránkai Mariska, színésznő, sz. 1879. jún. 25-én, *Nagyváradolaszin.* Színpadra lépett 1899. szept. 1-én, *Micsey* F. Györgynél.

Ábránovicz Anna, táncosnő, sz. 1912. jan. 1-én, *Budapesten.* Színpadra lépett 1927.

Ábrányi Emil, író, lapszerkesztő, sz. 1820. nov. 20-án, *Szentgyörgyábrányban* (Szabolcsm.), megh. 1850. ápr. 7. (Ábrányi Kornél zeneszerző testvére). *Omodé Pál* c. drámáját a *Nemzeti Színház* mutatta be.

Ábrányi Emil (ifj.), író, id. Á. Kornél zeneszerző és zenei író fia, sz. 1850. dec. 31. *Pesten,* megh. 1920. máj. 20-án, u. o. Fiatalon lépett az írói pályára, 17 éves volt, mikor első verse megjelent a Fővárosi Lapokban, egy évvel később bátyjával, Kornéllal együtt műfordításokat, majd bírálatokat adott ki s 1872. a Nemzeti Színház előadta *A várótermben* c. egyfelvonásos darabját. Költeményei hamar hírnevet szereztek neki, különösen hazafias verseit kedvelték, mert szavalásra kiválóan alkalmasak voltak. Évek során át mindig ő írta az ifjúság márc. 15-iki ünnepére az alkalmi ódákat, melyeket országszerte szavaltak a színházak ünnepein is. Szerelmi költeményei közül a feleségéhez írt *Margit-dalok* váltak legnépszerűbbekké. 1873-tól csaknem haláláig állandóan írt színházi kritikákat, melyeket művelt hang, gondos stílus és előkelő szellem emelt ki s melyek hatással voltak a színházi közvélemény megteremtésére. Mint drámaíró is ismételten kisérletezett; 1882. *Az első* c. 5 felv. drámája került előadásra a Nemzeti Színházban, 1886. *A végrehajtó* c. egyfelvonásos, mely sokáig műsoron maradt. Tagja volt a Nemzeti Színház drámabíráló bizottságának, a *Kisfaludy* és *Petőfi Társaságnak* s a *M. T. Akadémiának.* Nagy jelentősége van műfordítói munkásságának a színpad szempontjából is. Lefordította *Byron: Don Juan*-ját és *Manfréd*-jét. A

Cyrano de Bergerac és *A sasfiók, Rostand* két drámája jórészt annak köszönhette nagy sikerét a magyar színpadon, hogy az ő fordítása nemcsak híven, hanem erővel, tűzzel, szellemességtől szikrázón tolmácsolta a francia költő verseit. Fordításai valódi műfordítások, kitünő művészi munkák. Egyéb dráma-fordításai: *A cremonai hegedűs* (L. o.). *A koronáért (Coppée)*, bem. 1898. *Monna Vanna (Maeterlinck)*, bem. 1902. dec. 28. *Nemzeti Színház. Az ösztön*, szmű 3 felv. (H. *Kistemaeckers)*, bem. 1906. márc. 9. *U. o. A jászol*, szmű 3 felv. (H. *Bernstein)*, bem. 1906. ápr. 6. *U. o. Eliana*, költemény 3 felv., *Tennyson: Királyiaililjei* nyomán írta: *Herrig* H., bem. 1908. febr. 16-án a *M. Kir. Operaház*, zen. szerz.: *Mihalovics* Ödön. *Robespierre*, dráma 5 felv. *(Sardou)*, bem. 1908. febr. 29. *Nemzeti Színház, Sasfiók (Rostand)*. L. o.). *Rahab*, dalmű 1 felv. (Szöveg: F. *Mayer*, zene: *Frankenstein* (Kelemen), bem. 1909. dec. 4. *M. Kir. Operaház. Papillon, a kőfaragó*, vj. (Louis *Béniere)*, bem. 1910. ápr. 15. *Nemzeti Színház. A balga szűz*, szmű 4 felv. (Henry *Bataille)*, bem. 1910. okt. 21. *U. o. A szerelem gyermeke*, szmű 4 felv. *(Bataille)*, bem. 1911. okt. 27. *U. o. Paolo és Francesca*, dalmű 3 felv. Zen. szerz.: legifj. *Ábrányi* Emil, bem. 1912. jan. 13. *M. Kir. Operaház. Sappho*, szmű 5 felv. *(Daudet* A. és *Belot* Adolf), bem. 1912. okt. 25. *Nemzeti Színház. Don Quijote*, opera 3 felv. Zen. szerz.: legifj. *Ábrányi* Emil, bem. 1917. nov. 30. *M. Kir. Operaház*. Utolsó munkája: *Bagatelle*, szmű 3 felv. (Paul *Hervieu)*, bem. 1918. dec. 20. *Nemzeti Színház*. — Sírkőavatása 1922. máj. 20. volt. (Schöpflin Aladár)

Ábrányi Emil legifjabb, zeneszerző, karmester, sz. 1882. *Budapesten*. Ifj. Ábrányi Emil író és Ábrányiné Wein Margit operaénekesnő fia. 1904. márc. havában a kölni operaház szerződtette karmesternek. 1906. ápr. 28. házasságot kötött *Várnay* Rózával, a hannoveri operaház szubrettprimadonnájával. 1911. a *M. Kir. Operaház* karmestere, 1914. márc. 6. pedig a debreceni színház igazgatója lett. 1919. szept. 4. a *M. Kir. Operaház igazgatójának nevezték ki*. Két évvel később a Városi Színház művészi ügyeit vezette egészen 1924. szept.-ig, majd 1926. őszétől a szegedi színház operaelőadásainak művészi irányítója és karmestere volt. 1928. szept. 1. a budapesti *Ostendekávéház* délutáni hangversenyein vezényel. Zeneművei: *A köakirály*, opera 1 felv. (szöveg: *Pásztor* Árpád), bem. 1903. okt. 16. *M. Kir. Operaház. Monna Vanna*, opera (szöveg: ifj. *Ábrányi* Emil), bem. 1907. márc. 2. *U. o.* (F. ú.: 1925. jan. 9. *Városi Színház). Paolo és Francesca*, opera, (szöveg: ifj. *Ábrányi* Emil), bem. 1912. jan. 13. *U. o. Don Quijote*, opera 3 felv. (szöveg: ifj. *Ábrányi* Emil), bem. 1917. nov. 30. U. o. *Ave Maria*, májusi intermezzo 1 felv., bem. 1922. febr. 25., *Városi Színház. A vak katona*, daljáték 1 felv. (szöveg: *Sas* Ede), bem. 1923. jun. 11. *U. o.*

Ábrányi Kornél idősebb, zeneszerző és zenekritikus, sz. 1822. okt. 15. *Szentgyörgyábrányban* (Szabolcsm.), megh. 1903. dec. 20. Budapesten. Atyja *Ábrányi Eörös* Alajos, nagy vagyonához méltóan neveltette. Tíz évig élt házuknál Lavotta János (l. o.), aki neki ajándékozta Stradivárius-hegedűjét. Lavottán kívül *Bihari* János, a magyar cigánykirály és *Boka* András is sokszor megfordult náluk. Hajlama a szép iránt már zsenge éveiben megnyilatkozott. Első zenetanára Kirch János volt. Tanulmányait Nagyváradon fejezte be. 1841. jogot hallgatott. 1843. külföldön utazgatott és bejárta *Németországot, Franciaországot, Olaszországot, Belgiumot* és *Hollandiát*, végül Párizsban telepedett le egy évre. 1845. hazajött, de egy év mulva ismét külföldre ment és Bécsben tanult, *Fischofnál*. 1847-ben a pesti Nemzeti Színházban tartotta hangversenyét, nagy sikerrel. A szabadságharc alatt hírlapírással foglalkozott, több politikai misszióban is résztvett és az 1849. független magyar kormány igazságügyminisztériumában titkári állást töltött be. Ekkortájt nősült meg, majd atyja halála után örökségéből nekilátott, hogy kiképezze magát a zeneszerzésben. Három évi szorgalmas és alapos tanulás után jelentkezett, mint zeneköltő, író és zenekritikus és mindjárt az első lépéseknél nagy megbecsüléssel fogadták. 1860.

Aalberg Ida

Abonyi Géza

Abonyi Gyula

Ábrahám Pál

*

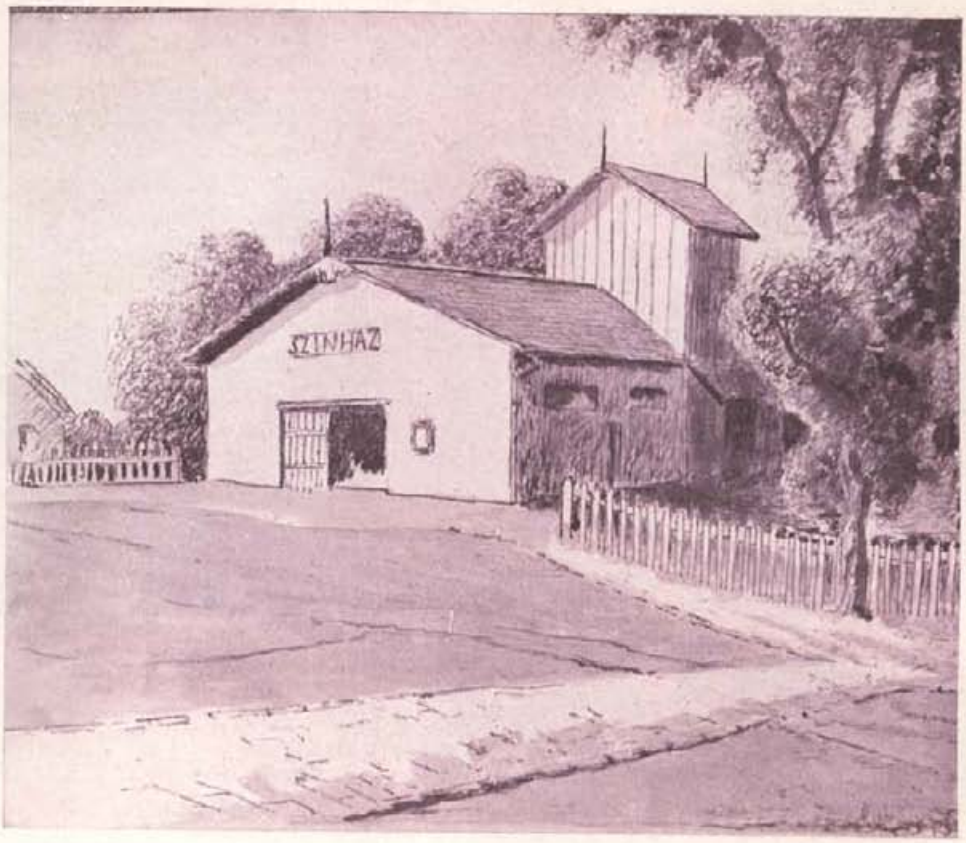

Abonyi színkör

Ábrányi Emil ifj.

id. Ábrányi Kornél

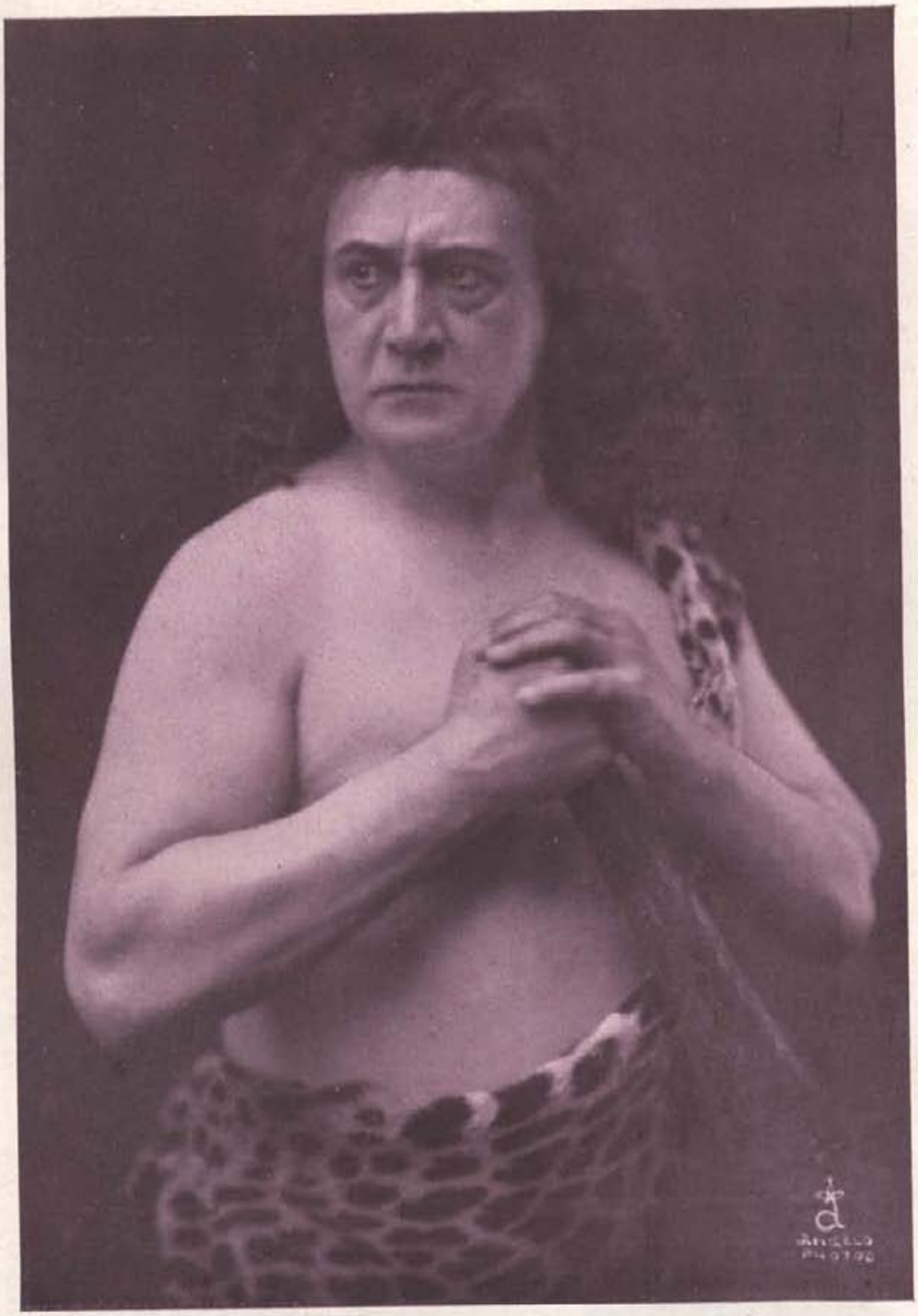

Bakó László

Bakó Lajos

Bálint Lajos

Balassa Ernő

Balassa Jenő

Balassa Imre

okt. 1-én megindította a *Zenészeti Lapokat,* amelyet kevés megszakítással 1882-ig szerkesztett. 1868—1872. a Nemzeti Színház operabírálója volt és 1868—69. a színház dramaturg-»enquête«-jében tevékenykedett. Zenei munkásságának 50 éves jubileumát a Petőfi-Társaság rendezte 1897. máj. 23. A hazai zenekultúra kifejlesztésében elmúlhatatlan érdemei vannak. Neki köszönhető, hogy a zenekari hangversenyek meghonosodtak. Az országos zenészsegélyező egyesületnek, majd a Zenetanárok országos egyesületének és az Állami felső zeneiskolának, a későbbi Akadémiának alapítója volt. Az ő közbenjárására jött haza *Liszt* Ferenc a Zenei Főiskola élére. A magyar zenei irodalom úttörője, 1875—87. zeneakadémiai tanár volt és mint elsőrangú zenekritikus, a zenei közvéleményt ő irányította évtizedeken át.

Ábrányi Kornél ifjabb *(lászlófalvi* és *mikefölai),* író, szerkesztő, sz. 1849. dec. 31. *Pesten,* megh. 1913. márc. 10-én, *U. o.* Publicista volt, országgy. képviselő, a Pesti Napló főszerkesztője, majd a miniszterelnökségi sajtóiroda főnöke, a Kisfaludy- és Petőfi Társaság rendes tagja. Színpadi művei: *Rövidlátók,* vj. 5 felv. (1870., *akadémiai dicséretben részesült. Légyott,* vj. 1 felv. (Bem. *Nemzeti Színház,* 1873.) *Fölavatás,* drámai prológ (1875.) *Doktor Percival,* verses vj. (1876., *száz aranyat nyert a Teleky-pályázaton). A kis gróf szerelme,* népsz. 3 felv., zen. szerz.: *Erkel* Gyula (bem. 1877. aug. 10. *Népszínház). Marianne,* dráma 4 felv. (1882). *Olga,* dráma (1884. *Nemzeti Színház). A csalhatatlan,* verses vj. 3 felv. (1883. jelent meg könyvalakban, ugyanez év okt. 12. a *Nemzeti Színház* is bem.). *Tudományos társaság,* vj., bem. *Nemzeti Színház.* — — Sírkövén ez a felirat áll: »*S most, hogy még nem rég élt — álomnak tetszik.*«

Ábrányi Margit, operaénekesnő sz. 1903. jún. 17. Pestszentlőrincen. Szinipályára lépett 1926-ban.

Ábrányi Hlubovszky Mari, színésznő, sz. 1862-ben, *Püspökladányban.* Színpadra lépett 1881-ben, *Krecsányi* Ignácnál.

Ábrányiné (ifj.) Wein Margit, operaénekesnő, sz. 1864-ben, *Budán.* Atyja Wein János, fővárosi vízvezetéki igazgató volt. Zeneakadémiát végzett. 1884. ápr. 1. a *Nemzeti Színházhoz* szerződtették, azután a M. Kir. Operaház tagja lett. 1882-ben ment férjhez Ábrányi Emilhez. Népszerű, ünnepelt énekesnő volt. 1897. Bécsben *(An der Wien Sz.) Nedát* énekelte. 1917. tanára lett a Zeneakadémiának, ekkortájt vált meg az Operaháztól. Szerepei: Parasztbecsület *(Lola);* Házitücsök *(Dot);* Bohémek *(Musette);* Jancsi és Juliska *(Jancsi);* Hugonották *(Valois Margit);* Szevillai borbély *(Rosina);* Rigoletto *(Gilda);* Hamlet *(Ofélia);* Ördög Róbert *(Izabella);* Ezred leánya *(címszerep);* Tell Vilmos *(Matild);* Bánk bán *(Melinda);* Hunyadi László *(Gara Mária);* Varázsfuvola *(Papagéna);* Figaro házassága *(Cherubin);* Fekete dominó *(Angela);* Falu rossza *(Boriska);* Villars dragonyosai *(Friquet Rózsi);* Granadai éji szállás *(Gabriella);* Eladott menyasszony; Az alvajáró; Jeanette menyegzője főszerepei; Don Juan *(Zerlina);* Afrikai nő *(Juez);* Porticii néma *(Hercegnő);* Lammermoori Lucia *(címszerep);* Mignon *(Philine);* Bajazzók *(Nedda)* stb.

Ábrázolat, később tableau (l. o.) A hatvanas években volt szokás, hogy a felvonások elején vagy végén színészek eleven csoportozatokat mutattak be. Többnyire hazafias jelenetek voltak ezek. Később így is mondták: *némakép* és *némázat.* (Lásd még: Élőkép.)

Abrudbányán már 1530-ban tartottak világi előadásokat. *(Vasárnapi Ujság,* 1871. 15. szám). 1825. nyarán a városban a kolozsvári színészek játszottak. Az 1830-as években egy pajtában játszottak a színészek, »*hol az a históriaivá vált ökör belé bőgött a színészek beszédébe*«.

A capella (olasz, alla capella v. capella), zenei, egyházi modorban.

Accelerando (olasz, accse-), zenei műszó: »gyorsítva«, az időmértéket fokozatosan gyorsítani kell.

Accidencia (lat.) akszi = Mellékjövedelem. Kisebb társulatoknál, ahol a színész

képtelen megélni kis fizetéséből, accidenciát vállal; e biztosított mellékjövedelem ellensúlyozza szűkös anyagi viszonyait. Ismertebb accidencia-források: a díszletfestés, díszítés, színpadépítés és bontás, ügyelés, könyvtárosi tisztség, ruhatár kezelése, állomásváltoztatás alkalmával a felszerelésre való felügyelet stb. Az accidenciát néha a kis igazgató ravasz módon ruházta rá a kezdő színészre: az első hetekben felmondott, de aztán azzal a megokolással, hogy accidencia mellett megtartja a tagot, visszavonta a felmondást. Ilyesmit azonban ma már nem tűr a törvény.

Accord (latin) = Hangzat, összhang, harmónia; a latin *chorda* (húr) szóból: több különböző magasságú hang együttes megcsendülése.

Achard (ejtsd: ásár), francia színész és színigazgató, társulatával 1902. dec. 12-én mutatkozott be a *Lonte* előadásával a *Magyar Színházban*. Tagok voltak: Achard Darcey, Munié, Bahier, G. Dallen, Dornais, Reibar, G. Moreau, Barberot, Damaury stb.

Ackté Aino, finn származású énekesnő, a párizsi *Nagyopera* tagja. Énekre anyja, Ackté Emmy tanította. 1859. a párizsi *Conservatoire* növendéke volt. 1897-ben, még mint növendék játszotta első szerepét, Margitot *(Faust)*. 1906. jan. 26. nálunk is fellépett a Vigadóban és 29-én az Operaházban.

Accompagnement (fr. akkompányman), zenekiséret, szólóének kísérete zongorán.

À commodo (olasz), (zenei kifejezés), a. m. tetszés szerint.

À conto (olasz) = gázsi-előleg. A contot *minden hónap 8. és 24. napján szokás fizetni*, ez azonban nem kötelező az igazgatóra nézve. Némely társulatnál az á contot kifizető személy percentet is húz fáradságáért. Ha a színész túlkivételben van, akkor nem számíthat az á contora. Az á conto-rendszer sok baj előidézője; ezekből származnak a színész anyagi gondjai, mert amint elsején és tizenötödikén megkapja gázsiját, az Á.-levonások miatt nem tudja azt beosztani.

Ács Antónia, színésznő. A Népszínházban mint *magántáncosnő* is bemutatkozott 1876. szept. 6-án.

Ács Flóra, színésznő, sz. 1859. jan. 1-én, Kecskeméten. Színpadra lépett 1878-ban, a *Népszínháznál*.

Ács Irma, színésznő, sz. 1852. dec. 16. Mint a budai Népszínház énekesnője 1869. dec. 8. lépett a színészpályára.

Ács József, színész, sz. 1884. aug. 2-án, *Külsővathon*. A Vígszínház színésziskoláját végezte és 1902. ápr. havában lépett a színipályára.

Ács Rózsi, színésznő, sz. 1908. aug. 22. Színipályára lépett 1927. szept. 1.

Ács Sarolta, színésznő, az 50-es években a *Nemzeti Színház alt-énekesnője* volt. Tanulmányait a Gentiluomo-féle énekiskolában végezte. A Nemzeti Színházban 1853. dec. 13. lépett fel először mint vendég, a *Prófétá*-ban, *Fides* szerepében. Később már csak hangversenyeken lépett fel és mikor elvesztette a hangját, nőül ment Devoyod zenetanárhoz és ő maga is mint énekmesternő működött. 1884. febr. 24-én halt meg Párizsban.

Ács Zsigmond, ref. lelkész, sz. 1824. ápr. 24-én, *Laskón* (Baranyam.). Halason és Kecskeméten tanult, majd 1847-ben református pap lett Darócon (Baranyam.), onnan Kecskemétre ment. 1855-ben a pestmegyei Foktő község, majd 1874-ben szülőfaluja, Laskó hívta meg lelkésznek. Munkája: *Shakespeare:* »A velencei kalmár«, angolból. Kecskemét, 1853. *Dumas:* »Paul Jones«, dráma, franciából. Kecskemét, 1854. *Shakespeare:* »Sok zaj semmiért«, angolból. Budapest, 1886. (Olcsó könyvtár, 210. szám.)

Acsádi Ignác dr., történetíró és publicista, sz. 1845. szept. 9. *Nagykárolyban*, megh. 1906. dec. 17. *Budapesten*. Jogi tanulmányainak elvégzése után, 1869-ben hirlapírói pályára lépett és a Századunk politikai napilap munkatársa lett. Szűve: *Aranyország*, vj. 3 felv. *A Magy. Tud. Akadémia díszéretben részesítette*, de a darabot a Nemzeti Színház biráló-bizott-

sága nem fogadta el. — A darab könyvalakban jelent meg és 1879. dec. havában *8000 példányban kelt el.*

Acsádi Ilona, színésznő, sz. 1866. febr. 20. *Máramarosszigeten.* Színpadra lépett 1889-ben.

Acsádi Szeréna, sz. 1862-ben, *Debrecenben.* Színpadra lépett 1883. okt. havában, *Farkas* Gusztávnál.

Acsai Rezső, színész, sz. 1884. dec. 5-én, *Komjáthon.* Színpadra lépett 1921. júl.

Act, actus (lat.) = tett, cselekedet, színpadi műszó: felvonás. Az előadás kezdetét a függöny felvonása (felhúzása), végét pedig annak lebocsátása (vagy összecsapódása, leeresztése) jelzi. A felvonásnak (l. o.) részletei a *változások.*

Actio (lat., ejtsd: akció) = *cselekvés, tevékenység, cselekvény.* Régebben a színdarabok elnevezése; tulajdonképen azonban a színész testjátékának összesége, amelyet valamely szerep megjátszásánál felhasznál. (Szemjáték, arcjáték, taglejtés, mozdulatok stb.) Ma már inkább a darabok történetét, cselekményét nevezik A.-nak.

Actio curiosa (lat. a. m. furcsa színjáték) egy 1678-ban készült régi magyar színdarab címe. Nyolc »beszédből« (részből) áll, cselekvénye alig van, személyei is folyton változnak. Főszereplője egy Gaude uram nevű protestáns nemesember, aki közmondásokkal és vaskos élcekkel teletűzdelt dialógusában gúnyolja a kor közállapotait; a vallásüldözést, a kurucokat, a törököt és a németet. Drámai értéke nincs, de művelődéstörténeti szempontból érdekes. Egyes részeit Thaly Kálmán adta ki »Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez« c. művében.

Actor (lat., *franciául: acteur,* ejtsd: aktőr) = a színész. Actrice (aktrisz) = színésznő. Régebben nálunk is sokáig *actor*nak hívták a színészt, amíg szokásba nem jött a foglalkozás magyar »színész« neve.

»Actus! Mándoky schreit!« (»Felvonásvég! Mándoky kiabál!«) A debreceni színészek szállóigéje volt, mely a színház német zenészeitől származik. A debreceni színháznak ugyanis híres hősszerelmesszínésze volt *Mándoky* Béla, aki a felvonásokat olyan dörgő páthosszal fejezte be, hogy a zenészek, akik a szünetekben az udvarban tartózkodtak, mindig Mándoky kiáltó szavalásából tudták meg, hogy be kell vonulniok a zenekarba, közzenét játszani. (V. ö. *Kacagó Thália,* 1888. 16. sz. 126. old.)

Acustika. (Lásd: Akusztika.)

Aczél Ada, színésznő, sz. 1899. jan. 1. Kőrösladányon. Színpadra lépett 1921. júl.

Aczél Antal, színész, sz. 1887. jan. 17-én, *Debrecenben.* Színpadra lépett 1907-ben.

Aczél Endre, hírlapíró, sz. 1865. *Ungvárott.* Budapesten és Bécsben jogot hallgatott. A *Borszem Jankó* állandó munkatársa, ahol a *Mucsa* c. rovatot ő teremtette meg. Színdarabja: *Potifárné,* operett, zen. szerz. *Major* J. Gyula, bem. 1890. *Népszínház.*

Aczél Ilona, színésznő. A nagy színésznemzedéket követő generáció egyik kiváló, felette értékes tagja. Talentuma széles regiszterű, nagy skálán játszó. Szerepkörében ott láttuk a rejtelmes, fantasztikus asszonyt, *Juana*-t, a félelmetesen okos *Portiát,* »Velencei kalmár«, a kacér, még önmagának is folyton hazudozó *Juliettet,* »Elzevir«, a testét, lelkét állandóan festői pózokba burkoló *Rainát* »Hős és katona«, a hidegségében és meg nem értésében férjét halálra ítélő *Lizát,* »Az élő holttest« és végre ott láttuk a jó öreg, úri magyar asszonyt, *Linka nénit,* »Te csak pipálj, Ladányi«, stb., stb. Egy francia kritikus mondotta, hogy egy igazi színészi erő előtt nincs lehetetlenség. Fizikumát épen olyan szuverén módon formálja, alakítja, mint lelkét. Az igazi színész egyaránt tud fiatal és öreg, szép és csunya lenni. Aczél Ilona nagy skálájú tehetsége, diadalmas sikerei mintha ennek a teóriának adnának igazat. Élete éppen olyan biztos, kiegyensúlyozott és harmónikus, mint művészete. — Született 1888-ban, *Királyhelmecen.* Elvégezte a színészakadémiát

és 1905-ben Kolozsvárra szerződött, hol nagy sikerei voltak. A sikerek után hívta meg a Nemzeti Színház vendégszereplésre, mely után azonnal le is szerződtették. Később átment a Magyar Színházhoz, de érezvén, hogy talentumának karaktere a Nemzeti Színházban jelöli ki helyét, megint visszamegy az állami színházhoz. 1911-ben *Csathó* Kálmán felesége lett, kinek darabjait játékaival segít diadalra vinni. 1928-ban örökös taggá nevezték ki. Főbb szerepei: *Éva* »Az ember tragédiája«, *Juana* »A boszorkány«, *Linka* »Te csak pipálj, Ladányi«, *Bédiné* »Lilla«, *Juliette* »Elzevir«, *Irma* »A házasságok az égben köttetnek«, *Raina* »A hős és katona«, *Edith* »Dr. Nikodémusz«, *Anna* »Egy pohár víz«, *Ella* »John Gabriel Borkmann«, *Gilberte* »Nászinduló«, *Carry* »Barátságból«, *Portia* »Velencei kalmár«, *Lambertné* »Passe-partout«, *Janka* »Dolovai nábob«, *Lady Percy* »IV. Henrik«, *Katinka* »Gyurkovics lányok«, *Louise* »Az új bálvány«, *Helena* »Szentiváneji álom«, *Liza* »Élő holttest«, *Leonarda* »A salamancai varázsló«, stb.
(Dánielné Lengyel Laura.)

Aczél István, János és Lajos aradi polgárok, az aradi színészet lelkes pártfogói voltak 1849-ben, akik nagy áldozatot hoztak a helyi magyar színészet megteremtéséért.

Aczél Mária, színésznő, sz. 1884. júl. 2-án, *Zentán*. Színpadra lépett 1910-ben.

Aczél Szidi, színésznő, sz. 1873. dec. 6-án, *Budapesten*. Színpadra lépett 1897. okt. havában, *Baranyai* Mihálynál.

Adagio (olasz, adadzsó), lassan, lassú, (zenei műszó). Adagissimo, szerfölött lassú.

Adam Adolf, fr. zeneszerző, sz. 1803. júl. 24-én, *Párizsban*, megh. 1856. máj. 3. u. o. Előbb tudományos pályára lépett, majd a Conservatoire-ba került, ahol Boildieu vette pártfogásába. Roppant termékeny zeneszerző volt. 1836-ban alapította meg hírét a *Lonjumeaui postakocsis* első előadásával. (Bem. a budapesti Operaház is, 1904. nov. 29.) *Gizela* c. balettjét 1841. mutatták be Pesten. *53 operát írt. A nürnbergi baba* c. operája nálunk állandó műsordarab volt.

Ádám Győző, színész, sz. 1882. febr. 4. Budapesten. Színipályára lépett: 1902. virágvasárnapján. — Neje: *Kozma* Margit, színésznő, sz. 1883. jún. 14. Gyöngyösön. Színipályára lépett 1905. júl. 1.

Ádám Pál, színész, sz. 1894. aug. 19. Budapesten. Színpadra lépett 1915. szept.

Ádámi Rezső, karmester, sz. 1848. dec. 6-án, *Szereden* (Pozsonym.). Színházi működését megkezdte 1880-ban, *Völgyi* Györgynél.

Adami Rezső, zeneszerző, sz. 1851. dec. 26-án, *Semptén* (Nyitram.). Gimnáziumi tanulmányait Nagyszombaton végezte. Az épitendő Népszínház javára hangversenykörutat tett. Zenét írt a *Figáró házasságá*-hoz.

Adamik János (marinelli), karénekes, sz. 1900. szept. 6. Mezőberényben (Békés m.). Színipályára lépett 1924. szept. 1.

Adams Ede, színész, 1839-ben lépett a színészpályára; a Nemzeti Színház énekkarában 40 évig működött és apróbb epizódszerepeket játszott, amelyek közül különösen a zsidó-figurákat alakította kitünően. 1881. év novemberében nyugalomba vonult.

Adams Károly, operaénekes, a bécsi operaház volt tenoristája, 1875. jan. 5-én vendégszerepelt a *Nemzeti Színházban*, a »Rienzi« c. operában. Jan. 9-én a »Rigolettó«-ban búcsúzott és »Az asszony ingatag« kezdetü áriát *magyarul* énekelte. 1881. febr. havában Amerikában telepedett le, ahol a szereplésétől visszavonult és csak zenetanítással foglalkozott.

Adelburg (Abranovics) Ágost lovag, horvát születésű zeneszerző, sz. 1830. nov. 1. Perában, megh. 1873. okt. 20. Bécsben, elmebajban. Diplomatának készült, de mint Marpeder jeles tanítványa (1850—54.) *hegedűművész* lett. Zeneművei: *Wallenstein* és *Martinuzzi* operák. *Zrinyi* c. zenedrámájának első nagy sikere: *Pest*, 1868.

jún. 23. »Ezen szöveg és zeneköltemény hazánkban írta s hozzá hosszabb előbeszédet csatolt, mely a drámai zene kellékeire és igényeire vonatkozó eszméit és elveit foglalja magában« írja róla az egykorú kritika. *Entgegnung* stb. cím alatt (Pest, 1859.) megjelent röpiratában Liszt megcáfolására azt bizonyítgatta, hogy a magyar zene nem cigány-eredetű.

Ader Rose, (Rose Trigona di Calvaruso bárónő) operaénekesnő. Nálunk a Városi Színházban 1926. máj. 3. mutatkozott be *Baklanoff*al (L. o.) a »Rigoletto« Gilda szerepében.

Adler (Aquila) Adelina, operaénekesnő, sz. 1892. szept. 28. *Budapesten.* A Zeneakadémiáról néhány évi tanulás után azzal bocsátották el, hogy *»dupla hangja van«* és ezért éneklésre alkalmatlan. Ezután Münchenbe és Salzburgba került *Bianchi* Biancához. Budapesten 1912-ben lépett fel a *Szevillai borbély Rosina* szerepében az akkori *Népoperában*, mely azonnal szerződtette. 1913-ban a M. kir. Operaházban is felléptették. Többször énekelt külföldön is, különösen *Berlinben, Moszkvában* és *Genfben.* Az utóbbi városban ismételt vendégszereplései során magyar nyelven is énekelt. Főbb szerepei: *Margaréta* (Faust), *Mimi* (Bohémélet), *Melinda* (Bánk bán), *Olympia-Giulietta-Antónia* (Hoffmann meséi), *Gilda* (Rigoletto) stb.

Ad libitum (latin), (zenei műszó), tetszés szerint, kénye-kedve szerint.

Adni — ezt a kifejezést különféle értelemben gyakran használják a színházzal kapcsolatban. 1. A leggyakrabban ebben a formájában fordul elő: »Mit adnak?« t. i. a színházban. Ez azonban németes és rossz, mert helyesen ezt így kell kérdezni: mit játszanak? 2. Kritikában is, természetesen szintén helytelenül, gyakorta előfordul ilyen formában: a színész adta a szerepét. 3. A színész a próbákon a végszó elhangzására is alkalmazza. *(Adj végszót.)* 4. Más vonatkozásban is ismeretes kifejezés ez: adni, ugyanis a súgó szokta a szót, a szerep részeit; ha t. i. a színész a próbán, vagy előadáson nem értette meg a súgót, akkor az illető rendszerint azzal védekezik, hogy a súgó nem »adta«, vagy nem »adta fel« a szót. (V. ö. »Feladni«).

Adolfi Gusztáv, magyar származású német színész, kedvelt operett-bonviván volt. Főkép Berlin és Hamburg színpadjain működött. Igazgatója volt a frankfurti *Viktória-Theaternak.* Megh. 1890. nov. havában, *Philadelphiában,* szívszélhűdésben.

Adony (Pest m.), 1928—29-ik évben *Solti* Ernő színigazgató színikerületéhez tartozik.

Adorján Andor, író, hírlapíró, sz. 1883. máj. 27. Szombathelyen. Tanulmányait Budapesten és Párizsban végezte. Lefordította *Molnár* Ferenc *Ördög* című vj.-át, úgyszintén *Lengyel* Menyhért *Tajfun* c. szűvét francia színházak részére. Számos francia színdarabot fordított le. Ezek: *Patachon,* vj. 4 felv. Írták: *Hennequin és Duquesnel.* Bem. 1907. jan. 4. *Vígszínház. Hercegék iskolája,* vj. 4 felv. Írta: Maurice *Donnay.* (1908. jan. 22. *Magyar Színház). A mama barátai,* boh. 3 felv. Írták: *Nancy* és *Armont.* (1908. aug. 28. U. o.). *Vörraszt a szerelem,* vj. 4 felv. Írták: *Flers és Caillavet.* (1908. okt. 3. Vígszínház). *Visszatérés Jeruzsálemből,* szmű 4 felv. Írta: Maurice *Donnay.* (1908. nov. 21. U. o.). *A meztelen nő,* szmű 4 felv. Írta: Henry *Bataille.* (1909. febr. 19. *Magyar Színház). Arzène Lupin,* dráma 4 felv. Írták: F. *Croisset* és Maurice *Leblanc.* (1909. máj. 1. *Vígszínház). A zsíros ügy,* boh. 3 felv. Írták: *Hennequin és Veber.* (1909. szept. 4. *Vígszínház). A menedék,* szmű 3 felv. Írta Dario *Niccodemi.* (1909. dec. 29. U. o.). *Édes a bűn,* szmű 4 felv. Írta: Henry *Lavedan.* (1911. szept. 29. *Nemzeti Színház). Nyári szerelem,* vj. 4 felv. Írta: Artus *Luis,* (1911. szept. 30. *Vígszínház). Cló méltósága,* vj. 1 felv. Írta: *Buckharát* Miksa. (1912. jún. 28. U. o.). *A telefon,* boh. 3 felv. Írták: *Gavault és Berr.* (1913. ápr. 12. U. o.). *A kék madár,* tündérmese 5 felv. 9 részben. Írta: *Maeterlinck* M. A kisérő zenét szerz. *Nádor* Mihály. (1913. máj. 8. *Magyar Színház). A titok,* dráma 3 felv. Írta: Henry *Bernstein.* (1913. okt. 11. *Vígszínház). A két jómadár,* boh. 3 felv. Írta: *Friedmann* Frederic Fritz.

(1915. máj. 22. U. o.). A háború után Párizsban telepedett le, aztóa kint él, sajtótudósító ügynöksége van és mint az ottani magyarok egyik vezető embere nagy szolgálatokat tesz a magyar irodalomnak. Magyarból franciára is sokat fordít, többek között ő fordította le a párizsi Odeon számára — egy francia író társaságában — *Molnár* Ferenc *Hattyu*-ját.

Adorján Berta (Paulay Edéné), színésznő, a *Nemzeti Színház* v. tagja, sz. 1864. febr. 8. *Nagyváradon*. 1883. jún. havában lépett a szinipályára, a Nemzeti Színházban. 1884. máj. 22. vette feleségül *Paulay* Ede, a *Nemzeti Színház* igazgatója. (L. o.) 1895. okt. 7. volt első fellépte a *Nemzeti Színházban*, a *47-ik cikk* c. szmű *Cora* szerepében. *Leánya: Paulay* Erzsi (L. o.), a *Nemzeti Színház* volt tagja.

Adorján Boldizsárné, (sz. *Lemouton* Emilia), írónő, sz. 1827. *Pesten*, megh. 1869. január 22. *Gortva-Kisfaludon* (Gömörm.). 1844-ben kiadta *Shakespeare összes művei prózában* c. gyűjteményét, amely csonka maradt, csak 5 füzet jelent meg belőle.

Adorján Erzsébet, (felsőeőri), színésznő, sz. 1903. ápr. 14-én, *Kispesten*. Szinipályára lépett 1922. szept. havában.

Adorján Irma, színésznő, sz. 1879. ápr. 4-én, *Nagyváradon*. Sziniakadémiát végzett, majd színpadra lépett 1897. okt. 7-én.

Adorján Irma, színésznő, (atyja A. Gyula, ismert párizsi billiárd-művész). Szinészakadémiát végzett, de később francia szinpadra lépett át. 1906. jún. havában a párizsi *Antoine-színház* szerződtette. Jean *Colle* francia festőművész felesége lett.

Adorján László, író, sz. 1871. nov. 3. *Karcagon*. Gimnáziumi tanulmányait Debrecenben végezte, majd Budapesten jogot hallgatott és hírlapíró lett. A háború alatt, mint népfölkelő főhadnagy két évet orosz fronton töltött. Darabjai: *A keztyű*, vj. (1903. *Kisfaludy Színház*). *Az őrmester úr*, boh. (Tsz.: *Fodor* Aladár 1905. *Népligeti Színkör*). *Kóbor istenek*, operett 3 felv. (Tsz.: *Sebestyén* Kálmán). Zen. szerz.: *Virányi* Jenő. (1909. Kolozsvár). *Pintyőke*, operett 3 felv. Zen. szerz.: *Jatzkó* Rezső. (1924. *Budai Színkör*). (Neje: *Mányai* Aranka, énekesnő. L. o.).

Adorján Sándor, hírlapíró, sz. 1858. jan. 5. *Debrecenben*. Iskoláit Nagyváradon és Budapesten végezte: itt orvostanhallgató volt, majd a műegyetemre iratkozott. A *Műkedvelők Színpadja* (l. o.) szerkesztője volt. Sokat fordított. Fordításai: *A rejtett arc*, vj. 4 felv. Írta: *Blumenthal* Oszkár. (1898. máj. 13. *Nemzeti Színház*). *Vasárnap délután*, vj. Írta: Eugène *Labiche*. *Elkésett ötletek*, vj. Írta: *E. d'Herville*. *A varázslat*, vj. Írta: Jaques *Normand*. *Válság előtt*, vj. 3 felv. Írta: Julien *Berr de Turique*. (1899. máj. 19. *Nemzeti Színház*). *A menyem*, vj. 3 felv. Írták: *Carrè és Bilhaud*. (1899. nov. 3. U. o.). *A kis márkiné*, vj. 3 felv. Írták: *Meilhac és Halévy*. (1900. máj. 9. U. o.).

Ady Endre, költő, a magyar irodalomnak Petőfi óta legnagyobb lirikusa, sz. 1877. nov. 22. *Érmindszenten*, (Szilágymegye), megh. 1919. jan. 27. Budapesten. 1896-ban tett érettségi vizsgát *Zilahon*, ezután jogot hallgatott *Debrecenben*, *Budapesten*, *Nagyváradon*. 1898-tól 1900-ig Debrecenben ujságíróskodott, később több mint négy évig Nagyváradon volt lapszerkesztő. 1904-ben Pestre jött, majd hosszabb időt töltött Párizsban, ahová hosszabbrövidebb tartózkodásra sokszor kiutazott. Egyetlen színdarabja *A műhelyben*, szmű 1 felv. Bem. 1902. szep. 27. *Nagyváradon*. Felujitották Budapesten, az *Irók Bemutató Színházában*, 1923. ápr. 15.

Aesopus. *Ereaeti vj. 5 felv.* Írta: *Rákosi* Jenő. Első előadása 1866. okt. 14-én volt a Nemzeti Színházban. Szereplők: Aegeus: *Komáromi* Alajos, Diodor: ifj. *Lendvay* Márton, Xanthus: *Szilágyi* Sándor, Nicia: *Paulayné*, Brota: *Felekyné*, Trundusia: *Prielle* Cornélia, Castus: *Szigeti* József, Samios: *Paulay* Ede, Alkias: *Tóth* József, Dorsus: *Feleky* Miklós, Aesopus: *Szerdahelyi* Kálmán, Sardanapala: *Szathmáryné*, Tamia: *ifj. Lendvayné*, Kleon: *Náday* Ferenc, Küpelton:

Egressy Árpád, Arktos: *Réthy* Mihály, Darthanus: *Sántha* Antal, Kemeta: *Dulka* Sarolta. *50-ik előadása* 1912. szept. 19. volt. Felújították 1916. okt. 14. U. o. Aesopust *Beregi* Oszkár játszotta, Erotá-t *Váraai* Aranka, a többi főszereplők: *Hajdu* József, *Rózsahegyi* Kálmán, *Pethes* Imre, *Bakó* László, *Rákosi* Szidi, *Alszeghy* Irma, *Bajor* Gizi, *Ághy* Erzsi, *Mátrai* Erzsi, *Kürthy*, *Pataki*. Prágában is játszották, Brabek Ferenc fordította le cseh nyelvre. 1872. okt. 17. volt a bemutatója. Legkiválóbb példája nálunk a 60-as években divatba jött új romantikus vj.-nak s számos követőre talált (Dóczy Lajos, Váradi Antal, Bartók Lajos stb.).

Aesthetika, (esztétika), (g.), ízléstan, széptan; aesthetikailag = széptanilag, aesthetikus = szépész, szép, ízléses. (Lásd részletesen Esztetika alatt.)

Affektáció (lat.) = a színész mesterkélt játéka. Az 1820-as években volt divatos az affektálás, különösen a színésznők szerettek affektálni. Éneklő modorban beszéltek a színpadon, amit a német szintársulatoktól vettek át.

Afrikai nő. (Az), opera 5 felv. Zen. szerz.: *Meyerbeer*, szöv. írta: Eugén *Scribe*. Fordították: *Böhm* Gusztáv és *Ormay* Ferenc. Első előadása 1866. febr. 15. volt a Nemzeti Színházban, melyen Ferenc József király is megjelent. Szereposztása: Selika: *Pauliné*, Inez: *Rabatinszki* Mária, Vasco de Gama: *Ceresa* Lajos, Don Alvador: *Fekete*, Nelusco: *Simon*, Don Diego: *Kaczvinszky* János, Don Pedro: *Kőszegi*, Főinquisitor: *Ormay* Ferenc, Nagy bramin: Bodorfi, *Anna:* Kendelényi Fanny. (*Berlinben:* 1865. nov. 19. adták először). A *M. Kir. Operaház* 1885. április 25. újította fel ezzel a szereposztással: Selika: *Turolla* Emma, m. v., Inez: *Maleczkyné*. Vasco de Gama: *Broulik*, Don Alvar: *Dalnoki*, Nelusco: *Bignio*, Don Pedro: *Kőszeghy*, Don Diego: *Tallián*, Főinquisitor: *Szendrői*, Nagy bramin: *Ney* Dávid, Anna: *Doppler* I. Ajtónálló: *Takács*. *Párizsban* 1865. ápr. 28. volt az első előadása.

Ágai Adolf, szerkesztő, színikritikus, sz. 1836. márc. 31. *Jankovácon* (Bács-Bodrogm.), megh. 1916. szept. 21. *Budapesten*. Atyja orvos volt. Iskoláit Pécelen, Abonyban és Nagykőrösön elvégezve, szintén megszerezte az orvosi diplomát a pesti és bécsi egyetemen (1862), de inkább irodalmi munkásságának élt. — Jókai *A Hon* c. lapjában kezdte működését 1863-ban, mint színikritikus, *Porzó* álnéven. 1877-ben a *Kisfaludy-Társaság* rendes tagja lett. Jeles humorista volt, a modern magyar élcet ő teremtette meg. Az 1868-ban általa alapított *Borszem Jankó* c. élclap alakjaiból *Almásy Balogh* Tihamér társaságában írta *Egy görbe nap* c. bohózatát, amely 1902. febr. 8. került színre a *Népszínházban*.

Ágai Béla dr. hírlapíró, sz. 1870. aug. 8-án, *Budapesten*. 1895. orvos-doktori diplomát nyert, de nem lépett orvosi pályára, hanem hírlapíró lett. Lefordította a *Szegény emberek* című 3 felv. drámát. (Írta: *Langmann* Fülöp). Bem. 1899. jan. 14. *Népszínház*.

Ágálni (a latin *agere* = *cselekedni* szóból) = a sok taglejtéssel beszélő, szerepét túljátszó színészre mondjuk.

Aggházy Károly, zongoraművész és zeneszerző, sz. 1855. okt. 30., megh. 1918. okt. 8. *Budapesten*. Nyolc éves korában kezdett zongorázni, előbb *Bartalus*-nál, majd három évig a Nemzeti Zenedében tanult s már növendékkorában megjelent egy kompozíciója. A bécsi Zenekedvelők Egyesületének Konzervatóriuma, ahová 1870-ben iratkozott be, a második évfolyam végén egyhangúlag *aranyéremmel* tüntette ki. 1874-ben Liszt Ferenc tanítványa volt, majd külföldi tanulmányútja után a budapesti *Zenekedvelők Egyesülete Intézetének* zenetanára, 1891—92-ben pedig az *Operaház* korrepetitora lett. Munkái közül különösen zongoradarabjaival szerezte meg hírnevét, de szinpadi művei is elismeréssel találkoztak. Megzenésítette *Csiky* Gergely *Szép lányok* c. szmű vét, valamint *Almásy Balogh* Tihamér *Borzáné Marcsája* c. népszmű vét. Az Operaház 1897. okt. 16. mutatta be *Maritta* c. 2 felv. operáját. (Szövegét írta *Fuhrmann* Irén.)

Aggházy Melinda (A. Károly zeneszerző leánya), színésznő, sz. 1891. aug. 1. *Budapesten.* Rákosi Szidi színiiskoláját végezte, 1916-ban.

Agglegények. (Az). Szmű 5 felv. Irta: Victorien *Sardou.* Fordította *Deák* Farkas. Első előadása 1866. okt. 1. volt a Nemzeti Színházban. Szereposztása: Mortimer: *Feleky* Miklós, Veaucourtois: *Szigeti* Imre, Clavières: *Benedek,* Nantya: *Paulay,* Chavenay: *ifj. Lendvay,* Chavenayné: *Szigligeti* Anna, Troenes: *Szerdahelyi,* Troenesné: *Szigligeti* Jolán, Bourg: *Náday,* Clémence: *Szigligeti* A., Louise: *Szigligeti* J., Rebeka: *Prielle* C., Antónia: *ifj. Lendvayné,* Rákász-lány: *Dulka* Sarolta. Felújították: 1891. máj. 11., 1908. nov. 12. és 1910. máj. 25. *Ambrus* Zoltán fordításában.

Ágh Aladár, (jékei), színigazgató, sz. 1870. dec. 28. *Kassán,* megh. 1916. szept. 20. *Budapesten.* Kassán, Sárospatakon és Máramarosszigeten iskolázott. Papi pályára készült, majd 1892-ben *Kömley* Gyulánál színésznek csapott fel és egészen fiatalon, 1896-ban, színigazgató lett. 1897-ben *Beranek* Mihály társigazgatója, azután hosszabb ideig *Réthy* L. Pál színházi ügynökségének irodavezetője volt.

Ágh Ilona, színésznő. (Lásd: Veszprémi Jenőné.)

Ághy Edith, énekesnő, sz. 1902. Budapesten. Színipályára lépett 1927-ben.

Ághy Erzsi, színésznő, sz. 1897. júl. 11-én, *Nagyváradon.* Atyja Á. Sándor, színész. (L. o.) Iskoláit Kolozsvárott De Gerando Antónia intézetében végezte, ahol hat felsőbb iskolát látogatott. Ezután színészakadémiára iratkozott; itt kiváló tehetségével annyira feltünt, hogy már 1916-ban a Nemzeti Színház tagjai sorába szerződtették és 1918. ápr. 9-én elnyerte a Farkas—Ratkó-díjat. 1919. nov. 28-án házasságra lépett *Uray* Tivadarral. (L. o.) Főbb szerepei: »Aranyember«: *Timea,* »Falu rossza«: *Boriska,* »Ármány és szerelem«: *Lujza,* »Hedda Gabler«: *Elvstedné,* »Fekete lovas«: *Bábi,* »Bunbury«: *Gwendolin,* »Nagymama«: *Márta,* stb.

Ághy Sándor, színész, sz. 1856. szept. 27. *Kecskeméten.* Színipályára lépett 1874-ben, *Völgyi* Györgynél. Hosszú ideig működött Kolozsvárott, majd 41 évi színészkedés után 1915. jún. 1. búcsút mondott a világot jelentő deszkáknak. Neje: *Zách* Veron, sz. 1876. *Nagyváradon.* Színpadra lépett 1893. okt. 3., *Leszkay* Andrásnál. Leánya: *Á. Erzsi,* a Nemzeti Színház tagja. (L. o.)

Agnelli Irén, színésznő, sz. 1882. jan. 2-án, *Budapesten.* Színpadra lépett 1902. virágvasárnapján.

Agonizálás: annyit tesz, mint haldoklás. A színpadi haldoklás tulajdonképpen egészen más természetű, mint a valódi élet haldoklása. Az életben a betegségnek ez a végső stádiuma csak hosszú idő lefolyásának az eredménye, a színpadon rendesen már csak az agóniát láthatjuk. A színésznek hangsúlyosan úgy kell megjátszani a halálnak ezt az ouverture-jét, hogy mintegy éreztetni kell a nézőközönséggel azt is, hogy tulajdonképpen milyen betegségnek a végső eredménye ez a színpadi agónia. Az a színész, akinek a belső érzésvilága nem olyan gazdag, hogy a saját képzelőerejéből alkossa meg a haldokló embernek végtusáját, az kell, hogy realisztikusan, vagyis egy valódi agóniának életbeni lefolyását maga előtt lássa és azt tanulmányozása után a színpadon mintegy lemásolja. Azonban ennek az úgynevezett technikailag kiagyalt jelenetnek nem lesz olyan mély hatása, mint a másiknak, amely nem a való életet kopírozza, hanem a saját fantáziájának agymunkája. Egy realisztikusan, tanulmány után megjátszott agonizáló játéknak a hatása nem is lehet olyan intenzív, mert az eszközök, amelyekkel a színész az életet leutánozza, csak technikai nyomokat hagy maga után és semmiesetre sem érinti a látó és hallgató publikumnak az érző szerveit. A gazdag képzeletű és érzésű színész önmaga teremti meg azt a képzelt hangulatot, amelybe saját magát belehajtja és beleéli és így sokkal jobban hat a figyelő érzékeire, mint a realisztikusan másoló színész. A realisztikus színésznek élet-utánzó technikája észszerűen tudatos, amíg a másik fajta színésznek elképzelt techni-

Ábrányiné Wein Margit

Acté Ainó

Aczél Ilona

Ady Endre

Aghy Erzsi

Agorasztó Tivadar

Aitner Ilka

Alapi Nándor

kája tudatalatti és egybevegyül annak gazdagon bugyogó érzésvilágával. A színpadi agónia csakis akkor tudja a hallgató publikumot beleringatni a jelenetnek hatásába, ha az emberi közvetlenséggel hat a nézőnek érzésvilágára. Igaz ugyan, hogy nagy gyakorlattal a realisztikus technikát is lehet fejleszteni és azt fölfokozni. Az emberi életnek igazi agóniája a színpadon nem oly színes, nem oly hatásos, mint a színész képzelő erejének képletes haldoklása. *Somlár Zsigmond.*

Agorasztó Tivadar, Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegye alispánja, sz. 1870. szept. 16-án és 1918. nov. 25-ike óta feje, vezetője az ország első vármegyéjének. A. amellett, hogy kiváló szaktekintély a közigazgatás kérdéseiben, minden olyan téren, amely a vármegye szellemi és anyagi fejlődésére jelentős, megértő és áldozatkész munkás. A vármegye iskolánkívüli népoktatása — ami voltaképen alapot van hivatva adni a nép nagy rétegének arra, hogy megértője legyen a színészetnek — benne a leglelkesebb apostolát bírja, aki erre a magasztos nemzeti célra évente körülbelül tízezer pengőt áldoz, aminek eredménye már ma is jelentkezik, de olyan reményekre jogosít, amelyek beláthatatlanok. A vármegyében előforduló színészeti ügyeket is lelkesen támogatja s ahol szükségét látja, ott határozott fellépésével viszi döntőre az ügyet. Ilyen eset volt az utóbbi időben a kétesjövőjű ujpesti színház karbahozásának kérdésében. A vármegye, mely már csaknem másfél százada óta áll a magyar színészet pártfogói között az első sor élén, mindig igyekszik hű maradni e nemes tradiciókhoz. 1923-ban, amikor Petőfi születésének évszázados ünnepét ülte a magyar nemzet, Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegye három könyvet adott ki nagy fia dicső emlékére, melynek egyikében bőségesen szólott Petőfinek a vármegye területén lefolyt színészkedéséről. 1927-ben, amikor a vármegye által emelt Nemzeti Színház fennállásának kilencvenedik esztendejét élvén, a színház megteremtőinek emlékét ünnepelte, akkor Pestmegye maradandóan óhajtotta ezt az ünnepet megülni és egy pompás, gazdagon illusztrált könyvben kiadta a színház megnyitásának hányattatásokban oly gazdag történetét. Ugy, mint a Petőfi-emlékkönyvnek kiadása A. kultúrérzékéről és áldozatkészségéről tanuskodott, épen úgy hirdeti a »Nemzeti Színház megnyitásának története« című monografia A. megértő, elődöket tisztelő szellemét és azt a gondolkozást, amely a magyar Thália nagy nemzeti, nemzetemelő és nemzeterősítő jelentőségének első helyet ád. A.-ban a magyar vidéki színészet lelkes támogatóját bírja és nem rajta múlik, ha a nemzeti színészet a vármegye területén nem emelkedhet arra a magaslatra, amelyen Pestvármegye jelenlegi alispánja — elődeihez méltóan — tudni szeretné.

Ágostoni Augustini Izabella, színésznő, sz. 1862-ben, *Nagyváradon.* Szinpadra lépett 1878. okt. 11-én.

Ágotai Ferenc, színész, sz. 1860. *Kunágotán.* 1888. okt. 1. lépett a szinipályára, *Balogh* Árpádnál. Ismert vidéki komikus volt. 1919. jan. 17. nyugdíjba vonult, azután ismét visszatért a szinpadra, melytől 1928. aug. 1-én végleg elbúcsúzott. Neje: *Thurzó* Margit, színésznő, sz. 1887. jan. 12. *Budapesten.* 1907-ben lépett a szinipályára.)

Agyonjátszás alatt azt értjük, hogy a színész szerepét túlságosan kiszínezi, vaskosan kiélezi minden mozdulatát és hangját. A régebbi német iskola stílusa volt ez, ma már azonban ők is áttértek az egyszerű, közvetlen, élethű játékmodorra.

Ágyúszó utánzása a szinpadon úgy történik, hogy a kulisszák mögött egy nagy dobba többször beleütnek. Ha nagyon távolról akarják a szinpadra bevinni az ágyú szavát, akkor a szinpadra vezető folyosón állitják fel a nagydobot.

Ahogy tetszik, vj. 5 felv. Irta: *Shakespeare.* Fordította: *Rákosi* Jenő. Zen. szerz.: *Konrad* Hermann. Első ízben *Kolozsvárott* mutatták be 1886. okt. 16., ezzel a szereposztással: Rosalinda: *Medgyaszai* Evelin, Célia: *Gerő* Lina, Idősebb fejedelem: E. *Kovács* Gyula, Próbakő: *Megyeri* Dezső, Silvius: *Kulinyi* Márton, Olivér: *Kazaliczky* Antal, Phoebe: *Major* Ida, Orlando: *Ivánfi* Jenő, Jacques: *Földesi.* A *Nemzeti Színházban* 1918. jan.

18. volt a bemutatója a következő szereposztással: A herceg: *Mihályfi* Károly, Fridrik: *Gál* Gyula, Amiens: *Fehér* Gyula, Jacques (a száműzött herceg kiséretében): *Horváth* Jenő, Le Beau Orlando: *Beregi* Oszkár, Ádám: *Bartos* Gyula, Dennis: *Rádai* Dénes, Próbakő: *Rózsahegyi* K., Szeövegrontló Olivér: *Gabányi* László, Corin: *Pataki* József, Silvius: *Uray* Tivadar, Vilmos: *Mészáros* Alajos, Hymen: *Lánczy* Margit.

Ahol unatkoznak, vj. 3 felv. Irta: *Pailleron* E. Fordította: *Huszár* Imre. Első előadása 1881. szept. 22. volt a *Nemzeti Színházban*. Szereposztása: Bellac: *Bercsényi* Béla, Roger: *Náday* Ferenc, Raymond: *Halmi* Ferenc, Toulonnier: *Hetényi* Béla, Reville hercegnő: *Prielle* C. Cérán grófnő: *Felekyné*, Laudanné: *Lendvayné*, Raymondné: *Molnárné*, Suzanne: *Csillag* Teréz, Lucy: *Márkus* Emma, Tábornok: *Kovács* Gyula, Költő: *Földényi* Béla. 100-ik előadása 1911. ápr. 16. volt. Játszották még: 1913. nov. 8. 1914. máj. 23. és 1926. jan. 22. díszelőadásban *Csillag* Teréz emlékezetére. (1889. jan. 18. háromszázadszor játszották Párizsban, a *Comédie Française*-ban).

Aicard (ejtsd: ekár) Jean, francia költő, sz. 1848. febr. 4. *Toulonban*. Színműve: *Lebonnard apó*, szmű 4 felv. (Ford.: *Szalay* Emil.) Bem. 1905. dec. 30. *Nemzeti Színház*.

Aida, dalmű 4 felv. Irta: *Ghislanzoni* Antal. Zen. szerz.: *Verdi* József. Olaszból fordította: *Ormay* Ferenc. Először a *Nemzeti Színházban* játszották, *1875. ápr. 10.* Szereposztása: Aida: *Hauk* Minnie, m. v., Amneris: *Tannerné Szabó* Róza, Radames: *Ellinger* József, Amonasro: *Láng*, Főpap: *Kőszegi* Károly, Király: *Tallián* János, Egy hang: *Nádayné Vidmár* Erzsi. *A M. Kir. Operaházban első előadása 1885. ápr. 12. volt*, ebben a szereposztásban: Király: *Tallián*, Amneris: *Bartolucci* Viktória, Aida *Turolla* Emma, Radames: *Broulik*, Ramphis: *Ney* Dávid. Ugyanitt *századik előadása:* 1890. márc. 29. (Párizsban 1884. okt. 18.), a *150-ik előadása* pedig 1911. dec. 3. volt. Felújították 1913. nov. 13-án. Aida: *Medek* Anna, Király: *Szende* Ferenc, Amneris: *Haselbeck* Olga, Radames: *Környei* Béla, Ramphis: *Venczell* Béla, Amonasro: *Rózsa* S. Lajos volt. 1916. nov. 2-án ismét feleleventették. A *Városi Színházban Weingartner* Félix vezényletével 1926. szept. 25. (*Boató* Erzsivel a címszerepben) mutatták be. (Verdi ezt a dalművét Ismail pasa, egyptomi khedive megrendelésére 80,000 lira tiszteletdíjért írta. A dalművet 1871. adták először Kairóban).

Aischylos (525—456. Kr. e.), athéni költő, mint ifjú látta hazája felszabadulását a tyrannusok alól, később pedig mint férfi hősiesen végigküzdötte hazájának örökdicsőségű szabadságharcát a perzsák ellen. Rendkívüli mértékben fejlesztette a tragédiát, külsőleg azzal, hogy már két színészt alkalmazott, akik egymással folytattak párbeszédet, tehát megteremtette a drámai dialógust, mely egyúttal cselekvést is jelent; emellett azonban a karok szerepe még folyvást igen nagy maradt nála is. Belsőleg azzal fejlesztette, hogy rendkívül magas erkölcsi felfogást vitt a drámába. Tárgya is rendszerint magasztos, nagy esemény, de a költői gondolat is, melyet drámáiban ábrázol, vagy a karok énekében kifejez; érzése pedig emelkedett és fenséges. Drámáiban az emberi szenvedély az isteni gondviseléssel ütközik össze és ez utóbbi győz. E drámákkal az isteni gondviselés eszméjére nevelte polgártársait. Rendszerint tetralógiákat szerzett, azaz négy-négy drámából álló csoportokat, amelyek tárgyuknál fogva tartoztak össze. A tetralógia három darabja tragédia volt, amely kisebb-nagyobb is lehetett, (tragikus trilógia), a negyedik pedig satyrdráma. 84 darabja közül hét maradt ránk, úgymint: *A perzsák (Rákosi* Jenő ford., a *Nemzeti Színház* bem. 1913. évi november hó 1-én *Heten Théba ellen (Rákosi* Jenő ford., a *Nemzeti Színház* bem.: 1913. április hó 24-én.), *A könyörgők, Agamemnon, A síri áldozat, Az Eumenidák*. Ez utóbbi három darab együttvéve trilógiát alkot, melynek első része Agamemnon halálát adja elő, a másik Klytaimnestra büntetését, a harmadik pedig fiuknak, az Eumenidáktól üldözött Orestesnek felmentését. A hozzájuk tartozó satyrdráma elveszett. (Aischylos összes fennmaradt drámáit *Csengery*

János fordította; Prometheusát külön *Zilahy* Károly. *Oresteia* szinrekerült Kolozsvárott, 1912. nov. végén, ford.: *Csengery* János.)

Aitner (Aidrici) Ilka, színésznő, sz. 1858. márc. 22. Szinipályára lépett 1875-ben. Eleinte operett- és népszinműénekesnő volt, ebben a minőségben kedvelt primadonnája a vidéknek, majd drámai hősnő lett és mint anyaszínésznő fejezte be pályafutását 1912-ben, amikor nyugalomba vonult. 1881. júl. 4. *B. Polgár* Gyula temesvári színész *(Szegedi* Mihály társulatánál) felesége lett.

Ajánló-szerep. 1840. körül így hívták a Nemzeti Színháznál (a szinlapokon is így szerepelt) a bemutatkozó színész első szerepét.

Ajkay Pál ajkai, vasmegyei táblabíró, sz. 1772., megh. 1845. nov. 1. *Kispösön* (Nógrádm.). Egyetlen munkája: *A névtelen szerető* c. németből átültetett 5 felv. vj., amely a *Rondellában* került szinre 1794. okt. 6-án, *Pesten.*

Ajtai István, színész, sz. 1896. Budapesten. Szinipályára lépett 1920. szept. 1.

Ajtai Károly, színész, sz. 1840. *Marosvásárhelyen*, ahol iskoláit is végezte. 1859. kezdi a színészetet *Nagy* Mihály társulatánál és a 70-es évekig működik. Úttörője volt a magyar színészetnek. Mint az aradi szinház gondnoka fejezte be életét. Neje: *Winkler* Teréz, színésznő, sz. 1854. szept. 21-én, *Szabadkán.* 1873-ban *Sztupa* Andor társulatánál *Aradon* lépett a szinipályára és játszott *Szabadkán, Kolozsvárott, Nagyváradon* stb. 1897. jan. 1. nyugalomba vonult és 1925. jún. 8-án, *Aradon* halt meg, ahol a közönség nagy részvéte mellett helyezték örök nyugalomra.

Ajtai Ödön, színész, sz. 1882. okt. 19-én, *Máramarosszigeten.* Szinipályára lépett 1902. szept. havában.

Ajtai Ödönné *Bartel* Margit, színésznő, sz. 1892. máj. 6. Aradon, megh. 1920. okt. 18. Szegeden. Szinpadra lépett 1918. jún. 5.

Ajtai K. Albertné, színésznő. (Lásd: K. *Papp* Miklósné Szabó Pepi.)

Ajtai Kovács Lili, színésznő, sz. 1902. dec. 18-án, *Székesfehérvárott.* Szinpadra lépett 1925. márc. havában.

Ajtay Lilly, színésznő, sz. 1903. dec. 18-án, *Székesfehérvárott.* Szinipályára lépett 1916-ban.

Akadémia (Magyar Tudományos), 1830-ban határozta el, hogy a magyar drámairodalom előmozditását is támogatni fogja. »Gondja leszen, hogy a nemzeti játékszín egyik segéde a hazai nyelv kimíveltetésének jó darabokban szükséget ne szenvedjen«, — írja az eredeti jelentés. 1832. máj. 11-iki ülésén száz arany jutalmat tűzött ki pályadíjul. Az első három pályamunka: *Vörösmarty* Vérnásza, *Horváth* Cyrill Tirusza és *Hoblik* Márton Valkói amazon-ja. 1833. nov. ülésén jutalomkérdést hirdetett: »Miképen lehetne a magyar játékszínt Budapesten állandóan megalapítani?« Az első jutalmat *Fáy* András, a másodikat *Kállay* Ferenc és a harmadikat *Jakab* István feleleteinek ítélte oda. Az *Akadémia* nagyobb szinművészeti alapítványai: 1855-ben gr. *Teleky* József 12.000 pengő frtos alapítványt létesitett; 1858. márc. 30-án gr. *Karácsonyi* Guidó 30,000 frtot adományozott drámai művek jutalmazására; 1887. jún. 6-án *Kóczán* Ferenc 12,000 frtos alapítványt, majd 1904-ben *Vojnich* Tivadarné 20,000 K-ás alapítványt létesitett.

Akadémia. A »*Színiakadémia*« rövidített elnevezése. (L.: Országos Szinművészeti Akadémia.)

Akadémia elnevezéssel jelölték meg az ötvenes években a hangversenyeket, továbbá a rövidebb és egyszerűbb tartalmú szinielőadásokat, amelyek keretében többnyire szavalók léptek fel. A Nemzeti Szinházban gyakran rendeztek akadémiákat.

Aknay Vilma, magyar származású német színésznő. 1916. máj. végén indul el a pozsonyi szinházból, majd Bécsbe költözik, ahol bejut a *Burgszinházba* és első komoly sikerét Taddeus *Rittner: Kinder*

der Erde c. drámájában aratta. Német színésznő létére anyanyelvét hibátlanul megőrzi és 1924. febr. 22. játszik elsőízben magyarul a pesti közönség előtt, *Vajda* Ernő *A három* c. vígjátékában, a Renaissance Szinházban.

Akusztika, a színháznak, hangversenyteremnek legfontosabb tulajdonsága, mert a jó akusztikáju helyiség, melyben a beszéd, hang mindenütt egyformán jól és tisztán hallható, nagyban hozzájárul az előadás sikeréhez és így megkönnyíti az előadó munkáját. A jó akusztika feltétele, hogy a hang ne szabályosan verődjék vissza, mert akkor visszhang keletkezik, viszont a szabálytalanul visszaverődő hangok, melyek a hallgató füléhez jutó hangot erősitik, ne hosszabbitsák meg a hang visszaverődésének idejét, mert akkor a hang nem tiszta. (L. még Színházépitészet.)

Aláhúzza a szerepét. Gyakran előforduló kritikai meghatározás, azokra a színészekre, akik szerepüket (vagy annak egyes részét) kihangsúlyozottan, feltűnő nyomatékkal mondják el.

Alajos János, színész, 1851—1860. Kolozsvárt működött *Havi* Mihály társulatánál, azután más vidéki színtársulatokkal járt, nejével, *Szilvássy* Elizzel, aki elismert nevű vidéki komika volt (sz. 1816., megh. 1880. febr. 25. *Budapesten)*. 1858. aug. 4. a Nemzeti Színházban is fellépett mint vendég a *Romeo és Julia* dajkaszerepében.)

Alakítás a színész játékának magasabb megnyilatkozása, a képzelt *alak* megjelenítése, megjátszása, a hang, az arcjáték és a mozdulatok kifejező erejével. A maszk és a jelmez is segitik ebben, de csak akkor, ha a színész az első jelenettől az utolsóig végig tudja vezetni a maszkjával és jelmezével is szemléltetett alak jellemét. Az alakítás akkor nevezhető művészinek, ha a színész nem utánoz, nem másol, hanem eredeti módon dolgozza ki magából az alakítandó jellemet. Természetesen más színészek és alakítások leutánzása értendők ezalatt, mert az alaknak az életből ellesett természethű másolása szintén magasrendü művészi produkció.

Alakos — a színész egyik neve volt régen. A szó a latin *praestiquator*-ból származik, a. m. *bűvész, szemfényvesztő*. »Az a tapasztalásunk, hogy tehetősebb hazánkfiai készebbek a középszerű idegen *Alakosokat* gyámolítani, mint a Nemzeti Szinjátszókat nagyobb tökéletesitésre serkenteni« — írja a *Magyar Kurir* 1827. jun. 26-án.

Alanyi Hajnalka, színésznő, sz. 1883. ápr. 16-án, *Nagybányán*. Szinpadra lépett 1900. jún. havában.

Alanyias színész. A tartalmatlan, bensőségnélküli színészeket hívják így, akik mindig csak önmagukat játsszák, alakítóképesség nélkül. (V. ö. Tárgyilagos színész.)

Alapi Nándor, színész és szinigazgató, sz. 1886-ban, *Alsóalapon* (Fehér m.) A színiakadémia elvégzése után a székesfehérvári szinházhoz került. A világháborút végigküzdötte, mint hadnagy súlyosan megsebesült és rokkantsága alatt a *Székesfehérvári Ujság* felelős szerkesztője volt. — 1909. jan. 22-én feleségül vette *Rell* Rózsit. — 1921-ben átvette a székesfehérvári szinház igazgatását. — 1923-ban *Országos Kamaraszinház* néven staggionetársulatot alapitott, amellyel az ország nagyobb városait járja és főkép komoly irodalmi művekkel ismerteti meg a vidéki közönséget. Budapesten is több ízben vendégszerepelt társulatával. 1928. jan. 14-én Székesfehérvárott tartotta az Országos Kamaraszinház 1500-ik előadását, melyen Sophokles »*Antigone*«-ja került szinre. (A társulat kétezredik előadása alkalmából (1929. ápr. 4. Győr) A. N. »*Vándorlásunk*« cimen emlékkönyvet adott ki. Megj. Budapest, 1929.)

Alapleltár. Ez volt a neve 1792-ben az első magyar szintársulat ruhatári főjegyzőkönyvének.

Alapszín, — a maszkirozásnál ezzel, a természetes testszinnél valamivel sötétebb árnyalatú festékkel kenik be magukat a szinészek és csak azután jönnek a figurához szükséges különböző festékek. (V. ö. Testszín.)

Alár. Romantikus opera 4 felv. Irta: gróf *Zichy* Géza. Első előadása 1896. április 11-én volt a *M. Kir. Operaház*-ban. Szereposztása: Véghelyi: *Perotti* Gyula, Tömösi: *Kaczér* Margit, Tömösi huga: *Rotter* Irma, Lestár: *Szendrői* Lajos, Rumi: *Hilgermann* Laura, Drágfalvi: *Vasquezné*, Sixtus: *Ney* Dávid, Gerő: *Beck* Vilmos, Abafi: *Várdai*, Tömös: *Ney* Bernát, Döme: *Kertész*, Virágkirálynő: *Müller* Katica. (Berlinben is szinre került 1898. máj. 3-án.)

Alarcon y Mendoza Don Juan Ruiz de, spanyol drámaíró, sz. 1580. *Mexikóban*, megh. 1639. aug. 4. *Madridban*. — Spanyolországba költözött, ahol királyi ügyész lett. Nálunk is előadott színműve: *A hazug, vagy az igazság is gyanús.* Vj. 3 felv. Ford. *Győri Vilmos.* Szinre alkalmazta: *Paulay Ede.* Bem. 1891. szept. 9-én, a Nemzeti Szinházban.

Álarcosbál. Nagy opera 5 felv. Irta: F. M. Piave. Olaszból fordította: *Böhm* Gusztáv. Zen. szerz.: J. *Verdi.* Első előadása 1864. jan. 16-án volt a *Nemzeti Szinházban.* Személyek: Richard: *Ceresa*, Walter René: *Simon*, Amália: *Carina* Anna, Ulrica: *Hofbauer* Zsófi, Oscar: *Rabatinszky* Mária, Sámuel: *Bodorfi* Tom: *Kőszeghy*, Sylvano: *Ormay*, Főbíró: *Kaczvinszky*, Szolga: *Odry* Lehel. (Itt összesen 88-szor játszották.) Az *Operaházban* 1884. nov. 13-án volt az első előadása *Turolla* Emma és *Perotti* Gyula vendégfelléptével. *1885-től 1909-ig 77-szer került szinre. Századik előadása:* 1919. máj. 6-án volt, a következő szereposztás mellett: Richard: *Székelyhidy* dr., René: *Szemere* Árpád, Amália: *M. Medek* Anna, Ulrica: *Budanovits* M., Oscar: *Halász* Gitta, Sámuel: *Szende* Ferenc, Tom: *Kálmán* Oszkár, Sylvano: *Palló* Imre, Főbíró: *Kertész* Ödön, Szolga: *Juhász* Ferenc. A szöveg történeti tényt, — V. Gusztáv svéd király meggyilkolását — vitt eredetileg szinpadra, a római cenzura azonban nem engedte meg Verdi darabjának előadását, mert akkoriban még élénk emlékezetben volt Orsininek III. Napoleon ellen elkövetett merénylete és politikai tüntetésektől féltek. Verdit rendkivül elkeserítette ez a kudarc. Évekig hevertette fiókjában *Az álarcosbál* partiturát, végre Nápolyban adatta elő, de a cenzura ott is akadékoskodott. A cselekményt szerencsés ötlettel tehát Európa területéről kihelyezték Amerikába, a királyból kormányzó lett és a többi szereplő is ehhez képest változott meg. Az opera nagy sikert aratott, s azóta minden nevezetesebb operaszínpad játékrendjén szerepel. A Népopera 1915. ápr. 24-én mutatta be.

Albani Carlo, olasz operaénekes, 1913. jan. 31-én lépett fel nálunk a *Népoperában*, az »Álarcosbál« *Richard gróf* szerepében.

Albert Erzsi, operaénekesnő, sz. 1886. márc. 30-án, *Szamosújvárt.* A Szinművészeti Akadémiára és az Országos Szinészegyesületi iskolába járt, Pozsonyban kezdte pályafutását, indulásakor különösen a *János vitéz* címszerepével és *Gül Baba Gábor diák*-jával volt nagy sikere. *A Fővárosi Nyári Szinháztól* szerződtette a *Városi Szinház*, ahonnan Rózsa György bankigazgatóval kötött házassága után visszavonult, de 1927. márc.-ban ujra fellépett a »Troubadour« *Azuccéná*-jában. Ugyanitt nagy sikerrel énekelte a *Carmen* címszerepét (1928. szept. 10.) és a *Cigánybáró Cipra*-ját (nov. 27.), majd 1929. febr. 23. a »János vitéz« címszerepét.

Albert Eugen d' (âlbër), francia zongoraművész, sz. 1864. ápr. 10-én, *Glasgow-ban.* Zeneművei: *A hegyek alján*, zenedráma. (Szövegíró: *Lothar* Rudolf. Bem. 1908. nov. 17. *M. Kir. Operaház.* 25-ik előadása 1910. okt. 25. *(Berlinben* 200-adszor: 1909. máj. 8.). *Holt szemek*, zenés szinjáték előjátékkal. (Szövegíró: Hans Heinz *Ewers.* Ford. *Kern* Aurél. Bem. 1921. nov. 12. U. o.).

Albert Gizella, szinésznő, sz. 1889. ápr. 23-án, *Szamosújváron.* Szinpadra lépett 1906-ban.

Albert József, szinész, sz. 1863-ban, *Pesten.* Szinpadra lépett 1882. ápr. 20-án, *Bogyó* Alajos társulatánál.

Alberti Lajos, karénekes, sz. 1887. Budapesten. Szinipályára lépett 1908-ban.

Alberti (Árvai) Sarolta, színésznő, sz. 1868-ban, *Horgoson.* Szinpadra lépett 1886. okt. havában, *Araäi* Gerőnél.

Alberti Werner, *(Krzsmanos)* operaénekes, sz. 1863. jan. 21-én, *Gnesen*-ben (Németország). Előbb bankhivatalnok, majd fölfedezik hangját, *Röder* Márton karnagynál képezteti magát és Berlinben mutatkozik be, mint operaénekes. 1899. okt. 29-én vendégszerepelt a M. Kir. Operaházban (Eleázár—*Zsidómi*), amelynek 1902-ben tagja is volt.

Albini Félix, zeneszerző. 1909. aug. havától a zágrábi Nemzeti Szinház zenei vezetője. Budapesten játszott művei: *Trenk báró,* operett 3 felv. (Bem. 1909. *Városligeti Szinkör). Az indiai nábob,* operett 3 felv. (Ford. *Tábori* Emil. Bem. 1910. júl. 2. *Budai Szinkör).*

Albini N. szinműíró. Szinműve: *Műveltség és természet.* Vj. 4 felv. (Ford. *Balogh* István. Bem. 1840. márc. 25. *Nemzeti Szinház.)*

Albisi (Biki) László, szinész, sz. 1819-ben, *Deésen,* megh. 1881. máj. 20-án, *Budapesten.* Atyja kántortanitó volt. A 40-es években Erdélyben szinigazgató lesz, majd *a kolozsvári Nemzeti Szinházhoz* szerződik, ahol az operaelőadások egyik főerőssége. 1848-ban beáll honvédnak, az erdélyi hadseregben harcol, majd Olaszországban katonáskodik; onnan visszatérve, ismét szinész lesz és közel 20 évig zászlóhordozója a kolozsvári szinészetnek. 1869. szept. 4-én *Kőműves* Imre városligeti társulatánál van, innen a Nemzeti Szinházhoz szerződik ügyelőnek, másnap, szept. 5-én fellép a *Vén bakancsos és fia, a huszár* c. népszinmű *Hangos* kántor-szerepében. Barátai »Bisi« bácsinak hívták a joviális, kedves humorú öreget; játszott kómikus apákat, burleszk-humorú figurákat, operettbuffókat, stb. — Neje: *Litterman* Karolina, drámai szinésznő, sz. 1821-ben, megh. 1875. márc. 4-én, *Budapesten. Molnár* György igy jellemezte: »*Gyönyörű, szép, fiatal alak volt, magas termet, karrarai márványszín, faragott, gömbölyű karok, hattyú lihegésű domború mell, kékesszürkében csillámló szem, melyet, ha fölvetett, sokatmondó is volt.*« Leánya: *Albisi* Anna, szendeszinésznő, sz. 1851-ben, megh. 1873. szept. 9-én, *Komáromban.* Pályáját atyja oldala mellett kezdte és egyike volt a vidék legkedveltebb szinésznőinek. Kolozsvárott lépett a szinipályára, hol 1865—68-ig és 1873-ban is (rövid ideig) működött. 1870. júl. 27-én a *Budai Szinkörhöz* szerződött, ahol első fellépte a »*Cigány*« *Rózsi*-jában volt. 1871-ben férjhez ment *Dezső* Ödön szinészhez.

Alboni Marietta, olasz alténekesnő, sz. 1826. márc. 6-án, *Cesená*-ban, megh. 1894. jún. 22-én, Párizs mellett, *Ville d'Avray*-ben. Első tanára Bartolotti asszony volt *Bolognában,* ahol 16 éves korában lépett először szinpadra. 1843-ban Milanóban működött. 1845 »nyár« hó 5-én nálunk is fellépett. 1846. júl. 4-én másodszor vendégszerepelt, a *Nemzeti Szinházban,* »*Don Pasquale*«-ban és szerepét »olly rendkívüli kellemmel éneklé, hogy a roppant számú közönséget egyhangú tapsra s lelkes ismételtetésre kényszerítette, melly kívánatnak a páratlan hangú jeles énekesnő szíves volt engedni«, — írja róla az *Életképek.* Majd később így emlékezik meg a világhírű énekesnőről: »E hihetetlen hang minden fokozaton annyi csengéssel és kellemmel párosulva e' könnyű, biztos, játszi éneklés s az iskola tökéletessége soha megközelítőleg sem volt még hallható nemzeti szinpadunkon, 's épen nem csudáljuk, ha minden hőség dacára a' különben is izzadó közönség elragadtatva tapsolja a' nagy művésznő felé helyeslését és kiáltozza sokszoros éljeneit«. 1847. nov. havában ismét eljött hozzánk, ekkor a »Borgia Lucretia«-ban vendégszerepelt.

Albrecht Károly, szinész, sz. 1889. okt. 31. Szinpadra lépett 1914. máj.

Albrecht főherceg 1855-ben a Nemzeti Szinház belső munkái költségeire 500 frt. hozzájárulást ajánlott fel.

Áldássy Antal, Buda város rendőrkapitánya, a *Budai Népszinházi-Bizottmány* alelnöke, sz. 1838. ápr. 29. *Budán,* ahol iskoláit is végezte, megh. 1869. jún. 19. Pesten. 1861-ben lett Buda város főkapitánya. Amikor a Budai Népszinház állandósításának eszméje először felvetődött, Áldássy az elsők között küzdött, hogy Buda városa a szinházat mihamarabb fölépít-

hesse. Neje: *Ehrmann* Róza, az újtéri színház tagja volt.

Áldor Adolf, színész, sz. 1888. dec. 18-án, *Nagysurányban*. Színpadra lépett 1907-ben.

Áldor Aliz, színésznő, sz. 1906. Nagykárolyban. Színipályára lépett 1924. okt. havában.

Áldor Ilona, színésznő, sz. 1888. márc. 10. Kecskeméten. Színipályára lépett 1907.

Áldor Juliska (Saly Győzőné), népszinműénekesnő, sz. 1870-ben, *Albertirsán*. 1890. év őszén *Tiszai* Dezső kassai társulatánál lépett színpadra a »Pepita« c. operettben. 1891-ben *Leszkay* András tagja, akitől *Kolozsvárra* szerződik. 1898. jún. 14-én fellépett a *Magyar Színházban*, a »Gésák«-ban. 1902. *Krecsányi* Ignác tagja, 1904-ben *Szabadkán* játszik, 1905-ben *Makó* Lajos szegedi társulatának egyik erőssége. 1910-ben nyugalomba vonult.

Áldor Mariska, színésznő, sz. 1894. febr. 11. Kecskeméten. Színpadra lépett 1916. dec.

Áldory József, színész, sz. 1878. aug. 14-én, *Esztergomban*. Színpadra lépett 1903. júl. havában. 1928. pályát változtatott. Neje: *Borzásy* Róza, színésznő, sz. 1876. aug. 19-én. Színpadra lépett 1896. virágvasárnapján. 1927-ben nyugdíjazták.

Áldory László, színész, sz. 1878. aug. 14-én, *Esztergomban*. Színipályára lépett 1903. jun. havában. 1929. jan. 1-én nyugdíjba vonult.

Áldozat. *Vörösmarty* 5 felv. drámája. Szinrekerült 1841 ápr. 26-án a *Nemzeti Színházban* (Fáncsy Lajos jutalomjátékán). A bordalt szer.: *Egressy* Béni. Felujították többek között: 1843. ápr. 23., 1877. dec. 3., 1882. aug. 19., 1915. dec. 1.

Aldridge Ira (ejtsd: eldridzs ejra), néger szinész, sz. 1805. körül, Afrikában. Szenegál néger volt, mint kis gyerek került Londonba. Abban az időben nagy divat volt néger inast tartani s *A.* így került Kean, a híres Shakespeare-színész szolgálatába. A színházi környezetében fellobbant színészi tehetsége, kiképeztette magát s előbb Amerikában lépett fel, itteni nagy sikerei után átjött Londonba és különösen *Othello-alakításával* világhirű lett. Nálunk is ebben a szerepben mutatkozott be 1852. márc. 29. Azután 1853. jan. 29. és 31. Macbeth-et játszotta, majd ismét fellépett ápr. 6. Vidéki köruton is volt, *Székesfehérvárott*, *Kassán*, *Győrött*. 1858. febr. 10. pedig újra Pesten.

Alexander, »*hevenyész színjátszó és hasszónok.*« 1833. május 25-én fellépett a pesti német színházban a »Les ruses de Nicolas« c. francia vj.-ban. »Leírni nem lehet e jeles művésznek meglepő ügyességét és tehetségeit. Hihetetlen gyorsasággal tudja ő változtatni ruháit, szavát s arcát; bámulandó dolog, mikép jelenhet meg egészen más öltözetben s más arccal a színnek ellenkező oldaláról, midőn a tulsó ajtón még alig lépett be. Öt különféle alakú személyben jelent meg... A darab folytában mintegy 12-szer változtatá ruháját, néhány másod percenet alatt.« (*Honművész*, 1833. 17. szám. 138. oldal.).

Alexander Bernát, egyetemi tanár, filozófiai író, színházi kritikus, sz. 1850. ápr. 13. *Budapesten*, megh. 1927. okt. 13. *U. o.* Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1922. a *színiakadémián* a dramaturgia tanárává, majd a budapesti egyetem tanárává nevezték ki. Mélyreható munkásságot fejtett ki a színpadi és a drámai kritikában. Iskolai használatra jegyzetekkel és tanulmánnyal ellátva kiadta *Madách* »Ember tragédiá«-ját. Számos tanulmányt írt Shakespeareről s egyik legtevékenyebb tagja volt a Kisfaludy-Társaság Shakespeare-bizottságának. Hosszú ideig volt a *Budapesti Hirlap*, később a *Pester Lloyd* színházi kritikusa. *Hamlet*ről írt tanulmánya az idegen irodalmak Shakespeare-kommentátorainak legszebb munkái mellé helyezhető. 1911-től sok évig a Nemzeti Színház drámabiráló bizottságának tagja volt. Lefordította Sardou *Marcelle* c. 4 felv. szmüvét (bem. 1898. febr. 4. a *Nemzeti Színházban*).

Alexandre, a bécsi karinthiai-kapu melletti cs. kir. udvari dalszínház első táncosa volt. 1846. júl. 18. nálunk is fellépett a Nemzeti Színházban.

Alexejevics Zara, orosz táncosnő, Holger Mehnen nevű partnerével fellépett a *Városi Színházban*, 1922. jun. 16.

Alexi Sándor, baritonista, 1884. máj. 5-én vendégszerepelt a *Nemzeti Színházban*, az »Ernání« c. opera *Don Carlos* szerepében.

Alexics György dr., tanár, sz. 1864. szept. 14-én, *Aradon*. Lefordította *Rosetti D. Radu: A lecke* c. 3 felv. színművét. Előadták: *Solymossy* Elek színésziskolájának növendékei 1900. jun. 17-én, Népszínház. — A román irodalomtörténet köréből nagy tudományos munkásságot fejtett ki.

Alfa. *Alexander* Bernát dr. (l. o.) írói, különösen színházi kritikáihoz használt álneve.

Álfal. A színfal (coulissa) régebbi elnevezése a magyar színészet kezdetén, 1790-ben, de még az 1840-es években is használták. Déryné is használja »Napló«-jában. »*Az Álfalak közt az igazgatókon kívül, kivévén a tudós társaság bizottságának tagjait* (ha megjelenni találnának), senkinek, a ki a társasághoz nem tartozik, megjelenni nem szabad.« (*Budai színházi törvény*, 1833. nov. 18. keltezéssel.) Az »álfal« szó még 1880-ban is ismeretes: »*A színpadon és álfalak közötti tartózkodás önkényüleg formált jog mai naptól kezdve megvonatik. (A kolozsvári Nemzeti Színház rendelete.)*

Alföldi Antal, kolozsvári építész, 1803. szept. 27. kezdte építeni a *kolozsvári Nemzeti Színházat*.

Alföldi Irén, énekesnő, sz. 1874. júl. 24. *Egerben*. Bécsben tanul énekelni, 1895-ben *a prágai Nemzeti Színház* tagja lett, 1905. márc. 7. vendégszerepelt a *M. Kir. Operaházban* a »Lohengrin« Elzá-jában.

Alföldi Jenő, színész, sz. 1884. ápr. 18-án, *Óbecsén*. Színpadra lépett 1908-ban.

Alföldi nemzeti színjátszó társaság. A debreceni és nagyváradi színészek társasága, akik a múlt század első évtizedeiben a magyar színészet kiválóságai voltak. Számukra *Gulácsy* Antal igazgató 1810-ben három évre, majd 1814-ben *Sándorffy* József, a híres mecénás tíz évre kibérelte Debrecen színházát. Később Debrecen városa állandó színházat építtetett számukra, amely *1835. aug. 1.* nyílt meg. 25 esztendeig volt ez a színház a magyar színészet hajléka Debrecenben. 1814-ben *Kilényi-Kocsis* Dávid volt az igazgató. A tagok névsora: *Láng* Ádám, *Nagy* Károly, *Pály* Elek, *Mészáros* János, *Nagyné*, *Szentpétery* Zsigmond, *Láng* Lajos, *Sikolya* Sándor, *Ecsedi* Józefa, *Csepregi* Anna, *Farkas* József, *Bartza* Károly, *Abday* Sándor, *Ludwig* Borbála és *Fekete* Lőrinc, súgó. 1820. körül a részvétlenség miatt kénytelenek voltak az előadásokat beszüntetni. Ekkor alapították meg a *Dunántúli színjátszó társaságot*. (L. o.)

Alföldi szinikerület. Megalakult 1910. ápr. 19. A kerülethez beosztott városok: *Békéscsaba, Cegléd, Félegyháza, Jászberény, Abony, Nagykőrös* és *Kispest*.

Alföldi színműtár. Füzetes könyvkiadóvállalat, megjelent *Kecskeméten, Horváth* Döme kiadásában, 1851. okt. havában. *Az első füzet tartalma: Vetélytársak*, eredeti szomorúj. 5 felv., írta *Horváth* Cyrill és a *Borgia Lucretia*, dr. 5 felv. *Hugo* Viktor után franciából ford. *Horváth* Döme.

Alienor. Dalmű 4 felv. és 1 epilogban. Szöv. írta: *Harancourt* Edmond, ford.: *Váradi* Antal dr. Zen. szerz.: *Hubay* Jenő. Bem. 1891. dec. 5. *M. Kir. Operaház.*

Alkalmi színdarabok azok, melyek részint hazafias szempontból, részint valamilyen külső és a közérdeklődés központjába került esemény hatása alatt, illetve hatásának kihasználására kerülnek színre. A régi magyar színházi életben sűrűn írtak alkalmi színdarabokat és ezek, a fennmaradt adatokból megállapíthatóan, közkedveltek is voltak. Ezeket az alkalmi színdarabokat mindig megelőzte az elmaradhatatlan prológus, a görögtüzes »ábrázolat« vagy »tableau«. A legrégibb alkalmi színdarabok egyikéről a *Magyar Hírmondó* emlékezik meg (1799. I. köt. 458. old.). 1799. márc. 25-én József nádor tiszteletére ismeretlen szerzőtől előadták Pesten a *Nagylelkű Hertzeg* c. 4 felv. művet.

1837. aug. 22-én a Nemzeti Színházat is Vörösmarty *Árpád ébredése* (l. o.) c. és sokáig műsoron tartott verses allegóriájával nyitották meg. A vidék különösen helyi szerzőktől mutatott be és mutat be ma is sok alkalmi színdarabot. Az ilyenfajta színdarabok különösen a szabadságharcban virágzottak, szükség is volt rájuk, hogy a hazafias érzést élesszék, ápolják. Ismertebbek: »Görgey Arthúr«, írta *Dálnoki Gaál Gyula;* »A vörössapkások«, »A honvéd leánya«, írta: *Deésy Zsigmond;* »A világosi gyásznapok«, »Petőfi Sándor élete és halála«, írta: *Egervári Potemkin Ödön. 1869-ben* »Bem apó« c. darabot *7 hónap alatt közel kétszázszor játszották* a budai *Népszínházban.* — Írtak még aktuális darabot *Rózsa* Sándor és *Ubryk!* Borbála életéről; a tiszaeszlári vérvádról (1882); a muszka-török háborúról (írta: *Rónaszéky Gusztáv,* bem. 1877. nyarán, Ungvárt); *Derékí* Antal a 90-es években *Dreyfuss kapitány* történetét írta meg, melyet *Pesti Ihász* Lajos *zentai* társulata, majd a Feld-színház is bemutatott és később az egész országban előadták. A belgrádi királygyilkosságot *Obrenovics Sándor* c. alatt Kerekes *Pungur* Mihály színész írta meg 1903-ban és szintén sokszor került szinre a kisebb vidéki színpadokon. A világháború kitörésekor is több helyütt került szinre alkalmi színdarab. Ilyen: *Lampérth* Géza: »Rendületlenül«, (bem. 1914. nov. 14. Kolozsvárt); *Pakots* József: »Hős diákok«; továbbá *Tompa* Kálmán színész munkája: *Az oroszok Máramarossziget*en (bem. 1914. nov.). *Feld* Mátyás *Szervusz, Belgrád!* c. revüje a *Budapesti Színházban,* bem. 1914. aug. 15. Legújabban *az Uj Színház*-ban, 1928. nov. 5-én bemutatott »Tüzek az éjszakában« c. színdarab (szerzője *Földes* Imre) váltotta ki hosszú ideig a közönség érdeklődését.

Alkalmi versek. A régi időkben, német mintára, szokás volt nálunk is, hogy a színészek alkalmi verseket tartalmazó röpcédulákat szórtak a közönség közé; különösen a színtársulat beköszöntő- vagy búcsuelőadása alkalmával, vagy ha jubileumi vagy jutalomjátékul került szinre valamelyik darab. A legrégibb ilyen alkalmi vers 1783-ból való, egy Bazille nevű táncosnak a pesti és budai közönséghez intézett német verse. (V. ö. Magyar Bibliofil Szemle, Budapest, 1925. 56. old.)

Alkáry Emilia, énekesnő, 1853. külföldön képeztette magát, majd 1855. máj. 13. fellépett a Nemzeti Színházban mint vendég, a *Tündérlak Magyarhonban* c. népsz. *Marcsa* szerepében.

Alkonyszín hatása a színpadon a fehér, sárga és kék vetítősugarak megfelelő keverésével történik.

Alkotni annyit tesz, mint semmiből valamit létrehozni; egy új érzésnek új formát adni, egy ismeretlen érzést újszerűen kifejezni.

Áll a darab. Ezt arra értik, hogy a darab már megérett a nyilvánosság számára, tehát előadásra készen van. De használják még akkor is, ha valamelyik színész lekéste a jelenését és emiatt az előadás megállt. (Ilyenkor az ügyelőt teszik rendszerint felelőssé és a lekésett színészt színházi törvényszék elé állítják.) Mondják akkor is, ha a rendező a próbát megállítja. (*V. ö.: Megállítani a próbát.)*

Áll a díszlet. Ha a díszítők elkészültek a díszlet felállításával, akkor »áll a díszlet«, — mire megkezdődik a próba, vagy az előadás. (V. ö. *Bedíszletezni.)*

Allaga Géza, zeneszerző, sz. 1841-ben, *Obecsén,* megh. 1917. aug. 20-án, *Baján.* 1861-ben Molnár György budai Népszínházához szerződött és *Bényei* István *A szerelmes kántor* c. operettjéhez zenét írt, melynek dalai országszerte elterjedtek. Kempelen Győző *Szép Mara* és *Drótostót* c. népszínműveihez is írt zenét, köztük ismertté lett ez a dal: »Befútta az útat a hó«, — melyet Csepreghy Ferenc is felhasznált a *Sárga csikó*-hoz. — 1863-ban a Nemzeti Színház zenekarának tagja volt és zenét írt *Tóth* Kálmán *Dobó Katica* c. népszínművéhez. 1865-ben karnagya volt a pécsi színháznak, ahol megzenésítette *Bényei* István *Szakállas farkas* c. operettjét. 1870-ben *Baján* tanítóképezdei tanár volt. 1871-ben újra a Nemzeti Színház karnagya lett, majd 1884. őszén az akkor megnyilt *Operaházhoz* került, mint gordonkás. Megzenésítette: Szigligeti Ede: *Az amerikai*

(1875), *Tóth* Kálmán: *Az öröög párnája* és *Rákosi* Jenő: *Nyomoruság a korsóban* c. darabját. 1891-ben a Nemzeti Zenede tanára lett.

Allaga Géza, színész, sz. 1877. nov. 22. Nemesmilitiesen. Színipályára lépett 1911. jún.

Állami színházak, Budapesten a *M. Kir. Operaház, Nemzeti Színház* és a *Nemzeti Színház Kamaraszínháza. Kolozsvárott* annakidején az ottani *Nemzeti Színház* is állami színház volt. Á. sz.-hoz a kultuszminiszter nevez ki igazgatót és a legfelsőbb felügyelet jogát is gyakorolja, de a színházak művészi irányításába nem szól bele. 1921. szept. 1. a *Városi Színház* is állami kezelésbe került, de a szerződés lejárta után újra visszament a főváros tulajdonába.

Államtitkár úr, vj. 3 felv. Irta: Alexander *Bisson*. Ford.: *Ambrus* Zoltán. Bem. 1896. máj. 4. *Vígszínház*. Szereplők: Államtitkár: *Fenyvesi* Emil, Suzanne: *Lánczy* Ilka, Bouquet: *Hegedüs* Gyula, Polgármester: *Balassa* Jenő, Anyós: *Nikó* Lina, Lambertine: *Ráthonyi* Ákos, Gilberte: *Kalmár* Piroska, A szerelmes: *Tapolczai* Dezső, Hivatalszolga: *Gyöngyi* Izsó.

Allan Maud Gwendolen, amerikai táncosnő. Nálunk 1907. jan. 4-én lépett fel a *Király Színház*-ban. A zenei alkotások ritmusát a testnek esztétikailag szabályozott mozgásával és taglejtésekkel igyekszik megérzékíteni. Miként elődje, Duncan, a kaliforniai Delsarte-iskolában tanult.

Állandó Színházvizsgáló Bizottság (l. Színházvizsgáló Bizottság).

Állás. Egyik elnevezése a kocsiszín-nek, vagy annak a helynek, ahol — jobb helyiség hijján — a vándorszínészek játszottak. Állásból gyors iramban csináltak színházi hajlékot. Összehordtak egy pár kecskelábat, felraktak rá néhány deszkaszálat, ez volt a színpad, az oldalrészeket ponyvával vették körül, a színpad előtti térséget felhomokozták, a falakat zöld lombbal feldíszítették, azután széket és padokat raktak be és így készen volt a színház. (V. ö. *Szín.)*

Allegretto (olasz), kissé gyorsan (zene).

Allegro (olasz), élénken, vidáman, gyorsan (zene), rövidítése: Allo.

Allegória. A régi magyar színészet idején, különösen az egyes darabok előadása előtt, bevezetésnek sűrűn alkalmaztak allegórikus képeket. Ezeknek különösen a Bach-korszak idején volt fontos szerepük.

Allesch Ede, szinműíró. Színpadi munkája: *A megváltó.* (Jézus szenvedése és halála). Passiójáték 16 képben. Ford.: *Feld* Aurél. Bemutatta a *Városligeti Szinkör* 1900. okt. 4.

»**Álljunk fel**« — mondja az ügyelő a kórusnak vagy a statisztériának a kulisszák mögött, ami azt jelenti, hogy a színpadon a kórus vagy a statisztéria jelenése következik.

Álnok. Igy keresztelte el a *Hölgyfutár* 1853. jan. 13-iki számában valaki a »statiszta« szót. (V. ö.: Statiszta.)

Állóhely. A nézőtér leghátsó széksorai mögött fenntartott üres térség, amely többnyire a nép részére van fenntartva. Már a legrégibb színlapok is feltüntetnek állóhelyet.

Állomáshely, az a város vagy község, ahol a színtársulat szerződéses megállapodása értelmében hosszabb-rövidebb ideig játszik. (Télen: téli állomás; nyáron: nyári állomás.) Az állomáshelyeket az *Országos Színészegyesület* előzetes engedélye (koncessziója) alapján lehet csak elfoglalni. Ma Magyarországon megszaporodtak az állomáshelyek és egy-egy színtársulatra, illetőleg színikerületre több állomáshely esik. Az Á-ket a Színészegyesület állandóan nyilvántartja. A színigazgatók kötelezve vannak új Á.-iket mindenkor 24 óra alatt bejelenteni.

Allonge-paróka. (Lásd: Paróka.)

Áll-ragasztás. A színész állának átformálása zsiradékkal kevert diák-flastrommal. A kívánt formát hozzáragasztják az állhoz és ezután testszínnel átfestik.

Almanachok, a színtársulatok súgóinak zsebkönyve, amelyeket, szűkös megélhetésük feljavítására állítottak össze egyes nagyobb városokban, szezón végén. Többnyire hangzatos címet adtak ezeknek a kis műveknek, u. m.: *Játékszíni emlékkönyv, Játékszíni zsebkönyv, Magyar Theátromi Zsebkönyvecske, Emlény* stb. A színészvilágban azonban csak *sugókönyv*-nek hívták. Az első oldalon volt az ajánlás, amelyet rendszerint minden súgó így kezdett: »A színészet hőn pártoló honfiai-

MAGYAR

THEATROMI

ZSEB-KÖNYVETSKE

MELLY

A' NEMZETI JÁTSZÓ TÁRSASÁG ÁLTAL SZABAD KIR. SZÉKES-FEJÉRVÁR VÁROSSÁBAN, AZ 1818 dik ESZTENDŐ MIND-SZENT HAVÁNAK 11-dik NAPJÁTÓL FOGVA ELŐ ADOTT JÁTÉK DARABOK NEVEIT FOGLALJA MAGÁBAN.

KÉSZÍTETTE

JÓSA JÁNOS

A' N. J. TÁRSASÁG SÚGÓJA.

SZÉKES-FEJÉRVÁRON,

SZÁMMER PÁL BETÜIVEL.

1819.

nak és kecses hölgyeinek« felírással. Ezt követte a következő lelkes mondat: »Tisztelt honfiak és leányok! Nagy lelkű pártolástoktól lelkesülten nyújtom kezeitekbe emlékül terhes pályám jutalmi füzetét, engedjetek kegyesen azon meggyőződéssel térni vissza óhajtott látástoktól elzárt rejtekembe, hogy ki reményét a szépért s jóért hőn buzgó szivekbe helyezé, — küzdése után méltányolatot nyer.« A könyvecske tartalmazta a társulat névsorát, a repertoár-t, a vendégszereplők névsorát, egy teljes színdarabot, humoros verseket, kis epizódokat. A legrégibb ilyen almanach címe: »A budai magyar theátrom«, amely 1792-től maradt reánk. A Nemzeti Színház megnyitása évétől a 70-es évek végéig adott ki almanachot, de 1868. jan. havában az igazgatóság megtiltotta a súgóknak a házalást. Kárpótlásul pénzösszeget kaptak. A könyvet azontúl a szinház nyugdíjintézete adta ki. A Nemzeti Muzeumban mintegy 150 darab magyar színházi almanach található. A kiválóbbak ezek: *Benkő* Kálmán-féle »Magyar szinvilág« (közli az összes magyarországi színészek névsorát is, 1872-ig), *Csepreghy* Lajos, *Lenharát* Ede, *Vedress* Gyula-féle almanachok. Ez utóbbiak rendszeresen közlik a színtársulatok névsorát. 1901-ben jelent meg *Incze* Henrik dr. *Színészeti Almanach*-ja, 1919-ben pedig *Incze* Sándor *Művészeti Almanach*-ja. 1929-re a szegedi színészetről dr. *Lugosi* Döme és *Görög* Sándor adott ki értékes almanachot.

Almási Balogh Tihamér, író. (L. Balogh Tihamér.)

Almási Erzsi, színésznő, sz. 1891. jún. 25. Zilahon. Színpadra lépett 1913. júl.

Almási Rieger Paula, színésznő, sz. 1861-ben, *Pesten*. Színipályára lépett 1880. júl. havában, *Hubay* Gusztávnál.

Almási Zsuzsanna, színésznő, sz. 1882. febr. 12-én, *Pitrován* (Sárosm.). Színipályára lépett 1909-ben.

Almássy Endre, színész, volt színigazgató, sz. 1875. nov. 24. Marosvásárhelyen. Az orsz. színészakadémia elvégzésével első fellépte Nagykikindán, Halmay Imre társulatánál volt, 1897. máj. 1. a »Vasgyáros« címszerepében. Több éven át a pécsi színház elsőrendű tagja volt. 1908. máj. 25. »Cyrano«-ban vendégszerepelt a Nemzeti Színházban. 1909-ben átvette özv. Makó Lajosnétól a szegedi színház igazgatását, melyet lelkesedéssel, hozzáértéssel, nemes becsvággyal vezetett a közönség teljes megelégedésére. Mindenkori elve volt: szerencsésen összeállítani a társulatot és a repertoárt, hogy az egész vonalon teljes legyen az összhang. 1920-ban megszüntette az igazgatást. 1921. ápr. 19. fellépett a Nemzeti Színházban, mint az intézet szerződött tagja, az »Árva László király« Ujlaky szerepében. Azóta ott működik. 1921-

ben kinevezték az egyesületi iskola tanárává. — Neje: *Makó* Lenke, *Makó* Lajos volt szegedi színigazgató leánya, kivel 1908. március 18-án lépett házasságra, Szegeden. Hosszabb ideig az Orsz. Színészegy. tanácsosa volt. Szerepei: *Bánk bán, Lyon rabbi* (Lyon Lea), *Kent gróf* (Stuart Mária), *Szörényi* (Ocskay brigadéros), *Kozma Rudolf* (Te csak pipálj, Ladányi), *Béla* (Új rokon), *Kutyfalvy* (Egy magyar nábob) stb.

Almássy György gróf, a Nemzeti Színházi drámabíráló-»enquète« tagja, sz. 1805. Megh. 1880. ápr. 4. Budapesten.

Almássy István, színész, 1842. júl. 28. a Nemzeti Színházban vendégszerepelt a »Saint Georges lovag«-ban. Így ír róla a *Hasznos Mulatságok:* »Igen kivált színészeink közül. Túlságos feszelgés s hanglejtés, száraz előadás jellemzék játékát, látszik ügyekezni és szerepére kellő figyelmet fordítni.« (61. szám.) 1842—46-ban Székesfehérvárt működött, ahol *rendezője volt Petőfinek.* 1853-ban Kolozsvárt van; 1859-ben egy vidéki tudósítás így jellemzi: »Iszákos kántorok, kótyagos rectorok, vén szerelmesek, zsarnok apák benne hű személyesítőt találnak.« 1860—61-ben Kolozsvárott jegyző volt. 1864-ben Szabó József kassai szintársulatánál találjuk, ahol egy év múlva meghalt. Szerepei: *Spiegelberg* (Moor Károly); *Wurm* (Fortély és szerelem); *Aranyos* (Ércrabló); *Szélházy* (A kérők) stb.

Almássy Iza, színésznő. 1899. végezte a Solymossy-színiiskolát, ahol a *Lili*-ben feltűnt tehetségével. 1899. nyarán tagja volt a Városligeti Színháznak, ahol mint szubrett közkedveltségnek örvendett.

Almássy József, mecénás, 1794. júl. havában »*a magyar Jádzó színnek megörökítésére szolgáló tőkepénzek kipótolására*« 1000 Rhforintot ajánlott fel.

Almássy Julia, színésznő. (Lásd: Csóka Sándorné.)

Almássy Lola (Lujza), színésznő, sz. 1879. okt. 22. Ómoravicán, Bács m. A Vígszínház színésziskolájában végzett. Első fellépése 1899. ápr. 11. volt a *Vígszínházban.* Ezután Kolozsvárra szerződött (1900. júl.), ahonnan 1900. szept. havában megvált. Működött még: 1902—03. év telén *Miskolcon*, 1904. *Aradon*, majd 1905. őszén *Zilahy* Gyulánál, *Debrecen*ben. Később Bokor Imre pozsonyi hírlapíró neje lett.

Almássy Mária, színésznő, sz. 1894. máj. 27. Nagykőrösön. Színipályára lépett 1911-ben.

Almati Adél, operaénekesnő, a stockholmi kir. operaház tagja. 1891. ápr. 2. vendégszerepelt a *M. Kir. Operaházban*, a »Carmen« címszerepében.

Almberg Antal, finn író. (L.: Jalawa.)

Álnév. A régi színészvilágban a kezdő ifjúnak gyakran meg kellett törni a szülők közönyét és előítéletét, mellyel a színipálya iránt viseltettek. Ha ez nem sikerült, a novicius megszökött hazulról és hogy »be ne mocskolja« a tisztes család nevét, álnevet vett fel. *Katona* József *Békési* József néven szerepelt. *Bartha* Jánosnak *Magyar* volt a családi neve, Petőfi: *Sajó, Rónai, Homonnai, Dalma* és *Borostyán* néven színészkedett. De még a 40-es években is sokszor álnév mögé búvik a színész, így *Szigligeti* Ede, akinek *Szathmáry* József volt a családi neve, *Réthy* Mihály családi neve Szikszay, *Solymossy* Eleké Sipos. Előfordult azonban, hogy még a 60-as és 80-as években is elhagyják a családi nevet a színészek, pl. Bácsay Nagy Gábor, ki *Takács* Ádám, Hlavathy Ödön, ki *Somló* Sándor néven lett ismert nevű művész, gróf Festetich Andor *Tolnai* néven szerepelt, *Vidor* Pál családi neve Kajtár stb. — *Hegedűs* Gyula Barabás néven lett színész. (Édes anyja neve.) Ma már igen szórványosan fordul elő, hogy a színészek jólhangzó, magyaros családi nevük helyett álnevet kénytelenek fölvenni.

Alpár Gitta, operaénekesnő, sz. 1903. febr. Budapesten. Atyjától *Klopfer* Ignác egyházi karnagytól örökölte kitűnő zenei érzékét. Atyja tanítja az első énekleckére is. A Zeneakadémián Hilgermanntól tanult énekelni és már növendék korában, mint a jövő nagy reménységéről beszéltek róla. Az Akadémia elvégzése után,

pályája zökkenő nélkül, úgyszólván márólholnapra szökött fel a sikerek csúcspontjára. 1924. jan. 7. mutatkozott be az *Operaházban* »Rigoletto« *Gilda* szerepében, majd Wlassics Gyula báró az Operaházhoz szerződtette. 1924. aug. 23-án a *Király Színházban* kezd vendégszereplési sorozatot, a *Három a kislány* c. operett *Médi* szerepében. Ezután egy csapásra beérkezik az elsők közé, több ízben vendégszerepel a *Városi Színházban* és minden egyes fellépését csak a legnagyobbaknak kijáró lelkesedéssel fogadja a közönség. Híre eljut külföldre is, úgy hogy 1926. júl. 27-én búcsúfellépést tart a Városi Színházban, miután előzően a berlini Staatsoper-hez szerződött. 1925. máj. 28. házasságot kötött Stengel Kornél földbirtokossal.

Alpár Irén, színésznő. Sz. 1869. *Zomborban*, megh. 1917. febr. 2. *Budapesten*. Pályáját vidéken kezdte, majd felkerült a fővárosba, a *Népszínházhoz* és utóbb a *Vígszínházhoz*. 1907-ben elvesztette a szemevilágát, majd nemsokára elborult az elméje is. Így érte utól a halál.

Alpári Lajos, színműíró, sz. 1867. aug. 27. *Vácott*. Egyetemi tanulmányai végeztével előbb tanár, azután hírlapíró lett. 1897. kinevezték Pozsony vm.-be *segédtanfelügyelőnek*. *Bánffy Dénes* c. drámáját a *Kisfaludy-Társaság* dícséretben részesítette.

Álpáthosz, vagy hamis páthosz, a színészeknél gyakran fellelhető játékmodor, népszerű hatások keltésére. Visszatetsző, hazug eszköze a léleknélküli, át nem érzett játéknak.

Alsdorf Károly, német színigazgató, 1860. aug. 26. nyitotta meg Pesten a lövölde melletti *Thália* színházát. 1861-ben Molnár György köt vele szerződést, hogy A. K. negyven előadást tart, féljövedelemre, *Molnár* György budai nyári színházában.

Alsóalap, fejérm.-i nagyközségben 1860. jan. 2. *Tóth* János színtársulata járt. A helyi levelező a tagok közül *Baky* Gábort és nejét, valamint *Balogh* Györgyöt a jobbak közt említi.

Alsódabas pestmegyei (alsódabasi járás) nagyközségben 1837. szept. 7-én *Balogh* István társulata játszik. (Hihetőleg első ízben.) Többek között színre került a *Botcsinálta doktor és Romeo és Julia, ez utóbbi 19 frt jövedelemmel.*

Alsólendván (Zalamegye) a régibb adatokból megtudjuk, hogy 1855. jún. 9-től *Szöllössy—Szuper* társulata működött. Ismertebb tagok voltak: *Szuper* és *neje*, *Völgyi* és *Sipos*. 1858. aug. havában ismét Szupert hívták meg, akit, nyilván jóhírnevére való tekintettel, 14 előadásra szóló 300 frt-nyi bérlet-biztosítással leptek meg.

Alsóvilágítás, másképp rivalda-világítás *(lábvilágítás)*, arra szolgál, hogy a színpadon, a más világításból keletkező esetleges színfoltot vagy árnyékot (az arcból) eltüntesse.

Alszeghy Irma, színésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja, sz. 1865. febr. 26-án, *Pesten*. Már 4 éves korában játszott a »Tündérlak Magyarhonban« c. népszínműben. A debute nagyszerűen sikerült, úgy, hogy ezentul reá bízták a gyermekszerepeket; 14 éves korában beiratkozott a színiakadémiára, amelynek elvégzése után, 1884-ben, Paulay nyomban leszerződtette a Nemzeti Színházhoz, mint ösztöndíjas tagot. Ettől fogva állandóan és fokozatosan fejlődött és emelkedett annak elsőrendű tagjává, eleinte mint u. n. naiva, később mint fiatal hősnő és drámai szende. 1888. febr. 7-én férjhezment *Császár* Imréhez, akivel együtt végezte el a színiakadémiát. Legismertebb sikerét a »Himfy dalai«-ban aratta. 1918. jan. 6-án a Nemzeti Színház örökös tagjává nevezték ki. 1924. jún. 21-én aranygyűrűvel tüntették ki; ugyanez év július havában nyugalomba vonult. Soha sem kereste a külső sikert és nagyhangú reklámot és ezért a köztudatban nem foglalta el az őt megillető helyet, holott asszonyosan meleg lényének egyszerűsége és közvetlensége, finom beszédmodora, az átélés tökéletes intenzitása a magyar színpad egyik legnagyobb és legnemesebb értékévé tette. Azok közé tartozik, akiknek a magyar színpadi kultúra modern fejlődésében és nagyszerű lendületében diadalmas

és elévülhetetlen részük van. Főbb szerepei: *Junia* (Britanicus), *Ilon* (Nőuralom), *Chrysosthemus* (Elektra), *Evelin* (Léha világ), *Thamia* (Aesopus), *Gabriella* (A Gabi villa), a század eleji francia társadalmi színművek vezetőszerepei, *Rose Bernát* (Hauptmann), stb.

(Dr. Bánóczi László.)

Alszeghy Kálmán, a M. Kir. Operaház főrendezője, sz. 1852. nov. 7. Pesten, megh. 1927. szeptember 8. u. o. 1872. máj. 16. a *Nemzeti Színház* karénekese lett, ahol 1880-ig működött. Élénk temperamentuma, fogékony értelmessége, példás pontossága és kitűnő zenei érzéke csakhamar magánszerepekhez is juttatja a drámai és énekdarabokban is, sőt a balettben is alkalmazzák. 1881. ügyelővé, majd 1884. segédrendezővé léptetik elő, míg 1888. nov. 1. *Beniczky* Ferenc intendáns a *M. Kir. Operaházhoz szerződteti rendezőnek.* 1892. gróf Zichy Géza intendánssága alatt főrendezővé nevezik ki. 1896. júl. 11. a koronás *arany* érdemkeresztel tüntetik ki. 30 éves művészi jubileuma 1902. máj. 28. volt. *1909. ápr. havában kinevezték az Operaház örökös tb. tagjává.* 1912. máj. 16. tartotta *40 éves művészi jubileumát*, majd nov. 26. »rőtfalvi« előnévvel nemességet nyert.

Alt-hang. Az olasz *contr'alto*, alto; francia = haute-contre; latin altus-szóból; a nő- vagy gyermekhangok közül a mélyebbek, melyeknek főereje a mell-regiszterben fekszik. Az alt-hang a négy főhangfaj között a második. (V. ö. Fel-hang.)

Alt Jenny, magyar származású német énekesnő, sz. Pozsonyban. 1884. Londonban, 1887. márc. havában Weimarban a »Carmen«-ben aratott nagy sikert. 1890. júl. havában a weimari nagyherceg *kamaraénekesnőnek* nevezte ki.

Altmann Mór, fővárosi polgár 1914-ben mintegy 8000 koronányi értéket hagyott egy tehetséges színésznek, lehetőleg a fiatalabb generációból. Az örökös személyéről a Nemzeti Színház mindenkori igazgatója dönt. Amennyiben pedig öt éven belül nem döntene, úgy az örökség visszaszáll egy, a végrendeletben megnevezett humánus intézetre.

Aludj' mohón kilobbant hazafiság! — (Szállóige lett *Bánk bán* II. felv. III. jelenetéből. *Petur szól így a békételenekhez.)*

Alvajáró, opera 2 szakaszban. Írta *Romani* Félix, ford. *Deáki Fülöp* Sámuel. Zenéjét szerz.: *Bellini.* Első előadása a Nemzeti Színházban 1841. jun. 19., a M. Kir. Operaházban pedig 1885. júl. 18. volt a következő szereposztással: Gróf Rudolf: *Bach* B. A., Teréz: *Saxlehner* Emma, Amina: *Bély* Hermin, Elvino: *Peschier* A., Liza: *Kordin* Mariska, Alessio: *Szekeres*, Jegyző: *Dalnoki. Kolozsvárt* 1842. márc. 10. mutatták be.

Amália, szász kir. hercegnő. Nálunk színrekerült műve: *A növendék*, vj. 4 felv. (ford. *Nagy* Ignác). Bem. 1839. júl. 15. (Egyszer játszották.)

Amberg Gusztáv, magyar származású newyorki színigazgató, sz. 1846., megh. 1921. máj. Nevével összefügg az amerikai színházak fellendülése és virágzása. Fiatal korában vándorolt ki Amerikába.

Ambrozovics Dezső dr., író, költő, sz. 1864. febr. 24. Budapesten, ahol középiskoláit is végezte. 1886—1894. az *Egyetértés*, 1894. a *Hazánk* színházi és művészeti kritikusa volt. Színdarabja: a *Mogyoró*, vj. 1 felv.

Ambrus Erzsébet, színésznő, sz. 1900. máj. 19. *Zsigárdon.* Színpadra lépett 1924. jul. 1-én.

Ambrus Imre, mecénás, szeghalmi földbirtokos, 1926-ban *Szeghalmon saját költségén kőszínházat építtetett 500 személy befogadására.*

Ambrus Irén, magyar származású német operettszínésznő, a berlini *Grosses Schauspielhaus* primadonnája. 1924-ben a Király Színházban játszott, innen Berlinbe szerződött, ahol a német sajtó nagy elragadtatással emlékezett meg iskolázott hangjáról és színpadi tehetségéről. 1926. a berlini Neues Theater am Zoo tagja.

Ambrus Zoltán, író, színházi kritikus, a Nemzeti Színház volt igazgatója, sz. 1861. febr. 22. Debrecenben. Nagykárolyban és Budapesten végezte iskoláit s a budapesti

egyetemen a jogot. Ezután Párizsban folytatta tanulmányait s mélyen beleélte magát a francia irodalomba, úgy, hogy a francia irodalmi ideálok és kritikai módszerek hatással voltak egész élete munkájára. Hazatérve, a Magyar Földhitelintézetnél vállalt tisztviselői állást s közben már fiatalon megkezdte irodalmi működését s a nyolcvanas évek fiatal írói körében hamar tekintélyre tett szert nagy műveltségével és feltűnő írói tehetségével. Kritikái, melyeket főleg Budapesten színrekerülő színdarabokról írt, az itélet biztonságával, szempontjainak emelkedettségével és a stílus finomságával tüntek ki. Közben megírta első nagy regényét, a *Midás király*-t, mellyel első íróink sorába emelkedett. Azóta gazdag termékenységgel dolgozik, regényt, novellát, karcolatot, kritikát. Sokat irt különböző napilapokba, *A Hét*-be, az *Uj Magyar Szemlé*-be, melyet ő szerkesztett, később a *Nyugat*-ba. Legujabb időben a *Pesti Napló*-ba írja kritikáit, legtöbbször külföldi színdarabokról. Színházi kritikái *Színházi esték* c. kötetében s a Magyar Könyvtár több füzetében jelentek meg könyvalakban. 1894. nőül vette *Benkő* Etel operaénekesnőt (L. o.). A Kisfaludy Társaság, Petőfi Társaság és a M. T. Akadémia tagjává választotta. 1917. jún. 1-től fogva gróf Bánffy Miklós intendánssága alatt a Nemzeti Színház igazgatójává nevezték ki s ez állásában 1922. júl. 13. maradt meg. A színházat finom ízléssel, a magyar írók iránti jóakarattal vezette s számos színésznek alkalmat adott tehetsége kifejlesztésére. Nagy érdeme, hogy a forradalmi időkön úgy vezette át a színházat, hogy nemzeti presztizsén nem esett csorba. Az igazgatásról való lemondása után a Nemzeti Színház örökös tagjává, 1923. pedig kormányfőtanácsossá nevezték ki. Azóta teljesen az irodalomnak él. Több külföldi szinművet az ő fordításában mutattak be színházaink. *(Schöpflin Aladár.)*

Amerikai Első Magyar Színtársulat *New-Yorkban* 1912. júl. 14. kezdte meg működését *Serly* Lajos igazgatása alatt, a *Cigányszerelem* c. operettel.

Amerikai magyar színészek szövetsége. Megalakult 1923. febr. havában. Hivatalos cime: »*Hungarian Actors and Artists Association of Canada.*« Az elszórtan működő amerikai magyar színészek sokszor igen zilált helyzetének fontos konszolidációját jelenti ez az alakulás. Az új szervezet első dolga volt, hogy szerződést kötött az amerikai magyar színházi vállalkozók szövetségével (Hungarian Theatre Managers' Association). A megállapodás értelmében a színházi vállalkozók, akik csakis olyan színészeket léptethetnek föl, akik tagjai az amerikai színész-szövetségnek (A. A. A. A.), kötelesek minden szerződés megkötésekor az illető színész egyheti gázsiját biztosítékképen befizetni a szervezet pénztárába. Az így befizetett összeget azután tízszázalékos részletekben vonhatják le az egyes színészek fizetéséből. A két egyesület közt létrejött megállapodás szabályozza a gázsikat is és a minimális fizetés szerint New-Yorkban heti negyvenöt dollár, vidéki városokban heti harmincöt dollár kell hogy legyen. A színházi vállalkozók képviseletében *Vajda* Viktor vezette a tárgyalásokat, akinek javaslataira elhatározták, hogy a megbetegedett színésztagok szerződésük tartama alatt két héten át félfizetést kapnak, és hogy a színészeket két hét előtt nem lehet fellépésre kényszeriteni. Két hét eltelte után a vállalkozó köteles előleget adni, amely azonban nem lehet a félgázsinál nagyobb összeg. Elhatározták azt is, hogy a színházi vállalkozók az A. A. A. A. beleegyezése nélkül nem szerződtethetnek olyan színészt, aki nem tagja a szövetségnek, de beleegyezés esetében kötelesek minden szerződtetett nem-tag színész után a gázsi tíz százalékát a szövetség betegsegélyző és jóléti alapja javára befizetni. A »Négy A«, amely a legszorosabb kapcsolatban áll Amerika legnagyobb szociális intézményével, az »Amerikai Federation of Labor«-ral, (Amerikai munkaügyi szövetség), *Zsadányi* Aladárnak, a kitünő amerikai magyar színésznek köszönheti létrejöttét, aki hosszú idő óta fáradhatatlan agilitással és fanatikus hittel buzgólkodott azon, hogy rendet teremtsen az amerikai magyar színészet életében.

Amerikai magyar színészet. (New-Yorkban.) Az Egyesült Államokban 1889-ben indult meg a magyar színészet, működve-

lökkel, akik megalakították a *Magyar Műkedvelő Társaság*-ot és első előadásul az *Ördög párnája* c. népszínművet tanulták be. 1906. körül már hivatásos színészek is kerültek a műkedvelők soraiba és ugyanez évben színügyi bizottság is alakult. Tagjai: *Ágoston* Gábor, *Perényi* Béla, *Róth* Gyula és *Berkó* D. Géza (megh.). Ezidőtájt vendégszerepelt náluk *Pálmay Ilka* a *Nebántsvirág* és a *Tót leány* c. darabban. Előadták a *János vitéz*-t is. Tagok voltak: *Vida* Etel, *Serly* Lajosné, *Serly* Irén és Etel, *Rédey* István, *Nagy* Jenő, *Horváth* Lajos, *Juhász* Pál, *Thury* Ilona, *Virgay* Boriska. *Heltai* Árpád színigazgató is sokat küzdött a magyar kultúra terjesztéséért, épp úgy, mint elődje, *Mátray* József, aki itthon a *Magyar Színházban* próbált szerencsét. — Később a *Bányai-fivérek* lettek az igazgatók, majd *Karacs* Imre, a debreceni színház ismert tagja. A legismertebb amerikai magyar színészek: *Hajós* Mici, *Keleti* Juliska, *Gyenge* Anna (a Metropolitan tagja, jelenleg a drezdai Operaház első énekesnője), *Rózsa* S. Lajos (megh.), *Sámson* Mária, *Lugosi* Béla, *Németh* Laura, *Sugár* Jolán, *Kassai* Rózsi, *Szemere* Gyula, *R. Tóth* József, *Ligeti* Lajos (megh.), *Medgyaszai* Jenő stb. 1922-ben *Rátkai* Márton tervezte az állandó amerikai magyar színház megteremtését. *Fedák* Sári, *Rózsahegyi* Kálmán, *Király* Ernő is sokat vendégszerepelt az Ujvilágban.

Amfiteatrum, az a köralakú épület, ahol a római nép összegyűlt, hogy gladiátorjai játékában és állatviadalokban gyönyörködjék. Az első amfiteatrumot, Rómát megelőzve, Campaniában emelték. Rómában az első amfiteatrumok ideiglenes faalkotmányok voltak. Krisztus előtt 29-ben építette *Statius Taurus* az első kőamfiteatrumot, amely azonban a Nero őrületéből támadt tűzvészben elpusztult. A másodikat *Vespasianus* kezdte építeni, *Titus* felavatta és *Domitianus* fejezte be. Colosseum néven ismeretes romjai a régi Róma legszebb emlékei közé tartoznak. Az amfiteatrumok területe nézőtérre (Cavea) és küzdőtérre, a többnyire ellipszis alakú arénára oszlott. A nézőtér ülősorai fokozatosan több övre osztva emelkedtek az aréna körül, legfölül pedig oszlopos csarnok volt. A külső fal több emeletre oszlott, a római Colosseum például négyemeletes volt. A közönség a földszint árkádjain át lépett be az épületbe és innen a a nézőtér alatt fölvezető lépcsőkön át jutott helyére. A nézőtér alapépítményét, a külső beosztását és tagozását illetően a Colosseummal lényegében megegyeztek az összes itáliai, délfranciaországi stb. amfiteatrumok. Nálunk az aquincumi amfiteatrum romjai ismeretesek. Alakja elliptikus, mint minden amfiteatrumé, hossztengelye 86 m., keresztengelye 75 m. A nézőtér felül fedetlen volt, legfeljebb vászonleplet (velum) vontak az utóbbi fölé, hogy a közönséget a nap sugarai ellen megóvják.

Amiel Denys, francia színműíró. Nálunk is színre került művei: *A mosolygó asszony*. Társa: *Obey*, vj. 1 felv. Bem. 1922. szept. 22. *Belvárosi Színház. X. Y. és neje*, mindennapi történet 3 felv. (ford. *Szini* Gyula). Bem. 1926. jan. 9. *U. o.*

»**Amiként a művész** a világhoz szól, aszerint hirdeti a teremtésben az isteni leheletnek egy látszólagos arányát. Annak, aki művészpályát betölteni óhajt, élete szakadatlan munkálkodás legyen, mert ez a művészet törvénye és feladata.«

(Prielle Cornélia.)

Amit kivívok, méltán enyém, — Erőm ez s büszkeségem. Szállóige Madách Imre *Ember tragédiájá*-ból. (A III-ik színben mondja Ádám — Lucifernek).

Ámon Margit, énekesnő, sz. 1875. máj. 31. *Kálózon* (Fejérm.), 1897. ápr. 13. Leszkay Andrásnál kezdte pályáját és működött *Aradon, Nagyváradon, Pozsonyban, Temesvárott, Marosvásárhelyt, Kecskeméten, Szegeden, Budán*, 1899. okt. 8. a Népszínház hívta meg, ahol 1900. márc. 31. mutatkozott be az *Eleven ördög* Vicomte Letorieres szerepében. 1903-ban férjhez ment *Hoványi* Géza igazgatóhoz és visszavonult.

Ámon Vilmos, vidéki lapszerkesztő és író. Előbb gyógyszerész volt Nyitrán, majd Sopronban lapszerkesztő lett és egyben megalapitotta a vidék legnagyobb képes hetilapját, a Kultúrá-t. Megh. 1912. szept.

Baán Nelly

Bacsányi Paula

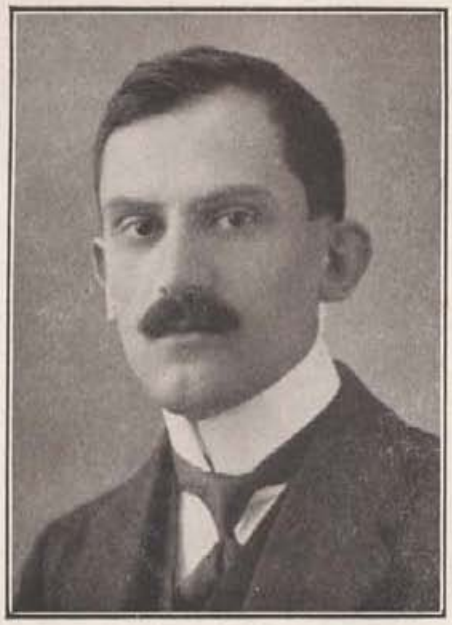

Babits Mihály

Bácskay Julcsa

Bajor Gizi

1. Sopronban. Színműve: *Doktor Mariska,* társadalmi szmű. (Bem. 1911. febr. *Sopronban).*

Amorózó (olasz), szerelmes ifjak szerepét játszó, jó külsejű színész. (V. ö. *Bonviván).*

Amtmann Károly színművei: *Szerfelett okosak,* vígj. 1 felv. Bem. 1864. jan. 24. Pécsett. — *A horvátok, vagy a vörösnyakkendősök,* vígj. 1 felv. (1870. ápr.)

Andai Béla, színész, sz. 1899-ben, Budapesten. Színipályára lépett 1921-ben.

Anday Blanka, kitünő szubrett-primadonna, sz. 1871. márc. havában, *Budapesten.* Előbb Kispesten egy műkedvelői körben tünt fel, hol sikerén felbuzdulva, 1895-ben lépett a színipályára, Kecskeméten. Nagy sikerei voltak Budán, (1898-ban) Krecsányi Ignác társulatánál, hol a közönség tüntető rokonszenvével halmozta el. 1901. dec. 20-án vendégszerepelt a Népszínházban, a »Hoffmann meséi«-ben. Magyar színházi működése alatt a »Hajduk hadnagya« című operettben volt az első fellépte (1904.). 1907. nov. havában a drezdai operett-színház szerződtette.

Andai Eleonora, színésznő, sz. 1889. szept. 22-én, *Vingán* (Temesm.). Színpadra lépett 1910. jún. havában.

Andai Ernő, színész, rendező és író, sz. 1900. júl. 22. *Budapesten.* Érettségi után a színiakadémiára iratkozott és egyben a tudományegyetemen a bölcsészettani fakultás hallgatója volt. Színházi rendező is volt egyuttal. 1924-ben a Magyar Színház, majd 1927—28-ban az Uj Színház tagja. — Színművei: *Utrechti diákok,* daljáték. — *Diákszerelem,* operett 3 felvonásban. (Tsz. *Innocent* Ernő). Zen. szer. *Buday* Dénes. Bem. 1927. máj. közepén, Kisfaludy Színház. *Hazudj édes,* vj. 3 felv. Bem. 1929. febr. 9. Belvárosi Színház. *Soha ilyen tavaszt!* c. pályanyertes regényével 1926-ban megnyerte a Mikszáth Kálmán-díjat.

Andai Károly, színész, sz. 1877. jún. 16-án, *Nagykanizsán,* megh. 1917. máj. 17-én, *Fiumében.* Színpadra lépett 1902. jún. havában. Neje: *Verth* Erzsi, színésznő, sz. 1883. nov. 1-én, *Szabadkán.* Színpadra lépett 1899. szept. havában.

Andai Piroska, énekesnő. Előkelő pesti családból származik. Kitünő hallása már gyermekkorában jelentkezett. Iskolái végeztével beiratták a Zeneakadémiába, ahol Blochnak, majd Mambrinynak volt növendéke. Tanulmányai után az Operaházhoz szerződtették. 1920. okt. 19 »Carmen«-ben fellépett a Városi Színházban. 1921. a bécsi operához hívták meg. 1925. jan. havában a budapesti Zeneakadémiában hangversenyen fellépett. 1926. újra a bécsi opera tagja. 1927. a berlini Staatsoper vendége. 1928. ápr. 11. mint vendég fellépett a M. Kir. Operaházban a »Sámson és Delila« előadásán, Delila szerepében. Ez év május havában a londoni Covent Garden operában fellépett *Gluck* »Armida« felujításán, midőn úgy a sajtó, mint a közönség részéről a legmelegebb fogadtatásra talált. Ez időben a párizsi Nagyoperában is vendégszerepelt, ahol különösen a »Tristan és Isolde« Brangene szerepében aratott nagy sikert, úgyannyira, hogy a francia kormány aranypálmával tüntette ki. 1928. nov. havában önálló hangversenyt adott a párizsi Salle Pleyel-ben, amely a világ egyik legnagyobb hangversenyterme. A nagy terem ezuttal teljesen megtelt a magyar művésznő nagysikerű koncertjén.

Andai Teréz, színésznő, sz. 1882. dec. 23-án, *Dunaföldváron.* Színpadra lépett 1905. márc. havában.

Andalgó, 1. az olasz andante zenei műszó magyar kifejezése; 2. a régi magyar tánc első része, melyet lassu léptekben lejtenek.

Andante (olasz, zene), léptetve, mérsékelten, a zenei időmérték 5 főfokozata közt a 3-ik, adagio és allegro közt; andantino, kissé gyorsabban, mint az a.

Ando Flavio, olasz színész, Duse Eleonora tanítómestere és 1892-iki első körútján partnere is volt. Budapesten később egy alkalmi társulattal és mint Tina di *Lorenzo* partnere is játszott.

Andocs, somogymegyei kisközségben (igali járás) 1830. ápr. közepén *Balogh* István színigazgató próbálta első ízben elhinteni a kultúra magvait, de játszási engedélykérését *Siklósi* József főszolgabíró ezekkel a szavakkal utasította vissza: »Itt ájtatoskodni kell, ebadta komédiása, nem komédiát játszani«. *(Balogh* István kéziratos naplója. Nemzeti Múzeum).

Andor Mária, tragika, Manheit Jakab (L. o.) énekmester leánya, sz. 1890. márc. 8-án, *Budapesten*. Színpadra lépett 1908-ban. Működött Krecsányi Ignác budatemesvári társulatánál, majd 1912. máj. havában Reinhardtnál, Berlinben, azután a mannheimi színháznál, hol a kritika Bleibtreu asszony mellé helyezte. 1924. június havában a müncheni Staatsoper meghívta első tragikának és rendezőnek és ez irányú működését 1924. szept. havában kezdte meg.

Andor Pál, írónő. (Lásd: Majthényi Flóra).

Andor Zsigmond, karmester, volt színigazgató, sz. 1886. okt. 31-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1904. szept. havában. Neje: *Faith* Gizella, színésznő, sz. 1896. márc. 27-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1916-ban.

Andorfi Hermin, színésznő, sz. 1888. máj. 17. Székesfehérváron. Színpadra lépett 1912. febr.

Andorffy Krug Péter, operett-kómikus, sz. 1856. jan. 10. *Egerben*, megh. 1919. máj. 31. *Balatonfüreden*. Rossz tanuló volt, az iskolából kicsapták, könyvkötőinasnak adták. Egy alkalommal a műhelyben kezébe jutott az *Angyal Bandi* c. színdarab és ezután elhatározta, hogy színésznek megy. Megszökött hazulról és 1871. *(15 éves korában)* beállt Szegedi Mihály színtársulatához. Előbb *Szekszárdi* néven drámai színész volt, később azonban rendezői kómikus szerepeket osztottak rá és mint ilyen kedvence lett a közönségnek. Arad, Debrecen, Kolozsvár, Szeged, Pécs, Kassa és Szatmár a nevezetesebb működési állomásai. Művészi pályafutásának 30 éves jubileumát 1901. dec. 17. ünnepelték Kassán. Igazgató is volt Pozsonyban, ahol *ő nyitotta meg 1905. szeptember elsején az első teljes* magyar nyelvű színházi szezónt. 1907. szept. havában *Máder* Rezső igazgató szerződtette a Népszínház-Vígoperához főrendezőnek; az intézet bukása után a Városligeti Színkör rendezője és titkára lett, majd három év múlva nyugalomba vonult. Mint színpadi író is működött és 1880. júl. 26. adták elő népszínművét: *A szegény ember leánya, Fővárosi Színkör*. Egyéb munkái: *Ténsur, Lakótársak, A baba álma, A szobaúr* stb. Egy ideig az Orsz. Színészegyesület tanácsosa volt. Neje: *Tájkerti* Berta, drámai színésznő, sz. 1870-ben, Székesfehérvárott. *Debrecenben* lett színésznő, 1888. júl. havában. Leánya: *Andorffy* Ida, színésznő, sz. 1896. márc. 28. Szegeden. Rövid ideig a Magyar Színház tagja volt.

Andrád Elek, (barátosi), színész és szín-műíró, székely nemes származású. Mint törvényvégzett erdélyi ifjú *1805-ben* Kolozsvárt lépett a színipályára és báró *Wesselényi* pártfogásával Magyarországba jött; néhány év múlva azonban a kedvezőtlen és kezdetleges színházi viszonyok miatt lemondott a színészetről és Erdélyben ügyvéd lett. A magyar színművészet első apostolainak egyike volt, több színdarabot írt névtelenül, amelyek 1807—1814 közt kerültek színre. Nyomtatásban megjelent munkái: *A megrebbent múzsa, A magyarokhoz* (1805.), *Mesés költemények* (1807), *Hóra-világ*, érzékeny játék 4 felv. Színrehozott munkái: *A kolozsvári szép leány*, vj. 5 felv. (1809. szept. 18. Pest). *A kolozsvári bíró*, érzékeny játék 4 felv. *(Mátyás király és a kolozsvári bíró* címmel is). 1807. nov. 20. 1813-ig többször adták Pesten. *Zrinyi Miklós és az ő barátai*, érzék. ját. 5 felv. (1807. júl. 7. 1814-ig Pesten többször adták, úgyszintén Székesfehérvárt is). *Házi-kereszt*, vj. 1 felv. (1811. ápr. 21. adták elő először, azután még kétszer Pesten). *Krollin mester*, nézőj. 3 felv. (1813. júl. 23. Pesten).

Andrássi András Mihály, színész, sz. 1863-ban, *Felsőrónán*, (Máramarosm.). Színipályára lépett 1880. okt. havában, *Grim* Jánosnál.

Andrássi Gizella, színésznő, sz. 1901. dec. 17-én *Zernesten*. Színipályára lépett 1921-ben.

Andrássi Szántai Karolin, színésznő, sz. 1852-ben, Miskolcon. Színipályára lépett 1876. okt. 4-én, *Latabár* Endrénél, majd öngyilkosság folytán elhunyt.

Andrássy Aladár, Gyula és Manó grófok 1858. júl. havában a Nemzeti Színház alaptőkéjének gyarapításához egyenkint *10,000 forinttal járultak hozzá.*

Andrássy György gróf, dernői vashámorából ingyen szolgáltatta a Nemzeti Színházhoz szükséges öntött- és vertvasgyártmányokat.

Andrássy József, *1810-ben 200 frtot adományozott* a magyar theatrális deputációnak. (Megh. 1834. Alsósajón).

Andrássy Mihály, színész, sz. 1862-ben, megh. 1890. márc. 14. *Nagybecskereken.*

Andrássy-úti Színház. Budapesten, az Andrássy-út 69. számú állami épületben, (előbb *Modern Színház-Kabaré* néven). Megnyilt 1907. okt. 11. *Faludi* Sándor igazgatásával. Művészi vezetők: *Heltai* Jenő és *Molnár* Ferenc. Tagok voltak: *Pálmay* Ilka, *Meagyaszay* Vilma, *Vörös* Ili, *Keleti* Juliska, *Kökény* Ilona, *Tarnay* Fánny, *Poór* Lili, *Molnár* Aranka, *Greguss* Margit, *Déri* Blanka, *Gyöngyössy* Erzsi, *Uray* Méla, *Zboray* Hajnalka, — *Nyárai* Antal, *Kardos* Andor, *Kovács* Mihály, *Sólyom* Márton, *Szentirmay* Béla, *Bársony* István, *Kabók* Győző. Zenei vezető: *Szirmai* Albert, ügyelő: *Nagy* Vilmos. 1908. aug. 29. *Nagy* Endre, 1913. aug. 29. *Medgyaszay* Vilma, míg 1915. aug. 15. *Bárdos* Artur dr. igazgatása alatt állott a színház. 1916. november 18-án Bárdos Artur együttese átköltözött új hajlékába, a *Petőfi* Sándor-u. 6. sz. házban épített *Modern Színpad* helyiségébe. (Ebből a hajlékból alakult ki a későbbi *Belvárosi Színház. L.* o.). 1916—1920. az Andrássy-úti Színház szünetelt. 1920. ápr. 1. az Unió Színházüzemi rt. vette át a vezetését. Művészeti ig.: *Emőd* Tamás, zenei vezető: *Szirmai* Albert. 1924. máj. 16. az állam a lejáró szerződést nem újította meg, helyére a *Kamara-Színház* költözött, melyet ugyan ez év jul. 5-én nyitottak meg. 1925. szept. 15. *Wertheimer* Elemér vette bérbe a színházhelyiséget, aki művészeti igazgatónak szerződtette *Emőd* Tamást, akit 1926. *Barabás* Loránd váltott fel. 1929-ben tagok: *Abonyi* Tivadar, *Andai* Béla, *Beke* Alice, *Békeffi* László (vendég), *Eőry* Erzsi, *Faragó* Ödön, *Ihász* Lajos, *Kabos* Gyula (vendég), *Károlyi* József, *Kiss* Lajos, *Kökény* Ilona, *Krajnik* Mária, *László* Miklós (vendég), *Peti* Sándor. A magyar kabaré, amely a háborút megelőző évtizedben az első vonalban vette ki a részét a magyar irodalom, még inkább a magyar »esprit« megújításából, az Andrássy-úti pince kis színpadán jutott el fejlődése tetőfokára. Írókat és művészeket nevelt, speciálisan a kabaré számára, idegenből átplántált műfajokat formált át pestivé és magyarrá, hogy végül megteremtse a minden külföldi hatástól és analógiától független pesti kabaréstílust, a pesti chanson-t és a pesti társadalmi és politikai szatíra eleven ujságját.

Andreánszky Jenő dr. (szentandrási) orvos, törvényszéki orvosszakértő, sz. 1865. Budapesten, megh. 1922. nov. 10. U. o. Színműve: *A szalonbetyár*, énekes boh. 3 felv. (Tsz. *P. Nagy* Jenő). Zen. szer. *Wladár* József. Bem. 1892. aug. 5. *Budai* Színkör. *Katonásan*, vj. 1 felv. Bem. 1893. Nemzeti Színház.

Andrejev Leonid, orosz író és drámaíró, sz. 1871. *Oriol-ban*, megh. 1919. szept. Atyja mérnök volt. A moszkvai és szentpétervári egyetemen tanult. Előbb festő volt, majd ujságíró lett. *Studentenliebe* c. drámáját a berlini Kleines Theater társulata mutatta be a *Magyar Színházban* 1913. ápr. 17. *Aki a pofonokat kapja* c. vígjátéka a *Renaissance Színházban* került színre 1922. dec. 7.

Andrényi Károly. Az aradi színészet lelkes pártfogója volt, 1849-ben nagy áldozatot hozott a helyi magyar színészet megteremtéséért.

Andrin Ida, színésznő, sz. 1897. máj. 11. Kecskeméten. Színpadra lépett 1917. jan.

Anekdóta. Mint újfajta drámai műfajmeghatározás először jelenik meg *Molnár* Ferenc *Játék a kastélyban* c. színműve színlapján. (Bem. 1926. nov. 27. a *Magyar Színházban).*

Angeli Lajos, német író, színműve: *Utazás közös költségen*, víg rajzolat 5 felv. ford. *Fáncsy* Lajos. 1839. okt. 2. volt a bemutatója a pesti *Nemzeti Színházban.*

Angerer (Schenker) Margit, *Rupp Lili* (nyílhegyi), operaénekesnő, sz. Budapesten. Atyja Rupp László, kerületi előljáró. Zárdában nevelkedett, — apáca akart lenni, majd beiratkozott a zeneakadémiára, ahonnan Bécsbe ment és ott tanult tovább Arturo de Sanctisnál. Bécsben a Konzert-Hausban egy Verdi-requiemen tünt fel Schalk direktornak, aki a *Forza del destino* c. operában léptette fel először, majd a bécsi *Staatsoper* szerződtette, 1928. november 15. nálunk is bemutatkozott a *Lohengrin* Brabanti Elza szerepében.

Anglaise (-gléz) angol tánc.

Angot asszony leánya. Operett 3 szakaszban. Írták: *Clairville Siraudin* és *Koning* Viktor (megh. 1894. okt.). Ford.: *Tarnay* Pál. Zen. szerz.: *Lecoq Charles.* Első előadása 1875. dec. 2. volt a Népszínházban. Szereposztása: Angot Clarette: *Soldosné*, Lange: *Daray* Karolin, Pomponet: *Szabó* Bandi, Ange Pitout: *Kápolnay*, Larivaudière: *Solymossy* Elek. 50-ik előadása 1887. dec. 20. volt víg opera címen a M. Kir. Operaházban. *Kolozsvárott* 1875. márc. 23. adták. Angot: *Medgyaszay* Ilka, Lange: *Zoltánné*, Amaranthe: *Locsarekné*, Pitout: *Zajonghy* Elemér. A Magyar Színház is előadta 1900. okt. 23. (Szoyer Ilonka debüjével.) A darab szövegét *Humbert* brüsszeli színigazgató 1872-ben adta át *Lecoq*-nak és ez év dec. havában került először színre *Brüszszelben*, ahol százszor játszották egymásután. Párizsban 1881-ig 412-szer játszották és a szerző *65,296 franc*-ot keresett vele. 800-adszor 1883. máj. 17. adták.

Angri, olasz énekesnő, 1846. júl. havában lépett fel nálunk, a *budai német színkörben.*

Angyal Armand, zeneszerző, Győr város rendőrkapitánya, sz. 1853. nov. 9-én, *Eszterházán.* Elnöke volt az országos zenész-szövetségnek. 1904. januárban ünnepelte meg Győrött 30 éves zeneírói jubileumát. Munkái: *Vihar*, opera 4 felv., *Shakespeare* szövege után, *Buda halála*, opera 4 felv., *Névtelen*, opera 3 felv., *A fogadás*, operett felv., *Milanói boszorkányok*, operett 3 felv., *A kis bóbitás*, operett 2 felv. (szövege *Miskolczi* Henriktől). Bem.: Győrött, 1901-ben. *Eldoráádó*, operett 3 felv., *Az áruló*, népsz. (szövege *Miskolczi* H.-től), *Zrinyi*, opera 4 felv., *A költő álma*, operett 2 felv., előadták *Sopronban* (1905-ben) és *Debrecenben* (1889-ben), *A bölcsődal*, 1894. *Győr*, 1898. *Budapest, Magyar Színház*, *A felsülés*, operett 3 felv., *A fogoly*, Győr, 1909. jan. 29.

Angyal Dezső, színész, sz. 1886. aug. 22-én, *Dunaszekcsőn* (Baranyam.). Középiskoláit elvégezve, előbb kereskedő lett, majd Füredi Miksa daltársulatánál beállt színésznek. 1905-től 1920-ig részben katonai szolgálatot teljesített, részben pedig a m. kir. államrendőrség detektívje volt. 1923-ban a nyiregyházi színház helyettes igazgatója, majd a szegedi színház titkára. Rövid ideig vidéki színigazgató is volt.

Angyal Ilka, színésznő. (L.: *Klárné.)*

Angyal Ilka, színésznő, sz. 1867-ben, Budapesten. Mint kardalosnő kezdte, aztán operettszerepekben játszott s később mint drámai hősnő szerepelt nagyobb vidéki társulatoknál. A Magyar Színháznál is működött, ahol 1902. máj. 24-én lépett fel a *Magdolna* címszerepében. 1914. márc. 7-én *Nagyváradon* ünnepelte 30 éves színészi jubileumát, azután nyugalomba vonult.

Angyal István, színész, sz. 1896. okt. 18. Budapesten. Színpadra lépett 1921. okt.

Ángyán Béla dr., zeneszerző, igazságügyi államtitkár, sz. 1885-ben. Huzamosabb ideig a miniszterelnökségi sajtóosztály vezetője volt. Darabja: *Délibáb herceg*, operett 3 felv. (Szövegét írta: *Drasche-Lázár* Alfréd és *Zágon* István. Bem. 1921. okt. 8. *Blaha Lujza Színház.)* (A varsói *Theater Polski* is bemutatta 1923. szept. 3-án.)

Anicet Bourgeois, (ejtsd: aniszé burzsoá) Auguste, francia színműíró, sz. 1806.

dec. 25-én, *Párizsban*, megh. 1871. jan. 28-án *Pau*-ban. Magyarországon ismertebb színműve a *Koldusnő* c. 5 felv. dráma, (1858. jan. 5-én *Blaháné* (L. o.) ebben a darabban lépett elsőizben színpadra, *Hegedüs* Lajos győri színházában).

Anischl Gáspár, budai ácsmestert 1784-ben egy Mayer nevű bécsi színész megbízta egy fa-színkör felépítésével. Megbízásakor át is adta az építési költségek felét előlegben; miután a további fizetési kötelezettségének nem tudott eleget tenni, az újonnan épült színház tulajdonjoga és haszonélvezete az ácsmester tulajdonába ment át. Később itt játszott Kelemen László, társulatával.

»**Annak a legfelső** embernek beszélj ott a karzaton. Ha az megért, a többi közbenső bizonyosan megért!« (*Szigeti* József tanácsa *Jászai* Marinak.) (*Jászai* Mari Emlékiratai. Budapest, 1927. 63. oldal.)

Anschütz Eduárd, német színműíró nevét *Des Wanderers Vertrauen.* (Prolog... bey Eröffnung des Theaters am 4. April 1825. zu Ofen gesprechen) c. előjáték szerzőjéül őrzi egy régi színlaptöredék.

Anschütz Heinrich, német színész, sz. 1785-ben, *Luckau*-ban, megh. 1865. dec. 29-én, *Bécsben.* 1807-ben kezdte a színészkedést, *Nürnbergben*, 1827-ben a bécsi *Burgszínház* tagja lett. 1837. júl. 3-án fellépett a pesti német színházban is *Belizar* szerepében. Kétszer nősült, mindkét felesége hires énekesnő volt.

Anski, (családi nevén Salamon Rappaport), orosz-zsidó író, sz. 1863-ban *Witebsk*-ben (Oroszország). 1883-ban *előadásokat tartott* az orosz népet felvilágosító akció tanfolyamain és 1894-ben vándorolt Párizsba, ahol *mint könyvkötő-munkás titkára lett a párizsi orosz szocialista pártnak.* 1906-ban visszatért Oroszországba, majd 1919-ben, mikor az orosz Vilnát a lengyelek elfoglalták, már *mint gyógyithatatlan beteg Varsóba* ment. Néhány hónap mulva 1920. nov. 8-án ott meg is halt. Végrendelet maradt utána, amelyben irodalmi jövedelmeit a pétervári, vilnai és jeruzsálemi tudományos intézményekre hagyta. Színműve: *Dybuk*, héber kabalista legenda 3 felv., ford. *Harsányi* Zsolt. Bem. 1928. febr. 10. *Uj Színház.* 50-edszer: 1928. márc. 28. (Anski a *Dybuk*-ot *először oroszul írta meg* a moszkvai művészszínház számára, de ott a háborus állapotok miatt nem lehetett előadni. Így történt aztán, hogy jóval később jiddisch nyelvre átfordítva, a *vilnai jiddisch színházban került a darab bemutatásra.*)

Anstandsdame: a társalgási színésznő (l. o.) németül. Leginkább vidéken használták az 1860-as években; ma már csak a régi hírlapokban és színészi memoárokban van meg.

Anszvit — előadás. (L. En suite).

Antal Adalbertné, színésznő, sz. 1891. nov. 26-án, *Csepelen.* Színipályára lépett 1920. július havában.

Antal Anna, színésznő, sz. 1902. júl. 26. Pesterén (Bihar vm.). Színpadra lépett 1922. júl.

Antal Béla, színész, sz. 1903. febr. 12. *Csíkmenaságon.* 1918-ban a székely hadosztálynál szolgált. Jogot is hallgatott. 1920-ban lett színész, Tompos Péternél, ahol később rendezett is. Igazgatói voltak: *Heltai* Hugó, *Csolnakosy* Gyula, *Darvas* Ernő, *Halmi* Jenő.

Antal Erzsi, színésznő, sz. 1886. okt. 19. Rozsnyón. Színpadra lépett 1911. jún.

Antal Erzsi, színésznő, sz. 1889. nov. 3. Kecskeméten. Színipályára lépett 1917.

Antal Gézáné, Opzoomer Adél, írónő, sz. 1858. Utrechtben, megh. 1925. *Rotterdamban.* Lefordította holland nyelvre *Madách:* Ember tragédiájá-t. Drámája: *Magyar összeesküvés.*

Antal Ida, színésznő, sz. 1898. jan. 8. Rákospalotán. Színpadra lépett 1920. júl.

Antal Imre, színész, sz. 1856-ban, *Kecskeméten.* Színipályára lépett 1881-ben, *Szabó* Antalnál.

Antal István dr., ügyvéd, Szatmár vm. tiszti ügyésze, sz. 1882. dec. 3-án,

Hajdunádudvaron. A gimnáziumot Nagykárolyban, a jogot Budapesten elvégezve, 1908-ban ügyvéd lett Nagykárolyban. Munkája: »Az uzsorás«, falusi életkép 3 felv. 1903. Nagykároly.

Antal Lajos, színész, sz. 1882. júl. 8-án, *Köbölkúton.* Színipályára lépett 1905-ben.

Antal Lajosné, *Nemes* Bella, színésznő, sz. 1890. máj. 15. Aradon. Színpadra lépett 1911. jún.

Antal Sándor, író, ujságíró, sz. 1882. Előbb a *Nagyváradi Napló*-t szerkesztette, majd a pozsonyi *Népujság* szerkesztője lett. Drámája: A *mester.*

Antalfi Human Antal, színész, sz. 1859-ben, *Pásztón*, (Hevesm.). Színpadra lépett 1881. okt. 1-én, *Beödy* Gábornál. Működött még a következő igazgatóknál: 1883-ban *Bogyó* Alajosnál, 1885-ben *Csóka* Sánnál, 1886-ban *Somogyi* Károlynál, 1889—90-ben *Valentin* Lajosnál, 1891-ben *Ditrói* Mórnál, stb.

Antalffi Gizella, dr., irónő, fővárosi polg. isk. tanárnő, sz. 1895. nov. 16-án, *Budapesten.* Szakmunkája: *Lessing a magyar színpadon.* Budapest, 1916.

Antalffy Gulyás Gyula, súgó, sz. 1888. Temesvárott. Színipályára lépett 1908-ban.

Antalffy Gulyás Gyuláné, súgónő, sz. 1898. febr. 15. Horváthertelenden (Somogy m.).

Antalffy-Zsiros Dezső, orgonaművész és zeneszerző, a Zeneművészeti Főiskola volt tanára, sz. 1885. Nagybecskereken. Itthon *Koessler*, külföldön *Bossi*, majd *Straube* és *Reger* mellett tanult. 1922. december havában meghívták a *rochesteri egyetem zenei tanszékére.* Műve: *Magyar nyitány*, Erkel-díjjal koszorúzott pályamű. Előadta a m. kir. Operaház.

Anthes György, operaénekes, hőstenor, sz. 1863. márc. 12-én, a majnai Frankfurt melletti *Homburgban* (Németország), megh. 1922. febr. 23-án, *Budapesten.* Zenésznek készült, mig hangját fel nem fedezték. 1888-ban lépett fel először a freiburgi színházban, egy év mulva már a drezdai operához szerződtették. 1894-ben szász kir. kamaraénekes lett. Vendégszerepelt Bayreuthban, Münchenben, Londonban, Oroszországban és Amerikában. 1903-ban Máder Rezső az Operaházhoz szerződtette Budapestre, ahol ugyanezen év szept. 19-én mutatkozott be a »Lohengrin« címszerepében. Akkor még frissen csengő hangjával, nagy muzikalitásával, főkép pedig plasztikusan gondos, stílszerű magatartásával, tetszetős, délceg külsejével nyomban meghódította a budapesti közönséget. Szerepeit kénytelen volt olasz szöveggel énekelni s ez a körülmény a lelkiismeretes, de ízig-vérig német szellemű művésznek nem kis nehézséget okozott. Főbb szerepei voltak: Tannhäuser, Des Grieux, Cavaradossi, a Wagner-operák tenorhősei voltak ugyan, de számos más szerepet is nagy sikerrel játszott, így a többi közt »Bajazzók« *Canió*-ját, *Sámson és Delila* férficímszerepét és »Hunyadi László« királyát *magyar* szöveggel is megtanulta. Tíz évi működés után egy időre eltávozott a M. Kir. Operaház kötelékéből és énektanítással foglalkozott. 1913. dec. 31-én ő volt az első magyar Parsifal a Népoperában. A következő évben a Zeneművészeti Főiskola énektanárává nevezték ki, majd mint rendező és játékmester visszakerült az Operaházhoz is, ahol a fiatal generáció sokat tanult tőle. Rendkivül szeretetreméltó egyénisége, finom modora, jókedélye tömérdek jóbarátot és tisztelőt szerzett meg számára Budapesten, ahol halála napjáig állandó otthonra talált. A Kerepesi-temetőben díszsírhelyen temették el. *(Vidor Dezső).*

Antigone. *Oedipus*, thébai király leánya, akit atyja — a görög tragikusok szerint — saját anyjával *Jocastéval* nemzett. Testvérei: *Eteokles, Polynices* és *Ismene.* Antigone elkisérte apját, (aki a vérbűn felfedezésekor saját szemeit kiszúrta) a számüzetésbe, az attikai *Colonosba.* Apja halálakor visszatért Thébába, ahol a *Hetek harcában* elesett fivérét, *Polynicest, Creon* tilalma ellenére eltemette. Creon ezért arra itélte, hogy elevenen eltemettessék. *Antigone eszménye a szülőkhöz és testvérekhez való önfeláldozó szeretetnek és a ke-*

gyelet által ránk rótt kötelességek hősies teljesítésének. Sophokles két tragédiában örökítette meg emlékét, ezek: *Oedipus Colonosban* és az *Antigone. Euripides* is írt egy *Antigone* című tragédiát. Sophokles Antigonéját lefordította *Csiky* Gergely. Előadták 1876. máj. 28. a *Nemzeti Színházban*, ezzel a szereposztással: Antigone: *Jászai* Mari, Kreon: *Nagy* Imre, Ismene: *Helvey* Laura, Haemon: *Kőrösmezey* Gusztáv, Őr: *Szigeti* Imre, Hirnök: *Bercsényi* Béla, Eurydike: *Paulayné*, I. karvezető: *Ney* Dávid, II. karvezető: *Pintér* I., Tiresias: *Komáromy*, Szolga: *Halmay* Imre. *Paulay* Ede igazgatása alatt 1891. márc. 20. került színre, *Jászai* Marival a címszerepben. (Felujítása 1907. jun. 5.). *Kolozsvárott* 1892. márc. havában Ditrói Mór igazgatása alatt került színre, szintén *Jászai* Marival a címszerepben. 1927. dec. 16. a Nemzeti Színház ismét felújította, ezen az előadáson *Szabó* Margit játszotta Antigonet.

Antik dráma. Az ember veleszületett játékos kedve és utánzási hajlama a történelmi idők legrégibb korszakában csak úgy, mint ma, az élet minden eseményét, de különösen azokat, melyek vallásos, vagy hazafias érzését közelről, avagy távolról érintették: a diadalt épen úgy, mint a gyászt, az akkori népszokás szerint szerette szertartásosan megünnepelni. Így Görögországban már a Krisztus előtti V. században a bacchusi ünnepekkel kapcsolatban kórusokat és felvonulásokat, énekeket és táncokat rendeztek, melyek szorosan az istentisztelethez tartoztak. Ezekben álruhákat és álarcokat használtak, hogy az általuk megtestesítendő alakokat jellemezhessék. Ime a színpadi előadások legelső megnyilatkozásai. A tulajdonképeni dráma eredete egy énekes, vagy színész — »Thespis kordéja« — megjelenéséhez fűződik, ki az istenek, félistenek, vagy hősök cselekedeteinek dicsőitésével szórakoztatta hallgatóságát. E recitálásból fejlődött ki később a dialóg, mely már két színészt kívánt. A drámaíró feltünésével megteremtődött az a művészi forma, mely a cselekmény kibővítésénél három szereplőt igényelt; ennél többet csak Euripides — a három nagy görög tragikus legfiatalabbja — alkalmazott, vagyis négyet. De a kórus, mely Aeschylos és Sophokles műveiben, mint a történet és cselekmény összetartó kapcsa és visszhangja — elmaradhatatlan — nála feleslegessé vagy jelentéktelenné vált. E három remekíróval, kik a görög dráma csúcspontját képezik, egyidőben jelenik meg szintén Athenben Aristophanes, ki vígjátékaiban korának politikai, tudományos és társadalmi viszonyait, valamint ezek szereplőinek bűneit, hibáit, félszegségeit maró szatírájával vérig ostorozta, és nevetségessé tette.

Az antik dráma nem ismerte az ember szabad akaratából folyó elhatározását, mert mindent az istenek befolyására vezetett vissza, kikkel szemben minden ellentállás hasztalan. Ha tehát valaki a végzet, a fátum ellen lázad, azt a sors irgalom nélkül megsemmisíti. E vallásos meggyőződés, mint a fennálló erkölcsi rend alapja, képezi az antik dráma fő jellemvonását. A görög dráma majdnem kétszázados virulásának a bekövetkezett áldatlan politikai viszonyok vetettek véget. A sülyedés csakhamar az irodalom terén is éreztette hatását: a fenségesből közönséges lett, amint azt *Menander* műveiből láthatjuk. Rómában a görög kultúra átvételével *Plautus* és *Terentius* műveiben megtaláljuk az újabb attikai polgári vígjáték folytatását, természetesen lokális szinezetben.

A Nemzeti Színházban *Paulay* Ede igazgatása alatt és rendezésében került színre *Sophokles* »Antigoné«-ja és »Electrá«-ja, *Jászai* Mari felejthetetlen alakításában. Továbbá *Tóth* Imre igazgatása alatt *Iványi* rendezésében »Oedipus király«, melynek címszerepét *Iványi* Jenő és *Kürti* József játszották. *Aeschylos* »Heten Théba ellen«, csak rövid ideig tartotta magát a műsoron. A felsoroltakon kivül Fáy Szeréna, Paulay Erzsi, Török Irma, Hettyey Aranka, E. Kovács Gyula, Nagy Imre, Szacsvay Imre, Gyenes László, Beregi Oszkár, Bakó László, Gál Gyula, Pethes Imre, Bartos Gyula, Mihályfi Károly voltak eddig nálunk az antik dráma előadásának erősségei. *(Gál Gyula.)*

Antók Ferenc, színész, sz. 1900. aug. 10-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1921-ben, midőn a Blaha Lujza Színház tagja lett. Három év mulva Pécsre, onnan Debrecenbe szerződött.

Antonius és Kleopatra, tragédia 5 felv. írta: *Shakespeare*, fordította: *Szász* Károly. Első előadása 1858. jan. 2. volt a *Nemzeti Színházban*, Jókainé jutalomjátékául. Antonius: *Szigeti* József, Kleopatra: *Jókainé*, Domitius Enobarbus: *Tóth* József, Eros: *Egressy* Gábor, Octavia: *Lendvayné*. Felújították 1885. szeptember 13. *Kolozsvárott* 1870. dec. 3. volt a premierje. (Hevesi Sándor átdolgozásában 1909. febr. 12. mutatta be a Nemzeti Színház. F. ú. 1922. okt. 15. U. o.).

Antonovics József. Munkája: *Seján, a kegyenc*, dr. 3 felv. Bem. Szabadkán, 1867. jan. 23.

Antos Károly, városi zenetanár *Körmöcbányán*. Sz. Csehországban, — a prágai zenekonzervatóriumban tanult. *A rózsaleányok* c. 3 felv. operettjét 1888. jún. havában *Körmöcbányán* mutatta be *Bogyó*. Alajos társulata. 1881-ben Pécsett is játszották.

Anyag, a színdarab előadásához szükséges kéziratok összesége: a színdarab, a partitúra (l. o.), a rendezőpéldány. Ma már a vidéki, sőt sok esetben a külföldi előadásokat is, az eredeti bemutató rendezőpéldánya szerint állítják be. (Természetesen a helyi viszonyok, színpad, társulat, közönség ízléséhez alkalmazkodva).

Anyaszínésznő, aki anyaszerepeket játszik. Van *tragikai, drámai, vígjátéki* anyaszínésznő. Nálunk többnyire akkor kezdenek a színésznők anyaszerepeket játszani, amikor már a fiatalabb szerepeket elhagyták és csak nagyon ritka eset, hogy fiatalabb színésznők, lemondva a fiatalság vonzóerejéről, megváltoztassák hatásos külsejüket. (Németországban, de különösen Oroszországban a szerepkörnek e határolása ismeretlen, mert ott a színésznők nem köthetik szerepköreiket éveik számához — kiváltkép külsejükhöz — és ezért egyformán játszanak fiatalabb és idősebb szerepeket).

Ányos László, *(Csatári Gyula Sándor)*, színész, *Ányos* Pál költő ivadéka, sz. 1863. *Veszprémben*, megh. 1913. febr. 3. *U. o.* Papnak készült, majd színész lett. 1884-ben *Nyéki* János társulatának tagja. 1884-ben *Gáspár* Jenőnél, 1889-ben *Hubainénál* működött. Élete utolsó éveiben jótanácsokat és életigazságokat tartalmazó röpiratokat adott ki, ebből tengette életét, amelyet a veszprémi kórházban fejezett be.

Anzengruber Lajos, osztrák drámaíró, sz. 1839. nov. 29. *Bécsben*, megh. 1889. okt. 10. U. o. Előbb színész volt (1860—1867.), azután újságíró lett. Nálunk legismertebb színműve a *Kirchfeldi pap* (1876) mely 1884. nov. 8-i népszínházi bemutatója óta hosszú ideig volt műsoron. *(Feld* Zsigmondnak is híres alakítása volt a pap szerepe.)

Apaszínész. Az a színész, aki szerződéses megállapodása értelmében *apaszerepek* eljátszására kötelezi magát. Főképen vidéki színészeket szerződtetnek ilyen meghatározott szerepkörre, úgyannyira, hogy a vidéki színész-szerződésekben külön fel is van tüntetve a szerepkör megnevezése, így az A. is. Többnyire a fiatalabb szerepkörből kiöregedett színészek szerződnek A.-nek és ebben is megkülönböztetnek: kedélyes, drámai, vígjátéki, hősi és érzékeny A.-t.

Apel Paul, német író, sz. 1872. aug. 2. *Berlinben*. *Liebe* c. 3 felv. komédiáját 1908. ápr. 15. a Magyar Színházban a berlini *Hebbel Theater* együttese mutatta be.

Apolló-Kabaré, Budapesten, a Rókuskórház és a Népszínház előtt, a mai Blaha Lujza-téren, a Kasselik-telken állott. Előbb mozgószínház volt.

1912-ben *Ungerleider Mór* Apolló-mozgó címen kezdte előadásait és főleg moziszkecsceket játszottak; Földes Imre, Korcsmáros Nándor írták ezeket az aktuális szkecsceket. 1914. szept. havában mint mozivarieté működött; a műsornak fele mozi, másik fele kabarétréfákból állott. A társulat rendezője *Balassa* Jenő, a Vígszínház ismert művésze volt, a társulat tagjai: Gyárfás Dezső, Szabolcs Ernő, Érczkövy Károly, K. Kovács Andor, dr. Erdélyi Géza, Szemere Gyula, Gózon Gyula, Kertész Mihály, Fekete József voltak. Női tagok: Lábass Juci, Kovács Lili, Berky

Alpár Gitta

Alszeghy Kálmán

Ambrus Zoltán

Anday Piroska

Andorffy Péter

Andorffy Péterné Tájkerti Berta

Angyal Dezső

Aradi Gerő

Angyal Ilka

Anthes György

Antóny Béla dr.

esztergomi polgármester, a városi szinügyi-bizottság elnöke. (Életrajzi adatai a pótkötetben fognak megjelenni.)

Apraxin Júlia

Aradi Aranka

Arnold György

Kató, Andai Terka és Fekete Józsefné. Karmesterük Rajna Sándor. 1915. dec. 21-én a mozgószínház Apolló Kabaré címen játszott tovább, akkor a társulat igazgatója a mostani Vígszínház igazgatója, Roboz Imre. A színpad művészeti vezetője pedig Hervay Frigyes ujságíró volt, utána Márkus László vette át a vezetést. 1918. évben Apolló Színpad néven tartotta előadásait. 1921. november 18-án a telek tulajdonosa a Projektográf Rt.-nak felmondotta a bérletet és 1923. nov. 10-én tartotta utolsó előadását az Apolló Színpad a Kasselik-telken. Az új helyiségben, az Eskü-téren 1923. nov. 23-án tartották meg bemutató előadásukat. Az Apolló Színpad megkapta az Apolló Színház nevet és ezen cím alatt kizárólag csakis szinházi előadásokat tartottak. A szinház akkori művészeti igazgatója: *Wertheimer* Elemér volt. 1925. máj. 31-én tartotta utolsó előadását a Helikon-mozgóban az Apolló Színház. Az Eskü-téren az Apolló Színház a legkiválóbb magyar íróknak egyfelvonásos darabjait játszotta. A társulat tagjai jeles színészekből és színésznőkből rekrutálódtak, névleg: Haraszti Mici, Szöllősy Rózsi, Sándor Stefi, Hollós Bora, Győry Matild, Németh Juliska, Vidor Ferike, Balog Juci, Kertész Melitta, Dajbukát Ilona, Faragó Sári, Berky Lili, Szemere Gyula, Herczeg Jenő, Magyari Lajos, Szenes Ernő, Boross Géza, Sajó Géza, Nyárai Antal, Sándor József, Salamon Béla, Szőke Szakáll, Szentiványi Kálmán, Radó Sándor, Bársony István, Fekete Pál, Pártos Gusztáv, Békeffy László, Kondor Ibolya, Kőváry Gyula. Közben a Nemzeti Színház, Magyar Színház, Belvárosi Színház elsőrangú művészeinek vendégszereplésével tarkitották műsorukat. A darabok közül Szőke Szakáll »Vonósnégyes« c. egyfelvonásos vígjátékát több mint 300-szor játszották. 1926. novemberében Jókai-téri helyiségében végleg feloszlott a társulat. *(Fekete József.)*

Apor Emil (daraghi), színész, sz. 1902. máj. 20-án, *Aradon.* Színipályára lépett 1926. nov. havában.

Apor Margit, színésznő, sz. 1895. máj. 28. Budapesten. Színpadra lépett 1917. okt.

Apor Sándor, színész, sz. 1881. Szerelmes színész volt, vidéki társulatoknál játszott. 1912. dec. 31. Gödöllőn öngyilkos lett.

Apor Sándor, színész, sz. 1890. jan. 15. Veszprémben, megh. 1913. jan. 2. Miskolcon. Színpadra lépett 1911. aug.

Áporkay Cserna Eszter, színésznő, sz. 1871-ben, *Kiskunszabadszálláson.* Színipályára lépett 1890-ben.

Apostolok. A régi színészek a művészet és nemzetiség apostolai voltak. Nélkülözést, szenvedést, sőt megvetést is eltűrve, haladtak a nehéz pályán és tért hódítottak a kultúrának, művészetnek. Ők teremtették meg a magyar színműirodalmat, fejlesztették a magasabb drámai művészetet és az ország színészetét rövid idő alatt művelt népek régibb színészetéhez hasonló nivóra emelték, —— ezért hívták őket apostoloknak. Amikor a társulattól megváltak a színészek, ezt *Apostolok oszlásának* nevezték. Ez az oszlás virágvasárnapján történt, mert akkor jártak le a szerződések. (V. ö. Virágvasárnap).

Apotheozis (gör. = istenítés, dicsőítés) Némaképlet, némázat (l. o.), mellyel a történelmi-, esetleg alkalmi előadásokat szokták befejezni.

Appolino Alfréd, olasz ballettáncos, 1880. ápr. 6. mutatkozott be a *Nemzeti Színházban* a *Gizella* c. ballet *ifjú herceg* szerepében.

Apraxin Julia színésznő, orosz grófi származású írónő, sz. 1824. körül, megh. 1870-ben. 1849-ben gróf Batthyányi Artur neje lett, akitől később elvált. 1860. és 1863. között élénk irodalmi tevékenységet fejtett ki. 1862. júl.-ban a *Budai Népszínház* javára 2000 frtot adományozott. 1863. febr. 3-án lépett fel először *Buday* néven (a *Budai Népszínházban)* a *Gyertyatartó* és *Fél az örömtől* című egyfelvonásos vígjátékokban. Később mint tragika tette ismertté nevét. 1863-ban Párizsba költözött, ahol szintén színészkedett. A *Honfoglalók* című drámáját 1861. márc. 4-én játszották a Nemzeti Színházban. *Országgyűlési*

beszéd, vj. 3 felv. Bem. 1862. ápr. 7. Nemzeti Színházban. Egyéb munkái: *Fogság és szerelem*, vígjáték 1 felv., 1862. jún. 25. (Budai Szinház), *Kóra, a cigány, vagy a halászleány*, népies dráma (Budán, 1863.), *Ónvád térít*, dráma 4 felv., 1863. máj. 23. (U. o.). Írói álneve: *Eiluj Nixarpa. (Neve* visszafelé olvasva.)

Áprily Jékely Lajos, tanár, író, sz. 1887-ben, *Brassóban*. Egyetemet végzett, majd a nagyenyedi *Bethlen-kollégium* tanárává nevezték ki. 1923-ban a kolozsvári »*Ellenzék*« egyik szerkesztője lett. Fordítása: *Elmerült harang, Hauptmann* Gerhard drámája.

Arácsi Dezső, színész (cselszövő), színpadra lépett 1870-ben.

Aradi Aranka, színésznő, sz. 1884. ápr. *Aradon*. Atyja Assael Jakab, aradi gyáros. Az 1900. utáni évek egyik legkiválóbb szubrettprimadonnája, aki 1901. ápr. 1-én lépett fel először Kecskeméten, Kövessy Albert színtársulatánál. Pályája egyre felfelé ívelő irányt mutat. A vidéki legnagyobb színházak legkeresettebb és legjobban fizetett színésznője lett. Kecskemét, Kassa, Nagyvárad, Kolozsvár, Szabadka, Miskolc, Arad közönsége meleg szeretettel ünnepelte és vallotta kedvencének. Nagy sikerének titka, hogy disztingvált, finom játékmodora szép csengésű, kulturált énekhanggal társult, mely még operai szerepek eléneklésére is képesítette. Kiválóbb alakitásai: *Alézia* (Baba), *Krisztina* (Erdészleány), *Bob herceg, János vitéz;* a Víg özvegy *Glavari Hannáját* egy szabadkai idényben 30-szor játszotta és ezen alakítása a szabadkai színészet történetének legragyogóbb lapjain foglal helyet. Igazgatói: Komjáthy János, Somogyi Károly, dr. Farkas Ferenc, dr. Janovics Jenő, Szabó Ferenc és Palágyi Lajos. Bár többször lett volna alkalma a fővárosba szerződni, igaz színészi hivatását követve, hű maradt a vidéki színpadokhoz. 1911-ben férjhez ment *Stella* Gyulához, az Országos Szinészegyesület elnökéhez és ekkor sikereinek zenithjén visszavonult a színpadtól s azóta csak a Rádió műsorán szerepel.

(Farkas Ferenc dr.)

Aradi Emilia, színésznő, *Aradi* Gerő (L. o.) szinigazgató fogadott leánya, sz. 1864-ben. Szegeden, atyja társulatánál, *Lukácsy* Sándor *Ágnes asszony* c. népszínművében lépett fel először. 1885. máj. 4-én férjhez ment dr. *Egri* Béla pécsi ügyvédhez és visszavonult a színészettől.

Aradi Gerő, szinigazgató, sz. 1829-ben, *Csépen* (Jásznagykunszolnokm.), megh. 1892. aug. 25-én, *Marillavölgyben*, eltemették *Oravicán*. *Iskoláit Szolnokon, Aradon* és *Pesten* végezte. 1858. nov. 6-án kezdte a színészkedést, *Lángh* Boldizsár debreceni társulatánál. Nyolc évi vidéki színészkedés után igazgató lett *Dunaföldváron*, 1864-ben és csakhamar a legjobb hírű vidéki szinigazgatók közé emelkedett. 1868. őszén Szeged hívja meg igazgatónak, ahova Miskolcról ment. 1870-ben (húsvétkor) a budai német szintársulattól átveszi a Várszinházat, ugyanez év nyarán pedig a *Budai Szinkörben* folytatja előadásait. 1871-től 1888-ig Szegeden és Szabadkán működött, majd Aradra ment Mosonyi Károly helyére. Első neje: *Bainville Emília*, színésznő, sz. 1864. márc. 5-én. 1880. okt. 1-én lett színésznő. Második neje: *Tarján Liszka* énekesnő, megh. 1915. jún. 19-én, Erzsébetfalván.

Aradi Géza, szinész és szinigazgató (A. Gerő fia). Atyja halála után átvette tőle az igazgatást. 1900. bankhivatalnok volt Pécsett és ekkor megnősült, feleségül vette *Nagy* Vilma színésznőt, aki a vidék ismert komikája volt. (Neje sz. 1864., megh. 1926. márc. 31. *Budapesten*. 30 évi működés után, 1913. jún. 1. nyugalomba vonult.)

Aradi Gizella, (Farkas Mihályné), színésznő, sz. 1880. szept. 10-én, *Aradon*. Szinpadra lépett 1910. dec. 6. Nyugdíjba ment 1926. márc. 1.

Aradi Szabó István, költő. A »Fényimádók« c. 4 felv. drámáját a *Várszinház* mutatta be 1922. jan. 12.

Aradi Kálmán, szinész, sz. 1860-ban, *Aradon*. Szinipályára lépett 1884. máj. havában. Neje: *Marendász* Adél, szinésznő sz. 1859-ben, *Vandlanton* (Svájc). Szinpadra lépett 1891. okt. havában, *Bárdi* Lajosnál.

Aradi Margit, színésznő, sz. 1889. aug. 28-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1907-ben.

Aradi Sándor, színész, sz. 1843., megh. 1891. szept. 3. 1863. jún. 5-én kezdte pályáját *Szigeti* Imre társulatánál. Igazgatói voltak: *Bogyó* Alajos, *Jakab* Lajos, *Völgyi* György, *Dombay* Mihály, *Zajonghy* Elemér, *Fábián* László stb. 1890. febr. 3-án jubilált Nyitrán a *Sátán leánya* c. vj.-ban, *pályája 27 éves fordulója alkalmával*. — *Neje: Orosz* Kata, színésznő, sz. 1860-ban, *Dunaszerdahelyen*. *Balogh* Györgynél lépett fel elsőízben, 1877. nov. havában. 1896. jan. 1. vonult nyugalomba.

Aradi színészet. A vidéki színészetnek kultúrális szempontból is egyik számottevő középpontja volt az aradi. Tartalmas és érdekes színházi és színészeti multja van a városnak. *1813-ban tart először színielőadást Sándorffy József dr. nagyváradi színtársulata.* Két évvel később *Wánäza* Mihály jár itt, 1818. jún. 16-án pedig *Kilényi* Dávid igazgató vezetésével megy le egy kis színész-csapat, Pestről. Az *Első Mátyás király választása* c. színművet mutatták be az első előadáson, amelyről a »*Hazai tudósítások*« akkor így ír: »*Német, rác, örmény, román, előkelők, választottabbak, a logékat kétszeresen fizetve a magyarokkal látszottak az adakozásban büszkén vetélkedni. Örömkönnyek lobogtak a mágnásaink, főuraink, nemeseink szemében, midőn a teméräek sokaságot a Játszószínben és äiszes magyar ruházatot äläott arany honnyi nyelvet a Játszók paäolattján hangzani elfogódva szívekben, látták, hallották és igen is érzettek.*« Az előadásokat a Simonyi uccában tartották; 1820-ban új színház nyílik meg német színészekkel. A világosságot gyertyafény szolgáltatta és szabad volt dohányozni. Ezt a színházat kapja meg ezidőtájt *Kilényi* Dávid, úgylehet azért, mert a társulatnak *Déryné* volt a főerőssége. 1826-ban *Horváth* József az igazgató itt, de egy év mulva ismét *Kilényit* hívják meg, aki akkor különösképen kitünő társulattal rendelkezik. 1832. nyarán a kassai dal- és színjátszó társaság kap itt hajlékot. 1838. júl. havában a színház művészi színvonalának emelése céljából *szépmővészeti bizottságot szerveztek és színházi alapot létesítettek.* Ekkor *Pergő* Celesztin lesz az igazgató, akinek részben sikerül, a német színészet mellett, a magyar színészetet is megkedveltetni a közönséggel. 1844-ben *Latabár* Endre társasága keresi fel a várost, ugyanebben az évben alakul meg az első működvelő-társulat is. Ezután *Szerdahelyi* József, majd ismét *Kilényi* Dávid igazgató nevével találkozunk. *1843-ban nyári színkört építenek a városban;* előbb németek, majd magyarok játszanak itt, *Szerdahelyi* József és *Havi* Mihály társasigazgatók. 1846-ban *Veszter* Sándor, majd *Szerdahelyi* társulatának 15 tagja tart itt előadásokat, akiket *Komáromy* Samu és *Mátray* István színigazgatók váltanak fel. Nemsokára ismét *Kilényi* Dávid és *Csabay*, később pedig *Kőrössy* Ferenc és *Gócs* Ede társulatát találjuk a városban. 1847-ben ismét társigazgatók kapják meg a színházat, *Szöllőssy-Szabó* Lajos és *Végsey* Sándor. 1848-ban ismét *Gócs* Ede áll a színház élén, azután *Feleky* Miklós, 1849-ben *Philippovits* István, akit 1850-ben *Szabó* József követ. Ez utóbbi kap engedélyt a következő évben is, 1853-ban *Havi* Mihályt veszi maga mellé társigazgatónak és ők 1859-ig fáklyahordozói a nemzeti színészet ügyének. Őket rövid ideig *Budai* József váltja fel az igazgatásban. 1861—64-ig *Szabó* és *Philippovits* állanak a színház élén, akiket *Szilágyi* Béla követ egy évre, majd az 1865—66-os szezónt *Hubay* Gusztáv játssza végig. 1866. okt. havától 1873. virágvasárnapig *Follinusz* János híres társulata működött a nagymultú színházi városban. — *1868-ban báró Bánhidy Béla mozgalmat indít egy új színház építése ügyében.* 1872. aug. 3-án a város *Atzél* Péter polgármester indítványára a színházépítésre a *Földhitelintézetnél* kölcsönt vett fel, 1874. szept. 21-én felavatták a *Skalnitzky* építész által emelt új színházat. *A színház 90 ezer forintba került.* (A színház hossza 35 láb, szélessége 36 láb; 3 emelete, 25 páholya, 276 földszinti, 72 emeleti zártszéke és 110 karzati ülése volt.) Az ünnepi megnyitón a *Hunyadi László*-nyitány, *Szász* Károly prológusa (szavalta: *Prielle* Cornélia) és a *Hymnus* éneklése *(aradi dalárda)* után *A mátrai vadászat* c. eredeti 3 felv. vj. került színre.

A prológus szövege ez volt:

Először szólalnak meg itt e lakban
A játszi múzsák, ihletök szerént
Égből leszállva, eszményült alakban,
A képzelet szép tüneményeként.
Lehozva mind, mi bennök halhatatlan,
Széthíntve a varázsos égi fényt,
S betöltve azzal fönt s alant e helyt:
Mit buzgóságtok templommá emelt.

Itt jő elől, setétlő gyászmezében
Komoly léptekkel a Tragédia.
Dúlt arca halvány, véres tőr kezében,
És szenvedélytől szaggatott szava.
A bűn s erény, a dicsőség s a szégyen,
Az elbukott nagyság diadala:
Szívrendítő és kiengesztelő
Játékba tűnik alakján elő.

Nyomán a Vígjáték múzsája lép fel,
Szétbontva tündér-fátylát játszian,
Tükrébe fogja, — ferdeség és tévely
Az életben s világban ami van.
Majd könnyű ostort suhogtat kezével,
S megérezzük súlyát mindannyian,
Mert gyöngeség nélkül ki volna itt?
Nevetve sújt s nevettetve javít.

És kettejök közül ím' játszi körbe',
Víg táncot lejt a tündérek kara.
Dal, zene ringat ábrándos gyönyörbe,
Bút s gondot ölve édes mámora.
A festészet szemetek' ejti tőrbe
S légvárakat rak lenge sátora.
Kezet minden művészet arra fog:
Hogy édes ámulatba ringjatok.

De ha! ki lép elő komoly fenségben,
S irányt a többi játékának ad?
A lelkesülés lángja ég szemében,
Pajzsán egy ősi szent cimert mutat,
Ajkán a szó zendülve égi szépen,
Velőket oszlat, míg szívekbe hat...
Ismeritek: — nem idegen jő —
A Nemzetiség szent nemtője ő.

Itt vannak ím a várva-várt vendégek,
Nekik rakátok e ház boltjait,
S társimmal én szerényen félre lépek,
Mert érezzük: istenek járnak itt!
De nem! — nekünk kell tolmácsolni néktek
Ez égi lények ihlett hangjait...
Oh, vajha gyönge hangunk nyerje meg
Szíveteket e hely tündérinek!

A megnyitón a király is megjelent. Az első két előadáson 4327 forint volt a bevétel. 1874—75-iki szezónban *Aradi* Gerő az igazgató, 1875—76-iki évben *Bogyó* Alajos és *Mándoky* Béla (ez utóbbi társas alapon); őket követi a következő évben *Sztupa* Andor, 1877-ben megalakul *a színügygyámolító egyesület.* — Ugyanez évben *Mansberger Mosonyi* Károly az igazgató és ő vezeti a színházat 1883-ig. Ez év február 18-án, délután tűz ütött ki a színházban. A színház kára 300.000 frtra rúgott. Az esti előadásra a *Stomfai-család* volt kitűzve. A színház, összes berendezésével, 172.000 frtra volt biztosítva. 1883. márc. 14-én új színház felépítését határozták el, előleges költségül 150.000 forint volt megállapítva. *1884. febr. 15-én fogott hozzá a színházépítő-bizottság a felépítés munkájához* és ez év máj. 30-án megindult az építkezés. Másnap *Mansberger* Károly a *nyári színkört* nyitotta meg. 1885. okt. 1-én megnyílt az *új színház.* Építette: *Halmai* Andor, aradi építész; költsége: 170.000 frt, a festményeket *Gyöngyösi* Rezső aradi festő készítette, a szobrászmunkákat pedig *Máhr* Lajos aradi szobrász. Befőképessége: 1200 néző. A földszinten 200 ülőhely van és 10 páholy, az I. emeleten 16 páholy, a II. emeleten 14 páholy, a két emeleten 150 ülőhely, a III. emeleten 2 páholy és 150 ülőhely, a karzaton 400 ülőhely. Az első igazgató: *Krecsányi* Ignác volt; a megnyitó előadás műsora: 1. *Csiky* Gergely prológusa, 2. *Csikós* I. felv. változása, 3. *Bálkirálynő,* 4. *Koldusdiák* I. felv. változása. A következő szezón igazgatója *Krecsányi* Ignác, 1888-ig, azután újra *Mansberger* kap koncesszióit. Őt követi: *Leszkay* András; 1902-ben *Zilahy* Gyula, végül *Szenárey* Mihály. Újabban *Róna* Dezső és ismét *Szenárey* Mihály. — *Aradon elhunyt színészek: Spányi* Lenke, *Nyilasi* Mátyás, *Várai* Mariska, *Zöldy* Miklós, *Kulinyi* Márton, *Fóriss* István stb. 1924. *márc. 5-én éjjel a színház színpadja és zsinórpadlása leégett.*

Arad városa 1836. nov. havában a Nemzeti Színháznak 250 frtot adott, 1890. febr. havában pedig 500 frttal járult az *Országos Színészegyesület* palotájának építéséhez.

Aradi Vilma, színésznő, sz. 1878. aug. 7-én, *Aradszentmártonban*. Színpadra lépett 1897-ben, *Leszkay* Andrásnál.

Arandó és Miranda, az elmúlt század első évtizedéből nyomtatásban is ránkmaradt kisszámú színművek egyike. Szerzője Eőry Szabó Gábor, egy »*fegyverre-keltt fő Hadnagy*«, ki 1810. elejéről keltezi az előszót, de mint maga írja: »*gyenge tehetségének eme első zsengéje már 1807-ben kész volt*«. — A mű alcíme: *A szerencsétlenséget követi a szerencse*. Víg-játék Három felvonásokban. Veszprémben nyomattatott Számmer Klára priv. könyvnyomtatóné betűivel, 1810.

»**Aranjuezi** (ejtsd áránhuezi) szép napok.« Szállóigévé lett idézet *Schiller:* »Don Carlos« c. szművéből: *Die schönen Tage von Aranjuez sind nun zu Ende*«. (I. felv. 1. jel.)

Aranka György (zágoni), író, az erdélyi királyi tábla ülnöke; sz. 1737. szept. 15. *Székmezővárosban*, megh. 1817. márc. 11. *Marosvásárhelyen*. 1766-ban Bécsbe utazott, Mária Terézia királynőnél kihallgatáson volt és nyugalmasabb tiszti állást kért az eddiginél. Székely Dávid ítélőmester mellett volt igtató. Ekkor az erdélyi királyi táblához számfölötti ülnökül nevezték ki, majd Marosvásárhelyen bíró lett. Az 1791-iki erdélyi országgyűlésen ő alapította meg az *Erdélyi Nyelvmívelő Társaságot*. Franciából lefordította *Fenouillot Falbair* 5 felv. színjátékát, az *Ujmódi gonosztevő, a fiúi szeretetnek jeles példája* c.-t (1791-ben), amelyet 1785-ben báró *Wesselényi* Zsuzsanna is átültetett magyarra *Gályarab* címmel. Mindkét fordításban bemutattatott *Pesten*, 1793. jan. 25-én.

Aranyember. Dráma 5 felv., írta: *Jókai* Mór (hasonló c. regényéből). Első előadása 1884. dec. 3. volt a Nemzeti Színházban, ezzel a szereposztással: Teréza: *Jászai*, Timár Mihály: *Nagy* Imre, Noémi: *P. Márkus* Emilia, Brazovics: *Szigeti* József, Zsófia: *Szathmáryné*, Kadisa: *Körösmezei*, Athália: *Helvey* Laura, Krisztyán Tódor: *Náday* Ferenc és Timea: *Fáy* Szeréna. 50-ik előadása: 1890. máj. 18. *100-ik* előadása: 1903. febr. 19. *150-ik* előadása: 1912. jan. 15. volt. *Új betanulással:* 1915. dec. 21.—1925. szept. haváig — négy évtizeden keresztül — *213* előadást ért meg. 1925. szept. 11-én ismét új betanulással, új rendezéssel került színre. Teréza *Jászai* Mari volt ekkor is. *Kiss* Ferenc játszotta Timár Mihályt; a többi szereplők: Brazovics: *Rózsahegyi* Kálmán, Krisztyán Tódor: *Uray* Tivadar, Ali Csorbadzsi: *Bartos* Gyula, Kadisa: *Abonyi* Géza, Fabula: *Pataki* József, Csajkás tiszt: *Pethes* Sándor, Timea: *Ághy* Erzsi, Noémi: *Somogyi* Erzsi, Athália: *Környei* Paula, *Zsófia:* Iványi Irén. Felújították ismét 1926. jún. 5-én is, ekkor új szereplők voltak: *Rózsahegyi* Marica és *Lehotay* Árpád. — Vidéki színpadokon sorrendben ezeken a helyeken került bemutatóra: *Győrben* 1885. jan. 3-án volt első előadása, a címszerepben *Fenyvesi* Emillel, Noémi: *Aráy* Ida, Timea: *Réthy* Fanny, Teréza: *Breznayné*, Athália: *Törökné*, Krisztyán: *Hevesi*. — *Szegeden:* 1885. jan. 9-én. Timár: *Somló*, Athália: *Hunyady* Margit, Timea: *Hubay* Aranka, Noémi: *Ditróiné*, Teréza: *Lászyné*, Brazovics: *Szathmáry*, Krisztyán: *Kulinyi*. — *Szatmárott:* 1885. jan. 17-én. Krisztyán: *Csiszér* Kálmán, Timár: *Gerőffy* Andor Noémi: *Szabó* Ilka. — *Kolozsvárt:* jan. 31-én, először. Noémi: *Gerő* Lina, Timea: *Nagy* Ibolyka, Athália: *Meágyaszay* Evelin, Timár: *E. Kovács* Gyula, Krisztyán: *Naádányi*. — *Pécsett* ugyanezen hónapban. Aranyember: *Somogyi*, Teréza: *Somogyiné*, Noémi: *Araái* Emilia, Timea: *Bodrogi* Lina, Krisztyán: *Gyöngyi* Izsó, Brazovics: *Ferenczi*, Trikálisz: *Dálnoki*. Ugyanez év február havában *Kassán* és *Székesfehérvárott:* (itt Timár: *Miklósi*, Noémi: *Dombayné*, Krisztyán: *Dombay*, Kadisa: *Egri*). — *Eperjesen* ugyanez év húsvétvasárnapján; *Nagyváradon* július 14-én; *Tatán* szintén július havában; *Kecskeméten* októberben adták. — Angolra Agnes *Kennard* fordította le 1888-ban. — *Bécsben* 1885. febr. 28. (An der Wien), *Prágában* 1885. jún. 6-án, *Szarajevoban* 1885. dec. havában került színre. *Szerb* nyelvre lefordította Gyorgyics *Mita*.

Aranyhattyu. Régi vendéglő volt *Pesten* a *Fekete Sas utcában*, ahol *1828-*

ban magyar színészek rövid ideig előadásokat tartottak.

Aranyhegyi József, színész. (Lásd: Füredi József.)

Arany Ida, színésznő, sz. 1905. jún. 17. Budapesten. Színipályára lépett 1927.

Arany János, költő, sz. 1817. márc. 2. *Nagyszalontán* (Bihar m.), megh. 1882. okt. 22. *Budapesten.* Debrecenben gyakran eljár a színházba. Ifjú lelkét annyira megszállja az ihlet, hogy ő is elhatározza: színésszé lesz. A fiatal Arany, tanárainak büszkesége, az eminens tanuló, nem tudott megmaradni az iskola szűk falai között. Valami nagy, valami nem mindennapi szeretett volna lenni. Festő, vagy szobrász. A képzőművészetek gyakorlati megismerésének lehetősége azonban akkor még nagyon messze esett Debrecentől. Így azután maradt a színészet, melyet legalább közvetlenül láthatott maga előtt és amely legnagyobb hatással is lehetett képzelőerejére. 1836. febr.-ban elhagyta a debreceni kollégiumot és *beállt színésznek.* Elhatározását, mint egyenes becsületes lelkű ifjú, annak rendje és módja szerint bejelentette professzorainak. A tanárok nem akadályozták meg a *»ballépést«.* Az öreg Sárváry professzor mégis adott egy jó tanácsot: azt ajánlotta a rajongó ifjúnak, tanulmányozza alaposan Shakespeare*t. Aranyról hamarosan kiderült, hogy nincs színészi tehetsége. Csalódás volt számára a rövid színészi pályafutás,* amely alatt bizony inkább csak statisztált és díszleteket festett a Hamlet későbbi zseniális fordítója. Első állomása *Fáncsy* Lajos és *László* József társulata volt. Már az első napokban oszladozni kezdett az az ábrándkép, melyet Arany fantáziája a színészi életről rajzolt. Maga a színpad is megtépázta illúzióit: »... *Nem oly szép, mint kívül az élet. Erdő, terem, kulisszák, kortinák. Mind léc, papír, vászon, kötél — fonák!«* Bántotta, hogy csak ritkán juttatják szerephez és az is legfeljebb csak inasszerep. Ez időből való működéséről maradt fenn az a színlap, melyen Arany János neve is szerepel. *Telepi* György *»A hivatlan képíró«* c. vj-ában játszotta az inas szerepét Debrecenben. A szereplők között utolsó előtti helyén áll ez a sor: *Márton, inas.. Arany.* Később, hosszas kérésre mégis adtak neki nagyobb szerepeket is, 1836. márc. 3-án *Raupach,* akkoriban nagyon divatos *Ördög Róbert*-jében eljátszotta a tanácsnok szerepét és sikere volt. Az igazgatója még a vállát is megveregette. De ez a sikeres debütálás csak átmeneti jelenség volt, túlnyomó részben mégis nagyon alantas szerepet játszott a debreceni társulatnál, ahonnan kéthónapi működés után csalódottan meg is vált. Szerepei ezek voltak: 1836. márc. 3. *Ördög Róbertben:* a tanácsnok, márc. 5. a *Szebeni erdőben:* jelentéktelen szerep, *Dobroslav embereiben: katona,* márc. 6. *Argir és Heléna: Favágó,* márc. 12. *Schweizi család: egy falusi,* márc. 13. *Három század: Inas,* márc. 15. *A számkivetett magyar: Inas,* márc. 17. *Az aggteleki barlang: Ármás,* márc. 19. *Átok: Egy paraszt,* márc. 20. *Halotti tor: Pista, a gróf inasa,* márc. 22. *A hivatlan képíró: Márton inasa* stb. Elkeseredését növelte az is, hogy a Fáncsy-színtársulat ápr. 1-én feloszlott és *Arany vándorbottal kezében, nyomorúságos kószálás, kop-*

DEBRECZEN

A DEBRECZENI SZINÉSZ TÁRSASÁG

A' HIVATLAN KÉPIRÓ.

Debreceni nyomtatvány 1836-ból. Természetesen a város tipográfiájában készült tetemesen nagyobb formatumban, jó öreg betűkkel s bizony már megtehetősen kopott keretdíszszel. A szedés mindamellett olvasható, gondos munka volt a maga idejében. A szándarabban szereplők közt utolsóelőtt látjuk az akkor még csak tizenkilenc-éves, doktorságát a színészet delibábos ígéretéért éppen levetett Arany János nevét. A későbbeni nagy költő keservesen csalódott akkori álmaiban: Debrecenből elkerülve, néhány hónapi keszálás után megunodorodott a kopottsággal váltakozó korhelykedéstől, s hazament beteg szülőihez.

lalás közben igyekezett Máramarossziget felé, ahol a társaság egy töredéke ütötte fel a sátorfáját. Időközben rövid ideig *Hubay* Gusztáv társulatánál működött *Nagykárolyban*, majd *Szatmárt*, de itt sem találta meg azt, amit ambiciója keresett. Arany véleményét a vándorszínészetről a *Bolond Istók* c. verses regényében örökítette meg. Alighanem személyes tapasztalataiból fakad mindaz, amit a költemény csavargó hőséről elmond. Míg Petőfi nagyon gyakran dalolt a színészélet szomorú vídámságairól, addig Arany szemérmes tartózkodása került mindent, ami színészéletére, vándorlásaira emlékeztetné. Máramarossziget en színészi ábrándjaiból kijózanodva, őszintén bevallotta magának, hogy »*a látott művészet nem isteni*« és elkeseredésében megútálta a színészetet, »*mint borban a legyet*«. Búcsúzásul egy ezüst huszast kapott az igazgatójától, ezen vette a »*vándor cipót*«, *melyről sok-sok év múlva oly gyönyörűen ír* és éhezve, erdőkben éjszakázva, hét álló napig gyalogolva vándorolt haza, Szalontára, ahol ősz atyját megvakultan, anyját betegen találta. A színház azonban nem maradt idegen nagy költőnk számára. A színlapok élén gyakran díszeleg ma is Arany János halhatatlan neve, mint *műfordítóé*. A *János király*, a *Hamlet*, *A szentivánéji álom* magyar fordításai irodalomtörténeti és halhatatlan becsűek. Aristophanes fordítása ugyan színpadra nem került, de mint írói mű a legjobb magyar műfordítások közé tartozik.

Arany János, színműíró, »Kicserélt feleség« c. 3 felv. operettjét 1912. aug. 16-án mutatta be *Szenárey* Mihály társulata *Hódmezővásárhelyen*.

Arany József, színész, sz. 1899. jún. 23. Budapesten. Atyja *A. Sándor*, táblabíró, anyja *Beregi* Kornélia, (L. o.) a volt Népszínház tagja. Előbb felsőipariskolai tanuló volt, majd három évig a *Zeneművészeti Főiskola* növendéke. Innen a M. Kir. Operaházhoz, majd egy év múlva *Sebestyén* Gézához, utóbb az arad-temesvári társulathoz szerződött. *Andor* Zsigmond igazgatása alatt került először Szegedre, majd egy évi fővárosi (Városi Színház) működése után leszerződött a *Szegedi Városi Színházhoz*. Szerepei: Mefisztó (Fauszt), Brogni (Zsidónő), Basilió (Szevillai borbély), Tomasso (Hegyek alján), Ramphis (Aida), Sparafucile (Rigoletto).

Arany László, költő és műfordító. *A. János fia*, sz. 1844. márc. 24-én, *Nagyszalontán*, megh. 1898. aug. 1-én, Budapesten. A gimnáziumot Nagykőrösön végezte, hol apja a kollégium tanára volt. A pesti egyetemen jogot hallgatott, s 1866-ban ügyvéd lett. Mint tisztviselő belépett a Magyar Földhitelintézetbe, amelynek *1880-ban igazgatója lett*. Már egész fiatalon verseket, birálatokat, tanulmányokat írt apja lapjába, a *Koszoru*-ba. Irt a *Pesti Napló*-ba és később a *Budapesti Szemlé*-be. Lefordította Shakespeare-nek és Molière-nek több színművét és nagy buzgósággal gyüjtötte a magyar népmeséket, amelyekből később *Gyulai* Pál-lal (l. o.) együtt három kötetnyit a *Magyar Népköltési Gyüjtemény* (1872., 1873., 1883.) tett közzé. Mikor a Kisfaludy Társaság tagjává választotta, székfoglaló értekezését is magyar népmeséinkről tartotta. *Elfrida* c. költői elbeszélésével első nagy sikerét aratta. Ezt és *Délibábok hőse* c. verses regényét, a *Kisfaludy Társaság* megjutalmazta. Ez a verses regény *A.* legnevezetesebb alkotása. *A húnok harca* c. nagyobb költeményét *Kaulbach*-nak, a híres német festőnek, ugyanilyen c. műve inspirálta. Drámai műfordításai: *A két veronai ifjú* (1865.), *Tévedések játéka* (1866.), *Sok hűhó semmiért* (1871. *Shakespeare*), *A tudós nők* (1869. *Molière*).

Arany Märy, karénekesnő, sz. 1896. Budapesten. Színpadra lépett 1922. szept. 1.

Arany Olga, színésznő, sz. 1889. febr. 19-én, *Budapesten*. Színpadra lépett 1910. júl. havában.

Arany Tilla, énekesnő, sz. 1898. ápr. 24. Budapesten. Színipályára lépett 1921.

Arányi Bella, színésznő. Hosszabb ideig tagja volt a *Népszínháznak*, de 1890-ben vidékre szerződött drámai színésznőnek. Működött *Kolozsvárt* és *Aradon*. Szerepei voltak: *Morin bárónő* (Suhanc), *Pee-Boo* (Mikádó), *Adél* (Szitakötő), *Lujza* (In-

gyenélők) stb. 1894. márciusban halt meg *Cinkotán.*

Arányi Dezső, színész, író, sz. 1854. ápr. 18-án, *Nemesmiliticsen* (Bácsbodrogm.), megh. 1918. jún. 28-án, *Szolnokon.* Iskoláit Baján végezte. 1871-ben kezdte pályáját *Szegeden, Mansberger* (Mosonyi) Károly társulatánál. Kitünő nevű vidéki színész volt, amikor 1884. márc. 3-án, *mint a pécsi színház tagja, vendégszerepelt a Népszínházban* (Tótleány: *Misó)*, szerződésre azonban nem került sor, mert a pécsiek őt választották igazgatóul. Első igazgatói vállalkozása rosszul ütött ki, mert olyan nagy társulatot szervezett, hogy *6 hónap multa megbukott* és ekkor *visszavonult a színészettől* és Bártfán rendőrtisztviselő lett (1886.). Irodalommal is foglalkozott, lefordította: *Bramál* J. »Milyenek a mai nők?« c. életképét (zen. szerz. O. F. *Berg).* Könyvet írt a színészetről »*Festett világ*« címmel. Budapest, 1884. A *Színházi Évkönyv*-et szerkesztette *Miskolczi* Henrikkel, Kecskemét, 1882. Sokat fáradozott a bártfai színház megépítése érdekében. *Első neje: Miskolczi* (Nikolai) Karolin, színésznő, sz. 1847-ben, megh. 1917. okt. 6-án, *Beregszászon.* Színpadra lépett 1866-ban, *Láng* Boldizsárnál, nyugdijaztatott 1898. jan. 1-én. *Neje: Győrfi* (Knerli) Vilma, sz. 1857-ben, *Tasnádon.* A tanitónői pályáról ment át színésznőnek, de rövid ideig tartó színpadi szereplés után visszavonult.

Arányi Dezső, operaénekes, sz. 1859. évi augusztus hó 18-án, *Szatmárt*, megh. 1923. évi junius hó 21-én, *Pesterzsébeten.* Bécsben végzett tanulmányai után 1890-ben lépett fel először Brünnben, azután Berlinben is szerepelt. 1893. ápr. 4-én mutatkozott be, mint szerződött tag a M. Kir. Operaház közönségének. Hat évet töltött itt, azután visszament Berlinbe, de 1904-ben ismét az Operaház tagjai között találjuk. Egyike volt a legnagyobb műsorral rendelkező tenoristáknak, aki különösen a lírai szerepkört látta el hihetetlen szorgalommal, buzgósággal és megbízhatósággal. Főbb szerepei voltak: Barinkai, Sandro (Cremonai), Faust, Florestan, Hoffmann, Hunyadi László, Gerald (Lakmé), Des Grieux, Meister Vilmos, Nemo, Turridu, Rigoletto-herceg, Roland mester, Almaviva (Sevillai), Germond (Traviata), Pamino (Varázsfuvola) stb. 1913. szept. 1-től tagja volt a Népoperának is. 1918. szept. havától az Országos Színészegyesület színésziskolájában tanított éneket. — Neje: *Lange* Emilia, operaénekesnő, akinek Németországban, Olaszországban és Oroszországban voltak nagy sikerei. 1891-ben ment nőül A.-hoz. 1908. febr. 1-én halt meg *Grossgmain*-ban. *(Vidor Dezső)*

Arányi Izabella, színésznő, sz. 1867-ben, *Pesten.* Színipályára lépett 1885. nov. 1-én a Népszínháznál.

Arányi Mária, színésznő, sz. 1899. márc. 23. Gyulán. Színpadra lépett 1922. júl. 1.

Aranykéz-korcsma, Pesten a Régi Postaucca 9. sz. alatti helyiség volt, ahol szívesen gyültek egybe a híres úttörő színészek, többek közt *Déryné* is, meg *Katona* József. Itt agitált Kultsár István a *magyar theátrum* mellett. Szórakozást talált itt a »magyar szinjádzó társaság« is 1815-ben, amelynek tagjai itt rekedtek és a közöttük levő *Udvarhelyi* Miklóson (a későbbi Nemzeti Színházi tag) úgy segitett a véletlen, hogy épen akkor, mikor itt búslakodott, bevetődött a vendéglőbe *Karacs* Ferenc, jónevű rézmetsző (Karacs Teréz írónő bátyja) és *60 forinttal megajándékozta őt,* hogy a társulat elutazhassék.

Aranylakodalom (1848—1898.). Látványos alkalmi játék 3 képben, írták: *Beöthy* László és *Rákosi* Viktor. Zen. összeállította: *Fekete* József. Első előadása: *1898. márc. 12-én volt a Magyar Színházban.* Főszereplők voltak: Koltai Jenő: *Molnár* László, Krausz bácsi: *Sziklai* Cornél, Lubomirszky: *Füredi* Béla, Koltainé: *Hetytyei* Aranka, Mikulák: *Boross* Endre, Mariska: *L. Komáromi* Mariska. *50-ik előadása:* máj. 23-án, *100-ik* előadása *1899. márc. 15-én* volt. A 97 előadás jövedelme: *75.485 frt. 82 krajcárt tett ki.* Hosszú ideig az A. volt a március 15-i ünnepi előadások műsordarabja. Krecsányi Ignác Budavár bevételének emlékünnepén, máj. 27-én is játszotta.

Aranyosi Gizella, színésznő, sz. 1890. máj. 14. Ternován, megh. 1928. aug. 23. Szilágysomlyón. Színpadra lépett 1912. nov.

Albert Erzsi

Albisi László

Aldridge Ira

Alexander Bernát dr.

Állás

A cecei (fehérmegyei) nagyvendéglő udvarán ma is meglévő állás, ahol egyidőben Petőfi is színészkedett.

Almássy Endre

Alpár Irén

Aranyosi Helén, színésznő, sz. 1891. febr. 14. Temesvárt. Színpadra lépett 1914. máj.

Aranyosi Janka, színésznő, sz. 1878-ban, *Budapesten*. Rákosi Szidi színésziskoláját látogatta, 1897-ben a Magyar Színház, két év után a győri színház tagja lett. Ezután neve letűnt a színlapokról.

Aranyosi József, színész, sz. 1842-ben, *Gyulán*. Megh. 1918. ápr. 26-án, Budapesten. 1869-ben lett színész.

Aranyosi Mariska, színésznő, sz. 1887. okt. 2. Buttyinban. Színpadra lépett 1911. jún.

Aranyosi Sarolta, a Nemzeti Színház karénekesnője, színpadra lépett 1870-ben.

Aranyossy Anna, színésznő, sz. 1891. márc. 19-én, *Nyírbátorban*. Színpadra lépett 1907-ben. (Várkonyi Mihály felesége.)

Aranyossy Gyula, (aranyosi) színigazgató, sz. 1845. febr. 28-án, *Békésgyulán*, megh. 1906. nov. 21-én, *Budapesten*. 1864. febr. 22-én lépett fel először *Kétszery* Józsefnél. A 70-es években a Nemzeti Színházban vendégszerepelt. 1874. okt. 1-én színigazgató lett és mint ilyen 1896-ig működött. Első neje: *Mán* Jolán, színésznő, színpadra lépett 1867. aug. 28. Második neje: *Zombori* Árvai Gizella, énekesnő, sz. 1856-ban, *Marosvásárhelyen*. 1872-ben lett színésznő *Károlyi* Lajosnál. 1917. júl. 1-én nyugalomba vonult.

Aranyosmaróton az első színielőadás a legrégibb feljegyzések szerint — *1828. febr. 15-én volt. »Aranyos Maróthon megjelent és játszott két magános magyar színésztársaság is tapasztalta a' nemzeti nyelv mellett buzgó hazafiúság' sikerét«.* (*Magyar Kurir*, 1828—112. oldal.)

Aranyváry Emilia, táncosnő. Párizsban tanult, ott lépett föl először. *1848-ban a Nemzeti Színháznál működött*. 1854. máj. 4-én és jun. 27-én ismét fellépett, már mint a párizsi *Theâtre Lirique* tagja, — majd ugyanez év szept. havában Bécsben is vendégszerepel a »*Violetta*« c. balletben. 1858-ban Londonban találjuk. 1859-ben újra a Nemzeti Színház tagja. Egy év múlva Szegedre szerződik; márc. 10-én Kolozsvárott működik, ápr. havában Londonban a *Her Majesty's Theatre*-ben, jun. havában Bukarestben is fellépett. 1867-ben Fiumében működött. Legjobb szerepe a *Porticii néma* volt. — A *Divatcsarnok* így jellemzi művészetét: »*A formák egyszerű kerekdedsége, az alakzatok kellemes kifejezése, a fejlődő szenvedély nyilatkozatai szép jövőt biztosítanak*«. — 1858. január 12. — 32. oldal.)

Aranyvirág. Operett 3 felv. Irta: *Martos* Ferenc és *Huszka* Jenő. Ezzel nyílt meg a Király Színház *Beöthy* László igazgatása alatt 1903. november 6-án. — (V. ö. *Király Színház.*)

Árbócz. *Molnár* László színész írói álneve.

Arcfesték. A színpadi arcfesték ártalmatlan szer. Régebben a *Finaeisen*, újabban a *Leichner*-féle készítményt használják. Ismert arcfestékek: alapszín, másképen: testszín (világos és sötét), fehér, barna, fekete, szürke, piros (szalon és paraszt), élénk piros (ajkfestéshez). A nők még ezenkívül kézfehérítőt is használnak.

Arcfestés. A magyar színészet kezdetén is nagy gondot fordítottak a színészek az arcfestésre. A kezdő színész leült idősebb kollégája asztala elé és ott kapta az első útmutatásokat az arcfestés művészetéről. Az arcfestés is természetesen a színházi kultura technikai fejlődésével haladt és ma már rengeteg ügyeskedését találták fel annak, hogy hogyan lehet az arcot a festéssel, az alakítandó figura legtökéletesebb formájára átfesteni. Természetes, hogy ma már, amikor az arcfestés technikája kiment az utcára is és a nők nemcsak a színpadon használják, csak kevés olyan mesterkedése van a színészi arcfestésnek, amelyet a közönség ne ismerne. A színpadon legfontosabb, hogy kevés festéket jól helyezzünk el az arcon, a színpadi világításra és a nézőtér dimenzióira is figyelemmel kell lennünk. Régi művészeink közül az arcfestésben is kitüntek: *Megyeri, id. Lendvay, Feleky, Tóth* József, *Egressy* Gábor. A színésznők ma egészen másként festik magukat, mielőtt a rivalda előtt megjelennének, mint a régi világban. *A modern*

színpadi arcfestés már valóságos művészet. A divatos színpadi arcfestéshez a francia és angol művésznők értenek legjobban, de nálunk járt szaktekintélyek szerint a színpadi arcszépítést a magyar színésznők tudják legjobban tökéletesíteni. A külföldi színésznők az arc szépítésénél a feltünőséget kedvelik, a szemhéjat például élénk zölddel festik. A mi művésznőink diszkrétebben kezelik a festéket. A legfontosabb a szemhéjak festése, mert ez ad jellegzetes és élénk arckifejezést. Szőke nőknek világoskékre, barnáknak barnára, vagy szürkére kell festeni a szemhéjat. Legügyesebb találmány a szempilla meghosszabbítása. A fekete szemfestéket felolvasztják és a felolvadt anyagot apró kefével vagy ecsettel tetszés szerinti hosszuságban hozzáragasztják a szempillához. Így aztán a lecsukott szemnek nagy hahatása van a színpadon. Nagyon egyszerűen megy az is, ha egy művésznőnek, akinek egyáltalán nincs pisze orra, fitos orrú nőt kell játszani. A pisze orr úgy készül, hogy az orr végét pirosra festjük. Az orron húzott hosszú, fehér vonal viszont merészebbé, hosszabbá és karakterisztikusabbá teszi az orrot. (Ez az utóbbi festés inkább férfiaknak való.) Idősebb színésznők, hogy fiatalabbnak tessenek, a szemhéj és szemöldök közt levő részt halványpirosra festik. Az arcot és szemet fiatalítja meg a szem sarkában elhelyezett kis piros festék. A nagy szájat egészen el lehet tüntetni. Az ajkakat testszínűre kell festeni és mikor ez megvan, piros szájfestékkel olyan metszésű és nagyságú szájat csinálhat magának a művésznő, amilyet akar. Az arcfestésnek ez a módja természetesen csak színpadra való. (V. ö.: *Maszk.*)

Arcjáték. A művészi ábrázolásnak egyik igen fontos tényezője az arcjáték, mely folytonossága az író sorok-közötti gondolatának. Kezdetben tükör előtt gyakorolja be az arcjátékot a színész, még a jól beidegzett és már rutinos színész is mielőtt a színpadra kilépne, a tükörben nézi meg szerepének fontosabb arcjátékát, melynek régebbi kifejezése: »ortzavonás«, vagy »némajel«. — Az arcjátékra *Egressy* Ákos ezt mondja: »Hiába szinlelünk komoly vagy víg hangulatot, ha arcunk vonásai az ellenkezőt mutatják s meghazudtolják a szerep szavait«. — (Lásd: *Festett világ* c. művében. Budapest, 1906.) (V. ö.: *Mimika.*)

Arckifejezés. A színészek egyéni arckifejezése gyakran dönti el a szerepkört, mert a szerepek megválasztásánál igen fontos, hogy a színész már természetben is rendelkezzék azokkal a külső vonásokkal, amelyeket az illető szerep megkíván. A színészeknél különösen fontos az arckifejezés szerencsés adottsága.

Arcübasev Mihály, orosz író, sz. 1878-ban, *Charkovban*, megh. 1927. márc. 3-án, a *varsói* katonai kórházban. »*Szanin*« című regényével az egész művelt világ érdeklődését felkeltette. Erősen hatása alatt áll a *Stirner* és *Bakunin* hirdette anarchizmusnak, de amint az anarchizmus, épen úgy A. se volt képes eloszlatni az orosz lélekben a nihilizmus sötét felhőjét. Úgy látszik, *Weininger* filozófiája is elevenen foglalkoztatta, legalább is erről tanuskodnak nő-problémával foglalkozó drámái, amelyek közül a *Féltékenység* és a *Szenvedély* Budapesten is színre került. A *Féltékenység* a *Vígszínházban* 1917. szept. 19-én, a *Szenvedély* 1918. nov. 23-án, u. o.

Ardai Mór, színész, sz. 1892. jan. 4. Budapesten, megh. 1918. okt. 19. Ungvárt. Színpadra lépett 1911. okt.

Arday Attila, színész, sz. 1861-ben, *Tatán*, megh. 1902. máj. 13-án, *Fiumében*. *Szegedi* Mihály társulatánál kezdte pályáját, mint karénekes; jól ismerték nevét a vidéki színigazgatók. — Fivére: *Árpád*, sz. 1861-ben. Előbb joghallgató volt, majd ő is színészi pályára lépett, 1882. jún. 1-én, *Mártonffy* Pálnál.

Arday Ida, színésznő *(az előbbiek testvérhúga)* sz. 1863-ban, *Pesten*, megh. 1909. márc. 8-án, *Debrecenben*. 1877. okt. 1-én lépett színpadra. Játszott *Kassán* (*Jakab* Lajos társulatánál), 1887-ben a *Thália szövetkezetnél*, 1889—90-ben *Valentin* Lajos igazgatása alatt, 1891-ben *Aradi* Gerőnél, 1894-ben *Tiszai* Dezsőnél. 1908. december 22-én jubilált. Szerepei: »Saptelice« *(Luigi)*, »Szép márkinő«, »Lowoodi árva«, »Cifra nyomorúság« *(Eszter)*, »Vasgyáros« *(Claire)*, »Sötét pont«

(Lydia), »Egy csepp méreg« *(Hertha)*, »Utolsó szerelem« *(Catharina)*, »A király házasodik« *(Erzsébet)*, stb.

Arday János, népszínműénekes. 1840-ben súgó volt *Kolozsvárott* (*Kilényi* Dávidnál) és Kolozsvárott működött 1842-ben is (*Komlóssy* Ferencnél). 1845—1848. Győrött találjuk. 1846. jul. 18-án fellépett a *Nemzeti Színházban*, a »*Saint Georges lovag*« c. színjátékban, majd 1848. ápr. 16-án is megjelenik neve a Nemzeti Színház színlapján, a »*Csikós*«-ban. Pesten a Rókus kórházban halt meg, nagy nyomorban. Munkája: *Kolozsvári Magyar Játékszíni Zsebkönyv (Emődy Pállal)*. Kolozsvár 1841. *Játékszíni Emlékkönyv*. Győr, 1845—1846. — Neje: *Hervei* Ida, színésznő, sz. 1834-ben, *Pesten*. 1852. dec. 3-án fellépett a *Nemzeti Színházban*, a *Micbán családja* c. drámában és »csinos külseje, tiszta csengésű hangja s érzelmes előadása által magára vonó a közönség figyelmét«. (*Pesti Napló*, 1852. dec. 12.) 1853. febr. 25-én újra fellép itt a *Kalmár és tengerész*-ben. Ekkor *Gyulai* Pál ezt írja róla: »Jó színpadi alak, hangja erős és nem kellemetlen.« 1870. ápr. 6-án a *Paul Jones*-ban lép fel. 1879-ben *Völgyi* Györgynél, 1880-ban *Temesváry* Lajosnál, 1884-ben *Tóth* Bélánál játszik.

Ardó Erzsébet, színésznő, sz. 1894. aug. 8. Budapesten. Színpadra lépett 1918. aug. havában.

Ardó Ilona, színésznő, sz. 1889. aug. 21-én, *Budapesten*. Színpadra lépett 1908-ban.

Aréna (latin) = küzdőtér, versenytér, színkör. Budapesten két színkör ismeretes. A *Horváth-színkör*, ma: *Fővárosi Nyári Színház és a Városligeti Színkör*, ma: *Budapesti Színház*. (L.. o.). Az *aréna*-szót a »Honművész« *szabad szín*-nek, *Déryné* pedig *nyári színpad*-nak nevezi. (Lásd: Naplója II. kötete, 167. oldalán). Ismert kifejezés volt még rá a *napszín*-szó is. (»A' két fővárosban legnagyobb részvéttel fogadják most a' hatalmas atléta és kötéltáncos Averino 's társasága mutatványait. A budai *napszín* (Arena) mindig a' fulladásig tömve Averino előadásain.« — »Rajzolatok«, 1838. I. kötet, 27. szám). Ismert kifejezésként használták még a *nemzeti színkör* és *nappali színház*-szót. (»Regélő«, 1843. 50. szám, jún. 22. 1578. oldal). Mondták úgy is: *földszinti deszkázat*. »Regélő Pesti Divatlap«, 1844. 50. szám, 799. oldal. (V. ö. Színkör). (Lásd még: Toldy Géza: Varázsrontó. Budapest, 1909. 341. oldal).

Arezzoi Guido, olasz hegedűművész, sz. *Arezzoban* (Olaszországban). Ő volt a hangjegyírás feltalálója. (V. ö. Hangjegy.)

Ária (olasz). Valamely dalnak a lengése, az énekelhető dallam, melynek befejezett formája van. Leginkább zenekari kisérettel ellátott magánénekdarabokat értünk alatta.

Aristophanes, görög színműíró, sz. Kr. e. 450-ben, *Athénben*, megh. 385. körül, u. o. Nálunk játszott darabjai: *A békák*, *A felhők*. (Ford. *Veres* Ignác.) *Nőuralom*. Előadták a *Dunaparti Színházban*, 1920. jan. 15-én. Összes műveit Arany János fordította magyarra.

Aristoteles, a legnagyobb görög bölcsész, sz. 384. körül, *Stageria*-ban, megh. 322-ben. Platonak 20 évig volt tanítványa, Nagy Sándornak nevelője. Híres »hármas egysége« a következő: 1. A tragédiában a cselekménynek egymásután kell következnie; ez a *cselekmény egysége*; 2. a színnek nem szabad változnia, ez a *hely egysége*; 3. a cselekménynek egyfolytában kell lefolynia, ez az *idő egysége*.

Árkai Jakab. Az aradi színészet lelkes barátja volt, 1863-tól sokat agitált az állandó aradi színészet megteremtéséért és a színház felépítéséért.

Arkel Teréz, a prágai cseh színház énekesnője, 1886. okt. 9-én vendégszerepelt a *M. Kir. Operaházban*, a *Hugenották*-ban (Valentina), 1888. szept. 18-án újra fellépett a *Merlin*-ben (Viviana).

Árkosy (Gruber) **Károly**, színész, színpadra lépett 1872-ben.

Árkossy Vilmos, színész, sz. 1870. máj. havában, *Szatmárt*. Színipályára lépett 1886. nov. havában, *Dancz* Lajosnál. 1889—1890-ben *Geröffynél*, majd a szegedi és miskolci társulatnál találjuk. 1912. szept. havában az Operához szer-

ződött, ahol első szerepe a *Hoffmann meséi*-ben *Spalanzani* volt. 1916-ban Kassán megülte 30 éves jubileumát, a »Cigány«-ban. Főbb szerepei: Rip, Henry márki, Ollendorff, Kancsukoff, Brogni (Zsidónő), Petur, Baracs Imre, Csikós stb. Első neje: *Zoltán* Olga, színésznő, sz. 1876-ban, *Nyitrán*, megh. 1902. márc. 7-én, *Aradon*. Színésznő lett 1894. márc. havában *Kárpáthy* Györgynél. — Második neje: *Szabó* Irma, szinipályára lépett 1894. márc. 19-én, *Rakodczay* Pálnál. Leányuk: *Olga*, színésznő, megh. 1925. máj. 16-án, *Budapesten*. — (*Czakó* Pál színigazgató neje volt.)

Arman Károly, magyarországi származású német színész, sz. 1843. nov. 26-án, *Szobotiszten* (Nyitram.), megh. 1897-ben, Működött *Sopronban*, *Pozsonyban*, 1863-ban *Bécsben*, azután *Prágában*. 1890-ben a *Burgtheater* tagja lett.

Armand A. dr. Munkája: *A költő álma*. Operett 3 felv. Bem.: 1895. febr. 15. *Sopronban*, *Komjáthy* János színtársulatánál.

Ármány és szerelem, szomorújáték 5 felv. Irta: *Schiller* Frigyes (ford.: *Paulay* Ede). A német irodalomban nagyjelentőségű darab első színpadi előadása Frankfurtban volt, 1784. ápr. 13-án. Korszakos magyarországi bemutatóinak dátumai ezek: *Pozsony:* 1785. máj. 7. *Pest:* 1786. febr. 11. (németül adták mindkét helyen), *Buda:* 1786. jun. 22. (németül), *Nagyszeben:* 1788. dec. 20. (németül), *Pest:* 1795. márc. 13. (magyarul), *Brassó:* 1795. dec. 5. (németül), *Kolozsvár:* 1804. febr. 25. (magyarul), *Marosvásárhely:* 1806. máj. 31. (magyarul) és *Debrecen:* 1811. márc. 27. (magyarul). A mi Nemzeti Színházunkban is nagy és fényes multja van Schiller szomorújátékának. *1843. okt. 16-án* mutatták be először *Szenvey* fordításában. (Előbb azonban Budán is játszották 1834. máj. 10-én, *Vass* István fordításában. (Fordította még *Puky* József [L. o.] is).

Az 1843-iki premieren *Lendvayné* játszotta Miller Lujzát, *Lendvay* Ferdinándot, *Laborfalvi* Róza Lady Milfordot, *Szentpétery* és *Kovácsné*, a Miller-párt, *Udvarhelyi* az öreg Waltert, *Szerdahelyi* és *Fáncsy* pedig a két intrikust: Kalbot és Wurmot. 1855. júniusában volt az ötfelvonásos szomorújáték első reprize. Ekkor már *Bulyovszkyné* volt Lujza, *Feleky* Ferdinánd, *Egressy* Gábor az öreg Walter, *László*, illetve *Tóth* a két intrikus és *Horváth* Teréz Millerné. 1868. szeptember 4-én, a második felújításon csak Jókainé Laborfalvi Róza tartotta már meg szerepét, a többi szerepben csupa új személyesítő lépett fel: *Felekyné* mint Lujza, ifj. *Lendvay* mint Ferdinánd, *Feleky* mint Walter, *Benedek* mint Wurm, *Szigeti* József mint Miller és *Szathmáryné* mint Millerné. Tiz évvel később, 1878. szept. 4-én már *P. Márkus* Emilia volt Lujza, *Jászai* Mari Lady Milford, *Nagy* Imre Ferdinánd, *Vizváry* és *Bercsényi* a két intrikus.

1878. április elsején játszották először a darabot *Paulay* Ede új fordításában. Ekkor *Csillag* Teréz személyesítette Lujzát, *Helvey* Laura Lady Milfordot, *Egressy* Ákos Waltert és *Gyenes* László Wurmot. 1885. jan. 19-én ismét néhány új szereplő mutatkozott be a híres darabban: *Török* Irma mint Lujza, *Somló* Sándor mint Ferdinánd, *Bakó* László mint Walter, *Náday* mint Kalb, *Vizváry* mint Miller és *Györgyné* mint Millerné. 1900. jan. 9-én *Molnár* Rózsi vette át Lujza szerepét, *Hettyey* Aranka a ladyt és *Beregi* Oszkár Ferdinándot. 1912. nov. 30. *Váradi* Aranka mutatkozott be Lujza szerepében; *Dezső* József és *Ivánfi* Jenő volt a két intrikus, s *Szacsvay* Imre és *Kiss* Irén a Miller-pár. 1919. jún. 9-én, az utolsó reprizen pedig *Kürthy* György és *Kürti* József voltak az új szereplők: az egyik Kalbot, a másik Millert alakította. Felújították 1928. márc. 17-én, ezzel a szereposztással: Walter, miniszterelnök: *Palágyi* Lajos, Ferdinand, a fia, őrnagy: *Abonyi* Géza, Kalb, főudvarmester: *Náday* Béla, Lady Milford: *Cs. Aczél* Ilona, Wurm, a miniszterelnök titkárja: *Nagy* Adorján, Miller, zenész: *Horváth* Jenő, Millerné: *Vizváry* M., Lujza, a leányuk: *Ághy* Erzsi.

E drámát operává átdolgozta *Verdi* Giuseppe, — a Nemzeti Szinház 1851. év május hó 30-án mutatta be — kevés sikerrel, mert mindössze négyszer került színre. (Szövegét írta: *Cammarano* Salvadore.) Eredeti címe »Miller Luisa«

volt. 1929. febr. 20-án a Városi Színház is műsorába iktatta. Ekkor a színlap így festett: Gróf Walter *Pajor* Ödön, Rudolf, fia *Szedő* Miklós, Amália, hercegnő *Radnai* Erzsi, Wurm, a gróf titkára *Vermes* Jenő, Miller, zenész *Csóka* Béla, Luisa, leánya *Báthy* Anna, Laura, barátnője *Kováts* Ilonka, Küldönc *Hajagos* Károly. (A művet *Lányi* Viktor fordította.)

Armidi André, olasz tenorista, 1918. márc. 23-án lépett fel a *Városi Színházban*, a *Mártha* c. opera *Lyonel* szerepében. Két évig tagja volt a színháznak.

Armont Paul, francia vígjátékíró. Magyar színpadokon előadott színművei: *A mama barátai*, boh. 3 felv. Társsz.: *Nancy*. Ford.: *Adorján* Andor. Bem.: 1908. aug. 28. *Magyar Színház.* — *Thèodore és társa*, boh. 3 felv. Társsz.: *Nancy*. Ford.: *Salgó* Ernő. Bem.: 1910. ápr. 8. — *Vígszínház.* — *A testőr*, vígj. 3 felv. Társsz.: *Nancy*. Ford.: *Mérei* Adolf. Bem.: 1910.: máj. 12. *Fővárosi Nyári Színkör.* — *A gyémántköszörüs*, vígj. 3 felv. Társsz.: *Gerbidon*. Bem.: 1920. ápr. 16. *Vígszínház.* — *Az éjjeli őr*, boh. 3 felv. Társsz.: *Nancy*. Bem.: 1922. máj. 22. *Magyar Színház.* »Fehér egér«, komédia, 4 felvonásban. Társszerző: *Gerbidon*. Ford.: *Hajó* Sándor. Bem. 1927. jan. 20-án, Belvárosi Színház. »A zebra«, boh. 3 felv. Tsz.: *Nancy*. Ford.: *Lakatos* László és *Stella* Adorján. Bem. 1927. ápr. 29-én, Fővárosi Operett Színház. »Szeretők iskolája«, vj. 3 felv. Tsz.: *Gerbidon*. Ford.: *Hajó* Sándor. Bem. 1928. máj. 11-én, Belvárosi Színház. (Rákosi Pál első rendezése).

Arnold Antal, színész, sz. 1874. máj. 7-én, *Várkuton*. Színipályára lépett 1899. virágvasárnapján.

Arnold Ernő, német vígjátékíró. Magyar színpadon színrekerült színművei: *Ó, Teréz!* operett 3 felv. Társszerző: *Okonkovsky* Georg. Zenéjét szerz.: *Gilbert Jean*. Ford.: *Harsányi* Zsolt. Bem. 1917. aug. 18. *Vígszínház. Ártatlan Don Juan*, boh. 3 felv. Társszerző: *Bach*. Bem. *Renaissance Színház*, 1922. jún. 2. *Éj királynője*, énekes boh. 3 felv. Társszerző: *Bach*. Zenéjét szer.: *Kollo Walter*. Bem. 1922. jún. 20. U. o. *Dolly*, operett 3 felv. Társszerző: *Bach*. Bem. 1925. ápr. 18. *Városi Színház.*

Arnold György, zeneszerző, sz. 1751-ben, *Szabadkán*, megh. 1848. okt. 25-én, *Pakson*. Iskoláit Pécsett végezte. *1800-ban regenschórivá nevezték ki Szabadkára. 1826-ban, Szabadkán került színre első operája*, a *Kemény Simon*, Kisfaludy Károly drámájából. Másik színpadi művét Heinisch József karnaggyal együtt irta, címe: *Mátyáskirály választatása*. (Szövegét Szentjóbi Szabó László.) Egyéb munkái: *A gotthardhegyi boszorkány, Schuster Antalnak víggal elegy tüneményes melodrámája*, (más feljegyzés szerint ennek címe: *Endorbeli boszorkány*). 1837. febr. 21-én játszották *Udvarhelyiné jutalomjátékául*. 1826. júl. 7-én *XII. Leó pápa levélben fejezte ki iránta elismerését és a városi hatóság aranyéremmel tüntette ki.*

Arnoldson Sigrid, svéd énekesnő, sz. 1861. márc. 20-án, *Stockholmban*. Atyja, A. Oscar, énekes volt. Párizsban Desirèe Artôtnál tanult. 1886-ban lépett fel először *Moszkvában*, majd *Pétervárott, Párizsban, Londonban* vendégszerepelt. 1895. máj. 2-án *nálunk is fellépett az Operában*, a *»Szevillai borbély«* *Roziná*-jában. 1898. ápr. 30-án ismét fellép a *Mignon* címszerepében, 1899. máj. 5-én szintén meghívták, — 1900. nyarán újra felkeresi a magyar fővárost, majd 1904. májusban is fellép. 1913. máj. 20-án a *Népoperában (Mignon)* nagy sikert arat. (Ezt a szerepét 1907. nov. 11-én *a drezdai udvari színházban 500-adszor énekelte.)*

Arnóti Tóth Dezső, színész, sz. 1866. júl. 7-én, *Rétin* (Győrm.). Színpadra lépett 1882. nov. 20-án, *Mártonffy* Pálnál.

Arnovlyev Antal, ügyvéd, sz. 1808. júl. 11-én, *Szegeden*. 1831—1832-ben Budán lakott és szerb nyelven írt drámákat. Számos drámája közül megjelent: *Virginia ili krvava Zertva osvobozdenia*. Buda, 1832. *(Virginia vagy a szabadulás véres áldozata.)* Szomorújáték.

Ároki Titusz (családi néven *Szilágyi* Imre) sugó, mint régi feljegyzésekben olvassuk: *»púpos kis emberke volt és ki-*

váló a szakmájában«. Előbb tanító volt, majd fölcsapott súgónak. 1857-ben *Szuper* Károlynál már ismert neve volt. Munkái: *Emlékkönyv* (Győr, 1852., Székesfehérvár, 1853.), *Játékszíni Emlékkönyv, Ároki Szilágyi Imre* néven, (Szeged, 1854. Ugyanaz Győr, 1854. és Székesfehérvár, 1857.).

Árpád ébredése. Előjáték a Magyar Színház megnyitása ünnepére (1837. aug. 22.) Irta: *Vörösmarty Mihály:* Személyek: Árpád: *Lendvay,* Sírszellem: *László,* Költő: *Egressy,* Színésznő: *Lendvayné,* Első hölgy: *Déryné,* Második hölgy: *Laborfalvy* Róza, Hölgyek: *Bartháné, Szentpéteryné, Szathmáry* Karolina. I. ifjú *Szerdahelyi,* Ifjak: *Molnár, Daragi,* Napszámos: *Telepi,* Apa: *Udvarhelyi,* Fiú: *Telepi* Máli, Öreg: *Bartha,* Irigység: *Szigligeti,* Csáb: *Hetényi,* Részvétlenség: *Hubenay,* Rágalom: *Kovácsné,* Gúny: *Fáncsy,* Kajánság: *Egressy* B., Megvetés: *Havi,* Éhhalál: *Szilágyi.* A Nemzeti Színházat megnyitó prológus megírására eredetileg Fáy Andrást kérte fel a *Kiküláött Theatrális Deputátió,* ezt azonban Fáy nem fogadta el és maga helyett *Vörösmartyt* ajánlta. Erre a bizottság 1837. jan. 15-iki ülésén elhatározta, hogy Vörösmartyt tényleg felkérik a megnyitó körülmény megirására. Az ülési jegyzőkönyv legvégén a határozat így szól: »Elhatároztatott ez alkalommal: hogy az új Magyar Színház kinyitásakor szavalandó prológ készítésére Tettes tudós Vörösmarty Mihály úr kérettessék meg. Melynek következésében az érintett végre a tisztelt úr különös levél által rendeltetett megkéretni...« E határozat értelmében a deputátió jegyzője a később oly nagy szerepet játszott s oly tragikus véget ért kitünő Nyáry Pál levéllel fordul a nagy *költőhöz és közli a deputátió kérelmét.* A levél szóról-szóra így hangzik: Tekintetes Nemes Nemzetes és Vitézlő Vörösmarty Mihály úrnak, a magyar Tudós Akadémia rendes tagjának Tisztelettel. Tekintetes Ur! Tekintetes Pest vármegye színészeti választmányja mai napon tartott ülésében az épülő Magyar Színház kinyitását f. évi augusztus hó 1-sőjére határozá, szükségesnek találván, hogy azon ünnepélyes alkalommal, egy a tárgy érdemét kimeritendő prológ szavaltassék: a Haza tudós férfiai hosszu során végig menve, azoknak tudományos kifejlésünk jelenlegi korszakát díszitő koszorújából az érintett Prológ készítésére Önt választá s megkéretni rendelte. Miről a midőn Önt kötelességeim egyik legkellemetesbikének megfelelőleg ezennel hivatalosan értesiteném, megkülönböztetett tisztelettel maradok, Pesten, január 15-kén 1837 alázatos szolgája: Nyáry Pál.« E levélre a költő két hó multán válaszol. Válasza a nagy elmére, a nagy szellemre valóban pompás fényt vet. Ó az elismert, a nemzetnek még soha tul nem szárnyalt költője, ilyen szerény sorokban válaszol Nyáry Pálnak a bizottság részéről való kérelmére: »Pest, 13. márt. 1837. Tekintetes Jegyző Ur! Nagy megtiszteltetésül veszem, hogy a T. szinészeti Választmány a Magyar Szinház felavatásakor szavalandó prológus készitését reám bízni méltóztatott. Sok és nagy az, mint egy ilylyen fényes alkalommal, az első magyar szinház megnyitásakor a fővárosban, annyi keserü küzdések és csalódások után elgondolni és elmondani lehet, s igen fogok örvendeni, ha e részben a T. Választmány, előttem igen nagybecsü bizodalmának, s a közönség várakozásának csak valamennyire is megfelelhetek. A mit midőn a T. Választmánynak tisztelettel jelenteni kérnék, maradok a Tekintetes urnak alázatos szolgája: Vörösmarty Mihály.« Igy tehát a megnyitó darab kérdése legjobban eldőlvén, — hozzáfog a bizottság a tagok szerződtetéséhez, a szinház szervezéséhez, igazgatóul Bajza Józsefet, zene-igazgatóul Mátrai (Rothkrepf) Gábor, titkárul Szigligeti Edét választván, a megnyitás végleges idejét 1837. aug. 22-ére tüzi ki. E napon hangzott el az állandó magyar szinpadon az első szó:

Ki kelt fel engem, gyász fiu, ki vagy te,
Kinek lefordított szövetnekén
Elhunyt világnak hamva szendereg.

E sorokkal kezdődik Vörösmarty előjátéka: *Árpád ébredése.* Az előjátékot felujitották *Hevesi* Sándor átdolgozásában, a *Nemzeti Színház* fennállásának 90-ik évfordulóján; *1928. febr. 28-án.* *(Rexa Dezső)*

Árpád Jenő, színműíró. Munkája: *A póruljárt finánc-komisszárius,* énekes vj. Előadták 1869-ben, a *Budai Molnár-Színkör*-ben.

Árpád Margit, színésznő, sz. 1903. Borosjenőn (Arad m.). Színipályára lépett 1927. okt. 15.

Árpási Gerstner Katalin (*Kiss* Ferencné), színésznő, népszínműénekesnő, sz. 1854. okt. 3-án, *Pesten. Novák* Sándornál *1870. április 15-én lett színésznő.* Működött: *Csókánál, Krecsányinál* és *Kolozsvárott.* Sokáig kedvence volt a győri közönségnek, még akkor is, *mikor a 80-as években elvesztette hangját és drámai szerepeket játszott.* 30 évig szolgálta a vidéki színpadokat. 1908. jan. elején Kolozsvárott a »Csókonszerzett vőlegény« c. vj.-ban búcsúzott el.

Arpeggio (olasz) -pedzsó, hárfaszerűen megtört akkordokkal játszani zongorán, vagy vonós hangszeren; arpeggiato (olasz) = arpedzsato: töredezve, akadozva (zene).

Artikulál (latin = izekre oszt, széttagol, elemez), tisztán kiejt, úgy, hogy a szavakat és ízeiket, vagyis a szótagokat és és ezeknek egyes hangjait tisztán meg lehessen különböztetni. Maga a művelet: artikuláció. Ezért *artikulált* hangoknak nevezik az emberi hangokat, szemben az állati hangokkal.

Artista, a latin *ars* (a. m. *művészet)* szóból, eredetileg művészt jelentett. Mai értelemben azonban — nálunk — már csak az akrobatákat és a varietékben fellépő táncosokat — ujabban énekeseket is — nevezik A.-nak. Külföldön A., artiste — (artiszt) minden művész.

Artisták. Közhasználatban ma mindazokat a színpadi, cirkuszi és pódium-művészeket nevezik így, akik nem szószerinti értelemben vett színházi és hangversenyműködést fejtenek ki. Másszóval, mai értelmezésben ide számítják az orfeumok, cirkuszok, tánchelyiségek szerződtetett produkálóit, tekintet nélkül arra, hogy milyen természetű produkciót nyújtanak a közönségnek. Az artisták nemzetközi szervezete, az *Internationale Artisten-Loge* és országos szervezetei, mint például a *Magyarországi Artisták Egyesülete,* ilyen értelmezésben foglalja magában mindezeknek, az ilyenfajta helyeknek működő személyzetét. Ilyen tág értelmezésben azonban artistaművészetről beszélni lehetetlen. Ilyen nagyon szabad összefoglalásban különböző művészetek különböző, magasabb- vagy alacsonyabbrendű válfajait egyesíti, amelyeknél, ha művészi szempontokról szó lehet, azok egymástól teljesen különbözőek. Van azonban az artista-fogalomnak egy szigorú és komolyabb értelmezése is és ez mindazokat a produkálókat összesíti, akik az emberi test valamely képességének fölfokozott kihasználásával bizonyos irányú fizikai tehetséggel nyújtanak produkciót — természetesen a szoros értelemben vett színészi produkció kizárásával. Ide tartoznak tehát mindenfajta akrobaták, zsonglőrök és bűvészek, műlovasok, céllövők, idomítók, bohócok és végül bizonyos fokig a táncosok is. Ilyen összeállításban valóban lehet esztétikai szempontokról beszélni és az artisták munkáját egységes föltételekhez kötött művészi munkának tekinteni. Az esztétikai kiindulópont minden művészetnek játékszerűsége. Mindezek az artisták az emberi testnek olyan játékait mutatják, amelyek mindig azt a látszatot keltik, hogy az illető produkáló nemcsak a normális emberi test lehetőségeit szárnyalja túl, de legalább is látszat szerint, a természet és a fizika alaptörvényein is túlteszi magát. Minthogy pedig a természet törvényein túl senki nem teheti magát, itt mindig ez a látszatszerűség a döntő. Az emberi testnek egy fölfokozott tehetségéről van tehát szó, akár a test hajlékonyságában vagy erejében, a kéz ügyességében vagy eszközök jó fölhasználásában. A teljesítmény művészi szépségét pedig ugyancsak egy másik látszat determinálja, amely minden művészetnél közös, hogy a produkció a maga megjelenésében a fizikai fáradságnak és munkának, mesterségességnek és erőszakoltságnak semmi nyomát ne mutassa. Az artisták között nem az ad igazi erőprodukciót, aki megmutatja, milyen nehéz kínlódással emeli fel a súlyt, hanem az, aki a súlyok nehézsége ellenére a fizikai kínlódás minden jele nélkül végzi el a maga munkáját. Esztétikai szempontból tehát az artistaművészet értelmezése *olyan mutatvány, amely tetszetős formában nyújtja az emberi testnek valamely fölfokozott képességét, játékszerűen és könnyedén, a fizikai munka nyomai nélkül.* A legmodernebb színpadművészeti kisérle-

tek egyébként több esetben próbát tettek azzal, hogy az igazi színpadon is bekapcsolják ezt az artistaművészetet, még pedig úgy, hogy színészi és artistamunkát egyesítsenek. *(Bálint Lajos.)*

Artner Mária Terézia, magyar származásu írónő, sz. 1772. ápr. 19-én, *Semptén* (Nyitram.), megh. 1829. ápr. 25-én, *Zágrábban.* Színművei: *Die That,* Trauerspiel in 5 Akten *(Pest,* 1817.) — *Stille Grösse,* Schauspiel in 3 Aufz. *(Kassa,* 1824.) — Bem. 1821. nov. 13-án, a bécsi *Burgtheaterben.* (Kézirata a Nemzeti Muzeumban). *Regenda und Wladimir,* Schauspiel in 2 Akten. *(Kassa,* 1824.)

Artót (artó) **Desirée,** belga énekesnő, sz. 1835. jún. 21-én, *Párizsban,* megh. 1907. ápr. 3-án, *Berlinben.* Atyja szinházi kürtös volt. (Megh. 84 éves korában, 1884. márc. havában, Brüsszelben.) — *Viardot* Garciánál tanult. Pesten is fellépett, előbb a német szinházban. (1862. febr. 5-én és 9-én) a *Szevillai borbélyban*; máj. 17-én a *Nemzeti Szinházban,* ahol a *Hunyadi László* opera *Gara Mária szerepét magyarul énekelte.* 1864. dec. 23-án cs. kir. kamaraénekesnővé nevezték ki. 1865. jun. 3-án ismét fellépett. — 1889-ben Párizsban énektanítással foglalkozott. (Férje *Padilla y Ramos Mariano* baritonista volt, sz. 1842-ben, *Marciában,* Spanyolországban. Tanulmányait Firenzében végezte. Megh. 1906. nov. 22-én, *Párizsban.)*

Artus (ejtsd: artüsz) **Louis** francia szinműíró, sz. 1870-ben, *Párizsban.* Szinművei: *A végrehajtó,* vígj. Társszerző: *Sylvane.* Ford.: *Béldi Izor.* Bem.: 1898. szept. 2. *Vígszinház.* — *A veréb,* vígj. 4 felv. Ford.: *Martos Ferenc.* Bem.: 1906. jan. 12. *U. o.* — *Nyári szerelem,* vígj. 4 felv. Ford.: *Adorján Andor.* Bem.: 1911. szept. 30. *U. o.*

Árvai Amália, szinésznő, sz. 1899. okt. 6. Szabadkán. Szinpadra lépett 1922. aug.

Árvai Antal, szinész, *Szuper-Szöllősy* társulatánál lett szinész, 1851-ben. Szép magyaros külsejü férfi volt. Neje: *Dunai Eliz,* szinésznő, 1863-ban kezdte pályáját.

Árvay Erzsébet, szinésznő, sz. 1895. júl. 4. Budapesten. Szinpadra lépett 1917. nov. 7.

Árvay Gergely, csornai premontrei kanonok, a M. Tud. Akadémia levelező tagja, sz. 1790. nov. 4-én, *Vajtán* (Fehérm.), megh. 1871. júl. 7-én, *Budán.* Az Akadémia számára fordított szinműveket. Szinművei: *Tancred,* szomoruját. 5 felv. *Voltaire* után, Pest, 1834. *Nők iskolája,* vígj. 5. felv. *Molière* után magyarositva, Pest, 1853.

Árvayné Kántor Katalin, komika, szinpadra lépett 1838-ban.

Árvay Zombory Jenő, szinész, sz. 1845-ben, *Bikfalván* (Erdély). Szinipályára lépett 1868. jan. 17-én, *Kovács* Istvánnál.

Asbóth Ilona, szinésznő, sz. 1880. ápr. 1-én, *Németbogsánban.* Szinipályára lépett 1902. április havában.

Asch Salom, zsargon költő. Szinművei: *Bosszuálló Isten* (»Gott der Rache«). Reinhardt berlini társulata 1907. máj. 6-án bemutatta a *Vígszinházban,* a berlini *Residenztheater* 1919. jún. 8-án, a *Fővárosi Operett Szinházban.* — *Der Bund der Schwachen,* bem. Reinhardt berlini társulata 1913. máj. 27-én, a *Vígszinházban.*

Ascher Leo, osztrák zeneszerző. Szinpadi munkái: *A koldusgróf,* operett 3 felv. Szövegét irta: Leon *Viktor.* Ford. *Mérei* Adolf. Bem. 1906. jan. 26. *Magyar Szinház.* (*Századszor:* 1906. aug. 25.) *Budagyöngye,* operett 3 felv. Irta: *Brammer* Gyula és *Grünwald* Alfréd. Ford.: *Mérei* Adolf. Bem. 1913. szept. 5. *Népopera. Kotnyeles naccsága,* operett 3 felv. Irta: *Buchbinder* Bernát. Ford.: *Mérei* Adolf. Bem. 1915. ápr. 4. *U. o. Heje-huja báró,* operett 3 felv. Szöv. irta: *Brammer* Gyula és *Grünwald* Alfréd. Ford.: *Harmath* Imre és *Ötvös* Adorján. Bem. 1918. jún. 15. *Margitszigeti Szinkör.* (*Századszor:* 1918. szept. 7.) *Üldöz a pénz,* operett 3 felv. Szöv. irta: Rudolf *Oesterreicher* és Julius *Horst.* Bem. 1923. máj. 15. *Budapesti Szinház.*

Ascher Oszkár, színész és előadó, sz. 1897. Budapesten. Színpadra lépett 1926. nov. 22.

Askew Claude, szinműíró. Munkája: *Deborah*, szmű, 3 felv. Ford. *Szalay* Mihály. Bem. 1906. szept. 22. *Vígszínház.*

Aslan Raoul, a bécsi Burgszínház tagja, sz. 1888. okt. 16-án, Szalonikiban. Atyja diplomata volt. Előbb *Hamburgban* játszik, onnan *Berlinbe* kerül, ahol *Strakosch* Sándor tanítványa volt. Ezután játszik még *Grácban, Stuttgartban, Bécsben* (a Deutsches Volkstheater tagja volt), innen a *Burgszínházhoz* szerződtették. 1924. jul. 1-étől a *Király Színházban* vendégszerepelt, alkalmi társulatával.

Asphalea (görög = teljes biztosság). Hidraulikus erővel működő színpadi berendezés a M. Kir. Operaházban. Alapja az, hogy a süllyeszthető és emelhető színpad, valamint a zsinórpadlásról függő háttér víznyomással jár. Berendezése 228.000 forintba került. *Kautsky* díszletfestő, *Gwiner* gépész-építész és *Róth* Ferenc építőmester találmánya. (1882.)

Astafieva Seraphina, orosz ballerina, 1912. márc. 5-én mutatkozott be először *Budapesten*, a *Népoperában*, majd 1914. máj. 20-án fellépett a *M. Kir. Operaházban*, a »*Bethuliai zsidónő*« c. balletben.

Aszalai Erzsébet, színésznő, sz. 1899. febr. 13-án, *Debrecenben*, ahol iskoláit is látogatta és ugyancsak itt lépett a színipályára, Zilahy Gyula színigazgatónál. Ezután Pécsre szerződött Füredi Bélához, majd Ungvárra, Krémer Sándorhoz. Később Pécsre már mint szereplő színésznő szerződött. 1923-ban Budapesten működik, majd egy év mulva ismét vidékre ment, Miklóssy Gáborhoz, 1905-től Bárdossy Pál, Halmi Jenő, Lászlóffy Bódog, Tarr Béla és Tompos Péter voltak az igazgatói.

Aszalai Szabó János, tanító volt 1786-ban *Kassán*, megh. 1796. okt. 12-én, *Grácban*. Fordításai: *Politikus csizmadia*, vígj. 5 felv. *Hollberg L.* után ford. Bem.: *Pesten*, 1793. ápr. 3-án, aztán még négy ízben. 1794—1808. és 1814. többször. — *Prókátor és paraszt*, vígj. 2 felv. *Rautenstrauch* után ford. Bem.: *Pest*, 1794. nov. 26. — *Minden lépés egy botlás*, vígj. 5 felv. *Goldschmidt-Schröder* után szabadon ford. Többször játszották a pesti és budai színpadon (1794—1814). Címét azonban megváltoztatták és 1807-től kezdve *Bohó Misi de Hájas* néven szerepelt. — *Minden lében kanál*, vígj. 5 felv., mely *Mókus* címmel adatott elő *Pesten*, 1795—1814.

Aszalay Dániel, színész, sz. 1865-ben, megh. *Körmenden*, 1889. febr. havában. Színpadra lépett 1882. okt. 1-én, *Krecsányi* Ignác társulatánál.

Aszód pestmegyei nagyközségben 1837. máj. 30-án *Balogh* István társulata játszik 9 napon át. A *Romeo és Julia* is műsoron volt. 1928—29-ik évben *Tarr* Béla színigazgató színikerületéhez tartozik a város.

Asszony megjelölés a színésznő neve mellett 1843. jun. 1-én került le a *Nemzeti Színház* színlapjairól. Addig szokás volt, hogy a színésznők nevét így írták: *Bartháné* asszony, *Lendvayné* asszony, stb. (Ha még hajadon volt: »kisasszony«.)

Asszonyfa községben, Veszprém m. 1833. szept. havában *Balogh* István és társulata járt első ízben. »Szüretidő lévén, gyenge volt (t. i. a jövedelem), de mégis kijöttünk azzal«, — jegyzi meg B. I. kéziratos naplójában.

Asszonyi László, színész, majd színigazgató, sz. 1882. febr. 18-án, *Magyarrozsváron*. Színipályára lépett 1906-ban. Neje: *Erdélyi* Irma, színésznő, sz. 1885. aug. 25-én, *Bellyén* (Baranyam.). Színipályára lépett 1906-ban.

Asztaller Irma, (Mecséri), operaénekesnő, sz. 1865. jun. 8-án, *Pécsett*. A színészakadémia befejezése után 1885. ápr. 17-én *lépett először színpadra*, *Szegeden*, a *Cornevillei harangok*-ban, mint *Germaine*. 1889. márc. 23-án nagy sikerrel mutatkozott be *Prágában* (a német színházban), a *Hugonották Valois Margit*-jában; ez év május közepén a *zürichi színházhoz* szerződtették, de már egy év mulva a *Szt. Gallen-i opera* egyik erőssége, majd Bernben is működik. 1890. jul. 31-én

vendégkép fellépett a Budai Színkörben, a *Tévedt nő-ben (Vera Violetta).* 1894-ben a salzburgi udvari színháznál találjuk.

Asztalos Imre, színész, sz. 1899. Aradon. Színipályára lépett 1917. febr.

Asztalos Károly, színműíró, ügyvéd, sz. 1811-ben, megh. 1864. év. május hó 20-án, *Pesten.* 1837-től 1844. év október haváig a *Nemzeti Színház* titkára volt. (Utóda *Szigligeti* Ede lett.) Fordítása: *Ördög Róbert*, regényes opera 5 felv. Irta: *Scribe* és *Delavigne.* Zen. szerz.: *Meyerbeer Giacomo.* Bem.: *Párizsban*, 1831-ben; nálunk: 1843. febr. 18-án.

Asztalos Lajos, színész, sz. 1887. máj. 1. Újpesten. Színpadra lépett 1921. júl.

Asztalos Mária, színésznő, sz. 1895. aug. 7. Pécsett. Színpadra lépett 1915. szept.

Asztalos Sándor, színész, sz. 1862-ben, *Hódmezővásárhelyen*, megh. *Csongrádon*, 1901. máj. 6-án. Színpadra lépett 1883. okt. 1-én. *Pesti Ihász* Lajos és *Polgár* Károly egyesített társulatánál.

Atala. Dalmű 5 felv. Irta: *Schauer* Ferenc. (Szöveg: *Váradi* Antal.) Bem.: 1884. nov. 5. *Nemzeti Színház.*

A tempo v. al tempo (olasz, zene) az előírt ütemben; kellő időben, időmérték szerint.

Áthasonulás. Az a lélektani folyamat, amikor a tanítvány anélkül, hogy tudomással birna róla, vagyis tudatalatt átveszi a mesterének előnyös és rossz szokásait. Úgy beszél, úgy hangsulyoz és mozog, mint mestere, a nagy művész, akinek a tehetségéhez az övé áthasonul. Nem utánozza, de utánérzi mesterének művészi képességeit.

Athenaeum rt. Szinpadi Művek Osztálya 1922-ben alakult meg. Célja színművek elhelyezése és forgalombahozatala. Munkásságával belekapcsolódik a nemzetközi szinpadi ügynökségek működésébe. Igazgató *Márton* Miksa dr. volt.

Athenaeum. Tudományos, művészeti, kritikai és szépirodalmi lap. Szerkesztette: *Schédel, Vörösmarty* és *Bajza.* 1841-től *Bajza József.* Kiadta *Schédel* és *Vörösmarty.* Nyomtatta a magyar kir. egyetemi könyvnyomda. Megjelent hetenként kétszer: *csütörtök* és *vasárnap.* Megszünt 1843. dec. 31-én. *Színház-rovatát* megnyitotta 1837. aug. 6-iki (11-iki) számában. Ebbe a folyóiratba írta kitünő színházkritikáit *Vörösmarty.*

Athéni Timon. Dráma 5 felv. Irta: *Shakespeare.* Fordította: *Kelmenfy* László. Első előadása 1852. márc. 27-én volt a *Nemzeti Színház*-ban. Szereplők: Timon: *Fáncsy* Lajos, Lucius: *László* József, Lucullus: *Szilágyi* Sándor, Sempronius: *Réthy* Mihály, Alcibiades: *Szigeti* József, Flavius: *Szentpétery* Zsigmond. — Vidéken elsőül Kolozsvárott adták, 1884. nov. 1-én, E. Kovács Gyulával a címszerepben. *Rákosi* Jenő fordításában megjelent 1922. julius havában.

Athis Alfréd, francia színműíró. Munkái: *Albert herceg*, boh. 3 felv. Ford.: *Gábor* Andor. Bem.: 1909. nov. 19. *Vígszínház.* — *A szerkesztő úr*, boh. 3 felv. (Társszerző: *Bernard* Tristan.) Bem. 1914. január 24. — *U. o.*

Átöltözködés. Átöltözés alatt a darab cselekménye alatti gyors — sok esetben a kulisszák mögött való — jelmezváltoztatás, illetve külsőváltoztatás értendő.

Átpróbálás az, amikor az idő rövidsége, vagy más ok miatt csak gyorsan, futólag próbálják a darabot. Ezekre főképen valamelyik szereplő színész változtatása miatt van szükség, amikor az új szereplő kedvéért lepróbálják a darabot. Á. leginkább főpróbák és előadások napján szokott előfordulni. Mondják így is: *átvenni*, t. i. a darab szövegét. (V. ö. *Futópróba, Emlékpróba.)*

Attacca (olasz), zenei műszó; valamely tétel után azonnal s félbeszakítás nélkül adandó elő a következő tétel.

Átvádolás, színésznyelven annyit jelent, hogy a színésznek életkora miatt új szerepkört kell változtatnia s így a primadonna anyaszínésznő, esetleg komika, a tenorista apa, vagy jellemszínész lesz; a

naiva is átlépi a korhatárt és társalgási szerepkörre szoritkozik.

Átvenni. (Lásd: Átpróbálni.)

Átvenni a hangot. Ezt leginkább a rendező használja, és azt jelenti, hogy ha valamelyik jelenetben hangosan beszél a színész, akkor a partnere is hasonló tónusban válaszoljon, azaz: folytassa a beszédet hasonló hangnemben, *»vegye át a hangot«.*

Atyai Aurélia, színésznő, sz. 1867. jún. 23-án. Színipályára lépett 1887. okt. 1-én, *Mosonyi* Károlynál.

Auber (obé) **Daniel Francois Esprit,** francia operaszerző, sz. 1784. év január hó 29-én, *Cannes*-ban (Normandia), megh. 1871. év május hó 13-án. Nálunk színre került operái: *Fra Diavolo, A bájital, Fekete dominó.* (Az elsőt és harmadikat lásd a címszavánál.) *Ördög része.* Bem. 1863. febr. 17. Feluj. 1889. dec. 2.

Audran (odrán) **Edmond,** francia zeneszerző, sz. 1842. év április hó 11-én, *Lyon*-ban, megh. 1901. év augusztus hó 18-án, *Thiersville*-ben. Nálunk színre került operettjei: *Az ébren álmodó,* 1885. jan. 7. *Népszínház. A ferrarai hercegnő* (ford. *Komor* Gyula), 1896. máj. 29. *Budai Színkör. Celestin apó,* 1897. jan. 8. *Népszínház. Menyecske kisasszony.* 1898. jan. 8. *Magyar Színház. A baba.* (L. o.) 1898. jan. 13. *Népszínház. Toledad.* 1899. máj. 24. *U. o. Üdvöském, Olivette lakodalma, Miss Hellyett, A kölcsönkért vőlegény,* operett 3 felv. Bem. 1901. máj. 24. *Népszínház.* (Társszerző: *Ordonneau.* Ford. *Makai* Emil.) *Az ikrek,* 1901. jún. 1. *Magyar Színház. A gyűrű.* (Szöveg: *Duru* és *Chivot.)* Operett 3 felv.) 1883. márc. 10.

Auer Károly, zeneszerző (családi neve: Frotzler), sz. 1873. ápr. 10-én, *Bécsben.* Zenekonzervatóriumot végzett *u. o.* 1894-ben a tatai *Várszínház* karmestere lett. Munkája: *Corvin Mátyás,* népies opera 1 felv. Szövegét írta: *Grosz* Károly. Bem. 1896. szept. 13. *M. Kir. Operaház.*

Auer Kató, színésznő, sz. 1894. aug. 20-án, *Sopronban.* Színipályára lépett 1923. máj. havában.

Auerhammer György, a régi budai színház műszaki személyzetének legrégibb tagja volt. 1842-ben résztvett a budai (később Molnár György nevéről ismert) színkör felépítésében, mint ácslegény, később a színkör zsinórmestere lett, majd kinevezték gondnokká. Mint ilyen hunyt el, 1895. jún. 19-én, *Budán.*

Auernheimer Raoul, osztrák drámaíró, sz. 1876-ban. Színművei: *A boldog mátkaság,* vígj. 3 felv. Ford.: *Nádai* Pál. Bem. 1909. szept. 10. *Nemzeti Színház. A szerepkör,* játék 1 felv. Ford.: *Harsányi* Zsolt. Bem. 1921. nov. 25. *Renaissance Színház.*

Augier (ozsié) **Emile,** francia színműíró, sz. 1820. év szeptember hó 17-én, *Valence*-ban, megh. 1889. év október hó 26-án, Croissy nevű birtokán. A *Nemzeti Színházban* színre került színművei: *Poirier úr és veje* (előbb: »Nemes és polgár»), színmű, 1882. Ford.: *Haraszti* Gyula. *A bürök,* vígj. 2 felv., 1883. máj. 11. és 1895. Ford.: *Perényi* István. *Caverletné, — Giboyer és fia,* **színmű 5 felv.** Ford.: *Csáthy* Géza. *Fourchambault család* (L. o.) *Az arcátlanok,* vígj. 5 felv. 1891. és 1898. *Forestier* Pál.

Augusz Antal, (magurai báró), a *Nemzeti Színház* igazgatója, sz. 1807-ben, *Szekszárdon,* ahol atyja főbíró volt, megh. 1878. szept. havában, *u. o.* 1836-ban törvénytudor, ügyész, majd ugyanez évben Tolnamegye aljegyzője. 1836-ban beutazta Németországot, Franciaországot, Angliát, járt még Svájcban és Skóciában. 1846-ban alispán, 1849-ben főispán lett Tolnamegyében, 1852-től 1858-ig a Nemzeti Színház igazgatója volt.

Augustinetz Antal báró, földbirtokos, sz. 1828-ban, megh. 1910. máj. havában, *Sopronban.* Mint osztrák dragonyos tiszt magyar nőt vett feleségül, maga is magyarrá lett, megtanulta nyelvünket, majd leköszönt tiszti rangjáról és négy évtizeden át vezetőszerepet vitt Sopron vármegye közéletében. Elnöke volt a *Soproni Magyar Színpártoló Egyesületnek.*

Aul József, fővárosi temetkezési-vállalat tulajdonos, sz. 1792-ben, megh. 1875. máj. 2-án, Budapesten. Nagy hazafi volt, a

szabadságharcban uccáról-uccára járt honvédeket toborozni. *Molnár György budai Népszínházára sokat áldozott.*

A una corda (olasz), egy húron, a megjelölt részt egy és ugyanazon húron kell játszani.

Ausztria és Németország *színházi viszonyairól, hazai színházi viszonyainkkal kapcsolatban.* Ha színművészeti állapotainkat a külföldi viszonyokkal összehasonlítani akarjuk, főleg Ausztria és Németország érdekelhet bennünket, mert e két ország szinházi viszonyai egyeznek leginkább a mi színházi viszonyainkkal. Mindkét állam a háborúból, hozzánk hasonlóan, vesztesen került ki, de ennek a veszteségnek a gazdasági hatása egészen más reájuk nézve, mint mireánk. Ha Ausztria nem is, de Németország állami létének és kulturális mivoltának tekintélyes szinvonalon való folytatásához minden előfeltételt továbbra is megtartott. Megőrizte legnagyobbrészben a területét meg a népességét, meg a dacos, szívós akaraterőt, még sokkal inkább, mint azelőtt, mely őt minden váltakozó gazdasági krizis mellett is legszebb kultúrális értékeinek kifejlesztésére serkenti. A germán őserőt meg lehetett alázni, de nem megtörni, mert annak életképessége fajának erkölcsi értékeiből táplálkozik. Az erkölcsi értékek között pedig legfontosabb a faj hatalmas kultúrális ereje, mely soha meg nem szűnő megnyilvánulásaival vezetőszerepet biztosít neki a világ kultúrközösségében. Miután pedig ez az erőmegnyilvánulás fejlett gazdasági mivoltánál fogva mindenkor, még ma is, megtalálja az anyagi eszközöket, érthető,, hogy mai állapotában sem szünetel a vérkeringés éltető üteme és a legszebb eredményeket teremti meg minden téren, így a színházi kultúra terén is. Ausztriában más a helyzet. Ausztria kultúrális életének hatálmas szintere ma Bécs. Az entente vele szemben gyakorolt kedvező bánásmódja élénk hatással van szellemi és gazdasági életére. Itt is találunk erős vidéki kultúrális gócokat igen jellegzetes megnyilvánulásokkal, ezek azonban nem oly erősek, mint a németországi kultúrgócok. Németországban számos olyan várossal találkozunk, melyek nemcsak méltó versenytársai Berlinnek, hanem tudományos és művészi színvonalukkal olykor még a birodalom fővárosán is túltesznek.

Ha Ausztria **színházi kultúráját akarjuk** egész általánosságban vizsgálat tárgyává tenni, úgy elsősorban a bécsi viszonyokat kell jellemezni. Mindenekelőtt Bécs zenei élete ragadja meg figyelmünket. Magától értetődő, hogy Mozart, Beethoven, Schubert, Strauss városának zenei élete a legfejlettebb. Diadalmas magaslata az Operája. Bécs társadalma megköveteli, hogy e zenei színpad mindenirányú teljesítménye magas színvonalú legyen. Az Opera itt az állam oly kultúrkincse, melynek virágzása érdekében a kormányzat nagy anyagi áldozatokra hajlandó.

Ha meggondoljuk azonban azt, hogy a bécsi Operaház a többi kultúrális intézmények mellett egymagában is magnetikus erővel hat az idegenforgalomra, akkor az állam az ez úton keletkezett jövedelmek révén olyan adóalanyokat teremt a maga számára, amelyek az előirányzaton felüli kiadások megtérítését leginkább elvállalják. De mellőzve ezt a számszerűségében talán nem igazolható állítást, a helyzetet igen élénken világítja meg egy előkelő vidéki színházigazgatónak az a nyilatkozata, hogy a kormány az állami színházak hiányait felosztja az egyes vidéki tartományok között. Ennek ellenében a tartományok vezetőségei a saját kezelésükben levő színházaikban a bécsi Operaház művészeit vendégként fölléptethetik. Az így szerzett jövedelem viszont nemcsak a bécsi Operaház hiányának reájuk eső kvótája fedezésére elégséges, hanem néha jelentős jövedelmet is képvisel számukra. Ez az intézkedés nemcsak a pénzügyi háttér szempontjából érdemel különös figyelmet, hanem rendkívüli jelentőségű azon kultúrális horderő szempontjából is, amit a vidék részére az a tény jelent, hogy a zenei- és ének-kultúra legelső forrásából meríthet, amitől különben el volna zárva.

A vidék kultúrális igényeire kiterjeszkedő gondoskodás tiszteletreméltó vállalkozás akkor, amikor a főváros szükségleteinek kielégítésére is hatványozott munkát kell végezni. Az utóbbi a kamaraműfaj ápolásában nyilvánul meg. A bécsi Staatsoper a Redoutensaalban, a Burgtheater pedig az ú. n. Akademie Theaterben kamara-

előadásokat tart. A magas műveltségű közönségnél ennek a műfajnak rendkívüli sikere van. A kultúrszínvonal magasabb fokain ez a műfaj össze van forrva az állami színházak működésével, illetőleg ennek természetes járuléka, bár néha a magánvállalkozás is eredménnyel rendez kamaraelőadásokat. Bécsben a két állami színház négy helyen működik és ez a négyirányú működés az ausztriai színházi kultúra sebesen vágtató kvadrigája, melynek gyeplőit az oly sokszor ócsárolt állami kezelés tartja avatott kezekben.

A bécsi állami színházak üzemvezetése, valamint az ennek felügyeletét gyakorló miniszteriális színházi közigazgatás meglehetősen kemény feladatok elé van állítva. Megszabott állami hozzájárulással elsőrendű művészi feladatokat kell megoldania, ami különböző hivatású művészek nagy státusainak igazgatási gondjait vonja maga után. A két állami színház alkalmazottainak száma 1100 ember. Ebből a nagy számból csak egy-két jellemző adatot kivánok kiragadni: az Operaháznál 129 tagú zenekar, 52 magánénekes, a Burgtheaternél pedig 70 színész van. A magánszereplők számbeli nagyságában nemcsak a kettős szereposztás szükségszerű biztosítása (különösen az Operaháznál) jut kifejezésre, hanem a sok művész egyben a sokféle különböző feladat sikeres megoldását is lehetővé teszi.

A különféle kategóriájú művészi személyzetet szerződéses alapon kötik a színházhoz. A szerződések időtartama egy, vagy több év. A többéves szerződésekre az állandósított valuta óta tértek át, előfordulnak azonban olyan szerződések is, amelyek csak rövidebb időszakra, vagy a színházi évadon belül bizonyos számú fellépésekre kötelezik a művészeket. Az örökös-tagság intézményét a forradalom óta megszüntették, de a császárság korában kinevezett örökös tagok jogait ma is épségben tartják.

Az ausztriai vidéki színészet a provinciális igényeket meghaladó kultúrmunkát végez.

A vidéki városok közül kiemelkedik Salzburg. Egészen sajátlagos levegőjű művészváros. Régi hagyományokban gyökerező barok miliője termékeny hatással volt és van a művészetek mostani virágzására is. Nem véletlen az, hogy az osztrák ünnepi játékokat itten rendezik. Színháza igen eredményes művészi munkát folytat és fölöttébb érdekes az, hogy szervezete és működése a magánjogi társaság szabályain épül fel. (Gesellschaft nach bürgerlicher Recht.) A színészek a szerződés aláírásával a társaság tagjainak sorába lépnek, közös nyereség- és veszteségszámlára dolgoznak. Igy érthető, hogy teljesítőképességük megfeszítésével igyekeznek a színház anyagi eredményeit előmozdítani. A vidéki színházak szervezetének legtipikusabb formája azonban a köztestületi (városi tanács stb.) kezelés.

Mindezekből kitetszik, hogy a vidéki színészetről oly értelemben, mint nálunk, nem lehet beszélni, mert itt a vidéki színészet állami támogatás nélkül is virágzik. Minden egyes tartomány kötelességének ismeri, hogy színházat tartson fenn, akár saját kezelésben, akár bérbeadás útján. A színházi kultúra minden egyes tartomány féltékeny belügye, melynek anyagi feltételeit saját költségvetésük keretében igyekeznek megteremteni.

Az ausztriai színházi kultúra munkásainak érdekeit védi az 1924. évben keltezett színésztörvény. E törvény tehát nem színházi törvény, hanem kifejezetten színésztörvény, amit a címe is kifejez: Schauspielergesetz. E törvénnyel Ausztria Németország előtt jár, ahol ilyen törvény még nincs. Ez a törvény minden vonatkozásában szociálpolitikai jelentőségű. E jelentőségnek megfelelően teljesen szociális, sőt talán szociálistaízű, mert a színházi vállalkozó és a színházi alkalmazott között a szerződéses kapcsolaton fennálló jogviszonyok rendezését foglalja magában, továbbá a színházi alkalmazottak javára és pedig minden kategóriában a munkaadói gondoskodás szociális-kötelezettségeit tárgyalja. A színházalapítás feltételeire, az állam felügyeleti, irányító szempontjaira nézve mit sem tartalmaz. Ez a törvény a szocialista államszervezet szellemét magánviselő jogszabályalkotás.

Ha az osztrák színházi kultúra szervezetéről, igazgatásáról, és jelentőségéről rajzolt képet megnagyítjuk, a németországi színházi viszonyokat vetíthetjük a szemlélő elé. A központ mellett számos külön fokuszt találunk, telve a faji adottság és

a történelmi fejlődés sajátos és értékes jellemvonásaival. A német kultúrközösség fénytszóró napja, Berlin mellett, egy pár azonos fajsúlyú bolygó kering. És mégis mindezt a germán géniusz nemesen tündöklő íve fogja össze. Zenéje és általában színi kultúrája, mely ennek a nemzetnek egyik legnagyobb kincse, lenyűgöző erővel hat. Oly kincs ez, mint a mondai gyűrű, melyért ma nem a niebelungok és az ősgermán istenek versenyeznek, hanem a birodalom kultúrgócai. Az utóbbiak a kultúra egy s más területén Berlinnél is jobban hirdetik a »Deutschland, Deutschland über alles« jelentőségét. A bayreuthi színpad misztikus wagneri művészete a berlini Operaház ezirányú teljesítményeit idők folyamán túlszárnyalta. Mint a wagneri szellem művelésének kijelölt szentélye, a kiválasztottság és a hagyományok erejében rejlő eszközökkel egyedülálló művészi hatásokat ér el.

A berlini kultúra minden megnyilvánulásaival a város gazdasági jelentőségéhez és hatalmas méreteihez idomul. Maga az a tény, hogy a porosz kultuszminisztérium kezelésében Berlinben két Operaház (egyik Unter der Lindenen, a másik a Königsplatzon), két drámai színpad, egyik a Schauspielhaus, másik a Schiller Theater, továbbá két vidéki színpad (a wiesbadeni és a kasseli) van, mely utóbbiakban felváltva operákat és drámai műveket játszanak, bizonyíthatja fenti állításomat. Az állami kezelésben levő színházakhoz hozzá kell még számítanunk a tetemes számra rúgó magánszínházakat is, melyek közül különösen ki kell emelni Berlin harmadik operáját, a városi kezelésben lévő charlottenburgi operát és a három Reinhardt-színházat.

Az állami színházak tökéletes művészi és gazdasági szervezetükkel a miniszteriális közigazgatás irányító hatása alatt állanak. A művészi vezetés az intendánsok kezében van, de az intendánsokkal mellérendelt tényezőként jelentkezik a különös súllyal és rendeltetéssel bíró gazdasági szervezet, melynek élén a gazdasági főnök áll. Ezen nem is lehet csodálkozni, mert hatalmas státus anyagi ügyeit intézi. A két opera 40 magánénekest, 33 magánénekesnőt, 190 tagú zenekart, 120 tagú énekkart, stb. soroz tagjai közé, akiket a többi művészi kategóriáknak ugyancsak nagyszámú tagja egészít ki. A játék mind a négy színházban minden este folyik.

Nem érdektelen megemlíteni, hogy a színházak helyárait öt osztályba sorozzák. Megállapítják az alapárt, mely ötféleképen emelkedik aszerint, hogy a darab milyen kiállítású, és hány személyt foglalkoztat. Egyszóval az üzemköltség és a művészi teljesítmény arányában emelkednek az árak. Egy Wagner-darab előadása drágább, mint egy Mozart-darabé. Legdrágább a Parsifal előadása.

A két állami drámai színpadnak ugyancsak tekintélyes személyzete van, bár a színészlétszám, mely 41 színészből és 19 színésznőből áll, nem mondható túlnagynak. A kamara-műfaj művelése nincs állami kézben. Ezt a feladatot itt a Reinhardt-féle Kammerspielhaus teljesíti neves művészek szerződtetésével. A berliniek a kamaraműfajt igen kedvelik, a hírneves színigazgató e téren sok sikert ért el társulatával.

Az állami színházak fenntartása az államtól itt igen nagy anyagi áldozatokat kíván. Az elsőrendű tagok magas, a békeszinten álló fizetéseket élveznek. Jellemző a berlini, de általában a németországi viszonyokra, hogy a zenészek nem szerződött színházi alkalmazottak, hanem fizetési osztályokba sorozott állami vagy városi tisztviselők. Ezzel a ténnyel szerintük a zenészkérdés végleges megoldást nyert, mert a biztos és nyugdíjigényt jelentő állás a zenészeket megnyugtatja, akik természetesen számos mellékkereseti lehetőségnek is örvendenek. De másfelől megnyugvást jelent a színházat fenntartó államnak, városnak is, mert a zenészeket tisztviselői minőségük alapján erősebben kézben tudja tartani és ezáltal sztrájkoknak stb. elejét veszi.

A berlini színházi viszonyok ezen általános ismertetése után vessünk egy pillantást az úgynevezett vidékre.

Nagy és jelentős színházi kultúrát mutat fel Bajorország. A müncheni állami színházak a Wittelsbachok művészetet ápoló hagyományait őrzik. A bajor állam kezelésében három színház van: a National Theater, Residenz Theater és a Prinzregenter Theater. Ezeken kívül számos magánszínház versenyez a közönség meghódításáért. Az állami színházak kultúrmissziója főleg azáltal domborodik ki, hogy

programmjukban a népkultúra is fontos szerepet játszik. Ennek istápolását olyképen eszközlik, hogy külön és olcsó helyárakkal rendezett előadásokkal lehetővé teszik a szegényebb néposztály ezirányú kultúrigényeinek kielégítését.

A színházfenntartó, nem beszélve a magánkezekben lévő színházakról, az állam és a város. A szervezet külső megjelenése, vagy a közületi (állami, városi) kezelés, illetőleg üzemigazgatás rendszerint nagy hatáskörrel rendelkező intendánsok útján, de a bürokratikus nehézségek kiküszöbölése és az üzemigazgatás megkönnyítése céljából a közületi igazgatás néha ad hoc részvénytársaságot állít szolgálatába. Erre a »Städtische Bühne Aktien-Gesellschaft« a Rajna melletti Frankfurtban a példa. Ez a részvénytársaság tulajdonképen a város két színházát, az Operát és a Schauspielhaust igazgatja és mivel kereskedelmi társaság, élvezi az e vállalati forma üzemigazgatási előnyeit. A részvénytársaság a várostól kapja az épületeket, az anyagi és a legmesszebbmenő erkölcsi támogatást. Ez a részvénytársaság voltaképen tehát csak formai, mert vezetésében, igazgatásában és gazdálkodásában teljesen a város kultúrpolitikája érvényesül. A részvények többségét ugyanis a város tartja kezében, és a polgármester az elnöke a felügyelő-bizottságnak. Az anyagi támogatás kérdését a város és a részvénytársaság között kötött szerződés szabályozza. Magától értetődik, hogy rossz gazdálkodás esetében sem következhetik be a részvénytársaság csődje, mert a város kifizeti a hiányokat. E színházak egyébként kultúrteljesítményeik tekintetében a legjobb németországi színházak közé tartoznak és híven szolgálják azt a célt, amelyet a frankfurti Operaház kőbe vésett jelmondata kifejez: »Dem Wahren, Dem Guten, Dem Schönen.«

A közvetlen városi kezelés tipikus példái sok közül a nürnbergi, kölni, lipcsei operaházak, illetőleg drámai színpadok. Ezeket a színházakat a városi tanács az e célra kijelölt tisztviselő útján igazgatja. A színházak élén mindenütt művészigazgató, vagy intendáns áll gazdasági vezetővel. A szubvenciók meglehetős áldozatkészségről tesznek tanúságot.

A frankfurti színházigazgatást találjuk meg a hamburgi állami operaháznál is. Utóbbi nemrégen egy részvénytársaság bérletében volt, de ez a kritikus gazdasági viszonyok közepett nem tudta fenntartani a színházat. Most a hamburgi operaházat az állam és frankfurti mintára részvénytársasági formában tartja fenn.

Érdekesnek látszó körülmény, hogy a hamburgi állam drámai színpadot nem tart fenn. A drámai színpadok itt magánkezekben vannak. A legelőkelőbb drámai színpad a »Deutsches Schauspielhaus in Hamburg«, mely részvénytársaság tulajdonában van. Ettől a színházat egy korlátolt felelősségű társaság bérli (Gesellschaft mit beschränkter Haftung) oly szerződéssel, hogy minden jelmez, díszlet, amely a bérlet tartama alatt készül, a bérbeadó részvénytársaság tulajdonába megy át. Ez a magánvállalkozás jól virágzik, művészi teljesítménye rendkívüli hírnévnek örvend, ami élénk bizonyítéka annak, hogy a magánvállalkozás is átveheti ugyanazon nemes feladatok megvalósítását a színházi kultúra terén, mint az állam. Ez a színház a népkultúrát is szolgálja azáltal, hogy több délutáni, sőt vasárnap délelőtti előadást is rendez a nagytömegek részére. A kultúra nemes feladatait a hozamgazdálkodás elveivel össze tudja egyeztetni. A bérlő a színházat a nyári szünetben albérletbe adja és ezáltal is jövedelmet biztosít magának. A színház feladatait természetesen megkönnyíti a hamburgi államban a város virágzó nemzetközi gazdasági élete.

Végezetül még a drezdai színházi kultúrát óhajtom röviden méltatni, mely a szászok szellemi életének horizontját jelzi. A német államrészek kultúrája, mint megannyi mozaik, végeredményében egységes képbe olvad össze. Ennek a képnek különösen a bajor és a szász kultúra a szembeszökő drágaköve. A szászok szellemi élete minden vonatkozásban, így színházi tekintetben is bizonyítéka az ottani társadalom magasigényű kultúrszükségleteinek. Az állami Operaház egyike Németország legjelentősebb dalszínházainak. Tekintélyes anyagi hozzájárulással, megfelelő taglétszámmal (42 magánénekes), nagy zenekarral (128 taglétszámú) és teljes műsorral igen jól vezetett színház. Élénk kapcsolatban van a mi Operaházunkkal, amit az is bizonyít, hogy a híressé vált tősgyökeres magyar operát, a *Farsangi lakodalmat,* el-

sőnek vette át a mi színpadunktól és sikeres előadással biztosította az opera nemzetközi értékelését.

A németországi színészképzés mindeddig magánszínészképző iskolákban folyt, melyek a nagyobb városokban bőven találhatók. Különösnek tetszik, hogy az állam az ezirányú oktatást csak az 1925/26. tanév kezdetével vette kezébe. Tette ezt azokkal a bő tapasztalatokkal, melyeket a magánszínészképző iskolák működésében észlelt. Az állami színészképző intézet nem működik önálló szervezet formájában, hanem mint a berlini Zeneművészeti Főiskola egyik osztálya. Az oktatás kiváló színésztanárokkal és a legújabb módszerek alkalmazásával történik.

Színész-, illetőleg színházi törvény Németországban még nincs. A törvényt a birodalmi és az egyes államok autonóm hatásköre ben kibocsájtott rendelkezések pótolják. amelyek azonban inkább rendészeti irányúak. Az állami közigazgatásnak színügyi kérdésekben nagy segítségére van a »Deutscher Bühnen-Verein«. Ez tulajdonképen a direktorok és intendánsok szövetsége. Habár nem hivatalos művészetközigazgatási szerv, mégis a kormányzat véleményező szervének tekinthető, mert szín*művészeti kérdésekben általában, továbbá* a koncessziók tekintetében szava rendkívüli súllyal esik latba. Nagy érdeme a maximális és minimális fizetések kötelező módon történt keresztülvitele, továbbá a Normal-Dienstvertrag általános bevezetése. Hivatalos lapja a *Die deutsche Bühne.*

A színpadi alkalmazottak hasonló szervezetben tömörültek. Ennek »Genossenschaft Deutscher Bühnenangehörigen« a neve.

A magyar színügyi kultúra, mely legnagyobb részben a főváros színházi életében jut kifejezésre, méltóképen csatlakozik az ismertetett országok fővárosainak és nagyvárosainak kultúrájához. Súlyban, minőségben és a színházi műfaj minden árnyalatában ugyanazt termeljük, mint az ismertetett országok kultúremporiumai. Bizonyos azonban az, hogy sokkal kevesebb színházunk van, mint nekik s vidéki színikultúránk távolról sem hasonlítható az ausztriai és németországi színházi kultúrához. Viszont nem szabad azt sem elfelejteni, hogy csonka ország vagyunk 8 millió lakossal a német birodalom 63 millió lakosával szemben. A legfőbb baj e téren vidéki színészetünk elmaradottsága. Ezt megszüntetni, illetőleg a főváros színvonalához közelebb hozni, évtizedekre kiterjedő s módszereiben gondosan felépített kultúrpolitika lesz képes.

Állami színházaink amellett, hogy a hazai színügyi kultúra ápolására és fejlesztésére rendelt elsőrendű műintézetek, nyugati színvonalon istápolják a színi kultúra nagy, nemzetközi értékeit. Nem lehet azonban elhallgatni, hogy a zenei kultúrát képviselő dalszínházunk a bécsi operával nem veheti fel a versenyt. Ez azonban a berlini operaházakra is vonatkozik, amelyek a művészi erők és teljesítményeik dolgában épúgy a bécsi Operaház mögött állanak, mint a mi Operaházunk. Egyébként bizonyos, hogy a m. kir. Operaház a művelt nyugati operaházak színvonalán álló dalszínház, mely szervezetében, a különféle személyzet-kategóriák létszámában, állami szubvencionálásában, műsorának teljességében kiváló kultúrtényező. Az elkerülhetetlenné vált létszámcsökkentés és a messze vitt takarékosság ellenére is, hivatása magaslatán áll s ha a mult idők nagy művészeivel egyenrangú erőket átmenetileg nélkülöz is, kipróbált magyar művészgárdája elismerésre méltóan dolgozik a sikerekért.

Szervezete és igazgatása, az állami kezelés, megegyezik az ezirányú általános típussal. Állami támogatása mai nehéz gazdasági viszonyaink közepett is jelentős összegű. Nem szabad azonban elfelejteni azt, hogy míg a külföld a hiányokat könnyen egyenlítheti ki, addig nálunk ma ez nem lehetséges. Ebből következik, hogy oly üzleti eredményre kell itt törekedni, hogy az állami hozzájárulás a nézőtéri bevétellel együttesen a színházak fenntartásához okvetlenül elég legyen. A gazdálkodás ezen módja nem kicsinylendő feladatot ró az igazgatásra és a minisztériumra egyaránt, különösen akkor, ha számot vetünk a mai nehéz gazdasági viszonyokkal és meggondoljuk azt, hogy a színvonalat és a műsort még akkor is tartani kell, ha egyikmásik zenemű vagy színdarab nem a tömegízlés kielégítésére való. Kénytelenek vagyunk számos oly zeneművet vagy szín-

Aradi Gerő aradi színtársulatának személyzete az 1890—91-ik évben

Arany József

Arányi Dezsőné Knerl Vilma

Arányi Dezső

művet műsoron tartani, melyek a színházaknak gyengén jövedelmeznek, de a bennük rejlő értéket a színházaknak kultúrhivatásuknál fogva még anyagi áldozatok árán is a közönség elé kell tárni. Ha tehát olykor a könnyebb múzsa is szóhoz jut e színpadokon, ezt fájdalommal teszszük, indokát azonban a gazdasági okokban leli, vagyis abban, hogy az előirányzott bevételeket biztosítani kell.

Hogy a színházak nyugodt gazdasági menete biztosítva legyen, a gazdálkodás ellenőrzését fokozottabbá kellett tenni, s így a színházi közigazgatás ellenőrzése, irányítása és felügyelete tekintetében a minisztériumnak többletmunkát kellett vállalnia. Erre már csak azért is szükség volt, mert nem lévén intendáns,, annak jogköréből a fontosabb részeket a minisztériumnak kellett átvennie. Így a közvetlenül gazdálkodó igazgatókat az intendánsi jogkör fontosabb teendőinek gyakorlása szorosabban a minisztérium rendelkezése alá helyezi. Ez pedig, üzemi közigazgatásról lévén szó, csak úgy történhetik, illetőleg a minisztérium csak úgy végezheti ezirányú feladatát eredményesen, ha a színházak művészi és gazdasági beléletébe nemcsak teljesen bepillanthat, hanem a fontosabb kérdésekben az irányítást is maga gyakorolja. Nem könnyű feladat ez, mert a színházaknál a gazdasági problémák a művésziektől a legtöbb esetben nehezen választhatók szét, viszont a művészi kérdésekben az igazgatóknak szabad kezet kell hagyni. A megoldás tehát csak az lehet, hogy az igazgatók művészi terveikről a minisztériumot állandóan tájékoztatják, mely latolgatva ezeknek a terveknek gazdasági szempontból várható kihatásait, gyors intézkedéssel támogatja az igazgatókat munkájukban. Minthogy a színház vállalat is, a cselekvésnek gyorsnak kell lenni, mert a vállalatnak a verseny iránia nem tűr halogatást. Időközi bizottsági tárgyalások útján lehet és kell tehát módját ejteni annak, hogy az igazgatók bevonásával, az üzletmenet állandó megbeszélése mellett, művészi és gazdasági kérdések tekintetében lehetőség szerint közös elhatározásokra jöjjön létre. A tervek végrehajtásához a szükséges felhatalmazást a miniszterium azonnal megadja. A színház nem tűri a bürokratikus formaságok szövevényes útvonalain való cselekvéseket. Miként a részvénytársaság vezérigazgatója, aki a maga hatáskörében vezeti a vállalatát s a fontosabb kérdésekben az igazgatósági üléseken kapja a felhatalmazásokat, a színházigazgatók is a minisztérium illetékes tényezőivel, mintegy a részvénytársaságok igazgatóságainak mintájára tartott bizottsági tárgyalások alapján cselekszenek a fontosabb kérdésekben.

Operaházunk a létszámcsökkentés óta évről-évre sikeres művészi és anyagi eredményeket produkál. Művész-együtteséből mindenesetre hiányzanak a régi nagy erősségek, akiknek helyét a jövőben pótolni kell. Hogy a pénzügyi rendelkezések folytán arra mikor lesz mód, az mindenesetre a további évek szubvenciójától és a színház bevételeitől függ. Addig is vendégfellépések útján igyekszik a színház a közönségnek kárpótlást nyujtani. Hogy az Operaház a létszámcsökkentés óta művészi és anyagi eredményekben kielégítő eredményeket ért el, annak oka az, hogy a minisztérium itt megtartotta azt a határt, melyet az eddigi műsor megkivánt. Magánénekeseink száma 18, magánénekesnőink száma 18, a zenekar létszáma (a kisegítők nélkül) 91, a ballet tagjainak száma 28, az énekkar tagjainak száma 97. Ha ezeket az adatokat az ismert külföldi adatokkal összehasonlítjuk, azt találjuk, hogy hátrányban alig vagyunk, sőt vannak olyan elsőrendű külföldi dalszínházak, amelyekkel szemben helyzetünk kedvezőbb. Hátrányunk mindenesetre az, hogy egyetlen operaházunk van, de sajnos, az ország többet meg se bírna. Még Nagy-Magyarország idejében sem, hát még mai csonka állapotunkban.

Az állami kezelésben levő drámai színpadunk, a Nemzeti Színház méltán nevezhető az ország első színpadának. Elsővé avatják a multjából visszatekintő dicső emlékei, hagyományai, melyek a nemzet lelkének kisugárzásai. Ezeket a hagyományokat istápolni és féltékenyen őriznie kell. A jelen nehéz viszonyok között hivatása fokozott feladatok elé állítja, melyeknek minden erejével megfelelni kötelessége. Műsora természetszerűleg elsősorban a magyar drámairás legkiválóbb értékeit öleli fel, de ezeken felül a világirodalom termékeire is kiterjeszkedik. A 65 tagból

álló művészgárda ellátja a Kamara Színház előadásait is. A nehézségek, melyekkel a Kamara Színháznak főleg anyagiak szempontjából kell megküzdeni, nem kicsinylendők, mert ez a színház semmiféle támogatást sem élvez. Önmagát kell fenntartania; az állam anyagi támogatása a Nemzeti Színház céljaira szükséges. Feladatát természetesen csak úgy tudja megoldani, hogy társulata azonos a Nemzeti Színház személyzetével, ami másfelől előnye is, mert a kamara-darabokat a közönség elsőrendű művészek játékában élvezhetné. Miként a Nemzeti Színházban, nemcsak a darabok vezetőszerepeit, hanem az epizódszerepeket is ők játsszák.

Zenei és színházi kultúrális élet szempontjából a vidék a nyugati színvonal alatt marad. Sajnálatos ez a megállapítás, már csak azért is, mert a magyar faj nagyon fogékony a kultúra emez ágaira. Megvan benne az érzék és az ösztön, ennek erőteljes felébresztése és kifejlesztése azonban rendszeres és programmszerű tevékenységet kíván. A zenei érzéket kifejleszteni és ébrentartani a nagy tömegeknél, a falu népénél és a kispolgári városi elemeknél a magyar dalban rejlő erő útján lehet elkezdeni. A magyar dalosügy megszervezése és állami támogatása nemcsak kultúrát jelent, hanem a nemzeti érzésekben rejlő erőkészletek gyarapítását, továbbá józan, okos és derűvel teli élet megalapozását. Eszköz erre a dalárdák megszervezése és pedig mindenféle társadalmi osztályban. Hogy a dalosügy a külföld előtt is hatásos eszköze lehet érvényesülésünknek, annak élénk bizonyítéka a Budai Dalárda amszterdami sikere. Fontossága főleg abban rejlik, hogy sietteti a tömegek zenei művelődését, hajlamossá tevén őket fokról-fokra a magasabbrendű zenei műélvezetekre.

A dalosügy fejlesztésén kívül nagy súlyt kellene helyezni a zenei iskolázásra. Igen fontos a zeneiskolák szaporítása, ez iskolák látogatásának minél általánosabbá tétele, de a cél ne a szakzenészképzés legyen, hanem zenekedvelő közönség nevelése. Csonka országunk igényeihez mérten éppen elég szakzenészt képesít évről-évre zenei főiskolánk, ugy, hogy ezeknek a diplomás zenészeknek az elhelyezéséről nem tudunk gondoskodni s így legnagyobb része külföldre távozik megélhetésének biztosítása végett. Az is baj, hogy a zenei főiskola hallgatói tanári és művészi diplomáért versengenek, holott ezt a képesítést valóban csak a legkiválóbbaknak kellene megadni, míg a hallgatók nagy részét zenekari zenészeknek kellene képezni, hogy ezáltal az ország nevezetesebb kultúrvárosaiban — a fővárosi filharmóniai zenekar mintájára — komoly zenekarok alakulhassanak. A vidéki zenekarok lehetővé tennék a nagyobb vidéki színházakban jobbfajta operaelőadások rendezését és ezáltal a főiskoláról kikerülő diplomás énekművészek is elhelyezést találnának a vidéken, ahol kitünő előiskolát nyerhetnének majdan az ország első dalszínházában való szerződtetéshez. Mindez nagyjelentőségú volna főleg abból a szempontból, hogy a zenészekben, az énekesekben nagyobb kínálat állana rendelkezésre, a vidék és főváros között élénk kapcsolat fejlődhetnék ki és így biztosítva lenne az utánpótlás Operaházunknál, úgy, ahogy ez külföldön általában megvan.

A vidéki zenei és színházi kultúrájának emeléséhez szükséges feladatokat természetesen nem szabad az államra áthárítani a maguk teljességében, hanem a vidéknek is komoly szerepet kell ezekből vállalnia. Saját kultúrális életük kialakítása mégis csak az ő kezükben van. A megyéknek és nagyobb városoknak meg kell találni az eszközöket a fenti kultúrprogrammok megvalósításához. Természetes, hogy ehhez anyagi áldozat kell. Ahogy meg tudják találni a fedezetet a törvényhatóságok különböző szükségleteik biztosítására, életnyilvánulásaiknak megfelelő színvonalon való tartására, úgy elengedhetetlen az is, hogy zenei és színházi kultúrájukra is áldozzanak. Rendszeres programmot kell kidolgozniok a kultúra ezen területeire nézve is és ennek a programmnak megfelelő számokban kell kiütköznie a budgetjeikből. Minden nagyobb város, megye a saját területén hatósági felügyelet alatt szervezzen dalárdát, létesítsen zeneiskolát és színházat. Ha saját ereje ehhez nem elégséges, akkor munkájukba be kell vonni a kultúrális egyesületeket. Minden megyeszékhelynek legalább is állandó színházzal és állandó színtársulattal kellene rendelkeznie, amelyek azután a kisebb helyek kultúrális szükségleteit is ellátnák. A staggione-rend-

szer bevezetésével a fővárosi termést közvetítenők a nagyobb vidéki városoknak, ezek viszont a hullámlökést saját erejükkel továbbítanák kisebb helyekre.

Ausztriában és Németországban a vidéki színészet állami támogatását nem is ismerik, mert ott az egyes államrészek saját zenei és színházi életük megteremtését már idejében elvégezték és e célra szolgáló intézményeiket a központtól teljesen függetlenül tartják el. Ha majd a mi vidékünk is tudatára ébred ennek s a staggione-rendszer megismerteti a főváros művészi kultúráját, úgy bizonyosan törekedni fog szellemi életszínvonalának minél magasabbra való emelésére. Így kell egészséges vérkeringést teremteni az országban. A részek, mint egy nagy szervezet sejtjei, a maguk külön biológiai folyamatukkal egy egészséges kultúrszervezet, illetőleg kultúrhálózat kifejlődésének vetik meg az alapját. A mai állapot ugyanis, amidőn a főváros hatalmas zenei és színházi kultúrája mellett, a vidéken, egy-két nagyobb várost leszámítva, mindenütt ugart találunk, nem lehet egészséges állapot. Igaz, hogy ennek sok tekintetben Trianon az oka. Az ország lakosságának egyharmada Budapestre tömörült és igen értékes kultúrterületek és városok elszakadtak. Mindennek ellenére mégis a fentiekre kell törekednünk, nemcsak a kultúra fejlesztése és istápolása, a művészet emelésének öncélúsága miatt, hanem azért is, mert elsősorban a kultúrfölény fegyvereivel kaphatjuk vissza leghamarabb a Szent Korona elszakadt részeit.

A hamburgi városi vasútakon ilyen feliratot olvastam: »Hamburg hat Eile.« E mondás reánk is áll. Ha nekik nincs várakozásra idejük, nekünk még kevésbbé. Nagyon sokat vesztettünk, bennünket csak erős és sietősen sürgős kultúrmunka emelhet fel porba sújtott helyzetünkből.

(Fülei Szántó Endre.)

Automimika, »egy új művészet, Hugó Károly úr találmánya, mely sem színészet, sem művészi felolvasás, hanem mindenikből valami; szóval az, midőn valaki kiáll jelmezben és játszik egyszerre öt-hat személyt, egész drámát.« (*Gyulai* Pál: Dramaturgiai dolgozatok, Budapest, 1908. I. kötet, 379—381. oldal.)

Autórobogást úgy imitálnak a színfalak mögött, hogy előbb autókürt szólal meg, utána megindítanak kellő távolságban egy motorbiciklit, esetleg egy porszívógépet, melynek pöfögése, illetve zúgása tökéletesen megfelel a természetes autórobogásnak.

Avar Schmidt Mátyás, színész, sz. 1900. jan. 1-én, *Csömörön*. Színipályára lépett 1924. júl. havában.

Avercsenko Arkadij, orosz humorista, sz. 1877-ben, megh. 1925. márc. havában, Prágában. A *Vasúti kocsiban* c. aprósága a *Belvárosi Színházban* 1918. aug. 21-én került színre.

Avoni Viktor, tenorista, 1868—1870-ben *Aradon* működött, onnan *Kolozsvárra* szerződött. 1871. május havában olasz mandolin-társulattal járta be az országot. (Egyéb adat nincs róla.)

Azary Ilona, (férjezett: Kovács Sándorné), színésznő, sz. 1866-ban, *Nagyszomborban*. Szinipályára lépett 1884-ben, *Jakab* Lajos társulatánál.

B

Baán Achillesné, *Bertóthy Gizella,* operaénekesnő, ősrégi magyar családból, az Aba nemzetségből származik. Maleczkyné tanítványa volt. 1914. október havában a M. Kir. Operaházhoz szerződtették.

Baán Erzsébet, színésznő, sz. 1902. aug. 20-án, *Kovácsházán* (Csanád m.). Szinipályára lépett: 1925. júl. 1-én.

Baán Mariska, színésznő, sz. 1878. máj. 17-én, *Bánlakon* (Torontál m.), ahol atyja jószágigazgató volt. A színiakadémiára járt, ennek végeztével a Népszínházhoz szerződött, ahol szép hangjával csakhamar feltünt. 1903. év őszén férjhez ment és lelépett a pályáról.

Baán Nelli, színésznő, sz. 1879. okt. 13-án. Színészakadémiát látogatott, majd mint másodéves növendéket a Nemzeti Színház ösztöndíjas tagjának akarták szerződtetni, ehelyett azonban a Vígszínház kötelékébe lépett, ahol 1899. máj. haváig működött. Ezután a Népszínház tagja lett, ahol azonban művészi ambiciója nem talált teljes kielégülést. 1903-ban a bécsi Stadttheater tagja. 1918-ban a Belvárosi Színház művésznője lett. Később a pályától visszavonult.

Baba. Látványos operett 4 szakaszban. Irta: Maurice *Ordonneau.* Ford.: *Reiner* Ferenc. Zen. szerz. Edmond *Audran.* Bem. 1898. jan. 13. *Népszínházban.* Szereplők: Lancelot: *Hegyi* Aranka, Maximim: *Vidor,* Hilarius: *Németh* József, Alesia: *Küry* Klára, Chanterelle: *Solymossy* Elek, Loremois: *Tollagi* Adolf, Balthazar: *Horváth* V. 50-ik előadása 1899. nov. 4-én volt. Felújították 1909. okt. 14-én, a *Városligeti Színkörben* és 1920. szept. 16-án az *Eskütéri Színházban.* (Londonban 1909. aug. haváig 778-szor került színre.)

Babarcsik Szilárdka, színésznő, sz. 1893. jan. 1-én, *Kassán.* Szinipályára lépett 1924. júl. 1-én.

Babarczy Imre István báró, színműíró, sz. 1774. nov. 5-én, *Szegeden,* megh. 1810—15. körül. Csongrád m. alispánja és képviselője volt. Sok színpadi művet írt és fordított. 1804-ben a szegedi német színészek előadták a németül írt: *Die seltene Männerkur* c. darabját, melyet magyarul is megírt és a budai színtársulat Pesten, 1807. okt. 14-én mutatott be: *Férjek ritka orvoslása* címen. Írt egy *Virgina* c. drámát is, melyet 1833-ban adták először *Szegeden.*

Babatündér, ballet 1 felv. Irták: *Hassreiter* és *Gaul.* Zen. szerz. *Bayer.* Első előadása a M. Kir. Operaházban 1888. dec. 13-án volt. Szereplők: Játékkereskedő: *Smeraldi* Caesar, Mindenes: *Zolnai* Loránd, Segédje: *Revere* Manó, Babatündér: *Maruzzi* F.

Babér. A régi rómaiak a babér leveleivel koszorúzták a győzteseket. Ma átvitt értelemben a B. dicsőséget jelent, — a dicsőség szimbóluma. A magyar színészetben is sűrűn alkalmazott kifejezés. A B.-t költői fogalommá *Csokonai* emelte nálunk.

Babik József, róm. kath. áldozópap, egyházi író, sz. 1862. márc. 8-án, *Mezőturon.* Pappá szentelték 1884-ben. Munkája: *Vallás és színpad* (vagyis a dráma valláserkölcsi szempontból tekintve). Budapest, 1888.

Babits Mihály, magyar költő, sz. 1883-ban, Szekszárdon. A budapesti egyetemen tanári oklevelet szerzett s tanár volt Baján, Szegeden, Fogarason, Ujpesten,

végül Budapesten, a tisztviselőtelepi állami gimnáziumban. 1918. nyugdíjaztatta magát s azóta csak az irodalomnak él. Verseivel, a *Holnap* című, nagy port felvert anthologiában lépett fel s mindjárt nagy feltűnést keltett, úgy, hogy meghívták a Nyugat főmunkatársának; később e folyóirat segédszerkesztője lett. Gazdag és finom művészi forma, filozófiai elmélyedés, minden hatásra élénken reagáló érzékenység és egyéni hang jellemzik költészetét. Csakhamar Ady Endre mellett kezdték emlegetni nevét s a fiatal költők és kritikusok támogatták, a Nyugat ellenfelei támadták, neve a legtöbbet emlegetett nevek közé tartozott a magyar irodalomban. Különböző verses köteteiben kiadott versei 1928-ban jelentek meg egy nagy kötetben összegyűjtve 25 éves jubileuma alkalmából. Több regényt is írt *Gólyakalifa, Timár Virgil fia, Kártyavár* és *A halál fiai* címmel, ennek egy része német fordításban is feltűnést keltett. Irodalmi tanulmányai a magyar essayírás jelentős alkotásai. *Laodameia* címen a görög tragédiák stílusában írt egy drámát, melyet a Zeneakadémiában adtak elő *Kósa* György zenéjével. *A literátor* c. kis színműve, mely Kazinczy Ferencről szól, nem került színpadra. Leforditotta *Aischylos Oresteáját* és *Goethe Iphigenia Taurisban* c. tragédiáját, az utóbbit a Nemzeti Színház számára. Shakespeare *A vihar* című vígjátékát is lefordította.

(Schöpflin Aladár.)

Babits Vilma, színésznő, sz. 1891. nov. 6-án, *Aradon.* Zeneakadémiát végzett és 1913. szept. havában kezdte pályáját.

Bábjáték. (Lásd: *Bábszínház.)*

Bablonka. Így nevezte el *Balogh* István (L. o.) veterán színész saját találmányú mécsvilágítását. (E szóval találkozunk *Gaal* Mihály [L. o.] neve alatt is.) Szellemi életet, felvilágosodást is jelentett a hajdani színészek nyelvén. *Paulini* Béla (L. o.) írt *Bablonkások* címen megható kis egyfelvonásost a régi színészekről.

Babnigg Antal, 1824-ben a budai német színház bérlője volt. Ez időben a »Miskolci Társaság« játszott a színházban és *Pergő* Celesztin volt a vezetőjük. *Kántorné* is tagja volt a társulatnak. *B.*-nak *Grimm* Fedor volt a társa. (1827-ig volt igazgató.).

Babnigg Emma, (B. A. leánya), a hannoveri kir. udv. színház énekesnője, sz. 1825. febr. 25-én, *Pesten.* Hannoverben 1843-ban mutatkozott be a »*Szevillai borbély*« *Rozina* szerepében. 1852. szept. 22-én nálunk is fellépett a Nemzeti Színházban.

Babochay Erzsébet, színésznő, sz. 1902. jan. 8-án, *Nagyváradon.* Rózsahegyi Kálmán színésziskoláját végezte. Színpadra lépett 1919. nov. 1-én, Sebestyén Gézánál. Működött a Renaissance Színházban, többször fellépett a Fővárosi Operett Színházban és az Andrássy-uti Színházban is. Később vidéken is nagy sikerei voltak.

Babocsai István, színműíró, Debrecenben élt és ott írta meg a következő munkáját: *Vígkedélyű Mihály, vagy a hazája és vallása mellett pecsételt állhatatos szeretetnek és buzgóságnak örök emlékezetére emeltetett oszlop.* Szomorújáték 4 felv. Nagyvárad, 1806. Előadták a pesti színpadon, 1808. nov. 4-én. Akkori címe ez volt: *Vígkedélyű Mihály debreceni birónak emlékezete. Balvélekedés* c. vígjátékát Pesten is előadták 1808-ban.

Babonák. A babonásság, az emberi lélek misztikus megnyilatkozása, természetesen a színészek körében is él, sőt miután a pálya magával hozza a váltakozó lelki életet, itt még talán jobban ki van fejlődve, mint akárhol másutt. A színész pályáját a szerencse irányítja, a szerencsét a véletlen hozza, ezeknek reménységében telik el a színész élete és ez megszüli a babonát. De babonássá teszi a színészt a siker bizonytalansága is, a siker, a kiismerhetetlen bálvány, amelynek jövetelét vagy nem jövetelét senki nem tudja előre. Nem akad színész, aki ne lenne babonás, sőt a tapasztalat az, hogy minél beérkezettebb a színész, annál több a babonája. Az ismert babonák között a színészeknél különösen a szerepekkel összefüggő babonák az érdekesebbek. Azt tartják, ha a színész olvasás, vagy tanulás közben leejti szerepét a földre, akkor abban

a szerepben meg fog bukni. De ugyanezt tartják akkor is, ha a színész szerepét más ejti le. Érdekes babona az is, hogy a színházban nem szabad a »*Mért oly borús*«t, a színész-temetések alkalmával énekelt gyászdalt énekelni, mert az halált jelent. Ha a kórista a maszkirozáshoz használt tükröt eltöri, akkor 7 évig tovább is kórista marad. Vidéki színházaknál szokásos babona, hogy a színlaphordónak a színlapokat az ágyra tennie nem szabad, mert akkor nem lesz közönség. A legtöbb babonát azonban a darabok előadásával kapcsolatban találjuk. Azt tartják, hogy ha a próbák alatt veszekednek (színészek egymással, rendezővel, igazgatóval, igazgató a rendezővel, vagy a szerzővel), akkor nagy sikere lesz a darabnak. Legérdekesebb talán az a babona, hogy ha a darab próbák alatt tetszik a színészeknek, akkor a darab nem fog tetszeni a közönségnek.

Babos Károly, sugó. 1857-ben lépett színipályára. 1865—66-ban *Kolozsvárott*, 1871—73-ban a Nemzeti Színházban működött. Fordítása: *Gerolsteini nagyhercegnő*, Offenbach operettje. Bem. 1867. okt. 11-én, Budai Népszínházban.

Bábszínház. A bábszínház a színpadi ábrázolásnak legrégibb formája, amely abban áll, hogy a drámai cselekményt dróton vagy fonálon rángatott, vagy pedig mechanikai készülékkel fölszerelt bábok mimelik, a szöveget pedig színészek, néha pedig hasbeszélők mondják. A bábjátékot marionett-színháznak is nevezik és pedig azért, mert a régi misztérium-játékokban Mária alakja is szerepelt és a kis Máriákat nevezték az olaszok és a franciák *Marionette*-nek. Ezeknek az ősrégi bábszínházaknak az emléke a betlehemes játék. Magyarországon ismertek voltak a bábszínházak; a magyar bábjátéknak alakjai *Paprika Jancsi* és *Vitéz László*, *Goethe* feljegyzi emlékirataiban, hogy a Faust-témát legelőször egy frankfurti bábjátékban látta és a *Faust-bábjáték* évszázadokon át népszerű volt a német közönség előtt. 1914. május 20-án *Orbók* Lóránd rendezett bábszínházi előadást az Iparművészeti Múzeumban, majd három év mulva, 1917. máj. 15-én *Rónai* Dezső fényképész a Belvárosi Színházban tett bábszínházzal kisérletet. 1923. jul. 5-én a gyermekügyi-kiállításon *Blattner* Géza vezetése mellett tartottak bábszínházi előadást. (V. ö. *Betlehemesek játéka.* — *Paprika Jancsi.* — *Vitéz László.*)

Bach Albert, magyar származásu operaénekes; énektanulmányait Bécsben, *Marchesi* asszonynál és Olaszországban végezte. Milanóban lépett fel először az *Aidá*-ban. 1883. júl. 12-én a M. kir. Operaházban vendégszerepelt a *Zsidónő Brogni* szerepében.

Bach-korszak alatt a cseh hivatalnokoknak beleszólási joguk volt a színházak vezetésébe is. Ők voltak azok, akik a »*nekik nemtetsző*« szövegrészt *egyszerűen kihúzták a súgókönyvekből.* Előadás alatt szigorúan ellenőrizték, *hogy a színészek betartják-e intézkedésüket;* azt is figyelték, hogy mi volt az a szó, az a kitétel, ami tapsra ragadta a közönséget. A magyar színészek azonban elmondták a kihúzott részeket súgó nélkül, elstilizálva, egy-egy gesztussal, mimikával kifejezve a betiltott, illetve kihúzott részeket. A magyar közönség az abszolutizmus alatt megtanult a színészek némajátékából az eredeti szövegre következtetni. A közönség rendületlenül kitartott a színészek mellett és ragaszkodásában még azt is megtette, hogy ha Bach hivatalnokai valamelyik rebellis színészt lecsuktak, a közönség eljárt a színész érdekében és ha lehetett, kiszabadította fogságából. A hivatalnokok még az öltözködést is figyelték. Felsőbb rendeletre minden előadás előtt előbb az osztrák néphimnuszt kellett énekelni. — 1850. nov. 25-én Bach miniszter rendeletet adott ki »Theaterordnung« c. alatt.

Bácsalmás (Bácsm.). Az 1928—29-ik évben *Solti* Ernő színigazgató színikerületéhez tartozik.

Bács Károly · id. (martonfalvi), színész. Atyja B. András, a nagyenyedi ref. kollégium inspektora. — Jogot végzett, 1831. jul. 25-én lett színész. 1840-ben színigazgató. 1860-ban a torontálmegyei *Zsombolyára ő visz először magyar tár-*

sulatot, amelyet 1863. nyarán — az országos szárazság miatt — feloszlatott. Megh. *Budán*, 1872. okt. 12-én.

Bács Károly ifj. (martonfalvi), színész, sz. 1849-ben, *Dabason*, megh. 1903. aug. végén, *Aradon*. Első neje: *Molnár* Gizella, színpadra lépett 1868. máj. 28-án. Második neje: *Kiss-Maár* Julia, színésznő, sz. 1848-ban, *Kabán*, megh. 1908. febr. 5-én, *Aradon*. Színpadra lépett 1861. okt. 1-én. — 1863-ban atyjánál lesz színész, azután *Hubay* Gusztáv az igazgatója, *Aradon*. — 1864-ben *Nagy* Mihálynál működik, *Gyulafehérvárott*, 1865-ben *Keszy* Józsefnél, 1868-ban *Nyiry* Györgynél, 1869-ben *Geröffynél*, 1872-ben *Szabadkán Némethy* György tagja; 1875-ben *Szabó* Antalhoz megy, 1876-ban *Székesfehérvárott*, 1877-ben *Kassán*, *Geröffynél* találjuk. 1886-ban *Krecsányi* Ignáchoz szerződik, majd 1889-ben *Mosonyi* Károlyhoz. Ez év jan. 16-án Aradon ünnepli *25 éves színészkedési évfordulóját*. Ugyanott 1902. márc. 22-én búcsút mondott a színpadnak.

Bacsányi János, udvari fogalmazó, író, a M. Tud. Akadémia levelezőtagja, sz. 1763. máj. 9-én, *Tapolcán*, megh. 1845. máj. 12-én, *Linzben*. Előbb báró Orczy fiának nevelője, majd a kassai kamarai igazgatóságnál mint gyakornok kap alkalmazást. 1787-ben Baróti Szabó Dáviddal és Kazinczy Ferenccel megalapitja a Kassai Magyar Muzeumot. 1795-ben, a Martinovics-féle összeesküvés alkalmából elfogták és egy évi fogságra itélték. Életének harminc esztendejét Linzben töltötte rendőri felügyelet alatt. Alakját színpadra vitte *Fényes* Samu »Bacsányi« c. drámájában, mely a Vígszinházban 1903-ban került szinre.

Bacsányi Paula, színésznő, sz. 1885. júl. 21-én, *Tapolcán*. Színpadra lépett 1906-ban.

Bács-Bodrogmegye egy 1792. nov. 20-ról keltezett levélben a Helytartótanácsot arra kéri, hogy segítse az első magyar színtársulatot. — 1793. márc. havában 93 frt 64 krajcárral támogatja a színészetet. 1815-ben a pesti magyar szinház telkének megváltására és felépítésére 1760 forintot küldött.

Bácskai Mucsi Nándor, színész, sz. 1848-ban, *Szabadkán*. Szinipályára lépett 1873-ban, *Hubay* Gusztávnál. — Neje: *Hegyi* Karolina, színésznő, sz. 1850-ben, *Debrecenben*. Szinipályára lépett 1871-ben.

Bácskay (Bencsik) György, színész, sz. 1849. ápr. 24-én, megh. 1901. jún. 3. *Vácott*. Színpadra lépett 1867-ben, Kocsisovszky Jusztinnál. — Neje: *Gläzer* Gizella, színésznő, sz. 1852. okt. 9-én. Megh. 1882. nov. 14-én, *Keszthelyen*. Színpadra lépett 1878-ban.

Bácskay (Havasi) Julcsa, énekesnő, sz. 1861. febr. 15-én, *Szabadkán*. 1877-ben lépett a szinipályára, *Krecsányi* Ignácnál. 1884. máj. 24-én mint vendég fellépett a Népszinházban, a *Huszárcsíny Borcsa* szerepében. 1888. aug. havától a Népszinháznál működött. 1889. okt. 15-én Máramarosszigeten szinigazgató lett. Előbb *Gfeller* Sándor zombori földbirtokoshoz ment nőül, majd tőle elvált és 1894. jan. 20-án *Mácsei* (Mácsa) F. György (L. o.) szinigazgató neje lett *Szabadkán* és itt, majd később a székesfehérvári-szombathelyi szinháznál működött. 1902. november 11-én ülte meg 25 éves művészi jubileumát, *Székelyudvarhelyen*. 1904. jul. 4-én férjével megnyitották a budapesti Népligeti Szinkört. 1910. jan. 1-én nyugdíjba ment. 45 éves jubileumát (világtalanul) 1924. junius 19-én ülte meg Budapesten, a Népligeti Szinkörben, a *Világtalan Finum Rózsi* c. alkalmi szinműben, *László* Jenő igazgató társulatánál. — Ezután *Kiss* Antal győri művezetőhöz ment nőül, ennek halála után pedig *Simándy* Zsigmond nyugdíjas szinigazgató neje lett. Nővére: *Nagy* Mari szinésznő (L. o.).

Bácskay Ilona, szinésznő, sz. 1868. nov. 7-én, *Zentán*. Szinpadra lépett 1891. *Miskolczy* Lászlónál.

Bacsó Aranka, szinésznő, sz. 1905. szept. 20-án, *Moholon*, Bácsbodrog vm.

Bacsó Bálint, orvos, sz. 1786. febr. 12-én, *Debrecenben*. Megh. 1854. ápr. 17-én, u. o. — Lefordította *Howald Hazajövetel* c. szomorújátékát.

Bacsó Lujza, színésznő. (Lásd: *Márk* Endréné.)

Baczur Gazsi, a »*Peleskei nótárius*« c. népszínmű egyik humoros alakja, a parlagi gavallér tipusa. (V. ö.: *Peleskei nótárius.*)

Badacsony zalamegyei községben 1826. okt. 14-én *Balogh* István társulata játszik elsőül a magyar színtársulatok közül.

Badics Ferenc, min. tanácsos, nyug. tankerületi főigazgató, a M. T. Akadémia tagja. sz. 1854. aug. 27-én, *Székesfehérrott.* Számos drámatörténeti cikke jelent meg a fővárosi lapokban és tudományos folyóiratokban. Munkái: *Gaal József élete és munkái* (Budapest, 1881.), *Gaal József Peleskei nótáriusa* (Budapest, 1881.).

Bagdadi hercegnő, színmű 3 felv. Irta: *Dumas* Sándor. Első előadása 1882. ápr. 16-án volt a Nemzeti Színházban. Szereplők: Jean de Hun gróf: *Náday* Ferenc, Lionette: *Helvey* Laura, Raoul: *Schmidek* S., Godler: *Vizváry* Gyula, Trévelé: *Hetényi,* Nourvady: *Nagy* Imre, Richard: *Bercsényi* Béla.

Bagdanoff Nadejda, híres orosz táncosnő. Atyja is táncos volt. A némajátékra Rachel tanította. Nálunk 1858. aug. 19-én lépett fel először a Nemzeti Színházban, a *Gizella* c. balletben.

Baghy Gyula, színész, sz. 1864. ápr. havában, *Kecskeméten,* megh. *Budapesten,* 1917. júl. 13-án. Színipályára lépett 1885. jan. 6-án, *Sághy* Zsigmondnál, később *Simándy* Zsigmondnál, 1886-ban pedig *Bodroghy* Dénesnél működik. Többi igazgatói: 1887—1897-ig *Pesti Ihász* Lajos, *Halmay* Imre, *Csóka* Sándor. 1911. okt. 1-én visszavonult és a Kassa—oderbergi vasút igazgatóságánál hivatalt vállalt. Neje: *Bodroghy* Mária, színésznő, sz. 1867-ben, megh. 1924. aug. 21-én, *Budapesten.* Előbb vidéken működött, majd a Király Színház súgónője lett.

Baghy Gyula, ifj., színész, sz. 1891. jan. 13-án, Szegeden. Színipályára lépett 1910-ben.

Bagi László, hírlapíró, sz. 1852-ben, Kecskeméten. Az Akadémia Teleky-pályázatán dicséretet nyert *Adonis* c. tragédiája. (1881.)

Bagoly (Bagolyi) **Antal,** színész, az első magyar színtársulat tagja, 1791—1792-ben Budán működött, ahol első fizetése 20 frt volt. A második évben kisegítő tag volt. További működése ismeretlen.

Bagosi Mária, színésznő, sz. 1909. jún. 2-án, *Budapesten.* Színipályára lépett 1928. szept. havában.

Bagyik Ferenc, színész, sz. 1859. szept. 29-én, *Gyorokon* (Aradm.). Iskolai tanulmányait Aradon kezdte és Budapesten a főreáliskolában folytatta. 1879-ben a színészakadémia növendéke és egyúttal beiratkozott az egyetem bölcseleti fakultására. 1883-ban *Sió* Ferenc név alatt vidéken színészkedett. Írt költeményeket, színészeti cikkeket a fővárosi és a vidéki lapokba. *Világhírű tragikusok* c. színészekről szóló könyve 1881-ben jelent meg.

Bagyola Emma, kartáncosnő, színpadra lépett 1865. okt. 5.

Bágyoni Szabó Dávid, színész, sz. 1886. márc. 3-án, *Marosvásárhelyen.* Színipályára lépett 1914. ápr. havában. Neje: sz. 1888. jan. 18-án, Perenyén (Vasm.). Színipályára lépett 1913. júl. havában.

Bágyoni Szabó Endre, színész, sz. 1902. dec. 18-án, *Dicsőszentmártonban.* Színipályára lépett 1926. szept. havában.

Bahnert József, zeneszerző, sz. 1860. dec. 29-én, *Nápolyban,* majd Budapesten telepedett le. Zeneművei: *A csempészek,* dalmű 2 felv. Szövegét írta: *Carlo Luigi Villa,* ford.: *Radó* Antal. Bem. 1900. márc. 17. M. Kir. Operaház. *Granadai vőlegény,* operett 3 felv. Bem. 1905. febr. 11. Népszínház. *Jégvirág,* daljáték 1 felv. Szövegét írta: *Berczik* Árpád. Bem. 1922. máj. 22. M. Kir. Operaház.

Bahr Herman, osztrák író, sz. 1863-ban, *Linzben.* Nálunk színre került darabjai: *A star,* szmű, 3 felv. Bem. 1900.

Balla Béla

Balla Kálmán

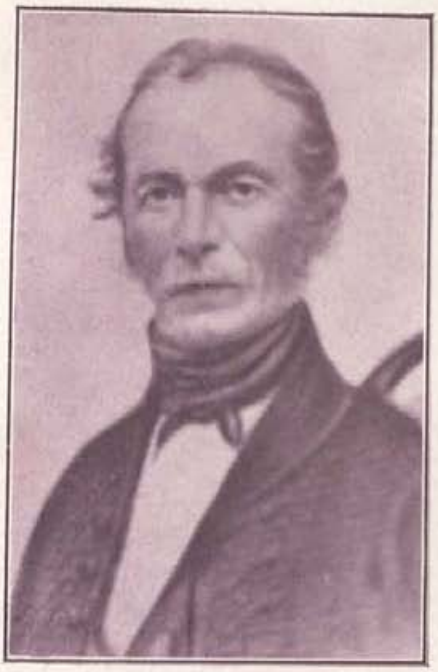

Balla Károly

H. Balla Mariska

Balla Zádor Zoltán

Balogh István

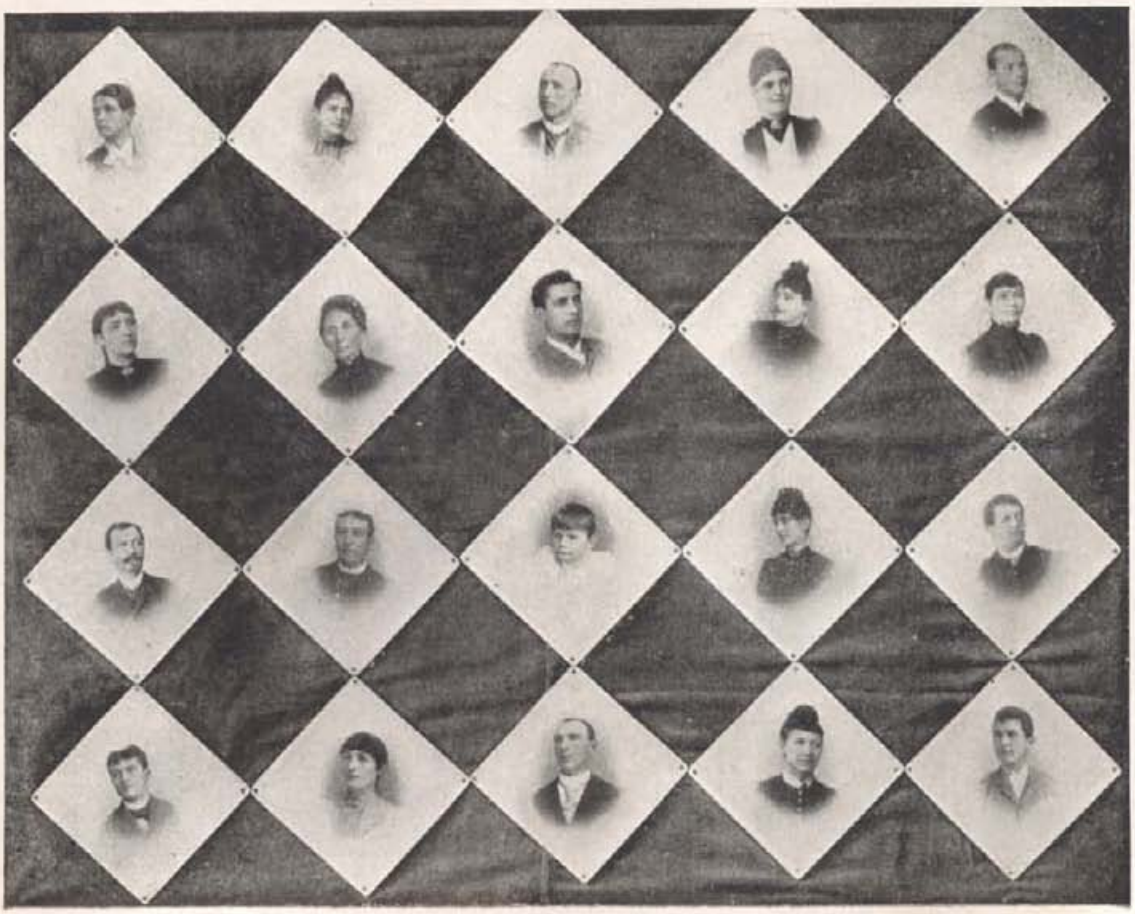

Balogh Árpád színtársulata

Békefi Lajosné

Békefi Miháiy

Békefi Róbert

Békéssy Baesnr Antal

Békéssy Gyula

Békéssy Gyuláné

Bencs Kálmán dr.

Benedek Lajos

nov. 28. Nemzeti Színház. *Az érző lélek,* 1 felv. Ford. *Balogh* Vilma. — Bem. 1911. febr. 18. Kamarajáték Társulata. *Koncert,* vígj. 3 felv. Ford.: *Hajó* Sándor. Bem. 1910. ápr. 16. Magyar Színház. Ezt a bécsi Deutsches Theater is bemutatta a Magyar Színházban, 1910. jún. 8-án. Neje: *Mildenburg* Anna, operaénekesnő, 1912. máj. 16-án mutatkozott be a Népoperában, a »*Lohengrin*« *Ortrud*jában.

Baikai József, színész, sz. 1863. febr. 9-én, *Üllőn.* Színipályára lépett 1884. jan. 1-én, *Tóth* Bélánál. 1891. dec. 1-én visszavonult.

Bainville József, színész, sz. 1860-ban, *Szegeden.* Színipályára lépett 1885. jan. 26-án, *Aradi* Gerőnél.

Baja Benedek, díszlettervező, sz. 1893. márc. 20-án, *Temesvárott,* ahol középiskoláit végezte. Járt Németországban és Párizsban, majd a világháborúban orosz fogságba esett. Ezenközben az irkutzki opera számára tervezett díszleteket és a kínai színházaknál tanulmányozta a díszlettervezés művészetét. Járt Ázsiában és Indiában. 1922-ben hazatért és az Unio Rt. díszlettervezője lett. 1929. óta népművészeti akcióval is foglalkozik. Ady-albuma jelentős alkotása az Ady-művek illusztrálásának.

Bajai Mihály Mór, színész, sz. 1882. febr. 5-én, *Baján.* Színipályára lépett 1903. máj. 1-én, *Pesti Ihász* Lajosnál.

Bajai színészet. Baja városának már a 18-ik században volt színházterme, még pedig a Haynald uccában levő »Bárányfogadó«-ban. A terem uccai része 25 méter hosszú és 7 méter széles volt, a színpad 7 méter széles és 5 méter mély. A várost különböző társulatok keresték fel. 1826. dec. 2-án *Kilényi* Dávid színigazgató járt itt. 1834-ben *Jánossy* János, majd ismét *Kilényi* az igazgató. A szabadságharc után *Reszler* István játszik itt, vendégképen felléptéti Egressy Gábort, azután Feleky Miklós, Prielle Cornélia, Lendvay Márton és neje, Tóth József, Bulyovszky Lilla is eljönnek a vendégszerető városba. Csillag Teréz is itt kezdte pályáját. 1857. december havában *Nyiry* György az igazgató. A 70-es években *Völgyi* György és *Varga* Gyula, később *Csóka* Sándor, majd *Aradi* Gerő, *Pesti Ihász* Lajos, dr. *Farkas* Ferenc társulata szórakoztatja a közönséget. 1929-ben a városban három színielőadásra alkalmas helyiség van, amelyek azonban nem kifejezetten erre a célra épültek. Legmegfelelőbb a Központi Szálloda színházterme, mely 1927-ben épült és az igényeket megközelítően kielégíti. Elfér benne kb. 800 ember. Kisebb előadásokra alkalmas a Nemzeti Szálloda nagyterme, melynek befogadóképessége közel négyszáz ember. Színpártoló egyesület a városban nincs, a színügyi bizottság elnöke: *Vojnics* Ferenc dr. polgármester, tagjai: *Torday* Ákos dr., gimn. igazgató, *Gonczlik* Kálmán dr. apát-plébános, *Fehérváry* Dezső dr. kir. közjegyző, *Székely* Leó nagykereskedő, Knézy Lehel dr., *Valentin* Emil dr. ügyvédek, *Major* József pénzügyigazgató, *Róna* Dezső dr. kórházi igazgató, *Makray* László gyógyszerész, *Czérnay* Imre volt ipartestületi elnök, *Nagy* Márton műszaki tanácsos stb. A színházügynek lelkes barátja: *Puskás* Dezső dr. polgármester-helyettes, a városi színházügyek referense, *Fiedler* József szállodatulajdonos, akinek épületében talált otthont a színészet.

Bajazzók. Az olasz *pagliaccio* (szalmazsák) szóból. Megmagyarosodott alakja: *pojáca.* A régi olasz komédia tipikus alakja. Az eredeti Pagliaccio a tudatlanság és bárgyúság komikumát képviselte. Az alak nagyon népszerű volt, számtalan Comedia dell Arteban szerepelt s minden időben nagy sikereket arattak vele népszerű komédiások. Az utóbbiak életéből írta Roberto *Leoncavallo* híres operáját. (Szövegét *Radó* Antal fordította.) *A bajazzók* (I Pagliacci) címen első előadása 1893. márc. 28-án volt a *M. Kir. Operaházban,* ezzel a szereposztással: Nedda: *Vasquezné,* Canio: *Signorini* F., Tonio: *Oary* Lehel, Beppo: *Dalnoky* Béni, Silvio: *Beck* Vilmos, Pórok: *Nagy* B. és *Juhász* F. 100-adszor 1901. okt. 1-én, 150-edszer: 1909. febr. 10-én, 200-adszor 1914. máj. 24-én játszották. Jelenleg is műsoron van.

Bajkó Terézia, úttörő színésznő. (L. Kontz Józsefné).

Bajnóczi Dezső, színész, sz. 1855-ben, Gyöngyösön. Színipályára lépett: 1875-ben, Szuper Károlynál.

Bajnóczy Valéria, színésznő, sz. Szinyérváralján, Szatmár m. Színpadra lépett 1894. okt. 1-én, Tiszay Dezsőnél.

Bajor Gabriella, színésznő, sz. 1878. aug. 3. Budapesten. Színpadra lépett 1902. szeptemberben.

Bajor Gizi. Ami a Nemzeti Színház első negyedszázadában Lendvayné Hivatal Anikó volt, — az a mai Nemzeti Színháznak Bajor Gizi. Mondjuk, Üdvöskéje. Lendvayné nagy skálája, rátermettsége annyi ellentétes szerepre, bája, nagy intelligenciája, finom szépsége, melegsége és pajkossága — mindmegannyi tulajdonság más-más szerepre teszi alkalmatossá — újra született és újra megjelent a nemzet első színpadának rivaldája előtt az istenáldotta nagyszerű tehetségű Bajor Giziben. Nagyapja Görgey vezérkari főnöke volt, nagyanyja Weiss von Hortenstein báróné (lásd a Góthai Almanach 1903. évi kötetét). Apja kint nevelkedett Németországban — bányamérnök volt, aki eszes és becsületes ember létére (ez az eszes és becsületes emberek átka) jóhiszemű volt — »jó barátai« unszolására otthagyta a jó állását és a Calvin-téren átvette a régi jóhírű Báthory-kávéházat, amibe (ő csak a hegyből tudott aranyat bányászni, a kávéházból nem) hamarosan belebukott és a Beyer-család inségbe jutott. A derék Beyer kávésnak olasz leány volt a felesége és volt egy leánykájuk: külsőre egész anyja — természetre akár csak az édesapja. Ez a leány volt a Gizi... Gizi a család anyagi összeomlása után az angolkisasszonyoktól átvádolt a színitanodába, anélkül, hogy szükségesnek tartotta volna a családi tanácsot megkérdezni: vajjon helyesnek tartják-e, ha a slamasztikából Thália kihúzza őket? Eltitkolva mindent otthon, elment a színiakadémiába és ott elszavalta Szép Ernőtől azt a megindító verset (amit a budapesti m. kir. rendőrség 1928-ban betiltott!), melynek címe:

»Nem játszottam...
... Hippodromba... hippodromba...

Így került 1911-ben a síniakadémiába, ahol 1914. márc. 28-án vizsgázott Szigligeti *Nőuralom*-jában. Sikere nagy volt, a Vígszínház szerződést ajánlott neki azonnal, de Tóth Imre nem engedte — megtartotta a Nemzetinek s első fellépése a *Kicsinyek* c. vj.-ban volt. Ezóta siker siker után követi... 1924. tavaszán két színház is elkezdte csábítani: a Víg és a Magyar. Nem a választás volt nehéz, de — elhagyni a Nemzeti Színházat; a csábítók azonban olyan gázsit igértek, ami szédített. Csaknem belebetegedett a töprengésbe és a nagy szenvedésbe, de aztán Hevesi igazgató, látva a helyzetet, maga tanácsolta, hogy menjen csak és bármikor akar visszajönni — mindig várja a színház. 1924. okt. 10-én Shaw *Johannájában* lépett fel, mint a Magyar Színház tagja, de már 1925. szept. 1-én ismét a Nemzetinél találjuk, okt. 1-én lép fel először a Kamara Színházban, Miklós Jenő *Mókusok* c. vj.-ában. Azóta egyik támasza a két színház műsorának és nagy jelentőségének és értékének bizonysága, hogy tizennégy esztendős mult után, 1928. februárjában kinevezték a Nemzeti Színház örökös tagjának. Színpadi rutinja csodálatra méltó. Ennek kedves bizonysága volt, mikor egyik próbáján partnerével, Ódry Árpáddal játszott nagy drámai jelenetét úgy játszotta végig, hogy elmondva a szenvedélyes szerepet — azt játszotta, mintha Ódryt borotválná, — a nagy művész tar fejére gyönyörű, középen elválasztott frizurát is csinált képzeletben. (Aki mindent tud, annak mindent szabad.) Önmagáról különben ezt mondja egy írásában: — »Tulajdonságaim? Rengeteget patienceozok. Igen lassan olvasok, elmélyedve. Sokat heverek a diványon és gondolkozom, töprengek. Kedvenc ételem nincs, öltözködni nem tartom fontosnak. Szeretek az uccán csatangolni. Ha rám szólnak, miért nem csípem ki magam, miért nem vagyok divatos, azt felelem: »minek az? Ha bejjebb nem látnak...?» Férje dr. *Paupera* Ferenc, orsz. képv., a Földhitelbank vezérigazgatója. — Főbb szerepei: *Márta* (Nagymama); *Célia* (Ahogy tetszik); *Katica* (Te csak pipálj, Ladányi); *Vajda Júlia*

(Lilla); *Phoebe Throssel* (Vén leányok); *Naitang* (Krétakör); *A leánytestvér* (Gyermektragédia); *Suzanne* (Ahol unatkoznak); *Cyprienne* (Váljunk el); *Mici* (Gyurkovics leányok); *Sárika* (Süt a nap); *Blanche* (Új rokon); *Wangel Hilda* (Solness építőmester); *Tücsök címszerepe; Simonyi Vera* (Idegen leány); *Claude* (Husvéti vakáció); *Fruzsina* (Zenebohócok); *Miranda* (Vihar); *Lizavéta* (Szibéria); *A pirosruhás hölgy címszerepe. (Rexa Dezső.)*

Bajor György, színész, sz. 1839-ben Székesfehérvárott, színpadra lépett 1861-ben, Szuper Károly társulatánál.

Bajor Riza, színésznő, sz. 1875. szept. 17-én, Pécsett, színipályára lépett 1899. ápr. 1-én, Kolozsvárott, miután sikerrel végezte el a színészakadémiát. Ezután Bécsbe hívták, ahol Strakosch tanár tanítványa lett. 1901. okt. havában Kölnbe szerződtették.

Bajor Zoltán, színész, sz. 1897. jan. 16-án, Ujpesten. Színpadra lépett 1923. júl. havában.

Bajtai Mária, színésznő, sz. 1906. dec. 23-án, Aradon, színipályára lépett 1928. aug. havában.

Bajthay Mihály dr. szműve: *Gyöngyvirág kisasszony.* Eredeti operett 3 felv. Zene írta: *Köpf* Kálmán, Bem. 1915. szept. 18. *Fővárosi Nyári Színház.*

Bajusz viselete a régi úttörő színészek idején divatos volt. Egykorú arcképekről látjuk, hogy *Jancsó* Pál, *Pergő* Celesztin, *Kilényi* Dávid, *Megyeri* Károly, *Fáncsy* Lajos, — továbbá: *Réthy* Mihály, *Szigeti* József, *László* József, *Füredi* Mihály, *Udvarhelyi* Miklós, *Telepy* György, *Dalfi* Lőrinc, *Szabó* József, *Tanner* István, *Kápolnai* János bajuszt viseltek. Ujabban: *Ney* Dávid, *Arányi* Dezső, *Takács* Mihály, *Pauli* Richárd, *Szendrői* Lajos, *Mihályfi* Ferenc, *Kazaliczky* Antal is bajuszos színészek voltak.

Bajuszi Ferenc, színész, 1833-ban tagja volt a *Dunántúli Színésztársaságnak*, ahol kómikus szerepeket játszott. Egyébként ő készítette a vaklövésekhez a gyutacsokat és a tableaunál ő gyujtotta meg.

Bajza Jenő, Bajza József fia, író, sz. 1840-ben, megh. 1863. okt. 28-án, *Pesten.* Munkája: *Zách Felicián*, tragédia 5 felv. (Művét, halála után, *Zilahy* Károly adta ki, Pest. 1864.)

Bajza József, költő, kritikus, a Nemzeti Színház volt igazgatója, sz. 1804. jan. 31-én, a hevesmegyei Szücsiben, megh. 1858. márc. 3-án, Pesten. Szülei birtokos nemesek voltak. Tanulmányait Gyöngyösön, Pesten és Pozsonyban végezte s 1829-ben ügyvédi oklevelet szerzett, de sohasem folytatott ügyvédi gyakorlatot, mert érdeklődését teljesen az irodalom foglalta le. Kazinczy Ferenc hatása alatt lett író, később Kisfaludy Károly Auróra-körének tagja lett és Kisfaludy halála után ő szerkesztette tovább az *Aurórát. Külföldi Játékszín* cím alatt könyvsorozatot indított, abból a célból, hogy a magyar színtársulatokat ellássa kiváló külföldi szerzők darabjaival. *Kritikai Lapok* címmel 1830-ban indította meg folyóiratát, melyet 1836-ig szerkesztett. Ő tulajdonképen a magyar színházi kritikának is megalapítója és első kiváló művelője. Az addigi csekély műveltségű, dilettáns színházi kritikusokkal szemben az ő kritikái magasan kiemelkednek tudományosan művelt hangjukkal, komoly szempontjaikkal és tárgyilagos szellemükkel. Mikor 1837-ben felépült a pesti állandó (akkor még megyei) magyar színház, Bajzának ajánlották fel igazgatását s ő vonakodva bár, de vállalta e kényes és terhes feladatot és egy éven át keresztülsegítette szervező tehetségével, munkabírásával és szigorú fegyelemtartásával a fiatal színházat a kezdet nehézségein. Figyelme mindenre kiterjedt, kezdve azon, hogy megkövetelte a színészektől, hogy jól tudják szerepeiket, egész a szinpadi öltözködés apró részleteiig s az akkor még kevés rendhez szokott színészek tőle tanulták a művészi színvonalon álló összjátékot. 1837-ben megalapította az *Athenaeum* c. folyóiratot és annak kritikai melléklapját, a *Figyelmező*-t, Vörösmarty Mihály és Bajza József írták e folyóiratokba a színházi kritikákat és nemcsak a szinre kerülő drámákat bírálták, hanem kiterjeszkedtek a színészek játékára is, figyelmeztetve őket hibáikra, de elismerve azt is, ha valamit jól csináltak. Bajza

1847-ben Széchenyi, Kossuth és Wesselényi rábeszélésére még egyszer elvállalta a Nemzeti Színház igazgatását, de csak 8 hónapra. *Szózat a Pesti Magyar Színház ügyében* cimmel (1839.) röpiratot is adott ki, amelynek nagy hatása volt az állandó fővárosi magyar színpad ügyére.

Bajzáth György András, kir. tanácsos, országgyülési követ, sz. 1791. nov. 29-én, *Tatán,* megh. 1869. ápr. 3-án, *Pesten.* 1812-ben *Fejérmegye tb. aljegyzője* lett. *1819-ben a székesfehérvári »játékszíni dekorációk« főigazgatója volt.* — Mint dúsgazdag úr, *bőségesen támogatta a székesfehérvári színtársulatot.*

Bak Béla, operaénekes, a milanói operaház volt tagja, 1879. jun. 10-én fellépett a Nemzeti Színházban a *»Varázsfuvola« Sarastro* szerepében.

Baklanoff György, orosz baritonista, sz. 1882-ben, *Szentpétervárott.* Eredetileg ügyvéd akart lenni, de énekhangját már fiatal korában felfedezték és 17 éves korában fellépett a cári operában. Nálunk 1912. március 12-én lépett fel először mint a bécsi opera tagja a Népoperában. 1925. szept. 22-én a Városi Színház vendége volt. Nemcsak színes és erőteljes baritonjával válik ki, hanem éneklésének drámai kifejező voltával és kitünő színészi játékával is. Nálunk főleg a Fausttal és a Rigolettoval volt nagy sikere. — Felesége: *Lipkovska* Lydia, énekesnő. (L. o.)

Bakó Lajos, színész, sz. 1884-ben, *Szatmárt.* Iskoláit u. o. végezte. 1902-ben lépett a színipályára, Halassy Béla színigazgatónál. Először énekesnek készült s az akkori repertoire-operettek főszerepeit énekelte, mint baritonista. (Rip, Henry márki, Madarász, Lindorf, Hoffmann meséi stb.) Később áttért a drámai szerepkörre és a vidék kisebb-nagyobb városaiban működött mint színész és rendező. Ekkor főbb szerepei voltak: Ocskay brigadéros, Svengali, Lucifer, Baracs Imre, stb. A világháborút mint tart. tiszt végigharcolta az utolsó óráig, amikor súlyos fejlövést kapott. Leszerelése után Heltai Hugó igazgatóhoz szerződött mint igazgatóhelyettes, főrendező és színész. Nyugalomba vonulásával a gyöngyösi műkedvelőkkel rendez színielőadást, egyben a városnál tisztviselői állást tölt be. — Neje: *Láng* Juliska, színésznő, sz. 1883-ban, Nagyváradon. A színiiskola elvégzése után kórusba szerződött, ahol lelkiismeretes működéséért nagyrabecsülték, úgyannyira, hogy nem is vágyódott önálló szerepkört betölteni s mint ilyen ment később nyugalomba.

Bakó László színész, a Nemzeti Színház örökös tagja, a Petőfi Társaság költagja, sz. 1872. nov. 21-én, *Sárközujlakon* (atyja: hetei Bakó Ignác, anyja: Csernátonyi Vajda Lujza). Gimnáziumi tanulmányait Budapesten végezte, 1895-ben, a színiakadémián végzett, ugyanakkor a Nemzeti Színház tagja lett. Első fellépése 1895. jún. 11-én a »Bánk bán« Petur-jában volt. A kritika nagy elismeréssel fogadta, dicsérte szép színpadi alakját, férfias, erős organumát és felfogásának intelligenciáját. A siker melléje szegődött. 1898-ban kitüntették a Farkas—Ratkó-díjjal. Énektanulmányokat is folytatott a németországi Iffert-nél. 1912. jún. 14-én a »Rigoletto« címszerepében vendégszerepelt a Népoperában és 1917. jan. 12-én a »Gólem« daljátékban ugyanott. Később lemondott operai vágyairól, annál többet szerepelt a Nemzeti Színháznál, melynek 1920. szept. 2-án örökös tagja lett. Kétszer nősült, első felesége gálochi *Temesváry* Irma (mh. 1913. jan. 13.), második neje *Lencz* Hedvig, színésznő. Nevezetes szerepei közül 1914. március 23-án játszotta Lear királyt, jóval előbb Ádámot és Macbethet. 1924. jún. 21-én 25 éves Nemzeti Színházi működése jutalmául az aranygyűrűvel tüntették ki, 1928. márc. 11-én a Petőfi Társaság költagjává választotta. Nevezetes szerepei: Brutus, Ádám, Mirabeau, (Mária Antónia), Wesselényi (A híd), Iskariót, Coriolanus, Ramiro (A boszorkány), Antonius, Othello, Bánk bán, Lear, Macbeth, Shylock, Marokkói herceg (Velencei kalmár), Werbőczy (Mohács), Török Mihály (Piros bugyelláris). 1929. jan. 26-án emlékezetére a Nemzeti Színház előadta »A fekete lovas« című színművet. Puritán, nagyvonalú, tragikus színész volt, erejét bizonyítja, hogy Arany, Vörösmarty, de különösen Petőfi-versek szavalá-

sával ép olyan megrendítő hatást tudott elérni, mint kitöréseivel a színpadon. Megh. 1928. aug. 5-én. Nagy pompával temették a Blaha Lujza-térről, a Nemzeti Színház nevében Mihályfi Károly búcsúztatta s az ország kisérte kerepesi temetői díszsírjába. *(Miklós Jenő).*

Bakonyi Ilona, színésznő, sz. 1870. dec. 11-én, *Budapesten.* Szinipályára lépett 1894. márc. 21-én. 1926. dec. 1-én nyugdíjazták.

Bakonyi István, színész, sz. 1841-ben, megh. 1909. jún. 2-án, *Budapesten.* Pályáját *Gárdonyi* Antalnál kezdte, 1860-ban. Ő alakította az első magyar daltársulatot Pesten, 1864-ben, a *Komló*-kertben. 1880. jun. 1-én a Nemzeti Színház súgója lett. — Neje: *Balogh* István (l. o.) leánya, Etel, jónevű vidéki primadonna volt. A 70-es években *Miklóssy* Gyula pesti színházánál működött és itt Offenbach operettjeinek cimszerepeit énekelte, majd férjénél, a Beleznay- és Komló-kert társulatánál működött. Innen az Operához szerződtették, ahol 30 évi működés után 1905. jan. 1-én nyugalomba vonult.

Bakonyi Károly, (szigetszentmiklósi) író, színműíró, földművelésügyi miniszteri tanácsos, sz. 1873. júl. 29-én, *Nagyváradon,* megh. 1926. okt. 25-én, *Budapesten.* Atyja, B. Károly, irodalmi műveltségű úr volt, ő fordította németre elsőnek *Herczeg* Ferenc munkáit. B. K. fiatalon feltűnt finoman megírt, magyar levegőjű novelláival, emellett elvégezte a jogot és a földművelésügyi minisztériumba került. A modern magyar operettirodalomban ő volt az első, aki műveivel átlépte az ország határait és az egész világot bejárta. *Sárga-rigó* című színművét a szegedi Dugonics Társaság megjutalmazta. *Kun László* című színművét a Nemzeti Színház 1906. febr. 23-án hozta színre, a *Sárga kesztyű* című katonadrámáját pedig a Vígszínház mutatta be figyelemreméltó sikerrel, 1922. febr. 4-én. Sikereinek igazi területe azonban a zenés színpad volt. *Martos* Ferenc társaságában megírta a *Bob herceg* librettóját és ezzel egy csapásra a magyar operettszövegírók első sorába emelkedett. Legnagyobb és legjelentősebb sikerét azonban a *János vitéz*-zel (l. o.) aratta, mely az idők folyamán nemzeti daljátékká klaszszicizálódott. Ez a daljáték *Heltai* Jenő verseivel, *Kacsóh* Pongrác nagyszerű zenéjével 600-nál többször került színre a Király Színházban és külföldi bemutatásain is egészen különleges sikereket aratott. *Tatárjárás* c. operettjével (l. o.) ő vezette be a a fiatal *Kálmán* Imrét és ezzel az operettjével nyitott utat a magyar operett későbbi nemzetközi sikereinek. A *Tatárjárás*-t 160-szor játszották a Vígszínházban és játszották sokezerszer az egész világon. Bakonyi Károly ezután (*Szirmai* Albert zenéjével) gyors egymásutánban megírta a *Mágnás Miská*-t (bem. 1916. febr. 2., 100-adszor 1916. máj. 22-én került színre) és a *Gróf Rinaldó*-t (bem. 1918. nov. 7. Király Színház.) Egyéb művei: *Obsitos,* népszínmű 3 felv. Bem. 1910. márc. 16. Vígszínház. *Hamupipőke,* játékopera. Zenéjét szer.: *Buttykay* Ákos. Verseit irták: *Farkas* Imre és *Gábor* Andor. Bem. 1912. okt. 26. M. Kir. Operaház. *Rákóczi,* daljáték 4 felv. Verseit írta: *Enárődi* Sándor és *Pásztor* Árpád. Zenéjét szerz.: *Kacsóh* Pongrác. Bem. 1907. nov. 20. Király Színház. *Szent Péter esernyője,* szmű 3 felv. Társsz.: *Martos* Ferenc. Bem. 1907. okt. 7. Magyar Színház. *Nemtudomka,* operett 3 felv. Zenéjét szerz.: *(Harsányi Zsolt* verseire) *Huszka* Jenő. Bem. 1914. jan. 14. Király Színház. *A kis király,* operett 3 felv. Társszerz.: *Martos* Ferenc. Zenéjét szerz.: *Kálmán* Imre. Bem. 1914 jan. 17. Népopera.

Bakos Emilia, színésznő, sz. 1884 febr. 23-án, Makón. Szinipályára lépett 1907-ben.

Bakos Gyula, színész, sz. 1899 jan. 31-én, Székesfehérvárott. Szinipályára lépett 1923 május havában.

Bakos János, a Kassai Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, a szinügyi bizottság tagja, sz. 1823-ban, megh. 1881 jul. 18-án, *Kassán.* A kassai szinházi-alap gyűjtésében tevékeny munkát fejtett ki.

Bakos László, színész, sz. 1893. dec. 27-én, Csabrendeken, Zalam. Szinipályára lépett 1924 jul. 1-én.

Bakos Márton, 1808-tól súgó volt a kolozsvári magyar színtársulatnál. (További működéséről nincsenek adatok).

Baksai (Baksa) **Lajos,** színész, sz. 1841-ben, *Keszthelyen,* megh. 1926-ban, *Budapesten.* Színipályára lépett 1872-ben, Bokody Antalnál. Nyugalomba vonulása után az Orsz. Színészegyesület Színészképző-iskolájában gondnoki állást nyert. Neje: *Hannauer* Etelka, színésznő, sz. 1856-ban, *Szabadkán,* megh. 1928. febr. 15-én, *Budapesten.* Színipályára lépett 1875-ben, Szabó Antalnál.

Baksay Judit, operaénekesnő. (Lásd: Gyöngyi Jolán).

Baktai József, színész, sz. 1882 márc. 12-én, Hódmezővásárhelyen. Színipályára lépett 1911. jún. havában.

Baky Gábor, a régi vándor-színigazgatók egyike, aki 1827-től »sok babért aratva vitte kormányzását s Hazánk kegyes fiainak s Szépeinek kegyes pártfogását annyira megnyerte, hogy igazgatását ezideig dicsőül önerejével vihette« — jegyzi fel róla egyik krónikása. 1834. év közepén *Komáromban* van, nov. 9-től dec. 14-ig *Győrött;* 1835-ben ismét *Győrött.* 1840. márc. 6-án ujra engedélyt kap, hogy Győrbe bevonulhasson. Első neje: *Kovács* Anna, drámai színésznő. *Leánya: Amália,* szintén színésznő. *Második neje: Rákóczi Rácz Szabó* Terézia, sz. 1811-ben, *Kecskeméten,* ismert színésznő volt vidéken. Megh. 1898. okt. havában, *Kúnszentmiklóson.*

Balabán Imre, karmester. A *Zeneakadémiát* 1910-ben végezte. Ez év aug. havában a reichenbergi városi színház szerződtette karmesternek.

Balalajka, gitárhoz hasonló hangszer, orosz parasztok használják. (2—3 bélhúr van rajta).

Balás Bálint, színész, sz. 1886 ápr. 28-án, Győrben. Színipályára lépett 1904-ben.

Balás Frigyes (sipeki), megyei főjegyző, író, szerkesztő, sz. 1834. márc. 6-án, Rimaszombaton, megh. 1879. júl. 18-án, Elemére (Torontál m.). Hosszabb ideig a »Hölgyfutár« szerkesztője volt. Színművei: *A falu bolondja; Vándormadár; Én vagy ő,* vj. 2 felv.; *Vihar alatt,* vj. 1 felv.; *Barátság-e vagy szerelem,* vj. 3 felv. (1859); *Honvédhuszárok* (Almási Balogh Tihamérral, 1861); *Puszták fia,* népsz. 3 felv. (1863); *Egy rejtett galamb története,* szmű 4 felv. (1870.).

Balassa Ármin, dr., író, lapszerkesztő, ügyvéd, sz. 1861. aug. 4-én, *Hódmezővásárhelyen,* megh. 1924. jan. 12-én, *Szegeden,* ahol lapszerkesztő volt és a városi közélet szereplő tagja. A vidéki színészet ügyéért ő folytatta a legnagyobb küzdelmet. Állandóan agitált a vidéki színpadok műsoráért; ő vitte keresztül a vidéki színházak állami szubvencióját és az Országos Színészegyesületben ő vitte diadalra azt a küzdelmet, amelyet a vidéki német orfeumok ellen folytattak. A *Dugonics Társaságban,* amelynek osztályelnöke volt, számos drámapályázatot iratott ki és az ő akciójára írta ki Szeged város is akkor igen jelentős kétszáz aranyas drámai pályázatát. Színművei: *Szerelem gyermekei. — A zúgi begyes,* népszmű (1880—84). Több vidéki színpadon mutatták be. *Szegény Laci,* népsz. 3 felv. (Ezt *Borúra derü* c. alatt is előadták Hódmezővásárhelyt, 1887. szept. 23.) *A cégér,* népsz. 3 felv. 1893-ban a *Népszínház pályázatán dicséretet nyert.* Zen. szerz.: *Dankó* István. *A földönfutó,* népsz. Zen. szerz.: *Dankó* István. Bem. 1897. szept. 25-én, *Óbudai Kisfaludy-színházban. Parasztszivek,* parasztdráma 1 felv. Bem. 1898. dec. 21. *Szegeden. Hódmezővásárhelyen* 1899. aug. 31. a *nyári színkör megnyitó darabja* volt. — *Könyve: »A szegedi színészet államosítása érdekében.«* Közgyülési beszéd. Szeged, 1896.

Balassa Emil, író, hirlapíró, sz. 1888. szept. 11-én, *Budapesten.* Eredetileg a mérnöki pályára készült. Újságírói pályáját az *Egyetértés* c. napilapnál kezdte, 1910-ben. Több napi- és hetilap munkatársa volt. Rengeteg kabaréverset és egyfelvonásost írt; több pesti kabarénak volt dramaturgja és művészeti igazgatója. 1920. május havában a *Színházi Világ* felelős szerkesztője volt. Munkái: *Szilveszter,* ope-

rett 3 felv. (társszerző Uray Dezső), zen. szerz.: Marton Géza. Bem. 1920. dec. 10. *Revü-Színház.* — *A feleség csókja,* zenésjáték 3. felv., zen. szerz.: *Szánthó* Mihály, bem. 1923. márc. 31. *Várszínház.* — Csókbakter, operett 3 felv. (írták: Hardt és Schwartz), bem. 1919. okt. 18. *Revü Színház.* — *Angyalka,* operett 3 felv. Zen. szerz.: Robert *Stolz,* ford. Kardos Andorral, bem. 1902. júl. 24. *Scala színház.* — *A szerelem királya,* operett 3 felv. Zen. szerz.: Paul *Lincke,* bem. 1920. okt. 16. *Revü Színház.*

Balassa Ernő, színész, sz. 1897. márc. 20. Debrecenben. Színpadra lépett 1922. júl. havában.

Balassa Erzsébet, színésznő, sz. 1897. szept. 10-én, Budapesten. 1923-ban végezte az Országos Színészegyesület iskoláját. Szép reményekkel indult neki a pályának, voltak apróbb sikerei is. Játszott Budapesten *(Magyar Színházban),* azután vidékre került, majd újra visszajött Budapestre, de nem tudott a pesti színpadokon szerephez jutni és ezért 1924. dec. 31. öngyilkos lett.

Balassa Imre, író, a Nemzeti Színház egykori tagja, sz. 1886. nov. 25-én, *Szegeden.* Az országos Magy. Kir. Színművészeti Akadémiát végezte. Mint színésznövendék, az Akadémia nyilvános vizsgaelőadásainak több alkalommal volt a rendezője. Az Akadémia elvégzése után a Nemzeti Színházhoz került. Rendezői ambicióit nem elégítették ki, mint színészt is mellőzték, ezért a Nemzeti Színháztól és *a színészettől megvált.* — A világháború alatt a mozgósítás első percétől kezdve a háború végéig hadiszolgálatot teljesít. Harminckét hónapig harctéri szolgálatban volt és egész sereg hadi kitüntetést szerzett. 1912. ősze óta, mikor a Nemzeti Színháztól megvált, irodalommal és hírlapírással foglalkozik. Belső munkatársa volt a Pesti Naplónak, Az Ujságnak, a Nemzeti Ujságnak, hosszú ideig egyik szerkesztője a Pesti Hírlapnak. Hetilapoknak, revüknek munkatársa. Ő alapította 1923-ban az Esti Életet. Jelenleg az Uj Nemzedék belső munkatársa. Irodalmi és művészeti problémákkal foglalkozik. Mint kritikus, bírálataiban bőven, *részletesen, elemző módon foglalkozik a színész munkájával* és a rendező produkciójával. Kritikai pályája 1912-ben kezdődik. A háború előtti években az »Élet« c. szépirodalmi hetilapnak kritikusa és szerkesztőbizottsági tagja, szinházi kritikusa a »Kulturának«. Kárpáti Aurállal és Halasi Andorral együtt írták a »Kritika« c. folyóiratot, amely kizárólag bírálattal foglalkozott, állandó munkatársa volt Bárdos Artur színházi hetilapjának, a »Színjáték«-nak és a »Magyar Kultúrá«-nak. Helyettes szerkesztője a »Hadügyi Szemlé«-nak, majd a »Külügy-Hadügy«-nek. A háború után Az Ujság színházi kritikusa, majd a Nemzeti Ujságban írta kritikáit a Nemzeti Színház premierjeiről és ugyanannak a lapnak *színházi rovatvezetője* volt. Az elmult években hétről-hétre írt erősen harcias szellemű színházi bírálatokat és polémikus színházi cikkeket a Képes Krónikába. Első könyve még színészkorában jelent meg, a címe: Színpadi problémák (Budapest, 1912.). Későbbi könyvei hosszabb szünet után jelennek meg.

Balassa Jenő, színész, a *Vígszínház* tagja, ismert mesemondó, sz. 1859. máj. 30-án, Jászárokszálláson, megh. 1926. aug. 4-én, Budapesten. (Atyja, Schweiger Mátyás volt.) Már a Markó uccai főgimnázium önképzőköri gyűlésein feltünt színészi képességeivel. Érettségi után egyetemre iratkozott, ahol két szemesztert hallgatott. Egy este betévedt a Nemzeti Színházba és egyszerre elfogta a vágy, hogy színésszé legyen. Színészakadémiára iratkozott, ahonnan 1882. okt. 15-én szerződésbe lépett Lászy Vilmosnál, 1884—85-ig Csóka Sándor az igazgatója, 1886-ban Somogyi Károlynál, 1889—1890-ben Valentin Lajosnál, 1891-ben Leszkay András igazgatónál működik. 1896-ban a megnyíló Vígszínházhoz hívták meg, melynek azóta oszlopos tagja volt. Hosszú ideig a Színészegyesület iskolájának tanára is volt. Keze alól egész sereg kitünő színész került ki, akik nagy hálával gondolnak mesterükre, Basa bácsira. Mert így nevezték őt már 1900. óta és a színháznál és barátai között mindenkinek Basa bácsi volt. Ezt a nevet a gyermekektől kapta, akiknek

hosszú éveken keresztül mesélt. A francia vígjáték pezsgőhabkönnyedségű szelleme, vagy bukfencet hányó bohózatos vídámsága egyformán tökéletes megszemélyesítőre akadt Balassa Jenőben. A Vígszínház történetében színészi működése felejthetetlen marad, mert számtalan estén mentette meg a Vígszínház egy-egy előadását, amikor a színre kerülő darab főszereplője hirtelen megbetegedett. A beugrásoknak valóságos mestere volt. Sokszor megtörtént ugyanis, hogy egy-két órával az előadás előtt kellett valamelyik nagy vezetőszerepet elvállalnia és ő mindannyiszor becsülettel felelt meg ennek a rendkívül nehéz színészi feladatnak. Éveken át az Országos Színészegyesület tanácsosa volt. 30 éves művészi és 15 éves tanári működése jubileumát 1912. nov. 17-én ülte meg; ugyanakkor a Színészegyesület iskolájában leleplezték mellszobrát. 1925. szept. 1-től az Egyesület nyugdíjas tagja volt. Ez év november hó 1-én a Színházi Élet áldozatkészségéből leleplezték sírkövét. — Neje: *Fátyol* Klári, cimbalomművésznő, F. Károly cimbalomművész (1830—1888. nov.) leánya, sz. 1881. júl. 12-én, Nagykárolyban. 1901-ben a vígszínházi színésziskolát befejezve, vidéken színésznő volt, de 1903-ban a pályáról lemondott. — Fia: B. *János*, színész, sz. 1903. aug. 7-én, Nagymaroson. 1924—25-ben a Magyar Színház tagja volt, 1926-ban Miskolcon működött, 1927-től újra a Magyar Színház tagja.

Balassa József, író, hírlapíró, sz. 1886. Szegeden. Hírlapírói pályáját Szegeden kezdte, majd Budapestre került a *Pesti Naplóhoz*. A háborúban mint tiszt szolgált s olasz fogságban is volt. Hazatérve, a *Világ, Tőzsdei Hírlap*, majd a *Nemzeti Ujság* szerkesztőségében s az Athenaeum kiadóvállalatánál is dolgozik. Nagyon sok színházi kritikát írt a lapokba s több színművet fordított, többek közt *Strindberg: A pajtások* c. szművét. Első előadása 1911. okt. Szeged.

Balassa Károly, (kislődi) színigazgató, sz. 1852-ben, Bódén (Veszprém m.). Színésszé lett 1869. nov. 15-én, *Kocsisovszky* Jusztinnál. 1877-ben a Nemzeti Színházhoz szerződtette *Paulay* Ede, ahol rövid ideig működött, később (1880-ban) *Gáspár* Jenő, majd *Fáy* János társulatának tagja. 1881—1886. színigazgató volt. Első neje: *Schönauer* Hermengilda, színésznő, sz. 1860-ban, Asszonyfán. Színipályára lépett 1876. május 3-án, Kolozsvárott. Második neje: *Berki* Ida, énekesnő.

Balassagyarmaton 1824. szept. 6-án *Ujfalussy* Sándor színigazgató működött, tagjai közül *Ujfalussyné, Hetényi, Göde, Koncz* neveit említi a *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1824. 25. száma. 1826-ban és 1835. márc. havában *Balogh* István játszik itt. 1835. okt. 18-án a miskolci társulat jött ide, — a tagok között volt: *Déryné, Bartha, Telepy, Hetényiék, Kilényi, Széppataky Johanna, Latabár* Endre, *Klára* leányasszony. *(Honmüvész)*. 1839. nov. havában *Hevesi* Imre színigazgató játszik itt. 1845. jan. *Chiabay* Pál társulatát hívták meg. 1858. szept. havában *Kocsisovszky* Jusztin, 1859. júl. havában *Hubay* Gusztáv társulata keresi fel a várost. A nyári színkört egy erre a célra alakult részvénytársulat létesítette, 1875-ben. Mostanában a »Casino« szálló színháztermében szoktak előadásokat tartani, leginkább február-március hónapokban. A színügyi-bizottság elnöke a város polgármestere, előadója a városi jogügyi tanácsnok. Utolsó 5 év alatt Sajó Vilmos, özv. Miklósy Gáborné, Halmi Jenő és Tarr Béla színtársulata játszott B.-on. A színházi terem befogadóképessége 300 ember. A közönség a súlyos anyagi helyzet miatt nem képes kellőleg támogatni a társulatokat, mert hiszen Balassagyarmat most határváros. 1928—29. évben Tarr Béla színigazgató színikerületébe tartozik.

Balassi Menyhárt árultatása, régi magyar dráma, melyet 1569-ben adott ki Karádi Pál *Comoedia Balassi Menihart árultatása* címmel. Régi drámairodalmunk legjelentősebb alkotása, amely sötét színekkel, keserű szatírával mutatja meg a 16. század főurainak kapzsiságát, kegyetlenségét és politikai megbízhatatlanságát. Nemcsak drámairodalmi, hanem erkölcstörténeti szempontból is kiváló mű, a kettős királyság korának komor, de hű tükre. Szerzője ismeretlen, némely kutató

Bán Felicia

Gr. Bánffy Miklós

Bánó Irén

Bánhidy Ilona

Bánó Mihály

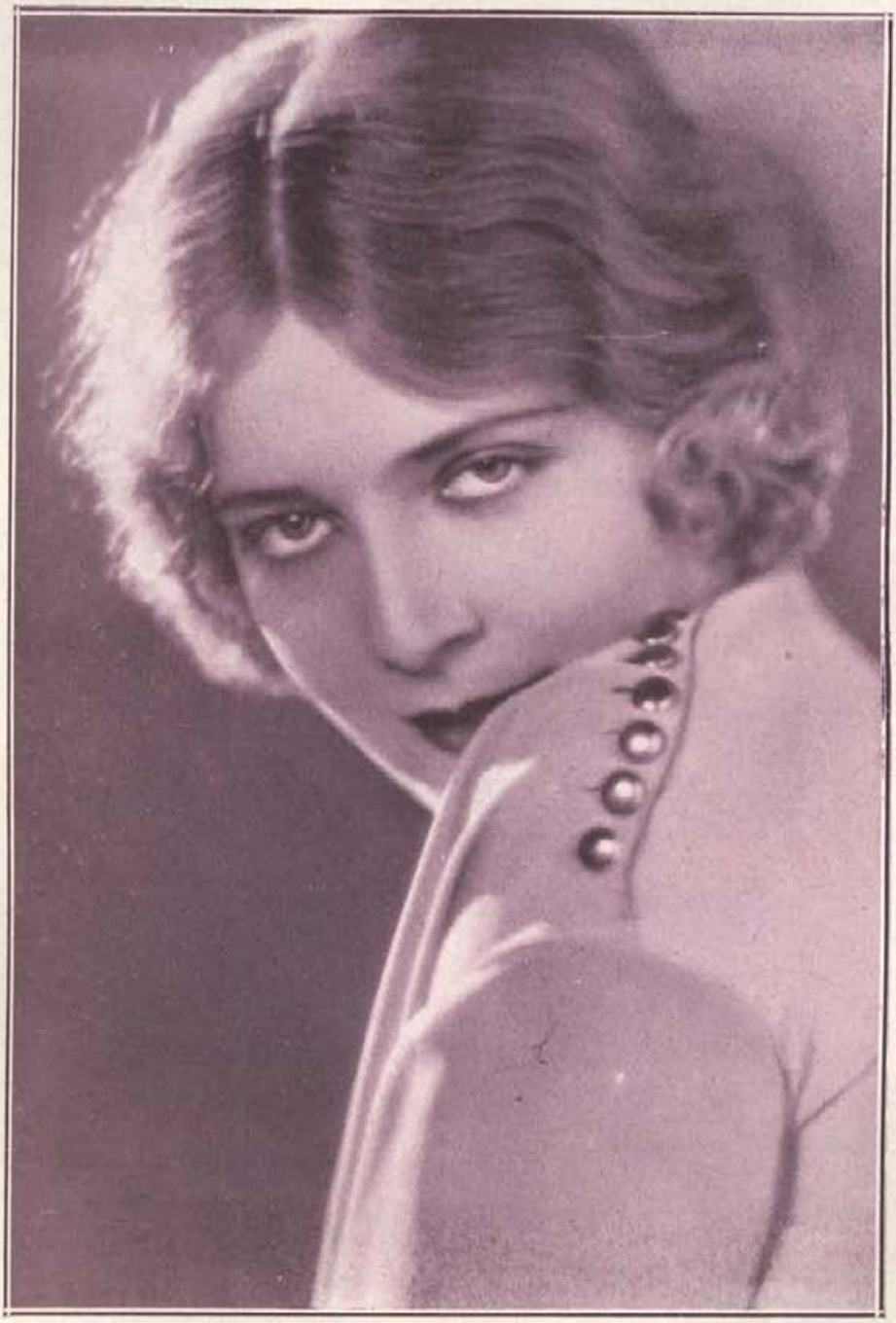

Bánky Vilma

Karádi Pál temesvári unitárius szuperintendenst, aki a könyvet kiadta, tartja szerzőjének, mások szerint *Bornemissza* Péter, a híres protestáns lelkipásztor és író írta. A darab 5 részből áll, az első, negyedik, ötödik rész két-két jelenetből, a második és harmadik egy-egy jelenetből áll. Egyetlen ismert nyomtatott példányát a Magyar Tud. Akadémia könyvtára őrzi.

Balássy Antal, pesti polgár kezdeményezte *Molnár* György budai színházának megalapítását, de élénk részt vett a *Népszínház* megteremtésében is.

Balaton Mária, színésznő, sz. 1908-ban, Kalocsán. Színipályára lépett 1925. márc. 27-én.

Balatonbogláron *Irsay* B. Zsigmond színtársulata jár elsőízben, 1885. júl. 14-én.

Balatonfüredi színészet. 1816 után *Kilényi* Dávid társulata talál itt otthont a bálteremben. 1821 jul. 29-től aug. elejéig *Balogh* István játszik itt. Az első napon Ruzitska kolozsvári karmester által *Kotzebue* szövegére írt legrégibb magyar opera, a *Béla futása* került színre, a másodikon három kis darabból álló *Quodlibet*, benne *Kócsi Horváth* József színésznek *Ujholdvasárnapi gyermek* című műve, harmadnap Kotzebue *Zürzavar* című vígjátéka, búcsúzóul pedig *Kisfaludy* Károly *Kemény Simon*-ja, tablóval. József palatinus hitvesének, Mária Dorottya főhercegnőnek első ottüdülése a felsőbb körökben egy csapásra divatba hozta a szép fürdőhelyet. Attólfogva a dunántúli megyékben vándorló színészek is rendszeresen felkeresik a nyári hónapokban Balatonfüredet. 1825-ben a fehérváriak játszanak, Horváth József és Komlóssy Ferenc társigazgatósága alatt. Milyen otthont nyujtott Füred az első apostoloknak? Az aktorok fából tákolt félszerben tanyáztak, díszleteikkel és tűzhelyükkel; derékaljuk: földre hintett szalma. Modern darabokban a tagok nappal viselt ruháikban léptek fel, vitézi játékokhoz vendég uraktól kölcsönöztek magyar öltönyöket, népies kellékeket meg a környékbeliektől, biléta fejében. Ebből a siralmas állapotból kívánta kiemelni Kisfaludy Sándor színészetünk úttörőit, akiknek nagy küldetést szánt. Kisfaludy 1827-ben kezdte meg az izgatást színházalkotó terve érdekében. A következő évben pedig már nyiltan is fellépett Vas vármegye közgyűlésén, kettős indítvánnyal: 1. a dunántúli megyék segítségével szerződtessék fejlődésreképes, állandó jellegű színtársulat, melynek megerősödését a gondos támogatáson kívül a gondos ellenőrzés is elősegítse; 2. a Dunántúl színészete jusson tisztes hajlékhoz, hogy művelőit ne helyezzék egy sorba a vásári csepűrágókkal és medvemutogató cigányokkal. Vasmegyében Kisfaludy — sógorának, Szegedy Sándornak hatháatós buzgólkodása mellett — elérte a legfontosabbat: ügyét életbevágó nemzeti kérdésként tárgyalták. A következő évben végleg megalakult a dunántúli színjátszó társaság. 1830-ban pedig a zalaegerszegi megyei közgyűlés foglalkozott nagytekintelyü táblabirájának, Kisfaludynak a színház ügyében beadott kérvényével. A megyegyűlés elhatározta, hogy a vármegye maga kér »célarányos« telket a játékszín számára a pannonhalmi főapáttól; a gyűlésen legott gyűjtést indítottak és hamarosan össze is adtak mintegy ezer váltó forintot; a szolgabirák utasíttattak, hogy járásaikban minden nemes embert adakozásra serkentsenek; a létesítendő játékszínt és társulatát a vármegye oltalmába helyezték és Kisfaludy Sándor »közbizodalmú hazánkfia« főkormányzata alá rendelték; átirattal ajánlották az eszmét *Győr-*, *Vas-*, *Veszprém-*, *Somogy-* és *Fehérmegye* atyafiságos buzgalmába; végül kimondták, hogy a füredi nemzeti szinházban soha más nyelven, mint magyar nyelven, ne legyen szabad játszani. 1830-iki év őszén kicövekelték a színház telkét a sétálóhely felső, ligetes szélén, a régi, XVII. századi kápolna közelében, mely egy harmincas évekből való rajzon még látható és csak 1846-ban, a jelenlegi Rotunda-templom épitésekor került lebontásra. A játékszín megtervezését és a munkálatok vezetését *Fülöp* József veszprémi főpóstamester és tanult építő vállalta, ingyenesen. A tél beállta előtt a falak a 6 öl széles és 24 öl hosszú alapon már két ölnyire fölhúzattak. Télen minden anyag megérkezvén, 1831 nyarának elején olyan hévvel láttak a munkához, hogy egy rövid

hó alatt az épület tető alá jutott. Csinos, ó-görög homlokzatú, zsindelytetős, 400 személy befogadására alkalmas színház volt, tetején kis torony, tornáca felett óra. Bejáratával a Balaton felé fordult. Fülöp József lelkes munkáján kívül benne volt az épületben a »helikoni gróf« fiának, Festetics Lászlónak (L. o.) hat szép jóni oszlopa, a fürdővendégek s a megyék többezer, buzgón összeadott váltóforintja, a tihanyi apátság húszezer téglája és a fedélhez szükséges gerendái, Kisjókai Szabó István révkomáromi kereskedő 6600 zsindelye s végül benne volt a füredi jobbágyság ingyen vállalt száz igás és ezer kézi napszáma; csak az állami kormányzatnak nem volt benne egy ezüst huszasa sem. Kisfaludy 1831 év július 3-ára tűzte ki a felavatás ünnepét. S ezen a napon a játékszín Komlóssy Ferenc társulata által meg is nyittatott. Társulata a füredi színház megnyíltakor húsz tagból állott. A férfiak közt ott volt *Baranyi* Péter, *Földváry* Vince, *Hubenay* Ferenc és *Tóth* István, az »*Asszony személyek*« sorában pedig *Komlóssyné*, *Körösyné* és a fő csillag, *Hivatal* Anikó, utóbb *Lendvay* Márton neje. Lendvay, valamint a régibb iskola feje: Pergő Celesztin, ebben az évadban sűrűn vendégszerepeltek Komlóssynál. A megnyitó előadáson Komlóssy mondta el a prológust, melyet Kisfaludy írt erre az alkalomra. Ezután a »*Magyar hölgy*« c. vígjáték került színre, mely azonos Karl *Töpfer*: »*Schein und Sein*« c. művével. A nép erre az előadásra ingyen mehetett, másnap megismételték az előadást a nemesség számára, ők azonban fizették a belépti díjat. A színház homlokzatán ezen szavak díszelegtek: »*Hazafiság a nemzetiségnek!*« Később új színház építése körül buzgólkodtak a hazafiak, 1834-ben a *Regélő* azonban azt írja, hogy még nem kész. 1839-ben ugyancsak a *Regélő* (41. számban) már hozza a régi színház látképét Erdős János színész rajzában. A negyvenes évek elején felmerül egy szellősebb színkör építésének kívánsága. A fürdőzők belátták — írja a *Hazánk* és a *Külföld*-ben Roboz István —, hogy itt a szabad lég a legnagyobb kincs; az elzárt színházban pedig nyár derekán kiállhatatlan volt a melegség. 1845-ben gróf Zichy Ödön elnöklete alatt a fürdőtelepen tanácskozmány volt és elhatározták az aréna felállítását; költségeire nyomban alá is iratott 500 pf. Ekkor nyujtott tehát a balatonfüredi vendégsereg másodizben segítőeszközt színészetünknek. De a színjátszókban is élt még a régi hagyomány: az építőanyagot maguk kubikolták a parkban kijelölt térségre. 1846-ban már állt a kőfallal kerített, nyitott színkör. Lakószobája csak kettő volt; az igazgató és a primadonna számára. (Akkoriban *Latabár Endre* — a ma is működő színészdinasztia alapítója — állt a társulat élén). A kisebb szerepek játszói a színpad deszkázata alatt tanyáztak, a főbb tagok részint *Füred* és *Arács* községben, részint egy nagy szőlő elhagyott kastélyában kaptak szállást. Az előadások itt d. u. 4 órakor tartattak; hatkor a zenekarnak már a sétatéren kellett játszania. Egészben az új színkör nem igen felelt meg a várakozásnak, kivált az eső meg zivatar bénította meg sűrűn a fedetlen színház munkáját. Azért a közönség sem kedvelte meg mindjárt — még a »nemzet bárója«-nak, az örökifjú Bizainak nógatására sem — s egyelőre visszavonult az állandó színház zárt falai közé, míg az arénában legfeljebb kötéltáncosok és kócrágók mulattatták az alsóbb néposztályt. 1846-ban *Hetényi* József győri társulata váltotta fel Latabárékat. Nála játszott *Tóth* József, a nagy jellemszínész s utóbb a Nemzeti Színház második generációjának egyik kiválósága. 1847-ben látogatta meg a fürdőhelyet *István főherceg*, Magyarország akkori helytartója, később nádora. S azután jöttek a szabadságharc évei. Ezekben az időkben nem volt Füreden színészet. 1854-ben itt játszik *Molnár* György is. Itt vendégszerepelt *Jókainé*, *Komlóssy* Ida, *Bulyovszkyné*. A szomszédos Füred és Arács községekből parasztszekereken jött a közönség az előadásokra, a karzatot terményekben és aprómarhákban fizették, amiről Molnár György a »Világostól—Világosig« c. munkájában emlékezik meg. A színházat 1860. szept. 10-én restaurálták, gróf *Zichy* Manó lelkes felhívására. 1861 júl. 7-én Molnár György az ujonnan restaurált színkörben megkezdi előadásait. Ekkor egyúttal 12 szobát is építettek a színészek számára. A színpad 7 öl hosszú, 6 és fél öl széles, nézőtere 9

öl hosszú. Van 14 páholya. Az építkezés élén választmány állt, melynek tagjai gr. *Zichy* Manó, a két *Ruβics* báró, gr. *Hunyadi* János, *Jankovics* László, *Krisztiány* Piusz és *Écsy* László. (Ez utóbbit lásd címszavánál). Ez év nyarán Jókainé egy vendégszereplése alkalmával meghűlt, ekkor kezdtek foglalkozni a betetőzés gondolatával. 1865-ben újból javíttták a színkört. Ekkor *Pázmán* Mihály, majd *Bényei* István az igazgató. (A balatonfüredi színkör egyébként arról is nevezetes, hogy ez volt az ország *első* épített színköre). 1927-ben mozgalom indult meg a színkör felépítésére.

(dr. Rédey Tivadar)

Balay Mária, énekesnő. Mint kezdő, 1835. aug. 9. vendégszerepelt a budai színházban. 1837. okt. 21-én Kolozsvárott Kilényi Dávid társulatánál lépett föl a *Tancred* c. daljátékban, a címszerepben. »*Minden mozdulataiban erős és bátor művésznő*« — írja az *Erdélyi Híradó*, 1837. 33-ik számában.

Balázs Béla, tanár, író, sz. 1884. aug. 4-én, Szegeden. Atyja középiskolai tanár volt Lőcsén, onnan Szegedre költöztek. 1906-ban Berlinben tanult. A budapesti egyetemen végezte tanulmányait s tanár lett. Mint író, a Nyugatba kezdett írni, verseket, tanulmányokat, novellákat. 1919-ben Bécsbe, majd innen Berlinbe költözött s mint német ujságíró és filmíró működik. Szűvei ezek: *Dr. Szélpál Margit*, dráma 3 felv. 1909. ápr. 30. Nemzeti Színház. *Az utolsó nap*, dráma 3 felv. 1913. okt. 3. (U. o.) *A kékszakállú herceg*, misztérium 1 felv. 1914-ben bem. a Fővárosi Orfeum színpadán matiné keretében, a »*Nyugat*« rendezésével; mint operát 1918. máj. 24-én mutatták be az Operában. Az egyfelvonásos mű zenéjét *Bartók* Béla szerzette. *A fából faragott királyfi*. Táncjáték. Zen. szerz: *Bartók* Béla. Bem. 1917. máj. 12. M. Kir. Operaház.

Balázs Emma, (Blazsovits Eugénia), színésznő, 1877. jún. havában *Balogh* György társulatánál, Balassagyarmaton, a színház öltözőjében összeégett és meghalt.

Balázs Ilka, színésznő. Színpadra lépett 1863. jún. 12. 1878. jan. 1. férjhez ment *Jánosy* István tápiószelei postamesterhez. Megh. 1888. febr. havában, *Cegléden*.

Balázs István, karénekes, sz. 1900. jún. 10. Budapesten.

Balázs István, színész, sz. 1902. ápr. 14. Zalapákán (Zala m.). Színipályára lépett: 1922. aug. havában.

Balázs Margit, színésznő, sz. 1900. jan. 11. Budapesten. Színipályára lépett: 1923. ápr. havában.

Balázs Márton, karénekes, a Király Színház tagja. 1902-ben kezdte pályáját. Több apró humoreszket írt a Magyar Figaróba, melynek *Bali* néven munkatársa volt. Megh. 1914. nyarán, *Alsónémedin*.

Balázs Miklós, zeneszerző. Színpadi munkája: *Dicsőfalvi*, operett 1 felv., szövegíró: *Harsányi* Zsolt. Bem. 1916. máj. *Kolozsvár*.

Balázs Sándor, (kászonfeltizi), író, sz. 1830. dec. 26. Kolozsvárott, megh. 1887. aug. 1. Budapesten (öngyilkos lett). Iskoláit Kolozsvárott végezte, majd Pesten mérnöknek készült. 1848-ban részt vett a szabadságharcban. Kedvelt novellaíró és humorista volt. 1881-ben a Nemzeti Színházhoz került, ahol *Peterdi* néven könyvtáros volt. — *Neje: Bognár* Vilma, kiváló énekesnő. (Lásd: Balázs Sándorné.) Színművei: *Miért nem házasodik meg a sógor?* Ered. vj. 1 felv. (1871); *A strike*, ered. népsz. 3 felv. *(Szigligeti* Edével együtt, 1872); *Égben*. Pályakoszorúzott vj. 2 felv. (a nőemancipációt karrikírozza); *Amerikai párbaj*, dráma 4 felv.; *A kis árva*, vj. 1 felv.; *A kőrösi lány*, népsz. 3 felv.; *A pesti vízvezeték*, vj. 1 felv. 1872. okt. 30-án *Miklóssy István-téri színházában* (megnyitó előadás keretében); *A boldogult*, vj. 1 felv.; *200 év múlva, vagy a nőemancipáció*, boh. 3 felv. Bem. 1876. okt. 29-én, *Debrecenben*.

Balázs Sándor, író, szül. 1883. a sopronmegyei Beleden. Iskoláit Pozsonyban és a budapesti egyetemen végezte s tanár lett Székelyudvarhelyen. Több drámájával akadémiai pályadíjat nyert. Szé-

kelyudvarhelyről küldte be *Feleségünk* c. vj.át a Magyar Színházhoz, ahol 1913. szept. 27-én sikerrel került színre. Másik darabja, az *Álarcosok*, szmű 3 felv. Első előadása 1921. jan. 4., a Nemzeti Színházban aratott sikert. Több apróságát sikerrel adták a Modern Színpadon (most: Andrássy-úti Színház).

Balázs Sándorné Bognár Vilma, énekesnő, sz. 1845. okt. 5. Pesten, megh. 1904. június 3-án, u. o. Már 3 éves korában, mint egyik gyermek a »Normá«-ban, majd 15 éves korában, 1860. jan. 23-án a »Csikós« Rózsi-jában fellépett a Nemzeti Színházban, melynek 1861-ben tagja lett és hangja tisztaságával, erőteljességével és ritka hajlékonyságával méltó feltünést keltett. 1862-ben Balázs Sándor (L. o.) író neje lesz. 1863-ban Olaszországba megy és tovább képezi hangját. 1864-ben visszajön Pestre és a *Zsidónő* hercegnőjében diadalt arat, majd három év múlva Hollandiába hívják, hol szintén hírnevet szerez és a *leydeni Musikverein* tiszteletbeli tagjává választja, 1870-ben. Innen *Drezdába* szerződik, de már 1871-ben újra a Nemzeti Színház tagja. 1883-ban visszavonult és énekiskolát nyitott és e téren is számottevő eredményt ért el. Főbb szerepei: *Suzanne* (Figaro lakodalma), *Margit* (Faust), *Gilda, Norma, Királynő* és *Valentina* (Hugonották), *Inez* (Afrikai nő), *Amina* (Alvajáró), *Melinda, Izabella* (Ördög Róbert), *Dinorah, Katalin, Lucia, Eudoxia* (Zsidónő), *Ophélia, Elvira* (Don Juan), *Fluthné* (Windsori víg nők).

Balázsfalván, (Alsófehér m.), 1845. jún. 7-én magyar színészek kaptak játszási engedélyt, *Námesy* István vezetésével. Az új gyógyszertári épületben tartották az előadásokat. Első előadásul a »Szökött katona« került színre. »Ez egy egészen új jelenet, ugyanis eddig Balázsfalva magyar színészeket nem látott!« — írja a *Vasárnapi Ujság,* Kolozsvár, 1845. jún. 21.

Balázsy Sándor, színész, sz. 1857-ben, megh. 1923 ápr. 21-én, *Budapesten.* Színész lett 1875-ben. Kolozsvárott is működött. 1902. nov. 8-án *Győrött* jubilált, Moliére »Fösvény«-ében. 1910 márc. 1-én nyugalomba vonult.

Balázsy Sándorné Szöllősy Ilona, színésznő, sz. 1862-ben, *Szabadkán.* Tanítónőnek készült, de hajlama a színészethez vonzotta. Szabadka városa művészi kiképzésére ösztöndíjat adott, amit azonban nem vett igénybe, hanem képezdei vizsgája letétele után, 1882. aug. 15-én, Miklóssy Gyula nagykőrösi társulatához szerződött. Ezután 1883-ban Nagy Vincéhez kerül Szegedre, 100 forint havi gázsival és részt vett az ujonnan megnyíló színház ünnepélyes felavatásán. 1884-ben az új színház porrá égett, innen nyári állomásra Nagyváradra ment, hol *Balázsi* Sándor (l. o.), az akkor már kiváló jellemszínész és rendező felesége lett. Nagy Vince lemondása után mindketten Tóth Bélához Szabadkára, majd Mosonyi Károly pozsony—temesvári társulatához, később pedig Csóka Sándorhoz, az akkori kolozsvári igazgatóhoz szerződtek, kinél 7 évet töltöttek. Ezután Egry Kálmánhoz szerződtek, kinél B-né mint primadonna, férje pedig mint rendező és jellemszínész működött. Később hallása megrongálódott és emiatt mint énekesnő nem működhetett, ezért nyugalomba ment.

Balázsi Zsuzsi, színésznő, sz. 1885 okt. 23-án, Vámospércsen. Színipályára lépett 1911. nov. havában.

Balázsy Ica, kartáncosnő, sz. 1907-ben, Budapesten. Színipályára lépett 1922-ben.

Balázsy István, színész, sz. 1885 okt. 13-án, Kolozsvárott. Színipályára lépett 1911 jún. havában.

Balázsy József, színész, sz. 1812-ben, megh. 1881 jan. 13-án, *Budapesten.* Színésszé lett 1839-ben. 1841-ben Kolozsvárott működött. 1848-ban honvédfőhadnagy volt. Mint a *Nemzeti Színház* nyugdíjazott tagja hunyt el.

Baldacci Antal gr., 1836 nov. havában a *Nemzeti Színház részére 2500 frtot ajándékozott.*

Bálint (Geiger) **Béla,** színész, sz. 1886. ápr. 29-én, *Budapesten.* Rákosi Szidi és Solymossy Elek színésziskoláját végezte. 17 éves korában a budapesti Népszínház

énekkarának tagja lett, ahol már akkor is felhasználták kisebb szerepekre. Az iskola elvégzése után Szabadkára szerződött, onnan visszatért a Népszínházhoz, ahova Vidor Pál elsőrendü szerepkörre szerződtette. Már 19 éves korában játszotta a »Gyimesi vadvirág«-ban Balánka szerepét, döntő sikerrel. 1906. szept. 7-én Lehár Ferenc »Mókaházasság« c. operettjében aratott sikert. Elsőrendü tagja volt a Magyar Színháznak, azután a Népszínház-Vígoperának, Krecsányi Ignác buda-temesvári színházának. Játszott még vendégszerepekben a Fővárosi Orfeumban, a Városi Színházban és a Vígszínházban. Egyideig szerződtetett tagja volt az Intim Kabarénak, a Fővárosi Operett Színháznak, majd játszott még Nagy Endrénél is a Terézkörúti Színpadon.

Bálint Béla, színész, sz. 1887 febr. 8-án, Kecskeméten. Színipályára lépett 1910 jún. havában.

Bálint Dezső, író, orfeumigazgató, sz. 1875-ben, megh. 1919. szept. 19-én, Bécsben. Előbb ujságíró volt. 1907-ben a Bonbonnière-kabarét vezette, 1908. febr. 7-én a Népszínház—Vígopera társigazgatója lett, majd a Royal-Orfeum tulajdonosa és igazgatója. Színműfordításai: *Pénzt vagy életet!* vj. 4 felv., 5 képben. Irta: *Capus* Alfréd. Bem. 1901. ápr. 18. Vígszínház. *Milliók a hó alatt,* regényes szmű 5 képben. *D. Ch. Murray* után. Zenéjét összeállította: *Barna* Izsó. Bem. 1901. jun. 11. Népszínház. *A Vesztaszűzek,* operett 3 felv. Irták: *Deprès* és *Bernède.* Zenéjét szerzette: *Le Rey* és *Clerice. (Mérei* Adolffal.) Bem. 1901. okt. 11. Magyar Színház. *Florodóra,* énekes vígj., 8 képben. Irták: *Owen Hall, Paul Rubens* és *Ernest Boyd-Jonnes.* Zenéjét szerzette: *Leslie Stuart.* Bem. 1901. dec. 5. Magyar Színház. (*Mérei* Adolffal.) *A szerencse,* vj. 4 felv. Irta: *Capus Alfréd.* Bem. 1901. dec. 28. Nemzeti Színház. *A csepűrágók,* nagy daljáték 3 felv. Irta: *Ordonneau Maurice.* Ford. *Makai* Emillel. Zenéjét szerzette: *Ganne Louis.* Bem. 1901. dec. 30. Magyar Színház. *Ádám és Éva,* operett 3 felv. Irta: *Blum* és *Toché.* Zenéjét szerzette: *Serpette.* Fordította: *Makai* Emillel. Bem. 1902. jan. 10. Népszínház. *A szevillai fodrász,* bohózatos operett 3 felv. Zenéjét szerzette: *D'Amant Leó.* Bem. 1902. máj. 13. Magyar Színház. *A konzul felesége,* operett 3 felv. Bem. 1904. máj. 20. Népszínház. Szövegét írta: *Clairville* és *Ferrier.* Zenéjét szerzette: *Serpette. 7777,* operett 3 felv. Szövegét írta: *Kreun* és *Lindau.* Zenéjét szerzette: *Ziehrer* Károly. Fordította: *Faragó* Jenővel. Bem. 1905. ápr. 15. Népszínház. *Georges hercegnő,* szmű, 3 felv. Irta: *Dumas Sándor.* Bem. 1906. május hó 23-án, a Nemzeti Színházban. *Kisvárosi botrány,* boh. 3 felv. Irta: *Gavault* és *Ordonneau.* Zenéjét szerzette: *Barna* Izsó. Bem. 1906. máj. 25. Népszínház.

Bálint Emil, színész, sz. 1888. aug. 14-én, *Kisvárda.* Színipályára lépett 1910. aug. havában.

Bálint Gyula dr., operaénekes, sz. 1895-ben, *Budapesten.* Színipályára lépett 1921. szept. 1.

Bálint György, színész, sz. 1906-ban, Színipályára lépett 1927. jún. havában.

Bálint Lajos, a Nemzeti Színház dramaturg titkára, sz. 1886-ban, *Budapesten,* Filozófiát végzett a budapesti és berlini egyetemen, éveken át a *Magyar Hírlap* színházi kritikusa, míg 1915. júl. havában a Nemzeti Színházhoz kerül. Értékes tárcái és színügyi tanulmányai jelennek meg a hírlapokban. Résztvett a Thália-színház alapításában, majd többször is tett tanulmányutat a külföld nagy színházi városaiban. Képzőművészeti és irodalmi kritikusa több napilapnak és folyóiratnak. Fordításai: *Strindberg: Julia kisasszony.* (1904. Thália, Madách Színház, Kamarajáték, stb.) Strindberg: *A kapocs* (Nemzeti Színház, 1915.) *Passiójáték* (Budapesti Színház, 1913.) *Özvegy kisasszony,* vj. 3 felv. Irták: *Leon* és *Engel,* verseit ford.: *Harsányi* Zsolt. Zen. szerz.: *Ötvös* Adorján. Bem. 1916. szept. 1. Budai Színkör. — *Crampton mester,* dráma. Irta: Gerhardt *Hauptmann.* Felújította a Nemzeti Színház, 1917. április 28-án. *Asszonykám,* operett 3 felv. (németből *Engel* és *Stein* után) 1918. júl. 17-én, Budai Színkör. *Az élő*

holttest, dráma 3 felv. Irta: *Tolstoj* Leó. Társfordító: *Trócsányi* Zoltán. Bemutató: 1924. febr. 28-án, Nemzeti Színház. *Alice, ülj a kandallóhoz*, vj. 3 felv. Irta *Barrie* J. M. Bem. 1925. febr. 10. A Nemzeti Színház Kamaraszínházában. *A krétakör*, játék 5 felv. Kínai eredeti után írta: *Klabund*. Bem. 1927. dec. 28-án, u. o. 100-ik előadás 1929. ápr. 19-én, u. o. — Önálló művei: *Táncosok és artisták*, Essayk. (Athenaeum, 1913.). Egy felvonásos darabok: *A harapás, A vihar, A császár marad* (társszerző: *Bálint* Imre), ezeken kívül mintegy 40 kötet regény- és tudományos fordítása van. A Magyar Színművészeti Lexikon munkatársa.

Bálint Mihály, győri polgár 1903. jul. havában *240 ezer koronát ajánlott föl egy építendő színházra*, amelyhez 1914. jan. havában *100 ezer koronával járult*.

Bálint Mihály, színész, sz. 1889. aug. 27-én, *Szeged*. Megh. 1920. ápr. 13-án, u. o. Színipályára lépett 1914. máj. havában.

Bálint Teri, színésznő, sz. 1909. szept. 7-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1928. szept. 1-én.

Balkányiné Emma, a Nemzeti Színház karénekesnője. Színpadra lépett 1864-ben.

Balla Antal, Pestvármegye asszeszora, 1807-ben a »*Nemzeti Játszó Társaságnak*« két selyem díszmagyar öltözetet és díszleteket ajándékozott.

Balla Ákos, színész, sz. 1849. aug. 25-én, *Harasztkeréken*, (Marostorda vm.) megh. 1928 jan. 6-án, *Fogarason*. Színipályára lépett 1883. okt. 8-án, Váradi Ferenc társulatánál. Neje: *Kántor* Teréz, színésznő, sz. 1859. okt. 7-én, *Kézdivásárhelyen*, megh. 1927. febr. 19-én, *Erdélyben*. Színipályára lépett 1894. nov. 16-án, *Bárodi* Károly társulatánál.

Balla Béla, népszínműénekes, rendező, színipályára lépett 1850. dec. 5-én. 1866.—67-ben Kolozsvárt működik. Szép alakját és hangját dícséri *A Színpad* (1870. 13. sz.). Egyike volt a legkedveltebb népszínműénekeseknek vidéken. Neje: *Gildai* Ernesztin, 1864. dec. 1-én lett színésznő, megh. 1873-ban, *Balatonfüreden*.

Balla Béláné Esz Anna, táncosnő, sz. 1854-ben, *Pesten*. Színipályára lépett 1867. nov. 20-án, a Nemzeti Színházban.

Balla Eszter, színésznő, sz. 1886. máj. 18-án, *Hajdúszoboszlón*. Színipályára lépett 1905-ben.

Balla Ignác, író, sz. 1883-ban, *Magyarpécskán*. Befejezve középiskolai tanulmányait, ujságíró lett. 1907-ben az »Uj Idők« szerkesztője volt. Jelenleg Olaszországban él és olasz-magyar irodalmi kapcsolatok kiépítésén dolgozik. Fordításai: *Excellenciás papa*, színmű 3 felv. Irta: *Girolamo Rovetta*. Bem. 1908. máj. 22-én, Kolozsvárt. *A becsületesség öröme*, komédia 3 felv. Irta: *J. Pirandello*, Bem. 1924. nov. havában, Kamaraszínház. *A messinai varga*, dráma 3 felv., előjátékkal. Irta: *Alessandro de Stefani*. Bem. 1926. jan. 5-én, u. o. Ő fordította olaszra Bethlen Margit grófnő »Szürke ruha« c. darabját.

Balla Ilona, színésznő, sz. 1902. febr. 27-én, *Kolozsvárott*. Színipályára lépett 1923. febr. havában.

Balla Imre, színész, sz. 1865. máj. 31-én, *Brassóban*. Színipályára lépett 1888. ápr. 1-én, Balogh Árpád színtársulatánál. Neje: *Metzler* Gizella, színésznő, sz. 1867-ben, *Pécsen*. Színpadra lépett 1890. okt. 1-én, Halmay Imrénél.

Balla István, színész. Színpadra lépett 1870. jan. 20-án. A vidéki színpadokon működött hosszabb ideig. Atyja: B. István, Dunavecsén református pap volt, de egy időben mint színész egyhelyen működött *Petőfi* Zoltánnal.

Balla Jolán, színésznő, sz. 1880. febr. 3-án, *Szolnokon*. Színipályára lépett 1910. dec. 6-án.

Balla Kálmán, színész és színműíró. (1897. jan. 15-én öngyilkos lett *Aradon*.) Munkái: *Zsandár*, nszmű. Előadták 1878-ban. *Véres biblia*, népsz., 3 felv.

Bem. 1889. aug. 18-án, a Városligeti Színkörben.

Balla Kálmán, (nagykőrösi és mándi) színész, színigazgató, sz. 1869-ben, *Alsónémedin* (Pestm.). Unokája *Balla* Károlynak, a Nemzeti Színház egyik alapítójának. Gimnáziumi tanulmányait Budapesten végezte és hivatalnok lett, a budapesti rendőrség szolgálatába állott, de otthagyta hivatalát és 1889-ben az akkori Színitanodába íratkozott be, melynek elvégzése után elszerződött Kolozsvárra, onnan Pécsre, Somogyi Károly társulatához. 1897. okt. 1-től a Magyar Színház főrendezője. 1911-ben újra itt működött. Ekkori legnagyobb sikere Bíró: »Rablólovag«-jának címszerepe. 1901. okt. 5-től Győrött, majd Miskolcon, Pozsony-Sopronban volt színigazgató. Közben (jún. 1.) Triesztben a Politeama Rosettiben magyar színielőadást tartott 14 napon keresztül, Pólában a városi színházban 6 előadást, Fiumében 3 szezonon át 2—2½ hónapon át tartott előadásokat. 1904-ben Miskolcon, később a Délvidéken volt színigazgató. 1899. ápr. 25-én vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, mint Jean Raynaud a *Constantin abbé*-ban, két nap mulva pedig a *Stuart Máriá*-ban mint Mortimer, majd a *Kaméliás hölgy*-ben mint Duval Armand. 1919-ben Berlinben filmen játszott. 1922-ben az Intim Kabaré művezető igazgatója, hol ez év május hó 14-én megünnepelte harminc éves jubileumát. 1926. évi október hó 1-től az Országos Színészegyesület főkönyvelője. 1928. január 1-én nyugdíjba ment. Főbb szerepei a Váljunk el-ben *Adhemar*, Pailleron Szikrájá-ban *Degeran Raoul*, Ahol unatkoznak-ban *Raymond* helyettes főnök, a Könyvtárnok-ban *Lothár*, a Kókai ház-ban *Zsoboky* festő, a Keleti utazás-ban *Brückner*, a Dolovai nábob-ban *Biliczky*, a Csapodár-ban, *Champignac*, a Válás után-ban, *Duval*, Gyurkovics lányok-ban, *Horkai Feri*, *Ocskay brigadéros*, Constantin abbé-ban *Paul*, a Huszárszerelem-ben *Dér Pista* stb. Több darabot fordított (*L'Affair Eduard*: Fürstenkind stb.). Irt gyermekdarabokat, melyek ma is műsoron vannak. Első neje: *Csík* Irén, énekesnő, sz. 1874. június 24-én, *Aradon*. 1896. október 1-től Aradon működött Leszkay Andrásnál, majd a Magyar Színházhoz szerződött. Második neje: *Marton* Erzsi, színésznő. (L. o.) Harmadik neje: *Tóth* Olga.

Balla Károly, színész, színigazgató, sz. 1803-ban, *Sályon* (Borsodm.), megh. 1881. szept. havában, *Mezőcsáton*. Atyja ref. lelkész volt, aki fiából szintén papot akart nevelni, de a 17 éves ifjú színésznek állt be és mint kómikus kezdte pályafutását, Nagy Károlynál. 1828-ban igazgató lett és a Megyeri—Hetényi—Telepi direkcióban vett részt, majd Pesten is működött a Beleznay-kertben. 15 évig volt igazgató és tagjai között ott találjuk Lendvay Márton, Fáncsy Lajos, Kántorné, Lendvayné, Láng Lajos és neje, Jancsó Pál, Bartha János, Vásárhelyi Károly nevét. Feledhetetlen érdemet szerzett a nemzeti nyelv és műveltség terjesztése körül. 1835. november 7-én a *Társalkodó* 87. számában cikket írt, ezzel a címmel: »Vélemény a magyar játékszín körül tett néhány szóra.« 1842-ben visszavonult a színpadtól és a »Debrecen-Nagyváradi Értesítő« c. lapot szerkesztette 1873-ig. Szerepei: *Tigris Róbert* (Burgundi herceg), *Bitter* (Vallomások), *Emir* (Keresztes vitézek), *Fabio* (Totila, a góthusok királya), *Tannenring* (Visszatorlás), *Öreg Moor* (Haramiák), stb. Munkái: *Játékszíni zsebkönyv*. Nagyvárad, 1834. *Körmagyar*. Első magyar társastánc, Debrecen, 1878. Neje: *Molnár* Karolina, színésznő, akivel 1827-ben lépett házasságra. Egy év mulva ő is színésznő lett férje társulatánál. Jobb szerepei: *Ronulde* (Tigris Róbert), *Emma* (Keresztes vitézek), *Amália* (A bujdosó Ámor), *Griseláis*, stb. Megh. 1866. jún. 28-án, Debrecenben. Több német színdarabot fordított magyarra; nevezetesebbek: *Kis káplár*, dráma 3 felv. (Fried után.) 1833-ban került színre. *Zelmira, vagy Zuniga karája*, dráma 3 felv (*Majláth* János gróf után), Debrecenben, 1833. szept. 14-én adták elő. *Barátság és szív gyöngeségei*, nézőjáték 5 felv. (*Gutenberg* után) előadták Hódmezővásárhelyen, 1833. jun. 24-én. *Corday Sarolta, vagy Marat halála*, dráma 4 felv., *Ducange* Victor után ford. *Maeger*. Debrecen, 1837. ápr. 6. *Bagolytükör, kóbor fickó vagy bohózatok bohózata*, vj. 4 felv. (*Nestroy* után),

Eger, 1837. dec. 3-án. *Bonaparte Napoleon*, vitézi játék. Írta: *Fried.*

Balla Mariska, színésznő, sz. 1884. okt. 6-án, *Nagyváradon.* Színipályára lépett 1902-ben. Férje *Heves* Béla, volt színigazgató. (L. o.) Hosszabb idő óta a Vígszínház tagja. Szerepei: *Komlóssyné* (Postáskisasszony), *Gudelle* (Uraim, csak egymásután), *Gyurkovicsné* (Gyurkovics fiuk), *Aline* (Az Ur szölleje), *Nakinak* (Katonadolog), *Hochstätten Camilla* (A kék postakocsi), *Lady Constance* (Gésák), *Blázayné* (Délibáb) stb.

Balla Miklós, költő, sz. 1874-ben. *Abádszalókon*, megh. 1920. nov. 3-án, *Budapesten.* 20 éves korában mint egyéves önkéntes a fővárosba került, hol sűrűn jelentek meg versei. Munkája: *Nagy idők tanúja,* dramolett, 1910. *Senki,* operett 3 felv. Társszerző: *Nyárai* Antal. Zen. szerz.: *Barna* Izsó. Bem. 1903. nov. 14. Népszínház. Leánya: *Balla* Zsuzsi, színésznő, sz. 1907. jún. 5-én, *Budapesten.* Törzs Jenő növendéke volt, majd 1924-ben a Belvárosi Színházhoz szerződött. 1928. júl. 2-án házasságra lépett *Rákosi* Pál (l. o.) színésszel.

Balla Zoltán, (Balla Károly híres idő-jós fia), mint a kolozsvári színház komikusa, 1892. március havában fiatalon elhunyt.

Balla (Zádor) **Zoltán,** színész, sz. 1835. máj. 3-án, *Pesten,* megh. 1882. dec. 24-én, *Nagyenyeden.* Előbb az orvosi pályára készült. 1875—81. a Népszínház tagja volt, azután Sztupa Andorhoz szerződött. Jobb szerepei voltak: *Bence* (Toldi), *Polonius* (Hamlet), *Raymond* (Didier), *Sarassin* (Párisi adós), *Peti* (Viola), stb. »A Színpad« 1871—26-iki számában megjelent nyilatkozata szerint körülbelül 30 színdarabot fordított. A 48. számban »Tükör« c. röpíratról tesz említést, hogy az 1872-ben meg fog jelenni.

Ballada, epikus dalok középkori neve Angliában, megkülönböztetendő az olasz ballatá-tól (fr. ballade), mely táncdalt jelentett s amahhoz semmi köze. Énekelhető formában, többnyire komor, tragikus eseményeket beszél el, szaggatott, izgatottan siető előadással; jellegzetesebb zongoradarabnak is neve, különösen Chopin mívelte.

Ballai Margit, színésznő, sz. 1892. dec. 16-án, *Kisvárdán.* Színipályára lépett 1918. jún. havában.

Ballerina, táncosnő, a ballet (l. o.) előadója. A vezető ballettáncosnő neve: *Primaballerina.* (L. o.)

Ballet. A ballet a francia *bal,* az olasz *ballo*-ból képzett kicsinyítő szó és tulajdonképen kistáncot, táncünnepélyt jelent, általában oly magasabb rendű színpadi táncprodukciót, ahol a drámai cselekményt mimikával és tánccal fejezik ki. (Nálunk 1834-ben »táncjáték« volt a neve). A táncformákat a darab tartalma és értelme határozza meg. Szülőföldje Olaszország, ahol a B. —részben a klasszikus és vallásos antik kartáncok utánzataként — az olasz renaissance idejében, később pedig a rokokóudvarokban fejlődött teljesen ki. Az első B. rendező Bergonza de Botta volt, aki 1489-ben egy teljes mithologiai B.-t mutatott be. I. Ferenc, Medici Katalin és XIV. Lajos nagyban fejlesztették és pártfogolták az akkori idők izlésének megfelelő műfajt és utóbbi maga is fellépett egy darabban, melyet Mazarin bíbornok szerzett. 1681-ig csak férfiak, azontul már nők is működtek balletben. Marie Anne Cupis de Camargo és Antoinette Sallé a XVIII. században léptek fel, valamint a B. tulajdonképpeni megteremtője is, Jean Georges Noverre, aki 1760-ban kiadott »Lettres sur la danse et sur les ballets« c. művében annak elméleti alapját is megvetette. Noverre emelte a B.-t drámai műfajjá és választotta azt el teljesen az operától, úgy, hogy ő a B. mai formájának megteremtője. A XIX. század elején Galeotti kopenhágai balletmester ujabb reformokat hozott (a táncot alárendelte a cselekménynek), további újítás volt aztán a XIX. század folyamán az, hogy nemcsak mithologiai tárgyakat, hanem minden más témakört is felhasználtak anyagul. Nálunk csak legújabban történtek kísérletek a nemzeti jellegű ballet megteremtésére. Ismert magyar ballet-zeneszerzők: az 1840—60-as években: Heinisch József, Doppler Ferenc, majd a 80-as évektől kezdődően: Szabados

Károly (Vióra), Sztojanovics Jenő (Csárdás), Kerner István (Ércember), Szabó X. Ferenc (Dárius kincse), Poldini Ede (Északi fény), Hűvös Iván (A csodaváza), Máder Rezső (Mályvácska, Piros cipő, She stb.), Szikla Adolf (Törpe gránátos, Magyar táncegyveleg stb.), dr. Gajáry István (Árgyirus királyfi), Dohnányi Ernő dr. (Pierrette fátyla), Siklós Albert (A tükör), továbbá Bartók Béla (A fából faragott királyfi). Magyar balletszöveget írtak: Kaczér Ferenc (1850.), később Váradi Antal dr., Ábrányi Emil, Mazzantini Lajos, Záray Samu, Balázs Béla, Ferenczi Frigyes, Zöbisch Ottó, Kéméndy Jenő stb. Az első ballet-előadás hazánkban Kolozsvárott 1804. október 2-án, Pesten 1811. október 20-án volt. (Egy más adat szerint az első pesti B. bemutatója 1829. június 26-án volt. Cime: »Véletlen vőlegény«. Zenéje Fáytól.) A Nemzeti Színházban ballettáncosok szerepeltetését Pestvármegye Játékszíni Igazgatósága 1834. szeptember havában rendelte el, meghagyta, hogy »idővel játékszínünknél magyar ballettáncosok is legyenek«. Ingyen tánctanítást ígért mindazon 8—12 éves fiú- és leánygyermekeknek, akiket szüleik hajlandók lesznek a tanulás befejezése után a balletekben kisegítésre átengedni. Nevesebb régi magyar ballettáncosok voltak, nők: Aranyvári Emilia, a Kobler-testvérek, Marják Mária, Rotter Mari, Saáry Fáni (még a régi Nemzeti Színházban működtek), férfiak: Kaczér Ferenc, Mikola Antal, Perron Frigyes, Perei János, Róka János, Kilián Sándor, Tóth Soma stb. Kiválóbb külföldi táncosok közül az utóbbi években Magyarországon is vendégszerepelt nagyságok voltak: Pavlova Anna, Karsavina, Astafieva S., a Wiesenthal-testvérek, Ilbak Ella, továbbá Pilz Mária, Desmond Anna stb. Férfiak: Nijinszky Vaczlav, Bolm Adolf, Gaubier Albert stb. A M. Kir. Operaház nevesebb ballet-koreografusai és betanítómesterei voltak: Campilli Frigyes, Smeraldi Cézár, Mazzantini Lajos, Guerra Miklós, Zöbisch Ottó, Brada Ede stb.

Ballet-kar, az operában és operettekben közreműködő táncosnők gyűjtőneve.

Balletpatkány, a kezdő ballerinák neve színész-argot szerint.

Balling Mihály, zeneszerző, karnagy, sz. 1866-ban, *Heidingfeld*-ben (Bajorország), megh. 1925. szept. 4-én, *Darmstadtban*. Zeneiskoláit Würzburgban végezte, majd Mainzban, Schwerinben és néhány évig Ausztráliában, és Uj-Zeelandban mint zenekari muzsikus működött. Hazatérve, Bayreuthban korrepetitor, Hamburgban karigazgató, Lübeckben, Boroszlóban és Karlsruheban karmester lett. A M. Kir. Operaháznál 1911. nov. 4-én foglalta el karnagyi állását. Első bemutatkozása a *Fidelió*-ban (1911. dec. 16) volt, melyről a »Zeneközlöny« így emlékezik meg: »Elsőrangú karmester. Legfőbb tulajdonai élénk temperamentuma és kiváló zenei érzéke. A zene lelkében teljes szépségében él s dirigálása alatt legfőbb célja az előadást erre az ideális magaslatra emelni. E cél elérésében legfőbb segítsége kitűnő zenekari hallása, melyet nem veszteget meg a külső előadás, hanem mindig kellő kritikával tudja azt összehasonlítani a bensejében élő zenével.« 1912. jan. 26-án megvált az Operaháztól, majd Manchesterben vállalt szerződést. 1919-ben visszatért hazájába, ahol haláláig a darmstadti színház főzeneigazgatója volt.

Ballustrade, (fr. *ejtsd: balüsztrád)* = oszlopos karfa, díszes korlát, lépcsőn, erkélyen; színpadi díszítésnél sokszor alkalmazzák.

Balmazujváros (Hajdu vm.), 1928—29-ik évben *Pethes* Dezső színigazgató színikerületéhez tartozik.

Baló Elemér (nagybaconi), színész, sz. 1892. dec. 5-én, *Kovásznán* (Háromszékm.). A pesti református főgimnáziumban, majd a belvárosi reáliskolában tanult. Innen a soproni honvéd-kadétiskolába ment és Kecskeméten érettségizett. A színészakadémiára 1912-ben iratkozott, de 1915-ben a harctérre került, közben Erdélyben saját színtársulata volt. 1919-ben a Nemzeti Színház tagja volt, azután a Madách-, Kamara- és Uj Színház tagja; 1922. óta pedig a Belvárosi Színháznál működött, ahol különösen az *Árnyhalász* Jean szerepében tünt fel. 1928. óta az Uj Színház tagja. Főbb szerepei: *Postafőnök* (Számum), *Jean* (Árnyhalász),

Varga Pál (A szerelem elmegy), *A barát* (Pántlika), *Oswald* (Kísértetek), *Pylades* (Iphigénia Taurisban), *Móric* (Tavasz ébredése), *Olson Irjó* (Holnap reggel), *Chanan* (Dybuk).

Balogh Alajos, színigazgató, sz. 1831. júl. havában, *Csepregen* (Somogym.) megh. 1885. okt. 20-án, *Pápán*. Atyja: B. János, színigazgató, anyja: *Mátyisovszky* Erzsébet. Felsőbb iskoláit Pápán végezte, majd 1845. márc. havában színésszé lett *Bács* Károlynál. 1847-ben *Pápán* játszik, *Hetényi* Józsefnél. 1848. év elején önkéntes honvéd volt és a szabadságharc után még 1855-ig szolgált, azután *Kétszery* Józsefhez szerződött, utána ismét *Hetényihez*, majd *Molnár* Györgyhöz. Nemsokára igazgató lesz. — Ezután *Mátray* István és *Miklóssy* Gyula társaságában vezet színházat. — 1867-ben lemond pályájáról és postakezelést vállal Pécsett, de 3 év után ismét kedvet kap a színigazgatáshoz. 1872-ben *Kétszeryhez szerződik*, majd 1873-ban ismét önálló igazgató lesz. Neje: *Philippovits* Borbála, színésznő, sz. 1838. nov. 29-én, *Visz* községben, (Somogy m.), megh. 1905. jan. 25-én, *Besztercén*. Színpadra lépett 1855-ben. 1889. dec. 26-án Rozsnyón, a *Vereshajú* Sajgóné szerepében jubilált.

Balogh Antal, úttörő színész, *Kelemen* László társulatánál működött. 1792-ben letűnt a neve a színlapokról.

Balogh Antal, színész, sz. 1881. okt. 21-én, *Hajdúböszörményben*. Színipályára lépett 1905-ben. 1927. szept. havában megvált a színészettől. Neje: *Beitz* Teréz, színésznő, sz. 1890. jun. 23-án, *Csatád*-on. (Torontálm.). Színipályára lépett 1911. jún. havában.

Balogh Árpád, tenorista, sz. 1852-ben. Színész lett 1871-ben. Színészszülők gyermeke volt. 1879. okt. 11-én fellépett a Népszínházban, a *Cornevillei harangok*-ban, mint Grenicheux. Ekkor ezt írta róla a *Pesti Hirlap:* »Kellemes, csengő tenorhangja van.« 1914. okt. 1-én nyugalomba vonult. Neje: *Grosz* Boriska, színésznő, sz. 1864-ben, *Aradon*, megh. 1885. szept. 28-án, *Sümegen*. Színpadra lépett 1880-ban, Aradon, majd 1884. szept. 2-án férjhez ment Kassán.

Balogh Árpád, színész, B. Alajos színigazgató fia, sz. 1857-ben, *Nagyszombatban* megh. 1925. febr. 14-én, *Zalaletenyén*. 1872-ben lett színésszé atyja társulatánál, akinek halála után ő is igazgató lett és leginkább a dunántuli vidékeken hirdette a kultúrát. 30 évi működés után 1910. jun. 1-én nyugalomba vonult. Kitünő zenész is volt.

Balogh Béla (galantai), színész, sz. 1885. január hó 1-én, *Székesfehérváron*. Atyja B. Gusztáv, karmester (L. o.), nagyatyja B. István, úttörő színigazgató (L. o.) 1904-ben a Népligeti Színkörben kezdte a pályát, majd vidékre szerződött, Pilisi Lajoshoz, Sárospatakra. Innen Szatmárra, Krémer Sándorhoz, majd Bihari Ákoshoz, Kecskemétre ment, ahol énekesbonvivant és rendező volt. Négy év után Papir Sándorhoz szerződött, Ujpestre, Papir halála után pedig Budapesten működött több éven át. A világháború első napján bevonult. Hét hónap mulva mint rokkant hazajött. Volt a Royal Orfeum, a Kristálypalota tagja, majd ügyelő az Operaházban. Később mozit vezetett és kabarékat is rendezett, azután filmmel kezdett foglalkozni. E téren kimagasló sikerei voltak, mert mint filmrendező elismert szaktekintélynek örvend. 1929. tavaszáig 60 filmet és sok kisebb szkeccset, tanítófilmet rendezett. Neje: *Kornai* Margit, színésznő, sz. 1885. febr. 28-án, Munkácson. Operaénekesnőnek készült. Énekelni Merli H. Quirino olasz mesternél, továbbá Vukovich Arankánál tanult. Drámai tanszakot végzett Jászai Marinál, majd beiratkozott Horváth Zoltán színésziskolájába. Innen elszerződött Pesti Ihász Lajoshoz, Szabadkára, koloratur-énekesnőnek, majd Miskolcra, Szalkai Lajoshoz, onnan Krémer Sándorhoz, Szatmárra, szubrettprimadonnának. Aztán férjhez ment Papár Sándorhoz, ki azonban elhalálozván, önállóan vezette tovább az ujpesti színházat. Később kabarét, majd mozit bérelt. Ezután férjhez ment Balogh Bélához, majd filmrendezéssel foglalkozott. Később már önálló vállalatot alapított, amiből azután az »Astra« filmvállalat alakult.

Balogh Elemér, színész, sz. 1863. nov. 20-án, *Máján*. (Marostordam.) Színpadra lépett 1883. aug. 14-én, Grim János társulatánál.

Balogh Erzsébet, színésznő, sz. 1884. jan. 4-én, *Nagybányán*. Színpadra lépett 1914. máj. havában.

Balogh Erzsébet, színésznő, sz. 1892. nov. 2-án, *Budapesten*. Színpadra lépett 1913-ban.

Balogh Erzsébet, szubrett-primadonna, sz. 1893-ban, *Aradon*. Színpadra lépett 1908-ban.

Balogh Erzsébet, színésznő, sz. 1896. nov. 10-én, *Hajdúnánáson*. Színpadra lépett 1920. jun. havában.

Balogh Etel, színésznő. (Lásd: *Rónai* Gyuláné.)

Balogh Etel, énekesnő. Rákosi Szidi növendéke volt, majd 1897. nov. havában a *Népszínház* tagja lett. Mint ilyen hunyt el, 1898. máj. 12-én.

Balogh Glück Etel, színésznő, sz. 1865-ben, *Szinán*, (Abaujm.) Színpadra lépett 1884. okt. 1-én, Feleky Miklós társulatánál, Budán.

Balogh Gusztáv, (Balogh István fia), zeneszerző, színházi karmester, sz. 1844. nov. 17-én, *Pesten*, megh. 1920. aug. 31-én, u. o. Mint színész-gyermek, Keszy Józsefnél lép először színpadra, Szentendrén. Korán megtanul hegedűlni és zongorázni Ridley Kohnetől, Reményi Edétől, majd Novák György katonakarnagytól, a hangszerelést Thern Károlytól, közben a Nemzeti Zenedében befejezi tanulmányait és 1861-ben Molnár Györgyhöz szerződik hegedűsnek; de itt nincs sokáig maradása, mert már egy év után ismét Keszynél keres boldogulást. 1862-től 1865. virágvasárnapjáig a Nemzeti Színház énekkarában találjuk. 1864-ben, a nyári szünetben atyja társulatával a Komló-kertben működik, mint karmester. 1865-ben Egerben színészkedik Csaby Imrénél, pünkösd vasárnapján ismét Pesten működik a Komlóban, mint karmester, 1904-ig. 1875-től a következő direktorai voltak: Miklóssy Gyula (Pécs, Miskolc), Károlyi Lajos (Székesfehérvár, Miskolc, Pozsony, Balatonfüred), Mándoky Béla (Győr, Pozsony, Balatonfüred), Krecsányi Ignác (Debrecen, Arad), Jakab Lajos (Kassa, ahol 1887-ben üli meg 25 éves jubileumát), Rakodczay Pál (Kecskemét), Nagy Vince (Debrecen), Makó Lajos (Győr, Sopron), Leszkay András (Arad). 1897. és 1898. nyarán Ősbudavárában Megyeri Dezsőnél, majd Kolozsvárott és Zöldi Márton Városligeti »Dalos Szinház«-ában működik, ezután Komjáthy Jánosnál (Debrecenben), továbbá dr. Janovics Jenőnél (a budai Várszínházban és Fiumében) stb. találjuk. 1893-ban színigazgató lesz, de nem tud boldogulni és újra karmesternek szerződik el. Munkái: *Házasság a börtönben*, operett 3 felvonásban, Debrecen, 1886. Szövegét *Rónaszéki* Gusztáv írta. *A pipahős*, bohózatos operett 1 felvonásban.

Balogh György, színigazgató, sz. 1837-ben, *Kevermesen* (Csanádm.), megh. 1879. okt. 5-én, *Malackán* (Pozsonym.). 1853. jan. 9-én lett színész, Szabó Józsefnél. 1871-ben színigazgató lett. Résztvett az Ozorai—Balogh-féle »Bécsi magyar népszínmű társulat« (L. o.) vezetésében, 1880. máj. 1-én. Jó komikus és kitűnő díszletfestő is volt. 1879. ápr. 14-én ülte meg színészi működése 26 éves jubileumát, Esztergomban, Csiky Gergely »Ellenállhatatlan« c. vígjátékában, a kém szerepében. Első neje: *Lankótzi* Terézia, szubrett, sz. 1849-ben. A színipályára 1868. nov. 24-én lépett. Második neje *B. Teréz* (azelőtt *Zoltánné*), 1874. nyarán Kolozsvárott működött; 1876. júl. 11-én a Népszínházban vendégszerepelt a *Falu rosszá*-ban. 1879. ápr. 30-án elbúcsúzott a kolozsváriaktól a *Sárga csikó* Erzsike szerepében.

Balogh Ignác, színész. Színpadra lépett 1852-ben.

Balogh Ilona, színésznő, sz. 1877. aug. 5-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1912. jún. havában.

Balogh Irén, színésznő, sz. 1901. nov. 27-én, *Kolozsvárott*. Színpadra lépett 1923. dec. 1-én.

Balogh István, *színész, színigazgató,* színműíró, a magyar színészet egyik úttörője, sz. 1790. dec. 8-án, *Lucson* (Baranyam.), megh. 1873. jún. 21-én, *Pesten.* Iskoláit Pécsett járta, 1806-ban Pesten jogász volt és sűrűn látogatta az első magyar színésztársaság előadásait a dunaparti »Rondellá«-ban. Csakhamar ő is fölcsap színésznek. Eljátszotta a *Hóra* című színmű Zabolási közhuszár szerepét, melybe bele is sült. Közben katonáskodott, de nemsokára visszatért a színészethez és 1811-ben Kultsár Istvánhoz szerződött, ahol a *Bohó Misi*-ben lépett föl. 1815-ben a debreceni »Köztársaság« nevű színtársulatot átvette és

leginkább faluhelyekre vitte a színészeket, mondván: »A város úgyis művelt, a városiaknak nem köll tanítás, de műveljük a falut, mert annak sohasem jut ki a szellemi élvezetből.« 1816-ban Komáromban működött. Megerősített társulatával 1818-ban ő nyitotta meg a székesfehérvári színházat. 1820. után Kolozsvárt játszott. 1828. január havában Kaposvárott nótáriussá választották meg. 1829. nov. 5-től már ismét járja a falvakat és kisebb mezővárosokat. Az igazgatás azonban nem jövedelmezett, tehát elszerződött színésznek előbb Horváth, majd Komlóssy társulatához. 1839-ben a Nemzeti Színházban a a légszeszvilágítás kezelését ő reá bízták. Meggyengülvén a hallása, 1854. márc. 18-án 453 frt 60 krajcárral nyugdíjba lépett és jegypénztáros lett. 1858-ban újra fellép Keszy József társulatánál. 1861. áprilisban Ujpesten egy korcsmában harmadmagával játszik. 1857. aug. 31-én ünnepelték 50 éves színészi jubileumát a Nemzeti Színházban, a *Cserny György* című saját operájában. Koporsójánál Feleky Miklós tartott búcsúbeszédet. Eltemették a Kerepesi-temetőbe, díszsírhelyre. (A főváros a 30 éves cyklus letelte ellenére is meghagyta régi nyugvóhelyén.) Katona József benső barátja volt és sokan szerették úgyis, mint színészt, színműírót és mint embert. Mókái a »Hölgyfutár«-ban és a »Színházi Látcső«-ben (1863.) jelentek meg. Visszaemlékezéseit naplójában örökítette meg, mely a Nemzeti Múzeum tulajdona. Első neje: *Tenkler Lizi,* ki szépségénél fogva a vidék legünnepeltebb színésznője volt, második neje: *Magda* Emilia. Gyermekei: *Jozefa, Gusztáv, Béla* (sz. 1830. ápr. 7-én, később színész lett), egyik leánya *Bakonyi* István (l. o.) neje volt. Balogh számos darabot fordított színpadjaink számára németből. Színművei: *Ludas Matyi, vagy az országos vásár Döbrögön.* Énekes bohózat 3 szakaszban. Zenéje: *Szerdahelyi* Józseftől. 1838. dec. 27. *Mátyás diák vagy a cinkotai nagy itce,* bohózat. *Cserny György,* operai szöveg. Zen. szerz.: *Mátray Rothkrepf* Gábor. Előadták 1813. *Boriczky Dani,* bohózat. *Egy fazekasnak pokolba vándorlása,* bohózat. 1840. jún. 30. Nemzeti Színház. *Hétfejű sárkány, A botcsinálta doktor (Molière* fordítás). *A néma menyasszony,* énekes bohózat 3 felvonásban. *Angyal Bandi,* 1813. *Argyrus és Tündér Ilona, Mátrai banditák,* dráma. 1836. dec. 26. Esztergom. *Tátika, Vándorló szabólegény, Bethlen Gábor, Budai paszita, Bakonyi tolvajok, Tűzi medve* (első kísérlete), stb. *Egy agg magyar színész élete* címen könyvet írt.

Balogh István, a M. Kir. Operaház súgója, sz. 1868-ban, *Budapesten.* 1887-ben lett tagja az Orsz. Színészegyesületnek. Első igazgatója Nagy Vince volt Debrecenben. 15 évi, vidéki színészkedés után, hol énekes-, buffó- és mint rendező működött, 1902-ben meghívja az Operaház — mivel több nyelven beszél — súgónak. Az-

óta ott működik. Negyvenhárom évi színházi működése alatt végigjárta egész Magyarországot és Erdélyt. Dalai nyomtatásban is megjelentek, Nádornál. Régi színészi családból származik. (Nagyapja Balogh István, a Nemzeti Színház néhai nagynevű tagja. Édesapja: Balogh Gusztáv, volt színházi karmester. L. o.).

Balogh Jozefa, színésznő. Balogh István színész leánya, sz. 1831-ben, megh. 1863. nov. 26-án, *Budapesten*. *Szigligeti Két pisztoly*-ában lépett fel először. Szép alakja és hangja volt, Lendvay-Latkóczyné tanította. 1852. jún. 3-án a Nemzeti Színházban *Egy szekrény rejtelmé*-ben vendégszerepelt. »Mozgása színpadon eleven, sőt gyakran túlságosan is eleven; hanghordozása eléggé változatos. A magyar dalok eléneklésében feltűnő ügyességet tanúsíta«, írta róla a Pesti Napló 1852. jún. 5-iki száma. Mindenütt kedvence volt a közönségnek, jelentősebb sikerei voltak a *Párisi naplopó*-ban és a *Műveltség és természet*-ben. Nemzeti Színházi működése után a vidékre ment és 1856-ban Debrecenben férjhez ment *Hőke* Lászlóhoz. Ezután csak jótékonycélú előadás keretében lépett fel, majd pedig teljesen visszavonult a színpadtól.

Balogh József dr., orvos, sz. *Csurgón*. A »Honművész« 1837—82. számában »A vándorszínésztársaságokról« cikkezik. (Feleletül dr. *Rumy*-nak a »Hírnök« 22-iki számában megjelent cikkére.)

Balogh József, színész, sz. 1879. márc. 25-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1902. jan. havában.

Balogh József, színész, sz. 1884. nov. 22-én, *Magyarpécskán*. Színipályára lépett 1904-ben.

Balogh Józsefné Tánczos Teréz, színésznő, sz. 1884. szept. 15-én, *Tokajon*. Színipályára lépett 1918. jun. 5-én.

Balogh Juci, színésznő, sz. 1899-ben, *Jászberényben*. Színipályára lépett 1920. szept. 1-én.

Balogh Julcsa, színésznő, sz. 1856-ban, *Zalaegerszegen*. Színipályára lépett 1871-ben, Balogh Alajosnál.

Balogh Károly, színész, színigazgató, sz. 1823. júl. 22-én, *Máramarosszigeten*, megh. 1887. jul. 1-én, u. o. Színésszé lett 1842. aug. 1-én, Tóth István társulatánál. Negyven esztendeig volt a nemzet napszámosa. Egy szatmári vándortársulatnál kezdi pályáját, később *Szigetvári Petrovics* Lászlónál találjuk, ahol *Bartha*, *Jancsó* Pál és *Feleky* pályatársa volt. 1846-ban Kolozsvárott működött. A szabadságharc kitörésekor beállt honvédnek. A szabadságharc után sokáig bujdosik, majd 1856—57-ben újra Kolozsvárra megy, azután Aradon *Follinusz* János hősszerepekre szerződteti. 1865-ben apaszerepeket játszott. 1867—68-ban ismét Kolozsvárt volt. Később kisebb társulatoknál tengődött. Mint beteg, megtört, öreg ember, a mármarosszigeti menedékházban töltötte élete utolsó éveit. Koldustársai és néhány színész kísérte ki utolsó útjára. Neje, 1842. nov. 1-én lépett színpadra. Ismert komika volt. Megh. 1881. máj. 9-én, *Nagyváradon*.

Balogh Klári, színésznő, sz. 1899. szept. 19-én, *Kumán*. Színipályára lépett 1917. aug. havában.

Balogh Lajos, színész, sz. 1890. jul. 24-én, *Kunhegyesen*. Színipályára lépett 1916. jul. havában.

Balogh Laura, a Nemzeti Színház karénekesnője, színpadra lépett 1867-ben.

Balogh Leontin, színésznő, sz. 1887. máj. 3-án, *Rozsnyón*. Színipályára lépett 1904-ben. 1909-ben férjhez ment *Madas* István színészhez.

Balogh Loránd, (almási) építész, tanár, árvaszéki és törvényszéki h. szakértő, sz. 1869-ben, *Aradon*. 1900 óta iparművészeti iskolai tanár. Színműve: *A komédiásnő*, vigj. 1 felv. Előadták 1895. márc. 30-án, Pozsonyban, Krecsányi Ignác társulatánál, majd Budán, u. e. év jún. 12-én. (A pozsonyi Toldi-Kör pályázatán dicséretet nyert.)

Balogh Lujza, színésznő, sz. 1866. okt. 20-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1884-ben, Tóth Bélánál, megh. 1923. júl. 2. Budapest.

Balogh Mihály, színész, sz. 1859-ben, *Pesten*. Színipályára lépett 1881. okt. 15. Nyéki Jánosnál. Ezután visszalépett a színipályáról és a Rókus-kórházban hivatalnok lett.

Balogh Nina *Lendvayné Hivatal* Anikó (l. o.) ezen a néven lépett először színpadra 1825. dec. havában, Pozsonyban.

Balogh Róza, színésznő. (Lásd: Breznay Geyzáné.)

Balogh Sámuel, (almási), ev. ref. lelkész, a Magy. Tud. Akadémia levelezőtagja, sz. 1796. máj. 6. *Nagybarcán* (Borsod m.), megh. 1867. okt. 15. *Serkén*. Szműve: *Az ezüst lakodalom*, nézőjáték 5 felv. *Kotzebue* után, Kolozsvár, 1831.

Balogh Sándor, színész, sz. 1878. dec. 25. *Budapesten*. Színipályára lépett 1900. ápr. havában.

Balogh Sándor, színész, sz. 1886. jún. 15. *Hajdúböszörményben*. Színipályára lépett: 1911-ben.

Balogh Szidónia (farádi) Marton Gézáné, a M. Kir. Operaház primaballerinája. Már mint gyermekleány tagja volt az operaház balletkarának. 1895-ben báró Nopcsa Elek intendáns Schmidek Gizellával együtt Milánóba küldte, Berretta mesternőhöz. 1896-ban innen mint primaballerina került haza. Az Operában 1896. máj. 28. lépett fel először a *Nap és hold* c. balletben. 1908-ban megvált az intézettől és 1910-ben férjhez ment *Marton* Gézához, a Nemzeti Színház gazdájához. Megh. 1911. máj. 17. *Budapesten*.

Balogh Tihamér dr. (almási), színműíró, sz. 1838. okt. 31. *Pesten*, megh. 1907. jún. 19. U. o. Középiskoláit Nagykőrösön járta, ahol Arany János buzdította az írásra. Budapesten orvos lett s mint homoeopatha, nagy kedveltségnek örvendett, közben elbeszéléseket és színdarabokat írt, melyek közül több — kivált népszínművei — nagy sikerre jutottak. Színművei ezek: *A honvédhuszárok*, népsz. Buda, 1861. Társszerző *Balázs* Frigyes. *A miniszterelnök bálja*, vj. 1869. *Clarisse*, dráma 5 felv. 1875. *(A Nemzeti Színház 100 arannyal jutalmazta.) A milimári*, a Népszínház pályázatán jutalmat nyert népsz. 3 felv. 1880. *A Borzáné Marcsája*, népsz. 3 felv. 1883. *A tót leány*, népsz. 1883. *100-ik előadása: 1894. márc. 17.* (A Renaissance Színház felújította 1921. szept. 23-án.) *Cigány Panna*, népsz. 1884. *Aranylakodalom*, dramolett, 1885. *Sári néni*, népsz. 3 felv. 1885. *Spitzer*, népsz. 1892. *A miniszteri tárca*, vj. 1893. *Fürdőn*, vj. 3 felv. 1896. nov. 27. Nemzeti Színház. *Boris*, népsz. 3 felv. 1899. okt. 13. Népszínház. *Egy görbe nap*, boh. 3 felv. 1902. febr. 8. (U. o.) Társszerző: *Ágai* Adolf. Lefordította *Molière: A botcsinálta doktor* c. vj-át (1881.).

Balogh Vilma, írónő, munkái: A sajka, dráma 1 felv., fordítás, írta: Henri *Becque*. Bem. 1908. nov. 7. Thália Színpad. Hagyték, színmű 3 felv. fordítás, írta: *Schnitzler*. Bem. 1908. dec. 3. Thália-Színpad. Thermidor kilencedike után. Kép a francia forradalomból, fordítás. Bem. 1911 febr. 18. Kamarajáték Társulata. Az érző lélek. Vj. 1 felv., fordítás, írta: *Bahr* Hermann. Bem. 1911. febr. 18. Kamarajáték Társulata.

Balogh Zoltán (almási), költő, sz. 1833. febr. 7-én, *Pesten*, megh. 1878-ban, *Tokajban*. A szabadságharcban mint tüzértiszt vett részt. 1857-ben Bécsben festészeti tanulmányait akarta folytatni, de megbetegedett, mire Pesten telepedett le és irodalommal foglalkozott. 1876-ban a Petőfi-társaság tagjává választották. Színdarabja: Külföldi, vj., Apor vajda, Karafa, Báthory Erzsébet, (történeti drámák).

Balra el — színészi kifejezés arra, hogy a szerző vagy rendező utasítása szerint a színésznek jelenete végzésével balra kell eltávoznia. A színpad ismeretéhez tartozik, hogy a súgótól, illetve a közönségtől számítva bal- és jobboldalra osztják fel a színpadot. (V. ö. *El* és *Jobbra el*).

Balsay Géza, színész, sz. 1902 okt. 28-án, Budapesten. Színipályára lépett: 1925 júl. havában. Neje: *Asztalos* Sarolta, színésznő, sz. 1904 aug. 21-én, Budapesten. Színipályára lépett 1925 júl. 1-én.

Balta Szirovatka Károly, operaénekes, (tenorista), a m. kir. Operaház tagja, sz. 1867 okt. 19-én. 1887-ben gróf Eszterházy képeztette hangját és a tatai színházban kezdi meg pályafutását. 1891 jan. 1-től 1894 aug. 31-ig működött a m. kir. Operaházban. 1904-ben Halle-ben és Posenben énekelt. 1899 máj. 23-án vendégszerepelt az Operaházban a »Zsidónő« Eleázár-jában. 1910 jan. 9-én külföldi útjáról való hazaérkezésekor ujra fellépett az Operaházban mint szerződött tag (Tristan szerepében).

Baltavári Imre, színész, színpadra lépett: 1871-ben.

Bán Juliska, színésznő, sz. 1888-ban, *Nagyváradon.* Iskolai végzettsége: temesvári konzervatórium és Major J. Gyula tanfolyama.

Bán Klára, színésznő, sz. 1902 máj. 20-án, *Budapesten.* Színipályára lépett: 1926 szept. havában.

Bán Lili, színésznő, sz. 1902 máj. 20-án, *Hatvanban.* Színipályára lépett: 1923. aug. havában.

Bán Mariska, súgónő, sz. 1896. *Budapesten.*

Bán Tivadar, színész. (Lásd: Világháború alatt).

Bánáti Béla, színész, sz. 1899. dec. 12. *Budapesten.* Színipályára lépett 1923.

Bánáti (Buchner) **Antal,** esztergomi zeneszerző. Munkája: Levente, énekes szmű. Előadták Esztergomban, 1926. nov. végén. (Társsz.: *Noszlopy Aba* Tihamér).

Bánáti (Goldberger) **Ede,** színész, sz. 1859. Aradon, megh. 1895. jan. havában, Erdélyben. Színipályára lépett: 1877-ben, Krecsányi Ignácnál. Többi igazgatói ezek voltak: 1880—81. Arad, majd Bényei István, 1883. Aradi Gerő, 1884. Mosonyi Károly, 1885. Mészáros Kálmán, 1886. Völgyi György és Szeles József, 1887. Krecsányi Ignác, 1889. Makó Lajos, 1891—94. Leszkay András. — Neje színésznő volt.

Bánáti Vince Béla, színész, sz. 1899. dec. 22-én, *Budapesten.* Színipályára lépett 1922. okt. havában.

Bandi pap. (Lásd: Bodnár András.)

Bándy Rózsi, színésznő, sz. 1876. aug. 26. Szabadkán. Színipályára lépett 1894. Balogh Árpádnál. Nyugdíjba ment 1918. dec. havában.

Baneth Ibolya, zeneszerző. Színműve: *Miss Monte Carlo,* operett 3 felv. Szövegét írta: *Fekete* Tivadar. Bem. 1927. dec. 1. *Aradon, Szenárey* Mihálynál.

Bánfalvi Etelka, (férjezett Báthory Béláné), színésznő, sz. 1879. nov. 8. *Ipolyságon.* Színpadra lépett 1895. ápr. 10. Lukácsi Aladárnál.

Bánfalvy Béla, színigazgató, sz. 1854. *Balassagyarmaton,* megh. 1903. márc. 3. *Budapesten.* 1874. szept. havában Sztupa György társulatánál lépett színpadra. 1881-ben lett színigazgató és 1889. szeptember 20-ig működött, majd elszerződött színésznek. 1896. év virágvasárnapján Makróczy Jánossal és Zendy Mihállyal társult konzorcionális alapon. Nemsokára nyugalomba vonult. Neje: *Czili* Orsolya, színésznő, sz. 1855. ápr. 2. *Nagykárolyban.* Színésznő lett 1871-ben, Lángh Boldizsárnál.

Bánffy Annie, színésznő, sz. 1893. nov. 17. *Budapesten.* Színipályára lépett 1921. júl. havában.

Bánffy Dánielné (lécfalvi Gyárfás Anna), kolozsvári főrangú hölgy, lelkes pártolója volt a magyar színészetnek. Jutalomjátékok alkalmával pénzzel is támogatta a színészeket.

Bánffy Dénes és József gróf, 1803. május havában kolozsvári házi színházuk díszleteit *a marosvásárhelyi színészet megteremtésére* átengedték *Kócsi Patkó* János társulatának. *Dénes* 1820. febr. 4. tagja lett a színházi bizottságnak. *József* 1803-ban teljhatalmú megbízottja volt báró Wesselényi Miklósnak a kolozsvári színház ügyvezetésénél, egyben a színházépítőbizottságnak is tagja volt.

Bánffy Farkas, (losonci báró), író, *Arckép* c. vígjátékát 1889. júl. első napjaiban előadták *Sepsiszentgyörgyön.*

Bánffy György gróf, *Erdély kormányzója.* Az erdélyi színtársulatnak 1792-ben 400 rforintot ajándékozott. 1811. júl. havában a kolozsvári színház felépítésére *1000 forinttal éves páholyt bérelt.*

Bánffy György, (losonci báró), zeneszerző és író, sz. 1853. *Szilágysomlyón,* megh. 1889. márc. 31. *Bécsben.* Színművei: *Gólyakirály,* operett, szövegét írta, *Kemény* Endre báró. Kolozsvár, 1881. *A fekete hajó,* operett, szövegét írta: *Rákosi* Jenő. Népszínház, 1883. *Kristóf-tér 78-ik szám,* vj. 1 felv. 1886. nov. 12. Nemzeti Színház. A maga idejében nagyon népszerű dalszerző volt, néhány dala ma is él még a nép ajkán.

Bánffy Lajos báró, erdélyi főúr, *1811-ben 500 frttal támogatta az erdélyi színtársulatot.*

Bánffy Miklós gróf (írói nevén *Kisbán* Miklós), volt külügyminiszter, v. b. t. t., a Kisfaludy-Társaság tagja, sz. 1873. dec. 30. *Kolozsvárt.* Ugyanott és Budapesten végezte egyetemi tanulmányait. Több cikluson át volt országgyűlési képviselő. 1912. febr. 12-én az állami színházak kormánybiztosa, 1917. máj. 30-án az állami színházak főzeneigazgatója lett. Ettől a tisztségétől 1918. nov. 18-án megvált. 1921. ápr. 14-én külügyminiszterré nevezték ki. Mint karrikaturista és díszlettervező is elsőrendű művész, külügyminisztersége alatt feltűnést keltettek a genfi nemzetközi kongresszuson megjelent diplomatákról készített karrikaturái. Saját színdarabjainak mindig maga tervezi a díszleteit és jelmezeit, de idegen darabokhoz is, különösen operákhoz számos olyan díszlettervet készített, amelyeket külföldi színházak is felhasználtak. Színművei: *Naplegenda,* szmű, 1 felv. 1907. márc. 18. Nemzeti Színház; *A Nagy Ur,* dráma 5 képben, 1912. dec. 28. Magyar Színház (felújítása 1921. márc. 18.); *Az erősebb,* szmű 7 képben, előadták: 1918. márc. 21. Várszínház; *Maskara,* bolondság 3 felv. Bem. 1926. márc. 10. Renaissance Színház; *Martinovics,* történeti dráma 3 felv. Bem. a Nemzeti Színház 1929. febr. 8.

Bánffyhunyadi színészet. A városban működő színtársulat »*előadásainál az a legnevezetesebb dolog, hogy a nagyérdemű férfi-közönség játék alatt széltében pipázik*« — írja a Honderű. (1843. I. kötet, 548. old.)

Bánfi Elza, színésznő, sz. 1881. okt. 24. *Varasdon.* Színpadra lépett 1905. okt.

Bánfi Sándor, a budapesti izr. tanítóképző-intézet zene- és énektanára, sz. 1846. *Lovasberényben,* megh. 1890. szept. 15. *Budapesten,* a lipótmezei elmegyógyintézetben. Munkája: *Fanchon,* vígopera; *A két savoyardi.* Ő írta a *Lili* (l. o.) c. operett híres keringőzenéjét (Oh, ha e kis könyvbe nézek... címűt). A *Harmonia* c. zenelap munkatársa volt. — Neje: *Déri* Róza, énekesnő, akivel 1886. jún. havában kötött házasságot.

Bánfi Zsigmond író, tanár, sz. 1857. márc. 6. *Gyomán,* megh. 1894. ápr. 3. Munkája: *A francia dráma fejlődése a XIX. század első felében.* (1882.) *Alceste és a mizantrópia,* Budapest, 1890.

Bánházy Teréz. drámai színésznő, sz. 1863-ban, *Kecskeméten,* megh. 1918. nov. 11. *Aradon.* Színipályára lépett 1883. aug. 8-án. 1885. *Mészáros* Kálmán, 1887. *Dancz* Lajos, 1889. *Polgár* Gyula, 1890. *Bácskay* Julcsa, 1891. *Szathmáry* Károly, 1894. *Fekete* Béla voltak az igazgatói.

Bánhegyi Ilona, színésznő, sz. 1902. dec. 19. *Budapesten.* Színipályára lépett 1923. május havában.

Bánhidi László, színész, sz. 1906 márc. 11-én, *Szatmárnémetin.* Színipályára lépett 1928 szept. 1-én.

Bánhidy Antal báró. Az aradi színészet lelkes pártfogója volt; 1849-ben nagy áldozatot hozott a helyi magyar színészet megteremtéséért.

Bánhidy Ilona, színésznő, sz. 1897-ben, *Aradon.* Az Országos színészegyesületi iskolát végezte, azután Pozsonyba szerződött naivának. Közben férjhez ment De-

Beck Miklós

Beczkóy József

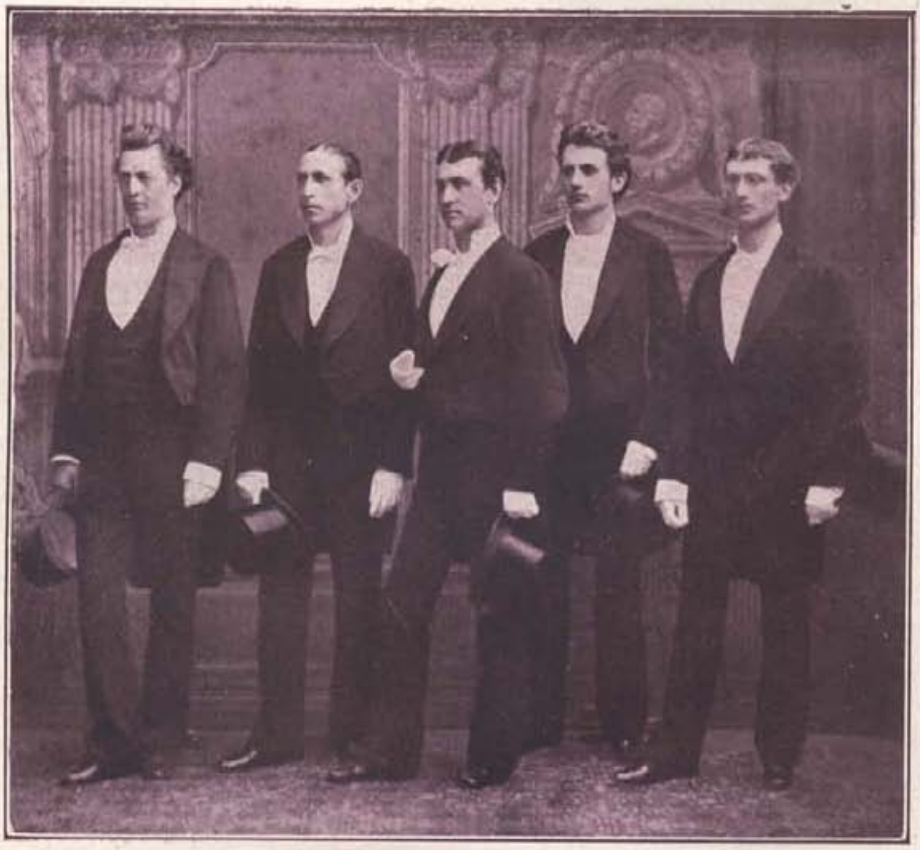

Bécsi magyar népszínműtársulat vezető alakjai: Krasznay Mihály, Szentgyörgyi István, Mátrai Betegh Béla, Gyenes László és Szombathelyi Béla, akiket Erzsébet királyné 1880. máj. havában Schönbrunnban kihallgatáson fogadott.

Bejczy György

Békefi László

Békássy István

Békefi Lajos

réki János színészhez. Pozsony után Kassa volt szép sikereinek állomása, ahol különösen 3 szerepben ünnepelték, *Molnár* Ferenc »Farsang«-jában játszotta a főszerepet, »Romeo és Juliá«-ban *Juliát* és »Cyrano«-ban *Roxane*-t. Kassáról a Vígszínházhoz szerződött, ott különösen két szerepben tűnt fel: *Timár Lizában* és a »Három a kislány«-ban, melyben ötvenszer játszotta *Grizit*. Utána áthívták a Madách Színházba, ahol *Karinthy* »Holnap reggel«-ében *Lehotay Máriát* százszor játszotta, azután Bécsbe szerződött a Sachafilmgyárhoz, onnan Párizsba, azután Londonba, ahol mindenütt jelentékeny szerepeket játszattak vele. Vendégszerepelt az Uj Színház »Fiacskám« című darabjában, ahol a főszerepet kreálta. Közben vendégszerepelt Temesvár, Pozsony és a többi nagy vidéki városokban is.

Bánhidy József, színész, sz. 1888-ban, *Aradon*. 1908-ban kezdi a színészetet, Aradon, Szendrey Mihály társulatánál. 1909-ben Mezey Béla győri társulatánál működik, azután két évig van délvidéken, szintén Mezey Bélánál. Utána három évig Pécsett játszik, Füredi Béla társulatánál. 1919-ben a Madách Színháznál működik, majd Palágyi Lajos miskolci társulatához szerződik. 1920—21-ben Debrecenben van, Kardoss Gézánál, 1922. dec. 1-én leszerződik a budapesti Renaissance Színházhoz. Ott csak rövid ideig működik, mert onnan az Apolló Kabaréhoz megy és végül a Royal Orfeum társulatánál működött.

Bánhidy Kovács Emilia, színésznő, sz. 1867. *Debrecenben*. Színipályára lépett 1882. jún. 14. Bogyó Alajos társulatánál.

Bánk bán. A legkiválóbb magyar történeti tragédia. Katona József (l. o.) remekműve.

Bánk bán írójának nagyságát semmi sem bizonyítja jobban, mint az az eléggé nem hangoztatható körülmény, hogy kora ferde ízlésétől elfordulva, a tragédia-írás Shakespeare-i magaslatára tudott emelkedni.

Katona korában a német ritterdráma uralkodott és ő maga is Kotzebue (l. o.) hatása alatt írta előbbi műveit. Ám a fiatal lángész egyszerre elfordult Kotzebuetól. Bánk bánjában már semmi sincs, ami a ritterdrámákra emlékeztetne.

Bánk bán nem lovag-dráma és nemcsak szerelmi dráma, hanem épen olyan mértékben nemzeti dráma is. S ha Gyulai tévedett, amikor Bánk tragikumát abban látta, hogy a nádorból törvénytípró stb. lett, ép úgy tévednek azok is, kik Bánk tragikumát pusztán csak Melinda halálában látják. Mert Bánk bánnak kettős a tragikuma: benne a hazafi és a szerelmes férj egyaránt elbukik.

Katona drámájában nem háttér a történelem, hanem szerves része annak. Az országot pedig csaknem élő személlyé teszi. Petúr kifakadásaiban, Tiboro panaszaiban és Bánk szemrehányásaiban, melyeket a IV-ik felvonásban a királynéhoz intéz, mindenütt ott sír, ott vonaglik a Gertrudisz-ék idegen elnyomása alatt szenvedő ország. Szinte halljuk és érezzük a magyar föld sírását, a megbántott ország jajkiáltásait.

Ezt a megbántott országot engeszteli ki a magyar király, amikor a tragédia végén ezekkel a szavakkal fordul a körülötte állókhoz:

»Magyarok! Előbb mintsem magyar
Hazánk,
Előbb esett el — *méltán* — a királyné.«

Ezek nélkül a szavak nélkül nem tudnánk belenyugodni Bánk bukásába. Míg így, emelkedett lélekkel távozunk a színházból, mert a király engesztelő szavaiban nagy erkölcsi igazság rejlik.

Katona József Shakespeare hatása alatt fordult el a német ritter-drámától, anélkül azonban, hogy a legkisebb mértékben is utánzója lett volna a brit óriásnak. Drámaíróink közül senki sem értette meg annyira Shakespearet, és senki sem tanult belőle annyit, mint ő.

Katona csak a dráma *lényegét* látta meg Shakespeare-n keresztül, de jóformán semmi egyebet nem vett át tőle.

Shakespeare a maga díszletek nélküli színpadán, ahol csak egy kitett táblára írták fel a színhely változását, akár harminc képben is megírhatta a maga remekműveit — s ott, ahol a hiányzó díszleteket szavakkal akarta megfesteni, megengedhetett magának egy kis bőbeszédűséget.

Katonánál ezeknek nyoma sincs. Ő öt felvonásba szorította bele Bánk bán tragédiáját, anélkül, hogy a felvonásokba még

képeket, változásokat szúrt volna közé. És Katona nem bőbeszédű, sőt néha nagyon is fukarkodik a szavakkal, annyira, hogy tömör, drámai nyelve e miatt itt-ott homályossá válik.

Bánk bán-ban aligha van olyan rész, vagy szinte elenyészően kevés, ahol a szó ne volna helyén való s ahol ne fejezne ki valamit. Hiszen még olvasva is érezhetni, hogy itt a szavak mögött való érzések élnek, indulatok és küzdelmek dübörögnek.

Ezért van, hogy Bánk bán nagyságát először a *színészek* érezték meg, *a színészek*, akik ösztönösen és hivatásszerűen mindig lelkiállapotot keresnek, vagy éreznek a szó mögött; akik, tapasztalásból tudják, hogy az üres szó, a hosszú lére eresztett puffogó tiráda — csak felesleges cafrang és nyűg a színpadon.

Katona tudvalévőleg 1814-ben a kolozsvári pályázatra írta meg remekművét. Arról azonban, hogy ez a remekmű csakugyan beérkezett-e a pályázatra, biztos adataink nincsenek. Döbrentei Gábor, aki ennek a pályázatnak a kezdeményezője és vezére volt, Bánk bán színpadi diadalai idején még élt, de senkinek sem jutott eszébe, hogy megkérdezze tőle, mi történt a pályázaton Bánk bánnal.

Katonát nem kedvetlenitette el a kolozsvári pályázat sikertelensége, annyira nem, hogy Bánk bán-ját 1819-ben újra átdolgozta. Ez az átdolgozás aztán, mivel a cenzura a mű előadását nem engedélyezte, nyomtatásban is megjelent.

Katonának tehát voltaképpen két Bánk bánja van. Az elsőt 1814-ben irta, a másikat 1819-ben.

Megbízhatatlan adatok alapján egyidőben az a tévhit terjedt el, hogy Egressy Gábor 1834-ben Katona régi Bánk bán-ját találta meg a kolozsvári színpad padlásán és azt vette elő jutalomjátékául.

Ennek az adatnak valótlanságát a »Honművész« 1834-ik évfolyamának 3-ik kötetéből könnyű szerrel megállapíthatjuk. A régi Bánk bán-ban ugyanis Melinda neve még Adelaida volt. Már pedig a »Honművész« tudósítója a kolozsvári előadásról való beszámolójában mindig Melindáról (s nem Adelaidáról) beszél.

A régi Bánk bán-t (az 1814-belit) nem játszhatták sehol. Sőt nem is igen ismerhették. Legfeljebb néhány jó barát. Az az egy-két kézirati példány, mely valaha a költő sajátja lehetett, elveszett, elkallódott. Az irodalmi körök is jóformán napjainkig csak Bárány Boldizsár »Rostá«-jából ismertek belőle egy-két töredéket.

Ujabban azonban, két esztendővel a világháború kitörése előtt, nyilvánosságra került egy régi Bánk bán-kézirat, amely paraszti kezekben, száz esztendőn keresztül hányódott a kecskeméti tanyákon. A kéziratról könnyü volt megállapitani, hogy nem Katona irása ugyan, de az ő korából való s hogy az 1814-ben megírt Bánk bán-t tartalmazza.

A kétségkivül érdekes és nagybecsü kézirat, melyből — sajnos — 24 lap hiányzik, az »Irodalomtörténeti Közlemények« 1913-ik évfolyamának második és harmadik füzetében jelent meg. Nagyon érdekes és tanulságos olvasmány annak, aki ismerni akarja a régi Bánk bánt és látni akarja, hogy Katona milyen hatalmas előhaladást tett az átdolgozásig eltelt öt év alatt.

Bánk bán előadásaival kapcsolatban sok téves adat keringett a köztudatban. Itt van mindjárt első előadásának dátuma. Eddig úgy tudtuk, hogy Bánk bán-nak 1834. aug. 30-án Kolozsvárt volt az első előadása s hogy a darab színrehozója Egressy Gábor volt. Egy napfényre került kassai *színlap azonban ezeket az adatokat megcáfolja*. Ebből a régi színlapból kiderült, hogy Kassán már 1833. február 15-én (tehát egy félesztendővel előbb) színre került Katona remeke. Színrehozta pedig — jutalomjátéka alkalmából — Udvarhelyi Miklós, aki Mikhál bán szerepét játszotta benne.

Hogy mikor volt Bánk bán első előadása, még mindig nem tudhatjuk. Lehet, hogy a kassai dátum előtt is játszották már valahol.

Bánk bán további sorsa általánosan ismeretes. A remekmű, melyet Kassa és Kolozsvár után Debrecenben s Budán is eljátszottak, 1839. márc. 23-án végre a Nemzeti Színházban is színre került. Színre hozta pedig Egressy Gábor, aki jutalomjátékára Katona József szomorújátékát választotta.

Ettől az időtől kezdve Bánk bán állandóan műsoron maradt, igazi fénykorát azonban a negyvenes években élte, amikor Lendvay volt Bánk, Petur — Egressy, Ti-

borcz — Bartha, Biberach — Fáncsy, Melinda — Lendvayné Hivatal Anikó, Gertrudisz pedig Laborfalvi Róza.

Ilyen kitűnő szereposztásban aligha látjuk többé Bánk bánt a szinpadon.

(Pataki József.)

*

Bánk bán előadásai:

Kassa, 1833. febr. 15. *Udvarhelyi* Miklós jutalomjátékára. II. Endre, Magyarok királya: *Szerdahelyi úr,* (Sz. József); Gertrudisz királyné: *Kántorné asszony;* Béla, Endre, Mártha, Ottó kis gyermekeik: *Szerdahelyi Etelka, Szerdahelyi Kálmán, Telepi Máli;* Ottó: *Egressy úr* (Gábor); Bánk bán: *Bartha úr;* Melinda, a felesége: *Déryné asszony;* Soma, fiacskájok: *Telepi Károly;* Mikhál bán: *Udvarhelyi úr* (Miklós); Simon bán: *Kubay úr;* Egy zászlós úr: *Pály úr;* Petur bán, Bichori Főispán: *Szentpétery úr;* Myska bán: *Demjén úr;* Sólom mester: *Haslini úr;* Bendeleiben Isidóra: *Pályné asszony;* Egy udvornik: *Latabár úr;* Biberach: *Megyeri úr;* Tiborc, paraszt: *Szilágyi úr* (Pál); Békétlenek: *Telepy úr, Király úr.* — *Kolozsvárott,* 1834. aug. 30. *Egressy* Gábor jutalomjátékára: II. Endre: *Szerdahelyi József;* Gertrúd: *Széppataki Johanna;* Ottó: *Egressy Gábor;* Bánk bán: *Lendvay Márton;* Petúr: *Szentpétery Zsigmond,* Mikhál: *Udvarhelyi Miklós,* Simon: *Kubay Pál,* Melinda: *Déryné,* Izidóra: *Éder Lujza,* Tiborc: *Szilágyi Pál,* Biberach: *Éder György. Debrecen:* 1836. Bánk bán: *Baranyi,* Petúr: *Szerdahelyi,* Gertrúd: *Pályné,* Melinda: *Chiabayné,* Mikhál: *Nagy,* Izidóra: *Parázsóné — Buda,* 1835. febr. 27. *Kántorné* jutalomjátékára: Bánk bán: *Bartha János,* Petúr: *Tóth István,* Ottó: *Lendvay Márton,* Gertrudis: *Kántorné,* Biberach: *Megyeri Károly,* II. Endre: *Marosi,* Melinda: *Lendvayné,* Tiborc: *Szöllőssy,* Mikhál bán: *Nagy József,* Egy békétlen: *Szigligeti Ede.* 1835. dec. 1-én azonban már *Lendvay Márton* játszotta Bánkot.

A budapesti Nemzeti Színházban 1839. márc. 23-án volt a bemutatója, *Egressy Gábor* javára, nagyon hatástalanul, mert mindössze egyszer került színre. *Laborfalvi Róza* volt Gertrudis, *Lendvayné* Melindát játszotta, *Bartha János* Tiborcot, *Szentpétery Zsigmond* Petúrt és *Fáncsy Lajos* Biberachot. Erről az első előadásról *Vörösmarty Mihály* ezt a kritikát írta: »Mart. 23. A pesti m. színpadon először: *Bánk bán.* Eredeti szomorújáték 5 felvonásban. Irta: *Katona* József. *(Egressy* Gábor jutalomjátéka.) Sok tekintetben hiányos s némileg vad, de erővel teljes színmű, első s utolsó műve e nemben a' korán elhunytnak. Legkevésbbé sikerült Bánk bán charaktere, kiben nem látjuk azon szilárdságot, melly az általa elkövetett merész s nagy felelősségű tetthez kívántatik. Tökéletesebbek: Petur, Biberach, Ottó, Tiborc, Gertrud nem egészen érthető. Melinda a legnehezebb feladat az egészben, helyenként meglepőleg szerencsés vonásokkal van ábrázolva. Az egész mű mindenesetre magasb tehetségre mutat, s nem hűtlen másolata a kornak, mely noha hanyatlásnak indult s a hajdani erőből vadságra fajult, mégis sok jeleivel bir a férfiasságnak s lovagi szellemnek. Drámai, sőt színihatás tekintetében végre a mű ritka tünemény, ha meggondoljuk, hogy akkor íratott, mikor dráma kevés, a színház bujdosó volt, s hogy a szerzőnek ez első munkája. Az előadás a gondosabbak közé számítható. Szentpéteri, amennyire hangja nem gátolá, jól adá az indulatos Petúrt; Barthát kívánnók többnyire így látni: mély és megható érzéssel adá a szegény Tiborcot, valamint Fáncsy igen kimért és jól talált játékkal a furfangos Biberachot. Egressy G. (Bánk) helyenként p. o. midőn a pártütőket s Petúrt csillapítja, midőn a királynénak szemrehányásokat tesz, jó, helyenként, kivált indulatkitöréseiben, érthetetlen, vagy egy kissé tulzó. Egyébiránt, mint mondók, Bánk bán charaktere leggyengébb az egész műben, s inkább szeretjük, ha egy kis tulzás által felriasszon, minthogy bágyadt előadás miatt egészen elessék.« (»Athenaeum«-ból.) — Hat esztendővel később, 1845. november 1-én tűzték csak újra műsorra, Lendvay Márton javára, aki ugyancsak Bánkot játszotta. Ez évben ötször adták elő; 1846-ban hétszer; 1847-ben ötször, 1848-ban szintén ötször, (ez évben utoljára dec. 29-én, Komáromyval Bánk szerepében), 1849-ben egyszer adták s ezután csak 1858. márc. 10-én került színre, Tóth József javára, miután az osztrák cenzúra betiltotta a hazafias mű előadását; ekkor új szerep-

osztással a következők játszták: Szigeti József: Bánk bán, Jókainé: Gertrudis, Bulyovszkyné: Melinda, Szilágyi Pál: Tiborc, Egressy Gábor: Petúr, Tóth József: Biberach, Erdélyi Sándor: II. Endre, Latky: Ottó. 1859-ben Prielle Cornélia: Melinda és Komáromy (Bánk) mint szerződött tagok léptek fel először a tragédiában. Ugyancsak bemutatkozásul választották Paulayék Bánk és Gertrudis szerepét, mikor 1863-ban vendégszerepeltek a Nemzeti Színházban. 1868. szept. 27-én először játszották teljes szövegével Katona tragédiáját s ekkor új szereplőkkel egészítették ki a régebbi együttest, Náday Ferenc volt Ottó, Komáromi: Tiborc, Benedek: Biberach és Paulay: II. Endre. Majd 1872. április 3-án Jászai Mari választotta bemutatkozásul Gertrudis szerepét, aki hatalmas alakításával haláláig egyik főerőssége volt az előadásnak. Partnerei ekkor Molnár György (Bánk), Prielle Cornélia (Melinda), Rónay Gyula (Petúr), és Nagy Imre (II. Endre) és még ugyanazon évben Biberach szerepét Ujházi Ede vette át. 1879-ben osztották ki újra a darabot Nagy Imrével a címszerepben, akihez Márkus Emilia (Melinda) és E. Kovács Gyula (Petúr) csatlakozik. Ezzel a szereposztással került színre a tragédia Bécsben is, 1892. okt. 1-én, kivéve Petúr szerepét, melyben Szacsvay Imre a császárvárosban is óriási sikert aratott. 1895-ben újra felelevenítették. Ekkor így festett a kiosztás: Pálfi György: Bánk, Fáy Szeréna: Melinda, Ujházi Ede: Tiborc, Szacsvay Imre: Petúr és Gyenes László: Biberach. *Századik előadását* 1896. május 13-án érte meg Szacsvayval a címszerepben. Ekkor Gertrudist Jászai Mari játszotta, Biberach Gyenes volt, Melinda szerepe Márkus Emilia kezében volt és Tiborc Ujházi maradt. Ujabb időkben felváltva játszottak a tragédiákban: Szacsvay és Bakó László (Bánk és Petur), Beregi Oszkár (Ottó), Hegyesi Mari, Cs. Alszeghy Irma (Melinda), Ivánfi Jenő (Biberach), Gabányi Árpád (Tiborc), Mihályfi Károly (II. Endre). Teljesen új szereposztással adott új formát a darabnak 1916. jan. 1-én a színház Kürti József (Bánk), Bakó (Petúr), Jászai (Gertrudis), Váradi Aranka (Melinda), Odry Árpád (Biberach), Hegedüs Gyula (Tiborc) és Gál Gyula (Mikhál) alakításával. *150-ik előadása* ugyanezen szereplőkkel 1916. jan. 26-án volt. (Szomorú világot vet magyarságunkra, hogy irodalmunk legjelesebb remekét, az egyetlen elismert, tiszta magyar tragédiát, az ország egyetlen műintézetében 77 év alatt csak százötvenszer lehetett színre hozni és igy évenként két előadás sem jutott Katona József klasszikus tragédiájára.) Felújították: 1918. szept. 9-én, ezzel a szereposztással: Bánk: Bakó László, Tiborc: Pethes Imre, Petúr: Kürti József, és (felváltva) Pataki József, Izidóra: Mátray Erzsi. 1924. jún. 3-án ismét felelevenítették. — »Bánk bán« tragédia *Kecskeméten*, a költő szülővárosában 1847. szeptember hó 5-én került először színre, Komáromi Alajossal a címszerepben. (A mű kéziratát Wodianer János maglódi földbirtokos 1914. jan. havában a Nemzeti Múzeumnak adományozta. A mű nem a költő kezeírása, de megállapíttatott, hogy a költő számára készült. Lásd: *Pesti Hirlap*, 1914. jún. 26.) — Uj kidolgozással 1858. júl. 17-én adta elő Pázmán Mihály társulata, Esztergomban, Szigeti Imre tollából. (Lásd: *Győri Közlöny*, 1859. 3. szám, 11. oldal. — Néhai Rakodczay Pál szerint ez az »átdolgozás« a Bach-rendszerre vezetendő vissza.) *Nyíregyházán* 1859. szept. 17-én adták. (Bánk: Egressy, Melinda: Szépné Mátray Laura, Petúr: Lukácsi.) *Nagyszalontán* 1860. okt. havában a mű előadását *betiltották*. A budai *Népszínházban* 1861. szept. 17-én került színre, Bánk: Molnár György, Petur: Bihari, Melinda: Szépné, Gertrud: Szerdahelyi Nelli, Mikhál: Kovács, Simon: Horváth, Biberach: Beődy, Tiborc: Dósa József. — *Olasz nyelven* Salvini Gusztáv társulata adta elő a Vígszínházban, 1897. okt. 11-én, *Gausz Viktor* fordításában. Szereposztása: Bánk: Salvini, Gertrudisz: Aliprandi, Biberach: Maione Diaz, Ottó: Rogoli, Mikhál: Fiochi, Tiborc: Orlandini, Petúr: Gruichi. — *Német nyelvre Dux* Adolf 1858-ban fordította. 1871. ápr. havában a pesti Varieté is előadta (német nyelvű előadásban). A főszereplők ezek voltak: Bánk: Sonnenthal, Gertrud: Némethy Irma, Melinda: Herrlinger Jozefa, Tiborc: Hold, Petúr: Alsdorf, Biberach: Joly. — Ujabban *Vészi József* is lefordította német nyelvre; az ő tolmácsolásában bemutatta *Reinhardt Miksa* berlini társulata a Víg-

színházban, 1911. ápr. 30-án és Berlinben 1911. máj. 24-én, (Lásd: *Pesti Napló*, 1911. máj. 26.) *Operai átdolgozásban* szövegét írta: *Egressy Benjamin*, zen. szerz.: *Erkel Ferenc*. Első előadása a Nemzeti Színházban volt, 1861. márc. 9-én, felemelt helyárak mellett. Szereposztása: Bánk: *Ellinger* József; Petur: *Füredy* Mihály; Ottó: *Telek* Albert (temesvári vendég): Gertrud: *Hofbauer* Zsófi; Melinda: *Hollóssy* Cornélia; András király: *Bignio* Lajos; Tibore: *Kőszeghy* Endre; Biberach: *Kaczvinszky* János. Az első előadás bevétele 1315 frt 10 kr-t tett ki. *150-ik előadása:* 1899. ápr. 16-án, (*Bianchi* Biankával), *200-ik előadása:* 1914. ápr. 21-én volt. A Nemzeti Színházban összesen 108-szor került színre. Összbevétele: 74,749 frt 47 kr volt. Az *Operában* az első előadásán (1884. szept. 27-én) bruttó bevétele 1846 frt 20 kr volt, ahol utoljára 1884. május 20-án adták *Wilt* Máriával Melinda szerepében. Szereplők: Gertrud *Bartolucci* Viktória, Ottó: *Pauli* Richárd: Bánk: *Hajós* Zsigmond; Melinda: *Maleczkyné;* Petur: *Odry* Lehel; Biberach: *Láng* Fülöp. Felújították 1921. jan. 2-án. A Városi Színház együttese bemutatta: 1923. jan. 5-én.

Bánki Ida, színésznő, sz. 1895 dec. 1-én, *Nyitrán*. Színipályára lépett 1921 júl. havában.

Bánki Judit, színésznő, sz. 1896-ban, megh. 1918 nov. 26-án, *Budapesten*. 1914-ben Szegeden működött, onnan felszerződtették a Vígszínházhoz, ahol Barta Lajos »Szerelem« c. vígjátékában, *Szomory* Dezső »Matuská«-jában a (kaszírosnő szerepében) megérdemelt sikert aratott. Egyik legszebb igérete volt a magyar színpadnak. A közönség, a kritika és a színház sokat várt egyre fejlődő tehetségétől. Bálint Dezső orfeumigazgató jegyese volt, — kit esküvője elől ragadott el a halál.

Bánki Róbert, színész, sz. 1894 nov. 25-én, *Kispesten*. Színipályára lépett 1927 nov. 1-én.

Bánki Vera, színésznő, sz. 1900 febr. 29-én, *Diósgyőrben*. Színipályára lépett 1926 szept. havában.

Bánky Vilma, világhírű filmművésznő, sz. *Budapesten*. Atyja: Koncsics János, rendőrőrmester. Iskolái végeztével előbb hivatalnoknő volt, majd kedvet kapott a színészethez, miután sok színdarabot olvasgatott és sokat járt színházba. Vágyát követve, 1922-ben beiratkozott Mattyasovszky Ilona és Bolváry Géza filmiskolájába, ahol igen szorgalmas növendék volt. Érdekes, hogy tanárai nem tartották tehetségesnek. Ennek ellenére mégis Münchenbe kapott szerződést egy filmgyárhoz, de itt nem nagyon méltányolták, mire visszakerült Budapestre és megpróbálkozott a színpaddal és egyben Somlay Artur magánnövendéke lett, aki prózai színésznőt akart belőle nevelni. Mint ilyen, egy ízben fellépett a Belvárosi Színházban, de nem sok eredménnyel. Ezidőben történt, hogy Budapesten járt Sámuel Goldwyn, az amerikai filmmágnás. Gyakorlott szeme azonnal észrevette a kis színésznőben azokat a tulajdonságokat, képességeket, amelyeket kifejlesztve, az ismeretlenségből a filmsztári ünneplés csúcspontjára lehet jutni. Szerződtette és elvitte magával Hollywoodba. Egy pár év telt el azóta és világhírű moziszínésznő lett belőle és mint ilyen, nagy dicsőséget szerzett hazájának is. 1928-ban itthon járt férjével, a szintén világhírű Rod la Roque filmművésszel és a hazai társadalom mindkettőjüket lelkesen ünnepelte.

Bánó Imre, színész, sz. 1878 júl. 18-án, *Felsőminászenten*, Baranyam. Színipályára lépett: 1907-ben.

Bánó Irén, énekesnő. Zeneakadémiát végzett. Első bemutatkozása 1903 dec. 3-án volt a Király Színházban (»Aranyvirág«). A »János vitéz« francia királykisasszonyával nagy sikere volt. A m. kir. Operaházban 1910 jan. 8-án vendégszerepelt az »Aidá«-ban, majd mint szerződött tag 1911 szept. 2-án lépett fel a »Sába királynője« Sulamith szerepében. Később lemondott a színészi pályáról és Sándor Pál országgy. képviselő neje lett.

Bánó Mihály, színész, sz. 1898 aug. 8-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1923. máj. havában. Elismeréssel működik vidéki színpadokon.

Bánóczi Dezső dr., színész, sz. 1888 márc. 26-án, *Veszprémben*. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1906-ban tagja lett a Thália-társulatnak, hol első fellépése a »Vadkacsá«-ban volt (Balle). A Thália feloszlása után Janovics Jenő meghívja Kolozsvárra, ahol hat évig a drámai esték központja. 1916. jan. 1-én dr. Bárdos Artur a »Modern Színpad«-hoz szerződteti, ahol különösen jellegzetes paraszt-alakjaival tünik fel. 1921. szept.-től a Renaissance Színháznál működött. 1922-ben az Apolló-kabaré tagja volt. 1924—26-ban ujra a Renaissance- és egyben a Belvárosi Színház tagja, hol mint rendező is elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki. 1928-ban a Király Színháznál működött. 1929-ben az Uj Színház tagja. Kiválóan művelt színész s mint rendező is kitűnő munkát végzett. Főbb szerepei: Tiresias: Oedipus, Buckingham: III. Richard, Hirdető: Perzsák, Tiborc: Bánk bán, Gelecséri: Sárga csikó, Herodes: Salome, Bence: Rózsa, Gránátos: Lotharingia, Simon: Remény, Rank: Nóra, Százados: Hamlet, Sámson Béla: Terike, Lazare Carnot: Szerelem és halál játéka, Ferenc: Francia négyes, Cleavelant: Noé bárkája, Patikus: Patika, Hodola: Báróné levelei, Sotenville: Dandin, Windau: Buta ember stb.

Bánóczi László dr., kritikus, rendező, sz. 1888-ban, *Budapesten*. (Atyja: B. József, a M. Tud. Akadémia tagja, megh. 1926. nov. 20-án, *Budapesten*). 1904-ben kezdte színpadi munkásságát, amikor az ő kezdeményezésére megalakult a »Thália Társaság«, melynek elnöke és vezetője volt. A Thália úgyszólván forradalmi színpad volt, amely hadat üzent a régi szavaló-stilusnak. A Thália előadásai ma már színésztörténelmi jelentőségüek. Ez a lelkes társaság játszotta először a modern külföldi írók drámáit és a Thália színre hozta azoknak az európai íróknak darabjait, akik szembe helyezkedtek a régi dramaturgiával. A Thália elsőrangú társulatot szervezett, melynek tagjai ma a legnagyszerübb pesti színészek. Hevesi Sándor dr. volt eleinte a Thália főrendezője, az ő távozása után Bánóczi László rendezte a Thália előadásait. Ő állította színpadra *Schnitzler* színművét, a »Hagyaték«-ot, *Hauptmann* »Henschel fuvaros«-át, *Sven Lange* »Gyilkos«-át és *Ibsen* »Kisértetek«-ét. Az ő kezdeményezésére létesítette a Thália 50 filléres helyárakkal a munkáselőadásokat. A Thália megszünése után Bánóczi László az *Országos Anya- és Gyermekvédelmi Szövetség* igazgatója lett, ahol szociálpolitikai munkát végzett, anya- és gyermekvédő otthonokat szervezett, egészségügyi reformokat valósított meg. Közben főosztályvezetője volt a Munkásbiztosító Pénztárnak. A színházzal kötött barátságát is megőrizte, mint kritikus és dramaturg, foglalkozott a színházi eseményekkel. Ingyenes népszerű előadásokat tartott irodalomról, művészetről, dramaturgiáról. 1921-ben rendezőnek szerződött a Vígszínházhoz, ahol azonban nem sokáig működött. 1924. aug. havában a Magyar Színház főrendezője lett. Itt nagy sikerrel rendezte *Shaw Bernhard* »Johanná«-ját és *Kaiser György* »Kolportage« c. színdarabját. 1925-ben megválasztották székesfővárosi törv. hat. bizottsági tagnak. Az ő javaslatára határozta el a főváros, hogy megiratja nagy, alapvető, több kötetes műben a budapesti színészet történetét, ugyancsak az ő indítványára mondotta ki a közgyülés, hogy évente 2000—2000 pengős dijat ad ki egy színésznőnek és színésznek az irodalmi és művészeti Ferenc József-dij mintájára. Érdekes szakkönyvet írt *Shakespeare a modern színpadon* cimmel, Budapest, 1909. *(A Kisfaludy Társaságban dijat nyert)*. Fordításai: »A gyilkos«, szmű 5 felvonásban, írta: *Lange* Sven. Bem. 1908. nov. 12-én, Thália Társaság színpadján, »A testvérek«, írta: *Goethe*, dráma 3. felv. »A legyező«, írta: *Goldoni*, »A lélek joga«, írta: *Giacosa*, »A hőstenor, írta: *Wedekind*. A Magyar Színművészeti Lexikon munkatársa.

Bántó Sámuel, író, fordításai: »Szevillai borbély«, Rossini aljátéka. Buda, 1835. jún. 1. »Táncrend«, hős daljáték. Buda, 1836. jún. 9-én.

Banville (ejtsd: bánvij) **Théodore**, fr. költő, sz. 1823-ban, *Moulins*-ben, megh. 1891-ben, *Párizsban*. Nálunk a Nemzeti Színházban »Gringoire« c. 1 felv-os vígj-át (ford.: E. D.), előadták a 70-es években, majd ujra 1900 márc. 9-én és 1916 febr. 28-án.

Bányai Dezső, színész, sz. 1896 márc. 6-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1925 júl. 1-én.

Bányai Etel, színésznő, sz. 1886. *Kókán*, (Pestm.). Színipályára lépett 1901-ben.

Bányai Irén, színésznő, sz. 1889 szept. 21-én, *Pozsonyban*. Színipályára lépett 1910. szept. havában.

Bányai József, színész. 1821—23-ban Kolozsvárott működött. Sokáig volt rendező Fáy János társulatánál. (Neje: *Losonczy* Erzsébet, színésznő). Fordításai: »A szívtelen férfi«. Életkép 3 felv. Irta: ifj. Dumas Sándor után Paun Ferenc. Bem. 1863 júl. 13. Nemzeti Színház.

Bányai Kató, karénekesnő, sz. 1909-ben, *Budapesten*.

Bányai Lajos, színész, sz. 1868 aug. 10., *Járdánháza*, Borsodm. Színipályára lépett 1911. dec. *Neje:* Suba Emilia, színésznő, sz. 1862 aug. 26-án, Mohácson.

Bányai Lajos, színész, sz. 1903 szept. 12. *Huszt*. Színipályára lépett 1918 júl. 1-én.

Bányai Nagy János, apa- és komikus-színész, sz. 1843-ban, *Felsőbányán*. Színipályára lépett: 1870 máj. 20-án, Balogh Györgynél. Neje: *Berki* Ilka, színésznő, sz. 1856-ban, Révkomáromban. Színipályára lépett: 1871-ben, Szegedi Mihálynál.

Bányai Pollermann József, színész, sz. 1865. *Egerben*. Színipályára lépett 1884 dec. Völgyi Györgynél.

Bányai Vitális, sz. 1818-ban, megh. 1888 ápr. 5-én, *Kolozsvárott*. Előbb kormányszéki hivatalnok, 1848—49-ben honvéd-százados. 1859 febr. havában megbízták, hogy a kolozsvári színházra pénzt gyűjtsön; ő kezelte a befolyt adományokat is. Végrendeletében 208 forintot hagyott a színház céljaira.

Bányamester. Operett 3 felv. Irta: West és Held. Zenéjét szerz.: Zeller Károly. Bem. 1894 szept. 15. Népszínház. Szereplők: Roderich herceg: Dárdai Sándor. Fichtenau: Hegyi Aranka. Zwack: Németh József. Elfrida: Csatay Zsófi. Tschida: Fenyéri Mór. Dusel: Ujvári Károly. Martin, bányamester: Vidor Pál. Nelly: Komáromi Mariska.

Bányász István, színész, sz. 1895 dec. 6-án *Debrecenben*. Szinipályára lépett 1922. máj. havában.

Bányász Mihály, községi aljegyző, sz. 1856. szept. 23-án, *Jablonkán* (Árvam.). »A csalódások bolondja« c. 3 felv. vígj-ot írta a Nemzeti Színház számára.

Bányi Zorka, színésznő, sz. 1899-ben, *Budapesten*. Szinipályára lépett 1921-ben.

Barabás. Ezen a néven állt be színésznek *Hegedűs* Gyula (l. o.) 18 éves korában *Tolnatamásiban*, *Keresztély* Jánosné szintársulatánál. Az álnevet édesanyja neve után vette fel.

Barabás Ábel, író és hírlapíró drámafordítása: *Kegyelemkenyér*, szmű 2 felv., írta: *Turgenyev* Iván. Bem. 1902. febr. 20. Nemzeti Színház.

Barabás Béla dr. (albisi), volt országgy. képv., sz. 1855. dec. 12-én, *Aradon*, székely nemesi családból. Az egyetemi éveket Budapesten végezte; 1875—79-ben az egyetemi Olvasókör elnöke és az ifjúsági mozgalmak akkori vezére. Előbb Arad vm. szolgálatában állott, de ellenzéki szereplései miatt ott nem volt előmenetele, mire ügyvédi diplomát szerzett. Több mint 25 évig országgyűlési képviselő volt. 1906—1907 1908. években a magyar delegáció alelnöke és elnöke volt, amikor a delegációs udvari ebédeken ott ült I. Ferenc József király mellett és jóízű mondásaival felderítette az öreg uralkodót. 1906-ban az ő tevékenysége buktatta meg a Fehérváry—Kristóffy-féle darabont-kormányt s hozta létre a koaliciós magyar minisztériumot. 1917-ben Arad város főispánja lett. Mindig nagy színészbarát volt, az aradi szintársulat háromízben választotta meg képviselőnek az Országos Színészkongresszusra. A színészek is nagyrabecsülték, aminek élénk bizonysága, hogy az 1911—12—13. évben egyhangulag választották meg az Országos Szí-

nészkongresszus elnökévé. Jelenleg is Romániában nagy tevékenységet fejt ki a magyar színészet érdekében.

Barabás Elemér, színész, sz. 1895 máj. 9-én, *Bonyhádon*. Színipályára lépett 1920. okt. havában.

Barabás Ella, színésznő, sz. 1888. febr. 4-én, *Szilágysomlyón*. Színipályára lépett 1908.

Barabás (Fejér) Lilla, úttörő színésznő, sz. 1834. márc. 29. *Nagybányán*, megh. 1909. jan. 12. *Szentendrén*. Atyja Barabás József, pénzügyi hivatalnok volt. A 3 éves Lillát egyik rokona, Fejér Károly színigazgató vette magához és a színészetnek nevelte. 1847-ben Kossuth Lajos támogatására fellép a Nemzeti Színházban a *Rab* c. szmű *Zsuzsika* szerepében. A forradalom kitörésekor igazgatója feloszlatja társulatát, ismét a Nemzeti Színházban lép fel *(10 frt díjért)*. Innen Debrecenbe szerződik, Abday Sándor társulatához, ahol azonban nem sokáig játszhatott a társulat, mert az oroszok betörtek és a színészek fogságba estek. Nagynehezen megszabadulva a fogságból, *Szatmár* megy. A szabadságharc után Ujfalussy Sándorhoz ment férjhez, akivel a szabadságharc alatt ismerkedett meg. 1852-ben Kolozsvárra szerződött, ahol a közönség hamarosan megszerette. Ez időben játszott szerepei: Melinda, később Gertrudis »Bánk bán«-ban, Desdemona, Gauthier Margit, Hercegnő »Lecouvreur Adrienne«-ben és »Paul Jones«-ben, »A szép molnárné«, »Az agg színész leánya«, »A tiszaháti libácska« főszerepei. 1867-ben elhagyta a kolozsvári színtársulatot és férjétől is elvált. *Deésre* ment, ahol Fodor Károly ügyvéd neje lett. 1872-ben E. Kovács Gyula rábeszélésére újra visszatért a színészethez és Fehérváry Antal igazgatása alatt *Kolozsvárott működött rövid ideig*, majd *Nalácra* (Hátszeg mellett) megy és férjével megtelepszik. De szerencsétlen házasélete arra bírja, hogy elváljon urától, mire ismét színésznő lett és most már harmadszor ment férjhez, ezúttal *Füredy* Károly színészhez, a későbbi színigazgatóhoz. 1889. júl. ülte meg 30 éves jubileumát, Nagyszőllősön, a »Borgia Lucretia«-ban.

Barabás János, író, színműve: *Delila*, dráma 5 felv. Bem. 1906. dec. 15. Nemzeti Színház.

Barabás Károly, színész, sz. 1873. ápr. 4. Színipályára lépett 1892. okt. 1. Dobó Sándornál.

Barabás Lóránd, az Andrássy-úti Színház igazgatója, sz. 1884. *Budapesten*. Iskoláit Pozsonyban és Budapesten végezte, majd az egyetemről belépett a *Független Magyarország* szerkesztőségébe. Több lapnak, így a *Pesti Naplónak*, *Déli Hírlapnak*, *Az Estnek* volt munkatársa, jelenleg az *Andrássy-úti Színház igazgatója* és a *Színházi Élet* egyik szerkesztője. Színművei: *Orkán*, dráma 3 felv. Társszerző: *Földes* Imre. (Kézirat.) *Rasputin*, dráma 3 felv. Társszerző: *Laczkó* Géza és *Csortos* Gyula. Bem. 1929. ápr. 27-én a Magyar Színházban. Több novellás-kötete és regényfordítása jelent meg.

Barabás Péter. Az aradi színészet lelkes barátja volt, 1863-tól sokat agitált az állandó aradi színészet megteremtéséért és a színház felépítéséért.

Barabás Zsuzsi, színésznő, sz. 1884. dec. 10. *Kolozsvárott*. Színipályára lépett 1907.

Baracs István, a Király-Színház gazdasági főnöke, sz. 1883. szept. 2-án, *Baracskán*, Fehérm. Felsőkereskedelmi érettségi után vasuti tisztképző tanfolyamot hallgatott. 1914-ben mint főhadnagy bevonult és katonai szolgálatot teljesített a háború befejeztéig. Háborús kitüntetéseket szerzett. 1921. jan. 1-én az Unió Színházüzemi és Színházépítő R. T. gazdasági főnöke lett, majd 1925. szept. 1-én a Király Színház szerződtette hasonló minőségben.

Baracsi Gizi, színésznő, sz. 1900. máj. 7. *Jaroslauban* (Lengyelország). Színipályára lépett 1922. jún. 1.

Baracsi Rózsi, színésznő, sz. 1884. szept. 11. *Budapesten*, megh. 1927. aug. 17. U. o. Színipályára lépett 1902. okt.

Baracska fehérmegyei községben 1836 nov. 29-én Balogh István társulata ját-

Bánóczi Dezső dr.

Bánóczi László dr.

Baracsi Rózsi

F. Bares Aranka

Z. Bárdi Gabi

Bárdi Ödön

Bárdos Artur dr.

Barna Izsó

Basilides Mária

Batizfalvy Elza

Báthory Elza

Báthory Gizi

Bátossy Endre

Bátossy Endréné

Baumann Károly

Bazsay Lajos

szott, úgy lehet a közönség élénk érdeklődése mellett, mert még febr. 12-én is itt voltak a színészek. (Balogh István kéziratos naplójából). 1844 szept. havában ujra találunk itt színészeket. Ekkor Dienes Gábor földesúr támogatja őket. 1858 ápr. elején Kocsisovszky Jusztin társulata működött itt.

Barangok (A) vagy a peoniai vojvoda, vj. 3 felv. Irta: *Jókai* Mór. Ezzel nyitották meg a Vígszínházat, 1896. máj. 1-én. Szereplők: Barang Ubul: Molnár László, Borcsa: Hunyady Margit, Ibolyka: Varsányi Irén, Géza: Fenyvesi Emil, Barang Tamás: Szathmáry Árpád, Nandine: Nikó Lina, Szigfrid: Tapolczai Dezső, Barang Jaques: Hegedűs Gyula, Miriam: Delli Emma, Tallérossy Zebulon: Sziklai Kornél, Horkáz: Magyari János, Karapumpopulosz: Mátrai Béla, Jean: Kassai Győző.

Bárándi Oszkár, newyorki orvos, az amerikai magyar színészet lelkes pártfogója volt. Megh. 1923 jún. havában.

Bárándy Julia, színésznő, sz. 1900-ban, *Szolnokon*. Színipályára lépett 1922 szept. 1-én.

Baranits Anna, színésznő, sz. 1897. *Budapesten*. Színipályára lépett 1915-ben.

Bárány Ágost, író, sz. 1798 dec. 29-én, *Miskolcon*, megh. 1849. ápr. 11-én, *Makón*. Előbb ügyvéd, majd vármegyei hivatalnok volt Szentgyörgyön, (Torontál-m-ben). Kazinczy buzdítására kezdett írni. Lefordította Zschokke Henrik »Wolfenbütteli hercegnő« c. színművét, 1836-ban, — megjelent 1844-ben, Szegeden. — 1836-ban a M. Tud. Akadémia levelezőtagjává választotta.

Bárány Boldizsár, író, ügyvéd, Gombán, Somogy vm. Barátja volt Katona Józsefnek, aki neki adta először elolvasás és bírálat végett a Bánk bán kéziratát s ő meg is írta a részletes bírálatát s a mű »A Bánk bán rostája« címmel később meg is jelent. Több színművet írt és fordított. Színművei: »Sajdár és Rurik, vagy Margit szigete Pest és Buda között«. Nézőjáték 4 felv. Bem. 1812 máj. 11. Pesten. »Szittyai magyarok kiindulása, Ázsiából a hét magyar kapitán alatt«. Vitézi játék 4 felv. 1835 máj. 6-án adták elő Kassán. »Árpádházi hős«. Játékszíni hős rajzolat 2 szakaszban. 1836. Székesfehérvárt. »Rübezahl az óriási hegyekben vagy zöld leányka«. Romantikus nézőjáték 5 felv. 1838 jún. 13-án. »Bánk bán rostája 1814-ben« c. munkáját Lipóczy György előszóval és jegyzetekkel ellátva 1864-ben kiadta.

Bárány Ilus, énekesnő, sz. 1896-ban, *Alcsuth* (Fehérm.). Színipályára lépett 1919-ben. Rákosi Szidi színésziskoláját végezte.

Bárány Katica, segédszínésznő volt a Vida László intendánssága alatti pesti színtársulatnál, 1809-ben. Működött még Kolozsvárott, Debrecenben, majd újra Pesten és Budán, 1810-ben Vida László neje lett.

Bárány Péter, (debreceni) színműíró, sz. *Miskolcon*. Tanulmányait Pesten végezte. Gr. Széchenyi Ferencnél mint gazdasági főtiszt működött, majd titkár lett. 1829. júl. 10-én *Ujaradon* (Temesm.) halt meg. Munkái: *A talált gyermek*, vj. 5 felv. Szabadon ford.: gr. *Brühl* Fr. után németből. Pest. 1792. Először előadták Budán, 1792. máj. 5-én. Ez volt akkor ott az első színielőadás. 1793—94-ben és 1810-ben, majd 1833. nov. 2-án is előadták, Budán.

Baranyai (Beranek) **Mihály**, karnagy. sz. 1847. máj. 31. *Bécsben*. Pályáját osztrák színpadon kezdte, majd 1890-ben Magyarországra jött. A Színészegyesület kötelékébe felvették 1890-ben és ez év febr. 1-én kezdte meg magyar színházi működését. 1912. szept. 4. a Színészegyesület tanácsa nyugdíjazta. — Neje: *Wiesmüller* Adolphine, színésznő, sz. 1856. ápr. 8. *Bécsben*. Megh. 1920. márc. 1. *Budapesten*. 1893. nov. 8. felvették az Egyesület kötelékébe, majd 1913. szept. nyugdíjba ment.

Baranyai Etel, színésznő, sz. 1892. dec. 12-én, *Tatán*. Színipályára lépett 1912. júl. havában.

Baranyai Ferenc, színész, sz. 1868. aug. 26-án, *Pécsett*. Színipályára lépett 1894-ben, Kömley Gyulánál. 1926-ban nyugdijazták.

Baranyai István, színész, sz. 1880. dec. 9-én, Kisvárdán. Színipályára lépett 1907-ben.

Baranyai Karolina, színésznő, sz. 1890. nov. 4. *Tatán.* Színipályára lépett 1907.

Baranyai Margit, színésznő, sz. 1900. jún. 3. *Nagyváradon.* Színipályára lépett 1920. dec. 15.

Baranyai Mariska, színésznő, sz. 1888. dec. 24. *Tatán.* Színipályára lépett 1907.

Baranyai Mariska, színésznő, sz. 1892. jún. 3. *Nagyváradon.* Színipályára lépett 1911. jún.

Baranyai Szidi, színésznő, sz. 1875. szept. 26. *Jassyban* (Románia). Színipályára lépett 1890. Bátossy Endrénél. 1923. júl. 1. nyugdíjba vonult.

Baranyavármegye 1815-ben a pesti magyar színház telkének megváltása és felépítése céljára *917 forintot küldött.* 1892. szeptember havában az Orsz. Színészegyesület nyugdijintézete részére 100 forintot adományozott.

Baranyay (Baranyavári) **Erzsi,** filmszínésznő, sz. 1900. nov. 19-én, *Pécsett,* Színipályára lépett 1920. ápr. 1-én.

Baranyi Balázs, úttörő színészeink egyike, aki 1790-ben *Petheő* Ádámmal, *Soós* Mártonnal és *Horváth* Jánossal szövetkezve, társaságot szervezett; de nem ért célt; majd midőn a színészet megalapítása érdekében gróf Ráday Pál és Kazinczy Ferenc 1790. szept. 21-én lépéseket tettek, Baranyi szintén beállt a színészek sorába. 1791-ben azonban megvált a társaságtól.

Baranyi László, színész, sz. *Pécsett* és u. o. végezte iskoláit. 1896. okt. havában lépett a színipályára, *Somogyi* Károly társulatánál. Működött Sopronban, Debrecenben, Kaposvárott, majd a Várszínházban. Szerepei: *Bakaj András* (Sárga csikó); *Varville* (Kaméliás hölgy); *Bachelin* (Vasgyáros); *Csupor Miklós* (Mátyás szerelme); *Don Lorenzo* (Folt, amely tisztit); *Trikalisz* (Aranyember) stb.

Baranyi Péter, színész, 1837—38-ban a Nemzeti Színházban működött, azután vándorszínész lett. A 40-es években Nagyváradon játszott. 1842-ben Kolozsvárott találjuk. A *Honművész* így jellemzi: »Méltányolandó igyekezettel törekszik a középszerűségből emelkedni. Deli termetének némi feszessége és szavalata egyhangúsága mellett is többféle szerepekben kedveltje a közönségnek«. Viszont Molnár György így emlékezik meg róla: »Magas, testes alak volt, a szelíd apák és jószívű nagybácsik kitünő személyesítője, a vidék akkori Szentpéteryje.« 1851-ben Debrecenben működött. 1853—54-ben Aradon súgó volt, ahol »Színházi emlény«-e is megjelent. *Irodalmi munkái: Calais János* (ford.), bem. 1832. márc. 12. *Pest; Doktor Pipitér, vagy Négy vőlegény, egy menyasszony,* vj. 3 felv. *Gleich* A. J. után németből, bem. 1834. jan. 6. *Budán; Frankfurti nagyvásár,* színjáték 5 felv. *Birch-Pfeiffer* Sarolta után, 1834. jan. 6. *Budán* (ekkor B. is játszott a darabban); *Így változik a világ,* vj. 2 felv. (ford.); *Mézeskalácsos Róza, Birch-Pfeiffer* Sarolta után ford., bem. 1834. dec. 19. *Budán; Pajzán fiúk* (más néven: *Pajkos jurista),* vj. 5 felv. *Kotzebue* után, bem. 1833. aug. 13. — Eredeti munkája kettő van: *Eger ostroma* és *Jarig és Ilderim* c. — Neje: *Pongrácz* Nina, 1840-ben lépett színpadra. 1842—72-ig Kolozsvárt működik.

Baráti Lenke, színésznő, sz. 1868. márc. 17. *Barátin,* (Hont m.). Színipályára lépett 1895. ápr. 10.

Barátosi Ferenczi Jenő, színész, színpadra lépett: 1868 szept. 1-én.

Barberini Dina, olasz operaénekesnő, nálunk az Operaházban 1890. okt. 23. vendégszerepelt elsőízben a »Hugonották« *Valentine* szerepében.

Barbi Alice, olasz énekesnő, sz. 1861. febr. 26-án, Modena-ban. 1882-ben lépett fel először szülővárosában és csakhamar világhírűvé lett. Budapesten 1892-ben mutatkozott be.

Barbier Jules, francia költő, sz. 1822. *Párizsban,* megh. 1901. u. o. Nálunk színre került operaszövegei: *Faust, Hamlet, Ro-*

meo és Júlia (l. o.), *Pál és Virginia, A botcsinálta doktor* (l. o.) *(Molière* után *Carré* Michel társaságában). Zen. szerz.: *Gounod* Charles. Bem. 1912. jún. 7. *Népopera.*

Barbieri Antónia, olasz ballettáncosnő, Milanóban tanult, majd az ottani Scalaban debütált. 1897. márc. 25. nálunk is bemutatkozott az Operaházban, a *Piros cipő* c. tánclegendában mint *Darinka.*

Barcarole (ol.) csolnakos-dal, a velencei gondolások rögtönzött éneke; ringó ritmusa Mendelssohn óta a magasabb művészetben is otthonos.

Barcs Aranka, színésznő, sz. 1872-ben, *Budapesten.* Színészakadémiát végzett, mely után Leszkay András színigazgató szerződtette. Ő tőle Kreesányi Ignác hódította el. Hosszú éveken keresztül mint operai alténekesnő, majd mint operett-szubrett és népszínmű-énekesnő is a legjobb nevű vidéki művésznők között foglalt helyet, úgyannyira, hogy Vidor Pál, a Népszínház egykori igazgatója is sietett tagjai közé szerződtetni. A Népszínházban szintén előkelő nevet biztositott művészete. Itt három évig működött, mint operett-komika. A tragikus körülmények között elhunyt igazgatója halála után nem akart megmaradni a Népszínház kötelékében, miért is a színipályától visszavonult. Férje: *Füredi* Károly, színész, (L. o.) kivel 1897-ben lépett házasságra.

Barcs Blanka, színésznő, sz. 1905. március 5.

Barcs Zsófia, színésznő, sz. 1864. ápr. 2. *Tatán.* Színipályára lépett 1882. jan. 3. Völgyi Györgynél.

Barcsai Streihammer Berta, színésznő, sz. 1858. *Nyitrán.* Színipályára lépett 1882. dec. 25. Polgár Károlynál.

Barcsay László (nagybarcsai báró), cs. kir. kamarás, sz. 1772-ben, megh. 1810 szept. 5-én. A mult század végén Boér Sándorral megindította az »Erdélyi Játékos Gyűjtemény« című színműsorozatot. Fordításai: »Fayel«, szomorújáték 5 felv. Kolozsvár, 1793. »A gyermeki szeretetnek ereje«, érzékeny játék, 5 felv. Schröder után, 1793. márc. 5-én, Kolozsvár. »A jártos-költes vőlegény«, vj. 1 felv. 1811-ben adták először Pesten. »A tolvajok«, szomorújáték 5 felv. Rossz fordítás nyomán (mondta róla Vörösmarty), előadták: Kolozsvár, 1794 márc. havában, Budán 1834-ben, Pesten: 1837. szept. 18-án, Nemzeti Színház. »Az óra járásához alkalmaztatott ember, avagy a rendtartó házigazda«, vj. 2 felv. Hippel után szabadon ford. 1795 máj. 24-én adták elő.

Barcsay Jozefa (Fehér Károlyné) színésznő, sz. 1847. *Szászsebesen.* Színipályára lépett 1869. Barna Bálint társulatánál.

Barcsay Lujza, színésznő, 1885-ben végezte a színésziskolát. Próbafellépte a »Szikrá«-ban volt, *Antoinette* szerepében és azonnal leszerződött Feleky Miklós budai színházához, de később, házassága után visszavonult. A Népszínházban 1887. júl. 30. újra fellépett »A vakvezető« c. drámában *(Nia de Saintedmèe-ben).* Azontúl nem találkozunk a nevével.

Barcza Bernárd, súgó volt 1861-ben, Hubay Gusztávnál. Munkája: *Játékszíni Emlékkönyv.* Pest, 1861.

Barcza Károly, úttörő színész, majd súgó. *Kilényi* Dávidnál játszott és utoljára 1822. szept. 24-én a »Spekuláció pénz nélkül« c. darabban lépett fel mint *Geresa,* de csakhamar megvált a színészettől és chirurgus lett.

Bárczy István, Budapest székesfőváros volt polgármestere, sz. 1866. okt. 4. Iskoláit a fővárosban és Egerben végezte, majd Budapesten az egyetemen jog- és államtudományi oklevelet nyert. 1906. jún. 19-én a székesfőváros törvényhatósága polgármesterré választotta. E minőségében különös gondot fordított a kulturális kérdésekre és nagy tevékenységet fejtett ki irodalmi és művészeti téren, többek között elnöke volt az Országos Dalszövetségnek és szerkesztette a »Népmívelés« c. közművelődési lapot. 1914. májusban átvette a Nemzeti Színház nyugdíjintézetének Bezerédy Viktor elhalálozásával megüresedett elnöki tisztét. A Városi Színház létesítése körül nagy érdemeket szerzett.

Barcsi színészet. Barcs város (Somogym). színházát gr. *Széchenyi* Géza építette. Megnyílt 1893. máj. 24-én. Igazgató: *Somogyi* Károly. Megnyitóul a »Próbaházasság« került színre. Az új színház megnyílt 1909. nov. 7-én, 25,000 K költséggel. Elfér benne 600 ember. Építette *Ligeti* Lajos és Ferenc. Az első igazgató *Fehér* Vilmos. A megnyitón *Bakó* László elszavalta Réthy László prológusát, utána az »Erdészlány« c. 3 felvonásos operett került színre. Az 1928—1929-ik évben *Szabó* Ferenc színikerületéhez tartozik.

Bárd Ferenc, zeneműkiadó. Budapesten. Sz. 1865. *Miskolcon.* 1893-ban a fővárosban Mór testvérével zeneműkiadóvállalatot nyitott. 1908-ban Mór kivált a cégből és azóta *Bárd Ferenc és Fia* cég alatt működik. Közvetíti az ország összes színigazgatóinak az előadandó színdarabokat; magyar színpadi művek külföldi elhelyezésével is foglalkozik.

Bárd (Wettenstein) **Oszkár,** színműíró. sz. 1892. *Naszódon* (Besztercenaszód m.). Munkái: *A halál és még több,* dráma 3 felv. Első előadása 1920. márc. *Kolozsvár; Zamolxe,* pogány misztérium, 3 felv., 9 képben. Bem. 1924. febr. 28. *Kolozsvár; Csoda,* misztérium, *Kolozsvár* 1920.; *Silvio lovag; A professzor úr, Citera* 3—3 felv. színdarabjai.

Bárdi Bella, színésznő, sz. 1886. aug. 4. *Köbölkúton.* Színipályára lépett 1921. nov.

Bárdi Dezső, színész, sz. 1885. aug. 31-én, *Szegeden.* Színipályára lépett 1910. jún. 30.

Bárdi Gabi, énekesnő, sz. 1876. szept. 7. *Ujpesten.* 1893. őszén a Népszínház kötelékébe lépett és itt Verő György *Szultán* c. operettjében volt első fellépte *Délia* szerepében. 1895. szept. 30. férjhez ment gróf *Zay* Imréhez, később (1912. júl. havában) uzoni gróf *Béldy* Ákos nyug. főispán neje lett. 1901. márc. 28. Kolozsvárra szerződött, onnan ismét a Népszínház szerződtette és 1902. ápr. 8-án újra fellépett az *Ádám és Éva* c. operett *Éva* szerepében. 1903. nov. 6-án elsőízben vendégszerepelt Bécsben, a *Carltheater*-ben, *A vásár gyermeke* c. operettben. 1904-ben ennek a színháznak tagja volt. A legszebb magyar operettszínésznőnek ismerték és híres volt a *mouche*«-ról, mely az ajkai felett pikáns point-t adott a szépségének. Lehár Ferenc: *Víg özvegy* c. operettjének *Glavari Hanna* szerepében nagy sikere volt. 1906. febr. havában újra leszerződött a Népszínházhoz, majd nemsokára visszavonult a színpadtól.

Bárdi Ila, színésznő, sz. 1900-ban, *Kaposvárott.* Rákosi Szidi színésziskoláját végezte.

Bárdi Ilona, színésznő, sz. 1897. *Szatmárnémetin.* Színipályára lépett 1919. évben. Rózsahegyi Kálmán színésziskoláját végezte.

Bárdi Ödön, színész, sz. 1877 jan. 5., *Pilisborosjenőn,* (Pestm.). Keresk. Akadémiát végzett, aztán Rákosi Szidi színésziskolájába járt. A színésziskola elvégzése után azonnal szerződtették a Vígszínházhoz, amelynek 1897. okt. 15. óta a mai napig tagja, — 1916. óta pedig rendezője. Főbb szerepei: Ocskay brigadérosban udvari kamarás. A tanítónő-ben: káplán. A takarodó-ban: hadbíró-százados. A Három a kislány-ban: Novotny, titkosrendőr stb. A Vígszínházban az összes gyermekdarabokat 25 év óta rendezi. A rendes előadások közül *Hajó* Sándor Délibáb-utca 7. volt az első darab, melyet rendezett. 1912 óta tanára az Országos Színészegyesület Iskolájának. »A maszk« és »A színjátszás iskolája« címen könyvet írt. A Magyar Színművészeti Lexikon munkatársa. Neje: *Medveczky* Bella, operaénekesnő és írónő. (L. o.).

Bardócz Géza, színész, sz. 1903 júl. 5-én, *Budapesten.* Színipályára lépett 1923 szept. havában.

Bardócz Rózsi, színésznő, sz. 1903 júl. 5-én, *Budapesten.* Színipályára lépett 1923 szept. havában.

Bardon Ferenc, színész, sz. 1893 dec. 24-én, *Székesfehérvárott.* Színipályára lépett 1924 júl. 1-én.

Bárdos Artur dr., színházigazgató, sz. 1882. ápr. 2-án, *Budapesten.* A budapesti egyetemen jogi doktorátust szerzett, de már egyetemi hallgató korában

könyve jelent meg és a Pesti Napló munkatársa volt. Képzőművészetről, de leginkább színházi dolgokról nagyon sok cikket írt különböző napilapokba, a Nyugat-ba és más folyóiratokba. 1909. nyarán Németországba ment tanulmányutra, a hamburgi Neues Theater, majd a lipcsei Stadttheater kötelékében vállalt rendezői és dramaturgiai állást, de még ennek elfoglalása előtt hazajött és megalapította a »Színjáték« című színházkritikai folyóiratot és ezt két évig szerkesztette. 1912-ben jelent meg »Az új színpad« c. színházesztétikai munkája a Nyugat kiadásában, ugyanezen évben *Révész* Béla társaságában a Dembinszky uccában megnyitotta az Uj Szinpad-ot. Ez a kis színház teljesen az irodalom szolgálatában állt, hírneves külföldi és fiatal magyar írók egyfelvonásos műveiből állította össze műsorát. Társulata a legifjabb színészgenerációból került ki, melyből azóta többen fényes pályát futottak meg a magyar színpadon. A sajtó teljes mértékben elismerte Bárdos törekvéseit és eredményeit, amelyet egy vidéki turnén számos városban is bemutatott; ez a színház 1914-ben megszünt. 1915-ben Bárdos átvette a Modern Színpad (ma Andrássy-úti Színház) vezetését; ezt a kis színházat a következő évben átköltöztette a Belvárosba, egy év mulva Belvárosi Színház néven átalakította egész estét betöltő darabokat játszó színházra. 1922-ig vezette ezt a színházat, közben az Andrássy-úti Színházat is átvette s e két színházzal belépett az Unió rt. kötelékébe. Ezután Bárdos megalapította a Renaissance Színházat, majd 1925-ben ismét átvette a Belvárosi Színház vezetését. A következő évben lemondott állásáról és Berlinbe költözött, ahol előbb filmrendezéssel foglalkozott, majd 1928. októberében megnyitotta a Theater im Palmenhaus nevű színházat. Bárdos fordította le Jean *Sarment:* »Az árnyhalász« c. drámáját, melyet 1922. márc. 4-én mutatott be a Belvárosi Színház, továbbá *Maeterlinck* »Aglavaine és Selysette«-jét; ő mutatta be állandó színházban *Strindberget* és a modern irodalom egész sor új íróját: *Crommelynk*-et, *Raynal*-t, *Amiel*-t stb. Közben egész sor színészt nevelt, hogy csak néhány nevet említsünk, Bárdos rendezői keze alól került ki: Gaál Franciska, Ilosvay Rózsi, Simonyi Mária, Somogyi Erzsi, Titkos Ilona, Tőkés Anna, Vaszary Piroska; Baló Elemér, Bérczy Ernő, Gellért Lajos, Harsányi Rezső, Petheő Attila, Uray Tivadar és még sokan mások.

Bárdos Irma, színésznő, sz. 1878-ban, *Budapesten*. Megh. 1919. aug. 8-án, u. o. Szinipályára lépett 1892. szept. 9-én.

Bárdos János, *színész*, sz. 1898 márc. 21-én, *Szeremlén*, (Pestm.). Szinipályára lépett 1923 júl. havában.

Bárdos Jolán, színésznő, sz. 1885 szept. 24-én, *Budapesten*. Szinipályára lépett 1905-ben. 1911 ápr. havában visszavonult.

Bárdos Rózsi, színésznő, sz. 1882 okt. 21-én, *Budapesten*. Szinipályára lépett 1907-ben.

Bárdossy Ilona, operaénekesnő, sz. 1873. dec. 28-án, *Csetneken* (Gömörm.). Tehetségét Máhler Gusztáv fedezte fel, majd Wilczek Zsófia tanítványa lett. 1890-ben a M. Kir. Operaházhoz szerződött, ahol febr. 7-én a »Bűvös vadász« *Anna* szerepében mutatkozott be. 1892-ben férjhez ment *Szilágyi* Lajoshoz, az Operaház műszaki tanácsosához. 1896. márc. 7-én a szerb király a Szt. Szávarendjével tüntette ki, a belgrádi kir. palotában tartott díszhangversenyen való közreműködése alkalmából. 1897-ben megvált az Operaháztól, majd ugyanezen év február 23-án nagy sikerrel vendégszerepelt Boroszlóban, a »Bajazzók« *Nedda* szerepében. 1899. szept. havában újra visszatért az Operaházhoz.

Bárdossy Irén, énektanárnő, sz. *Csetneken* (Gömörm.). A Vígszínházi színésziskola magánének-tanárnője 1897-től 1903-ig, azontul pedig az Országos Színészegyesület Színészképző iskolában tanít. Tanulmányait a bécsi Conservatoriumban 1892-ben befejezvén, a bécsi operától kapott ajánlatot, azonban egy baleset következtében le kellett mondania a szinipályáról és a fővárosban mint hangversenyénekesnő és énektanárnő működik sikeresen.

Bárdossy Pál, színész, sz. 1889 okt. 2-án, *Kapuváron*. Színipályára lépett 1912 szept. havában.

Bárdy Lajos, színész, színigazgató, sz. 1854 ápr. 2-án, *Debrecenben*, megh. 1900 okt. 18-án, *Selmecbányán*, szélhűdés következtében, a »Sulamith« előadása után. Színpadra lépett 1878. okt. 1-én, Mándoky Bélánál. Igen tehetséges tagja volt a színészetnek és mint rendező is elismert névre tett szert. Neje: Hendrey Anna, színésznő, kivel 1887 aug. 16-án lépett frigyre, *Debrecenben*.

Baré Emil, magyar hegedűművész, sz. 1870 szept. 1-én, *Bécsben*. A bécsi zeneakadémián, majd Párizsban Massart-nál tanult, aztán Lemoureux zenekarában, végül Mainzban és Kölnben működött. 1903. tavaszán a budapesti Operaház első hangversenymestere lett.

Baret, barret (a latin birétum szóból). A XV. században divatossá vált bársonykalap, amelyet leginkább tudósok és polgáremberek használtak. (Ékszerekkel és tollakkal is díszítették.)

Barics Gyula, színész, sz. 1887. márc. 10-én, *Bikitty*-en (Bácsm.). 1905-ben lépett a színipályára. 1923-ban az aradi színház tagja. Munkái: *Express-parthiek*. Parodisztikus operett 3 felv. Bem. 1911. febr-ban, Nyitrán (Szabó Ferenc társulatánál). *Öraögh báró*, operett 3 felv. Társszerző: *Czakó* Pál és *Kázmér* Géza. (Szántó Mihály zenéjével). Bem. 1922. febr. 17-én, Várszínház.

Bariton, (a görög »baritonosz« erősen hangzóból). A basszus és tenor között levő férfi énekhang, normális, rendes férfihang. Terjedelme A-tól G-ig halad. A magasabb baritont tenor-baritonnak, a mélyebbet bassz-baritonnak nevezik.

Bárkány Mária, drámai színésznő, (Atyja B. Jakab terménykereskedő), sz. 1859 márc. 2-án, *Kassán*, megh. 1928 júl. 26-án, Berlinben. Mint a kassai tanítóképző-intézet jeles növendéke, korán felébredt benne a színészet iránti vágy. Atyja előítéletét legyőzve, *Bécsbe* ment és ott Laroche tanítványa lett. Első nyilvános fellépte Lecouvreur Adrienne címszerepében, már nagy sikert hozott számára. Bécsi tanulmányai után a frankfurti színházhoz kapott meghívást, ahol óriási sikerrel játszotta Rachel híres szerepeit. Két év mulva a bécsi Burg-színház tagja lett, azután Grácba ment, majd Hamburgban ünneplik, mint a Thalia-színház művésznőjét. 1880-ban a berlini Ostend-színházban működött, ahol az »Ármány és szerelem«-ben volt az első fellépte, azután a Schauspielhaus tagja lett. 1886 jan. 15-én a budapesti német színház vendége volt. 1889 aug. havában a berlini Lessing Theater tagja, 1900-ban Párizsban is játszott. Itt dec. havában az Akadémia jelvényét kapta. Főbb szerepei: Julia, Gretchen, Deborah, Stuart Mária, Orleánsi szűz, Magda stb.

Barkó Lajos, színész, sz. 1845-ben, megh. 1871 jan. 16-án, *Kolozsvárott*, ahol 1861-től működött.

Barkóczi Bruckner Julia, színésznő, született 1862-ben, *Fóthon*. Színipályára lépett 1888-ban.

Barkóczy János mecenás, 1794 július havában »a magyar Jádzó szinnek megörökitésére szolgáló tőkepénzek kipótolására« 1000 Rhfrtot ajánlott fel.

Barlanghy Vince Adorján, premontrei rendű kanonok, főgimnáziumi tanár, a magyar színészet lelkes pártfogója, sz. 1840-ben, megh. 1882 nov. 28-án, *Kassán*. Az egykori színészeti szaklapok melegen emlékeznek meg róla, mint aki a színészet pártolásában jó példával járt paptársai előtt.

Barna Adél, táncosnő, sz. 1905-ben, *Budapesten*. Színipályára lépett 1927-ben.

Barna Andor (Panyitzky), színész, sz. 1881. szept. 9-én, *Aradon*. Színipályára lépett 1899. év. október havában, Bokody Antal társulatánál. Szerepköre opera- és operett-tenorista (énekes bonvivant). Hosszú ideig a kassai Nemzeti Színház, azonkívül a miskolci, pécsi, szatmári és a szegedi színházak tagja. Éveken át a Színészegyesület igazgatótanácsának tagja volt.

Barna Andorné Fehér Laura, színésznő, sz. 1879-ben, *Gácson*, (Nógrád m.). Solymossy Elek színésziskoláját végezte, majd Kúnhegyi Miklósnál lépett a színipályára. Később kisebb-nagyobb színtársulatoknál működik, 1926-ig, amikor nyugalomba vonult.

Barna Antal Andor, színész, sz. 1881. szept. 9-én, *Arad*on. Színipályára lépett 1900 ápr. havában.

Barna Bálint, úttörő színész, sz. 1801-ben, megh. 1874. máj. 2-án, *Dé*ván (Homokay László társulatánál). Színésszé lett 1832. febr. havában. Többnyire apaszerepeket játszott. *Molnár* György így jellemzi: »Nem csinált, nem rontott, de igen pontos, szorgalmas színész volt, szerepeit hibátlanul tudta mindig és búvárkodott is azokban, de nem volt elég kiviteli ereje, hogy búvárlatainak érvényt is szerezhetett volna.« Munkája: *Színházi emlény*. Szatmár, 1864. Neje: *Varga* Katalin, 1843-ban lépett színpadra.

Barna Ilona, színésznő, sz. 1858 jún. 12-én, *Kecskeméten*. Színipályára lépett 1885 okt. 10-én, Balogh Árpádnál. 1914 jan. 1-én nyugdíjba ment, majd 1919 febr. 1-én reaktiváltatta magát. Véglegesen nyugalomba vonult 1920 jan. 1-én.

Barna Izsó, zeneszerző, ismert fővárosi karmester, sz. 1859. szept. 4-én, *Budapesten*. Tanulmányait a Zeneakadémián végezte. Hosszabb ideig működött a szegedi és az aradi színháznál. 1896. máj. 1-én az ő ünnepi nyitányával nyílt meg a Vígszínház. Számos operett-zenét komponált és számtalan betétet szerzett különféle színdarabokhoz. Önálló munkái mellett rengeteg operettnek titkos munkatársa volt, mert a zongorakivonatot, vagy esetleg csak a nyers melódia-leírást (primstimmet, l. o.) ő hangszerelte meg teljes zenekarra. Ismertebb munkái ezek: *A szerzetes*, zenéjét *Somló* Sándor szövegére írta. *A szoknyás hadnagy*, operett 3 felv. Szövegét írta *Kyss* Géza. Bem. 1885. *Győrben*. A Budai Színkörben 1888. nyarán adták. *Florinda kisasszony*, operett, szövegét írta: *Kövessy* Albert, *Győr*. Később Budán is színre került. *Jönnek a huszárok*, operett (szöveg: *Rónaszéki Gusztáv*). *Óh, Óskár!* énekes vígj. 3 felv. Bem. 1886. nov. havában, *Sopronban*. Társszerző: *Ujvári* Béla, reáliskolai tanár. *A paradicsom*, operett 3 felv. (szöveg: *Rónaszéki* Gusztávtól). Bem. Budai Színkör, 1894. aug. 31-én. *Miadász király*, operett 3 felv. (szöveg: *Ujvári* Béla). Bem. 1899. jan. 20-án, Népszínház. *Kin-Fu, vagy egy kínai ember*, látványos színmű, dalokkal és tánccal, 6 képben. Bem. 1902. máj. 31-én, Népszínház. *Budapest szépe*, operett 3 felv. (*Faragó—Márkus* Géza), 1901. júl. 20. Budai Színkör. *Casanova*, operett 3 felv. Bem. 1902. okt. 12-én, Népszínház, szöveg: *Faragó* Jenő). *Senki*, regényes operett 3 felv. Szövegét írta: *Nyárai* Antal és *Balla* Miklós, 1903. nov. 14-én, Népszínház. *Smólen Tóni*, énekes vj. 1903. Népszínház. *Rézi*, operett 3 felv. Bem. 1904. szept. 16-án, Népszínház. (Szövegét írták: *Abonyi* Árpád és *Faragó* Jenő). *Berger Zsiga*, énekes boh. 3 felv. Szövegét írta: *Révész* Ferenc. Bem. 1907. máj. 29-én, Városligeti Nyári Színház. *A századik menyasszony*, énekes boh. 3 felv. (Szöveg: *Vágó* Géza és *Mérei* Adolf). Bem. 1907. jún. 7-én, Népszínház. *A bús özvegy*, (*Faragó* és *Feld* M.), 1907. jún. 18-án, Városligeti Nyári Színház. *Kávéházi Konrád*, énekes boh., 1913. *Gyerünk csak!* Látványos revü, (szövegét írta: dr. *Béldi* Izor és *Mérei* Adolf). Társszerző: *Zerkovitz* Béla. Bem. 1913. máj. 24. Népopera. *A csodavászon*, énekes boh. 3 felv. Bem. 1913. dec. 12-én, Népopera. *Ősd, magyar!* Alkalmi darab. Szövegét írta: *Komor* Gyula. Bem. 1914. szept. 20-án, *Kolozsvár*. *Kriszkindli*, revü (*Faragó* Jenő és *Mérei* Adolf). 1914. nov. 20-án, Népopera. *Négy a kislány*, operett 3 felv. Szövegét írta: *Vágó* Géza és *Tábori* Emil. Bem. 1916. aug. 11-én, Budai Színkör. *Lavotta szerelme*, énekesjáték. Szövegét írta: *Vágó* Géza. Bem. 1917. ápr. 13-án, Városligeti Nyári Színház. *Jogot a nőknek!* énekes boh. 3 felv. Szövegét írta: *Kövessy* Albert. Bem. 1918. júl. 27-én, Budapesti Színház. *Mintha álom volna*, operett 3 felv. (*Erdélyi* Mihály és *Kulinyi* Ernő). Bem. 1923. szept. 1-én, Budai Színkör. *Lavotta*, zenés szmű 3 felv. Bem. 1923. szept. 16-án. *Blaháné*, daljáték 5 felv., elő- és utójátékkal. (*Sas* Ede). Bem. 1926.

jún. 26-án, Budapesti Színház. 1925. júl. 1-én nyugalomba vonult. Neje: Tisch Flóra, kivel 1889. máj. havában lépett frigyre, Aradon.

Barna János dr., kereskedelmi iskolai igazgató, színészettörténeti szakíró, sz. 1880 nov. 15-én, *Budapesten*. Egyetemi tanulmányai után tanári vizsgát tett Budapesten, 1906-ban Szatmárra került tanárnak, a kir. kat. főgimnáziumba. 1912-ben ugyanott a városi ker. iskolának lett tanára. A világháború Spanyolországban érte, hazajövet 1914 okt-ben elfogták a franciák, 1914 okt. 19-től 1919 okt. 16-ig hadifogoly volt. 1919 nov-ben, mint szatmári illetőségűt a román kormány hazavitette Szatmárra. 1924 júl-ig volt még a szatmári felső ker. iskola tanára, amikor repatriált Magyarországba. 1924 szept. 1-től a makói felső ker. iskolának tanára, 1929 márc. 15-ike óta pedig ugyanannak az intézetnek igazgatója. A magyar színészettel foglalkozó munkái: *Hollósy Kornélia emlékalbum*. Makó, 1928. *Balogh István naplója*. Makó, 1928. *Balogh István emlékiratai*. Makó, 1928. *Fejezetek a makói színészet multjából*. Makó, 1928. Előkészületben: *A makói Hollósy Kornélia színház 25 éves története. Legrégibb szatmári színlap*. A szatmári színészet multjára vonatkozólag cikkei jelentek meg a Szatmári Szemlében (1922). B. J. kiadásában jelent meg: Lugosi Döme: Kelemen László és az első magyar szinjátszó társaság. Makó, 1927.

Barna Jolán, színésznő, sz. 1882 márc. 29-én, *Debrecenben*. Színipályára lépett 1904 okt. 1-én.

Barna József, ügyelő és színész, sz. 1874-ben, *Bécsben*. Színipályára lépett 1892-ben.

Barna B. József, *színész, sz.* 1881 okt. 4-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1902-ben.

Barna Károly, a Rádius-filmgyár r. t. ügyvezető igazgatója. 1921-ben a Renaissance-Színház igazgatója volt, amelytől 1922 dec. havában megvált és a Corvin-filmgyár igazgatója lett.

Barna Lajos, *színész, sz.* 1892-ben, *Budapesten*. Reáliskolai tanulmányai után 1912-ben színész lett. Működött az Apolló Kabarében, a Fővárosi Orfeumban, a Terézkörúti Színpadon, a Pesti Kabaréban, stb.

Barna Mariska, színésznő, sz. 1886-ban, *Ujszentannán*, (Arad m.). 1905-ben végezte a vígszínházi színésziskolát, majd dr. Farkas Ferencnél lépett a színipályára, Iglón, ahol a »Heidelbergi diákélet« Katica szerepében mutatkozott be. Később primadonna volt Krémer Sándor társulatánál, Szatmárt, ahol igen kedvelték. Ekkor már elismert neve volt, mire Somogyi Károly nagyváradi igazgató sietett gárdájába leszerződtetni. A nagyváradiak is szeretetükbe fogadták. Végül Pozsonyba hívták, Balla Kálmánhoz. 1909. okt. 16-án Budapesten házasságra lépett Csáky Gábor gróffal. Főbb szerepei: Zsuzsi (Ártatlan Zsuzsi), Rózsi (Kis gróf), Lola (Parasztbecsület), Mária és Magdolna (Gyimesi vadvirág), János vitéz címszerepe stb.

Barna Nándor, énekes-színész, sz. 1899 okt. 28-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1916-ban.

Barna Réffy Andor, *színész, sz.* 1856-ban, *Ikerváron*, Vasm. Színpadra lépett Tenkén, 1879-ben.

Barna Sári, színésznő, sz. 1904-ben, Budapesten. Színipályára lépett 10 éves korában.

Barnay Lajos, magyar születésű híres német színművész és színigazgató, sz. 1842 február 11-én, *Pesten*, megh. 1924 febr. 1-én, *Berlinben*. Atyja B. Ignác, a pesti izr. hitközség titkára volt. Trautenauban kezdte első színpadi kísérleteit, honnan 1861-ben visszakerült Budapestre, mint az állandó német színház tagja. Riga és Mainz a következő állomásai. Végre 1867-ben nagy *színpadokhoz* került, előbb a Leipziger Stadttheater-hez, majd a weimari udvari színházhoz, onnan pedig Frankfurtba és Hamburgba. Ezidőtájt megkapta a koronás arany érdemkeresztet. 1880-ban már a német színpadok

Barics Gyula

Barna Andor

Barna Mariska

Bárödy Károlyné

Baróti József

Bárödy Károly

Barsi Ödön

Bársony Dóra

legelső nevei között szerepel és azontúl nem is szerződik sehová, csak vendégszerepel, még pedig nagyon gyakran a meiningeniek előadásain, minthogy művészete erősen belegyökeredzik az ébredő naturalizmus első kisérleteibe. 1883-ban, mint »societair« alapítója a Deutsches Theater-nek, Berlinben, de 1885-ben otthagyja a társulatot és ismét csak vendégszerepel 1888-ig, amikor Berlinben megalapítja saját színházát, a »Berliner Theater«-t, amelyet 1894-ig vezetett. 1890 máj. elején 25 éves jubileumán Vilmos császár a IV. osztályú koronarenddel tüntette ki. 1894 jan. havában a badeni nagyherceg rendjellel tüntette ki. Ezután visszavonult a magán életbe. A régi hősszínész típusa volt. 1887-ben a budapesti német színházban fellépett Hamletben. Az egykoru lapok úgy ábrázolták őt: »Európa legszebb színészét«, amint homloka köré Shakespeare, Schiller és Goethe fonnak koszorút. Sonnenthal Adolf, a Burgtheater nagymestere, mikor egyszer együtt jelentek meg egy udvari díszelőadáson a Burgszínház tomboló közönsége előtt, kezet csókolt nyilvánosan, a rivaldán, a nála tíz évvel fiatalabb Barnay Lajosnak. A német színházi alkalmazottak szövetségének megalapítója volt, melynek díszelnökévé választották. Összesen 3868-szor lépett föl 98 városban, 455 szerepben. Főbb szerepei: Uriel Acosta, Tell Vilmos, Essex gróf, Othello, Antonius, Lear, Hamlet, Kean, Derblay Fülöp (»Vasgyáros«), III. Richard, Posa, Holofernes, Egmont stb. 1907-ben kiadta emlékiratait »Erinnerungen« címen.

Barnovsky Viktor, német színész, színigazgató, sz. 1875 szept. 10-én. Először 1893-ban a berlini Residenz Theater-ben lépett fel. 1905-ben átvette a Kleines Theater-t, 1913-ban pedig a Lessing Theater vezetője lett. A Kleines Theaterrel Budapesten is vendégszerepelt.

Báró és bankár, szomorújáték 5 felv. Irta: Hugó Károly. Bem. 1847 szept. 27. *Nemzeti Színház.* Felújították: 1858 aug. 31., 1892 szept. 7., 1903 nov. 24. stb. Sok drámai erő van benne s nevezetessége az is, hogy mindössze három szereplője van.

Bárödi (Rafanidesz) **Károly,** színigazgató, sz. 1849-ben, *Csőváron,* (Pest-m.), megh. 1915. febr. 7-én, *Korponán.* Atyja ref. pap volt. Iskoláit Selmecbányán, Iglón és Nagykőrösön végezte és mint érettségizett ifjú felcsapott színésznek 1864-ben, *Budai* Józsefnél, Csongrádon. 1883-ban színigazgató lett. 1906. máj. 1-én nyugdíjba ment. Neje: *Csányi* Jusztin, színésznő, sz. 1858. dec. 18-án, Kecskeméten. Színipályára lépett 1875. okt. 15-én, a *Népszínházban.* 1912. jan. 1-én nyugalomba ment. Leányuk: Bárödi Kató, színésznő, sz. 1888. okt. 26-án, Hátszegen. Színipályára lépett 1895-ben.

Baron Rezső, német színműíró és zeneszerző. Munkája: »Csókszanatórium«. Burleszk-operett 3 felv. Szövegét írta: Fellner Pál. Ford.: Liptai Imre. Bem. 1912 máj. 24. Király Színház.

Baross Sarolta, énekesnő. Tanulmányait a nagyhírű *Dustmann* asszony bécsi iskolájában végezte. 1891-ben Würzburgban kezdte pályáját, majd 1892-ben *Kolozsvárra* szerződött.

Barót háromszékmegyei községben 1870 jan. 18-tól *Győrffy* Antal társulata működött.

Baróti Antal, színész, sz. 1871-ben, *Margittán,* Biharm. Színipályára lépett 1891 virágvasárnapján, Bokody Antalnál. Nyugdíjba ment 1926. aug. 1-én, feltételesen, majd véglegesen 1928 jan. 1-én. Neje: Almási Júlia. (Volt Csóka Sándorné). (L. o.).

Baróti Erzsébet, színésznő, sz. 1900 febr. 17-én, *Aradon.* Színipályára lépett 1921 márc. havában.

Baróti Irma, színésznő, sz. 1878 márc. 26-án, *Kókán.* Színipályára lépett 1897 ápr. 27-én.

Baróti Jenő, színész, sz. 1879 febr. 23-án, *Kókán.* Színipályára lépett 1901 május havában. 1927-ben nyugdíjazták.

Baróti József, színész, sz. 1886. nov. 23-án, *Felsőbakonypusztán.* Reáliskolai tanulmányai után az Országos Színészaka-

démia növendéke lett, melynek végeztével önkéntes volt. 1908 okt. 6-án fellépett a kolozsvári Nemzeti Színházban, midőn a *Kuruc Feja Dávid* c. történelmi drámában mutatkozott be. Ezután Krémer Sándor, dr. Farkas Ferenc, Almássy Endre, Andor Zsigmond, Mariházy Miklós, Faragó Ödön voltak az igazgatói. A világháboru első napjától hadba vonult, majd főhadnagy lett, többször megsebesült. Három évig orosz hadifogságban szenvedett. 1918-ban azonban hazaszökött. 1922. szept. havában a Belvárosi Színházhoz szerződött, ahol főrendező is volt. 1928-ban a Magyar Színház, 1929-ben az Uj Színház tagja. Főbb szerepei: Shylock, Lear, Harpagon, Peer Gynt, Mephisto, II. József császár, Solness építőmester, stb. A maszkirozásról tankönyvet írt. 1922 óta huzamosabb ideig az Orsz. Színészegyesület tanácsosa volt.

Baróti Rezső, színész, sz. 1869-ben, *Kókán* (Pestm.). Színipályára lépett 1890. ápr. 1-én, Miklóssy Gyula színigazgatónál, — innen a színiakadémiára ment, de ott csak egy évig tanult és 1891-ben már Szatmáron van Kömley Gyula társulatánál, azután Egry Kálmán szerződtette. Később a Városligeti, majd a pozsonyi színháznál találjuk, ezután újra vándorol, közben rövid ideig igazgató, majd Ujpesten megünnepli 25, később 35 éves jubileumát. — 1921. jan. 1-én nyugalomba vonult.

Barrach Ede, a régi *Nemzeti Színház* tenoristája, sz. 1831-ben, megh. 1863. jún. 17-én, *Budapesten*, művészi pályája kezdetén. A Nemzeti Színházban mint vendég 1863. ápr. 18-án mutatkozott be a *Zsidónő*-ben.

Barré Alfred, francia vígjátékíró. Ismertebb munkái — melyek nálunk is színre kerültek: *Korhelykirály*, operett 3 felv., zen. szerz. *Bones* Antonis, ford.: *Molnár* Ferenc és *Makai* Emil. Bem. 1901. szept. 20. Fővárosi Nyári Színház. *Végre egyedül!* Boh. 3 felv. (Kèroul-lal), bem. 1904. okt. 13. Vígszínház (ford. *Heltai* Jenő). *Az aranygyapjú*, boh. 3 felv. (Társszerző: *Kèroul*, ford.: *Góth* Sándor), bem.: 1906. ápr. 28. U. o. *Nem szabad!* boh. 3 felv. (Társszerző: *Kèroul*, ford.: *Komor* Gyula), bem. 1913. jún. 7. U. o. *Léni néni*, énekes boh. 3 felv. (Társszerző: *Kèroul*, ford.: *Heltai* Jenő), zen. szerz.: *Vincze* Zsigmond, bem. 1914. máj. 2. Magyar Színház.

Barrie (ejtsd: barri) **James Matthew**, angol író, sz. 1860. máj. 9-én, Kirriemuir-ben (Skótország). Magyar nyelven színre került művei: *Vén leányok*, vj. 4 felv. Ford.: *Mihály* József. Bem. 1904. okt. 22-én. (50-edszer: 1928. ápr. 11.). *Egyenlőség*, fantázia, 4 felv. Bem. 1904. jan. 15-én. Ford.: *Fáy* J. Béla. (Felujitása: 1924. dec. 31.). *Amihez minden asszony ért. A kis tisztelendő. Alice, ülj a kandallóhoz.* (Vj. 3 felv. Ford.: *Bálint* Lajos. Bem. 1925. febr. 10-én volt a Kamara Színházban). *Az asszony és az írógép*, vj. 1 felv., ford.: *Pongrácz* Erzsébet. Bem. 1929. márc. 18. Kamara Színház. *Öreganyó katonája*, szmű 3 képben. Ford.: *Zilahy* Lajos. Bem. u. o. ugyanakkor. Egyike a legkiválóbb modern angol íróknak. Az *Egyenlőség* a Nemzeti Színházban, Pethes Imrével a főszerepben rendkívüli sikert aratott.

Barrientos Mária, olasz operaénekesnő (koloratur), első fellépése *Budapesten* a Vigadóban volt, 1912 febr. 15-én, majd 20-án a Népoperában vendégszerepelt, a »Szevillai borbély« *Rosina* szerepében.

Barrière (barrier) **Théodore**, fr. szinműíró, sz. 1823-ban, megh. 1877. okt. 15-én, *Párizsban*. Ismert drámaírókkal társulva, több mint ötven színművet írt. Nálunk is színre kerültek ezek: *Hamupipőke*, dráma 5 felv. Bem. 1859. máj. 3. Nemzeti Színház. (Ford. *Feleky* Miklós.) *Völgy liliома*, dráma 5 felv. Bem. 1861. okt. 18. U. o. (Ford. *Feleky*.) *A szerelem-mámorosak*, színmű 4 felv. 1865. máj. 26. U. o. (Ford. *Feleky*.) *Egy szegény nő története*. (Ford. *Feleky*). *Plumet öröksége*, vj. 3 felv. (Ford. *Feleky* J.) Bem. 1874. jan. 30. U. o. *Tűz a zárdában*. (1877.) *A legujabb botrány. Az ál-jó emberek*. (Ford. *Mizsey* Mari.) Felújitották 1879. ápr. 4-én. U. o. *Bohémvilág*, színmű 5 felv. 1898. ápr. 22. U. o.

Barsan Zacharie, román színigazgató, sz. *Brassóban*. 1907-ben a magyarországi

román vidékeken járt társulatával. Működött többek között Aradon, Lippán, Kolozsvárott, Balázsfalván, stb.

Barsi (Rodriguez) **Ödön**, színész, sz. 1904-ben, *Budapesten*. Atyjának — dr. Rodriguez Béla, pénzügyi titkárnak 1914-ben történt hősi halála után katonai reáliskolába került s ott tette le az érettségit. Ezután az iparművészeti iskola két osztályát végezte, majd beiratkozott a Színművészeti Akadémiára. Egyik vizsgaelőadáson »Cyrano« 5. felvonását játszotta, mire a Nemzeti Színház szerződtette. Első nagyobb szerepe a Nemzeti Színházban »Tartuffe« Damis-ja volt. Bátyja filmrendező külföldön.

Bársony Aladár, színész, sz. 1886. ápr. 24-én, *Szigetváron*. Színipályára lépett 1907-ben. 1929. febr. 6-án, Miskolcon jubilált a »Noszty fiú esete Tóth Marival« c. vj-ban. Neje: *Sarkadi* Rózsi, színésznő, sz. 1885. dec. 18-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1906-ban.

Bársony Dezső dr., ügyvéd, író. Munkája: *A vademberek*, szmű 3 felv. Társszerző: *Törzs* Jenő. Bem. 1922. márc. 31., Magyar Színház. Fordítása: *A beoltott Adolár*, énekes boh. 3 felv. (Irták: *Kraatz* Kurt és *Kessler* Richárd.) Zenéjét szerz.: Walter *Kollo*. Első előadása 1921 júl. 6., Budapesti Színház.

Bársony Dóra, operaénekesnő, sz. 1889. szept. 29-én, *Budapesten*. Atyja: Báder J. hivatalnok; anyja: Vázsonyi Szidónia. (Vázsonyi Vilmos nővére.) A Zeneművészeti Főiskola operai tanszakát 1910-ben végezte, ahol művészi oklevelet nyert, majd 1911. jan. havában a M. Kir. Operaházhoz szerződött, ahol első szerepe a »Pillangókisasszony« volt. Külföldön Nürnbergben vendégszerepelt, majd fellépett a Budai Színkörben, Szegeden, Szabadkán. Szerepköre alt (mezzo) és az összes játék- és buffoszerepek. Főbb szerepei: *Carmen* (Carmen), *Delila* (Sámson és Delila), *Boccaccio* (Boccaccio), *Amneris* (Aida), *Gertrudis* (Bánk bán), *Erda* (Rajna kincse, Siegfried), *Magdalene* (Nürnbergi mesterdalnokok), *Rigoletto* (Bibliás ember), *Quickly* (Falstaff), *Marcellina* (Figaro házassága), *Berta* (Szevillai borbély), *Omega* (Rászedett kádi), *Kate* (Mikádó), *Margerita* (A négy házsártos), *Cipra* (Cigánybáró), *Miklós* (Hoffmann meséi), *Orlofszky* (Denevér), *Ludmilla* (Hamupipőke), *Bükyné* (Farsangi lakodalom), stb.

Bársony Elli, színésznő, sz. 1899-ben *Nagyszombaton*. Színipályára lépett 1925. márc. 1-én.

Bársony István, színész, sz. 1882-ben, *Budapesten*. Érettségi után a színészakadémiára járt, ahol 1902. okt. 26-án vizsgázott a »Három testőr« *Rátky* szerepében. Ezután Janovics Jenő szerződtette és Hódmezővásárhelyen lépett fel először a »Nagymama« *Ernő* szerepében. A Király Színház megnyitása évében annak tagja volt, azután a Royal Orfeum hívta meg, majd 1918. február havában a Modern Színpad szerződtette, azután a Medgyaszay Színház és Andrássy-uti Színház tagja volt. 1927. okt. 27-én az Uj Színház főrendezőjének hívták meg. Mint kiváló parasztszínész elsőrangú a zsánerében, nejével, *Dajbukát* Ilonával (l. o.) egyetemben. 1928. nov. havában Németországban vendégszerepeltek, filmen is játszottak és különösen magyar paraszt-jeleneteikkel arattak nagy sikert. 1929. febr. havában újra visszatértek az Andrássy-úti Színház kötelékébe.

Bársony Lajos dr., operaénekes, volt középiskolai tanár, sz. 1892. jan. 11-én, *Budapesten*. Zeneakadémiát végzett, ahol 1918. jún. 7-én vizsgázott. 1920-ban a Vígszínház vendége volt, majd ez év júl. havában a Városi Színház szerződtette, onnan a M. Kir. Operaházhoz hívták meg, később, miután 1922. június havában szerződését nem újították meg, külföldi turnékra indult. Járt Spanyolországban, Marokkóban, Afrikában, Portugáliában, Kanári szigeteken, stb. Neje: *Pálffy* Boriska, énekesnő.

Bársony László, színész, sz. 1890-ben, *Gyurón* (Fehérm.). Színipályára lépett 1907-ben.

Bársony Rózsi, színésznő, sz. 1897. jún. 23-án, *Sarkadon*. Színipályára lépett 1923. február havában.

Bársony Rózsi, színésznő, sz. 1909. márc. havában, *Budapesten*. Mint gyermekszínész kezdte, majd felvétette magát Rákosi Szidi színésziskolájába, ahonnan 1925-ben a *Király Színház* kórusába került, de már három év mulva az »Éva grófnő«-ben nagyobb szerepet kapott. Ezután a Király Színház és a főváros egyik legjobb és legreményteljesebb szubrettprimadonnájává ugrott elő.

Bársonyosi (Szinovácz) **Gyula**, szombathelyi törvényszéki bíró, sz. 1835-ben, megh. 56 éves korában, 1891. szept. 20-án. 1869-ben Pesten szerkesztette a »Színházi Lapok«-at. Színműve: *Egy szép asszony titka*, szmű 5 felv. Bem. 1874-ben. *A király kedvese*, szmű. Bem. 1874-ben.

Barta Lajos, író, hirlapíró, a »Világ« volt belső munkatársa, sz. 1871-ben. Izmos tehetségű ujságíró. Pályáját vidéken kezdte; szerkesztett lapot, volt kiadó is, működött hosszabb ideig Pécsett és Kassán és a szerkesztés nehéz munkája közben finom novellákat is írt, amelyeket új hangjuknál és új tárgyuknál fogva szívesen közöltek a budapesti napilapok és folyóiratok. 1919 óta Bécsben él. Színművei: *Parasztok*, dráma 4 felvonásban. Első előadása 1911. ápr. 1. Magyar Színház. *Tavaszi mámor*, proletár tragédia 1 felvonásban. Első előadása 1912. ápr. 6. Dr. Bárdos Arthur Uj Színpadján. *Szerelem*, színmű 4 felvonásban. 1916 ápr. 8. Vígszinház. Bécsben a Josephsstädter Theaterben 1916 máj. 22. »Die drei Fräuleins« cím alatt mutatták be. *Egy test, két lélek*, szinmű (fordítás) 4 felv. Irta: *Lindau* Pál. Bem. 1915. szept. 18. Vígszinház. *Zsuzsi*, paraszt-vígj. 3 felvonásban. Első előadás: 1916. okt. 27. Nemzeti Szinház. *Örvény*, szinmű 5 felvonásban. Első előadás: 1919. jan. 24. Nemzeti Szinház. *A sötét ház*, dráma, 1919. márc. Vígszinház.

Bartolucci Viktória, operaénekesnő, sz. 1862. ápr. 20-án, *Castell-Fiorentino-ban*, megh. 1915. márc. 4-én, Budapesten. Első Nemzeti Szinházi fellépte 1880. ápr. 10-én »A kegyenc« c. 4 felv. dalmű *Guzman Leonora* szerepében volt. Itt tanult meg magyarul és azontúl magyarul énekelte szerepeit. 1880. aug. 16-án leszerződött a Nemzeti Szinház operatársulatához, melynek 1886. ápr. 30-ig volt a tagja. 1886. aug. 25-én férjhez ment Ferrarában Pártos Gyula épitészhez és egyidőre visszavonult a szinpadtól, de már 1900. szept. 1-től 1904. aug. 31-ig ismét tagja volt az Operának. Szerepei: Carmen, Fides (Próféta) Simone, (Jean de Nivelle), Margareta (Faust és Mephistofeles), Azuccena (Troubadour), Atala (Cimszerep), Gertrud stb.

Bartakovics Béla, egri érsek, sz. 1729. ápr. 10-én, *Szalakuszban* (Nyitram.), megh. 1873. máj. 3-án, *Egerben*. A Nemzeti Szinházra 2000 frtot hagyományozott.

Bartalos Sándor, színész, szinpadra lépett: 1871. okt. 1.

Bartay András, zeneszerző és zenei iró, sz. 1798-ban, *Széplakon*, (Abaujm.), megh. 1856. okt. 4-én, *Mainzban*. 1843-tól 1845-ig a Nemzeti Szinház igazgatója volt és mint ilyen elévülhetetlenek az érdemei. Vezetése alatt fejlődött ki a népszinmű kultusza és ezzel egyszersmind Szigligeti írói tehetsége is mind erősebben izmosodott. Az 1848-iki események után elhagyta hazáját s több éven át Párizsban tartózkodott, azután Hamburgba költözött, hol zeneszerzéssel foglalkozott. Itt irta *A magyarok Nápolyban* c. operáját. Egyéb műve: *Mise V. Ferdinánd koronázására*, 1830; *Eredeti népdalok zenekisérettel*, 1834.; *Aurélia*, német dalmű, 1836.; *Csel*, vígopera, előadták 1837-ben, a Nemzeti Szinházban. Fia: *Ede*, kir. tan., zeneművész, sz. 1825. okt. 5-én, *Pesten*, megh. 1901. aug. 31-én, u. o.

Bártfai Gyula, színész, sz. 1889. ápr. 12-én, *Orosházán*, megh. 1917. ápr. 2-án, *Békéscsabán*. Szinipályára lépett 1913. júl. havában.

Bártfay Gyuláné. (Lányneve: *B. Kállay* Paula), szinésznő, sz. 1889-ben, *Magyarkanizsán*. A szinművészeti akadémia elvégzése után, 1910-ben, vidékre szerződik, Patek Bélához, Győrbe, majd Füredhez, Pécsre. 1917-ben hivja meg az Operaház súgónőnek, férje: Bártfay karmester halála után. Azóta ott működik.

Bártfai Irma (férjezett Szemző Lajosné), színésznő, sz. 1884. márc. 6-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1900. szept. havában. 1927. máj. 1-én nyugdíjazták.

Bártfai József, ügyvéd, sz. 1812-ben, megh. 1864. szept. 19-én, *Pesten*. Két színdarabot írt: *Zaránd és Tógul*, vagy az indulat és átok hatalma, dráma 4 felv. Pozsony, 1834.; *Anejka*, dráma, 1837. jan. 11-én játszották Szabadkán.

Bártfai (Paczona) **Antal**, színész, sz. 1852. márc. 23-án, *Rácalmáson*, (Fehérm.). (Atyja Paczonaházi Paczona Vilmos, a szabadságharcban Csányi László kormánybiztos legmeghittebb futárja volt, megh. 1889. szept. 3-án, Budapesten). 16 éves korában, 1868. aug. 1-én a budai Molnár György színházához szerződik, majd vidékre megy és több lapban verselgetett. 1880-ban igazgatást kezd, 1883. dec. 12-én 40 szavazattal megválasztják a *Színészegyesület* titkárává. 1891-ben *színészeti gyakorlóiskolát* nyitott a fővárosban. Munkái ezek: *A bakonyi kondás*, népsz., *A falu rossz családja 25 év mulva*, szmű, (1877. jan. elején, *Szegeden*). *A gyujtogató, Csecse Panni, Senki fia*, népszínművek. (Ez utóbbi 1897. máj. 21-én a *Kisfaludy-színházban* került színre.) *Angyalcsináló*, szmű, *Orosz—török háború, Tündérövy*, látványosságok. Szakmunkája: *Reformjavaslat a magyar vidéki színészet rendezéséhez*. Budapest, 1886. *Színészek Naptára*. 1886. *Kacagó Thália*. 1888. Irt színészeti szakcikkeket, melyek a »Színészek Lapjá«-ban és a »Színészeti Közlöny«-ben jelentek meg. Első neje: *Köröm* Emilia, színésznő. Színipályára lépett 1858-ban. Második neje: *Rully* Janka, színésznő, sz. 1855-ben, Kolozsvárott. Színipályára lépett 1874-ben, Szuper Károlynál.

Bártfai színészet. E régi, virágzó városban évszázadok óta van színészet. Bártfán (a városban) egy XV. századbeli »Urunk feltámadásá«-ról szóló népdráma színlapja maradt fenn a rendező magánföljegyzéseivel, amely 54 szerepet és azok előadóit, kik a város színe-java férfiaiból kerültek ki, név szerint sorol fel *Mager* Péter városbírón kezdve, kinek felesége a város legnagyobb jótevői közé tartozik. Köztük van még Konstil (Kunstel, Kunstler de Kunstel (bártfai birtok) András, ki 1443—44-ben az ötvenek tanácsának tagja, később centumvir. Az előadás 1450 körül történhetett. A mű szövege 14 jelenetre oszlik, melyek végezetéül a hirnök (precursor) pár szóval búcsúztatja el a közönséget. Bártfán később is szerepel vallási dráma. A számadó könyvek sok tétele említ színészekre és színi kellékekre vonatkozó kiadásokat. Évi 1—5 frtot 1497 husvétján a feltámadásról szóló darabot adják elő; 1498-ban a karácsonyi játék előadóinak fél frt borraváló jár ki; 1512-ben a husvéti passzió-játék szerepel, valamint 1516-ban, mikor is a színpad felállítása 1.45 frtba kerül. Ezóta nem szerepel többé a népi dráma. Talán a profanálástól tartott a papság, avagy a reformáció miatt támadt a lakosságban némi izgalom. Tény, hogy a protestáns vallás és iskola magának foglalja le a színpadot is. Stöckel Lénárd mikor iskolájának a fénykora tart, 1552—56 között, de utóbb is gyakran adat elő iskolai drámákat, amelyek bibliai, vagy allegorikus mese keretében mutatnak be valláserkölcsi igazságokat. A bártfai iskola darabjai: *Terentius* Eunuchus-a, Kain és Ábel (1553) József története (1555—1558), A magát megtartóztatni nem tudó fiú, Az özvegy, Az igazságtalan bíró (1560.), Dániel (1561.), Judit (1566.), A két házasságról (1588.) (drámák, néha tragédiák és történeti színművek). Komédia 1570—1575, 1579—82, 1586—87-ben szerepel. Az előadás ideje a farsang, helye a tanácsterem. Az előadók fizetése 1 és fél frt egy szereplésért a tanulóknak, vagy tanítónak, 1553-ban két előadásért 3 frt, 1556-ban 1 frt. 1559-ben új darab előadásáért 2 frt. A díj a bíró leányának esküvőjekor, 1574-ben, tetemesen nagyobb. A b-i színészetről későbbi években nem igen tudunk, bár a krónikaírók régóta emlegetnek állandó színházat. A XVIII-ik század vége felé német előadások folynak benne, 1801-ben pedig Höcht fürdőbérlő bérbeadja a színházat egy német társulatnak. Gróf Dessewffy József 1818-iki »Bártfai levelek« c. írásában szintén megemlékezik a b-i színészetről. 1829-ben Balla Károly színigazgató játszott magyarul. 1897-ben épült

az új vigadó és színház, melynek díszletei a Nemzeti Színház és Opera díszlettárából adomány útján jutottak a városnak. Az épület célszerű berendezésénél fogva ritkítja párját a hasonló nagyságú városokban. 1000 ember befogadására alkalmas s úgy van berendezve, hogy benne bármely műfaj előadható. A színház megépítése körül Arányi Dezső szerzett érdemeket.

Bártfay Róza, novella-írónő, sz. 1853-ban, *Miskolcon*. Színműve: *Az utolsó szerep*, szmű 2 felv. Bem. 1895. jan. 9-én, *Esztergomban*, *Aranyossy* Gyula társulatánál.

Bartha Elek, színész, színipályára lépett 1838. nov. 16-án. Mint énekes-komikus 25 évig működött *Kolozsvárott*. Neje sz. 1816-ban, megh. 1891. nov. havában, Kolozsvárott. 1837-ben a Nemzeti Színház tagja volt és fiatalabb korában a kedveltebb színésznők közé tartozott.

Bartha Etel, táncosnő, sz. 1907. jan. 29-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1926-ban.

Bartha Gyula, színész, sz. 1896. máj. 26-án, *Ujpesten*. Színipályára lépett 1889. ápr. 17-én.

Bartha Gyula, színész, sz. 1896. máj. 27-én, *Szászsebesen*. Színipályára lépett 1921. nov. 4-én.

Bartha István, színész (cs. n. Jakus), sz. 1869. jan. 14-én, *Pomázon* (Pestm.). Atyja: Jakus János, rézöntő, anyja: Tokody Eszter. Reáliskolát látogatott, majd 21 éves korában kórista lett a Népszínházban. Igazgatói: Aradi Gerő, Krecsányi Ignác, Komjáthy János, akinél helyettes igazgató is volt. 1913-ban a Király Színház tagja, majd 1915-ig a Népopera főtitkára, 1917. szeptember havától Patek Béla pápai színházának h. igazgatója. Számos vidéki lapban jelent meg elbeszélése, dramaturgiai tárcája, cikke. Főbb szerepei: Lear király, III. Richard király, Shylock, Menenius Agrippa, Julius Caesar, Cassius, Lucifer, Mefisztó, Brankovics György, Petur bán, Zsiga cigány, Feledi Gáspár, Gonosz Pista, Szilvay professzor, Lord Dorincourt, Burleigh lord, Balta János, öreg Aurifaber, Frépeau (Ostrom), Dobó István, stb. Neje: *Fábián* Linka, énekesnő, sz. 1874-ben, *Cséfán* (Békésm.). Színipályára lépett 1895. ápr. havában, Komjáthy Jánosnál. 1925. ápr. 1-én nyugalomba vonult.

Bartha János, a Nemzeti Színház első korszakának egyik legkiválóbb színésze, sz. 1798-ban, Egerben, megh. 1852. aug. 21-én, Pesten. Gazdagon megáldotta őt a természet: hatalmas alak, büszke homlok, mély hang (melyet a harang szavához hasonlítottak), erőteljes, tiszta, ovális magyar arc, barna haj, fekete, beszédes szemek és arcán, egész alakján méltóságos, büszke szellem. Komoly testhordozásával a hősök alakítására valóban hívatott művész volt. Atyja — bár nem volt cigány — jól hegedült és beállott primásnak egy muzsikus-bandába. Mint ilyen, gyakran játszott a színtársulat zenekarában s a kis Bartha is elkisérte esténként az apját; a hegedűt ő cipelte és így szivesen megtürték a terem valamely zugában. Mély áhitattal hallgatta itt a színészek szavát, lelkében csodás világ ébredezett a hallottak és látottak nyomán és csakhamar őt is magával ragadja valami homályos sejtelem és tengernyi küzdelem árán színésznek csap fel. Atyja iskoláztatta még egy darabig, de az első éveken túl nem birta költséggel, tehát mesterségre adta. Igy tanulja meg a szabóságot. De a színészkedés vágya tovább is ott ég lelkében és csak a kedvező alkalmat várja, hogy ő is a színpad szolgálatába lépjen. Hogy célját hamarabb érje el, Egerben beáll színházi szabónak. Később Békésgyulára kerül, ahol 1820. márc. 18-án Abday Sándor színigazgató felléptetí őt »Kemény Simon«-ban. Az öreg Kemény szerepét kapta először és azt oly jól játszotta, hogy még tapsot is kapott érte. Miután a városban mindenki tudta, hogy szabólegény volt előzőleg, igazgatója Magyarnak keresztelte el a szinlapon és ezen a néven szerepel hosszú ideig. (Családi neve: *Finnlandi* János.) Játszott azután Nagyváradon, ahol 40 forint fixumot kapott. 1824-ben Pozsonyban játszik az országgyűlés ideje alatt, Horváth József és Komlóssy Ferenc igazgatók társulatánál, azután Székesfehérvá-

rott, ahol már 100 forint fizetést kapott. Innen Pécsre került, mindig emelkedve művészetében. (Lásd: »Színészeti Közlöny«, 1881. 11. számában: »A vidéki színészet multjából« czímű czikket. Ezzel ellentétben Déryné naplójában az 1828. évet említi Bartha első kisérletéül. Viszont Könyves Máté »Játékszíni Koszorú«-jában olvassuk, hogy 1825-ben Abdaynál működött. Valószinű tehát, hogy 1820-ban kezdte pályáját.) 1828-tól 1831-ig Pesten működött a Beleznay-kertben. Balla Károly igazgatónál, azután Kassára megy s nemsokára szorgalmával és kiváló természeti adományaival elsőrendü színésszé küzdi föl magát. 1833-ban mint egyik vezetőtag a kassai társaság töredékével a budai színházhoz jut, ahol mint igazgatótárs is szerepelt havi 120 frt fizetéssel. Ekkor már az új iskola fejlődő tehetségei közé számitották. Ugyanily fizetés mellett működik 1834-ben, 35. és 36-ban. 1837. aug. 22-én a megnyiló »Pesti Magyar Színház«-nál találjuk, hol az »Árpád ébredése«-ben az *Öreg* és a »Belizár«-ban *Leó* ezredes szerepét játszotta. Ez időben *Vörösmarty* így ír Bartháról: »A természet tragikai színésznek alkotta, noha a vígjátékban is sok jó szerepe van. A szenvedés, fájdalom alig találhatott szívből szakadóbb, megrázóbb hangokat s e tehetségét kincsnek kellene tartani, s férfias hangot művelni s változatossá tenni.« Bajza József, a szigorú kritikus, ezt a birálatot írta Lear királyáról (mely tudvalevőleg legjobb szerepei közül való volt) 1841. febr. 13-án: »Neki erős hangja van ahhoz, hogy a szerep dühöngő helyeit a színpadról lemenydörögje, sok természettől nyert tehetsége érzelem kifejezésére, ő leginkább fogná megadhatni az aggság bélyegeit is e szerepnek, szóval ő mint színpadunk legtragikusabb alakja, leginkább volna Learre képezhető, de benne nincs studium és szorgalom, vagy itéleti hiány miatt nem tud a szerep mélyébe hatni.« Általánosságban úgy ír róla a kiritika, hogy eredeti tehetség volt, de kellő tanulás, képzettség, műveltség nélkül. Ha sikert tudott elérni, ez inkább a helyes ösztön érdeme és nem a színész öntudatossága mellett szól. Emiatt nem is emelkedhetett magasabb nivóra. Mindamellett például Egressy Gábor a *humorát* shakespeareinek mondja. Toldija, híres palócos *Lábszíj-a* (Lumpáciusban), *az obsitosa* (Szekrény rejtelmei) kiváló volt. Egyéniségéről így ír birálatot *Vahot* Imre: »Nagy tehetségű színész, magasabb művészi képzettség és szorgalom hijával. Az ő szabálytalan természeti erőn és nem mélyebb tanulmányon épült játékának alapjelleme: hatályos férfiasság, keleties lassú, nehézkes komolyság s innét az, hogy a színpadunkon gyéren előforduló eredeti magyar alakok ábrázolása igen jól áll neki; innét az, hogy az ő valódi szakmája: komoly, hősi s különösen fenntragikai.« (Regélő Pesti Divatlap, 1842., 317. oldal.) Lassanként ivásnak adta magát, emiatt szélütés érte. Halálos ágyán is megmaradt a humora. Azt kérdezte övéitől, hogy: »van-e a másvilágon kulacs?...« Ugyanazon a napon temették el, melyen 16 évvel előbb (aug. 22-én) a Nemzeti Színházat megnyitották. Főbb szerepei ezek voltak: *Lear, Tiborc, Baczur Gazsi, Toldi* (Rózsában), *Zrinyi, Hamlet, Moór Károly, Macbeth, Bánk bán, Percival* (Griseldis-ben), *Konrád* (Kronsteini harczjáték-ban), *Közhuszár* (Műveltség és természet-ben), *Lábszíj* (Lumpáciusban), *Bivalyfi* (Pajzán ifjúban), *Öreg burkus huszár* (Leonorá-ban), stb. Arcképét 1858. szeptemberben Latkóczy festőművész a Nemzeti Múzeum részére megfestette. (Szépirodalmi Közlöny, 1858. 2422. lap.) Felesége: *Meszlényi* Anna, drámai hősnő volt, méltó elődje Lendvaynénak és Laborfalvi Rózának. Sz. 1813. dec. 31-én, Erdélyben. Atyja hivatalnok volt Kassán. 1830-ban Bartha felesége lett, miután atyja »meggyőződött, hogy Bartha nemes ember«. Kikötötte azonban, hogy a leányának nem szabad színpadra lépnie. Amint az öreg meghalt, mégis fellépett, 1833-ban Kassán, előbb a karban volt és játszott kis szerepeket is. Ugyanez évben ő is ott van a budai színésztársaságnál. A nyelvet nem beszélte még kellő szabatossággal, ezért inkább tánczprodukciókban léptették föl. A »Honderű« megdicséri »a mindenkor csinos öltözetű« színésznőt. Itteni fizetése havi 40 frtra rúgott, mely megmaradt a következő évben is. A Nemzeti Színház bokrétaünnepén, 1836. aug. 6-án ő köszöntötte a megjelenteket és ezeket a szavakat intézte a közönséghez: »Tűzzük hát ki e nagy napon a

nemzet apostolainak zászlaját e szent épületre, hadd lengjen a reménység, a honfivértől csergedező szeretet jelképe fővárosunk fölött!« 1837-ben, a Nemzeti Színház megnyitó előadásán az »Árpád ébredése«-ben *egy hölgyet játszott* és »Belizár«-ban *Zsófiát*. Később, mint drámai hősnő ismertté tette nevét. *Scribe* »Egy pohár víz« királynőjében jeles művésznőnek bizonyult. 1854. elején megvált a Nemzeti Színháztól, de ugyanez év aug. 23-án a »Lowodi árvá«-ban *Harleigh* Judith szerepében újra fellépett. 1860-ban nyugalomba vonult, 529 frt. 20 kr. évdíjjal. — (Gyermekük borbély volt Budán, a Fő uccában.)

Bartha László, a színészet lelkes barátja, 1883-ban tanácsosa volt az Orsz. Színészegyesületnek, 1887. szept. 20-án lemondott tisztségéről.

Bartha Miklós, orsz. képviselő, író, sz. 1848. nov. 14-én, *Rugonfalván* (Udvarhelym.), megh. 1905. okt. 19-én, *Budapesten*. Irodalmi működését a kolozsvári »Magyar Polgár«-ban kezdte meg, hova szinibirálatokat írt. (Síremlékét 1907. okt. 22-én avatták föl.) Színművei: *Melanie*, színmű 4 felv. 1888. márc. 22. Kolozsvár. *A feleség*, színmű 4 felv., 1902. márc. 22. Vígszínház.

Bartha Mózes, úttörő színész. Kolozsvárott működött 1820—1834-ig.

Barthos Andor, dr., színműíró, sz. 1865-ben, *Sátoraljaujhelyen*. Kereskedelmi államtitkár, majd országos képviselő. Színművei: *Kérés napján*, vj. 2 felv. 1893. Budai Színkör. *A képviselőjelölt*, énekes boh. 3 felv. Bem. 1900. szept. 7-én, Városligeti Színkör. (Tsz.: Erdélyi Lajos és Hódy Lajos). (Miskolcon 1901. jan. 9.). *A kilenceik*, vj. 3 felv. Bem. 1902. nov. 10-én, Aradon. (Zilahy Gyula társulatánál). Tsz.: Hódy Lajos.

Bartkó Elza, színésznő, sz. 1897. okt. 21-én, *Budapesten*. Szinipályára lépett 1917-ben.

Bartkó Etel, színésznő, sz. 1892. jún. 14-én, *Budapesten*. A felső-leányiskola elvégzése után beiratkozott a színművészeti akadémiára, onnan a színészegyesületi iskolába. 1910-ben színésznő lett Nagyváradon. Első fellépése a »Tilos a csók« c. Vincze-operett Henriette énekesnő szerepében volt. Váradról Pécsre került, hol a »Cigányszerelem« Ilonájában volt sikere. Innen Buda-Temesvárra került. 1912-ben a Népopera primadonnája volt. 1915. elején férjhez ment Mészáros Zoltán mezőtúri földbirtokoshoz, akitől elvált. 1919-ben visszatért a színpadra és Ujpesten és az Eskü-téri színházban játszott, azután Nagyváradon volt egy évig primadonna, Parlagi Lajos igazgató társulatánál. Innen Temesvárra szerződött, majd Kolozsvárt, Aradon, Róna Dezső igazgatónál működött. Ezután Faragó Ödön igazgatóhoz ment és fellépett Léván, Érsekujvárt, Komáromban stb. Ekkor végleg visszavonult a színpadtól. Később férjhez ment és Temesvárott telepedett meg.

Bartók Béla, világhírű magyar zeneköltő, a modern muzsika egyik legfőbb vezető és úttörő egyénisége, sz. 1881. március 25-én, *Nagyszentmiklóson*. Előbb Erkel Lászlónál tanult Pozsonyban, majd 1889. és 1903. között a Zeneakadémián Thomán István zongora- és Koessler János zeneszerzési tanítványa. 1907-ben a Zeneakadémia zongorafőtanszak egyik tanárává nevezték ki. Nevezetesebb művei: Scherzo nagy zenekarra (1902.), Kossuth (1903.) 4 dal és 4 zongoradarab (1904.), Zongoraötös 1904.), Magyar népdalfeldolgozások (Kodály Zoltánnal együtt) (1906), I. első vonósnégyes (1905.), Zongoradarabok gyermekeknek (1908—10.), Deux Images zenekarra (1910.), Deux Portraits zenekarra, Bagatelek zongorára, 5 Ady-dal, »Kékszakállú herceg vára« (opera), »A fából faragott királyfi« (táncjáték), »A csodálatos mandarin« (pantomin) Zongoraverseny II., III. és IV. vonósnégyes. (A harmadik vonósnégyessel 6000 dolláros első díjat nyert Amerikában.) »Falun« című dalciklus, Hegedű-zongora szonáta, »Román táncok« stb. Bartók Béla zsenialitása folyton új lehetőségeket keres a zenei gondolatok kifejezésére. Senki nála nagyobb hatással nem volt az új zenei generációra. Rajta keresztül az egész magyar zenei életet állandóan igen nagy megtiszteltetések érik. Évenként több zenei körútra hívják meg, hogy sa-

játmaga interpretálja műveit. Európának csaknem minden országában ünnepelték és 1927-ben Amerikában is volt. Berlinben, Párizsban, Londonban »Bartók-hetet« tartottak műveinek reprezentativ előadásával. Bartók Bélának csaknem minden művét jellemzi az erős népi kapcsolat, az invenció kifogyhatatlansága, a ritmus gazdagsága. B. B. nagyszerű zongoravirtuóz is. Páratlan Beethoven-interpretáló. Szívesen játszik saját művei mellett Scarlatti, Kodály, Debussy-kompozíciókat is. B. B. zeneszerzői alkotásaival csaknem egyenrangú tudományos működése is. Kodály Zoltánnal együtt a zenei folklórekutatás legfőbb úttörője. Román gyűjtési anyagát és ennek tudományos feldolgozását a román állam adta ki. A magyar gyűjtést a magyar Tud. Akadémia készül kiadni. Bartók Béla kétszer nősült és két gyermek atyja. Minden nyelven megjelent különböző cikkek és tanulmányok méltatják Bartók Béla korszakalkotó jelentőségét.

Péterfi István dr.

Bartók Edit, színésznő, sz. 1884. febr. 1-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1906-ban.

Bartók Endre, színész, sz. 1858-ban, Egerben, megh. 1927. jún. 28-án, Nagyváradon. 1883-ban lépett színpadra, *Völgyi* György társulatánál. 23 évet töltött a színpad szolgálatában. 1913. okt. 1-én nyugalomba vonult. Neje: 1865-ben született, 30 éves korában lett színésznő. A pályán 16 évig működött és 1913. okt. 1-én nyugalomba vonult.

Bartók József, úttörő színész, Kolozsvárott működött 1836-ban; azután 1845. márc. havától 1846-ig Havi Mihállyal ő is részt vett a bukaresti és olaszországi kiránduláson. Neje: *Darvas Etelka*, akivel 1841. jan. havában kötött házasságot, Szegeden.

Bartók Juci, színésznő, sz. 1903. okt. 6. *Budapesten*. Színipályára lépett 1924. szept. havában.

Bartók Lajos (málnási), költő, sz. 1851. máj. 24. *Erdődön* (Szatmár m.), megh. 1902. dec. 31. *Budapesten*. Kiváló költő volt, különösen lirai költeményeivel szerzett hírnevet. Országgyűlési képviselő is volt, Kecskemét küldte több ízben a képviselőházba függetlenségi programmal. Szerkesztette és kiadta a *Bolond Istók* c. egykor nagyon népszerű élclapot. Mint drámaíró, a 70-es, 80-as években divatozott romantikus formákat művelte és nagy sikerei voltak a Nemzeti Színházban, ahol műveit előadták. Még nagyobb benyomást tett a közönségre történeti drámáival. Szűvei: *A legszebb*, vj. 3 felv., bem. 1879. dec. 21. a Nemzeti Színház. *Kendy Margit*, tört. dráma 5 felv. (Akadémiai pályadíjat nyert), bem. 1887. Nemzeti Színház. *Turán Anna*, trag. (Akadémiai pályadíjat nyert), előadta a Nemzeti Színház 1887. dec. *A méhek*, verses vígj. 3 felv., bem. 1889. Nemzeti Színház. *Haluska Benedek*, boh. 3 felv., bem. 1889. Népszínház. *Erzsébet királyné*, tört. dráma 4 felv. 1892. *Az örvény*, vj. 3 felv. 1895. jan. 11. *Mohács után*, tört. dráma. 1898. *János király*, 1902. Mind a négy darabot a Nemzeti Színház adta elő.

Bartóky József dr., író, sz. 1865. *Békéscsabán*. Előbb Békés vármegye főjegyzője volt, majd a földművelésügyi minisztériumban államtitkár s e minőségében igen jelentős munkát végzett a földművelési kultúra fejlesztése terén. 1918. nyugalomba vonult s ekkor kezdett nagyobb hévvel irodalommal foglalkozni. Leginkább novellákat írt a falusi nép és a hivatalnok-osztály életéből. A Kisfaludy- és a Petőfi-Társaság tagja volt, valóságos belső titkos tanácsos. — Szűve: *Zsuzsi*, vj. 1 felv. 1926. ápr. 30. Nemzeti Színház.

Bartóky Matild, operaénekesnő. A M. Kir. Operaháznak 1896. márc. 1-től aug. 31-ig és 1899. márc. 1-től máj. 31-ig volt tagja. Első fellépése: 1896. márc. 11. a Vársznházban, a »Parasztbecsület« *Santuzza* szerepében volt.

Bartos Bartunek József, színész, sz. 1894. márc. 29. *Brekanban*. Színipályára lépett 1919. ápr. — Neje: *Váradi* Elza, színésznő, sz. 1898. dec. 7. *Budapesten*. Színipályára lépett 1923. máj. havában.

Bartos Ernő, az Országos Színészegyesület szerződtetési osztályának vezetője, sz.

1887. *Biharban*, hol atyja postamester volt. Színipályára lépett 1905. márc. 15. Szíklai Kornél igazgatónál, akinél énekes bonvivant volt. Sokáig szerepelt vidéki színházaknál, előbb mint színész, később mint művészi vezető. Az Alapi Nándor-féle »Országos Kamara Színház« megalapításában aktív részt vett és azt három évig vezette. 1925-ben az Országos Színészegyesület szerződtetési osztályának élére került, melynek jelenleg is a vezetője. — Neje: *Venet* Eugénia, színésznő, sz. 1887. okt. 3. Beaupont-ban (Franciaország). Színipályára lépett 1907.

Bartos Gyula, színész, a Nemzeti Színház tagja, sz. 1872. ápr. 7-én, *Szegeden*. Atyja: B. Vilmos, tisztviselő, megh. 1915. aug. 15-én, *Szegeden*. 14 éves korában megszökött hazulról és színészekkel faluzott. Előbb Pesti Ihász Lajos színigazgatónál működött, majd Szabadhegyi Aladárhoz szerződött, de ez az igazgatója elveszti koncesszióját, mire visszakerül az iskolába és leteszi az érettségit. Ezután beíratkozik a színművészeti akadémiára, ahol Bercsényi Béla, Császár Imre és Jászai Mari voltak tanárai. Először Kövesi Alberthez szerződött, Sátoraljaújhelyre. Működött még Nyitrán és Vácon is, onnan Megyeri Dezső Kolozsvárra, később Krecsányi Ignác Szegedre vitte. Majd újra Kolozsvárra kerül, innen ismét Szegedre, végül Temesvár és Buda színpadjain működik. 1906. jún. 7-én mint vendég fellép a Nemzeti Színházban a »Folt, amely tisztít« c. dráma Don Justo szerepében és ez évben szerződtetik. Mint szerződött tag, 1907. máj. 13-án lépett föl először. Főbb szerepei: Kereskedő (Pathelin mester), Vén betyár (Bakony), Hamlet atyjának szelleme, Bannai Gerő (Rang és mód), Castel Jaloux (Cyrano), Galagonya (Sok hűhó semmiért), Pókai Péter (Te csak pipálj, Ladányi), Lear király, Könyök (Szeget szeggel), Malone (Tanner John házassága), Gyengő (Vén gazember), Biró (Falusi verebek), János (Egy magyar nábob), Szoby Mihály (Mohács), Shylock (Velencei kalmár), Pasquinot (Regényesek), Kurjancs (Vihar), Szuzinov (Szibéria), Baptista (Makrancos hölgy), Geszti (Báthory Zsigmond) stb. Bartos kitűnő megfigyelő, aki az élet valóságának jellemző momentumaiból rakja össze alakításait, anélkül azonban, hogy ez a karakterek egységének rovására menne. Rendkívül pontos és lelkiismeretes színész, alakjai sohasem mutatnak fel hézagot, sem az elképzelésben, sem a megcsinálásban.

Bartos Hermin, kardalosnő, 23 évig működött az Opera együttesében. Megh. 1916. febr. havában, *Budapesten*. Eltemették a farkasréti temetőben.

Bartos László, kardalos, sz. 1898. *Budapesten*.

Bartos Olga, színésznő, sz. 1897. nov. 25. *Budapesten*. Színipályára lépett 1915. okt.

Bary Alfréd dr., drezdai hőstenor, nálunk mint vendég fellépett a *Népoperában*, 1912. máj. 21. a »Tristan és Izolda«-ban.

Basch Vilmos dr., német operaénekes, nálunk az Operaházban 1887. okt. 11. fellépett a »Rigoletto« címszerepében.

Basilides Mária (murányaljai), operaénekesnő, sz. 1888. nov. 11-én, *Jolsván* (Gömörm.). Atyja B. Gusztáv, polgármester volt. Anyja kékkői Szomor Mária. 1911-ben végezte a budapesti Zeneművészeti Főiskolát, ahol művészi oklevelet nyert. Még ugyanebben az évben az akkor alakuló Népoperához hívták, ahol már első fellépésekor feltűnt bársonyos, meleg hangja és tehetsége. 1915-ben a M. Kir. Operaházhoz szerződött és annak azóta első alt-énekesnője. Főbb szerepei: Orfeusz, Mignon, Carmen, Delila, Azucena, stb., továbbá klasszikus operák és a Wagner-dalművek alt-szerepei. Színházi működésén kívül a hangversenyéneklés minden területén igen nagy tekintélye van. Az 1918. óta Budapesten előadott csaknem összes nagyobb oratorium-előadások alt-szólamát B. énekelte és a nevezetesebb modern szerzőink, így Bartók Béla és Kodály Zoltán elsősorban B.-re bízzák dalaik első bemutatóit. A Filharmóniai Társaságnak, az Ének- és Zenekaregyesületnek és a Palestrina Kórusnak állandó énekesnője. 1923. óta, amióta külföldi vendégszereplésekre hívják, világhírű nevet

szerzett. Európa zenei fővárosainak operáiban, koncerttermeiben igen sűrűn szerepel: Berlinben, Londonban, Bécsben, Drezdában, Kopenhágában, Prágában, Münchenben, Kölnben, Antwerpenben, Osloban, stb. Strauss Richard, Walter Brunó, Kleiber, Busch, Knappertsbusch, Schalk, Ochs Siegfried, Abendroth, stb. vezénylete alatt énekelt gyakran. Mint operaénekesnőnek, de mint dal- és oratoriuménekesnőnek is rendkívüli sikere van bel- és külföldön. 1913-ban ment férjhez *Péterfi* István ügyvédhez. Előadóművészetének alapja gyönyörű zengésű organuma, melyet ideális muzikalitás, tökéletes énektudás vezet. Interpretálásában, legyen az Bach-, Händel-, Schubert-, Mahler-, Hindemith- vagy Bartók-mű, találkozik az ihletett előadóművész intenciója a tudatos egyéniség magas intellektusával. Basilides Mária művészi pályáján teljes az összhang talentuma és eredményei között. De az ő karrierjében megvan az is, ami legritkább hazai művészi életünkben, hogy egyformán szeretik, megbecsülik s elismerik itthon és külföldön. Amennyire példaadó munkálkodása, annyira buzditó minden komoly törekvése, a meg nem alkuvó és valóban tehetséges művésznek páratlan népszerűsége. *(Lányi Viktor)*

Bassadona, olasz operaénekes, nálunk a pesti német színházban 1844. szept. havában lépett fel mint vendég, majd 1847. ápr. 22-én ismét énekelt nálunk a *Nemzeti Színházban.* Itt az »Eskü vagy Syracusa zsarnoka« c. operában mutatkozott be, mint Viscardo. Partnere *Quercini Bianca* volt. Ekkor ezt a kritikát kapta: »Hogy a magyar nyelvet olly jelesen hangoztatá, teljes dicséretet érdemel, némely magyar énekes mintául vehetné, kinek egész évben alig értjük meg öt szavát.« — írja a *Honderű,* (1847. 17. szám, 340. old.).

Bassermann Albert, német színész, sz. 1867. szept. 7. *Mannheimban.* Ugyanott volt szerződtetve először, utána *Heidelberg, Nauheim, Lüneburg* és *Bern* színpadjain működött. 1891-ben a *meiningeni színház tagja,* azután a Berliner Theater epizodistája. *Legnagyobb sikerét a IV. Henrik király-ban aratta.* Főbb szerepei: *Mefisztó, Narcisz, Perin, Népgyűlölő, Hjelmar Ekdal* (Vadkacsa), *Helmer* (Nóra), *Bosz* (Remény) stb. 1899. óta a Deutsches Theater tagja. Nálunk is vendégszerepelt a Vígszínházban, 1917. aug. 8., 1923. dec. 25. és 1924. jan. 3. pedig a Renaissance Színházban.

Basszista (olasz: bassi, francia: basse-contre), a legmélyebb hangú férfiénekes, akinek hangterjedelme E—f¹. — Rendszerint magas és mély basszust szokás megkülönböztetni. A basszus hangszíne különböző; van nemesebb, teltebb, liraibb vagy drámaibb jellegű basszus. A hajlékonyabb, de kevésbé értékes hanganyagot buffo-basszusnak nevezik.

Basszus (ol. bassi, fr. basse-contre) a legmélyebb hang, mely úgy az énekdarabokban, mint a zeneművekben az alapot képezi. Mint énekhang a mély férfiúi hang. Basszhangszerek azok, melyek főleg valamely zenemű althangját viszik: a violon, (contrabass) violoncello, fagot, tuba stb. Basszkulcs, F-kulcs a 4-ik vonalon, mely által a kis f-fel válik egyenlővé.

Bataille (ejtsd: batáj) **Henri Felix,** francia színműíró, sz. 1872. *Nîmes*-ben, megh. 1922. márc. havában. A legnagyobb sikerű francia drámaírók egyike volt, méltó utóda Dumas és Sardou hírnevének. Darabjai nálunk is nagy sikereket arattak. Előadott darabjai: *A nászinduló,* szmű 4 felv., ford.: *Császár* Imre, bem. 1907. ápr. 6. Nemzeti Színház. Felújítása 1925. márc. 28. *A meztelen nő,* szmű 5 felv., ford.: *Adorján* Andor, bem. 1909. febr. 19. Magyar Színház. *A botrány,* szmű 4 felv., ford.: *Molnár* Ferenc, bem. 1909. nov. 11. Vígszínház. (A bécsi *Deutsches Volkstheater* a *Magyar Színházban* bemutatta 1910. jún. 8.) *A balga szűz,* szmű 4 felv., ford.: *Ábrányi* Emil, bem. 1910. okt. 21. Nemzeti Színház. *A szerelem gyermeke,* szmű 4 felv., ford.: *Ábrányi* Emil, bem. 1911. okt. 27. Nemzeti Színház. *A fáklyák,* szmű 3 felv., ford.: *Sebestyén* Károly, bem. 1913. márc. 28. Nemzeti Színház. — Továbbá egyéb művei: *Kolibri mama,* vj. 3 felv., ford.: *Kürthy* Emil, bem. 1905. máj. 20. Vígszínház. *Gyengéség,* dráma 3 felv., bem. 1921. okt. 21. Renaissance Színház.

Bathó Ignác id., jászberényi főjegyző, főügyész, alkapitány, sz. 1791., megh. 1861. jún. 18. *Jászberényben.* — Az ő háza udvarán játszottak Jászberényben a színészek, amíg színházterem nem volt a városban.

Báthory Elza, színésznő, sz. 1888. szeptember 30-án, *Budapesten.* Az Országos Színészegyesület színiskoláját végezte, ahonnan Kolozsvárra szerződött. Ott 8 évig működött. Egy évi ott-tartózkodása alatt megismerkedett *Csapó* Jenő színésszel (L. o.), akihez férjhez ment. Mint koloratur-énekesnőnek jelentős sikerei voltak és őszintén ünnepelték férjével együtt, akiben méltó partnert talált. Férje 1914-ben hősi halált halt, majd öt évi gyász után férjhez ment *Gyulányi* István mérnökkari honvédszázadoshoz. Ettől az időtől fogva csak elvétve szerepelt a színpadon. A régi, valamint az újabb operettek főszerepei (Luxemburg grófjá-ban: Angela, Leányvásár-ban: Lucy, Éva: címszerep, Tatárjárás-ban: Riza báróné) tartoztak repertoárjához.

Báthory Giza (Z. Molnár Lászlóné), színésznő, sz. 1884-ben, *Budapesten.* A színművészeti akadémián 1899. márc. 5-én, a »Cifra nyomorúság« vizsgaelőadásán tűnt fel, de szerződést nem kapott. 1905-től fogva a Thália Társaság előadásain játszott és ott számos nagy sikernek volt osztályosa. *Heyermanns* »Remény« c. színművében az öreg halász asszonyt nagy sikerrel alakította. A »Vadkacsá«-ban *Ginát* játszotta, kitünően jellemezve a szerepnek naív korlátoltságát és az élettől való megtapo-sottságát. *D'Annunzio* »Holt városá«-ban pompásan oldotta meg stilizált feladatát. 1907-ben a Népszínház-Vigopera tagja lett, majd 1908. szept. 18-tól a Magyar Színházhoz szerződött, ahol *Drégely* Gábor »A szerencse fia« c. vígjátéka *Irén* szerebében mutatkozott be nagy sikerrel. Azután vezetőszerepeket játszott *Molnár* Ferenc és más magyar és külföldi írók darabjaiban, többnyire előkelő nagyvilági hölgyeket és elegáns megjelenésével, játékával, szerepének felfogásával a színház egyik legjobb színésznőjévé küzdötte fel magát.

(dr. Bánóczi László)

Báthory János, színész. Munkája: *Játékszíni Emlény.* (Társa: *Magyar* János, színész.) Szatmár, 1848.

Báthory Mária, színjáték 5 felv., írta: *Dugonics* András. Bem. 1794. jún. 6-án, *Pesten,* 1807. júl. 15-én és okt. 7-én, majd 1820. febr. havában. 1833. nov. 19-én a budai társulat adta elő, ugyanott színre került még: 1834. márc. 21-én, 1835. jan. 3-án és júl. 16-án, 1836. aug. 16-án, 1837. jan. 7-én. (Első kritikája olvasható: »Bétsi Magyar Kurir«. 1794. jún. 17-iki számában). Mint opera (Erkel Ferenc zenéjével) 1840. aug. 8-án került színre a Nemzeti Színházban.

Báthory Romancsik Mihály, színész, színészeti szakíró, sz. 1853. nov. 27-én, *Nagyváradon,* megh. 1888 jan. 19-én, *Léván.* Atyja, R. Mihály, tanár volt. Szülővárosában elvégezte középiskoláit, 1872-ben a színészethez kerül és a »Báthory« nevet veszi fel. Előbb súgónak használják, miután sokat betegeskedett és ugyancsak súgónak szerződik a *Népszínházhoz,* 1875-ben, ahol 3 évet tölt. 1879-ben *Kassán* megindította a »Színészeti Közlöny«-t, melyet haláláig szerkesztett. 1880-ban megvált a színészettől, hova 1884. októberében ismét visszatért és *Komlóssy József* társulatánál mint művezető-rendező működött, míg végre *Bokody Antalné* társulatánál Léván jutott utolsó menhelyhez és ott hunyt el a kórházban. Munkái: *Elbeszélések,* rajzok és kalandok a magyar színész-életből, Kassa, 1883. Két kötet. *Emlék- és színműtár,* adalékok a magyar színészet életrajzgyűjteményéhez. Színpadi munkái: *Álorvos,* vj., 1873. *Hamburgi bankár,* szmű, 1873. *Számüzött leánya,* szmű, 1874. *Kóbor diák,* boh., 1876. *Kamilla,* szmű, 1879. *A falu legszebb lánya,* ered. népszmű, 3 felv., dalokkal és táncokkal, zen. szerz.: *Lányi Ernő,* bem. 1881. Budán. *Csicsóné leánya,* ered. népszmű, dalokkal és tánccal, 3 felv. *Mult és jelen,* prológus a kassai színészet 100 éves jubileumára, elmondták 1881. nov. 22-én; ugyancsak ő írt prológust az eperjesi, (1883. márc. 25-én), az iglói (1884. okt. 3-án) és a marosvásárhelyi (1885. okt. 3-án) színiévad megnyitása alkalmából. *A lőcsei fehér asszony,* látv. szmű, 10 kép-

ben, *Jókai* után, 1886. Szerkesztette a *Színi Lapok* c. képes heti lapot, 1878. máj. 12-től jún. 30-ig, Budapesten.

Báthory Sándor, karénekes, sz. 1905. febr. 1. *Csacán* (Trencsén m.).

Bátki Tercsi. Tóth Ede »A falu roszsza« c. népszínművének egyik jelentékeny alakja. (L. »Falu rossza«).

Batizfalvy Elza, színésznő, sz. 1883. jún. 13. *Budapesten.* 1898-ban végezte a színiakadémiát és 1901. jan. 22-én a nagyváradi színházban lépett fel először a »Dolovai nábob leányá«-ban, *Szentirmayné* szerepében. 1903. márc. havában a Népszínház tagja lett, itt első fellépte márc. 29-én volt a »Viola« c. népsz.-ben. 1907. jan. havában a Magyar Színházhoz szerződtették, ahol első fellépte jan. 17. volt a »Víg özvegy« *Valencienne* szerepében. Később visszavonult a színpadtól és mozgóképszínház-vállalkozó lett.

Bató Irén, színésznő, sz. 1884. okt. 4-én, *Nagyváradon.* Színipályára lépett 1905-ben. 1913-ban visszavonult.

Bátor Szidor, zeneszerző, sz. 1860. febr. 23-án, *Budapesten.* 1877-ben a Zeneakadémiára iratkozott, ekkor már jól játszott hegedűn és zongorán és *Volkmann* Róbertnek első tanítványai közé tartozott. Munkái: *A milliomosnő,* operett 1 felv. (franciából), *Ujj király,* (Hegyi Bélával), operett 3 felv. (1885. francia eszme után). *A titkos csók,* operett 3 felv. szövegét írta: Lukácsy Sándor. Bem. 1886. dec. 7-én, u. o. Dalokat írt *Klárné Angyal Ilka: Árendás zsidó* c. népszínművéhez. *Csillag* c. 3 felvonásos operettje (ford. Vanloo és Leterrier után) színre került 1887. máj. 21-én, a Népszínházban. (Tsz.: Rákosi Jenő).

Bátorfi Lajos, szerkesztő, sz. 1835. aug. 20-án, *Kiskúnfélegyházán.* Iskoláit szülőföldjén, majd Szegeden, Aradon és Pesten végezte. Színművei: Juliska, népsz. 3 felv. Győr, 1862. Darázsfészek, 1868. Jenő, dráma 5 felv., 1871. Antónia, tört. szmű 5 felv., 1872. Mirza, a szép kunleány, tört. szmű 3 felv., 1873. Női fegyver, vj. 4 felv., 1875. Ez utóbbi öt színdarab bemutatóhelye: Nagykanizsa.

Bátori Elvira, színésznő, sz. 1891. *Budapesten.* Színipályára lépett 1909.

Bátori (Faragó) **István,** színész, sz. 1859-ben, *Debrecenben.* Színipályára lépett 1882. jan. 1-én, Krecsányi Ignác társulatánál.

Bátori Gábor, színész, sz. 1856-ban, *Ipolyságon.* Színipályára lépett 1876-ban, a Népszínházban.

Bátori Gsventner Ilona, színésznő, sz. 1865-ben, *Hévízen.* Színipályára lépett 1885. okt. havában, Gerőffy Andor társulatánál.

Bátori Illés, színész, sz. 1888. júl. 6-án, *Irsán.* Színipályára lépett 1910. júl. havában. Neje: *Berényi* K. Mariska, színésznő, sz. 1894. aug. 19-én, Győrött. Színipályára lépett 1918. dec. havában.

Bátori Mária, színésznő, sz. 1886. nov. 11-én, *Lőcsén.* Színipályára lépett 1906-ban.

Bátori Mihály, színész, sz. 1853-ban, *Nagyváradon.* Színipályára lépett 1872. júl. 15-én, Timár János társulatánál. Neje: *Ladányi* Mariska, színésznő, sz. 1861-ben, Jászladányon. Színipályára lépett 1878-ban, Krecsányi Ignácnál.

Bátori Sári, színésznő, sz. 1912. dec. 18-án, *Budapesten.* Színipályára lépett 1926. aug. 22-én.

Bátori Vilmos, színész, sz. 1872. szept. 10-én, megh. 1906. jún. 19-én, Pécelen, hol a vonat elgázolta. Színipályára lépett 1893-ban.

Bátossy Endre, színész, sz. 1859-ben, Deésen. 1884. márc. 1-én lépett a színipályára, Sztupa Andornál. 1885-ben Simándy Zsigmondnál működött, a következő évben Polgár Károlynál, 1889-ben Dombay Arturnál és Pesti Ihász Lajosnál. 1909. ápr. 1-én Sátoraljaujhelyen megülte 25 éves jubileumát. 1890-től színigazgató is volt, de 1893. ápr. havában rövid időre beszünteti működését, majd ujra megkezdi Rozsnyón. Neje: *Polgár Fanny,* színésznő, sz. 1855. ápr. havában. Színi-

pályára lépett 1884-ben. 1910. jan. 1-én nyugalomba ment.

Batta Sámuel, főszolgabíró, a kecskeméti járásban 1834-ben 1149 frt 30 krt gyűjtött a Nemzeti Színházra.

Báttaszék (Tolnam.), 1928—29-ik évben *Solti* Ernő színigazgató színikerületéhez tartozik.

Batthyány Fülöp herceg, mecénás, 1853-ban *500 forintot adományozott a Nemzeti Színház* részére, majd 1858. júl. havában a Nemzeti Színház alaptőkéjéhez *10,000 pengő forinttal* járult hozzá, végül 1862. okt. havában a Budai Népszínház javára 300 forintot adományozott.

Batthyány Gusztáv gróf, egy 1838. dec. 3-án *Bécsben* keltezett levél szerint a Nemzeti Színház igazgatósága részére egy láda »színi öltözetek«-et ajándékozott.

Batthyány József, gr., hercegprímás 1792. júl. havában az első magyar színésztársaságnak kérelmére (1792. febr. 3.) *600 forint segélyt nyujtott*, hogy abbahagyott missziójukat újból megkezdhessék.

Batthyány Kázmér gróf, 1836. nov. havában a *Nemzeti Színház javára 250 frtot adományozott.*

Battistini Mattia (Poggio-casalinoi báró), olasz baritonénekes, sz. 1857. febr. 27-én, Rómában, megh. 1928. nov. 8-án, Colle-Baccaro-ban. Húszéves volt, amikor rövid tanulás után először lépett a közönség elé Donizetti »Kegyencnő« c. operájában. Első fellépésétől kezdve egész pályája a nagy diadalok szakadatlan láncolata volt. Énekesművészetéről köteteket írtak és Caruson kívül talán senkit sem ünnepeltek annyira, mint őt. Tiszta belcantoénekes volt és természetesen a régi művekben aratta legnagyobb sikereit. Akárminő bariton-szerepet kapott, mindegyikben legelsőrendű alakítással gyönyörködtetett. De nemcsak a színpadon volt nagy művész, hanem a hangversenydobogón is. Nálunk először 1910. okt. 31-én mutatkozott be az Operában (Don Juan), azután 1925. nov. 24-én ismét fellépett a M. Kir. Operaházban a »Traviatá«-ban, majd a »Toscá«-ban, végül »Az álarcosbál«-ban. 1911. máj. 6-án Ferenc József király *cs. és kir. kamarai énekesi címmel tüntette ki.*

Battlai János, (Kecskemét). Színműve: Hja, a nevelés! Vj. 1 felv. Bem. 1886. jan. 9-én.

Battlay Géza, színműíró. Csanád vármegye volt főispánja. (Felesége *Nagy* Ida, Nagy Imre leánya). Munkája: *Mókaházasság*, operett 3 felv. Társszerző: *Bauer* Gyula. Zen. szerz.: *Lehár* Ferenc. Bem. 1906. szept. 7-én, Népszínház (fordította: Kürthy Emil).

Battlay Radó, (= dr. Polcz Rezső), színműve: Uj törvény, színmü 3 felv. Társszerző: Kuhn Ernő dr. Bem. 1916. febr. közepén, *Kolozsvárott.*

Battonya csanádmegyei községben 1859 okt. havában Lenkeyné színtársulata működött. Tagok: *Kovács, Liptai, Fekete* és neje, *Kövesdi.* 1928—29-ben Deák Lőrinc kerületéhez tartozik.

Battu (ejtsd: battü) **Leon**, fr. színműíró, megh. 1858-ban, *Párizsban.* Nálunk is színre került munkája: *A ház becsülete*, dráma, (100 arannyal jutalmazták), ford.: *Bulyovszkyné.* 1859. márc. 21-én *László* József (L. o.) ebben a darabban búcsúzott el a Nemzeti Színház közönségétől. *Eljegyzés lámpafénynél*, operett (L. o.).

Battyány Kálmán, színész, sz. 1887. *Galgó*-n, Szilágym. Színipályára lépett 1921. okt. 1-én.

Bauer Carolina, orosz udvari színésznő, 1834. máj. 11-én fellépett a pesti német színházban *(Donna Diana)* és ezt a kritikát kapta: »Csinos termete s helyes játéka (noha gyenge szava óriási színházunkban talán sokat róhat le előadásának érdekéből) tetszést nyervén, minden felvonás után előtapsoltaték«. *(Honművész.)*

Bauer Gyula, német ujságíró és költő, sz. 1853. okt. 15-én, *Győrszigeten.* Színművei: Udvari bolond, (zen. szerz.: Withmann Hugó és Müller Adolf.) Szegény Jonathán, A szerencse fia, operett 3 felv.

Társszerző: Withmann. Bem. 1892. szept. 20-án, Népszínház. Mókaházasság, operett 3 felv. Társszerző: Battlay Géza, fordította: Kürthy Emil. Zen. szerz.: Lehár Ferenc. Bem. 1906. szept. 7-én, Népszínház. Három feleség, operett 3 felv. (Zen. szerz.: Lehár Ferenc). Ford.: Mérei Adolf. Bem. 1908. márc. 31-én, Népszínház-Vígopera. Irt néhány bohózatot is.

Bauer Gyula, pozsonyi író. Munkája: *A kis dobos*, operett 3 felv. Társszerző: *Oppenheimer* Pál. Bem. 1912. ápr. 1-én, Sopronban, (Thury Elemér színtársulatánál).

Bauer (Boér) **Henrik**, zeneszerző, főgimn. tanár, sz. 1849-ben, *Besztercebányán*. Aradon írt »Kivándorlók« cimű operettje a fővárosban is színre került. (Szövegét átdolgozta Bényei István).

Bauer Ida, német színésznő, sz. 1873. márc. 24-én, *Nagykikindán*. Atyja hivatalnok volt. Első fellépése még 15 éves korában volt *Marburg*-ban, a »Preciosa« c. darabban. 1888-ban *Nagyszebenben* játszik, egy év után *Linzben*, utána *Grazban*, 1891-ben a *Berliner Theater* tagja, 1893-ban a bécsi *Deutsches Volkstheater* hívja meg. 1898-ban *Hamburgban* találjuk. Legjobb szerepei: *Julia, Gretchen, Ofélia, Claire, Salome* stb.

Bauer Olga, színésznő, sz. 1875. júl. 5-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1898. jún. 28-án. (Színészakadémiát végzett).

Bäuerle Adolf, német vígjátékíró, sz. 1784. ápr. 9-én, *Bécsben*, megh. 1859. szept. 20-án, *Baselben*. 1838. júl. havában az árvízkárosult pesti polgárok felsegítése körüli érdemeiért tb. polgárrá nevezték ki. Munkái közül többet magyarra fordítottak. Az *Ál-Catalani c.* vígjátéka kedvenc darabja volt a régi színészeknek.

Bauernfeld Eduárd, osztrák író, sz. 1802-ben, *Bécsben*, megh. u. o. 1890-ben. Sok vígjátéka magyar színpadokon is színre került. Többek közt a *Szerelem jegyzőkönyve*, vj. 3 felv. *Budán*, 1835. jan. 20-án. Ford.: *Lángh Á. János* (és *Kiss János* is), a *Nagykorú*, 2 felv., *Fekete Soma*. Pest, 1847. *Délibáb*, (ford.: *Komlóssy Ida*). *Könnyelműség*, ford.: *Kiss János*). *Krizisek* (ford.: *Komlóssy Ferenc*), *Társaságból*, (ford.: *Szerdahelyi Kálmán*) stb.

Baumann-Triloff asszony, a frankfurti opera primadonnája, 1887. szept. 7-én mutatkozott be nálunk az Operaházban, a »Don Juan« *Donna Anna* szerepében.

Baumann Károly, kómikus-színész, sz. 1871. október 29-én, *Budapesten*. Édesapja vendéglős, majd tönkrejutása után rendőr. 13 éves korára teljesen árván marad a kis nyomdászinas s mint ilyen, a gépmesterségig viszi. Később, mint műkedvelő tűnik fel, végleg színész lesz és elszerződik előbb a Kék macská-ba, azután a Folies-ba, a Somossy-orfeumba és a Fővárosi orfeumba. Itt működik 15 esztendőn keresztül, nyaranta pedig a nagy vidéki városokban szerepel. A Fővárosi orfeum német operett-együttesével szerepel Amsterdamban, Bukarestben, azonkivül játszik Münchenben, Prágában, Belgrádban, Karlsbadban. Az elsők között volt, akik magyar kuplékat énekeltek, mint ilyen úttörő. A Magyarországon először megtartott kómikus-versenyen, 1905. február 19-én, aranyéremmel tüntették ki. Megh. 1920. okt. 22-én, gégetuberkulózisban. A főváros a magyarosítás terén szerzett érdemei jeléül díszsírhelyre temettette.

Bay László, baritonénekes, sz. 1873. Pályáját 1904-ben *Kolozsvárt* kezdte, onnan *Debrecenbe* szerződött, majd *Micsey* F. György székesfehérvári társulatánál találjuk, végül *Szegeden* és *Miskolcon* működött. Meleg, szívből jövő baritonja volt. Korán hunyt el, 1919. máj. havában, *Budapesten*.

Bayard (ejtsd: bajár) **Jean François Alfréd**, francia vígjátékíró, sz. 1796. márc. 17. *Charolles-ban*, megh. 1853. febr. 20. *Párizsban*. Összesen 200 színdarabot írt. Nálunk színrekerült művei: *Az ezred leánya (Donizetti* operaszövege; 1840.). *Agg színész és leánya, vagy: mégis kivívtam!* vj. 5 felv. Társszerző: Thèaulon. (Ford.: *Fáncsy* Lajos és *Nagy* Ignác.) Bem. 1839. jan. 30. Nemzeti Színház.

A párisi naplopó, vj. 2 felv. (Ford.: *Nagy* Ignác.) 1839. ápr. 30. *Nőm és hivatalom*, vj. 3 felv. Társszerző: *Wailly*. (Ford.: *Fáncsy* Lajos.) *Jer ide!* vj. 1 felv. (Ford.: *Fáncsy* Lajos, 1842.). *A cárnő foglya*, vj. 2 felvonásban. (Ford.: *Ujházi* Ede, *Keztyű és legyező*. Társszerző: *Sauvage*. Bem. 1875. aug. 26. Nemzeti Színház.

Bayer Joseph, osztrák zeneszerző, sz. 1852. *Bécsben*, megh. 1913. márc. 12. U. o. Nálunk bemutatott darabjai: *Babatündér* (l. o.) és *Bécsi keringő*. 1885. máj. 16. (Felújítása: 1917. dec. 8.)

Bayer József dr., középiskolai tanár, irodalomtörténész, színészettörténeti író, sz. 1851. nov. 23-án, *Baján*, megh. 1919. dec. 12-én, *Budapesten*. A kutató irodalomtörténetnek egyik legkiválóbb munkása volt s ebben az irányban kitünő forrásmunkákat írt. A *Kisfaludy-Társaság* 1888-ban rendes tagjává, a *Magyar Tudományos Akadémia* levelező tagjává választotta. 1899. okt. 9-én székfoglalóját tartotta. Szakmunkái: A *Nemzeti Játékszín Története*. A Kisfaludy-Társaság 200 arannyal jutalmazta. Budapest, 1887. *A magyar drámairodalom története 1867-ig*. Akadémiai jutalomban részesült. (Két kötet. Budapest, 1897.). *Shakespeare drámái hazánkban*. (Két kötet). *Balogh István Ludas Matyija. Pálos iskoladrámák a 18-ik századból. A nemzeti játékszín mint közügy*. (A Nemzeti Színházról készülő nagyobb művének egy részlete). *Szigligeti Ede színművei. Egy magyar Eszter-dráma. Katona József válogatott drámái*. Kiadta: *Déryné Naplóját*. (Budapest, 1900. 3 kötet). 1908-tól szerkesztette a »Shakespeare-tár«-t. 1912-ben megjelent utolsó nagy munkája: *Schiller drámái a régi magyar színpadon és irodalomban*. 1913. febr. 24-én a tudományegyetem díszdoktorává avatták.

Bazsay Lajos (bazsófalvi), színész, sz. 1886-ban, Budapesten. Középiskolai tanulmányait ugyanott végezte, azután beiratkozott a technikára, amelyet egy év mulva ott hagyott és egy kis vidéki színtársulathoz, Bányai Lajos daltársulati igazgatóhoz szerződött. Egy év mulva az Országos Színészegyesület rendes tagja lett és elszerződött Farkas Ferenc szabadkai igazgatóhoz, majd Mariházy Miklóshoz ment Kecskemétre, tőle pedig Kolozsvárra. 1913. óta Budapesten működik. Sziklai Kornél társulatánál igazgató helyettes és titkár volt. Azután a Terézkörúti Kabarénak lett a tagja, 1928. óta az Uj Színház színésze. Főbb szerepei: *Rettegi* »Szabin nők elrablása«, *Puzsér* »Doktor úr«, *Biliczky* »Dolovai nábob«, A plébános, »Terike«, stb.

Beadni a darabot. Színész-argot arra, hogy valamely darabot minden áron, esetleg minden művészi előkészület nélkül is bemutatják, ráerőszakolják a közönségre. Természetesen ez a fővárosban nem igen történhetik meg, de vidéki vándortársulatoknál igen gyakran előfordul, hogy *beadják a darabot*.

Beadni a világitást. Ha a rendező azt kívánja, hogy valamely jelenetnél az általa helyesnek tartott világitást alkalmazzák, akkor a világosító »*beadja*« ezt a kívánt fényt, azaz aszerint világitja meg a színpadot.

Beállni. Színészeknél ismert fogalom volt régen, amikor még nem voltak színésziskolák és a kezdő számára leggyorsabb mód az volt, hogy felcsapott, *beállt* színésznek. Természetesen neki is kijutott a vándorló színészek sorsa, küzdött, nélkülözött és szenvedett a kezdet idején fizetés nélkül is, — mert a gyakorlat az volt, hogy ilyen *beálló* színész három hónapig nem kapott fizetést. (V. ö.: *Felcsapni színésznek.)*

Beállitás kifejezés arra értendő, hogy valamely színdarabbal a színház személyzete teljesen elkészült, tehát az a darab a műsorba »beállítható.«

Beaumarchais (bomarsé) **Pierre Augustin**, francia író, sz. 1732. jan. 24. *Párizsban*, megh. 1799. máj. 19. U. o. Eredeti neve Pierre Augustin *Caron* volt. Egy becsületes órásmester fia volt, hat nővér elkényeztetett kedvence, egyetlen fiú. Kamaszkorában kezdte tanulni az órásmesterséget, fel is talált valami újitást az óra szerkezetében, mire kihallgatást kapott a királynál. Pompadour asszonynak

Bársony István

Bársony Rózsi

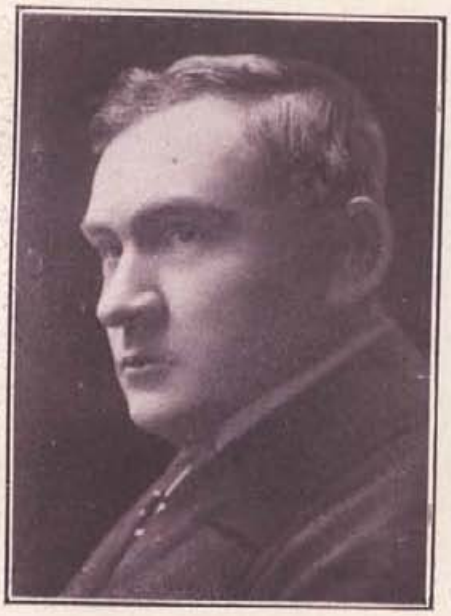

Bartha István

Bartha János

Bartkó Etel

Bartos Ernő

Bartók Béla

Bartos Gyula

egy gyűrűbe foglalt órát készít. Ekkor már felvette a Beaumarchais nevet, felesége birtoka után, de gondoskodott arról is, hogy ne maradjon sokáig függésben az asszonytól, aki röviddel az esküvő után meghalt. Ezután a legkalandosabb életet élte. Járt mindenütt, foglalkozott mindennel, volt író és hadseregszállító, börtönlakó, vásárolt rangot, nemességet, hivatalokat. 1767-től sok darabot írt. Nálunk színre került művei: *Figaró házassága* és *Szevillai borbély*. (Mindkettőt l. címszavuk alatt.)

Bebel-színház. A fővárosban 1919. jún. havában nyílt meg és a kommunizmus alatt tartottak benne színielőadásokat.

Bebesi István, sz. 1884-ben, *Gamáson*, Somogy vm. Dombóváron gimnáziumi tanár. Színműve: »Quo vadimus?« tragikomikus társadalmi karrikatura 4 felv. *Dombóvár*, 1926.

Bechtold Ágoston, dr., a bécsi wiedeni színház tagja 1838. jan. havában *Budán* a németeknél vendégképpen fellépett a »Vétek súlya« c. színműben.

Bechtold Fülöpné (Révész Gizella), súgónő, sz. 1878-ban, *Budapesten*. Színipályára lépett 1898-ban.

Beck József, színész, sz. 1848. júl. 11-én, *Pesten*, megh. 1903. febr. 15-én, Pozsonyban. Atyja B. Nep. János (l. o.) operaénekes. Litografusnak készült. 1867. szept. 1-én *Olmützben* mutatkozott be komikus szerepben, de *kevés sikerrel*. *Karlsbadban* már sikere volt egy operettben. Innen ismét Olmützbe ment, ahol mint énekes-komikus működött. 1869. márc. 19-én mint baritonista mutatkozott be *Borgia Lucretiá*-ban (a herceg szerepében). Ezután meghívták *Laibachba*. 1870-ben a *frankfurti Városi Színház* tagja. Működött még *Salzburgban* (1872—73.). *Grácban* (1874—75.), a *berlini udvari operában*, 1878-ban. A szász Ernő-rend lovagja, a művészet és tudomány aranyérem tulajdonosa, a berlini filharmóniai-egyesület tb. tagja volt.

Beck Mari, a Nemzeti Színház karénekesnője, színpadra lépett 1869-ben.

Beck Martin, magyar származású newyorki színigazgató, sz. *Aradon*. Fiatal korában került ki Newyorkba. Vezetője volt az *Amerikai Keith Trust*-nek, amelynek körülbelül 80 varieté-színháza van az Egyesült-Államokban. Ujabban megvált a trust kötelékéből és Newyorkban két óriási méretű új színházat építtetett. 1924. febr. havában *100 dolláros alapítványt tett* a budapesti színészek gyorssegély-alapjára.

Beck Miklós, színházi karmester, sz. 1900. okt. 5-én, *Rozsnyón*. Már ifjú korában foglalkozott zeneművészettel, gimnáziumi érettségije előtt zongorát tanított s a gimnáziumi zenekar karmestere volt. Színpadra lépett 1919. febr. 2-án, *Szerencsen*, *Tompos Péter* daltársulatánál. Működött 1919—20. *Tompos* Péternél, 1920—21. *Nagy* Józsefnél, 1921—24. *Bodonyi* Bélánál, *Sopronban* és *Szombathelyen*, 1924—26. *Andor* Zsigmondnál, *Szegeden*, 1926—28. *Sebestyén* Mihálynál, *Miskolcon* és *Budán*, 1928. óta a *Szegedi Városi Színház* karmestere. Több darab színpadi kisérőzenéjét és betéteit komponálta.

Beck Mimi, színésznő, sz. 1897-ben, *Ujpesten*. Színipályára lépett 1924-ben.

Beck Nepomuk János, cs. kir. kamarai és udvari operaénekes, a Ferenc József-rend lovagja, sz. 1827. máj. 5-én, *Pozsonyban*, megh. 1904. ápr. 9-én, u. o. Szülővárosában lépett fel először, onnan előbb a *bécsi operához* szerződött, majd tagja lett a *brémai*, *düsseldorfi*, *hamburgi*, *kölni*, *mainzi*, *frankfurti* és végül ujra a *bécsi* operaháznak. 1857. jún. 6-án a *Nemzeti Színház* vendége volt. Az »Ernani« operában lépett fel, amikor így emlékezett meg róla a Pesti Napló: »Gyönyörű, erős, terjelmes barriton hanggal: éneke művészileg mívelt, jeles.« — 1862. júl. 5-én ismét vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, »Tell Vilmos«-ban. 1885. máj. 30-án megvált a színpadtól. Cherubini »Vízhordó«-jában búcsúzott el a bécsi opera közönségétől. (Fia: B. József, operaénekes. L. o.).

Beck Rózsi, színésznő, sz. 1888. aug. 5. *Szatmáron*. Színipályára lépett 1913. júl. havában.

Beck Vilmos, operaénekes, sz. 1869. febr. 19-én, Pesten, megh. 1925. dec. 1-én, Berlinben. Atyja bútorkereskedőnek szánta, de anyjának és anyai nagybátyjának támogatásával 20 éves korában kiment Párizsba, ott Lorrain-nél tanult éneket, hazajött és 1892. okt. havában *Nikisch* igazgatása alatt a M. Kir. Operaházhoz szerződött. (Előzőleg szept. 17-én fellépett »Hamlet«-ben.) Első sikere *Lescaut őrmester* szerepében volt, *Puccini* operájában; azontúl már Takáccsal felváltva énekelte a hős baritonszerepeket és mint Hollandi, Telramund, Wolfram, Alberich, Gunther, később mint Wotan is, a Wagner-műsorban jelentős pozicióhoz jutott. Ismeretes, hogy mikor először adta a Rajna kincsé-ben Wotant beugrással — kézelőjéről olvasta le szerepének odajegyzett főbb részleteit és csak úgy vállalta a föllépést. Kilenc évi működés után a bécsi operához szerződött, onnan két év mulva ismét visszatért Budapestre. 1908. jan. 14-én »Hamlet«-ben elbúcsúzott és Párizsba ment, mert nyugtalan vére sehol sem talált megfelelő kielégülést és főképpen azért élt keserűség a szívében, mert Budapesten nem méltányolták eléggé művészi képességeit. Ezután olasz színpadokon vendégszerepelt, majd a *londoni Coventgardenben*, végül *Newyorkban* és a *Dippel* vezetése alatt álló *chicago-filadelfiai operatársulatnál*, amellyel staggione-körutakra is ment. Végül pedig a Mary Garden vezetése alatt állott chicagoi operatársulatnál osztozkodott Baklanoff-al a baritonszerepeken. Ott is érte őt a halál. Nagybátyjától, *Friedmann* Lajostól, tíz házat örökölt Budapesten, azonkívül több földbirtokot, melyeknek (1925-ben) értéke mintegy 30 milliárd koronát képviselt. 1904. aug. havában a francia szépművészetek minisztere az »Officier d'academie«-rendjellel tüntette ki.

Becque (ejtsd: bekk) **Henry François**, francia drámaíró, sz. 1837. ápr. *Párizsban*, megh. 1899. máj. 12-én, u. o. A francia társadalmi dráma legkiválóbb mesterei közül való, erős realizmussal rajzolja a párizsi életet. Nálunk is színre került műve: *A párizsi asszony* (La Parisienne), vj. 3 felv. Bem. 1901. jan. 4-én, a *Nemzeti Színházban*. Ford.: *Lázár Béla*. *A sajka*, dr. 1 felv., ford.: *K. Balogh Vilma*. Bem. 1908. nov. 7-én, *Thália Színpad*.

Becsei (Primusz) **József**, színész, sz. 1831-ben, *Törökbecsén*. 1861. nov. 25-én kezdi a pályát Keszy József társulatánál és mint »cigány- és másodrendű színészt« igen előnyösen ismertetik az egykori lapok.

Bécsi állami operaház. (Lásd: Wiener Staatsoper).

Bécsi Magyar Népszínmű-társulat. Ez volt a címe a kolozsvári színészekből alakult társulatnak, mely 1880. máj. 1-én vendégszerepelt Bécsben. *(A Ring-Theaterben)*. Vezető: *Ozorai Adolf* volt, művezető: *Mátrai B. Béla*. Tagok névsora volt: *Balogh* Györgyné, *Batek* Jánosné, *Bokody* Antalné, *Borbély* Károlyné, *Ditrói* Mórné, *Gabányi* Árpádné, *Gläzer* Hermin, *Győri* Jánosné, *Hódy* Etel, *Iványi* Mari, *Jelenffy* Julia, *Kéler* Ilona, *Krasznai* Mihályné, *Koválszky* Ida, *Kőrössy* Kálmánné, *Latabár* Endréné, *Mátrai B.* Béláné, *Pajor* Ágnes, *Pálmay* Ilka, *Szabó* Sándorné, *Tárnoky* Teréz, *Temesváry* Zoltánné, *Ujhelyi* Jolán, *Váry* Hermin, *Balogh* György, *Beczkói* János, *Boránd* Gyula, *Ditrói* Mór, *Fehér* László, *Gabányi* Árpád, *Gyenes* László, *K. Győri* János, *Hortobágyi* Béla, *Kassai* Vidor, *Kápolnai* Béla, *Krasznai* Mihály, *Londesz* Albert, *Lovász* Viktor, *Mezei* Mihály, *Nádor* Béla, *Nagy* György, *Osváth* Gerő, *Salamon* János, *Stadler* Frigyes, *Szabados* Károly, *Szabó* Bandi, *Szabó* Domokos, *Szabó* Sándor, *Szentgyörgyi* István, *Szerémfalvi* Béla, *Szombathelyi* Béla, *Temesvári* Zoltán, *Váradi* Miklós, *Váradi* Albert. Előadták a következő darabokat: *Falu rossza, Sárga csikó, Piros bugyelláris, Csikós, Cigány, Vén bakancsos és fia, a huszár, Tolonc, Huszárcsíny, Vöröshajú, Peleskei nótárius*. Az osztrák sajtó a legnagyobb elismerés hangján írt a magyar művészekről.

Bécsi magyar színészet. Az osztrák fővárosban 1847. aug. 9-én jártak elsőízben magyar színészek. Ekkor *Havi Mihály* (L. o.) társulata a *Kärthnerthor*

nevű udvari operaházban vendégszerepelt nagy sikerrel. 1856. jún. 7-én az aradi színtársulat vendégszerepelt Bécsben, a Józsefvárosi színházban. 1866. máj. 25-én a *Harmonia-színházban Bényei István társulata* hirdetett magyar előadást. 1883. jún. 2-án a *Népszínház* együttese kapott meghívást több napi vendégszereplésre; a kiállítási színházban a Nemzeti Színház tagjai is felléptek. 1912. jún. 4-én a Josefstädter Theaterben a *Magyar Színház* Rákosi Jenő: »A szerelem iskolája« c. vigjátékával kezdte meg előadásai sorozatát, melynek 12 előadása 20,800 K jövedelemmel zárult. 1913. máj. havában a *Király Színház* is vendégszerepelt Bécsben a *Carl Theaterben*. 1925. júl. 4-én *Somlay* Arthur szervezett egy külön kis társulatot, mely néhány hétig sikerrel vendégszerepelt Bécsben.

Becsky Jenő, színész, a Magyar Színház gondnoka, sz. 1864-ben, *Kassán*. Iskoláit u. o. és Nagyváradon végezte, majd 1882-ben szülővárosában Csóka Sándor színtársulatánál színész lett. Ez időtől fogva állandóan szerződésben volt és bejárta az egész országot. Mindenkor a legjobb nevű igazgatóknál működött: Somogyi Károly (Pápa), Kövessy Albert (Miskolc), Mosonyi Károly (Arad), Egry Kálmán (Székesfehérvár), Aradi Gerő (Arad), Makó Lajos (Buda-Temesvár), Feld Zsigmond (Budapest), Leszkay András (Debrecen, Nagyvárad, Arad) társulatainál. Ez utóbbi igazgatónál tiz évig volt szerződésben, vele feljött Budapestre, a Magyar Színházhoz, mely időtől kezdve e színháznak adminisztrációs terén egyik kiváló tisztviselője. Neje: *Homoki* Róza, színésznő, sz. 1872-ben, Csíkszeredán. 21 éves korában lépett a színpadra, a Népszínháznál, Evva Lajos igazgatása alatt, majd férjhez ment és férjével együtt évtizedeken keresztül volt szerződésben. 1924. szept. 1-én nyugalomba vonult.

Beczkói János, színész, sz. 1841-ben, *Kolozsvárott*. Színipályára lépett 1857-ben, Kaczvinszky János kolozsvári színtársulatánál. Neje: *Vincze* Paulina, színésznő. sz. 1849-ben, Kolozsvárott, megh. 1895. szept. 14-én. 1864-ben kezdte a pályát.

Beczkóy József, (családi néven Mosolygó), buffo- és komikusszínész, sz. 1856. okt. 10-én, Kolozsvárott. Mint kardalos lépett fel először Budán, Fehérváry Antal társulatánál, 1873-ban. Innen elszerződött Szombathelyre, Vezéry Ödön színtársulatához, ahol 3 évig, majd Kecskeméten Pesti Ihász Lajos, Kassán Jakab Lajos, Sopronban Komjáthy János, Győrben Mezey Béla színtársulatánál működött. 35 évi szolgálat után nyugdijba ment és Győrben telepedett le. Első neje *Fodor* Teréz, színésznő, sz. 1863-ban, *Sarkadon*. Színipályára lépett 1881. okt. havában, Lászy Vilmosnál. Megh. 1895. szept. 14-én, *Vajdahunyadon*. Második neje *Vásárhelyi* Róza, színésznő, megh. 1929. márc. 21-én, *Győrben*.

Bedécs István, színész, sz. 1841-ben, *Miskolcon*. Színipályára lépett 1871-ben, Debrecenben.

Bedíszítés. (»bedíszletezés«) Az a munka, amelyet a színházak ú. n. díszítőmunkásai végeznek. Ez abból áll, hogy az előadáshoz szükséges díszleteket a már előzőleg begyakorolt módon megfelelő helyükre beállítják és ha ezzel készen vannak, akkor azt mondják: *bedíszítették*, vagy *bedíszletezték* a színpadot. (V. ö. *Díszítés*).

»Bedobni«. Sűrűn használt színházi kifejezés, mellyel azt jelzik, hogy valamely új darabot sürgősen kitűznek műsorra, miután a műsoron levő ujdonság sikertelen volt.

Bedő Ilona, színésznő, sz. 1893. máj. 23-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1911. aug. havában.

Beecham (bícsem) **Thomas**, angol színigazgató és színházi karmester, sz. 1879-ben, *Lancashire*-ben (Liverpool közelében) Kora ifjúságában zenére nevelték, 1902-ben egy operatársulat élére került és operákat is írt. 1912-ben a *Covent Garden* igazgatója lett, később megvásárolta a londoni *Drury Lane Theatre*-t is. 1927. febr. 11-én mint dirigens nálunk is bemutatkozott az Operaházban, a »Tristan és Isolde« előadásán.

Beer Ágost, zenekritikus, a Pester Lloyd munkatársa, sz. 1853-ban, *Iglón*, megh. 1915. jan. 9-én, *Budapesten*. Orvosnak készült, de szívesebben foglalkozott zenével. Előbb *Bróáy* Zsigmond *Neues Pester Journal*-jánál dolgozott, később a *Pester Lloyd* jeles tollú kritikusa volt.

Beer József, előbb a M. Kir. Operaház, később a Vígszínház titkára. Munkája: *Nappal és éjjel*, eredeti ballet 2 képben. Zen. szerz.: *Tóth* Lajos és *Metz* Albert. Bem. 1895. márc. 17-én, *M. Kir. Operaház*. *She*, fantasztikus ballet, 2 felv. (*Maáer* Raoul és *Kéméndy* Jenő). Bem. 1898. febr. 5-én, u. o.

Beer József Miksa, osztrák zeneszerző, sz. 1851. aug. 25-én, Bécsben, megh. 1908. nov. 28-án, u. o. Nálunk is színre került műve: *A kovácsok sztrájkja*, opera 1 felv. Irta: *Leon Viktor*, ford.: *Várady Sándor*. Bem. 1899. okt. 4-én, *M. Kir. Operaház*.

Beér Tamás, írónő. (Lásd: Irsay Arthurné).

Beerbohm-Tree (birbom-tri) **Herbert**, magyar származású hírneves angol színész, sz. *Kassán*. (Családi neve: *Bierbaum.*) 1909-ben angol nemességet nyert. Irving-gel és Terry-vel együtt a legjelentősebb szerepet játszotta London színházi életében. Megh. 1917. jún. végén.

Beer-Hoffmann Richard, osztrák költő, sz. 1866. júl. 11-én, *Bécsben*. Munkája: »Der Graf von Charolais«, dráma. Előadták nálunk is, a bécsi Deutsches Volkstheater színészeivel, Alexander *Moissi*-val a címszerepben, 1925. ápr. 20-án, a Vígszínházban.

Beérkezett szinész, aki megérdemelt sikerrel emelkedik fel a népszerű művészek közé, tehát küzdésével partra ér, — beérkezik. (Mondják így is: *befutott színész.*)

Beermann Stefánia, operaénekesnő, sz. *Mórott* (Fejér m.), hol atyja a zsidó hitközség kántora volt. Már gyermekkorában megtanult zongorázni, majd 14 éves korában atyja énekesnővé képeztette *Pesten*. 1880. júl. havában *Bécsben* folytatta tanulmányait. 1881. ápr. 23-án bemutatkozott nálunk is az »Afrikai nő« *Selika* szerepében, miről így ír a *Pesti Hírlap*: »Az ifjú hölgy kiváló szépség, temperamentuma a drámai énekre utalja, csengő erős hangja egészen egyenletes és terjedelmes«. Ugyanez év aug. 16-án, mint a *Nemzeti Színház szerződtetett tagja, fellépett a »Zsidónő« Rechá-jában*. 1884. szept. havában Prágába szerződött a német színházhoz. Itt érte utól a halál, 1885. szept. közepén. (Weineck csillagász neje volt.)

Beerné Nittinger Irma, operaénekesnő, 1881. máj. 31-én vendégszerepelt a *M. Kir. Operaházban*. »Erőteljes és főleg felső regisztereiben igen tiszta csengésű szopránhanggal dicsekedhetik, melyhez biztos intonáció és korrekt hangvétel is járul« — írja róla a *Pesti Hírlap* a »Lahore királya« c. opera előadásáról. — Mint az intézet szerződtetett tagja, ugyancsak ebben az operában lépett fel először, 1881. aug. 25-én.

Beethoven Ludwig van, a legnagyobb német zeneköltő, sz. 1770. dec. 16-án, *Bonn*-ban, megh. 1827. márc. 27-én, *Bécsben*. Családja több generáción keresztül foglalkozott zenével és apja korán fölismerte fiának rendkivüli képességeit. Gondosan taníttatta és mint pianista, már gyermekkorában csodálatot keltett, Mozart nagy jövőt jósolt a rendkivüli tehetségnek. Egy ideig a bonn-i zenekarban brácsázott, de már 1792-ben elköltözött Bécsbe, ahol kezdettől megértő, lelkes pártfogókra talált. Így nyugodtan élhetett zeneköltői hivatásának. A komponálás mellett ebben az időben még sokat utazott, de körutainak folytatását lehetetlenné tette az 1798-ban kezdődő fülbaja, mely lassanként a teljes süketségig fokozódott. Munkálkodásában, mely 130 opust foglal magában (közöttük 9 szimfónia, 7 versenymű, 1 szeptett, 2 szeksztett, 3 quintett, 16 vonósnégyes, 36 zongoraszonáta, 16 szonáta zongorakisérettel, 8 zongorahármas, 1 dalmű, 2 ünnepi játék, 1 oratórium, 2 nagy mise, 1 hegedűverseny, sok dal és kisebb zongoradarabok) három korszakot szokás megkülönböztetni, de értékmegosztást tenni

nagyon nehéz, mert mindegyikben a remekművek egész sorát alkotta. Beethovennek igen sok vonatkozása van Magyarországgal is, az itt kapott hatások pedig sűrűn mutatkoznak meg műveiben. Különösen Martonvásáron a Brunswick grófok birtokára látogatott gyakran. 1812. febr. 12-én a megnyíló pesti német színház részére ünnepi zenét írt. Nálunk is színre került operája a *Fidelio* (l. o.). Halálozása századik évfordulóján (1927. márc. 27.) a *M. Kir. Operaházban* 1927. ápr. 2-án az *István király* c. Beethoven-játék és a *Fidelio* került színre, *Haselbeck* Olgával a címszerepben. *Prometheus* c. mythológiai balletje új szövegét írta: *Bródy* Sándor. Előadták 1913. márc. 19-én, M. Kir. Operaház. Egykori budai látogatásának megörökítésére 1928. okt. 27-én Budapesten a Várszínház falába a székesfőváros kegyelete jeléül emléktáblát helyezett el, mely *Sidló* József szobrászművész alkotása. Felirata a következő: »Itt, az egykori budai theátrumban, hangversenyezett 1800. máj. 7-én Beethoven. Halála századik évfordulóján állította Budapest Székesfőváros közönsége. 1927. március 26.«

Behozni — a közönséget. Népszerű színész-zsargon, arra értik, hogy a közkedvelt színész (színésznő) annyira bírja az általános rokonszenvet a közönség részéről, hogy minden fellépésével telt házat biztosít, — tehát vonzóerővel bír és — »behozza« a közönséget az előadásra.

Behr Matild, színésznő, sz. 1890. nov. 3. *Sarkadon*. Színpadra lépett 1915. szept.

Behumi Gyula, színész, sz. 1855-ben, *Székesfehérvárott*. Színipályára lépett 1873. *Miklóssy* Gyulánál. — Neje: *Rózai* Irma, színésznő, sz. 1862-ben, *Szegeden*. Színipályára lépett 1878. jan. 1. a *Népszínháznál*.

Beintés. Énekes daraboknál a karmester »*beintése*« jelzi az énekeseknek azt a pillanatot, amikor bele kell kezdeniök az éneklésbe, illetve a tovább éneklésbe. (V. ö. *Bevágni*.)

Beitscher János, a Nemzeti Színház karénekese, színpadra lépett 1861-ben.

»Bejártam kétszer a világot« — énekrész a »Cornevillei harangok« c. operettből, melyet Henri márki énekel. Hatásos és könnyű fekvésű dal, ezért a hazai énekesjelöltek gyakran ezzel jelentkeznek a színészegyesületi vizsgára.

Bejczy György, tenorista, sz. 1869. jún. 22-én, *Zsiádón* (Zalam.), megh. 1920. nov. 1-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1896. okt. 1-én, Komjáthy Jánosnál, Debrecenben. Évekig volt Krecsányi színtársulatának tagja. Működött Temesvárott, Budán, Pozsonyban, Kolozsvárott. 1895. szept. 30-án fellépett a Népszínházban, a »Jabuká«-ban, *Gradinác Vaszil* szerepében. 1908-ban Aradon (Zilahy Gyulánál) »Lohengrin«-t énekelte. (Ez volt az első Wagner-előadás a vidéken.) — Neje: *Répássy* Auguszta énekesnő, sz. 1882. szept. 18-án, *Kalocsán*. Színipályára lépett 1898. szept. havában.

»Bejött a napiköltség«. Igy mondják a vidéki színészek arra a szomorú eseményre, mikor csak annyi jövedelem folyt be, amennyi a napiköltség fedezéséhez elegendő.

Bejövetel. Az a momentum, midőn a színész a színpadra (azaz a jelenésére) belép. Midőn a színről (jelenéséről) távozik: az a kimenetel. (L. o.)

Békássy Jessy, táncos-szubrette, sz. 1899-ben, *Budapesten*. Színipályára lépett 1921-ben. Pallay és Nirschy táncakadémiáját végezte.

Beke Alice, színésznő, sz. 1908-ban, *Miskolcon*. Iskoláit részint Pesten, részint a miskolci Tóth Pál-féle leánynevelő intézetben végezte. Színi tanulmányait az Orsz. Színészegyesület iskolájában folytatta; a »Hamburgi menyasszony« szubrettszerepében vizsgázott. Játszott Kecskeméten, Szolnokon, Pécsett, Szegeden, jelenleg az Andrássy-úti Színház kedvelt tagja.

Beke Gyula, színész, sz. 1859-ben, *Désen*, megh. 1916. szept. 4-én, *Kolozsvárott*. Színpadra lépett 1879-ben, Homokay László színtársulatánál.

Beke Istvánné, Nehezovits Petronella (Nelli), drámai színésznő, sz. 1821-ben, megh. 1873. jún. 11-én, *Pápán*. Színésznő lett 1835-ben. A vidéken igen elismert neve volt. Első férje: *Kövessy* József, ki mint a kolozsvári *színház* tagja, a hősiességéről ismert 11-ik honvédzászlóaljban vitézkedett a szabadságharc alatt és a piski-i hídnál elesett. Leánya: *Lászy* Vilmosné, Kövessy Etelka. (L. o.)

Beke Lilla, színésznő, sz. 1866-ban, Désen. Színipályára lépett 1884. szept. 11. Balogh Alajos társulatánál.

Beke Vilma, színésznő, sz. 1882. ápr. 16-án. Színipályára lépett 1899. szept. havában. Visszavonult 1904. szept. 1-én.

Békeffi Antal, író, sz. 1859. szept. 28-án, *Szentesen*, megh. 1907. okt. 2-án, *Szegeden*. 1879—1880-ig a M. Kir. Operaház tagja volt, azután a »Szegedi Napló« kritikusa lett. — Neje: *Kükemezei* Vilma színésznő, sz. 1863-ban, *Nagykőrösön*, megh. 1891. jan. 21-én, *Szegeden*. Atyja: *K.* Gusztáv, anyja: *Pávay* Eszter, megh. 1901. jan. 22-én, *Ujpesten*. 1879-ben lépett a színipályára, Krecsányi Ignácnál. 1889. szept. 5-én férjhez ment, Budapesten. »A naiva-szerepkörben maga volt a megtestesült grácia, finom, bájos és csupa kedély és szív. Filigrán termetű, könnyed és kecses alak. Játéka eredeti, vonzó-bájjal teli, mellyel mindenkit meghódított«, — írja róla a »Pesti Hirlap« 1891. jan. 25-i számában. Mellszobra a szegedi színház előcsarnokát díszíti, melyet 1891. okt. havában lepleztek le. Nővére: *Kükemezei* Gizella, színésznő, sz. 1874. márc. 15-én, *Kabán*. Színésznő lett 1892. ápr. 1-én, Rakodczay Pálnál. Később színházi pénztárosnő lett. — Fia: *B.* László, színész. (L. o.)

Békeffi István ifj., író, sz. 1901. aug. 31-én, *Szegeden*. Iskoláit Nagyváradon, Szegeden és Sopronban (katonai iskolát) végezte. Már 16 éves korában írt lapokba. Számos apró kabaré-tréfát írt. Színpadi munkái: »Hol jártál az éjszaka?«, énekestáncos pesti boh. 3 felv. (Társszerző: *Vaánai* László.) Bem. 1926. márc. 26-án. Sziget Színpad. »Mesék az írógépről«, operett 3 felv., előjátékkal. (Társszerző: *Szomaházy* István. Zen. szer.: *Lajtai* Lajos.) Bem. 1927. okt. 8-án. Városi Színház. *50-edszer*: 1927. dec. 22. »A régi nyár«, nagy operett 3 felv., 7 képben. (Zen. szerz.: *Lajtai* Lajos). Bem. 1928. jún. 15-én. Budai Színkör. 100-adszor: 1928. szept. 14-én. »Párisi divat«, operett 3 felv. (Zen. szer.: *Lajtai* Lajos.) Bem. 1928. dec. 22-én. Városi Színház. »Ez az én esetem», vj. 3 felv. (Társszerző: *Vaánay* László.) Bem. 1929. márc. 2-án. Belvárosi Színház. — Neje: *Turay* Ida, színésznő. (L. o.)

Békeffi László, kabarészínész és conferencier, sz. 1891. jan. 14-én, *Szegeden*. (Atyja Békeffi Antal, író, anyja Kükemezei Vilma színésznő. L. o.) 1912-ben tünt fel Ferenczy Károly kabaréjában; egy év mulva Medgyaszay Vilma szerződtette, ott működött 1921. év elejéig, a Modern Színpad igazgatása alatt, Bárdos Artur vezetésével. 1921-ben az Apolló Kabaré szerződtette. 1923. febr. 15-én társigazgatója lett az »Imperiál«-beli kabarénak. Békeffi László egyuttal avatott tollú kabaréíró is. Száznál több tréfája került *szinre* a fővárosi kabaré-*szinpadokon*. 1921. jan. 29-én megnyitotta a Vidám Szinpadot, majd szept. havától egyedül vezette. 1925. dec. 5-től a Papagály-kabaré tagja. 1927-ben Bécsbe szerződött. 1928. szept. havától az Andrássy-úti Szinház állandó vendége. Egész estét betöltő munkái: »A város«, dráma 3 felv. (Társszerző: *Forró* Pál.) Bem. 1920. nov. 16. Várszinház. »Bazsarózsa«, vj. 3 felv. (Társszerző: *Raggambi* András.) Bem. 1926. aug. 19. Magyar Szinház. »Aranypatkó«, beszélőfilm-operett 3 felv. Zen. szerz.: Neszmélyi D. Béla. 1929. ápr. 20. Városi Szinház. Neje: *Jankovich* Magda, szinésznő, szini-akadémiát végzett. 1917. máj. havában a Magyar Szinházhoz szerződött, ahol első fellépte a »Kőszivű ember fiai«-ban volt.

Békefi Lajos, szinész, sz. 1871. jan. 13-án, *Mátészalkán*, ahol iskoláit is végezte. 1890-ben lépett szinipályára, Halmay Imre társulatánál. Egy évig segédszinész volt és többek közt a Népszinház énekkarában is működött 5 évig. Ez alatt elvégezte a Solymossy-féle szinésziskolát. Járt kül-

földön is, majd Beöthy László a Magyar Színházhoz szerződtette tenoristának. Innen Micsey F. György kecskeméti társulatához szerződik, majd Sopron, Debrecen, Kassa, Nagyvárad, azután ismét Debrecen közönsége előtt játszik. 1905-ben Makó Lajoshoz szerződik Szegedre. 1927. dec. 1-én nyugalomba vonult.

Békefi Lajos ifj., színész, sz. 1895. ápr. 2-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1928. júl. havában.

Békefi Lajosné Koppán Margit, énekesnő, sz. 1876. jún. 30-án, *Budapesten*. Iskoláit Rákosi Szidinél végezte. 1897. ápr. 13-án lett színésznő. Működött Debrecenben, Aradon, Nagyváradon, Szegeden. 1927. dec. 1-én nyugalomba ment. Főbb szerepei: *Olga* (Dollárkirálynő), *Marica* (Trenk báró), *Herta* (Táncos huszárok), *Molly* (Gésák), *Verus* (Boszorkányvár), *Jolán* (Cigányszerelem.)

Békefi Mihály, zeneszerző, színházi karnagy, sz. 1900. nov. 31-én, *Zomborban*. Színházi működését megkezdte 1919. szept. havában. 1920-tól állandóan komponál zenét, kuplét; 1923-ban Szatmárra hívták, onnan Nagyváradra ment. 1926-tól megalakította a nevéről nevezett »Békefi-vocal-quartett«-et, mellyel egy csapásra ismertté tette nevét. 1929. szept-től a Király Színház karnagya.

Békefi Róbert, színész, sz. 1888. júl. 10-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1907-ben.

Békefi (Szaller) **István**, író, városi tisztviselő, sz. 1848. dec. 15-én, *Székesfehérvárott*. U. o. végezte tanulmányait, majd 1868-ban színész lett Veszprémben. 1871-ben színészakadémiára iratkozott, mely után vidéken színészkedett, azonban megunva a küzdelmet, 1880-ban lemondott a pályáról és Székesfehérvárott városi tisztviselő lett. 1877-től kezdett írni, különösen helyi lapokba. Két színművét ismerjük: »Helén«, dr. 3 felv. Az Akadémia Mészáros-pályázatán dicséretet nyert. Bem. 1904. jan. 6-án, Székesfehérvárott, Micsey F. György társulatánál. »A csavargó«, falusi életkép 3 felv. Bem. 1912. márc. 8-án, Szalkai Lajos társulatánál. U. o.

Békés Gyula, színész, sz. 1873. aug. 11-én. Színipályára lépett 1893. ápr. 11-én, Leszkay Andrásnál. Zilahy Gyula debreceni társulatának volt számottevő drámai színésze és kedvelt titkárja. 1914. márc. 1-én nyugalomba vonult.

Békés vármegye az Országos Színészegyesület nyugdíjalapjára 1928-ban 100 P-t adományozott.

Békéscsabai színészet. Békéscsaba a mult század közepéig jobbágy-falu volt, lakóssága javarészt tótul, meg latinul s csak elvétve beszélt magyarul, a földesúri terhektől végleg csak 1872-ben szabadult meg s így színészetről e városban talán egy fél század óta lehet beszélni. Alig két évvel a Népszínház megnyitása után, 1877-ben azonban már felépült a békéscsabai kőszínház. Jártak ide — többnyire a nyári hónapokban — már azelőtt, a mult század 40-es éveiben is kóbor színész-truppok és vándor komédiások s ezek — mint Haan Lajos feljegyzéseiből kitünik — a mai ú. n. Sörház pincehelyiségében tartottak néhány napos, legfeljebb 1—2 hétre terjedő előadást, mindazonáltal a szó komoly értelmében színészetről csak azóta beszélhetünk, mióta a város Thália vándorpapjai számára hajlékot emelt. Valószínű, hogy a nemzeti színészetnek és színműirodalomnak a mult század 70-es éveiben a Népszínház megnyitása révén történt hatalmas fellendülése inspirálta e város vezetőit is arra, hogy a magyar színészetnek hajlékot adjanak, legalább is arra vezethető vissza, hogy a közbirtokosság Halmay Andor építész tervei szerint és Sztraka Ernő városi mérnök vezetése alatt 196 ezer frt. költséggel felépítteti a színházat is magában foglaló ú. n. vigadót, amely épületnek alapkövét 1877-ben tették le és 16 hónap alatt, tehát 1878. végére készült el, míg az első előadást 1879. márc. hó 5-én tartották a Városi színházban, megnyitóul Tóth Kálmánnak ez alkalomra írt verses prológusát olvasva fel. A színház és vigadó egyéb javakkal együtt 1890. évi ápr. hó 1-én a közbirtokosságtól a város tulajdonába került. 1891-ben alakult meg az első színügyi bizottság Vidovszky János elnöklete alatt, kit 1896-ban Fejér Béla követ az elnöki szék-

ben, az ő utódja 1902-ben Rosenthal Ignác lesz, kinek helyét 1905-től 1913-ig Haan Béla tölti be, míg 1914—17. között Dusbaba Vilmos, 1918-ban pedig Kiss László, a színügyi bizottság elnöke, a városi szervezet felvétele óta pedig hivatalból a város polgármestere: dr. Berthóty István. 1913-ban Haan Béla elnöksége idejében Spiegel és Englerth tervei szerint átépítik és modernizálják a színházat — akkor kapja nézőtere mai intim belsejét, — a színpadot pedig sűlyesztőkkel és zsinórpadlással látják el; mindezzel rendeltetésének teljesen megfelelő állapotba hozzák s az újra épített színházban 1914. febr. 2-án Miklóssy Gábor színigazgató tartja első előadását a *Cigánybáróval*. Még ez évben a város képviselőtestülete az új színházat mozgóképelőadások céljaira adja bérbe (6 évre, évenkint 9 hónapra) s ezt a sikertelen házasságot csak 1920. elején tudjuk felbontani, de akkor már olyan megviselt állapotban kapjuk vissza a színházat, hogy a viszonyok javultával — 1925-ben gyökeres restaurálást kellett rajta végrehajtani. 1920. óta az újjáalakult színügyi bizottság intézi a városi színház ügyeit; ez mindenesetre nagy haladás az előbbi állapothoz képest, amikor a színügyi bizottság csak amolyan félhivatalos szerv volt, mely elnökét maga választotta, ki egy személyben intendáns és előadó is volt s a pénzkezelést is saját kebeléből kijelölt pénztárnokával látta el. Ma van külön előadója, ki az adminisztrativ teendőket és művészi irányítást végzi s a bizottság a költségvetésileg tervszerűen előirányzott keretekhez alkalmazkodik. A színház vagyonállaga az utóbbi években egy díszletraktárral és szép díszletparkkal is gyarapodott. Áttérve a színház művészettörténetének ismertetésére, arról a 10—12 évről, mely alatt a színház is a közbirtokosság tulajdonát képezte, írásos feljegyzések alig-alig állanak rendelkezésre. Inkább csak néhány elfakult színlap, amelyekről megtudjuk, hogy a 80-as évek elején az aradi Színügygyámolító Egylet Társulata járt át Békéscsabára többízben is, Gerőffy Andor színigazgató vezetése alatt néhány napon át előadásokat tartani — leginkább Shakespeare-darabokat és népszínműveket játszottak — s többször vendégszerepeltek Felekyné Munkácsi Flóra, Feleky Miklós és a 80-as évek közepén Pálmay Ilka is. Ezekben az években — talán a vidéki, vándorszínészet szervezetlensége miatt és színügyi bizottság hiányában — csak igen ritkán szolgálta a színház hivatásos színi előadások céljait. Színpada inkább menyegzői lakomáknak, alkalmi ünnepélyeknek és műkedvelők próbálkozásainak volt színtere. Feljegyzésre érdemes különben, hogy egészen a városi szervezet felvételéig a kőszínháznak szerződtetett és az egész téli idényt itt töltő színtársulata nem volt. Ötletszerűen jöttek ősszel-tavasszal néhány napos, utóbb néhány hetes szezónra színészek, de az év túlnyomó részében zárva volt Thália templomának kapuja, hacsak műkedvelők ki nem nyitották. Igaz viszont, hogy ezek pótolni igyekeztek a színészet hiányát, mert a városunk mindenfajta szakmabeli hazafias, jótékony-, vagy kultúrális célt szolgáló társadalmi egyesületei sok nívós és az amatőrök megszokott átlagát jóval túlszárnyaló előadást rendeztek a színházban, melyek közül egyikmásiknak olyan nagy sikere volt, hogy többször is meg kellett ismételni. Különben mind a mai napig is a közművelődés számára értékes szolgálatot teljesít színházunk abból a szempontból is, hogy színi idényen kívül sok műkedvelőelőadásnak és művészi hangversenynek ad helyet. Mióta a színház a város tulajdonát képezi, 27 színigazgató társulatának adott művészi hajlékot és kenyeret. És pedig időbeli sorrendben megnevezve őket, a következőknek: Rakodczay Pál, Hajdu István, Bokody Antal, Szalkay Lajos, Füredi Károly, Leszkay András, Kunhegyi Miklós, Baranyai Mihály, Sándory Kálmán, Halmay Imre, Halassy Andor, Balogh Árpád (az óbudai Kisfaludy-színház igazgatója), Kövessy Albert, Monory Sándor (Zombor), Dombay Mihály, Palotay Antal, dr. Várady Antal, Mezey Kálmán, Nádassy József (Sopron), Mariházy Miklós (Kecskemét), Miklóssy Gábor, Kiss Árpád, Szendrey Mihály, Krémer Jenő és Csáky Antal, továbbá Alapi Nándor orsz. kamaraszínház- és dr. Lányi Viktor Opera-staggione-társulata. Ezek közül persze egyik-másik többször is megfordult városunkban. 1923. óta Kiss Árpád színtársulata játszik a városi színházban a téli-tavaszi hónapokban, december 1. máj. 1. közötti 5 hónapon át;

Benedek Lajosné

Bényei István

Bényei Istvánné

Benyovszky Károly

Beöthy László

Beöthy Zsigmond

Bercsényi Béla

Bercsényi Béláné Takács Emes

Bojár Lili

Boross Géza

Bónis Lajos
(Bardócz Árpád festménye)

Borbély Sándor

Boross Mihály

Boross Endre

Boócz Lajos

Bosnyák Zoltán dr.

az utóbbi évek közgazdasági helyzetének egyre fokozódó nehézségeit elsősorban sínyli azonban a vidéki színészet is, mely országszerte válságos helyzetbe hozza a szintársulatokat és a városok nagyobb mérvű támogatását involválja. Jóllehet — különösen a folyó idényben — Békéscsabán is erősen érezhető volt a közönség érdeklődésének hanyatlása s emiatt a színigazgató is kénytelen volt egy hónappal megrövidíteni az öt hónapra tervezett szezónt, ökonomikus beosztása megkímélte a várost nagyobb áldozatoktól, úgy, hogy segélyképen csupán a színi előadások után 10%-os vigalmi adó címén befizetett összeg javarészét — mintegy 2400 pengőt — kapta vissza. Az elmult 50 év alatt többé-kevésbé jó előadásban, de színre kerültek a magyar dráma- és az idegen nyelvekből átültetett színműirodalomnak nevesebb termékei. E mellett valóságos kaleidoszkóp szerepét töltötte be színházunk, melynek színpadán — mint a szintársulatok vendégei, avagy kultúrális egyesületek: főként az Aurora Kör meghivása folytán egymást váltották fel az ének-, zene- és előadóművészet országos, sőt világhírű kiválóságai. Csak a nevesebbeket kronológikus sorrendben felemlítve, gyönyörködtették e város közönségét: Pálmay Ilka, Fáy Szeréna, Blaha Lujza, Beregi Oszkár, Küry Klára, Pataki József, P. Márkus Emilia, Bajor Gizi, Odry Árpád, Rózsahegyi Kálmán, Petheő Attila, Rákosi Szidi, Kiss Ferenc, mindannyian a Nemzeti Színház tagjai. Mihályi Ernő, Benes Ida, Medek Anna, dr. Székelyhidy Ferenc, Marschalkó Rózsi, dr. Dalnoki Viktor, Sulyok Teréz, B. Sándor Erzsi, Maleczky Bianka, Basilides Mária, Nagy Izabella, Kruyswick Anna, Radnay Erzsi, Venczell Béla, Pilinszky Zsigmond, Pataki Kálmán, Aquila Adler Adelina, Ptasinszky Pepi, br. Vécsey Elvira és Brada Rezső, a M. Kir. Operaház tagjai; Hegedüs Gyula, Gál Gyula, Góth Sándor, G. Kertész Ella a Vígszínház, Darvas Lili, László Gyula és Simonyi Mária (Móricz Zsigmondné) a Magyar Színház tagjai, Király Ernő, a Király Színház és Sík Rezső, a Városi Színház tagja. Felkerestek bennünket Koczian Jaroszlav, Placskó István, Vecsey Ferenc, Telmányi Emil, Hubay Jenő dr. hegedűvirtuózok s dr. Dohnányi Ernő, Fleischer Antal, Engel Iván és Kósa György zongoraművészek, valamint a szegedi filharmonikusok. Hallgathattuk a színházban Fráter Lórándot, Jadlowkert, Hellge Lindberget és a külföldön babért nyert Budai dalárdát. Színházunkban ünnepeltük meg a Petőfi- és Jókai-centennáriumokat, Gyóni Géza emlékezetét, a Rózsahegyi és Rákosi-jubileumokat, végül pedig a Beethoven-centennáriumot. Békéscsaba, mint téli állomás 1929-ben Orosházával, Makóval, Szentessel és Kiskúnhalassal alkot közös színi kerületet, legutóbb Sopron városát is elnyerte a békéscsabai színigazgató. *(Dr. Korniss Géza.)*

Békésgyulai színészet. (Lásd: Gyulai színészet.)

Békési. Katona József, (l. o.) színészi álneve, mely alatt első kisérletei idején a pesti *Hacker-szálá*-ban (L. o.) működött.

Békési Ferenc, színházi karmester, sz. 1867. szept. 19-én, *Békésgyulán*. Tanulmányait 1889-ben végezte, azután a vidéken működött *(Miskolc, Szabadka, Zombor, Sopron, Kassa, Arad)*. 1901. szept. havában a Magyar-, majd a Király Színházhoz szerződött. Jelenleg magániskolát tart fenn. Hosszabb ideig színészegyesületi tanácsos volt.

Békési József, színész, sz. 1887. okt. 14-én, *Budapesten*. Szinipályára lépett: 1910-ben.

Békési színészet. *Békés*-en 1860. szept. havában *Nyiry* György társulata működött. 1864. júl. havában *Fekete* Pált hívták meg igazgatónak. A színügy-egylet megalakult *Kunhegyi* Miklós színigazgató és *Jancsovics* Pál szolgabíró vezetésével 1891. aug. havában. B. az 1928—1929. évben *Deák* Lőrinc színigazgató kerületéhez tartozik.

Békéssy (Bacsur) Antal, színész, sz. 1887. dec. 8-án, *Orosházán*. Atyja: Bacsur Antal, anyja: szenttamási Balogh Róza. Iskolái végeztével Iglón tanítóképzőbe járt és mint negyedéves tanítójelölt a színészakadémiára iratkozott. Működött Szabados Lászlónál, Zilahy Gyulánál, Almássy Endrénél, — közben a világháború

alatt a 101-ik gyalogezrednél, és a 7-es tréneknél szolgált. Leszerelés után az Andrássy-úti és Belvárosi Színház, utána a Király Színház tagja lett. 1925—1928-ig a Vígszinház, 1929-ben a miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Mint szerelmes-, hős- és jellemszínész jelentős sikereket aratott.

Békéssy (Sal) **Gyula**, színész, sz. 1863. jan. 28-án, *Békésen*. A nyolc gimnáziális osztályt Kecskeméten végezte, majd 1887. okt. 24-én színésszé lett Balassa Károly társulatánál. Ezután Pesti Ihász Lajos, Jeszenszky Dezső, Egri Kálmán, Zajonghy Elemér az igazgatói. 1890. júl. 9-én a Népszínház tagja lett, itt azonban ambiciója nem talált kielégülést, ezért 1893. okt. 1-én elszerződött Komjáthy János győr-soproni társulatához, majd vele Debrecenbe is ment. Itt elsőrendű opera, operett és népszínmű (bariton) énekes minőségben foglalkoztatták. 1898. virágvasárnapján Krecsányi Ignác szerződtette, akinél négy évig működött. (Buda, Pozsony, Fiume, Trieszt, Szeged, Marosvásárhely, Hódmezővásárhely, Békésgyula). 1902. virágvasárnapján Aradra ment, Zilahy Gyulához, majd két év mulva visszatért ujra Krecsányi Ignáchoz, itt csak két évig maradt, majd 1907. virágvasárnapjáig Heves Béla volt az igazgatója. Innen Micsey F. Györgyhöz szerződött, végül Rácz Dezsőhöz. 1913-ban nyugalomba vonult. Mint az Országos Színészegyesület volt tanácsosa több éven keresztül hasznos szolgálatot tett az egyetemes színészetnek. Neje színésznő (családi neve: Ziegeldrum Józefa), sz. 1869-ben, Makón. 1891-ben lépett színpadra és első szerződését mint énekesnő Egri Kálmánnal kötötte. Nagyterjedelmű, csinos althangjáért, eleven, kifejező játékáért igen keresett művésznő volt a vidéken. 1912-ben nyugalomba vonult.

Békésy Irma, a Nemzeti Színház tagja, pályáját *Szabadkán* kezdte (mint naiva), majd 1880-ban a Nemzeti Színházhoz kapott meghívást, hol első fellépte ápr. 21-én volt az »Ifjabb Fromont és idősebb Risler« c. 5 felv. dráma *Klára* szerepében. 1889-ben *Székesfehérvárra* szerződött. Az 1890-es években már nem találkozunk nevével, miután férjhez ment és visszavonult. Megh. 1894. aug. havában, *Balatonfüreden*.

Békésy Róza, színésznő, (B. Irma nővére), sz. 1864-ben, *Debrecenben*. 1883. márc. 5-én lépett fel először *Székesfehérvárott*, (Jakab Lajos társulatánál), a »Csók« *Mariettá*-jában, amidőn ezt a kritikát kapta: »Csinos jelenségének kedvező hatását még emelte fellépésének biztonsága, mert éppen nem tapasztaltunk nála semmiféle lámpalázt, noha ma játszott nyilvános színpadon.« (»Székesfehérvár és Vidéke«.) 1886-ban a Budai Színkörben működött, ahol első fellépte ez év jún. 11-én volt a »Család öröme« c. vj. *Cecil* szerepében. 1889. aug. 2-án házasságot kötött Balatonfüreden dr. Balogh Zsigmond ügyvéddel és visszavonult a színpadtól.

Békeszerződés. 1920. jan. 18-án, a trianoni békeszerződés aláírásának napján zárva voltak Magyarország összes színházai. — Elvesztettük a következő színházi városokat, ahol mindenütt állandó színházi épület volt: Pozsony, Nagyszombat (legrégibb épített színház), Nyitra, Igló, Lőcse, Kassa, Ungvár, Munkács, Beregszász, Máramarossziget, Szatmár, Nagykároly, Nagybánya, Dés, Beszterce, Nagyvárad, Kolozsvár, Arad, Temesvár, Lugos, Déva, Nagyszeben, Marosvásárhely, Székelyudvarhely, Brassó, Szabadka, Újvidék, Zombor, Nagybecskerek, Fehértemplom.

»Beköszöntő«-t a régi színészek idején az első előadásnál mondtak. Igy például 1820. máj. 23-án Pozsonyban az első magyar színielőadás alkalmával tartottak beköszöntőt, amikor a »Komáromi Magyar Játszó Társaság« hírdette itt a magyar kultúrát. Ekkor *Szentpétery* Zsigmond elszavalta *Kovacsóczy* Mihály alkalmi versét.

Beksics Gusztáv, országgyűlési képviselő, publicista, sz. 1847. febr. 9-én, *Gamáson*, Somogym., megh. 1906. máj. 7-én, Budapesten. Kaposvárott, Kecskeméten és Pécsett végezte tanulmányait s azután publicista lett. Egyike volt a 90-es évek legkitünőbb magyar publicistáinak, a szabadelvű eszmékért harcolt a sajtóban, számos nagyfontosságu politikai eszmét vetett föl, nagy mértében hozzájárult az aktuális közéleti problémák tisztázásához

és igen nagy hatással volt a magyar közvélemény alakulásához. Több röpiratot, politikai és történelmi könyvet adott ki. Báró Bánffy Dezső miniszterelnöksége alatt miniszteri tanácsos lett a miniszterelnökségen. Élete vége felé kinevezték a hivatalos lap, a *Budapesti Közlöny* szerkesztőjének. A színház iránt is élénken érdeklődött. Irt egy verses színdarabot, *Zrinyi, a költő* c. alatt, ez azonban kéziratban maradt. Lefordította spanyol eredetiből *Moreto: A szép Diego* c. vígjátékát, melyet 1873. aug. 25-én adott elő a Nemzeti Színház. *Calderon: Saját becsületének orvosa* c. színművének fordítása könyvalakban jelent meg.

Beksics Gusztávné, Bogdanovics Krisztina, írónő. A színiakadémiát végezte s 1868-ban a Nemzeti Színház tagja lett, ahol a *Gyöngéd rokonok* c. darab *Tusnelda* szerepében lépett fel először. 1873-ban férjhez ment Beksics Gusztávhoz és lelépett a színpadról. Ezóta az irodalommal foglalkozott. *Bogdanovics György* néven megjelent elbeszélései, regényei szívesen látott olvasmányai voltak a közönségnek. Megh. 1903. ápr. 11-én, Budapesten. Színművei: *A kis bomba*, vj. 1 felv. Bem. 1887. márc. Kolozsvárott. *Máltai lovag*, operett 1 felv. Zen. szerz.: *D'Amant* Leó. Bem. 1893. jan. Debrecen, majd 1894. Óbudán. *A polgári házasság*, boh. 3 felv. Zen. szerz.: *D'Amant* Leó. Bem. 1894. júl. 28. Óbuda. *A protekció*, vj. 5 felv. Bem. 1895. júl. 6. U. o.

Beküldeni. Ismert színházi kifejezés, ami azt jelenti, hogy az ügyelő a jelenetére váró színészt előzőleg figyelmezteti a jelenésére, majd a végszó elhangzása után beküldi a szereplőt a színre. (V. ö.: *Végszó*).

Béla futása, opera, zenéjét írta: *Ruzitska* József. Szövegét *Kotzebue* után *írta:* Csery Péter. Színre került: *Kolozsvárott*, 1821-ben, *Budán:* 1826. szept. 4-én, *Pesten:* szept. 11-én, a városi nagy theátrumban, *Pergő* Celesztin igazgatása alatt. *Szabadkán:* 1827-ben, *Pécsett:* u. e. évben. *Rozsnyón*: 1830. dec. 4-én, *Nagyváradon:* 1835. jún. 25-én, *Debrecenben:* 1836. jan. 30-án. 1837-ben *Heinisch* József *Nemzeti Színházi karmester átdolgozta* és 1838-ban a *Nemzeti Színházban* is játszották. 1863-ban *Budán Molnár* György adatta elő. Ez volt az első eredeti magyar opera, amelynek az előadások számából itélve sikere is volt. Keletkezéséről ellentmondó adatok vannak, amelyek közül azonban a szerzők neveinek fentebbi megjelölése a hiteles. *A Sürgöny* 1862. márc. 15. és a *Hölgyfutár* márc. 18. száma azt írja, hogy *Udvarhelyi* Miklós kijelentése szerint e művet *Kócsi Patkó* János dolgozta át. A Pesti Hirlap 1894. nov. 29-én pedig azt jelenti, hogy e mű szövegét *ár. Váli* Béla fedezte fel, kutatásai közben és szerinte *1769-ben adták elő Biharmegyében*. A zenét a nagyváradi püspöki zenekar szolgáltatta. (Eredeti példányát a M. Kir. Operaház könyvtára őrzi).

Béla Miklós, színész, sz. 1900-ban, *Budapesten*. 1921-ben végezte az Orsz. színészakadémiát. Innen a Vígszínház szerződtette, ahol rendező is volt. 1929-ben külföldi tanulmányútra ment. Főbb szerepei: Sidi el Assif (Brassbound kapitány megtérése), Cézár (Majomszínház), Herrer (*A főpénztáros úr*), Canonville (Szókimondó asszonyság), Vas Tibor (Alvó férj), John Withers (A levél), Titkár (Világbajnok).

Belasco Dávid, amerikai drámaíró, színigazgató. Pályáját San-Franciskóban kezdte, előbb egy kis színházzal, de csakhamar átvette a Grand Opera House-nak és a Metropolitan Theatre-nek vezetését. Később San-Franciskóból kiterjesztette tevékenységét Newyorkra is, ahol előbb a Madison Square Theatre volt az övé, majd megszerezte a Lyceum-színházat is. Végül felépítette a hatalmas Belasco-Theatre-t. Belasconak egész sor színháza és színházi érdekeltsége van és híres előadásainál maga végezte a rendezés munkáját is. Drámaíróból lett színházigazgatóvá, eredeti színműveinek száma meghaladja a huszat. Belasconak nem csupán Amerikában voltak nagy színpadi sikerei, hanem egyikmásik drámája több száz előadást ért meg Londonban is. Belasco nevének súlyát mutatja, hogy több életrajzírója akadt Amerikában; emlékiratai két hatalmas kötetben jelentek meg. *Pillangó kisasszony* c.

drámáját, (amelynek szövegkönyvére írta Puccini világhírű operáját), előadta a Vígszínház 1901. okt. 15-én. Ford.: *Faluai* Miklós, a prológust *Heltai* Jenő írta. Felujították 1918. szept. 14-én.

Bélavári (Stern) **Ilona**, színésznő, sz. 1869-ben, *Pesten*, Színipályára lépett 1888. okt. havában, Tiszay Dezsőnél.

Béldi Izor dr., zenekritikus, sz. 1867. ápr. 23-án, *Budapesten*, megh. 1926. nov. 11-én, u. o. Ügyvédi oklevelet szerzett, irodát is nyitott, de főfoglalkozásául mindig a zenekritikát tekintette. 1901-ben lépett be a *Pesti Hirlap* szerkesztőségébe s azóta mindvégig ebbe a lapba írta kritikáit. Zeneileg alaposan képzett, tárgyilagos és őszinte kritikus volt s működésével nagy tekintélyre tett szert a zenei világban. A Lipótvárosi Kaszinó szezónról-szezónra megismétlődő hangversenyeinek is ő volt a zenei rendezője. Kritikákon kívül emlékeiből, a zenevilág furcsaságaiból és anekdotáiból nagy kedveltségre jutott szórakoztató rovatot is vezetett a Pesti Hirlapban *Mozaik* címmel. *Intermezzók, Intimitások* és *Indiszkréciók* c. könyveiben élményeit és emlékeit gyűjtötte össze s könnyed, tréfás formában e könyvek érdekes dokumentumokat nyujtanak három évtized zenei életéhez. Számos színdarabot írt és fordított. Eredeti művei: *Katalin*, operett 3 felv. (Társsz.: *Fejér* Jenő). 1901. okt. 4. bem. a Népszínház. *Kültelki hercegnő*, operett 3 felv. 1905. dec. 5., u. o. *Aranyeső*, operett 2 felv., egy előjátékkal (tsz.: *Mérei* Adolf), zen. szerz.: *Zerkovitz* Béla, bem. 1913. febr. 21. Népopera. *Gyerünk csak!* látványos revü, tsz.: *Mérei* Adolf, zen. szerz.: *Zerkovitz*, bem. 1913. máj. 24., u. o. *Katonadolog*, operett 3 felv. ugyanazon társszerzőkkel, bem. 1913. okt. 25., u. o. Fordításai: *A végrehajtó*, vj. 3 felv., írta: *Sylvane* és *Artus*, 1898. szept. 2. Vígszínház. *A tűzoltó*, énekes boh., 3 felv., írta: *Cottens* és *Paul Gavault*, zenéje *Louis Varney*-től, bem. 1899. szept. 29. Népszínház. *Osztrigás Mici*, vj. 3 felv., írta: *Georges Feydeau*, bem. 1899. nov. 14. Vígszínház. *A három kívánság*, regényes vígoperett 3 felv., írta: *Ziehrer* Károly, bem. 1902. aug. 2. Városligeti Nyári Színház.

Béldy Ákos gr., Kolozsmegye főispánja, sz. 1846. dec. 19-én, *Kolozsvárt*. 1891-ben a *kolozsvári színészet 100 éves fennállása jubileumára a 100-as bizottság elnöke volt*. 1892. okt. 26-án a kolozsvári színház intendánsává nevezték ki.

»Belefekszik a szerepbe.« Arra a színészre mondják, aki komolyan foglalkozik eljátszandó szerepével, tehát már mikor átveszi szerepét a rendezőtől, nekilát és gondos előtanulmányok után minden igyekezete az, hogy minden árnyalatában hozza ki mindazt, amit a szerep külső és belső tulajdonságai megkívánnak. A színjátszás, a tökéletes előadás egyik feltétele, hogy még az egészen kis szerepet játszó színész is alaposan »belefeküdjék a szerepébe«.

»Belejátszani« — kifejezés alatt azt értik, hogy a színész beleéli magát a szerepébe. Sokszor a *túlzás* kifejezése is, amikor ugyanis a színész nem tekint bizonyos határt, hanem az összhang rovására játssza a szerepét.

»Belemelegszik a szerepébe« a kezdő színész, ha már leküzdötte a félénkséget és otthonosságra törekszik.

Belenczéresi Dezső, ujságíró, sz. 1878-ban, megh. 1904. máj. 29-én, *Mezőberényben*. Szerkesztette az »Alföldi Híradó«-t Békésen, majd a »Békésmegyei Közlöny«-t. Színpadi munkája: *A berényi bíró lánya*, népszínmű, sokat játszották vidéki színpadokon.

Belényesi színészet. *Belényes*, biharmegyei községben 1859. máj. havában *Albisi* László színtársulata működött. Ismertebb tagok voltak: *Pongrác, Fekete, Zsombori, Albisiné*.

Belépő-jegy, vagy *belépti-jegy*, »azon cédula, melynek előmutatása mellett a színielőadás megtekinthető.« *(Czuczor—Fogarassy:* Nagy szótára.) *Dugonics András* a Jeles történetek-ben (I. 299—1794.) *bérjel*-nek, *biliet*-nek nevezi. *(Szily Kálmán:* A magyar nyelvujítás szótára. Budapest, 1908—418. oldal.). A *Társalkodó* 1833. év 69. lapján jelenti, hogy Peter Fischer, a pesti redoute bérlője: *belépti jegy*-et nyomtatott. 1836-ban a budai szín-

lapokon és a Nemzeti Színház 1837-iki színlapjain is »belépti-jegy« szó áll. Az 1799—1822-iki színlapokon: »bémenetel ára« kitétel olvasható. (*Szily* K. idézett munkája. 1902—23. oldal.). A *Magyar Nyelvőr* szerint: a *belépő-jegy* és a *belépti-jegy* »kifogástalan szó, mindkettő a belépésre jogosító jegy, a belépés jegye.« (1897. 81. szám. *Zolnai* Gyula cikke.) Mondták így is: *Bémenő levélke*. (*Magyar Nyelv*, 1905. 1. szám, 40. oldal. »Adatok nyelvünk fejlődéséhez.«) (V. ö.: *Bémeneteli-jegy*, *Billet*.).

»Belesülni« kifejezés arra értendő, ha a színész a szerepl szövegét elrontotta, vagyis az előírt helyes kifejezést mással, de rosszal cseréli fel, vagy pedig a memória nem működése miatt hirtelen elfelejti a szerepének ezután következő szavait. A belesülés rendszerint vidéken divatozik, ahol nincs kellő próba és idő arra, hogy a szerepet a színész jól betanulhassa. Ilyenkor a színész kapkod jobbra-balra, oda nem vágó szavak után. Ingadozik és kudarcot vall. A kezdő, vagyis az úgynevezett gyakorlatos színész gyakran sül bele a szerepébe. Higgadt, kellő gyakorlattal bíró színésznél azonban csak szórványosan vagy nagy ritkán fordul ez elő.

Beleznai Ignác, t szinigazgató, előbb ügyvéd *Jászberényben*. 1879. telén neje kedvéért, ki színésznő volt, (L. *Leövey* Ilka), szinigazgató lett és tetemes áldozatok árán tartotta fönn a társulatot, mely 30 tagból állott. (Szeless József volt a társulat művészeti vezetője).

Beleznai Luca, színésznő, sz. 1867. *Jászberényben*, színpadra lépett 1884. nov. 1. *Nagy* Vincénél.

Beleznay János gr., 1836. nov. havában a Nemzeti Színház páholyai- és zártszékeinek lakatosmunkái pótlására 500 forintot ajánlott föl.

Beleznay-kert. Pesten, a Kerepesi-úton, a mai Pannónia-szálló melletti épület neve volt. Építette gr. *Beleznay* István, aki híres mulatságokat és estélyeket rendezett benne. Színi előadások tartására is alkalmas hely volt. Előbb *Balogh* István úttörő szinigazgató játszott itt, azután *Udvarhelyi* Miklós, majd a »Magyar énekes társaság«. A 60-as éveben épúgy, mint a *Komló-kertben* (L. o.) daltársulatok kaptak itt játszási engedélyt. 1891. máj. havában az épületet lebontották.

Beleznay Margit, színésznő, sz. 1887. szept. 28. *Budapesten*. Már 14 éves korában játszott a *Népszínházban*. Ezután Rákosi Szidi színésziskolájába járt, majd elszerződött Kecskemétre, primadonnának. Játszott *Buán* is, *Krecsányi* Ignácnál. 1916. szept. havában *Pozsonyból Kolozsvárra* szerződött. Tagja volt a budapesti *Apolló Kabarénak* is.

Beleznay Margit, színésznő, sz. 1905. jan. 5. *Nagyenyeden*. Színipályára lépett 1927. nov. 1.

Beleznay Sámuel gróf, Pest vm. táblabírája. 1808. okt. havában a »pesti nemzeti teátromnak megalapítására« *2000* forintot ajánlott föl. Megh. 1818-ban.

Beleznay Zsuzsánna, írónő, *Kotzebue* »*Néma*« c. vígjátékát fordította, melyet 1813. aug. 20-án adtak elő először a pesti színpadon. 1814. máj. 31-én játszották ismét.

Belgrádi Berta, színésznő, sz. 1878-ban. Működött *Aradon*, *Szegeden*, *Kassán*, majd férjhez ment *Komáromi* Ákoshoz, azután búcsút mondott a színpadnak. Az egykor ünnepelt primadonna Budapestre költözve, 1928. ápr .első napjaiban morfinista szenvedélyének áldozatául esett.

Belgrádi Nemzeti Szinház tagjai 1894. dec. 20-án léptek fel a *Népszínházban*, a belgrádi daloskör közreműködésével. A műsoron szerepelt a Rákóczi-induló, egy szerb nemzeti dal, mindkettőt zenekarral adták elő. Ezt követte a magyar Hymnus, melyet 17 nő és 30 férfi énekelt — magyarul. Utána szerb dalokat énekeltek. Végül színre került *Milos Obilics* c. 4 felv. tragédia, írta: *Subovics* János. Főszereplők: *Gavrilovics*, *Petrovics*, *Stojkovics*, *Lazari* k. a., *Radulovics* asszony és *Nigrinova* k. a. — Dec. 21-én volt utolsó előadásuk. — 1906. júl. 8-án *Győri* József és *Halmi* József daltársulata járt Bel-

grádban. — 1908. júl. 2-án *Polgár* Károly színtársulata kapott játszási engedélyt 5 napra; minden este zsúfolásig megtelt a színház; előadták a *Boccacciót, Denevért, Varázskeringőt, Casanovát, Katalint, Szultánt.* Az ottartózkodás alatt a szerb és magyar színészek szerb és magyar színű kokárdát viseltek.

Beli Gyula, operaénekes, sz. *Biharcsalánoson* (Bihar m.), megh. 1913. aug. 4. *Düsseldorfban.* 50.000 márkát kitevő vagyonát részben Düsseldorf városára, részben szülőfalujára hagyta.

Belics Andor, színműíró, sz. 1860-ban, *Rozsnyón.* Munkái: *A megvetett szerelem,* népsz. 3 felv. 1898. dec. 22. *Beszterce-bánya.* — *Amit a rög beszél,* népsz. 3 felv. 1900. *U. o.*

Beliczay Gyula (beliczi), zeneíró, zeniakadémiai tanár, sz. 1835. aug. 10. *Komáromban,* megh. 1893. ápr. 30. *Budapesten.* 1851-ben *Bécsben tanult,* ahol 1856-ban karnagyi állást kapott. 1871-ben beutazta *Németországot, Belgiumot, Hollandiát, Franciaországot,* azután Pestre költözött és munkatársa lett *Ábrányi* Kornél »Zenészeti Lapok« c. szaklapjának. 1888-ban a budapesti »*Zene- és Színművészeti Akadémiára*« hívták meg. Sok zenészeti cikket írt. Műveit úgy idehaza, mint külföldön osztatlan sikerrel adták elő és ezzel is hozzájárult a nemzeti jóhírnév erősítéséhez.

Belinszky József, színész. (Lásd: Világháború cimszó alatt.)

Belizár, szomorújáték 5 felv. Irta: Eduard *Schenk,* ford.: *Kiss* János. Evvel (és az »Árpád ébredése«-vel) nyitották meg a *Nemzeti* (akkor Magyar) *Színházat* 1837. aug. 22-én. *Személyek:* Justinián, keletrómai császár: Szentpétery Zsigmond, Belizár, főhadvezér: Megyeri Károly, Leo, Vicanor, Rufin, a császári őrség ezredesei: Bartha János, Udvarhelyi Miklós, Fáncsy Lajos, Eutrop, főkamarás: Szilágyi Pál, Octar, az alánok vezére: Hetényi József, Alamir, ifjú vandal, Belizár foglya: Egressy Gábor, Tömlöctartó: Somogyi Sándor, Földműves: Telepy György, Római centuriók: Szigligeti Ede, Egressy Béni, Udvarhelyi Miklós, — Antonia, Belizár neje: Laborfalvi Róza, Iréne, leánya: Lendvayné, Zsófia, Eudoxa, Iréne barátnői: Bartháné, Szathmári Karolina, Bizanci polgárok: Havi Mihály, Daragi, Marcello: Molnár. Sokáig népszerű darabja volt a magyar színházaknak. (Az eredeti színlapról, *Fáncsy* Lajos színlap-gyűjteményéből. Nemzeti Múzeum.)

Bellák Ignác, színházi karénekes, sz. 1870. jan. 28. *Budapesten.* 1898. okt. 1-én lépett a színészet szolgálatába, a Magyar Színháznál. Ezután a Király Színház kötelékébe lépett, ahol két évtizeden át működött. Gyermekei: *B. Miklós,* színész, sz. 1898. júl. havában, *Budapesten.* 1921. júl. havában lépett a színipályára. *B. Emma,* színésznő, sz. 1899. dec. 19. *Budapesten.* Már gyermekkorában játszott a színpadon. *B. Aranka,* ismert primadonna, sz. 1901. szept. 15. *Budapesten.* Rákosi Szidi növendéke volt. 1922. júl. havában lépett a színipályára. Bellák Ignác öccse: *B. Dezső,* a Király Színház karénekese volt, az 1914-iki mozgósításkor bevonult katonának, harcolt a szerbek ellen, súlyos sebet kapott, miért is egyik lábát amputálni kellett.

Belletti E., a párizsi olasz opera és a londoni udvari színház első síposa. 1860. júl. 9-én hangversenyt tartott a *Nemzeti Színházban.*

Bellincioni Gemma, olasz operaénekesnő, sz. 1866. aug. 18. *Comoban.* Szülei vándorszínészek voltak. Már 1880-ban fellépett Triesztben, mint koloratur-énekesnő, később drámai primadonna lett. 1887. márc. 10-én nálunk is fellépett a »Mefisztofelesz«-ben mint Margit (Keglevich István gróf intendánssága alatt). Két évig a M. Kir. Operaház tagja volt. — Férje: *Stagno* Albert, tenorista, (1836—1897. ápr. 27.).

Bellini Bianka, magyar születésű operaénekesnő. Tanulmányait Lampert hírneves milanói énektanárnál végezte. 1881. okt. havában Pécsre szerződött, *Bogyó* Alajoshoz, 1889-ben orosz császári udvari énekesnő volt.

Bellini Vincenso, olasz zeneszerző, sz. 1801. nov. 1. *Catania*-ban, megh. 1835. szept. 23. *Puteaux*-ban, Párizs mellett. Nálunk is színrekerült művei: *Norma*, 1831. (l. o.), *Montecchi és Capuletti, Beatrice di Tenda, Alvajáró* (l. o.).

Belme Pap Erzsébet, színésznő, sz. 1865. okt. 1. *Vadászon* (Arad m.). Szinipályára lépett 1882. szept. 15-én, a *Népszínháznál*.

Belot (ejtsd: beló) **Adolphe**, fr. regény- és drámaíró, sz. 1829. nov. 6. *Pointe à Pitre*-ben, *Guadeloupe szigetén*, megh. 1890. dec. 19. *Párizsban*. Nálunk is előadott színművei: *Ifjabb Fromont és idősb Risler*, dráma 5 felv. Társszerző: *Daudet* Alphonse. Ford.: *Huszár* Imre. Bem. 1877. márc. 2. *Nemzeti Színház. A 47-ik cikk*, dráma 5 felv. Bem. 1878. máj. 24. U. o. *Sappho*, szmű 5 felv. Társszerző: *Daudet* Alphonse. Bem. 1912. okt. 25. U. o.

Belvárosi Szinház. Budapesten, IV. kerület, Petőfi Sándor-utca 6. sz. alatt Bárdos Arthur alapította, mikor a Modern Színpadot az Andrássy-útról áthozta ide a Belvárosba. 1916. nov. 18-án nyílt meg *Herczeg* Ferenc *Karolina* c. vígjátékával, *Emőd* Tamás *Julcsa-Juliette* c. egyfelvonásosával és *Gábor* Andor *Tata-Totó* kis operettjével. Bárdos 1917-ben színháznyitási engedélyt szerzett és átalakította színházát egész estét betöltő darabok játszására. 1918. májusában játszották az első 3 felv. darabot, *Hatvany* Lili *Noé bárkája* c. vígjátékát. 1920-ban a színház az Unió érdekkörébe került, de tovább is Bárdos Artur vezette egész 1922-ig, amikor átvette a Renaissance Színház igazgatását. 1925. őszén ismét Bárdos vezetése alatt volt a Belvárosi Színház, a következő évben azonban konzorciummá alakult át a társulat, Bárdos lemondott és Beöthy László vette át a színház vezetését. Az elegánsan berendezett kis színházban 507 néző számára van hely. Számos kiváló író darabját vitték itt sikerre a színészek, köztük van: *Herczeg* Ferenc, *Biró* Lajos, *Zilahy* Lajos, *Móricz* Zsigmond, *Szenes* Béla, *Lengyel* Menyhért, *Lakatos* László, *Hajó* Sándor, *Fölöes* Imre, *Szép* Ernő stb. A külföldiek közül pedig *Strindberg, Schönherr, Romain Rolland, Verneuil, Geraldy, Sarment* művei tettek különösen mély benyomást a közönségre. — Tagjai 1916-ban: *Mészáros* Giza, *Vendrey* Ferenc, *Medgyaszay* Vilma, *Rózsahegyi* Kálmán, *Kökény* Ilona, *Lukács* Sári, *Boross* Géza, *Sajó* Géza, *Bánóczi* Dezső dr., *Gellért* Lajos, *Békeffi* László, *Nagy* Margit, *Varsa* Gyula, *Ross* Jenő, *Uray* Tivadar. Zenei vezető: dr. *Szirmai* Albert. Titkár: *Vámos* Árpád. Súgó: *Völgyi* Rezsőné. Ügyelő: *Erődi* Jenő. Tagok névsora 1929-ben: *Honthy* Hanna, *Berky* Lili, *Makay* Margit, *Vágó* Istvánné, *Gyöngyössy* Erzsi, *Komlóssy* Ilona, *Székely* Gizi, *Balla* Zsuzsi, *Horváth* Magda, *Turay* Ida, *Szilágyi* Marcsa, *Nádosy* Margit, *Gaál* Béla (főrendező), *Rákosi* Pál (rendező), *Gózon* Gyula, *Delly* Ferenc, *Sugár* Lajos, *Bilicsi* Tivadar, *Várnai* Jenő, *Hajnal* György, *Jaloveczky* László, *Toronyi* Imre. Titkár: *Gürtler* István. Dramaturg: *Hajó* Sándor. Gazdasági igazgató: *Halász* Sándor. Súgó: *Radnóti* (Dániel) Sándor. Ügyelő: *Erődi* Jenő.

Belvárosi Takarékpénztár Részvénytársaság (Budapest). 1909. febr. havában, továbbá 1910. febr., 1911., 1913. és 1914. márc. havában összesen 6000 K-t adományozott az *Orsz. Színészegyesület* nyugdíjalapjára.

Bély Hermin, operaénekesnő, mint a színészakadémia növendéke, 1879. jún. 12. fellépett a Nemzeti Színházban a »Lammermoori Lucia« c. opera címszerepében. Ez év aug. havában a *Nemzeti Színház* szerződtette. 1883. szept. 1-től a hamburgi színház hívta meg, miután előzőleg Berlinben is működött (május elejétől). *Amerikában* is volt. 1885. máj. havától a *M. Kir. Operaház tagja*, miután júl. 7-én a »Dinorah«-ban sikerrel mutatkozott be. 1886. jún. 12-én *Veszprémben* házasságra lépett *Walch* Vilmos operaénekessel. 1887. szept. 17-én fellépett *Königsbergben*, a »Sevillai borbély« *Rosina* szerepében. 1888-ban is ott működött.

Bélyegadó a színlapokra 1850-ben lett kötelező. Győrben az adó alól úgy akart menekülni egy színigazgató, hogy dobszóval szándékozott az esti előadást publikálni a város főbb uccáin. Sopronban — ta-

karékossági szempontból — nem nyomattak mindennap színlapot, ehelyett egyszerre kinyomatták a megállapitott egész heti műsor színlapját. (*Hölgyfutár*, 1850—119. és 151. sz.) Ez a rendszer egyébként ma is divatos a vidéken és a fővárosban is.

Bémeneteli (színházi) **árak** 1792-ben, az első magyar színészek idején: egy osztat (páholy) négy személyre: 4 forint; nemes vagy első osztály (Noble Parterre): 40 krajcár; második osztály: 20 krajcár; harmadik osztály: 10 krajcár volt. A budai színház 1834. évi színlapján: »Bemenet ár« áll. A Nemzeti Színház 1837. aug. 22-iki (első) színlapján ez áll: *bemeneti ár*. (Egykorú színlapokról.)

Bémeneteli-jegy. A színházi belépőjegy régies elnevezése a kolozsvári és más vidéki városok színlapjain. (Lásd: *Belépőjegy* és *Billet.)*

Bem hadjárata az oroszok ellen és a honvédhadsereg. Látványosság 4 felv. Írta: *Rajkai Friebeisz* István. Előadták: 1868. aug. 22-én, a budai *Népszínházban*. (Első heti előadását 14,378 ember nézte meg és ez idő alatt 7659 frt bruttó jövedelmet hozott. November haváig 40 ezer frtot jövedelmezett.) A főszerepeket *Várhiáy*, *Toláy*, *Boér* Emma, *Kocsisovszky* Borcsa és *Virágh* Gyula játszotta.

Bemutató (fr. première, olv. prömier), valamely darab első nyilvános előadása. Rendszerint ünnepélyes külsőségek között tartják meg a színdarabok bemutatóját. Nálunk az a szokás, hogy a szerző a három első előadáson a színészekkel és esetleg a rendezővel együtt megjelenik a lámpák előtt (frakkban) és úgy köszöni meg a tapsokat. Párizsban is és régebben Bécsben is, a szerző helyett a második felvonás végén a rendező jön ki és bejelenti, hogy a darabnak ki a szerzője. Újabban Bécsben már a szerző is megjelenik a rivalda előtt, — de például a Burgszinházban csak az utóbbi időben indult mozgalom arra, hogy a szerző is megjelenhessék a közönség előtt. Ugyancsak itt és az Operában indult mozgalom az iránt, hogy a szereplők nem csak a premieren, hanem az előadásokon is meghajthassák magukat a közönség előtt. — Egyes jelesebb szerzők bemutatóját, egészen különös társadalmi és ünnepi estté (Theâtre paré l. o.) avatják a színházak. A bemutatót megelőzi a főpróba (l. o.), amelyet részint nyilvános közönség, részint csak a sajtó meghívott képviselői előtt tartanak. Előfordul, hogy valamely darab a főpróbán megbukik, míg a bemutatón nagy sikert arat. Klasszikus például szokták idézni a *Bob herceg* esetét. A Népszínház híres Fedák-operettje a főpróbán hűvös fogadtatásra talált, de a bemutató előadásnak példátlan sikere volt és *Bakonyi* Károly, *Martos* Ferenc és *Huszka* Jenő megérték darabjuk százas jubileumát. — Voltak esetek, hogy egyes darabok, csak a bemutatón kerültek színre, így például a Nemzeti Színházban *Klingemann* »Doktor Faust« c. drámáját 1840. aug. 16-án adták először és utoljára. Hasonló sorsa volt *Szigligeti* »Rontó Pál«-jának, (1839. jan. 25.).

Benatzky Ralph, osztrák zeneszerző. Nálunk színrekerült művei: *Hóvirág*, operett 3 felv. 1918. márc. 9. Tsz.: *Prager* Willy. Ford.: *Harsányi* Zsolt. *Városi Színház*. *Yu-shi*, operett. Bem. 1920. okt. 30. *Eskütéri Színház*. *Pipszi*, operett, 1924. ápr. 4. Tsz.: *Engel* és *Horst*. Ford.: *Faragó* Ödön. *Vársziníház*.

Bencs Kálmán dr., m. kir. kormányfőtanácsos, Nyiregyháza város polgármestere, a II. oszt. hadiérdemkereszt tulajdonosa, sz. 1884. szept. 6-án, *Nyíregyházán*. Jogtudományi oklevelét a kolozsvári m. kir. tudományegyetemen 1907-ben nyerte el. Előbb városi aljegyző, 1909—1914-ig, majd pénzügyi tanácsossá választották meg, mely tisztét 1914-től 1918-ig viselte. A közbizalom ekkor a polgármesteri székbe emelte. (1918. jan. 8.) Mint polgármesternek legfőbb gondja volt a város reorganizálása. E téren tett alkotásaiból felemlítjük, hogy az ő nevéhez füződik a városi felsőkereskedelmi iskola létesítése, a testnevelés megszervezése, továbbá ő szorgalmazta az iskolán kivüli tanyai népművelés szükségességét, az analfabéták oktatását, a város centennáriumának 1924-ben kiállítással kapcsolatos megünneplését, a hősi

Berzsenyi Károly

Betlen Bruckner László

Bezerédj Viktor dr.

Biczó Margit

Bihari Ákos

Bihari Sándor

Bilicsi Tivadar

Biller Irén

szobor létesítését, valamint új óvodákat állított fel, öntöző berendezés, közkertek, parkok létesítése, uccák, terek kövezése, a Sóstó fürdő rendezése, a meder mélyítése, a városi múzeum alapjának megvetése, szegény gyermekek részére nyári üdülő-telep, városmajor és városi istállók rendezése stb., mindmind az ő nagykoncepciójú tevékenységének eredménye. Ezenkivül az elavúlt városi adminisztráció átszervezése, a városi levéltár elkülönítése, központi iroda létesítése is az ő iniciativájára történt. A helyi társadalmi életben kifejtett működése: az ág. h. ev. egyház felügyelője, a Kossuth Lajos reálgimnázium kormányzótanácsának elnöke, a Városi Dalegylet és Tüzoltó-Egyesület díszelnöke. Az ő kiváló agilitásának köszönhető a színház restaurálása, de egyben nagy gondot fordít a színészet felkarolására is, így többek között oroszlánrésze van abban a kulturális haladásban, hogy Nyíregyháza városa ma már állandó színházi szezónnal dicsekedhetik.

Bencze Erzsébet, színésznő, sz. 1898. júl. 29. *Kispesten*, megh. 1924. dec. 25. *Kolozsvárott*. Színpadra lépett 1919. szept.

Bencze Karola, táncosnő, sz. 1903. *Ujpesten*. Színipályára lépett 1926. aug. 7.

Bencze Mihály színműve: *A visszalépés*, népsz. 4 felv. Pest, 1866.

Benczey Nándor, apaszínész, színipályára lépett: 1862. márc. havában.

Benczur Vilmos szakmunkája: *Kassai Játékszín*. A kassai magyar színészet története, 1816—1916. Kassa, 1924.

Bende László, színész, sz. 1895. szept. 26. *Szegeden*. Színipályára lépett 1914-ben. — Neje: *Jakabffy* Rózsa.

Bende Ödön (erdőtárcsai), színész, sz. 1862. *Nagykárolyban*, megh. 1924. febr. 28. *Siklóson*. Színipályára lépett 1884. *Mosonyi* Károlynál. — Neje: megh. 1918. aug. 2. *Budapesten*.

Bender Pál, német operaénekes, 1912. máj. 16-án vendégszerepelt nálunk a *Népoperában*, a »Lohengrin« *Őrgrófjában*.

Bendiner Heddy, operaénekesnő, tanulmányait a zeneakadémián végezte. 1907. szept. 1-től 1909. aug. 31-ig tagja volt a *M. Kir. Operaháznak*, ahol 1908. jan. 9-én mutatkozott be a »Pillangókisasszony« címszerepében. 1910-ben vendégszerepelt a *Király Színházban*, a »Cigányszerelem«-ben.

Bene Emma, színésznő, sz. 1882. okt. 9. *Csongrádon*. Színipályára lépett 1906-ban. 1920-ban visszavonult.

Bene Károly, nyug. orsz. törvényszéki tanácsos, megh. 1873. dec. 1-én, *Pesten*. A *Nemzeti Színház nyugdíjintézete* és a *Népszínház alaptőkéje* részére 100—100 forintot hagyományozott.

Bene Valéria, színésznő, sz. 1885. jún. 16-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1910. szept. havában.

Benedek Aladár, (családi néven Nárai István, Nárai Antal író fia), sz. 1843. szept. 20. *Aradon*, megh. 1915. dec. 2. *Budapesten*. 1874. ápr. 29-én nőül vette *Büttner* Karolina írónőt. Színműve: *A szerelemféltő*, vj. 3 felv., 1871-ben *Budán* adták elő.

Benedek Antal Albert, színész, sz. *Gyulakeszin*, (Zala m.). Színipályára lépett 1889. jan. havában, Balogh Árpádnál.

Benedek Árpád, ujságíró, sz. 1870-ben, megh. 1926. nov. 23-án, *Budapesten*. Nagyváradon kezdte ujságírói pályáját, onnan Győrbe ment, majd Aradon szerkesztette több esztendeig az »Arad és Vidéke« cimű lapot, később pedig a »Függetlenség«-et. Aradról került fel a fővárosba, ahol a függetlenségi politikának volt harcos tollú munkása és később a »Budapest« szerkesztőségében dolgozott. Munkája: *A vidéki színészvilág írásban és képben*. Arad, 1901.

Benedek Elek, író, színműíró, sz. 1859. szept. 30-án, *Kisbaconban* (Udvarhelym.) Tanulmányait a budapesti egyetemen végezte, aztán ujságírói pályára lépett. Mint író, különösen a Székelyföldről vett tárgyú elbeszéléseivel és regényeivel az el-

sők sorában állt s mint versíró a magyar ifjúsági irodalom egyik legkiválóbb művelője. Érdemeiért a Kisfaludy-Társaság tagjává, 1923. márc. 6-án pedig a Petőfi-Társaság tiszteleti tagjává választották. 1919. óta a székelyföldi Kisbaconban él és egyik vezére az erdélyi magyar irodalmi mozgalmaknak. Színművei: »Többsincs királyfi«, magyar népmese 3 felv. Bem. a Vígszínházban, 1899. dec. 19-én. »Falusi bohémek«, idyll 3 felv., előjátékkal, 1912. dec. 13-án, Nemzeti Színház.

Benedek Flóra, színésznő, sz. 1865. aug. 26-án, *Pesten*. Színipályára lépett 1882. jan. 1-én, Bogyó Alajos társulatánál.

Benedek Gyula, színész (Benedek József színész fia, Benedek Lajos öccse), sz. 1856. jan. 10-én, megh. 1906. márc. 22-én, *Sopronban*. Színésszé lett 1874. máj. 8-án. 1884. jan. 1-én fellépett a Népszínházban a »Két árva« c. dráma *Roger* szerepében, majd ápr. 9-én mint a színház szerződtetett tagja első szerepét játssza a »Lili« c. operettben. Itt nem sokáig működik, vidékre megy, de 1886. aug. havában újra visszaszerződik. 1906. jan. havában nyugalomba vonult. Első neje: *Bera* Rózsi, színésznő. Második neje: *Németh*y Jolán, színésznő (később: *Deák* Béláné) sz. 1862. ápr. 19-én, *Dunaföldvárt*. Színipályára lépett 1881. júl. 1-én, Szegedi Mihálynál. 1912. júl. 1-én nyugalomba vonult. B. színműfordításai: »A szabin nők elrablása«, vj. 3 felv. »Az aranypók«, boh. 4 felv. (Schönthan Ferenc.) »Az elveszett becsület«, szmű 3 felv. (Bohrmann Riegen. 1880.).

Benedek Jolán, színésznő, sz. 1896. aug. 23-án, *Nagyváradon*. Színipályára lépett 1920. szept. havában.

Benedek József, a régi Nemzeti Színház tagja, Benedek József színész fia, sz. 1827. febr. 18-án, *Csöményben* (Szolnok-Doboka vm.), megh. 1892. febr. 24-én, *Sárbogárdon*. Tanulmányait Nagyszebenben és Kolozsvárott végezte és szülei akarata ellenére — akik a papi pályára szánták — 17 éves korában Désen, Feleky Miklósnál, színész lesz, Déryné pártfogása mellett. A szabadságharc kitörésekor honvéd lett, mint tüzér, több csatában vett részt és főhadnaggyá léptették elő. A világosi fegyverletétel után ismét visszatért a színészethez. 1861. szept. 6-án vendégszerepelt a Nemzeti Színházban »A skót nemes« *Mac Allan* szerepében. 1878-ban a kolozsvári színház művezetője volt. 40 éves színészi jubileumát 1880. dec. 9-én ülte meg Kassán, a »Fösvény« címszerepében. 1863. ápr. 1-én a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1883-ban megvált a színpadtól. Egy időben az Országos Színészegyesület Nyugdíjintézetének pénztárosa volt. Neje: *Csercser* Natália (l. o.) színésznő. Színműfordításai: »Erneszt«, vj. 1 felv. (Clairville és Gastineau), Pest, 1871. »Kis szeszély« (Musset), »Gyalog csatárok« (Dumas), »Igaz barát« (Vasquezie). Eredeti művei: »Dárius kincse«, boh. 3 felv. (1854-ben a győri színpadon.) »A szegedi kupec«, népsz. 3 felv. (Kaiser: Der Viehhändler von Oberoesterreich« c. műveből átdolgozva.) Zenéje: *Kálay* Gyulától.

Benedek Lajos, B. József színész öccse, sz. 1829. január 21-én, *Csöményben*, (Szolnok-Dobokam.). Az 50-es években francia színműveket fordított, melyek kolozsvári és miskolci színpadokon kerültek színre. Ő fordította a »Mathuzsálem« c. operettet is.

Benedek Lajos, Benedek József fia, sz. 1858-ban, Pesten, *megh.* 1890. dec. 26-án, *u. o.* Elvégzi a színiakadémiát és 1876-ban a Nemzeti Színház tagja lesz. Előbb kisebb szerepeket játszik, amelyeket Halmi Ferenctől örökölt, majd főkép a francia vígjátékokban remekelt, de a klasszikusokban is kiváló volt. Halálát egy pattanás okozta, amelyet arcfestékkel akart elmaszkírozni, azonban vérmérgezést kapott. Főbb szerepei: *Mercutio Pepito* (Nagy Galeotto), *Noraxe* (Nők iskolája), *Figaro* (Szevillai borbély és Figaró házassága), *Kiskopjai* (A király házasodik). Színművei: »Catilina«, verses trag. 5 felv. »Messalliance«, vj., a kolozsvári pályázaton dícséretet nyert. Több színműve kéziratban maradt. Neje: *Kölesi* Mari, Blaháné nővére, akivel 1880. febr. 3-án kötött házasságot.

Benedek Marcell, író, sz. 1885-ben. Benedek Elek fia. Egyetemi tanulmányai végeztével tanár lett és az is volt 1919-ig, azóta kizárólag az irodalomnak él. Nagy irodalmi munkássága sokféle térre terjed ki, írt irodalomtörténeti, kritikai, esztétikai munkákat, regényeket, novellákat, rengeteg sokat fordított különféle nyelvekből s minden munkáját írói tehetség, lelkiismeretesség és a jó magyar stílus jellemzi. Részt vett annakidején a Thália-társaság körüli mozgalmakban. »Az erősebb« c. drámáját a Nemzeti Színház adta elő. (1912. szept. 21.) Fordítása: »A napkeleti királykisasszony«, verses dráma 4 felv., írta: *Rostand* Edmond. Bem. 1904. máj. 28-án, a Nemzeti Színházban. »A pénztárca«, vj. 1 felv., írta: *Mirbeau*. Bem. a Thália Színpad 1908. nov. 7-én. (Az Uj Színpad is előadta 1912. márc. 13-án.)

Benedek Margit, színésznő, sz. 1902. jan. 31-én, *Aradon*. Színiakadémiát végzett, majd 1917-ben a Modern Színpad tagja volt, azután a Madách Színházhoz s 1920-ban pedig a Renaissance Színházhoz szerződött. 1921. óta a Belvárosi Színház tagja volt. Innen megvált és Párizsban férjhez ment *Angyal* László zeneszerzőhöz.

Benedek Nándor, színész, 1904. óta *Ujfalussy* néven amerikai magyar lapokba dolgozott és az amerikai magyar színészet szervezése körül elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki. Megh. 1905. dec. 8-án.

Benedix R., bécsi színműíró. Magyar nyelven előadott színművei: »A fogház«, vj. 4 felv. Ford.: *Fáncsy* Lajos. Pest, 1854. jan. 27. »Három ara egy helyett«, vj. 4 felv. 1854. jún. 28. Nemzeti Színház.

Beneficiáns (latin) = jutalmazandó (t. i. színész). Jutalomjáték alkalmával használt kifejezés. (V. ö. Jutalomjáték.)

Benelli Sem, olasz író, sz. 1877. *Filetolleban* (Toszkanában). A firenzei egyetemet végezte, majd az irodalomnak szentelte tehetségét, s a modern olasz irodalom egyik legkiválóbb művelője lett. Különösen drámái keltettek nagy hatást, leghíresebb lett közülük nálunk is bemutatott színműve, a »Gúnyvacsora«, dráma 4 felv. Ford. Erdős Renée, bem. 1912. febr. 17-én, Magyar Színház.

Benes Etel Anna, színésznő, sz. 1895. ápr. 12-én, *Kassán*. Színipályára lépett 1921. febr. 9-én.

Benes Ilona, színésznő, sz. 1889. jan. 10-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1908-ban.

Bengáli tűz. (V. ö. Görögtűz.)

Béni Irma, (Streliszky Sándorné), színésznő, a régi Népszínház tagja, sz. 1869-ben, megh. 1917-ben, *Budapesten*.

Beniczky Ferenc, Pestvármegye főispánja, belügyi államtitkár, a M. Kir. Operaház kormánybiztosa, sz. 1833. jan. 6-án, *Pesten*, megh. 1905. máj. 14-én, u. o. 1888. jan. 14-én az állami színházak intendánsa lett és 1891. febr. 1-ig viselte ezt a tisztet.

Beniczky Lajos Ede, színész, sz. 1871. jan. 24-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1890 ápr. 3. Bokody Antalnál.

Beniczkyné Bajza Lenke, írónő, Bajza József leánya, sz. 1840. febr. 7-én *Pesten*, megh. 1905. ápr. 2-án. 1862-ben férjhez ment Beniczky Ferenchez (l. o.). Színművei: »Rhea grófnő«, szmű. 4 felv. Bem. 1885-ben. »A miniszterelnök szünideje« vj., 1888. jan. 14. Nemzeti Szinház. »Edith«, dráma 3 felv. 1888. febr. 18. U. o. »Modern házasság«, szmű. 4 felv. 1891. »Jávor Márta«, népsz. 3 felv. *Dankó* István zenéjével. 1891. máj. 27. Városligeti Szinkör.

Beniere (beniér) **Louis**, fr. színműíró. Színműve: »Papillon, a kőfaragó«, vj. 3 felv. Ford.: *Ábrányi* Emil. Bem. 1910. ápr. 15. Nemzeti Színház.

Beni Zug-Zug. Arab operett-társulat, mely 1879. szept. 12—15-ig vendégszereszerepelt a Népszínházban.

Benkár Dénes, váci lakos, 1885. nov. havában *Piufsich* Lajossal együttesen, egy *Vácon* építendő színház részére 10.000 frtot adományozott.

Benke Jozefa (Pepi), színésznő. 1855. jan. 22-én fellépett a Nemzeti Színházban, a »Parlagi Jancsi« *Rózsi* szerepében.

Benke József (laborfalvi), színész, színigazgató, sz. 1781. júl. 18-án, *Kálnokon* (Háromszékm.), megh. 1855. aug. 15-én, *Diósgyőrben*. Unitárius székely nemes szülei voltak, utóbb, hogy nejét elvehesse, a római katholikus hitre tért át. Ügyvédi pályára készült, de 1804. febr. 11-én beállt színésznek a Kolozsvárról Magyarországba induló színtársulathoz, de megbukott, ekkor Bécsbe ment tovább tanulni. Az utat gyalog tette meg, ott másolásból élt. Esténként pedig szorgalmasan látogatta a színházakat. Nyolc hónap mulva visszatért Kolozsvárra és mint tanult színészt alkalmazták. Agilis, széles látókörű, sokoldalú ember volt. A színlapszerkesztést is ő intézte és az akkor még kezdő *Schenbach* Rózát, a későbbi Dérynét, ő keresztelte el »*Széppataky*«-ra. 1810. körül színigazgató lett *Kemény* János nevű társával, akivel 1811-ben megfordult Komáromban is. 1815-ben elhagyta a színészi pályát, 1820-ban megházasodva, Miskolcon tanár lett. Kétszer nősült, *Rácz* Zsuzsannával kötött házasságából született *Judit* leánya, a későbbi *Jókai* Mórné *Laborfalvi* Róza. (L. o.) Hamvait a diósgyőri temetőből 1882. május havában áthelyezték Miskolcra. Színműfordításai ezek voltak: »Az önnön áldozat«, érz. ját. 5 felv. *(Kotzebue)*. Bem. 1807. dec. 7-én, Pest. »Az atyám tört.« Román. *(Kotzebue)*. 1807. U. o. »Howard Katalin, vagy korona és vesztőhely«, *(Dumas S.)*. 1836., Pest. »Salamon fiatalsága«, er. vj., 1810. »Az ó- és újvilág«, er. nézőjáték. »Talpkőletétel«, er. nézőjáték. »Egymás bosszantók«, (*Beck*). Bem. 1807. aug. 12-én, Pest. »Papelli, vagy a csodálatos egybentalálkozás, (*Kotzebue*). Bem. 1807. máj. 22-én, Pest. »A templáriusok«, (*Kotzebue*). Bem. 1808. nov. 25-én, Pest. »La Perouse««, *(Kotzebue)*. Bem. 1808. júl. 4-én. »Látogatás«, (*Kotzebue*). Bem. 1809., Pest. »Ó-rajzolat«, (*Meisl*). »Addig viszik a korsót a kútra, míg eltörik«, *(Jänger)*. »A spanyolok Peruban«, »Okos és vízeszű«, »Abbelino«. Lefordította még *Schiller* »Turandot«-ját. — (»A három találós mese«.) Bem. 1818 Miskolcon. Szakmunkái: »A theátrum célja és haszna.« Buda, 1809. Magyar játékszíni Almanach, Pest, 1810. A Pesten felállítandó Játékszínről. Ismerteti a Honművész, 1834. 33. szám.

Benke Tibor, miskolci ujságíró. Színműve: »A rabbi leánya«, 1. felv. Előadták 1917. nov. 24-én, Miskolcon, a Nemzeti Színházban, Palágyi Lajos társulatánál.

Benkert Antal, német színész, sz. 1794. ápr. 30-án, *Budán*, megh. 1846. okt. 12-én, *Pesten*. Gimnáziumi tanulmányait Budán végezte. 1822-ben Pesten anyjától örökölte a »Magyar király«-fogadót, szép vagyonra tett szert, ezt azonban elvesztette és német színész lett. Játszott Budán és Kassán. Irt több színdarabot. Ismertebbek: »Der Postillon der Liebe«, »Die Seiltänzer in Soroksár«, »Die falsche Fanny Elssler«.

Benkó Bálint, színész, sz. 1894. nov. 21-én, *Oroszkán* (Barsm.). Színipályára lépett 1923. máj. havában. Neje: *Sándor* Anna, színésznő, sz. 1904. ápr. 4-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1924. júl. 1-én.

Benkő Bálint, színész, sz. 1887. aug. 26-án, *Nagyváradon*. Szinipályára lépett: 1905. szeptember havában.

Benkő Etelka Ambrus Zoltánné, operaénekesnő, sz. 1877-ben, *Szabadszálláson*, megh. 1921. aug. 29-én, *Budapesten*. Előbb az Országos Magy. Kir. Színművészeti Akadémia drámai tanfolyamait végezte s innen szerződött Rakodczay Pál Kisfaludy Színházához. — Innen 1894-ben a győr-soproni színtársulathoz került operett-énekesnő minőségben. Évadközben azonban feleségül ment Ambrus Zoltánhoz, Pestre tér és a Zeneakadémián folytatja énektanulmányait, melyek során feltünő sikert arat egy népszínházi Szultán-beli fellépésével. 1902-től kezdve már a M. Kir. Operaház magánénekesnője, ahol pompásan csengő szoprán jával, eleven, játékos tehetségével csakhamar egyike lett ama tagoknak, akikből a színházak igazi együttese és színvonala kialakul; lelkes, gondos aprólékos művészetet vitt minden szerepébe, minden szerepét egyformán megbecsülte, az évek során nagy és gazdag repertoárt

tanult be, sokszor jószántából, anélkül, hogy az igazgatóság tudta volna s ha azután arról volt szó, hogy a színházat egy-egy hirtelen beugrással ki kell segítenie: nem volt még egy oly önfeláldozó és készséges tagja az Operának, mint B. Főbb szerepei: *Mignon, Nedda* (Bajazzók), *Margit* (Faust), *Musette* (Bohémélet), *Bianca* (Makrancos hölgy), *Pamina* (Varázsfuvola), *Micaela, Hercegkisasszony, Gutrune, Miss Ellen* (Lakmé), *Lola* stb. Műsorának sokoldalúsága, szolgálatkészége folytán érthető veszteséget okozott oly korán — spanyol-nátha következményeként — történt elhunyta az egész magyar művészi világra.

Benkő Gizella, színésznő, sz. 1898. nov. 7-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1919. nov. havában.

Benkő Henrik, zenedei tanár, a m. kir. Operaház karmestere, sz. 1858. márc. 16-án, *Körmenden*, megh. 1918. máj. 12-én, *Zürichben*. Tanulmányait Bécsben végezte, 1882. okt. 1-én a Nemzeti Színháznak lett hegedűse. Innen az Operaházhoz került a színház megnyitásakor, 1887-ben balletkarnagy lett, ugyanakkor a Filharmóniai Társulat titkára és a Nemzeti Zenedében a zeneszerzés tanára. Főképp a nagy történelmi dalműveket és az olasz operákat dirigálta, valamennyit betéve tudta. Mint komponista is dolgozott, írt szimfóniákat, zongora- és hegedűszonátákat, vonósnégyeseket, valamint egy összhangzattant. 25 éves jubileumát 1907. nov. 6-án ülte meg. 1910-ben, java erejében, nyugalomba vonult.

Benkő Ida, színésznő, sz. 1868-ban, *Nagykőrösön*. Színipályára lépett 1887. ápr. 7-én, Bács Károly és Szabadhegyi Aladár egyesített társulatánál.

Benkő Jolán, színésznő, sz. 1848. febr. 2-án, *Marosvásárhelyen*, megh. 1914. ápr. 24-én, *Szentendrén*. Atyja *Benkő* Kálmán (l. o.) színész volt. 1865. márc. 17-én lépett a színipályára. Játszott Szuper Károly székesfehérvári társulatánál, majd elszerződik Dragus Károlyhoz (Nagyszombat), onnan Csaby Imréhez, Hetényi Józsefhez, Latabár Endréhez, azután Szatmárra megy, ahol Tóth Ede pályatársa volt. Ekkor férjhez ment Lészay Jánoshoz és csak két év után lép fel ismét Erzsébetvárosban, majd elkerül Nagyenyedre, Gyergyószentmiklósra, azután Sztupa Andor lesz az igazgatója Marosvásárhelyen, Nagyszebenben, Gyulafehérvárott (összesen 10 évig). Innen Miskolcra hívják, Lászy Vilmoshoz, végül meg Pécsett és Nagyváradon volt; 14 évig működött Somogyi Károlynál, hol 1905. ápr. 13-án bucsuzott az »Aszalai uram leányai«-ban (40 évi működés után). Írt több színdarabot, ezeket kéziratban az Orsz. Színészegyesület őrzi. »Színészvér« c. munkája (»A kulisszák mögött« alcímmel) 1904-ben Nagyváradon jelent meg.

Benkő Kálmán, színész, sz. 1824. dec. 11-én, *Csíkdelnén*, (Csikm.); megh. 1890. okt. 25-én, Budapesten. Szülei nemesek voltak; iskoláit Csíksomlyón, Kolozsvárott és Egerben járta. 1843-ban színésszé lett Gyöngyösön és mint vándorszínész bejárta Magyarország és Erdély nagy részét. 1848-ban Esztergomban működött, ahol első darabját: »Jellasich bevonulása Magyarországba« (tsz.: *Könyves* Lajos) adták elő éppen, mikor az osztrák csapat bevonult a városba, mire B. a Dunán át menekült Komáromba, ahol honvéd lett és mint főhadnagy kapitulált. Komáromból egyenesen a Nemzeti Színház kötelékébe lépett, mint kardalos. 1853-ban városi irnok volt Debrecenben, de 1857-ben ismét visszaszerződtették a Nemzeti Színházhoz, ahol mint színész és könyvtárnok 29 évig működött. Ezután 1880-ban nyugdíjazták. Körülbelül 53 darabot írt, illetve fordított. Nevezetes munkája: »Magyar Színvilág«, 1765—1872. Pest, 1873., mely a színészek teljes névjegyzékét is tartalmazza. Neje: nemes Baráth Alojzia, sz. 1838-ban, megh. 1917. júl. havában, *Budapesten*.

Benkő Károly, (kisbaconi), megyei hivatalnok, sz. 1805. jan. 28-án, *Nagyenyeden*, megh. 1863. ápr. 11-én, *M.-Szentkirályon*. Színművei: »Rátoni, vagy a görgényi bajnok«, szomorúj. 5. felv. »Háztűzlátás«, vj. 3 felv.

Benkőné Litzenmayer Leopoldina, táncosnő. (L.: *Litzenmayer*).

Benkő Margit, színésznő, sz. 1903. márc. 11-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1925. júl. havában.

Benkő Miklós, színész, sz. 1900. márc. 2-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1922. okt. havában.

Benkőné Sándor Anna, színésznő, sz. 1904. ápr. 7-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1924. júl. havában.

Bennett Arnold, angol regény- és színműíró, a modern angol irodalom egyik kiváló művelője, kit az angol nyelvhatárokon túl is jól ismernek. Magyarul is előadott színművei: »A megdicsőült«, furcsa történet 4 felv. Ford.: *Sebestyén* Károly. Bem. 1913. okt. 17. Nemzeti Színház. »Mértföldkövek«, életkép 3 felv. Társszerző: *Knoblauch* Edward. Bem. 1913. dec. 13. Vígszínház.

Benoiton (ejtsd: benoaton) **család (A)**, vj. 5 felv. Irta: *Sardou* Victor. Ford.: *Csepreghy* Lajos. Bem. 1866. máj. 16. Nemzeti Színház. Szereplők: Benoiton: Szigeti József; Théodule: Szigligeti Anna; Fanfan: Szigeti Jolán; Mártha: Felekyné; Jeanette: Niczkyné; Camilla: Lendvayné; Didier: Lendvay Márton; Stéphen: Náday Ferenc; Formichel: Tóth József; Prudent: Feleky Miklós; Clotilde: Prielle Cornélia; Adolphine: Szathmáriné; Champros: Szerdahelyi Kálmán.

Bentheim Róbert, a Vígszínház érdemes festője, sz. 1843. febr. 20-án, megh. 1919. máj. 13-án, Budapesten. Több mint 10 évig működött Kolozsvárott, majd onnan a Vígszínházhoz került.

Benyák Bernát, piarista tanár, sz. 1745. dec. 6-án, *Komáromban*, megh. 1829. márc. 1-én, *Selmecbányán*. Tanított Nyitrán, Vácott, Debrecenben, Trencsénben. 1817-ben Selmecbányán. Színművei: »A megszégyenült írigység«, »Joász, vagy Judeának királya«, trag. 1769. Plautus: Mostelaria-ját is átdolgozta.

Bényei István, a magyar színészet szervezetének egyik alapvetője, sz. 1835-ben, *Bátkán*, (Gömörmegye), megh. 1908. január hó 29-én, *Budapesten*. Iskoláit Rimaszombaton, Rozsnyón és Kassán végezve, 1859-ben Lendvay rábeszélésére színész lett Baján, Molnár György társulatánál és mint vándorszínész, majd igazgató az ország több városában megfordult. 1868-ban Pesten hírlapíró lesz, majd 1874-től 1883. máj. haváig újra vidéken színészkedik. Ekkor a színészkongresszus az Egyesület központi irodájának igazgatójává választja, mely tisztséget 1896-ig, nyugdíjaztatása idejéig töltötte be. 1883-ban megindítja az Egyesület hivatalos organumát, a »Színészek Lapjá«-t; az ő iniciativájára indul meg az a mozgalom, mellyel elértük, hogy Kelemen Lászlónak, az első magyar szinigazgatónak Csanádpalotán 1888. szept. 8-án emlékoszlopot állitottak; ő fáradozott a legtöbbet a nyugdíjpalota felépitéséért, melyhez 30 ezer frtot és sok anyagot szerzett be; megvalósította 1890-ben a színészeti-kiállítás eszméjét és rendezte a színészet százados jubileumát, a nyugdíjas színészek menházának is ő volt a megteremtője. A színészegyesületi tagok gyámolítására segélyalapot létesített; a vidéki szintársulatok részére közel 50 színdarab előadatási jogát szerezte be, végül csinos kis könyvtárt állított össze. Síremlékét 1911. okt. 29-én leplezték le. Munkái: »A szerelmes kántor«, operett, zenéjét írta *Allaga* Géza. 1862. ápr. 21., Budán. »Szakállas farkas«, 1865., »Zeneszerű«, »Fonóház« és »Don Quihote«, operettek. »Ilonka«, népsz. Bem. 1879. nov. havában, Kecskeméten. »A kivándorlók« c. darabot átdolgozta. »Egérfogó«, népsz., 1863. (50 arany jutalmat nyert.) Szinrekerült a Budai Népszinházban.

Bényei Istvánné Harmath Emma, énekesnő, sz. 1843. júl. 17-én, *Gyöngyösön*, megh. 1915. ápr. 30-án, *Budapesten*. Atyja *Harmath* Sándor sugó, anyja *Pénteki* Rózsi, primadonna. Testvérei: *Ida*, később *Szilágyi* Béláné és *Ferenc*, szintén a szinipályán működtek. Már 14 éves korában játszott szinpadon, Latabár Endrénél, a miskolci szinház megnyitásakor, 10 frt fizetés mellett karvezető volt. »Nagy reményekre jogosit, mert gyönyörű, zengzetes hangja sokban emlékeztet az egykori Hivatal Anikóra«, — írja a Hölgyfutár 1854. dec. 22-én. 1859. októberben a Nemzeti Szinház szerződtette. Ezután Budán is ját-

szott, később Pesten, a Miklóssy-színházban és Krecsányi Saroltával együtt megkedveltette a főváros közönségével az operettet. 1863. okt. 10-én férjhez ment *Bényei* Istvánhoz, aki már akkor ismert nevű igazgató volt és bejárta vele az egész országot. Megfordult férje társulatával Bécsben is és egy kiválóbb sikere után a Karl-Theater szerződtetni is akarta. 1896. jan. havában nyugdíjba ment. Főbb szerepei: *Ganymed* (Szép Galathea), *Paméla* (Dunanan apó), *Dajka, Boulotte* (Kékszakállu herceg), *Roland* (Fecsegők), *Chouffleuri úr* és »Tiz leány«-ban a főszerepek, *Rózsi* (Honvédhuszárok), *Marcsa* (Tündérlak Magyarhonban), stb. Arcképét a Színészegyesületben őrzik.

Bényei István ifj., színész, sz. 1865-ben, megh. 1892. jún. 25-én, *Pécelen*. Orvosnak készült, majd színész lett és rövid ideig Aradon játszott, ahol a színház titkára is volt, majd 1890-ben a Színészegyesület tisztviselője lett.

Benyovszky Károly, író, sz. 1886. július 4-én, *Pozsonyban*. Iskoláit ugyanott végezte, édesatyja nyomdokaiba lépve, a rendőrtiszti pályára készült, de írói hajlama már korán jelentkezett. Első munkája — egy fordítás — *Stifter:* »A kondor« 1907-ben jelent meg az Olcsó könyvtárban (Franklin Társulat, Budapest). Utóbb több lapnak lett állandó munkatársa. Külföldön tanulmányúton járt, majd németországi útja eredményeként cikksorozata jelent meg a »Pressburger Zeitung«-ban, melyben kutatásai alapján a pozsonyi születésű *Oeser* Ádám Frigyes — Goethe lipcsei rajztanára — életét és a modern klasszicizmushoz való viszonyát ismertette. Ezzel a cikksorozatával vonta magára először a szakemberek figyelmét. 1916—1924-ig a »Pressburger Zeitung« állandó munkatársa s eredeti kutatásokon alapuló értékes kultúrtörténeti cikkeket közöl. 1924—1928-ig ugyanannak a lapnak belső munkatársa, 1928-ban a pozsonyi »Magyar Ujság« felelős szerkesztője. Jelenleg a »Grenzbote«, Pozsony legnagyobb német napilapjának szerkesztője. 1925. óta majdnem kizárólag színészet- és zenetörténettel foglalkozik. Színészettörténeti munkái hézagpótlók. Eddig megjelent színház- és zenetörténeti művei: »Das alte Theater«. Kulturgeschichtliche Studie aus Pressburgs Vergangenheit. 128 lap, képekkel (Wien, 1926.), »Geschichte der Schaubühne zu Pressburg«. 1793. (Az elveszett eredetinek hű másolata.) (Pozsony, 1927.), »Schodel Rozália«, az első drámai magyar dalnoknő, 44 oldal, két képpel, (Pozsony, 1927.). »A pozsonyi magyar színészet története 1867-ig«. 287 oldal, 22 képpel. A Magyar Tudományos Akadémia által jutalmazott munka. (Pozsony, 1928.). »Hummel Weimarban.« 16 lap, (Budapest, 1928.). »Theatergeschichtliche Kleinigkeiten.« 10 képpel. (Pozsony, 1929.) A Magyar Szinművészeti Lexikon munkatársa.

Benza Ida, a régi Nemzeti Szinház énekművésznője, Benza Károly (l. o.) leánya, sz. 1846-ban, *Pesten*, megh. 1880.

márc. 10-én, u. o. Kezdetben édesatyja oktatta az énekművészetre, nemsokára rá Bécsben folytatta tanulmányait és a legnevesebb énektanárok, mint: Proch, Salvi, Bochholz-Falconi tanitották. 1865-ben elsőízben lép fel Bécsben, *Gounod* »Faust«-jában, mint Siebel. 1868-ban Olaszországba megy és a milanói Scala-ban lép fel *Verdi* »Don Carlos«-ában, mint *Eboli hercegnő* és *Marchetti* »Ruy Blas«-jában, mint királyné, jelentős sikerrel. 1872. jan. havá-

ban Moszkvában és Szentpétervárott is vendégszerepelt, a császári operában, márc. 15-ig, hol a publikumot annyira extázisba hozta, hogy előadás után az uccán végig fáklyákkal kísérték szánkóját, melyet mágnások húztak a lakásáig. A Nemzeti Színházban 1871. szept. 9-én lépett föl először a »Hugenották«-ban, *Valentine* szerepében. Sem Lucca Paulina (l. o.), sem Wilt Mária (l. o.) nem tudták felülmulni. 1872. ápr. 13-án az »Afrikai nő«-t énekelte és ekkor öt évre szerződtették az intézethez. U. e. év márc. 12-én férjhez ment Nagy Imréhez (l. o.) és márc. 27-én utoljára énekelt a »Lahor király«-ában. Hangjáról így emlékezik meg a Zenészeti Lapok (1874. okt. 11.): »Tömör, nagy terjedelmü és szenvedéllyel telt hang, szép szinpadi alak, kifejező játék, öntudatos alakítás, melegség, mindezt oly mérvben találjuk fel nála, aminővel a világ kevés művésznője dicsekedhetik. Oly magas szinvonalú művésznő, kit mindenkor a legnagyobb élvezettel lehet hallgatni, mert a művészet legfőbb hatalmával rendelkezik: tud érzést, szenvedélyt, lelkesülést kelteni s ábrázolásában van élet és igazság«. Koporsójánál Odry Lehel mondott búcsúbeszédet, a temetőben pedig Feleky Miklós. Főbb szerepei: *Violetta* (Traviata), *Erzsébet* (Hunyadi László), *Amália* (Álarcosbál), *Fidélio*, *Donna Anna* (Don Juan), *Alice* (Ördög Róbert).

Benza (Schubenza) **Károly**, a régi Nemzeti Színház énekművésze, sz. 1812-ben, megh. 1872. jan. 28-án, *Pesten*. Előbb szatócs volt Budán, de ismerősei biztatására színész lett. Pályáját 1834-ben Balla Károly színigazgatónál kezdte, aki akkor Debrecenben működött. Kis szerepében svábos és tótos dialektussal kellett beszélnie és egy pár komikus dalt énekelnie s ez a zagyva beszédmód annyira megfelelt egyéniségének, hogy első fellépése határozottan megvetette további pályája alapját. 1838. jul. 26-án szerződött a Nemzeti Színházhoz, az opera komikai és buffo szerepköréhez, Szerdahelyi József helyébe, ahol 21 éven át az intézet egyik leghasznosabb és legképzettebb tagja volt. Mint *buffo* valóban ritka jelenség volt a szinpadon. *Bartolója* a »Szevillai borbély«-ban, *Grizenko*-ja az »Éjszak csillagá«-ban felejthetetlen marad. *Doppler* »Ilká«-jában mint Miska, ellenállhatatlan hatást ért el. »Egy nagy együttes alatt pattogtatott kukoricát dobált a levegőbe és a szájával kapkodta. Erzsébet királyné az udvari páholyban annyira nevetett, hogy minden etikett ellenére felkelt a helyéről és a könnyei csurogtak az arcáról.« (Ujházi Ede jegyz.). 1859-ben megvált a Nemzeti Színháztól és Ida lányával Bécsbe költözött, hogy őt a művészpályára előkészítse. 1870-ben azonban ismét Pestre költözik és föl is akart még egyszer lépni, de hirtelen szélhüdés érte és nemsokára meghalt. Utolsó éveiben svábhegyi villájában élt, hova régibb időben sokáig szamárfogaton járt, nyáron óriási esernyőt terjesztve ki a talyiga fölé. Neje: *Jobb* Mária, sz. 1810-ben, megh. 1890. jan. 7-én, *Budapesten*.

Beődy (Balogh) **Gábor**, színész, szinigazgató, sz. 1841. febr. 10-én, *Ihászin* (Vasm.), megh. 1905. jan. 24-én, *Budapesten*. Atyja beődi Balogh Ignác nagybirtokos volt. Gimnáziumi tanulmányait Szombathelyen végezte. 1856. máj. 1-én lépett szinpadra Szőllőssy Mihály és Szuper Károly egyesített társulatánál. Mint ezen időben annyi más színész, nem családi neve, hanem álnév alatt működött és prédikátumát használta név gyanánt. A megnyiló Budai Népszínháznál első szerelmes, innen megválva barangol az országban. 1864-ben Szigeti Imrénél játszik, Székesfehérvárott, ez év tavaszán Bényei István lesz az igazgatója, 1867. nyarán pedig Latabár Endre, akivel megfordult Balatonfüreden, Kassán, Budán, Sopronban. 1871-ben Aradra megy, Follinusz Jánoshoz, majd ismét Kassára, 1872-ben Lászy Vilmoshoz (Győrött) igazgatónak szerződik; 1878-ban a győri színpártoló-egylet művezetőnek választotta; társulatával jár Pozsonyban, Esztergomban, Komáromban, stb. 1881. dec. 17-én megünnepli színészkedése 25 éves jubileumát, Győrött (Keanben). A bécsi Ringszínház égése miatt tönkrement, mire ismét színész lesz, ezuttal Szegeden, Nagy Vincénél, onnan Feleky Miklóshoz megy. Feleky bukása után Makó Lajos szegedi szinigazgató szerződteti, ahol 1890. jan. 30-án elbúcsúzik a szinpadtól a »Cigány«-ban és febr. havában a budai Várszinház felügyelője lett.

Munkája: »Színházi emlékkönyv«, Szeged, 1861. (Társszerzők: *Virágh* Gyula és *Gonda* Sándor). »A jótékony nők«, fordítás, vj. 4 felv. (Irta: *L'Aronge* Adolf) 1881. (A »Győri két bakter« c. darabot, — melyet ő írt állítólag — a Fővárosi Lapok 1881. febr. számában megcáfolja). »Az ezred-trombitás«. Életkép 4 felv. Irta: *Lindau* Károly. Bem. 1890. aug. 23-án, Városligeti Színház. Neje: *Gyengő Dóry* Amália, drámai színésznő, sz. 1845. jún. 2-án, *Somorján* (Pozsonym.), megh. 1921. febr. 1-én, *Budapesten*. 1864-ben lépett a szinipályára, Szigeti Imrénél; u. e. év nov. 1-én Székesfehérvárra szerződik, 1897. jan. 1-én nyugalomba vonul. Ennek nővére: *Dóry* Judit, társalgási színésznő, 1871-ben lépett a szinipályára, *Follinusz* János aradi társulatánál. Egy év mulva férjhezment Kiss Gyula békésgyulai főjegyzőhöz és lelépett a szinpadról.

Beődy (Balogh) **Izabella**, szinésznő, szini pályára lépett 1887. okt. 1-én.

Beöthy László, bihari alispán, 1804-ben nyugalmazott alezredes korában Wesselényi Miklós báró felkérte szintársulata biztosául.

Beöthy László, (szlováni) humorista, id. B. Zsigmond (l. o.) öccse, sz. 1826. máj. 1-én, *Komáromban*, megh. 1857. máj. 20-án, *Pesten*. — Egy ideig szinészkedett (Bugaczi Laci név alatt, a szabadságharc után), de már az 1850-ik év nyarán bucsut vett Szombathelyen társaitól; — Komáromba ment szüleihez és irodalommal foglalkozott. — Szinműve: »Özvegy és proletár«, vígj. Előadták a Nemzeti Szinházban. — Szülőházát 1895. okt. 13-án emléktáblával jelölték meg, melynek ez a felirata: »A nemzet vigasztalója volt rossz napokban. Hála emlékének!«

Beöthy László, (szlováni), Beöthy Zsolt és Rákosi Szidi fia, szinházigazgató, sz. 1873. ápr. 13-án, *Budapesten*. Iskoláit a budapesti piaristáknál járta, aztán jogot hallgatott a budapesti egyetemen. 1891-ben a »Budapesti Hirlap« szerkesztőségében kezdte hirlapírói munkásságát. 1896. januárjában adták elő a Népszínházban »A három Kázmér« c. énekes bohózatát, *Szabados* Károly zenéjével. Még ugyanebben az évben a Vígszínházban került szinre »Béni bácsi« c. vígjátéka. 1897-ben nőül vette *Solãos* Sárit, *Blaháné* leányát, kitől később elvált. Szinházigazgatói pályáját 1898. májusában kezdte, amikor átvette a Magyar Szinház igazgatóságát. A szinház az ő darabjával: »Az aranylakodalom«-mal nyilt meg. 1900-ban a Nemzeti Szinház igazgatója lett. Igazgatása alatt számos magyar irót vont be a drámairás körébe, Gárdonyi Gézát, Bródy Sándort stb. 1902-ben megvált a Nemzeti Szinház igazgatóságától, Párizsba ment és ott irta meg »Kovácsné« c. 3 felv. bohózatát, mely a következő évben a Vígszinházban került szinre. (1923-ban a Magyar Szinház is felujította.) 1903-ban megnyitotta a Király Szinházat és ezzel új hajlékot teremtett az operettnek. A szinház hamar felvirágzott, nagy sikerei voltak, számos új magyar szerzőt foglalkoztatott és 1904. novemberében elérte a legnagyobb sikerét *Kacsóh* Pongrác »János vitéz«-ével. 1907-ben átvette a Magyar Szinházat is, átalakította drámai szinházzá. Számos magyar szinész, akik azóta szinpadunknak kiválóságai lettek, az ő keze alatt vált híressé. Ezek között van Fedák Sári, Rózsahegyi Kálmán, Törzs Jenő, Rátkai Márton, Király Ernő, Forrai Róza, Fényes Annuska stb. Hatalmas vállalkozása volt, mikor 1911-ben a Magyar Szinház tagjaival a Fővárosi Cirkuszban eljátszatta Sophokles tragédiáját, az »Ödipus király«-t. 1913. tavaszán Bécsben vendégszerepelt szinházával, nyáron pedig Kolozsvárott. 1913-ban megalapította a Magyar Szinház nyugdíjintézetét. 1916-ban a főváros ő rá bízta a Népopera vezetését is, amelyet azonban csak másfél évig tartott kezében. 1918-ban megszervezte az Unió részvénytársaságot, az első magyar szinházi trösztöt, amely a Király Szinházon és a Magyar Szinházon kívül a Belvárosi Szinházat, az Andrássy-úti Szinházat, majd a Blaha Lujza Szinházat is kezében tartotta. Ezzel B. a magyar szinházi élet legjelentősebb tényezője lett s 1923-ban mikor 25 éves jubileumát ünnepelte, az egész szinházi világ nagy ünnepléssel vette körül. A Budapesti Szinigazgatók Szövetsége elnökévé, az Országos Szinészegyesület örökös tiszteletbeli tagjává választotta,

a kormányzó pedig kormányfőtanácsosi címmel tüntette ki és kinevezte a Színművészeti Akadémia tiszteletbeli tanárává. (204 magyar és 179 külföldi darabot adatott elő 126 külföldi és 116 magyar szerzőtől.) 1924-ben az Unió elnökigazgatója lett, erről a tisztéről a részvénytársaság felbomlásakor, 1926-ban, lemondott. Még ezévben átvette a Belvárosi Színház igazgatását.

Színpadi művei (az említetteken kívül): »A rózsaleány« operett 3 felv. Zen. szerz.: *Weisz* Jenő. Bem.: 1893. szept. 9. Budai Szinkör. — »Fölösleges férjek« boh. 3 felv. (fordítás). 1897. Vígszínház. A Király Színház is műsorába iktatta 1904. június 24-én. »Aranylakodalom«, történeti színmű, Rákosi Viktorral. Bem. 1898. márc. 15. Magyar Színház. — (Ezt a darabot szerte az országban adták.) »Sulamith«, keleti opera. Átdolgozta Makai Emillel. Bem. (Kisfaludy Színház után): Magyar Színház, 1899. szept. 28-án. — »A barack«, boh. 1 felv. Irta: Georges Courteline. Magyar Színház, 1899. szept. 16. és 1904. június 25. Király Színház. — »A csillag fia«, keleti daljáték 4 felv. Zen. szerz.: Goldfaden Ábrahám. Átdolgozta Pásztor Árpáddal. Bem. 1900. ápr. 6. Népszínház. — »Farsang utólja« (Rosenmontag), dráma 5 felv. Irta: Hartleben O. F. Bem. 1901. ápr. 29. Nemzeti Színház. — »Kovácsné«, boh. 3 felv. Bem. Vígszínház, 1903. — »Forgószélkisaszszony«, énekes boh. 3 felv. Irta: Kraatz és Stobitzer. U. o. 1903. máj. 8.

*

1903. nyarán egy viharos éjszakán két magyar ujságíró kisérte Belgrád utcáin végig azt a kordét, amelyen egy király és egy királyné holtteste hevert. Topcsiderbe vitt az út, oda szállitották Obrenovics Sándor és Draga Masin kegyetlenül összevagdalt holttesteit szerb csendőrök, egy kis eszkorttal, amely mögött Beöthy László és e sorok írója lépdelt. A szomorú és kegyetlen temetésről visszatérve szállodánkba, Beöthynek egy táviratot kézbesítettek: Marton Sándor értesítette barátját, hogy Budapest székesfőváros tanácsa engedélyezte a Király Színház építését...

A szállodai szoba ajtaját gondosan elbarrikádoztam, mintha nekem is félni valóm lett volna a királygyilkosoktól, a villanykörtére kendőt borítottam, nehogy fénye kiszűrődjék a belgrádi éjszakába és az ágy szélén ülve hallgattam Beöthy Lászlót. Hajnalig beszélt nekem az épülő Király Színházról és terveiről.

— *Programmom,* — kezdte elgondolkozva egy kissé, — programmom... *Fedák Sári*...

És amikor hajnal felé befejezte, ez volt az utolsó mondata: »Játszani fogunk mindent, ami jó és mindent jól fogunk játszani...« E két pillér közé fektette le programmját és e két pillér között maradt művészi működése huszonöt esztendő alatt. Valóban Fedák Sári volt az az egyéniség, az a tehetség és tudás, akire színházat lehetett és színházat kellett alapítani. Azzal, hogy ez volt az első programmpontja: Beöthy László életrekeltette a magyar daljátékot, magyar zeneszerzőket nevelt nagyra — Huszka Jenő, Kacsóh Pongrác, Buttykay Ákos, Jacoby Viktor, Szirmai Albert, Kálmán Imre, Nádor Mihály, Vincze Zsigmond — magyar operettszínészeket fedezett fel és tanitott, istápolt, segitett a Parnasszus felé; nagyszerű rendezőgárdát kreált — Bokor József, Mérei Adolf, Stoll Károly, Tihanyi Vilmos — régi és új szinpadi szerzőket szólaltatott meg — Gárdonyi Géza, Heltai Jenő, Verő György, Bródy Miksa, Bródy István, Bakonyi Károly, Martos Ferenc, Pásztor Árpád, Zágon István, Faragó Jenő és mások dolgoztak vele és dolgoztak érte. Ez a névsor mutatja és hirdeti legjobban, hogy mit és mennyit adott a magyar operettnek Beöthy László. És a másik lista: a két-, három-, négy- és ötszáz előadásokat megért darabok listája mutatja, hogy betartotta programmjának másik pontját is: »Adni fogunk minden jó darabot és minden darabot jól!« Európai hírűvé tette a magyar operettet és a magyar operettszínpadot; a Király Színházból indultak hódító útjukra a nagy operettek és ez a tradicionális nívó, amelyet ez a színház ma is képvisel: tőle indult ki.

(Faragó Jenő.)

Beöthy Zsigmond (szlováni), színész, sz. 1875. aug. 20-án, *Budapesten,* megh. 1901. júl. 5-én, u. o. Atyja Beöthy Zsolt, anyja Rákosi Szidi. Középiskoláinak

elvégzése után Rozsnyón tett érettségit; ezután Strassburgban folytatott filozófiai tanulmányokat, majd a budapesti egyetem bölcsészeti fakultását látogatta. Családi tradiciói, művészeti képzettsége és gyönyörű hanganyaga hamarosan a színpad felé terelték a ritka tehetségű ifjú érdeklődését és hangjának kiképzése után, 1899-ben a Magyar Színházban már nagy sikerrel énekli a »Sulamith« Absolon és a »Gésák« Fairfax szerepét. Ugyanebben az évben a Rákosi-iskola vizsgaelőadásain a »Kertészleány« (Gaetam), »Hoffmann meséi« (Miracle), »Bolond« (Deli lovag) és »Szegény ifjú története« (Odiot Maxime) darabokban is feltűnést keltő sikerrel szerepel. A nagy énekes szerepekben ép oly otthonosnak érzi magát, mint a prózai (drámai) szerepekben. 1901. tavaszán Kolozsvárra szerződött; szerepeit szinte átszellemült átérzéssel játszotta meg és e nagy hév megtámadta gyenge szívét. Sikeres szépirodalmi tevékenységét néhány kedves eredeti és fordított költemény örökíti meg. *(Farkas Ferenc dr.)*

Beöthy Zsigmond id. (szlováni), szépirodalmi és jogtudományi író, főrendiházi tag, sz. 1819. febr. 17-én, *Komáromban,* megh. 1896. jan. 20-án, u. o. Jogot *Pozsonyban* és *Pesten* hallgatott, majd aljegyző lett Komárom vármegyében. 1848. után ügyvéd lett. Jelentékenyebb művei: »Csáb«, dráma 4 szakaszban. 1839. Pest. »Jurista és kis leány«, vígjáték 1 felv. (1839. jan. 24-én, Nemzeti Színház.) — »Kóbor Istók« énekes boh. 4 szakaszban, Pozsony, 1840. — »Követválasztás«, vígjáték 3 felv. Pápa, 1844.

Beöthy Zsolt, író, sz. 1848-ban, *Komáromban,* megh. 1922-ben, *Budapesten.* Mint regény- és novellaíró kezdte pályáját, de később teljesen áttért az esztétikai, irodalomtörténeti és tudomány művelésére és a kritikára. A 70-es és 80-as években állandóan írt színházi kritikákat, amelyek sokszor valódi tanulmányokká szélesedtek ki. »Színházi esték« cím alatt könyvalakban is összegyűjtötte színi kritikáit. A színház és drámairodalom iránti érdeklődését haláláig megtartotta, — tudományos munkásának egyik főalkotása »A tragikum« c. esztétikai könyv, amely a magyar és a világirodalom nagy költőinek alkotásaiból vonja le a tragikum elméletét, úgy a drámában, mint a regényben. Szellemi életünk egyik rendkivüli hatású vezére volt, a Kisfaludy Társaság elnöke, a Magy. Tud. Akadémia egyik legtekintélyesebb tagja; a budapesti egyetemen nagyhatásu előadásokat tartott az esztétikáról és az irodalomtörténetről, úgy, hogy újabb íróink és különösen kritikusaink legnagyobb része mint az ő tanítványa szerezte meg irodalmi műveltségének alapját. Beöthy Zsolt születésének 80-ik és halálának hetedik évfordulója alkalmából 1929. ápr. 19-én az Erzsébetvárosi Kaszinó emlékünnepélyt rendezett. Az ünnepi beszédet Földy Mihály mondotta. A budapesti polgárságot köszöntötte, mint amely annyi tragikus küzdelem után és oly sok megpróbáltatás közepette ezen az estén alkalmat keres arra, hogy egy nagy író emlékének áldozzon. Beszéde végén Berzeviczy Albertet köszöntötte, akit az irodalom vezérének tekint. Berzeviczy Albert megemlékezett a Kisfaludy Társaság multjáról és jeleneről, arról a vezérlő szerepről, amelyet ott Beöthy Zsolt töltött be s amely ma is utat mutat a társaság működésének.

Bera Paula, színésznő, sz. 1860-ban, *Szigetváron.* Színipályára lépett 1880-ban, Aradi Gerőnél. 1880. máj. havában Mándoky Béla tagja, azután Krecsányi Ignáchoz szerződik. 1883—1884-ben Bogyó Alajos, 1885-ben Kócsi Lajos, 1886—87-ben Kövessy Albert, 1889—91-ben Tiszay Dezső, 1894-ben Csóka Sándor az igazgatója. 1905. ápr. havában a Népszínházhoz, onnan pedig a Magyar Színházhoz szerződött. (1907. dec.) 1917. szept. 1-én nyugalomba vonult. — *Nővére:* Bera Rózsi, színésznő, sz. 1864-ben, — színipályára lépett 1876-ban, Kuthy Bélánál. — (L. Benedek Gyula címszó alatt).

Berceuse (fr.), berszőz, ringató, bölcsődal; bölcsődalok vannak énekhangra és hangszerek számára.

Bercsei Beőti Imre, színész, sz. 1885-ben, *Jászberényben.* Színipályára lépett 1875. máj. 1-én, Szathmáry Károlynál. — Neje: *Lénárd* Veron, színésznő, sz. 1859-ben, Egerben. Megh. 1881. ápr. 26-án,

Nagybecskereken. — Színipályára lépett 1877. okt. havában, Várnai Fábián társulatánál.

Bercsényi Béla, a Nemzeti Színház tagja, a színészakadémia tanára, sz. 1844. máj. 4-én, *Miskolcon*, megh. 1901. okt. 17-én, *Budapesten.* — 1863. jún. 13-án lett színész, Latabár Endrénél, Szegeden, — majd Kolozsvárott, Aradon, Nagyváradon is működött, részben Fekete Pál és Nagy Mihály igazgatóknál. 1872. aug. 23-án mint vendég fellépett a Nemzeti Színházban, »A társaságból« c. színmű Lübenau Róbert szerepében és harmadszori fellépte után szerződtették. Paulay Ede igazgatóvá történt kinevezése után (1891. jan.), ő lett utódja a színiakadémián, ahol a lélektan, dramaturgia és a jellemábrázolás előadója volt. 1888-ban megválasztották a Petőfi Társaság tagjává, ugyanakkor fővárosi bizottsági taggá is választották. — A vidéki színészet mozgalmaiban élénk részt vett s már 1872-től — az Orsz. Színészegyesület alakuló gyűlésétől — 1882-ig mint pártoló tag behatóan érdeklődött a színészi közügyek iránt. Utolsó fellépése 1901. máj. közepén volt, Björnson: »Csőd« c. drámájában. — A maga idejében a Nemzeti Színház leghasznosabb tagjainak egyike volt: erőteljes alakja, szép hangja, sokoldalú műveltsége is segítette sikerében. A régebbi szavaló stílusban játszott, de kitünő volt a beszédtechnikája, volt benne jellemzőképesség. Különösen romantikus stílusú darabokban játszott nagy sikerrel. Mint drámaírónak is voltak sikerei. — *Munkái:* »Az ezredes leánya«, dramolett 1 felv. Pest, 1876. — »Gr. Dormándy Kálmán«, dráma 5 felv. 1887. Nemzeti Színház. — »A váltó«, szmű 5 felv. 1880. nov. 26. U. o. — »Az alispán úr«, dráma 5 felv. 1887. U. o. — »Uj élet«, színmű 4 felv. 1887. dec. 2. U. o. — Fordításai: »Csőd«, színmű 5 felv. Irta: Björnson Björnsterne. Bem. 1876. U. o. — »A járvány«, vígj. Schweitzer D. J. után. — »Holtomiglan — holtodiglan«, népsz. — »Járj a magad lábán«, énekes szinmű. Irta: Hopp Gyula. Zen. szerz.: Conradi és Hopp. — 1873. júl. 28-tól szerkesztette »A színpad« c. szaklapot. — Első neje: Takács Emes, (Takács Ádám (L. o.) színész leánya), sz. 1847-ben, *Pesten.* Molnár Györgynél 1862. okt. 20-án lépett színpadra. 1878. okt. 29-én Kolozsvárott is fellépett az »Alfonz úr«-ban. Később Demidor Imre (L. o.) színész neje lett. — Megh. 67 éves korában, Palicsfürdőn, 1914. máj. havában. — Második neje: Krail Irma (később báró Stralendorff Brunóné), megh. 1916. febr. 29-én, *Debrecenben.* — Főbb szerepei: Des Prunelles (Váljunk el), Biberach, Zrinyi (Szigetvári vértanúk), Justo, (Folt, amely tisztít), Kent (Lear király), Király (Záchcsalád), Nádor (Könyves Kálmán), Bankár (Báró és bankár), Merlin báró (Dolovai nábob), Enorbamus (Antonius és Cleopatra), Renato (Apród) stb.

Bercsényi Gizella, színésznő, sz. 1869. *Pesten.* Színpadra lépett 1892.

Bercsényi Tini, színésznő, sz. 1864-ben, *Aradon.* Szülővárosában lett színésznő, 1880-ban.

Berczelly Magda, táncos szubrett, sz. 1902-ben, *Vácon*, színpadra lépett 1919-ben. A kitünő művésznő úgy a vidéken, mint a fővárosban előnyösen csengő névre tett szert és több ízben kapott meghívást külföldi színpadokra, mégis itthon maradt és itt aratta további megérdemelt sikereit.

Bérczi Gyula, színész, sz. 1871. okt. 20-án, *Pápán.* Színpadra lépett 1890. szept. 22-én.

Bérczi Jenő, színész, sz. 1872-ben, *Pécsett.* — Színművei: »A szép Izidor«, énekes boh. Bem.: 1898. Kisfaludy Színház. »A detektiv«, 1902. Zombor.

Bérczi Jenőné Gróza Anna, színésznő, sz. 1882. máj. 29-én, *Nagyváradon.* Színipályára lépett 1900. szept. havában.

Bérczi Jörg Endre, színész, sz. 1859-ben, *Máramarosszigeten.* Színpadra lépett 1878-ban, Hubay Gusztáv társulatánál.

Bérczi (Kéll) **Mari**, színésznő, sz. 1864. ápr. 13-án, *Szamosujváron*, színpadra lépett 1877-ben, *Kolozsvárott.*

Bérczi B. Anna, színésznő, sz. 1896. júl. 5. *Sümegen.* Színpadra lépett 1918. júniusban.

Bérczi Mihály, színész, sz. 1890. márc. 10-én, *Tamásfalván*. Színipályára lépett 1910. szept. havában.

Bérczi Miksa, színész, sz. 1854-ben, *Miskolcon*. Színpadra lépett 1870-ben, Latabár Endre társulatánál. Első neje: Sassy Erzsébet, 1860-ban sz. *Miskolcon*, majd 1881. ápr. 17-én színpadra lépett Tóth Béla társulatánál. Második neje: Demény Viktória színésznő, aki később Rajcsányi Istvánné (L. o.) néven szerepel a színlapokon.

Bérczi Ödön, színész, (családi néven csomortányi Mike Béla) sz. 1839-ben, *Szatmárt*, megh. 1884. dec. 20-án, *Győrött*, (Jakab Lajos társulatánál). Atyja kántornak szánta, mert jó hangja volt, de ő 1860. júl. 5-én, felcsapott színésznek, Pázmán Mihálynál. Latabár Endre igazgató Párizsba küldte, hogy szép tenorját képezze.

Bérczi Teller Géza, színész, sz. 1863-ban, *Pesten*, *szinpadra lépett* 1882. szept. 1-én, a Népszínháznál. Hosszú időn át a Magyar Színház ügyelője volt, és mint ilyen hunyt el, 1924. febr. 11-én, *Budapesten*. A kőbányai temetőben temették el.

Berczik Árpád, (jászói) író, miniszteri tanácsos, a Kisfaludy Társaság rendes, a Petőfi Társaság tiszteletbeli, a Magy. Tud. Akadémia rendes tagja, sz. 1842. jul. 8-án, *Temesvárott*, megh. 1919. júl. 1-én, *Budapesten*. Atyja B. Pál, levéltárnok volt. Iskoláit Temesvárt kezdte, majd Pesten folytatta és az egyetemen fejezte be. 1887-ben miniszteri tanácsossá nevezték ki, a miniszterelnökségre, hol a sajtóosztály vezetője volt. A maga korának egyik legkedveltebb vigjátékírója volt. Egyszerű polgári humor, kedélyesség jellemezték vígjátékait, melyek többé-kevésbé mulatságos helyzetekre felépítve a kispolgári és hivatalnoki élet félszegségeit mutatják meg. Legnagyobb sikerét »Himfy dalai« c. (L. o.) 3 felvonásos vígjátékával érte el, mely néha még ma is szerepel a színpadon. 50 éves írói jubileumát 1912. február hó 19-én ülte meg. 1913. máj. 19-én az Országos Színészegyesület dísztagjává választotta. Színművei: »Nincs mama«, vj. 1 felv. 1862. febr. 19. Nemzeti Színház. »Amelie No. 14«, vj. 1 felv. 1862. márc. 27. Budai Népszínház. »Jön a francia«. Ugyanott. »Ádám Éva«, vj. 1 felv. 1862. »Az apostol«, népsz. (*Toldi* Istvánnal). »A rendszeres férjek«, vj. 3 felv., írta: *Belot* Adolf, ford.: *Toldi* Istvánnal, 1864. Nemzeti Színház. »A közügyek«, vj. 3 felv. 1866. nov. 16. Győr. »Fertálymágnások«, vj. 3 felv. 1868. Budai Népszínház. »Bachhuszárok«, vj. 3 felv. 1868. u. o. »A népszerűség«, vj. 3 felv. 1868. u. o. »A kétkedő«, vj. 2 felv. 1870. márc. 25. Nemzeti Színház. »A közügyek«, vj. 3 felv. 1871. (Németül is megjelent). »Egy szellemdús hölgy«, 1873. »A székely földön«, (Aesop álnéven) 1874. Nemzeti Színház. 100 aranyat nyert. Zenéje: *Bartalus* Istvántól és *Nikolics* Sándortól. »Házasítok«, 1875. »A harctérről«, 1876. »Jótékony célra«, 1877. »A kék szoba«, 1878. »Az igmándi kis pap«, népsz. 3 felv. 1881. Népszínház. »Nézd meg az anyját«. 1883. »A vén kupec«, népsz. 3 felv. 1884. febr. 23. »A bálkirálynő«, vj. 1 felv. 1885. »A szürke kabát«, vj. 1885. »A protekció«, vj. 3 felv. 1885. »A veteránok«, vj. 1885. »A parasztkisasszony«, népsz. 1886. nov. 26-án, Népszínház. »Gyerekbál«, vj. 1887. »A svihákok«, vj. 3 felv. 1889. jan. 11., Népszínház. »Postás Klári«, népsz. 3 felv. 1891. jan. Népszínház. »A peterdi csata«, népsz. 3 felv. 1891. febr. Nemzeti Színház. »Egy ábránd«, vj. 1 felv. 1892. »Mai divat«, Garai-díjjal (1500 forinttal) jutalmazva, vj. 3 felv. 1893. »A papa«, a Magy. Tud. Akadémia által 1000 forinttal jutalmazva, 1894. jan. 12-én a Nemzeti Színházban. »Kurucok Párizsban«, vj. 3 felv. 1902. okt. 24-én, a Nemzeti Színházban. »A miniszter-válság«, vj. 3 felv. 1905. jan. 6-án. »Az udvari tanács«, 1905. okt. 29. Vígszínház. »Tulipános lányok«, vj. 3 felv. 1906. »Lavotta szerelme«, opera. Zenéje: *Hubay* Jenőtől. 1906. nov. 17-én, a M. Kir. Operaház. »A pozsonyi diéta«, vj. 3 felv. 1907. nov. 9. »A betyárkirálynő«, operett 3 felv. 1909. nov. 5. Városligeti Színkör. »A művész feleségе«, vj. 3 felv. 1910. szept. 17. Vígszínház. »Férjem házasodik«, vj. 3 felv. 1914. november 14. U. o. Egyéb műve: »A muszka emisszárius«, »Az üldözött csere-

pár«, »Az emancipáció«, »Az emancipáció után«, »Aesop«, »A szent korona«, »A képviselő«. Lefordította: Molière »A képzelt beteg«, c. vígjátékát. »Jégvirág«, c. 1 felv. daljátékához *Bahnert* József írt zenét. Bemutatta a M. Kir. Operaház, 1922. máj. 12.

Berczik Margit, (jászói), énekesnő, sz. 1871. márc. 31-én, *Kassán*, megh. 1924-ben, *Szabadkán*. 1888. április 1-én, 17 éves korában lépett a színipályára, Tiszay Dezsőnél és mint koloratur-énekesnő mindenkor hasznos tagja volt a társulatoknak. 1915. április 1-én nyugalomba ment. Nővére: *Berczik* Mariska (Perczel Oszkárné).

Berczy Géza, színész, sz. 1902. márc. 6-án, *Budapesten*. 1920-ban Rózsahegyi Kálmán növendéke volt, utána a Vígszínház tagjai sorába szerződtette, 1921. szept. 1-én. Itt november 5-én mutatkozott be Pierre Wolff »Naplemente« c. darabjában. 1927-ben a Fővárosi Operett Színházhoz szerződött.

Bérczy József, apaszínész, színpadra lépett: 1863.

Bérczy Károly (gyarmati), író, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja, sz. 1821. márc. 2-án, *Balassagyarmaton*, megh. 1867. dec. 11-én. Novellákat írt, sokat fordított különböző nyelvekből, legmaradandóbb műve, mely ma is népszerű, Puskin: »Anyegin Eugén«-jének kitünő fordítása. A Nemzeti Színház könyvtára őrzi »Címzetlen levél« címen egy drámafordítását.

Bérczy (Márton) Ernő, színész, sz. 1889. máj. 7-én, *Nagyváradon*. Atyja: mándi és zsarolányi Márton Ferenc, anyja: galánthai Bérczy Ida. Rokonságban volt a nagy Megyeri Károllyal. — Pályáját Kolozsvárott kezdte, miután a Rákosi-színésziskolát befejezte, majd Debrecenben színészkedett, ezután Krecsányi Ignác társulatának lett tagja (Temesvár—Buda). Budán 1909. júl. 20-án mutatkozott be a »Nők kedvence« c. bohózat Laurat Hector szerepében. — 1923. jan. 12-én a Renaissance Színházban is bemutatkozott, a »Dupla vagy semmi« c. vigjátékban. Ezután a Bárdos-színházak tagja, 1925. szept. 1-től, ahol mint rendező is működött. — 1926. dec. 1-én a Fővárosi Operett Színházhoz szerződött. 1928. okt. havától az Uj Színház főrendezője. — Főbb szerepei: Franqueville (Az utolsó bölény), Sándori gr. (Ötvenéves férfi), Rudolf (Francia négyes), Tódor (Terike), György (Menyasszony), Jóvér Jani (Patika), Clitander (Dandin György), Szvetozár (A buta ember), Moreuil (Az apám felesége), Tamás (A gazdag lány), Hubert (Kékszakáll nyolcadik felesége), Butindis (Uraim, csak egymásután), Pigasse (Félemelet balra), Tricoché (A zebra) stb.

Berecz Dezső, a soproni Frankenburg Irodalmi Kör főtitkára. Színművei: »Kérdőjel«, »A halál küszöbén«, »Az attak«, három egy felvonásos. Bem. 1929. febr. havában, Sopronban, Alapi Nándor színtársulatánál.

Berecz Mariska, színésznő, sz. 1881. szept. 22-én, *Monosbélen* (Borsodm.). Színipályára lépett 1904-ben.

Beregi Aladár, színész, sz. 1898. szept. 28-án, *Verpeléten* (Hevesm.). Színipályára lépett 1923. aug. havában.

Beregi Erzsébet, színésznő, sz. 1901. febr. 13-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1923. juli. havában.

Beregi Gyula, színész, sz. 1884. máj. 3-án, *Monoron*. Színipályára lépett 1912. jún. havában. Neje: *Pál* Etel, színésznő, sz. 1894. dec. 16-án, *Munkácson*. Színipályára lépett 1918. szept. havában.

Beregi Kornélia, énekesnő, sz. 1863-ban, *Dunaföldváron*. Káldy Gyula tanítványa volt. 1881. febr. 23-án Kolozsvárott volt az első színpadi fellépte a »Boccaccio« c. operett Fiametta szerepében. 1882. nov. 7-én a Népszínház vendége volt a »Furcsa háború« c. operettben, Elza szerepében lépett fel, mely után oda szerződtették. 1886. márc. havában férjhez ment és lelépett a színpadról. (Fia *Arany* József, (L. o.) színész, a szegedi színház tagja).

Beregi (Néder) Lajos, színész, sz. 1855-ben, *Hódmezővásárhelyen*. Színipá-

lyára lépett 1873-ban, Nyiry György társulatánál.

Beregi Oszkár, színész, a Nemzeti Színház volt tagja, sz. 1876. jan. 24-én, *Budapesten*. Középiskoláit Budapesten végezte. Kereskedelmi érettségije volt, de később letette a gimnáziumi különbözeti vizsgát és hallgatta a filozófiai fakultás nyolc szemeszterét. Színészakadémiát végzett 1895-ben, Krecsányi Ignác színtársulatához szerződött, ahol csak egy évig működött, onnan 1896-ban Kolozsvárra megy. »Utolsó szerelem« c. színmű Apor szerepében volt az első fellépése. 1896. máj. hóban Ditrói Mór, a Vígszínház akkori igazgatója szerződtette. A Vígszínháznál is csak egy évet játszott, onnan Relle Iván pozsonyi színtársulatához szerződött, ahol szintén csak egy évig működik. De a pozsonyi szerződés nagyon kifejlesztette színészi tehetségét, mert gyakran fölutazhatott Bécsbe s tanulmányozhatta a Burg-Színház nagystílű előadásait. Különösen nagy hatással volt a fiatal művészre a világhírű Kainz József, a Burg-Színháznak hősszerelmes művésze. Az ő hatása alatt kikristályosodott Beregi Oszkárnak gyors beszédtechnikája. 1899. szept. 8-án fellépett a Nemzeti Színházban mint szerződött tag »II. Rákóczi Ferenc fogságá«-ban. A szerepet nagy sikerrel játszotta, közben megvált a Nemzeti Színháztól és 1907-től 1910-ig Reinhardt Miksa berlini színházának kiváló drámai színésze volt. Tóth Imre a Nemzeti Színház igazgatója visszaszerződteti ismét a színházhoz, 1910. máj. 26-án fellépett »Hamlet« cimszerepében, óriási sikert aratott. 1909. jún. 10-én megnősült, elvette *Adler* Arankát, aki színésznőnek készült. (Felesége megh. 1929. januárban.) 1925. aug. havában Amerikában vendégszerepelt és 1928-ban Bécsbe szerződött Reinhardt színházaihoz. Kiváló szerepei: Lear király, Faust, Clavigo, Don Alvaro (Zalameai bíró), Princivalle (Monna Vanna), Bertraud (Napkeleti királykisasszony), Romeo, Othello, Endre (Endre és Johanna), Bassanio (Velencei kalmár), Festő (Rablélek), Konstantin (Bizanc), Walesi herceg (IV. Henrik) stb.

Beregi Piri, táncosnő, sz. 1913. nov. 24-én. Színpadra lépett 1928-ban.

Beregi Sándor dr., a Renaissance Színház volt titkára, sz. 1881. júl. 20-án, *Gyöngyösön*. A színészakadémia elvégzése után 1903. jan. 1-én lépett színpadra, Szendrey Mihály társulatánál. 1913. máj. 30-án mint vendég fellépett a Nemzeti Színházban a »Mary Ann«-ban. Színészkedése mellett jogi studiumokhoz kezdett, s a jogi doktorátust is megszerezte. Aradon rendőrfogalmazó lett. A román megszálláskor elhagyta Aradot és a Renaissance Színház titkára lett. A színház bukása után 1928. július havában ügyvédi pályára lépett.

Beregi Viktor, színész, sz. 1848-ban, *Szentlőrincen*, (Tolnam.) megh. 1885. jun. havában, *Budapesten*. Szinipályára lépett 1870-ben, Bokody Antal és Csaby Imre egyesített társulatánál. Neje: *Grimm* Anna, színésznő, sz. *Egerben*. Szinipályára lépett 1875-ben, Miklóssy Gyulánál.

Beregszászi színészet. Beregszászon (Beregm.), már 1830. jún. havában járt magyar színtársulat. 1834. jún. 7-én Keszy József szinigazgató kezdte meg itt működését. 1858. ápr. havában, Fejér Károly az igazgató. Tagok: Bíróné, Kovács Gyula, Kissné, Domby, Erős stb.

Berei József, vidéki súgó. Vándorlásai közben különféle emlékkönyveket adott ki. Ilyenek: »Nefelejts«, Eperjes, 1843. Irta: *Csiszár* Károly súgóval. »Játékszíni Zsebkönyv«, 1846., Nagyvárad. »Színházi Emlékkönyv«. Arad, 1853., 56., 57., 58., 64., 65-iki évre. »Játékszíni Emlékkönyv«. Kolozsvár, 1854.

»Berendezni a színpadot.« Színházi kifejezés arra, hogy a színpadi díszítőszemélyzet az előadáshoz szükséges felszereléseket a rendező utasítása szerint elhelyezi a színpadon; a bútorosok, kellékesek, világosítók szintén részt vesznek ebben a munkában, melynek ellenőrzésével az ügyelő (L. o.) van megbízva. Ha az összes előírt kellék és felszerelés be van állítva a megfelelő helyén, akkor megkezdődik az előadás.

Bereng József, színész, sz. 1876. ápr. 18-án, *Déván*. Színpadra lépett 1894. szept. 29-én, Dobó Sándornál, Besztercebányán.

Igazgatói voltak: Bokody Antal, Deák Péter, Pesti Ihász Lajos, Makó Lajos, Krecsányi Ignác, Janovics Jenő dr., Polgár Károly, Nádassy József, Andor Zsigmond, Faragó Ödön. 1929-ben a szegedi Városi színház tagja. Neje: Koronkay Ilona, színésznő, sz. 1877. jan. 18-án, Székelykeresztúron. Színpadra lépett 1893. márc. Nyugdíjba ment 1928. okt. 1-én.

Berengh Béla, színész, sz. 1901. márc. 12-én, *Nagyváradon*. Színipályára lépett 1921. okt. 4-én.

Berény Henrik, zeneszerző. Munkái: »Miss Chipp«. Regényes énekes szmű 4 felv. Irták: Andrè de *Lorde* és Michel *Cassè*. Bem. 1905. máj. 11. Vígszínház. »Lord Piccolo«, operett 3 felv. Bem. 1911. ápr. 18. Temesvárott, Krecsányi Ignác társulatánál. »Tubicám«, operett 3 felv. Bem. 1913. nov. 28. Győr, Kisfaludy Színház. »A púpos Boldizsár«, legenda 3 felv. 6 szakaszban. Szerzőtárs: *Timár* J. Mihály. Bem. 1922. szept. 15. Magyar Színház. »Kéz«. Pantomim. Vígszínház. »Hasis«. Táncos mimodráma előjátékkal 3 képben. Szövegét írta: *Kardos* Andor. Bem. 1923. nov. 20. Városi Színház. (Baden-Badenben előadták 1923. szept. 8.).

Berényi Antal, földbirtokos, színműíró, sz. 1829-ben, *Lovasberényben*, megh. 1856. ápr. 30-án, *Tétényben*. Színművei: »Kálmán király«, szomorújáték 5 felv. 1855. szept. 15. »Vak Béla«, szomorújáték 5 felv. Bem. 1855. nov. 8. Nemzeti Színházban.

Berényi Berman Gizella, színésznő, sz. 1869-ben, *Pesten*. Színipályára lépett 1888. okt. havában.

Berényi Etel, színésznő, sz. 1883. jan. 20-án, *Karcagon*. Színipályára lépett 1905-ben.

Berényi Gábor, színész, sz. 1882. dec. 12-én, *Budapesten*. Középiskoláit Debrecenben elvégezve, beíratkozott a színészakadémiára, mely után 1902-ben Pesti Ihász Lajosnál lépett a színipályára. A későbbi igazgatói: Szilágyi Dezső, Mezei Kálmán, Krémer Sándor, Radó Béla, Kardoss Géza, Tompos Péter. 1915-től 1918-ig frontkatona volt.

Berényi Gusztáv (Bóta Imre) színész, sz. 1854-ben, *Jászberényben*. Színipályára lépett 1882. ápr. 9-én, Szigeti Gézánál.

Berényi Irma, színésznő, sz. 1873-ban, *Budapesten*. Színipályára lépett 1891-ben. Nyugdíjba ment 1926-ban.

Berényi Janiki Miklós, színész, sz. 1865. febr. 12-én, *Szegeden*. Színipályára lépett: 1885-ben, Gáspár Jenőnél. A pályán 32 évig működött, mint színész és igazgatóhelyettes, ebből 11 évet töltött Szegeden, majd 1905. novemberben a Népszínház titkára és főpénztárnoka volt. Nyugdíjba vonult 1917. márc. közepén. Az ő érdeme a harmad- és negyednapos bérletrendszer behozatala, amely kitünően bevált.

Berényi János, az első színészek közül való volt. Rikitó vörös haja és piros arca miatt Vörös Berényinek hívták. Hadarva beszélt, szinte hebegett, ezáltal előadása, sőt egész színpadi megjelenése viszszataszító volt. Iskolázott, diákos ember lévén, szeretett latinizálni s tudákos beszédével kérkedni, ezáltal némi tekintélyt szerzett kevésbé művelt társai előtt és kissé ellensúlyozta elégtelen színpadi tehetségét. Volt színpadépítő, díszítő, súgó, szinlaposztó, bérletszerző, előre gyalog utazó ágens, stb. 1840. körül megunva a falusi színészkedést, feljött Pestre és mint házi tanító kereste kenyerét. Mint a Nemzeti Színház zártszéknyitogatója nagy nyomorban hunyt el a Rókusban, 1861. dec. havában. Munkája: »Játékszíni Nefelejts«. Esztergom, 1835. (Keresztnevét Szinnyei tévesen Józsefnek írta.)

Berényi Paula, színésznő, sz. 1880-ban, *Budapesten*. Színipályára lépett 1895. okt. 1-én, Makó Lajosnál.

Berényi Plesszel Mariska, színésznő, sz. 1866-ban, *Kassán*. Színipályára lépett 1882. ápr. 9-én, Gerőffy Andornál.

Berényi Üveges Gyula, színész, sz. 1842. április hó 23-án, megh. 1913. április 2-án, *Félegyházán*. 1861-ben lépett a színipályára a budai Népszínháznál, onnan vidékre szerződik és az ország nagyobb

Blaha Lujza társaság törzsasztala

Biró Lajos

Blaha János

Bodnár Ferenc

Bodnár András

színpadjain találkozunk a nevével; mint bariton-énekes, apa- és jellemszínész egyaránt jó hírnevet vívott ki. 45 évi pályafutása utolsó tíz évét a Nemzeti Színháznál töltötte, mint segédszínész. Az Orsz. Színészegyesület tanácsosa is volt. 25 éves jubileumát 1887. márc. 29-én ülte meg, Székesfehérvárott, a »Proletárok«-ban, Mosolygó szerepében.

Béres Marcsa, színésznő, sz. 1873-ban, *Budapesten*. Színipályára lépett 1890-ben, a Népszínháznál.

Béresi Biró Mari, színésznő, sz. 1852. jan. 29-én, *Debrecenben*. Színipályára lépett 1875-ben, Temesváry Lajosnál.

Béressy Gizella színésznő, sz. 1877. ápr. 23-án, *Szegeden*. Színipályára lépett 1894. márc. 1-én, Hevesi Józsefnél. Nyugalomba ment 1927. jan. 1-én.

Berettyóújfalu (Biharm.), 1928—29-ik évben *Halmi* Jenő színigazgató szinikerületéhez tartozik.

Beretvás Hugó, zeneszerző, sz. 1872. júl. 24-én, *Budapesten*. Hans Richter tanítványa volt. Bécsben egyideig a Hofoper korrepetitora. 1926. okt. 1-én a salzburgi Festspielhausban játszották »Assisi Szent Ferenc«, c. oratoriumát. Nálunk október 9-én volt a bemutatója, a M. Kir. Operaházban, melyen közreműködött: Goda Gizella (Szűz Mária), Tihanyi Vilma (Szent Klára), Marschalkó Rózsi (Szegénység Urnő), Budánovits Mária (Madonna Pica), Székelyhidy F. dr. (Fra Leone), Szende Ferenc (Szent Ferenc), Palló Imre (Jézus), Venczell Béla (Egy zarándok).

Beretvás Teréz, színésznő, színpadra lépett: 1868. áprilisban.

Bérey Gyuláné Horváth Irma, színésznő, sz. 1877. okt. 12-én, *Vácon*. Színipályára lépett 1898. jún. havában, Somogyi Károlynál.

Berg Ottó, a M. Kir. Operaház karnagya, sz. 1895. máj. 15-én, *Budapesten*. Atyja B. Henrik gyárigazgató. A M. Kir. Zenemüvészeti Főiskolát 1918-ban végezte. 1919. szept. 1-től működik a M. Kir. Operaháznál. A világháboruban tüzérhadnagy volt és 32 hónapos frontszolgálatot teljesitett. 1925. októberében Poldini Ede »Farsangi lakodalom« c. operáját dirigálta. 1928. június havában Párizsban és Londonban filharmonikusainkat dirigálta, majd 1929. február havában Nürnbergben dirigálta a »Farsangi lakodalom« c. operát a mi művészeink közreműködésével. A Rádió első karnagya és a Palestrina-kórus Egyesület karmestere. Felesége: *Bodó* Erzsi, a M. Kir. Operaház tagja. (L. o.).

Berg O. F., osztrák író. (Lásd: Ebersberg.)

Bergerat (berzsörá) **Auguste Emile**, francia költő és iró, sz. 1845 ápr. 29-én, *Párizsban*. Kezdetben festészettel foglalkozott, azután párizsi lapokba irogatott, majd a »Figaro« állandó tárcaírója lett. Munkája, mely nálunk is szinre került: »Több mint királynő«, tört. szmű 5 felv. ford. Makó Lajos. E. e. 1900. aug. 15. Fővárosi Nyári Színház.

Bergner Elisabeth, német színésznő, sz. 1899. aug. 18-án, *Bécsben*. 19 éves korában lépett színpadra. Nálunk mint a bécsi Raymundtheater tagja 1924. máj. 21-én vendégszerepelt a Fővárosi Operett Színházban, ahol a »Júlia kisasszony«, c. darabban nagy sikere volt. Egyike a legünnepeltebb német színésznőknek.

Bergopzoom Johann Baptist, pesti német színigazgató. 1789. husvétján átveszi Bulla Henrik pesti társulatát, de már 1790. után eltávozik tőlük.

Béri Géza, színműíró. Színműve: »Mária«, dalmű 3 felv. Zen. szerzé: *Szabados* Béla és *Szenay* Árpád. Bem. 1905. febr. 28. M. Kir. Operaház.

Berkes Klima Etel, színésznő, sz. 1866-ban, *Brassóban*. Színipályára lépett 1891. okt. 1-én, Balogh Árpádnál.

Berkeszi István dr., főreáliskolai igazgató, sz. 1854-ben, megh. 1922. ápr. 3-án, *Temesvárott*. Munkája: »Temesvár színészete a XVIII. században és az első magyar szinielőadás«. Temesvár, 1898. (Nemzeti Múzeumban: »Hung. l. 49. a.« jelzéssel lajstromozva).

Berki Gyula, (cs. n. Nigg Vilmos), színész, sz. 1848. febr. 9-én, *Bécsben*. Színipályára lépett 1882. febr. 1-én, Völgyi Györgynél.

Berki Ilona, színésznő, sz. 1856-ban, *Révkomáromban*. 1871-ben kezdte a pályát Szegedi Mihály társulatánál, Zilahon, a naiv szerepkörben. 1872-ben férjhez ment Bányai János színészhez. 1877-ben Fáy János társulatánál találjuk, 1881-ben Miklóssynál és mivel hosszabb ideig betegeskedett, a pályáról lelépett. Jobb szerepei: Suzanne (Ahol unatkoznak), Mariska (Kaviár), Eszmeralda (Notredamei törönyőr), Maritta (Csók), Louise (A két árva), Irma (Falusiak), Antoinette (Szikra), Leona (Női harc), Boriska (Falu rossza).

Berky (Bauer) **Ferenc**, színész, sz. 1855. okt. 14-én, *Székesfehérvárott*, megh. 1917. márc. 8-án, *Budapesten*. 1873. jan. 1-én lett színésszé, Székesfehérvárott, Bokody Antal társulatánál, ahol első fellépte az »Angyal Bandi« c. népsz. Gyárfás pincemester szerepében volt. 1889-ben Krecsányi Ignáchoz szerződött, kinél tíz évig működött, mint drámai és szerelmes színész és rendező; közben vidéki igazgató volt, majd a Nemzeti Színház kötelékébe jutott. 1898. jan. 19-én Temesvárott megünnepelte 25 éves jubileumát a »Lear király«-ban. 1908. jan. 1-én nyugalomba vonult. Neje: *Horváth* Teréz, színésznő, sz. 1844-ben, Kiscellben; színésznő lett 1860-ban, Szuper Károlynál. 25 évig működött a pályán.

Berky Gyula, színházi karmester, megh. 1889. júl. havában, *Ungvárt*.

Berky József, színész, sz. 1891. júl. 6-án, Vácon. Atyja (Berky Ferenc) is színész és színigazgató volt, ő is ezt a pályát választotta és már 1909-ben aratta első sikereit. Ugyszólván az ország valamennyi városában megfordult, majd a Terézkörúti Színpadhoz szerződtették, melynek ma is tagja.

Berky Kató, színésznő, naiva, sz. 1889-ben, *Szabadkán*. Színipályára lépett 1908-ban.

Berky Lili, talán nem csak véletlen, hogy március idusán született. A szabad magyar szó zengő varázsa kevés színésznő szájából hangzik ki oly szépen, épen, teljesen, mint a Berky Liliéből. Az erdélyi hegyek napsütött levegője veszi körül. Kolozsvárott, Pesten úgy csillognak fel a nézőtér homályából a szemek, ha Berky Lili beszél, mint azok a furcsa kis lámpások, amiket távolból gyujt ki egy elektromos hullám. Operettszínésznőnek legelső klasszis, mint kiderült: drámai színésznőnek szintén. Tömött bronz hajkoronája, arcéle, szeme, alakja, egész egyénisége elárulja hivatását. Színésznő, akinek még soha nem látták egy kirivó mozdulatát, aki még soha nem esett a stílustalanság bűnébe. A hangjának van egy különös édes, meleg zöngéje. Komolyság, amelyben bujkál a kacagás, szelídség, de incseleg belőle a pikáns jókedv. Amit a színpadon tesz, sohase »műveli.« Éli az alakot s adja maradéktalanul.

(Emőd Tamás).

*

Berky Lili, színésznő, sz. 1891. márc. 15-én, *Győrött*. Az Országos Színészakadémia elvégzése után vidéken lép színpadra, hosszabb ideig működött Kolozsvárott, onnan 1911. szept. 1-én a Király Színház hívta meg, ahol szept. 6-án mutatkozott be a »Cigányszerelem« Körösházy szerepében, — majd innen az ujonnan megnyíló Népopera hódította el (1913. ápr.). Két év múlva ismét leszerződött Kolozsvárra, majd 1917. jan. 31-én házasságra lépett *Gózon* Gyula (l. o.) színművésszel, kivel együtt működött a budapesti Apolló Kabarében, azután az általuk vezetett Muskátli kabarében. E kabaré megszünése után a Renaissance Színháznál aratta sikereit, majd az Unio rezsimje alatt az Andrássy-úti Színháznál és a Magyar Színháznál is működött. 1925-ben a Király Színház, 1927-től a Belvárosi Színház tagja, ahol mint drámai színésznő is kitünően bevált. Főbb szerepei: Lili (Boccaccio), Nebántsvirág, Üdvöske, Bob herceg, Glavári Hanna (Víg özvegy), Gábor diák (Gül Baba), Franci (Varázskeringő), Gonda (Elvált asszony), Juliette (Luxemburg grófja), Éva címszerepe, Marcsa, (Mágnás Miska), Angyal Liszka (Tolonc), Erzsike (Sárga csikó), Hanka (Tót leány), Aranyvirág és Hercegkisasszony operett címszerepe, Csilla

(Tündérszerelem), Náni, Anna (Tavasz), Mici (Gyurkovics lányok), Cecil (Kék róka), Gwendolin (Aranyeső), Böském címszerepe, Mansing (Katonadolog), Iluska (János vitéz), Zsuzska (Drótostót), Királyné (Királynő rózsája), Midili (Stambul rózsája) stb.

Berla (Scheichl) **Alajos**, bécsi bohózatíró, sz. *Bécsben*, 1826-ban, — megh. u. o. 1896. febr. 16-án. Nálunk is szinre került műve: »A boszorkányvár«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Millöcker. Bem.: 1890. október hó 3-án, Népszínház. (L. címszavánál részletesen). »Három pár cipő«, énekes bohózat, 4 felvonásban. — Előbb a Népszínház mutatta be, (Zenéje Millöckertől.) 1900. június 16-án a Vígszínház is bemutatta, Fedák Sári felléptével. — »A mai cselédek« boh. 3 felv. Magyarositotta: Kövessy Albert. Bem. 1894. aug. 25. Óbudai Színkör.

Berlányi Jenő, színész, sz. 1895. febr. 21-én, *Bagladon*, Zala m. Szinipályára lépett 1921. nov. havában.

Berlányi Vanda, drámai szinésznő, sz. 1882-ben, *Budapesten*. Szinészakadémiát végzett, majd 1902-ben a szinipályára lépett Dobó Sándor sátoraljaújhelyi társulatánál. Rövid itt működése után Kolozsvárra hívták meg, ahol tíz esztendőn keresztül a közönség kedvence volt. Itt 1908-ban férjhez ment *Förstner* Tivadar festőművészhez. A világháború elején lelépett a pályáról.

Bérlet. Előfizetés által szerzett jog, szinielőadás élvezetére. Ismerünk évi, negyedévi és egyhavi bérletet. — A bérletcsinálás a vidéki, főleg vándorszínészetnél a legnehezebb működési kör, amivel különben is csak megbizható tagot biznak meg a szinigazgatók. Egykorú megemlékezés szerint híres volt e téren Szabó József direktor, aki magyar ruhában, sarkantyús csizmában, árvalányhajas kalapban járt házról-házra bérletet csinálni, mert külsőleg is imponálni kellett ám a magyar szinésznek, ha reprezentálni akart. Bérlet és bérlet-felfüggesztés szót 1794-ben kezdték használni. (Lásd: *Honművész*, 1837. 31. szám, 246. oldal.) A Nemzeti Szinjátszó Társaság Pesten 1795. pünkösd hava 10-ik napján kelt tudósításban *abonnement* (l. o.); ugyanakkor az abonnement suspendu szó használatos volt. *Pécsett* 1822-ben: előfizetés felfüggesztése kitételt már ismerik. (V. ö.: Felszedni a bérletet.)

Bérletfolyam. Annak a kifejezése, hogy valamely szinielőadásra hirdetett bérletjegy érvényben (folyamatban) van. Ennek ellentéte a *bérletszünet*. (L. o.)

Bérletet nyitni. Szinészi szakkifejezés, annyi, mint bérelni, előre fizetni bérlet alapján a szinházi idényre.

Bérletszerzés. A bérletcsinálás kifejezése, mely egyike a legnehezebb szinházi működési köröknek a vidéken, ahol a nagyigényű közönség szeszélyeivel is számolni kell. (Lásd még: *Titkár* címszót.)

Bérletszünet. A bérlet felfüggesztése, ideiglenes érvénytelensége. Ellentéte: Bérletfolyam. (L. o.) Mondták így is: Bérszünet.

Berlinben 1847. okt. 18-án jártak első izben magyar szinészek, amidőn *Havi* Mihály és *Szabó* József híres expedíciója hirdette itt a magyar művészetet.

Berlioz (berlio) **Hector**, francia zeneszerző, sz. 1803-ban, *La Côte-St.-André*-ban, megh. 1869-ben, *Párizsban*. Atyja orvos volt s fiát akarata ellenére is orvosi pályára szánta. De B. Párizsban zenekonzervatóriumot látogatott és magát a zenei pályára képezte. 1846. febr. 15-én délben hangversenyt adott a Nemzeti Szinházban. 1855-ben ugyancsak a Nemzeti Szinházban bemutatta *Rákóczi-induló*-ját, önálló hangszerelésében. *Requiem*-jét bemutatta a M. Kir. Operaház 1888. márc. 19-én. *Faust elkárhozása* c. zenei legendáját előadták u. o. 1904. márc. 29-én. (Ford.: *Várady* Sándor.)

Bernal Gusztáv, baritonénekes, 1902. okt. 9-én mint vendég fellépett a M. Kir. Operaházban a »Rigoletto« címszerepében.

Bernardi, olasz alakító művész, 1898. máj. 18-án fellépett a Vígszinházban, három egyfelv. darabban, melyeket mind ő maga játszotta el.

Bernáth Gáspár (bernátfalvi), ügyvéd, humorista, író, sz. 1810. jún. 26. *Tiszafüreden*, megh. 1873. jan. 4. *Pesten*. Középiskoláit Debrecenben és Sárospatakon járta, a jogot Pesten hallgatta, de gyakorló ügyvéd sohasem volt. Színműve: »Ki a vivát?«, népsz. 3 felv. 1861. Pest. (Megírta *Lavotta* életét.)

Bernáth Margit, színésznő, sz. 1883. márc. 9-én, *Halason*. Színipályára lépett 1906-ban.

Bernauer Rudolf, bécsi író, magyar származású, atyja ugyanis Magyarországon született és ő is hazánkban járt iskolába. Nálunk színre került művei: »A kedves Augusztin«, operett 3 felv. Társszerző: *Wellisch*, ford.: *Mérei* Adolf. Bem. 1912. dec. 7. Népopera. »A mozikirály«, operett 3 felv. Társszerző: *Bredschneider* Willy, *Kollo* Walter, *Schanzer*. Ford.: *Harsányi* Zsolt. (*Szirmai* Albert zeneszámaival.) Bem. 1913. szept. 20. Király Színház. »A csokoládékatona«, operett 3 felv. Társszerző: *Jacobson*. Ford.: *Gábor* Andor. Bem. 1916. okt. 7. Népopera. (A Beöthy-rezsim megnyitója.) »Az erénycsősz«, operett 3 felv. Társszerző: *Jacobson* és *Nedbal* Oscar. Bem. 1921. ápr. 22. Budai Színkör.

Bernède (bernéd) **Arthur**, fr. vígjátékíró, sz. 1871. *Redon*-ban. Nálunk is színre került művei: »A Vesztaszüzek«, operett 3 felv. Társszerző: *Deprès*. Zen. szerz. *Le Rey* és *Clerice*. Ford.: *Mérei* Adolf. Bem. 1901. okt. 11. Magyar Színház. »Herbelin papa«, boh. 3 felv. Társszerző: *Riche* Daniel. Bem. 1903. szept. 15. Vígszínház.

Berner Felix, német gyermekszínházigazgató volt Pesten. 1773-ban a Dunaparton levő Rondellát színházzá alakította át.

Bernhardt Sarah, híres francia színésznő, igazi neve: Rosine; sz. 1844. okt. 22. *Párizsban*, megh. 1923. márc. 26. u. o. Anyja neve: Julie Bernhardt, divatárusnő, berlini német nő. 1859. nov. 29-én Provost szavalóiskolájába iratkozott. Mint a Comédie Française tagja, 1862. aug. 11-én mutatkozott be Iphigénia szerepében. Nálunk a Népszínházban 1881. nov. 13. lépett föl először a »Kaméliás hölgy«-ben, 14-én a »Phaedra«-ban, 15-én »Lecouvreur Adrienne«-ben, 16-án »Frou-Frou«-ban; az után 1888. nov. 15-én u. o., továbbá 1893. ápr. 5-én (elbúcsúzott 6-án a »Vasgyáros«-ban), ujra 1899. okt. 16-án vendégszerepelt a Magyar Színházban, a »Sasfiók« ban. 1904. nov. 12-én a Király Színházban, a »Toscá«-ban, 13-án a »Kaméliás hölgy«-ben, majd 14-én a »Sasfiók«-ban lépett fel, később (1908. nov. 2-án) újra ebben lépett itt fel. A patétikus tagozódású színpadi kifejezésmódnak volt szinte utólérhetetlen megtestesítője. Az a stílus, amelyet Sarah Bernhardt is képviselt, a maga egészében a XVIII. századbeli francia klasszikus drámában gyökerezett, annak szűk korlátozottságából, de viszont abszolute zárt stilizáltságából sarjadzott ki. Nála a szavalás nem üres szavalásnak látszott, hanem az élet fölfokozott és sokszorosan valószerűbb megtestesülésének.

Bernolák Nándor, főszolgabiró, Rimaszombatban. — Színműve: »Murány vári kisértet«, dráma 3 felv. Bem. 1863. szept. Rimaszombatban.

Bernstein Henry, francia színműíró, sz. 1876. *Párizsban*. A legnagyobb színpadi hatású modern francia drámaírók egyike, mesterien felépített darabjaiban idegrázó lelki szenvedéseken, kiélezett konfliktusokon viszi keresztül szereplőit, nagy izgalommal tölti el a nézőteret és *színpadot s innen van nagy sikere*. A háború után írt drámáiban bizonyos elmélyülést és nemesebb hatásokra való törekvést mutat. Nálunk is bemutatott drámái: »Baccarat«, szmű 3 felv., Ford.: *Góth* Sándor. Bem. 1906. jan. 31. Vígszínház. Felújították 1922. dec. 1-én. »A tolvaj«, dráma 3 felv., ford.: *Góth* Sándor. Bem. 1907. jan. 12. U. o. »Kerülő út«, szmű 3 felv., ford.: *Salgó* Ernő. Bem. 1907. nov. 2. Magyar Színház. »A karmok« (»La griffe«), szmű 4 felv., ford.: *Mikes* Lajos. Bem. 1907. nov. 27. Kolozsvár. »Izráel«, szmű 3 felv., ford.: *Cholnoky* Viktor. Bem. 1909. jan. 15. Vígszínház. »Utánam!«, szmű 3 felv., ford.: *Biró* Lajos. Bem. 1911. ápr. 8. U. o. »Az ostrom«, szmű 3 felv., ford.: *Biró* Lajos. Bem. 1912.

okt. 26. U. o. »A tükörfolyosó«, (»La galerie des glaces«), szmű 3 felv., ford.: *Laczkó* Géza. Bem. 1924. dec. 20. U. o.

Bernstein Max, osztrák színműíró. Nálunk is bemutatott műve: »Hertha's Hochzeit«, vj. 4 felv. Előadták a bécsi Volkstheater együttesében, a Vígszínházban, 1915. ápr. 26.

Berr Georges, fr. színműíró. Leginkább másokkal társulva írja darabjait. Nálunk is adott színdarabjai: »A nevezetes kastély«, vj. 3 felv. Ford.: *Heltai* Jenő. Bem. 1901. nov. 2. Vígszínház. »X. asszony«, boh. 3 felv. Társszerző: *Gavault* Paul. Bem. 1902. máj. 23. Vígszínház. »Lámpa az ablakban«, boh. 3 felv. Társszerző: *Gavault* Paul. Ford.: *Komor* Gyula. Bem. 1902. júl. 15. Fővárosi Nyári Színház. »A kis fészek«, boh. 3 felv. Társszerző: *Dehère* és *Guillemaud*. Ford.: *Molnár* Ferenc. Bem. 1903. jan. 15. Vígszínház. »Dupont«, boh. 3 felv. Társszerző: *Gavault* Paul. Ford.: *Góth* Sándor. Bem. 1903. jún. 1. U. o. »Flirt nagysám«, szmű 3 felv. Társszerző: *Gavault* Paul. Ford.: *Molnár* Ferenc. Bem. 1903. nov. 25. U .o. »Bébé hercegnő«, operett 3 felv. Társszerző: *Decourcelle*. Zen. szerz. *Varney* Louis. Ford.: *Mérei* Adolf. Bem. 1904. szept. 22. Magyar Színház. »A szatir«, boh. 3 felv. Társszerző: *Guillemaud*. Ford.: *Gábor* Andor. Bem. 1908. ápr. 25. Vígszínház. »A millió«, boh. 3 felv. Társszerző: *Guillemaud*. Ford.: *Molnár* Ferenc. Bem. 1911. márc. 25. U. o. »A telefon«, boh. 3 felv. Társszerző: *Gavault* Paul. Ford.: *Adorján* Andor. Bem. 1913. ápr. 12. U. o. »A szombatesti hölgy«, vj. 4 felv. Társszerző: *Verneuil*. Ford.: *Stella* Adorján. Bem. 1927. okt. 3. Belvárosi Színház. »Én és a húgom«, vj. 3 felv. Társszerző: *Verneuil*. Ford.: *Hajó* Sándor. Bem. 1929. jan. 5. U. o.

Berr Gusztáv, bécsi író, sz. 1888-ban, *Hódmezővásárhelyen*. Atyja: B. József, zeneszerző. Hamburgban több egyfelvonásos operettjét adták. Bécsben az Apollo Theater-ben színre került. »Der Minenkönig« c. operettje. Egyéb operettjei: »Das einzige Mittel«, »Der König heiratet«, »Millionengretl« c. operettjét előadták Bécsben, 1915. dec. közepén, a Raimundtheaterben.

Bertalan C. J., színműíró. Munkája: »Der Gesandte«, Lustspiel in 4 Aufzügen. Sopron, 1859.

Bertalanfi Gyula, színész, sz. 1858. febr. 1-én, *Diszelen*, (Zalam.). Színipályára lépett 1883. márc. 24-én, Tóth Bélánál.

Berté Henrik, zeneszerző, sz. 1858-ban, *Galgócon*, megh. 1924. aug. 23. *Bécsben*. Az Orsz. Zeneakadémiát végezte, tanult Párizsban, Delibes-nél is. A bécsi Operában az »Aranyos mesevilág« c. műve sokáig volt műsoron. Egyéb darabjai: »Hópehely«, vígopera 1 felv. Bem. 1899. márc. 4. M. Kir. Operaház. Szövegét írta: *Willner* M. Ford.: *Radó* Aladár. »Velencei karnevál«, ballet 1 felv. 1903. okt. 16. U. o. (Münchenben előbb adták: 1901. jan. 30.) »A szép gárdista«, operett 3 felv. Szövegét írta: *Landesberg* Sándor és *Willner* Miksa. Bem. 1909. máj. 22. — Budai Színkör. — Három a kislány, énekesjáték 3 felv. Szövegét írta: *Willner* és *Reichert*. Ford.: *Harsányi* Zsolt. Zenéjét *Schubert* Ferenc műveiből alkalmazta színre. Bem. 1916. ápr. 24. Vígszínház. 100-adszor 1916. szept. 19. »Tavasz és szerelem«, operett 3 felv. Társszerző: *Hardt* és *Weleminsky*. Ford.: *Heltai* Jenő. Bem. 1917. szept. 15. Városi Színház. (*Kerényi* Gabi első fellépte.)

Bertelli Steinher Berta, operaénekesnő, 1880. jún. 15-én vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, a »Troubadour« c. opera Leonorá-jában. »Kistermetű, de igen kifejező arcú ifjú hölgy, rendkívül szenvedélyes vérmérsékkettel, kiváló zenei képzettséggel. Hangja nem nagy terjedelmű, de annál erősebb, csengő, a közép- és felső fekvésekben intenzíven képzett«, — írja róla a *Pesti Hírlap*, 1880. jún. 16-án.

Bertényi Berta, színésznő, sz. 1840. Már 1851—53-ig Kolozsvárott működött, 1857. júl. havában Kassán, Pázmán Mihálynál, azután Nyitrán, Kétszery Józsefnél, 1859-ben újra Kassára megy. Egykorú tudósítás szerint: »Legnagyobb ér-

deme természetes, álpátosztól mont s tanulmányozással párosult játéka, mely az itteni közönség kedvencévé tette«, — írja róla a *Hölgyfutár*. 1860. jún. 15-én fellépett a Nemzeti Színházban a »Tiszaháti libácska« c. vígjátékban és az »Egy nő, akinek elvei vannak« c. darabban. Ekkor így emlékezik meg a *Vasárnapi Ujság* (26. szám): »A vendégszínésznő sok könnyűséggel s természetességgel adta a címszerepet s bennünk azon véleményt erősíté meg, hogy a vidéki színpadoknak méltán kedvenc színésznője. Szép nyomaira akadtunk a művészi törekvésnek.« Megh. 1862. jún. havában, Miskolcon.

Bertha István, zeneszerző, színházi karmester, sz. 1884. márc. 20-án, *Varsányban* (Nógrádm.). Középiskolát végzett Nagyszombatban, Losoncon és Rimaszombatban s a gimnáziumi érettségi után 8 félévet hallgatott a budapesti tudományegyetemen filozófiából, matematikából és fizikából. Közben édesatyjától nyert elméleti kiképzés alapján komoly zenei tanulmányokat folytatott Bellovics Imrénél, Aggházy Károlynál és Koessler Jánosnál. Tanulmányai befejeztével két évig mint zongoratanár működött a »Zenekedvelők Egyleté«-ben, Bellovics igazgatása alatt, majd az ő ajánlására egy évet Lugoson töltött, mint az ottani dal- és zeneegyesület karnagya. Ezen egylet akkori elnökének, Issekutz Aurél alispánnak (jelenleg belügyi államtitkár) páratlan lelkessége és nagyszerű hozzáértése mellett talán az egész ország első férfikarával dicsekedhetett. Innen Budapestre került s két évig az ujonnan épített Városligeti Színháznál működött mint karmester. További állomásai: Magyar Színház, Király Színház, Népopera, ismét Király Színház, majd 6 évig külföldön tartózkodott. Öt éven át a zürichi Stadttheater-nál működik, majd hazatérve, előbb a Király Színház, majd a Belvárosi Színház karnagya volt. Sok magyar népdalt, kabarédalt és műdalt komponált és drámai művekhez kisérőzenét írt. (Többek közt *Maeterlinck:* »Kék madár«-jához is). Betanította és dirigálta a Magyar Színház híres »Peer Gynt« előadását. Sok nagy sikert aratott operett hangszerelését végezte. 1929. márc. havában a »Diákszerelem« (Good news) című amerikai operettet hangszerelte a Király Színház számára. Munkája: »Chopin«, operett 3 felv. Szövegét írta: *Faragó* Jenő. Bem. 1926. dec. 4. Király Színház. (Kéziratban egy magyar daljátéka).

Bertha Sándor, (felső-eőri), zeneszerző, sz. 1843. aug. 19. *Pesten*, megh. 1912. nov. 24. *Párizsban*. Pesten járta iskoláit a kegyesrendi gimnáziumban. 1862-től külföldön élt. 1893. szept. havában a vaskoronarenddel tüntették ki. Munkája: »Mathias Corvin«, vígopera 1 felv. Előadták a párizsi Opera Comique-ban, 1883. jún. 18-án. 1884. jún. 5-én magyarul is szinre került a Nemzeti Színházban, ahol a címszerepet, amely drámai próza, Egressy Ákos játszotta.

Berthens (Török) **Róza**, magyar származású német színésznő, sz. 1860-ban, *Konstantinápolyban*. Atyja 1849-iki emigráns. Sonnenthal növendéke volt. Párizsban Sardou »La Marquise« c. darabjában — melyhez a szerző maga hívta meg — száznál többször játszott. 1890-ben a berlini Residenztheater tagja volt.

Bertini Tóbiás, olasz tenorista, 1890. ápr. 10-én vendégszerepelt az Operaházban, az »Álarcosbál« Richárd grófjában.

Bertl Julius, német író. Szműve: »Calais—Dover«, vígj. 3 felv. Ford.: *Hajó* Sándor. Bem. 1926. okt. 1. Belvárosi Színház.

Bertolozzi Carlo, olasz drámaíró. Színműve: »Lulu«, szmű 3 felv. Ford.: *Halász* Zoltán. Bem. 1904. jan. 19. Vígszínház.

Berton Pierre, fr. színműíró. Színműve: »Yvette«, szmű 3 felv. Bem. 1902. jún. 11-én, a Nemzeti Színházban.

Berts Mimi, mezzoszoprán-énekesnő, 1894. febr. 15-én a M. Kir. Operaházhoz szerződött. Jelentősebb szerepei: Recha (Zsidónő), Pásztorfiú (Tannhäuser), Astaroth (Sába királynője), Elvira (Don Juan), Welgunde (A Rajna kincse) stb. 1904. ápr. havában a müncheni Operaházhoz szerződtették.

Berzay Tyroler Albert, színész, sz. 1857-ben, *Berzán,* (Aradm.), megh. 1884. jan. havában, *Neuyorkban.* Színipályára lépett 1877-ben, a Népszínháznál.

Berzeviczy Albert, művészettörténeti író, v. miniszter, a M. Tud. Akadémia elnöke, sz. 1852-ben, *Berzeviczén.* Sokat foglalkozik történelemmel és művészettel, színészeti vonatkozású munkája: »A természetfölötti elem Shakespeare színműveiben«.

Berzeviczy Etel, színésznő, sz. 1882. dec. 4-én, *Budapesten.* Színipályára lépett 1896-ban, Komjáthy Jánosnál.

Berzeviczy Gergely, nemzetgazdasági író, sz. 1763. jún. 15-én, *Nagylommicon,* megh. 1822. febr. 23. *Kakaslommicon.* 1783-ban ügyvédi oklevelet nyert, de 1784-ben felhagyott az ügyvédi gyakorlattal és kizárólag a tudományoknak élt. Ez évben külföldön tanulmányúton volt. 1794. júl. havában »a magyar Jádzó szinnek megörökítésére szolgáló tőkepénzek kipótolására« 1000 Rhfrtot ajánlott fel.

Berzeviczy Ottó, színész és honvéd. Előbb sárosmegyei esküdt volt, nagyműveltségű férfi s kiképeztetését Bécsben nyerte. Utóbb beállott magyar színésznek. Tehetséges színész volt, Pesten is föllépett néhányszor. 1848-ban honvéd volt. Megh. súlyos sebbel, 1848. aug. 17-én, *Kolozsvárott,* 36 éves korában. — Vele egy sírban nyugszik *Gusztinyi* Júlia, színésznő. (L. o.)

Berzeviczy Ottóné Zakár Eliz, színésznő, kedvelt primadonna, 1833. márc. 15-én lépett a színipályára. 1848-ban Kolozsvárott működött. Molnár György így jellemzi: »Valóságos tipusa volt a magyar vándorszínészet szeretetreméltó geniális primadonnáinak, kik úgyszólván egész társulatot kitettek egymagukban.« *(Világostól-Világosig.)* Megh. 1881. márc. 26-án, végelgyengülésben, *Szabadkán.* A temetését a színtársulat rendezte.

Berzeviczy Vince, (berzeviczi és daróczi báró), a nemzeti színészet lelkes mecénása, a M. Tud. Akadémia tagja, sz. 1781. márc. 16-án, *Darócon,* Sárosmegyében, megh. 1834. ápr. 15-én, szélhűdésben, *Kassán.* Iskoláit Kassán végezte; 1795-ben Olaszországba ment, ahol a színészetet megkedvelte. 1809-ben Németországban színészkedett, miután atyjával összezördült és az emiatt megvonta tőle segélyét. 1829-ben hazatért és rá nemsokára Kassán 1832—33-ban átvette a színház igazgatását. E nehéz pályán pénzáldozattal, tanítással mozdította elő a magyar színészet ügyét; indítványára a megye eszközlésével a Magyar Tud. Akadémia jutalmakat tűzött ki a hazai drámairodalom fölvirágoztatására. A M. Tud. Akadémia 1832. márc. 10-én levelező tagjai sorába választotta. A Csáky Tivadar gróf által Kassán, 1833-ban kiadott Játékszíni Tudósítások-ban jelentek meg színházi bírálatai. Ugyszintén a külföld lapjaiba is írt magyar vonatkozású színházi tudósításokat.

Berzsenyi Julia, † színésznő, sz. 1850-ben, *Niklán,* Somogymegyében, a nagy Berzsenyi-családból. 1866. okt. havában lépett a színipályára, Bényei Istvánnál, Pécsett, később a budai Népszínháznál találjuk. Mint énekesnő Szegeden kezdi meg szereplését, Aradi Gerőnél, hol a »Pajkos diákok«-ban nagy sikere volt. Onnan Debrecenbe került. 1880-ban ujra Budán volt Károlyi Lajosnál. Kassán négy éven át kómika-szerepben működik, 1891. tavaszán Krecsányi Ignác tagja. 1905. márc. 30-án nyugalomba ment Temesvárt. »Boccaccio« Petronella szerepében búcsúzott el a színpadtól.

Berzsenyi Károly, (egyházasmiklai), színész, író, a nagy Berzsenyi Dániel leszármazottja, sz. 1819-ben, megh. *Pesten,* 1877. máj. 18-án. Atyja katonatiszt volt. Színipályára lépett 1839-ben. Kedélyesszerepeket játszott és mint rendező is jó hírnevet szerzett a vidéki színpadokon, ahol 38 évig működött. 1857. okt. 9-én fellépett a Nemzeti Színházban, »A bácsi« c. vj-ban, majd a »Cigány«-ban és a »Marianne«-ban. Koporsója felett Eőry Pordán Gusztáv mondott búcsúbeszédet. 1878. nov. 2-án Kovács István áldozatkészségéből felavatták a sírkövét. Számos színdarabját ismerjük. Ilyenek: »Könnyelmű leány«, »Két huszár egy baka«, »Egy a

mi népünkből«, »Decsanszki, szerb király halála«, »A borbély«, »A házi kém«, »Egy zsidó család«, »Dr. Faust házisipkája«. (Utolsó műve). Neje: Szakonyi Adél, színésznő, Szakonyi Lajos, pápai alispán leánya, sz. 1840-ben, megh. Pápán, 1893. november havában. 1858. október 21-én lépett a színpályára Hegedűs Lajosnál. Leánya: Vágó Istvánné, Berzsenyi Margit, drámai színésznő, sz. 1863-ban. 1880-ban lépett színpadra Balogh Györgynél. Hosszabb ideig működött Komjáthy János kassai társulatánál. Onnan a Budai Színkörhöz szerződött, rövid ideig a Vígszínház tagja is volt. 1924. szept. havától a Renaissance Színház tagja. 1927-ben a Belvárosi Színház szerződtette.

Besse Miklós, színész, sz. 1905. jan. 19-én, *Debrecenben*. Színipályára lépett 1928. szept. 1-én.

Bessenyei György, (nagy-besenyői), költő, m. kir. testőr, a báró Orczy Lőrinc, Barcsay Ábrahám, Báróczy Sándor és Ányos Pál társaságában a »francia iskola« megalapítója és vezére, sz. 1742-ben, *Bercelen*, megh. 1811. jan. 28-án, *Berettyókovácson*. Nyolcéves korában a sárospataki kollégiumban tanult, majd atyja oldala mellett a latin nyelvet sajátítja el. 1765-ben Bécsbe ment a m. kir. testőrséghez. Itt kezdett tanulni és évekig tartó szorgalommal foglalkozott a tudományokkal és megtanulta a német és francia nyelvet is; 1768. év végén és 1769. elején Olaszországba utazott. Betegsége miatt mint gárdahadnagy vált meg a testőrségtől, de továbbra is Bécsben maradt és az irodalomnak élt, a magyarországi négy ref. superintendentiának ügynöke lett 2000 frt fizetéssel. 1779. aug. 15-én a református vallásról a kath. hitre tért át és az udvari könyvtárnál tiszteletbeli másodőri hivatalt kapott, majd József császár megvonván tőle a kegyelemdíjat, 1782-ben szüleihez költözött Bercelre, onnan Berettyókovácsra és ott hunyt el. Színművei: »Ágis tragédiája«, színmű 5 felv-ban, Bécs, 1772, »Agiáris keserve«, (az előbbinek folytatása), színikép, »Hunyady László«, trag. 3 játékban, (versben), Bécs, 1772; »A philosophus«, (L. o.) vj. 5 felv., Destouches nyomán, színre került 1792-ben. Nyomtatásban megjelent 1777-ben; (A kolozsvári színtársulat a Magyar Színházban bemutatta 1912. máj. 3-án); »A hármas vitézek« (Voltaire: »Le triumvirat«-ja után, ford. 1779-ben), »Attila és Buda tragédiája«, trag. Pozsony, 1787. »Laisz vagy az erkölcsi makacs«, verses vj. 5 felv., 1799. (L. o.) Emlékszobrát 1899. máj. 9-én leplezték le ünnepélyesen, Nyíregyházán. Az emlékmű Kallós Ede alkotása.

Bessenyei Lajos, színész, sz. 1860-ban, *Érmihályfalván*. Színipályára lépett 1877-ben, Temesváry Lajosnál.

Bessenyei Mari, színésznő, sz. 1866-ban *Nagypacalon*, Szilágy m. Színipályára lépett 1883. okt. 1-én, Kolozsváron.

Bessenyei Miklós, színész sz. 1863-ban, *Nagypacalon*. Színipályára lépett 1879. okt. 10-én, Kolozsvárott.

Beszéd. (A színész beszéde). A színpadi beszédre vonatkozólag van egy elv, amely a legigazibb színészi paradoxok közül való. A színésznek annyira be kell tanulnia szerepszövegét, hogy a színpadon azt az illuziót keltse, mintha sohasem tanulta volna, hanem a szavak abban a pillanatban törnének föl a lelkéből s az ő legsajátabb szavai volnának. Ezt a közvetlenséget (e magyar szó kitünően fejezi ki, hogy a színész és szöveg között nincs semmi válaszfal, tehát semmi betanultság, semmi mesterkéltség), némely színész nagyon olcsó módon éri el. Tudniillik csakugyan nem tanulja meg szerepét. Ilyenkor a rögtönzéshez fordul, vagy ahogy színpadi nyelven szokták mondani: stilizál s esetleg önkénytelenül közvetlenül is hat, de viszont akárhányszor megesik, hogy a rögtönzés kisül s kizökkenti a nézőt az illusióból, mert nem az alakot látjuk többé, hanem a színészt, aki ügyesen tudott magán segíteni. A színészek azt a momentumot, hogy a betanult szerepet valóban el is sajátították, tehát, hogy a költő szavai átmentek a vérükbe, azzal fejezik ki, hogy: megérett a szerep.

Vannak természetesen színészek, akik a szerepérés küszöbén túl sem beszélnek a színpadon, hanem előadnak, magyaráznak, vagy szónokolnak. Az a színész, aki előad,

Beregi Oszkár

Berényi Gyula

Bérczy Ernő

Berg Ottó

Berky Lili

Bertha István

Berlányi Vanda

Berzsenyi Júlia

Blaha Lujza

(Eredetije az Ernst-muzeumban.)

Blaháné szülőháza Rimaszombatban

Blaháné és Ujházi Abbáziában 1910-ben

magyaráz, vagy szónokol, kívül helyezi magát a szerepen, megkülönbözteti magát tőle, idegenné válik hozzá. Az »előadó« összecseréli a színpadot a pódiummal, a »magyarázó« színész a kathedrával, a »szónokló« színész a szószékkel.

A természetes színpadi beszéd a hangmodulációk végtelen gazdagságában áll, amely viszont nem egyéb, mint a szó összes lélektani előzményeinek és vonatkozásainak hangbeli kifejezése; szóval nemcsak az, ami a szavak fölszínén fénylik, hanem ami a sorok között dereng.

A hangmoduláció körül nagy bajok vannak a színpadon, mert a színészek egy igen nagy része fonákul műveli ki a hangját, éppen úgy, mint az énekeseknek is javarésze. Az a céljuk ugyanis, hogy tömörebb, zengőbb hangot hallassanak, mint aminővel a természet megáldotta őket s fölvesznek egy hangot, mely nem az ő természetes középhangjaiknak egy felső vagy alsó modulációja, hanem egy úgynevezett gégehang, amely mint már a neve is mutatja, nem a mellből jön, tehát erőltetett, csinált, mesterkélt és modulációkra éppenséggel nem alkalmas. A hang modulálásának lehetősége ugyanis a hang három fekvésének természetes váltakozásában rejlik. Már most vannak színészek, akik alaphangjukat, mely mindenkinél a hang középfekvése, áthelyezik a mélybe vagy a magasba. Tehát állandóan vagy egy mély, tompa, pincehangon beszélnek, vagy pedig egy erőltetett magas, vagyis fejhangon, mely lassankint a szokás révén »természetes« (!) hangjukká válik, de természetesen nagyon messzire esik a természetességtől. Világos, hogy az ilyen erőltetett, mély vagy magas hang már csak azért is alkalmatlan a modulációkra, mert csak egyoldalúan — a mély hang csakis fölfelé, a magas hang csakis lefelé — modulálható, de nem lévén a színész természetes hangja, alapjában véve mindig kemény és merev maradt, a finomabb rezdülések egyáltalában nem érintik.

Vannak színészek, akik anélkül, hogy idegen hangot vennének föl, a szavakban előforduló magánhangzókat az énekesek módjára megnyújtják, miáltal a beszéd a maga természetes ritmusa és zenéje helyett éneklő ritmust kap s természetellenessé válik. Hozzájárul az is, hogy — legkivált a verses darabokban — nagyon sok színész öntudatlanul is, részben a vers kötöttsége miatt, egy folyton visszatérő ritmus egyhangúságába ölti a legváltozatosabb ritmusú szöveget. Ez az éneklő modor úgyszólván évszázadok óta kiirthatatlan az európai színpadokról s Talma felfogása szerint maradványa és emléke annak a kornak, amikor még a tragédiát részben igazán énekelték.

Andrieux szerint a dikciót, illetőleg a színészeket három osztályba lehet sorolni. Vannak éneklő, kiabáló és beszélő színészek. Énekelni a legkönnyebb s a színészcsemeték rendszerint ezzel kezdik a színészetet. A verssort állandóan megfelezik, a sormetszetet kiemelik, a hangot hol fölemelik, hol meg leejtik s olyan egyhangú kántálást visznek véghez, amely elviselhetetlen. Megesik ez olyan kész színészekkel is, akik nem érnek rá szerepüket jól betanulni, ezek is a ritmusra, meg a rímre támaszkodnak s így akarnak segíteni az — emlékezőtehetségüknek. Ebbe a hibába esnek az olyan színészek is, akiket szerencsés külsővel és szép hanggal áldott meg a természet, minélfogva azzal álltatják magukat, hogy a természeti adományok magukban is elégségesek s hogy alakjukat és hangjukat bámultassák, ok nélkül hadonásznak és értelmetlenül ordítoznak.

Az éneklő színész valamennyi között a legrosszabb fajta, mert ez a hiba rendszerint arra vall, hogy az illetőnek nincs esze és nincs szíve. Ha egy fiatal színész két-három esztendei színpadi gyakorlat után is énekel, bátran ki lehet róla mondani, hogy nincs jövője, legfeljebb a középszerűségig viheti.

Többet várhat az ember attól a színésztől, aki csak kiabál; mert meglehet, hogy ez a mértéktelenség szellemi és testi kvalitásainak túltengéséből magyarázható. Az erős indulatok túlerős kitörésekben jelentkeznek. Az is kétségtelen, hogy a szüntelen és ok nélkül való kiabálás ostobaságra vall, vagy legalább is gyönge ítélőképességre. Az okos ember tudja, hogy minden, ami túlzott, gyengíti a hatást s aki túllő a célon, csakúgy elhibázta, mint aki innen marad rajta.

Szerencsétlenségükre azonban a kiabáló színészeket a közönség nagyrésze gyakran megtapsolja. A színészt azután megtéveszti

a hatás s a sikeren felbuzdúlva, még jobban kiabál. Mindamellett akadnak, akik utóvégre is betelnek az efajta sikerekkel, mert rájönnek, hogy a hatásnak sokkal szebb és biztosabb módja: a mértéktartás.

Quintilianus beszéli: Valaki egyszer fölolvasott Julius Caesárnak, fölöttébb pathetikus hangon: Olvasni akarsz? — mondotta Caesar. De hiszen énekelsz. Énekelni akarsz? De hiszen rosszul énekelsz. Cicero szerint a phrygiai szónokok üres, üvöltő hangon ázsiai módra énekeltek, sőt mi több, Demosthenes és Aeschines kölcsönösen szemére vetették egymásnak, hogy nagyon nyújtják a hangjukat, ami annyit jelent, hogy énekeltek egy kissé, ha nem is éppen úgy, mint a phrygiaiak. Egyébként maga Cicero is azt ajánlja a szónoknak, hogy nyújtsa a hangját, ha megható akar lenni, bár ugyanabban a fejezetben nagyon helyesen jegyzi meg, hogy a hang modulációi megfelelnek a lélek megannyi rezdülésének s ehhez képest a tökéletes szónok mindig azt a hangot fogja megütni, amely megfelel a lelkiállapotnak. Tehát a meghatottságnak is megvannak a maga hangjai, amelyeket el kell találni s az csak a rossz szónokok és rossz színészek fogása, ha a hang panaszos elnyújtásával akarják megtéveszteni a hallgatót.

Éneklő és kiabáló színészek rendszerint azzal védekeznek, hogy a hang emelését vagy nyújtását megkívánja az érthetőség. Nálunk is unosúntig ismétlik azt a tetszetős szólamot, hogy a harmadik emeleti néző is megfizette a maga jegyét, jussa van tehát ahhoz, hogy hallja is a színészt. Kétségtelen, hogy minden szóbeli előadásnak alkalmazkodnia kell a terem méreteihez és a színjátszás sem hagyhatja figyelmen kívül a nézőtér akusztikáját, ámde minden kiírthatatlansága mellett is téves az a nézet, mely szerint a beszéd érthetősége a hangosságon múlik. Annyi bizonyos, hogy a színpadon egy tágas nézőtér előtt a színész nem beszélhet úgy, mintha odahaza, lépésnyi távolságban társalog a vendégével. Ámde ebből nem az következik, hogy a színész a színpadon lemondhat a finom intonálásokról, a lehelletszerű pianissimókról, a gyöngéd és halk érzelmek skálájáról. Képzeljünk el egy zongoravirtuózt, akinek a birodalma csak a mezzofortenál kezdődik, egy festőt, akinek nem szabad halvány és gyöngéd szineket használnia: mivé lenne a művészetük? *(Hevesi Sándor dr.)*

Beszédművészeti Színészképző. Budapesten megnyílt 1921. szept. havában. Igazgató: Somogyi Béla. Rövid működés után megszünt.

Besztercebányai színészet. Besztercebányán 1826. nyarán Balogh István társulata járt — valószínűleg első ízben. — Színre került: »Mátyás király«, »Tündérkirály«, »Mókus«, »Angyal Bandi«, »Falusi borbély«, »Aranyidő«, »Csörgő sipka«, »Báthory Mária« c. színdarab. Balogh azt írja az itteni időtöltésről, hogy igen jól ment 3 hétig és 40, 50, 60, 80 forint volt a bevétele. 1858. nyarán Kétszery József társulata jött a városba, 20 taggal. A *Napkelet* dicséri a társulatot: »Képzett, jeles, rendtartó szervezetét, szerény magaviseletét s mi ritka, a szerepek jól betanult előadását.« (1858. 31. szám, borítékoldalon). A színház leégett 1908. nov. 8-án. Ez időben Mezei Kálmán volt az igazgató.

Besztercebányai Szinpártoló Egylet, megalakult 1879. dec. 7-én. Elnök Ráner Sándor polgármester. Feloszlott: 1886. okt. havában. A színügyi bizottság 1880. máj. 2-án alakult meg.

Betanult darab — kifejezés a szintársulat azon darabjára értendő, amelyet mindenki tud, tehát állandóan műsoron van és így adandó alkalommal minden különösebb előkészület nélkül is ki lehet tűzni előadásra. (V. ö.: Rudas-darab).

Betanult karénekes. Így nevezik azt a kardalost, aki nagy repertoárral rendelkezik, azaz ismeri azon énekesdarabokat, amelyeket szerződtetése idején a vidéki igazgatók műsoron tartanak.

Betegh Bäby, szubrett, sz. 1902. ápr. 14-én, *Székelyudvarhelyen.* 1920. szept. 1-től a Városi Színház tagja.

Betegh László, a kolozsvári színház pénztárosa, sz. 1876. okt. 3., megh. 1926. okt. 5. *Kolozsvárott.* Gyászjelentésén a következő sorok állottak: »Rajongója volt

a színháznak. Imádatos tisztelettel gyűjtött és őrizett meg minden színházi emléket. Mint a főpénztár kezelője, húsz év óta puritán becsületességével, éjet-napját rááldozó gonddal irányította a kolozsvári színház gazdasági életének sokszor el-elakadt vérkeringését. A legnehezebb napokban sem apadt el a hite. A rideg számokat a szívén szűrte át. Soha el nem halványuló példája marad a lelkiismeretességnek, a mindenkit testvérként szerető jóságnak, a pihenést nem kívánó szorgalomnak.«

Betegség. Már a legrégibb időkben törvényt hoztak arra, hogy ha a színész megbetegszik, azt tartozik azonnal bejelenteni a színigazgatónak. A pesti és budai Magyar Játszó Társaság 1793-ban kiadott törvényeinek VIII. pontjában ez áll: »Ha valaki Betegsége miatt kötelességének eleget nem tehet, ezt az Orvos bizonyságlevele mellett tartozik az Igazgatóságnak írásban jelenteni, valamint meggyógyulását is, külömben más himezés hámazás bé nem vétetődik, a ki tsak holmi haszontalansággal mentené magát, holnapi füzetésének negyed részét veszti.« Az Orsz. Színészegyesület törvényének 61. §-a szerint aki megbetegszik, ezt az igazgatónak rögtön bejelenteni tartozik, ellenkező esetben 10%-os büntetésben marasztalják el. A betegséget hat óra alatt orvosi bizonyitvánnyal kell igazolni, melyben a betegség előreláthető időtartama feltüntetendő.

Betegség-jelzés a színlapon érdekes értesítése volt hajdanában a színigazgatóknak úgy Pesten, a Nemzeti Színháznál, mint a vidéken mindenütt. A beteg kedvenc színész neve ott volt a színlap alján, mintegy tudtul adva, hogy a színpadtól való távolmaradásának oka a közbejött betegség. A Nemzeti Színház színlapjairól ez a bejelentés egy időben eltünt, majd 1883. dec. 4-én ismét meghonosították ezt a szokást. A »Szabadkai Hirlap« 1886. nov. 28-án ezen szokás eltörléséről ír. Ujabb idők óta a B. végleg letünt a színlapokról.

»**Betenni**« — színészi szakkifejezés, amit akkor mondanak, ha a rendező valamely színészre (legtöbb esetben) kisebb szerepet osztott, tehát behelyezte (betette) a darab keretébe. Ugy is mondják, hogy az illető be van osztva.

Betét a. m. pótlás; betoldás, tulajdonképpeni célja operetteknél az eredeti énekrész helyett, amely kevéssé nyujt reményt sikerre, ujat, mást, hatásosat betoldani. Előfordul azonban népszínműveknél is a betét, sőt vidéki társulatoknál a drámákba is tesznek betétet, alkalmas részlettel — a hatás fokozása érdekében. A régi színészvilágban Déryné sűrűn használt betéteket, leginkább gitárkisérettel.

Bethge Ernő Henrik, német író magyar tárgyú operája: »A pusztai csalogány«, zen. szerz.: *Mattausch Racocy* Albert. Bem. Würzburgban, 1917. dec. havában. (A darab megbukott.)

Bethlen Domokos gr., sz. 1810. március hó 15-én, megh. 1866. március hó 10-én. 1832. aug. 20-tól gr. Wass Imrével bérbe vette a kolozsvári színházat.

Bethlen Elek gr., cs. kir. kamarás, sz. 1777. márc. 20-án, *Iregen*, (Tolnam.), megh. 1841. febr. 11-én, Pesten. 1793-ban lelkes támogatója volt a kolozsvári színészetnek, Fejér János színigazgatása idején. Színművei: »Halálfő«, vj. 2 felv., (fordítás), Kolozsvár, 1793. »Eulalia és Meinau«, Ziegler Fr. V. 5 felv. szomj. Bem. 1811. júl. 18-án, Pesten.

Bethlen Farkas gr., 1794-ben az erdélyi országgyűlésen a magyar színház biztosává nevezték ki. 1795-ben a »theatrális directio« tagjává választották.

Bethlen Ferenc gr., sz. 1801-ben, megh. 1875. szept. 3-án, Bethlenben. Színműve: »Borgia Lucretia«, szomorújáték, írta: Victor Hugo. Bem. 1835. szept. 19-én, Pesten. 1837-ig többször adták elő. »Én«, vj. 1 felv. Bem. 1841. jún. 16-án, a Nemzeti Színházban.

Bethlen Gábor, erdélyi fejedelem mint maga is zeneértő, nemcsak alapítványokat tett, pl. a gyulafehérvári énekkar gyermekeinek és kántorainak fizetésére, hanem udvarában idegen színészeket is tartott.

Bethlen Imre gr., cs. kir. kamarás, Küküllőmegye főispánja. Élt Bethlen-

Szent-Miklóson, megh. 1834. Színműve: »A posta-tzúg« vagy: »a nemes uralkodó indulatok«, vj. 2 felv., Ayrenhof után szabadon ford. Marosvásárhely, 1793. »A szép Abellina avagy a bölts öreg«. Egy érzékeny játék 5 felv. Előadták Marosvásárhelyen, 1804. szept. 14-én.

Bethlen Imre gr., Gergely fivérével 1793-ban a kolozsvári színészet mecénása. Imrét 1843. jan. 3-án megválasztották a kolozsvári színház választmányi tagjává.

Bethlen János, bethleni gróf, ellenzéki vezér, színházi intendáns, sz. 1811. okt. 18-án, *Kolozsvárott*, megh. 1879. szept. 2-án, u. o. Sokat fáradozott a kolozsvári Nemzeti Színház állandósításán. 1855-ben harmadmagával a színház felügyeletét elvállalta és alapos tervezetet szerkesztett a színészet felvirágoztatása érdekében.

Bethlen József gr., 1854-ben a Nemzeti Színház nyugdíjintézete részére 200 frtot adományozott.

Bethlen Margit grófné, Bethlen István gróf miniszterelnök neje, irónő, szül. 1882-ben. A Bethlen-család bethleni ágából származik. Az erdélyi arisztokrácia körében nevelkedett és fiatalon férjhez ment Bethlen István grófhoz. Finom műveltségével, lebilincselő egyéniségével, kiemelkedő szerepet játszott úgy az erdélyi, mint a budapesti előkelő társadalmi életben. Az irodalommal már fiatalon, a világháború előtti években kezdett foglalkozni s rövid elbeszéléseivel, mély érzéstől áthatott szimbólikus meséivel, melyek előkelő lapokban jelentek meg, azonnal magára vonta az írói körök figyelmét. »Egy élet« c. regénye a női lélek lírai melegséggel áthatott, finom jellemrajzával és nemes művészi előadásával keltett feltűnést s szerzőjét, mint a legkitünőbb magyar írónők egyikét kezdték ünnepelni. Mikor férje miniszterelnök lett, egyidőre elvonták az irodalomtól az előkelő helyzetével járó reprezentativ feladatok. Elkísérte férjét olaszországi útjára, melynek jelentős külpolitikai eredményei lettek s ez útja közben Bethlen Margit ismeretségbe jutott az olasz közélet és irodalom kiválóságaival. Irói tehetsége Olaszországban is nagy figyelmet keltett, elbeszéléseit sűrűn kezdték közölni előkelő olasz lapok és folyóiratok s az egyik elsőrendű kiadó cég kötetben is kiadta egy részüket. Ujabb időkben Bethlen Margit grófnő az eddiginél dúsabb termékenységgel folytatja írói munkásságát, elbeszélései, melyek a Budapesti Hírlapban és folyóiratokban, hetilapokban jelennek meg, kedves olvasmányai a közönségnek. Nagy érdeklődést keltett 1928. őszén az a hír, hogy a kitűnő írónő három felvonásos színdarabot írt »A szürke ruha« címmel. A Vígszínház sietett lekötni a darabot s az olasz színházak is érdeklődtek iránta. Első előadása Milanoban volt (1929. március hó 14-én) és ez alkalommal az olasz közönség melegen ünnepelte a kitünő magyar írónőt. A Vígszínházban 1929. évi április hó 12-én került előadásra a darab, Gombaszögi Frida, Somlay Artur és Törzs Jenő játszották a főszerepeit s a sajtó és közönség egyformán elismeréssel méltatta finomságát, lélekbeli szépségekben való gazdagságát és élénk színpadi hatását.

(Schöpflin Aladár)

Bethlen (Bolnai) **Miklós** gr. cs. kir. kamarás, regényíró, sz. 1831. aug. 18-án, megh. 1899. máj. 22-én. Az 1848—49-iki szabadságharc alatt honvédszázados volt. 1855. dec. havában fellépett a Nemzeti Színházban (mint Egressy tanítványa) Julius Caesar-ban, mint Antonius és utána mint Hamlet. Első felléptéről így emlékezik meg a »Vasárnapi Ujság«: »Tehetségeinek legvilágosabb jele, hogy érzi és érti szerepeit s ez érzést és értelmet tökéletesen kifejezi arcán és hangjában«. 1856—57-ig Párizsban lakott és az ottani konzervatóriumban megtanulta a szavalást. 1856. nov. 15-én Hamburgban vendégszerepelt »Hamlet«-ben, 1858. júl. havában ismét fellépett a Nemzeti Színházban, midőn azt írja róla a Budapesti Hirlap: »A magyar színipályára két ok vezette: a munka eszméjének szentsége és a tehetség öntudata.« Színészkedése azonban rövid ideig tartott. 1862-től hirlapíróskodott. 1857-ben szerkesztette a Színházi Naptár-t, 1863-ban pedig a Népszínházi Évkönyv-et. Színműve: »Angyal Bandi és a szép Juliska«. Kolozsvár, 1846.

Bethlen Sándor gr., királyi biztos, a kolozsvári színészek felsegélyezésére 1792-ben 100 Rh. forintot adott.

Bethlendy Sándor, színész, sz. 1902-ben, *Bánffyhunyadon*. Színipályára lépett 1924. júl. 1-én.

Bethlenfalvi István, egy időben színész volt, később Miskolc város tanácsosa s mint ilyet a király 1889. április havában a koronás arany érdemkeresztel tüntette ki. Irt egy 4 felvonásos népszinművet, »A betyár« címmel, melyhez Pap Dezső írt zenét. Előadták Győrött, 1872. okt. 27-én.

Bethleni Csizmadia László, színész, baritonista, sz. 1864-ben, *Bethlenben*. megh. 1918. márc. 20-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1884. okt. 1-én, Tóth Bélánál.

Betiltott színdarabok. Színészetünk történetében elég gyakran előforduló jelenség volt, hogy a hatóság a neki nem tetsző színdarabot betiltotta — különböző okok miatt. Igy például a »Bánk bán«-t sokáig számüzték a Nemzeti Színházból, majd a Bach-korszakban (L. o.) ismételten kivirágzott a betiltás intézménye, — legtöbb esetben politikai szinezetű megokolással. Ujabb időkben (1910. nov.) Bíró Lajos »Sárga liliom« c. vígjátéka ellen emeltek kifogást, ekkor a darabban szereplő főherceget nagyherceggé kellett változtatni és ezzel elestek a darab ellen emelt vádak. Bródy Sándor »A szerető« c. drámáját szintén ilyen címen tiltották be, amíg a főhercegből nem lett nagyherceg. A »Fifi« c. operettre rámondták, hogy erkölcstelen, mire némi ruhadarab megtoldása után 230-szor is színre került. 1926-ban a Belvárosi Színháznak nem engedték meg Schnitzler Arthur »Körbe-körbe« c. darabjának bemutatását. (Előbb 1912. okt. 15. az Uj Színpad előadásában is betiltották). Ez év jún. havában a Magyar Színházban betiltották Helena Thimignek a »Rabnő« c. darabban való vendégjátékát. (A darabot Edouard Bourdet írta). 1927. márc. 30-án a Fővárosi Operett Színház »Finom kis lakás« c. bohózatát a 14-ik előadása után betiltották és felebbezés útján sem kapott engedélyt a színház e darab javított beállítással való eljátszására. 1928. máj. 18-án a rendőrség betiltotta az Andrássy-úti Színház egyik operettjét, Heltai Jenő és Szirmai Albert »Enyém az első csók« címűt, de már máj. 22-én a belügyminiszter ismét engedélyezte az előadást.

Betlehemesek játéka a régi keresztény egyház liturgiájából bontakozott ki. Eleinte a mise keretében tették érzékelhetővé a nagy ünnepekre vonatkozó bibliai történeteket, de a drámaivá alakult előadás utóbb kiszorult a templomból, az alakoskodók lassanként színészek lettek és így született meg a misztériumból a keresztény dráma. A templomból kiszorult misztériumok közül azokat, amelyek a karácsonyra vonatkoztak, a ferencrendi szerzetesek mentették meg és ők mentették meg azoknak a templomalakú Betlehemeknek formáját is, amelyekkel a betlehemesek járnak, elmondván a születés történetét, a pásztorjátékot, a Heródes-játékot és a három királyok történetét. A népköltészet legszebb értékei fűződnek a karácsonyi hagyományokhoz és a karácsonyi játékokhoz. (V. ö.: Karácsonyi szinjáték. Misztériumok. Moralitások).

Betlen Bruckner László, zeneszerző, volt színigazgató, sz. 1892. febr. 27-én, *Szegeden*. A bécsi zeneakadémiát látogatta. 20 éves korában karmester volt Győrött, majd Pécs és Szeged színházainál. 24 éves korában a Délvidéken színigazgató, azután Kaposvárott és Nyíregyházán is működött. Az igazgatással nemsokára felhagyott, elkerült Olasz- és Franciaországba, ahol mint dirigens elismert névre tett szert. 1929-ben az ujpesti színház karmestere. Munkája: »Senki leánya«, operett 3 felv. Bem. 1916. ápr. 7. Győr. (Tsz.: Faragó Jenő). »Gyémántmenyasszony«, »Hópehely«, operett 3 felv. Tsz.: Lugosi Döme. Bem. 1925. márc. 27. Szeged. »Egy kislány csókja« c. operettjét vidéken adták.

Bettelheim Janka, énekesnő, sz. 1857-ben, *Sátoraljaujhelyen*. 1874-ben végezte a színészakadémiát és pályafutását Szegeden kezdte, ugyanez évben Pécsett Follinusz János tagja volt. 1874. aug. 24-én

vendégszerepelt a Népszínházban. 1877-ben Aradon működött. (A későbbi évekből nincsenek adatok.)

Bettelheim Vilmos. Az aradi színészet lelkes barátja volt, 1863-tól sokat agitált az állandó aradi színészet megteremtéséért és a színház felépítéséért.

Better Eleonora, magyar születésű operaénekesnő, nálunk az Operaházban 1889. szept. 17-én mutatkozott be a »Hugonottók« *Valentiná*-jában. 1899. máj. 19-én ismét vendégszerepelt. Ekkor a »Próféta« *Berta* szerepében lépett fel, azután 1907. jan. 25-én a »Walkür« *Brunhilda*-jában lépett fel.

Bettini hőstenor, a bécsi olasz opera énekese, 1856. július 15-én lépett fel nálunk először a Nemzeti Színházban, a »Troubadour«-ban. »Ritka szép csengésű s emellett művészileg kiképzett tenorhanggal bír, melynél szebb s erőteljesebbel jelenleg egy élő tenorista sem dicsekedhetik. Hatalmas énekével szabatos s kifejezésteljes játékot párosit, támogatva mindez valódi hősies és színpadi alak által« — írja róla a »Budapesti Hirlap«, 1856. júl. 18-án.

Betyár kendője (A). Eredeti népszínmű dalokkal és tánccal, 3 felv. Írta: *Abonyi* Lajos. Első előadása 1873. szept. 24-én volt a Nemzeti Színházban, ezzel a szereposztással: Nagy Istvánné: *Paulayné;* Nagy András: *Nagy* Imre; Nagy Ferenc: *Ujházi* Ede; Andó: *Feleky* Miklós; Bandi: *Tamássy* József; Boris: *Szathmáryné;* Őrzse: *Felekyné;* Zsófi: *Blaha* Lujza; *Buzi:* Réthy Mihály. (Ez volt a művész utolsó népszínmű szerepe.) A Népszínházban 50-ik előadása 1896. febr. 27-én volt.

Beugrás-kifejezés azt jelenti, hogy ha valamely *színész hirtelen beteg lesz*, vagy bárminő oknál fogva a hirdetett színdarabban nem léphet fel, — az őt helyettesítő azon hirtelenében átveszi a szerepét, amit *»beugrás«* szóval szoktak kifejezni. Sok beugrás ténye igazolja, hogy a vállalkozó mennyire ügyes és épp azért, mert eddig nem juthatott szóhoz, hivatottságot is árul el. A beugráshoz nagy önfeláldozás és még több színpadi rutin kell, amely alapos próbára teszi a beugró idegeit. A beugrást mindenkor honorálják az igazgatók. Gyakori eset, hogy ha a beugró *karénekes* volt eddig, ezentúl *magánszereplővé* léptetik elő. A B. tényéről sok példát tud felhozni a színészet története. (A Vígszínházban *Balassa* Jenő volt híres »beugró«, — a nők közül *Kürthy* Sári híres erről a tulajdonságáról).

Beütött vagy bevált — a színdarab, mondják arra a színdarabra, amely állandóan telt házakat vonz.

Bevágni — kifejezést a színházi világban arra értik, hogy a vezénylő karmester intésére tartozik az énekesszínész énekét folytatni. A zenés darabokban tudvalevőleg szünet is fordul elő, vagy zeneszóló is van előírva, amely után a karnagy megadja a jelt, erre az énekes folytatja a partiját »bevágás« alapján. A bevágás fontos akció, mert kellő időben és teljes precizitással kell megtörténnie. (V. ö.: Beintés.)

Bévárdy József, színész, sz. 1882. május hó 28-án, *Tiszaburán*, Szolnok m. Színipályára lépett 1913. július havában. 1929. június hó 16-án vitézzé avatták. Neje: *Illésházy* Margit, színésznő, sz. 1883. március 15-én, *Tolcsván*, (Zemplén m.). Színipályára lépett 1911. június havában.

Bevezetés. A drámai műben a kiindulás, az előkészítő rész. Rendesen az első felvonás. Latinosan: expositio. (L. o.)

Beyerlein Franz Adam, német színműíró, sz. 1871. márc. 22-én. Jelenleg Lipcsében él. Drámája: »Zapfenstreich«, (1903), melyben a német katonai életet rajzolja, világszerte nagy sikert aratott, nálunk »Takarodó« cím alatt adták, *Zboray* Aladár fordításában, a Vígszínházban, 1904. márc. 8-án. Ötvenedszer 1906. máj. 1-én.

Bezerédj Viktor dr. (bezerédi), jogtudor, miniszteri tanácsos, orszgy. képviselő, belügyi államtitkár, sz. 1855-ben, *Veszprémben*, megh. 1913. nov. 2-án, *Budapesten*. Középiskoláit szülővárosában és Székesfehérvárott, a jogot Pesten végezte. 1890-ben átvette a belügyminiszteriumban

a szinházi ügyek vezetését, mely megbízást tíz évig viselte. A nemzeti színészet rendezése, vidéki szervezése érdekében nagy agilitást fejtett ki. Ő épitette fel a kolozsvári új szinházat és 15 vidéki városban épített állandó szinházat. 1903. júl. 2-án a Szent István-rend kiskeresztjét nyerte el. 1906. szept. 18-án államtitkár lett. Az ő érdeme, hogy az állami szinházaknál (legalább egyideig) megszűnt az intendánsi állás és hogy a szinészeti ügyek a belügyből a kultuszminisztériumba kerültek át. A Szinészegyesület hálája kifejezéséül a segélyalapból 10 ezer koronát, mint »Bezerédj«-alapot« külön kezelésbe vett és annak kamataiból szegény özvegyeket és önhibájukon kivül beteg egyesületi tagokat segélyez. Arcképét 1909. márc. 16-án leplezték le a Szinészegyesület tanácstermében, az országos kongresszus ünnepélyes részvételével. Ugyanakkor B. 500 K-t adományozott az Egyesület nyugdijalapjára.

Bezzegh István, karmester, sz. 1896. aug. 19-én, *Szegeden*. A budapesti Zeneakadémia növendéke volt, majd vidéki társulatoknál működött. Zeneszerzéssel is foglalkozik, számos műdal, zongoradarab és tánczeszerzeménye van kéziratban, valamint az »Adonis szobra« c. egyfelvonásos balett pantomimje, benyujtva a M. Kir. Operaházhoz.

Bianchi Bianca (cs. n. Schwarcz Berta), koloraturénekesnő, sz. *Heidelbergben*, 1858. jún. 27-én. Szülei színészek voltak. (Anyja: Schwarcz Natália megh. 1896. aug. 15-én, Salzburgban, 64 éves korában.) Gyermekkorában Wilczekné és Pollini, a híres hamburgi intendáns képeztette és utóbb Párizsban Viardot Garcia asszonynál nyert végleges kiképeztetést. Hamburgon át a bécsi udvari operához szerződött, hol egyszerre meghódította a közönséget. 1879. júl. 1-én mutatkozott be nálunk a Nemzeti Szinházban, amidőn az »Alvajáró« után ezeket irta róla a »Pesti Hirlap«: »Hangja kiválóan lírai és koloratur szerepekre alkalmas, egyenletesen képzett, csengő, tiszta és rendkivül szép. Minden jelenete után, mikben a legnehezebb részeket a legnagyobb könnyűséggel énekelte, szünni nem akaró tapsokban nyilvánította a közönség tetszését«. Hírneve egyre nőtt s a külföld egyre-másra hivogatta. 1880. február havától Olaszországban vendégszerepelt. 1883. máj. 1-én a bécsi udv. Opera újra szerződteti 18.000 frt. fizetéssel. 1885. aug. 2-án ismét nálunk játszik, ekkor a »Luciá«-ban lépett fel és okt. 1-től huzamosabb időre szerződtették. 1892. jan. havában 6 hónapos szerződést vállalt az Operaházban. 1894. márc. havában a bádeni nagyherceg a művészetek és tudományok érmével tüntette ki. 1895. febr. 27-én elbúcsúzott a magyar közönségtől, »Bánk bán« *Melindá*-jában. Tőlünk Münchenbe ment. 1897. jún. 30-án Münchenben egykori mestere, Pollini (Pohl) Bernát udv. tanácsos, színigazgató (sz. 1836. dec. 12-én, megh. 1897. nov. 27-én) neje lesz. 1901. okt. 2-án viszontlátjuk a M. Kir. Operaházban. 1902. jún. havában kinevezték a müncheni Akadémia énektanárnőjévé.

Biasini Gaëtán, kolozsvári szállodás, sz. 1790-ben, megh. *Kolozsvárt*, 1847. aug. 1-én. Az ő gyorskocsija szállította az úttörő erdélyi színészeket Kolozsvárról Nagyváradra, miután azon időben más közlekedési alkalmatosság még ismeretlen volt. (Az első vasutvonal a pest-váci volt, megnyílt 1846. júl. 15-én.) A gyorskocsiipart 1836-ban alapította.

Biberach, a »lézengő ritter«, »Bánk bán« tragédia egyik főalakja. (Lásd »Bánk bán« címszót.)

Bibliás ember, zenés szinjáték 3. felv. Irta és zenéjét szerzette: *Kienzl* Vilmos, ford. *Radó* Antal. Első előadása 1896. márc. 7. M. Kir. Operaház. Szereposztása: Engel, kurátor: *Ney* Dávid; Márta: *Ábrányiné;* Magdolna: *Hilgermann* Laura; Freudhoffer János: *Takáts* Mihály; Freudhoffer Mátyás: *Broulik* Ferenc; Xavér: *Dalnoki* Béni; Antal: *Hegedűs* Ferenc; Frigyes: *Váradi* Sándor.

Bibó Lajos, iró, hírlapiró, sz. 1890-ben, *Hódmezővásárhelyen*. Ott érettségizett, Kolozsvárott jogot hallgatott, azután ujságiró lett. (Hódmezővásárhely, Szeged, Budapest). 1913—1918-ig katona, leszerelt mint főhadnagy. Volt a »Szeged és Vidéke« felelős szerkesztője, jelenleg a »Nemzeti Uj-

ság« főmunkatársa. Művei: »Komédia«, szmű 1 felv. (Dugonics-Nyomda kiadása). »A fáklya füstölve ég«. Elbeszélések. (Pallas), Budapest. »A juss«, szmű 3 felv. Bem. Nemzeti Színház 1925. márc. 20. (Pallas kiadás). »Ladikon az ősmagyar hazába«. Ifjúsági regény. (Pallas). »Báthory Zsigmond«, szmű 4 felv. Bem. Nemzeti Színház, 1927. márc. 20. (Pallas). »A föld«, elbeszélések, (Magyar Irodalmi Társaság kiadása). »Kétlelkű szerelem«, regény, (Athenaeum). »Anyám«, regény, (Athenaeum), »Meg kell a szívnek hasadni«, regény. (Athenaeum).

Bibor Felice, színésznő, sz. 1882. aug. 2-án, *Aradon.* Színipályára lépett 1900. tavaszán, Leszkay Andrásnál.

Bibor Ilona, operettszínésznő, sz. 1897-ben, *Budapesten.* Színipályára lépett 1926-ban. Rákosi Szidi iskoláját végezte.

Bicskei színészet. *Bicske,* fejérmegyei községben 1858. ápr. 26-án *Kocsisovszky* Jusztin társulata játszott; a szezonja 3 hétig tartott.

Biczó Margit, színésznő, sz. 1896. márc. 22-én, *Budapesten.* Színipályára lépett 1920. márc. havában.

Biczó Margit (nagypinkóci), énekesnő, sz. 1904. márc. 22-én, *Budapesten.* Atyja B. Imre, mérnök. 1921-ben végezte az Országos Színészegyesület iskoláját. A pályát Békéscsabán kezdte, Csáky Antal társulatánál, a »Koldusdiák«-ban. Későbbi igazgatói: Sebestyén Géza, Somogyi Kálmán, Parlagi Lajos, Gróf László, dr. Janovics Jenő, Fehér Imre, Gulyás Menyhért. Főbb szerepei: az »Éva«, »Szibill«, »Stambul rózsája«, »Csárdás királynő«, »Bajadér«, »Hamburgi menyasszony«,» Hollandi menyecske«, »Offenbach«, »Leányvásár«, »Lily bárónő«, »Diadalmas asszony« stb. operettekben vannak.

Biedermeier. Ez a szó, minden bizonnyal a 18. század vége felé nagyon divatos Biedermann szóból eredt, amely utóbbi kifejezéssel a tisztes, tekintélyes, a forradalmisággal szembehelyezkedő polgárembert jelölték meg hivatalosan és nemhivatalosan. Apránként irónikus mellékíze támadt ennek a szónak, s ekkoriban tolódott el a -mann-végzet -maier-végzetté. Dokumentárisan csupán 1846-ban igazolható elsőízben a szó és pedig Ludwig *Pfau* egy versében, amelynek ez a címe: »Herr Biedermeier, Mitglied der besitzenden und gebildeten Klasse«, — amiből kiviláglik, hogy ekkor már kimondottan politikai szatíra eszköze volt ez az elnevezés. Az ai-os formája a szónak aztán inkább a költészet egy ágára rögzült meg, amikor 1855—1857. között Ludwig *Eichrodt* a »Fliegende Blätter« (akkor még forradalmi lap!) hasábjain a filisztereskedő, smokkos költöncdalnokot örökítette meg »Biedermaiergedichte« című sorozatában. Mint stílus-megjelölés csak a 19. század nyolcvanas éveiben kezdett a szó meghonosodni. *Hevesi* Lajos, a híres magyar származású bécsi kritikus hozta divatba.

Bignio Lajos, baritonista, sz. 1839. júl. 29-én, *Pesten,* régi magyar nemes családból, megh. 1907. nov. 29-én, *Bécsben.* Már mint gimnáziumi tanulóban észrevették a művészi tulajdonságokat és sikerrel játszott műkedvelői előadásokon s ettől kedvet kapott az énekes-pályához. Előbb egyetemi tanulmányokat végez, majd a pesti Zenedében tanít, később Bécsben, Rossinál képezi hangját. Pestre szerződve, előbb a német színpad szolgálatába áll, majd 1858. máj. 8-án gr. Ráday Gedeon meghívja a Nemzeti Színházhoz vendégszereplésre. Innen külföldi színházakhoz megy; 1862-ben Bécsben volt, majd 1872. ápr. 2-án, mint a bécsi opera tagja, fellép ismét a Nemzeti Színházban az »Ernani«-ban, mint *Don Carlos;* másodszori fellépte az »Afrikai nő«-ben *Nelusko* és végül »Tannhäuser«-ben *Wolfram* volt. Azonban csak 1883. okt. 11-én szerződött le, amidőn a »Traviata« *Germond* partijában nagy sikert aratott. Az intézettől 1889. szept. 30-án megvált. Hangja erőteljes bariton volt, játéka művészi, telve kifejező erővel és nemes egyszerűséggel. Élte utolsó éveit Bécsben töltötte. (1883. aug. havában kamaraénekessé nevezték ki.)

Bignioné Sipos Erzsi, írónő, megh. 1899. aug. 7-én, *Budapesten.* Színművei: »Anyámasszony« népsz. 3 felv. Bem. 1894.

júl. 21. Óbudai Színkör. »A megszámozott vendégek«, bohózat 1 felv. Bem. 1895. júl. 11. U. o. »Sehonnai«, népsz. 3 felv. Bem. Kisfaludy Színház, 1897. szept. havában.

Bihar Sándor, a Népopera művésze. A Zeneakadémián Sik tanár osztályán kezdte énektanulmányait, majd Knüpfer Pál berlini operaénekesnél képeztette ki magát. A Népopera megnyitásakor tagjai sorába szerződtette. Tömör, melegzengésű basszusát a »Faust« *Mefisztó*-jában kezdték megcsodálni. Mint zászlós, Zolkievnél hősi halált halt. 1915. szept. 20-án a zolkievi kórházból temették el.

Biharvármegye 1794-ben 112 forint 30 krajcárt adott az első magyar színtársulat fejlesztésére. 1828. évi közgyülésén oly határozatot hozott a színházi cenzorok visszaélésével szemben: »hogy a színésztársaság mindazon darabokat, melyek már magyar nyelven nyomtatásban vannak, következésképen a cenzurának tárgyai többé semmikép nem lehetnek, mindenkor szabadon előadhatja; ami a kézirásban levő darabokat illeti, ha azokban a censor felakadna, a társaság tagjai mindenkor folyamodhatnak a viceispán urakhoz.«

Bihari Ákos, színész, a Nemzeti Színház tagja, sz. 1873. dec. 26-án, *Nagyváradon*, megh. 1924. febr. 15-én, Budapesten. A színészakadémiát elvégezve, 1892. január hó 6-án lépett a szinipályára, »Mátyás diák, vagy a cinkotai nagy itce« c. népszínműben, Debrecenben, Leszkay Andrásnál. Innen Kolozsvárra szerződött, majd a Vígszínházhoz. Budapestről később Szegedre ment, rövid ideig igazgatója volt a kecskeméti Katona József-szinháznak, (1905. júl. 28-án választották meg). 1914. május havában mint vendég fellépett a Nemzeti Színházban a »Monna Vanna«-ban, 1921-ben meghívták a Nemzeti Színházhoz. — Színművet is írt Sas Ede és Szabados Béla társaságában, címe: »Bolond Istók«, népies daljáték, előjátékkal 3 felv. Bemutatta 1922. dec. 22-én, a Városi Színház. Bihari daliás megjelenésű, lobogó fekete szemű, omló, meleg szavú drámai művész volt, sokkal tehetségesebb, mint amennyire méltányolták s amennyire vitte. Csak 1921-ben, halála előtt három évvel jutott be a Nemzeti Színházba. A magyar verses és prózai drámák hősei az ő zengő, forró beszédjében s pompás alakjában ideális művészt találtak, s Cyranoját, Bánk bánját, Petur bánját nem felejti el soha, aki látta. Nagy érdeme és hatalmas tehetsége elragadóan bontakozott ki az ódai, hymnikus költemények tökéletes előadásában. Ugy Budapesten, mint a vidék főbb városaiban ugynevezett szavaló-estéket rendezett s a magyar klasszikus költők legszebb alkotásai hódítottak, pompáztak, tündököltek a mesteri megszólaltatás művészetében. Kiss József Jehová-ját ép oly lázbaejtő drámaisággal adta elő, mint Kiss Menyhért »Censztochói legendá«-ját s Mindszenthy Gedeon »Szentek unokáihoz« c. költeményét. Jászai Mari mellett a szavalás ritka és nagyon értékes művészetének babérkoszorúja őt illette meg, míg érzékeny szíve dobogott. Ugy a szerepeit, mint a verseket hibátlanul tudta s az átélés és szemléltetés lobogását semmi sem zavarta, a közönség műélvezete és illuziója csorbítatlan. Nagy kár, hogy beérkezése és képessége zenitjén hullt a megsemmisülésbe.

(Dr. Kiss Menyhért.)

Bihari Alajos, színész, sz. 1885. szept. 20-án, *Budapesten*. Szinipályára lépett 1911. okt. havában.

Bihari Béláné Brüllmann Jusztin (Mari), színésznő, sz. 1854-ben, *Szegeden*. Szinipályára lépett 1877-ben, Jakabffy Gábor társulatánál.

Bihari Erzsébet, színésznő, sz. 1888. ápr. 28-án, *Dunaföldváron*. Szinipályára lépett 1907-ben.

Bihari János, a legnagyobb magyar cigányprímás. A Rákóczi-induló, több hallgató-nóta és verbunkos szerzője. Született 1769-ben a pozsonymegyei *Nagyabonyban*. Már gyermekkorában feltünt ügyes hegedűjátékával. Tizennyolcéves korában prímás lett, majd 1802-ben Pestre jött s hamarosan országos hírnevet szerzett magának. Hegedűjét tökéletes technikai tudással kezelte, anélkül, hogy csupán csak a virtuózitásra törekedett volna. Inkább a szív húr-

jain játszott. Előadása lélekteljes volt. Játékát nagy szenvedély és erő jellemezte. Tizenhat szerzeménye maradt fenn. Köztük a világhírű Rákóczi-induló, melyet a Napoleoni nemesi felkelés alkalmával. — 1809-ben — a régi Rákóczi-nóta motívumaiból szerzett. »Kesergő«-je, »Érzelgő«-je, »Primatiális magyar«-ja valóságos gyöngyei a magyar instrumentális zenének. Verbunkosai, palotásai — különösen a »Hatvágás«, a »Sarkantyús«« és »Hadik óbester nótája« — örökbecsűek. Bihari szerzeményeit sok színdarabban felhasználták a magyar színészek. Így például a »Himfy

Bihari János

dalai« második felvonásában a »Hadik óbester nótája« című zenéjére járják a palotás táncot a Nemzeti Színház színpadán. Öttagú bandájával bejárta az egész országot, Erdélyt és Lengyelország nagyobb városait. Többször megfordult Bécsben is, ahol sajátos szerzeményei s azok nagyszerű előadása miatt elnevezték magyar Beethovennek. Budán, a nádori udvarnál, nemzeti ünnepeken és minden nevezetesebb alkalmakkor mindig ő muzsikált, sőt sokszor Bécsbe is felhívták az udvari bálokra. Az egri tisztújítás után, ahová szintén meghívásra ment, 1824-ben hazafelé utaztában kocsija feldőlt s ő maga balkarját törte. Ettől kezdve lehanyatlott szerencsecsillaga. Az addig jómódban élő, dédelgetett cigányprímásból egyszerre szegény koldus lett s miután keze és karja nem nyerte vissza előbbeni rugékonyságát, kénytelen volt a saját bandájába — melynek prímása Sárközi lett — kontrásnak beállani. Megh. 1827. ápr. 26-án, Pesten, a »Két nyúl-utca«-i Somogyi-házban s a »Ferencvárosi temető«-ben helyezték örök nyugalomra. A hajdani Somogyi-ház helyén épült bérpalotán márvány emléktábla jelöli egykori lakhelyét és érdemeit. Szobra van a Vigadó kistermében és a Margitszigeten. (*Pataki József.*)

Bihari József, színész, sz. 1901. jan. 14-én, *Nagyajtán*, (Háromszék m.). Színipályára lépett 1928. szept. havában.

Bihari József, színműíró. Munkája: »Túl a gránicon«, dráma 3 felv. Társszerző: *Ivánkovics* Imre. Bem. 1914. okt. 28-án, Szegeden.

Bihari Kornélia, színésznő, sz. 1894. jan. 23-án, *Brassóban*. Színipályára lépett 1920. márc. havában.

Bihari László, színész, sz. 1887. aug. 26-án, *Nagyváradon*. Tanulmányait a nagyváradi premontreieknél végezte, majd az Országos Színészegyesület iskoláját látogatta. Bátyjánál, B. Ákosnál kezdte pályáját, Kecskeméten. Működött még Kiss Árpádnál, majd Mariházy Miklósnál, kinél mint dramaturg is hasznos munkásságot fejtett ki. Szerepei: Bánk, Petur, Ádám, Lucifer, Krisztyán Tódor, Bannai, Csorba Márton, Aba András, Todorescu Tódor, Harpagon, Shylock, Jago, Othello, stb.

Bihari (Leviczky) **Béla**, színész, sz. 1857-ben, *Nagyváradon*, megh. 1920. március hó 1-én, *Budapesten*. A lengyel eredetű nemes Leviczky-családból származott. Ellenállhatatlan vágya színészi pályára vitte és már huszonhárom éves korában keresett színésze a vidéki színpadoknak. Hősszerelmes. Erre a nehéz szerepkörre utalja gyönyörű, daliás színpadi alakja, nemes vágású arca és kitűnő organuma, amely azonban — sajnos — idővel kissé elhomályosult, rekedtessé vált. Ez a sajnálatos körülmény akadályozza meg abban, hogy tehetségéhez illő elhelyezkedés-

hez jusson. Idővel felkerült Budapestre, de csak a régi Népszínházhoz, ahol természetesen erős drámai tehetségének nem kínálkozott tér. Visszamegy vidékre és csaknem minden nagy városban szívesen látott, népszerű színész. Kolozsvárott is nagyon szeretik. Majd ismét felkerül Budapestre, mint a városligeti Feld-színház főrendezője és drámai színésze. Rövid ideig színigazgató is volt, a miskolci színházat vezette. Bánk bántól és Hamlettől kezdve Violáig játszott minden műsoron lévő drámai szerepet. De kitűnő vígjátéki színész is tudott lenni. Minden színpadi szereplését az a szeretettel átfűtött lélek jellemezte, amely annyira tulajdonsága a színpad igazi szerelmeseinek. Bihari Béla háromszor nősült. Mind a háromszor színésznőt vett feleségül. Két első felesége, *Szép* Mariska és *Nagy* Vilma, korán elhaltak. Harmadik feleségével, *Lejtényi* Kornéliával, halaláig boldog házaséletet élt.

(G. Miklóssy Ilona.)

Bihari Nándor, színész, sz. 1900. márc. 20-án, *Gyöngyösön*. Atyja Burger Sámuel, nyug. pt. főfelügyelő, anyja Babé Vilma Mária. — Már gyermekkorában játszott Feld Zsigmondnál, majd elkerül vidékre, játszik Győrött, Pápán, Nyiregyházán, Nagyváradon, Kolozsvárott, Aradon stb. Közben hadapród őrmester volt. Vendégszerepelt Bukarestben, a Tanascu-féle revű-színházban.

Bihari Prondi Zoltán, karmester, sz. 1869. december 6-án, *Kiskerekin*, (Biharmegye). Karmesteri működését megkezdte 1892. október havában. Több zenei kompozíciója van. 1923. aug. 1-én nyugalomba vonult. Első neje: *Molnár* Eszti, meghalt 1913. július hó 30-án, Budapesten. Második neje: *Nagy* Vilma, sz. 1869-ben, megh. 1928. okt. 31-én, Debrecenben. Színipályára lépett 1884-ben. Nyugdíjba vonult 1916. jan. 1-én.

Bihari Sándor, színész, sz. 1888. márc. 15-én, *Kolozsvárott*. Atyja kolozsvári molnármester volt. B. a tizenharmadik gyermeke. A kereskedelmi iskola elvégzése után színpadra lépett 1905. szeptemberében s egy évig daltársulatnál működött. 1906—8-ig Szabados Lászlónál, az északmagyarországi színikerületben; 1908—12-ig Komjáthy Jánosnál, Kassán; 1912—14-ig Füredi Bélánál, Pécsett; majd 1914—15-ig újra Komjáthy Jánosnál; 1915—16-ig Erdélyi Miklósnál, Nagyváradon; 1916—17-ig Sebestyén Gézánál; 1918-ban Nagyváradon; 1918—1921-ig a budapesti Városi Színházban játszott, 1921-ben a Tarka Színpad igazgató-tulajdonosa volt Budapesten, 1923—24-ben Andor Zsigmondnál Szegeden; 1924—25-ig Gróf Lászlónál, Nagyváradon; 1927—28-ig Kardoss Gézánál, Debrecenben működött. Szerepei: *Beppo* (Aranyvirág), *Csodadoktor* (Hoffmann meséi), *Escamillo* (Carmen), *Konzul* (Pillangó kisasszony), *Amonasro* (Aida). Az első babérkoszorut Kassán kapta, 1901. december 11-én, a »Szent Galleni kaland« előadása alkalmával. Vendégszerepelt nagy színpadokon is, a M. Kir. Operaházban »Rigoletto« címszerepét énekelte általános sikerrel.

Biharkeresztes (Bihar vm.), 1928—29-ik évben *Pethes Dezső* színigazgató színikerületéhez tartozik.

Bihory Nándor, színész, sz. 1900. márc. 20-án, *Gyöngyösön*. Érettségi után Heltai Hugó vidéki társulatánál kezdte a pályáját, onnan Nagyváradra, majd Pécsre szerződött. Egyaránt kitűnő az énekes-, mint a prózai darabokban.

Bihóy Zóra, operaénekesnő, a M. Kir. Operaházban 1921. szept. 24-én mutatkozott be a »Parasztbecsület« *Santuzza* szerepében. Ezután az intézet tagja lett. Itt 1923. jan. 25-én először énekelte »Aidá«-t. Ez év május havában nagy siker mellett vendégszerepelt a berlini »Deutsches Opernhaus«-ban. 1925. nov. havában Grácba szerződött.

Bikfalvy Julianna, színésznő, sz. 1899. márc. 30-án, *Debrecenben*. Színipályára lépett 1924. júl. 1-én.

Billet, (franciául: bijé) annyi, mint cédula, levélke, iratka. A belépőjegy (biléta) francia elnevezése az úttörő magyar színészek idején. 1790-től kezdődőleg »Bémeneteli-jegynek« keresztelték el. (L. o.) »Billeteur«-jegyszedő, de mondták így is: billet-szedő.

Bilhaud (biló) **Paul**, fr. színműíró, sz. *Bruère-Allichamps*-ban, 1854. dec. 31-én. Nálunk előadott színművei: »Toto és Tata«, operett 3 felv., zenéjét szerzette: Antonie *Banès*. Bem. 1895. febr. 5. Népszínház. »Szívem«, boh. 3 felv. Társszerző: *Hennequin*. Bem. 1901. szept. 27. Vígszínház. Fordította: *Molnár* Ferenc. »A szobalány« (Nelly Rozier), énekes bohóság 3 felv. Társszerző: *Hennequin*. Ford.: *Mérei* Adolf. Bem. 1903. ápr. 3. Magyar Színház. »A korbács«, boh. 3 felv. Társszerző: *U. a.* Ford.: *Molnár* Ferenc. Bem. 1903. szept. 5. Vígszínház. »Csókpirulák«, vj. 3 felv. Társszerző: *U. a.* Ford.: *Heltai* Jenő. Bem. 1904. jún. 11. U. o. »Boldogság«, vj. 3 felv. Társszerző: *U. a.* Ford.: *Molnár* Ferenc. Bem. 1904. nov. 25. U. o. »A paradicsom«, vj. 3 felv. Társszerző: *U. a.* Ford.: *Molnár* Ferenc. Bem. 1905. jan. 27. U. o. »A második nászéjszaka«, vj. 3 felv. Társszerzők: *Veber* és *Hennequin*. Ford.: *Heltai* Jenő. Bem. 1927. febr. 28. Fővárosi Operett Színház.

Bilicsi Tivadar, színész, sz. 1901. szeptember 6-án, *Budapesten*. Kereskedelmi érettségit tett 1918-ban, majd az Országos színészegyesületi iskolát végezte. Előbb Komjáthy Jánosnál és Sebestyén Gézánál működött Miskolcon, majd Szegeden találjuk, Andor Zsigmondnál és Tarnai Ernőnél. Budapesten a Király Színházban játszott először. 1928. óta a Belvárosi Színház tagja. Buffo- és jellemszerepeket játszik.

Bilimek Júlia, táncosnő, mint vendég 1854. nov. 23-án fellépett a Nemzeti Színházban.

Bilkei Irén, színésznő. Rákosi Szidi színésziskoláját látogatta, majd 1898. szept. 29-én fellépett a Magyar Színházban a »Michu lányok« *Blanche Marie* szerepében. 1900. márc. 3-án Kolozsvárra ment, ahol ünnepelt kedvence lett a közönségnek. 1901. június 1-től a Városligeti Színkör tagja. 1902-ben Nagyváradon működött, azután férjhez ment dr. *Nagy* Alberthez és a színészi pályától visszavonult.

Billentyü (*ol. tasto, l. claves*), hangszernél (zongora, orgona stb.) keskeny fadarab, melyet megnyomnak, hogy a húr vagy síp megszólaljon, (összes b. zongoránál claviatura, orgonánál manná); fúvóhangszernél ezzel szabályozzák a légkiáramlást.

Biller Irén, színésznő, mint egészen fiatal leány, vidéken kezdi a színészetet, még pedig nagy szerencsével, mert első rendezője, később férje, *Faragó* Ödön színigazgató és nagy tehetségű művész irányítása mellett hatalmas sikerrel indul meg pályáján. Csakhamar a vidék első primadonnái között találjuk, de ez a hatalmas, bájos tehetség nem maradhat sokáig észrevétlen a főváros közönsége előtt sem. Csaknem erőszakkal viszik fel Budapestre. Először a Városi Színházban játszik, bár a kritika nagy lelkesedéssel fogadja, nem kiséri hozzá méltó siker, mert szerepe gyenge. Még egyetlen szerepet játszik el, a »Mátyás király« címszerepét, azután — rövid időre — visszatér kedves városaiba, Kassára és Pozsonyba, ahol határtalan lelkesedéssel fogadják. Majd — engedve az unszolásnak, — megint Budapestre kerül. Ezuttal a Fővárosi Operett Színházba. Itt azonnal hozzászegődik a hozzá méltó százszázalékos siker. Először a »Marinka táncosnő«-ben arat nagy sikert, majd a »Tatárjárás« *Mogyoróssy* önkéntesében, hogy e két sikeres debut megszázszorozza a »Három grácia« szinte robbanó, meteorszerű sikerével. Háromszázszor játssza egyfolytában ezt a bájos szerepet rekkenő nyárban is, zsúfolt *nézőtér előtt, megszerezve vele színházának* a szinte példátlan sikert és magának az általános, osztatlan népszerűséget. És mindig előkelő eszközökkel érte el a nagy sikert. Soha se túloz, nem él vissza a határtalan lehetőséggel, amely szabadon kínálkozik a primadonna számára. Bájos mindig, sohasem szabados, vagy frivol. Sajnos, a nagy örömöket mindig nyomon követi a bánat, a fényt az árnyék. Az ünnepelt, mindenkitől szeretett és csodált művésznő máról-holnapra megbetegszik. Hangszálain rekedtség lesz urrá és hosszú ideig nem tud rendelkezésére állani annak a színpadnak, amelyet annyira szeret, és amelynek a kedvéért szinte megtagadja bájos lényét és csaknem akrobatai teljesítményre képes a »Halló, Amerika!« című revűben, amelyet szintén sikerült több mint száz előadásig elvinnie. De a szokatlan nagy tel-

jesítmény követeli az árát: beteg, rekedt lesz. Sokat szenved, keserű, nagyon keserű napjai vannak. De igazi tehetsége diadalmasan győzedelmeskedik minden balszerencsén. Nemsokára egészségesen látjuk viszont a színpadon bájos vídámságában. És a hangja is olyan pompásan helyrejön, hogy a roppant Városi Színházban diadalmasan énekli Bob herceg nagy énekpartiját. Jelenleg nem köti állandó szerződés egyetlen színházhoz sem. Felváltva a Városi Színházban és a Király Színházban vállalja el az egyéniségéhez illő primadonna-szerepet, a közönség örömére és osztatlan tetszésére.

*

Biller Irén 1898. jan. 27-én született, *Budapesten*. Polgári iskoláit végezve, 1913-ban beiratkozik a Színészegyesület iskolájába. 1915-ben már színésznő Faragó Ödön színigazgató társulatánál, Kassán és Brassóban. Csakhamar Faragó Ödön felesége lesz, de Budapestre már mint elvált asszony kerül. Gazdag műsorából csak néhány szerepet sorolunk fel a már említetteken kívül: *Marianka* (Repülj Fecském), *Marcsa* (Kiss és Kis), *Boriska* (Nótás kapitány), *Denise* (Nebántsvirág), *Franci* (Varázskeringő), *Zsuzska* (Drótostót), *János vitéz* (címszerep), *Lady Jane* (Rose Marie), *Józsi* (Suhanc), *Hübscher Katrin* (Szókimondó asszonyság), *Belotte* (Pompadour), *Mátyás király* (címszerep), *Arlette Mergl* (Csattan a csók), *Claude* (Hármacskán).

(G. Miklóssy Ilona.)

Biller Margit, színésznő, sz. 1894. febr. 27-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1921. nov. havában.

Binder Károly, színész, sz. 1887. aug. 6-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1928. máj. havában.

Binder Sebestyén, a Nemzeti Színház énektanítója, sz. 1797-ben, *Prágában*, megh. 1845. jún. havában, *Pesten*. A váci-úti temetőbe temették.

Bíne. Színész-zsargon, a német Bühne-(színpad) átformálása. Tudvalevőleg a régi magyar színészek az első időkben a színpad terminus technikusait a német idiómából vették át s így a színpad-szóra is német kifejezést használtak, de csak átmenetileg, addig, amíg rá helyes szót nem faragtak. (V. ö. Színpad.)

Birabeau (birábó) **André**, francia író, sz. 1890-ben. Nálunk is bemutatott színműve: »Menyasszonyi fátyol«, (La Fleur d'oranger) vj. 3 felv. Társszerző. Dolley *Georges*. Ford. *Karinthy* Frigyes. Bem. 1925. febr. 14. Renaissance Színház.

Birch-Pfeiffer Sarolta, német színésznő és színműíróné, sz. 1800. jún. 23-án, *Stuttgartban*, megh. 1868. aug. 24-én, *Berlinben*. Nálunk színre került művei: »A notredamei toronyőr«. (L. o.) »A lowoodi árva«, »Szapáry Péter«, »A halottrabló«, nézőjáték 3 felv. Ford.: Pály Elek. Kassa, 1832. »Waldemár álma, vagy a molnár leánya«, regényes színjáték 4 felv., egy előjátékkal. Ford.: Fáncsy Lajos. Bem.: 1834. szept. 10. Buda. »A tüsök«, falusi életkép 5 felv. Ford.: Bulyovszkyné. Bem.: 1857. jún. 5. Nemzeti Színház. — »A szerencse-gyermek«, jellemrajz 5 felv. Bem.: 1860. nov. 28. U. o. *majd ujra: 1873. szept. 12. Kassán, Ozoray Árpád fordításában.*

Birinski Leó, orosz író. Nálunk is színrekerült munkája: »Raskolnikov«, Dostojevsky: »Raskolnikov, vagy Bűn és bűnhődés« c. regényéből írt drámáját a Fővárosi Operett Színházban a berlini Residenz-Theater együttese bemutatta 1918. jún. 1-én.

Birnami erdő (börnemi erdő). Szállóigévé lett kifejezés Shakespeare világhírű drámájából, a »Macbeth«-ből. Midőn Duncan skót király gyilkosát, Macbethet a nemesség a meggyilkolt király két árvájával szövetkezve megtámadja, kicsinylőleg mondja Macbeth a boszorkányok jóslatára támaszkodva: »Halál nekem csak akkor árt, ha már a birnami erdő léptet Dunsinánra«, vagyis lehetetlennek hiszi bukását. De később ugy tetszett, hogy mégis megmozdul a birnami erdő. A támadó sereg katonái ugyanis lombokat téptek a fáról és ezeknek az árnyéka alatt törtek fölfelé, ami elcsüggesztette Macbethet. Azóta ha lehetetlennek tartott dolgok következnek be, azt szokták mondani, hogy megmozdult a birnami erdő.

Birnbaum Gusztáv, hirlapíró, a pesti »Localblatt« szerkesztője, sz. 1829. máj. 2-án, Pesten. 1856. febr. havában 400 frtot adományozott a Nemzeti Színház részére. Színműve: »Er schlägt sieht nicht.« Schauspiel in 5 Akten. Wien. 1887. »Der Vereins-Präses«, Lustspiel in 5 Akten. Wien. 1889.

Birnbaum Zdiszlav, orosz származású karmester, 1914. jún. 15-én mutatkozott be nálunk a Népoperában, amidőn a »Bűvös vadász« nyitányát, a »Parsifal«, »Mesterdalnokok« és a »Tannhäuser« előjátékát dirigálta.

Biró Bertalan, az aradi színészet lelkes pártfogója volt, 1849-ben nagy áldozatot hozott a helyi magyar színészet megteremtéséért.

Biró Erzsébet, színésznő, sz. 1896. aug. 13-án, *Mokrinban* (Torontál vm.). Atyja B. János, anyja Pollák Lujza. 1917-ben végezte a színészakadémiát, mely után Szegeden lépett fel először a »Nagymama« c. vígj. Piroska szerepében, Almássy Endre igazgatása alatt. Ezután Kiss Árpád, Mariházy Miklós, Szabados László, Fehér Vilmos, Radó Béla és Halmi Jenő az igazgatói. Főbb szerepei: a Névtelen asszony, Szerelem vására, Vasgyáros, Kaméliás hölgy, Féltékenység, Szenvedély, Trilby, Olympia c. darabokban vannak.

Biró Géza, színész, sz. 1891. nov. 26-án, *Retisován*. Színipályára lépett 1911. szept. havában.

Biró Gizella, színésznő, szinpadra lépett: 1870. okt. 15.

Biró Gyula, színész, sz. 1877. máj. 24-én, *Hajdudorogon*. Színipályára lépett 1922. szept. havában.

Biró Ilonka, szinésznő, sz. 1897. ápr. 23-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1924. júl. havában.

Biró Irén, szinésznő, sz. 1878. nov. 7-én, *Aradon*. Szinipályára lépett 1896. szept. 3-án, Leszkay Andrásnál.

Biró Irén, szinésznő, sz. 1884. nov. 2-án, *Tatán*. Szinipályára lépett 1904. ápr. 1-én.

Biró József, dalszinész, működött 1838-ban, Nagyváradon, 1840—43-ban Szegeden, Győrött, majd Kolozsvárt találkozunk a nevével, 1846—48-ban. Neje: *Szelestey* Rozália, sz. 1825-ben, *Debrecenben*, megh. 1894. szept. 30-án, *Debrecenben*. Kolozsvárott nevelkedett és ott lett szinésznő, 1844-ben. Az 50-es években a debreceni Nánássy-féle szinház tagja, ahol elsőrendű drámai, szende- és hősnőszerepeket játszott. Később visszatér Kolozsvárra, onnan Győrbe megy játszani. A 70-es években újra Debrecenben találjuk, majd 40 éves jubileumát Győrött tartja meg. 1857. márc. 11-én vendégszerepelt a Nemzeti Szinházban, a »Notredamei toronyőr« *Esmeralda* szerepében. 1889. dec. havában nyugalomba ment.

Biró Lajos, iró, sz. 1880. aug. 22-én, *Bécsben*. Nagyváradon hirlapíró volt és öt évig szerkesztette a »Szabadság«-ot. Ezután Budapestre jött s rövid idő alatt nagy sikert aratott mint iró, és hirlapíró. Több novellás kötettel alapította meg hírnevét, majd regényei keltettek feltünést. A drámairással 1909-ben kezdett foglalkozni s hamarosan legkiválóbb drámairóink sorába került. Legnagyobb sikerei: »Sárga liliom«, »A cárnő« (Lengyel Menyhérttel együtt), »Hotel Imperial« voltak. 1919-ben külföldre költözött, de többször is hazatért Magyarországba. Több éven át Hollywoodban élt, mint filmíró s itt is nagy sikereket aratott több filmjével, különösen a Hotel Imperiallal. Számos szindarabja külföldi szinházakban is előadásra került. Szinművei: »Férfiak«, drámai játék 3 felv. Bem. 1909. máj. 21. Nemzeti Szinház. »Családi tűzhely«, három szatíra. Bem. 1910. jan. 15. Magyar Szinház. »Sárga liliom«. Bem. 1910. nov. 30. Magyar Szinház, 150-edszer 1916. jún. 30-án, uj betanulással 1926. nov. 12-én. »Rablólovag«, szmű. 3 felv. Bem. 1912. jan. 27-én, Magyar Szinház; Bécsben a Volkstheater-ban: 1913. márc. 22-én. »A cárnő«, szmű. 3 felv. (Lengyel Menyhérttel). Bem. 1912. febr. 23. Nemzeti Szinház. »Szent házasság«, 1 felv. Bem. 1912. okt. 1-én, Uj Szinpad. (Kövessy-rezsim.) »Tavaszi ünnep«, szmű. 4 felv. Bem. 1913. febr. 28. Magyar Szinház. »Utolsó csók«, szmű. Bem. 1913. nov. 29. Vígszinház; Mün-

chenben 1915. jan. havában. »1913«, történelmi szmű 3 felv. Bem. 1913. dec. 20. Magyar Színház. »Sárga rigó«, vj. 1 felv. Bem. 1917. dec. 18-án, Modern Színpad. »Hotel Imperial«, szmű, 4 felv. Bem. 1918. jan. 25-én. Magyar Színház. 100-adszor 1918. máj. 7-én. Újra műsorra tűzték: 1928. aug. 18-án, 150-edszer előadták: 1928. szept. 4-én, *Tőkés* Anna bemutatkozásával a női főszerepben. Berlinben bemutatták 1918. okt. 8-án, a Residenztheater-ben. »Francia négyes«, vígjáték 3 felvonásban. Bem. 1919. március 6-án, Belvárosi Színház. »Politikusok«, dráma 3 felv. (Lavrence B. Pierson álnév alatt.) Bem. 1920. aug. 27. Belvárosi Színház. Lefordította azonkívül Henry *Bernstein* »Utánam« és »Az ostrom« c. 3 felv. színművét, (előbbi előadása 1911. ápr. 8-án volt a Vígszínházban, utóbbié u. o. 1912. okt. 26-án), s több külföldi darabot. »Mariska, vagy a házasságtörés iskolája.« Színjáték 3 felv., 5 képben. Bem. 1925. ápr. 17-én, Belvárosi Színházban. »Miénk az éjszaka«, szmű. 3 felv. Írta: Henri *Kistemaekers*. Bem. 1925. dec. 23-án, Magyar Színház. »Boszorkánytánc«, színjáték 3 felv. Bem. 1929. márc. 15. Belvárosi Színház.

Biró László, színész, sz. 1901. jan. 23-án, *Debrecenben*. Színipályára lépett 1924. júl. havában. Neje: *Lászlófi* Ibolyka, színésznő, sz. 1900. júl. 9-én, *Puchón* (Trencsénm.). Színipályára lépett 1920. jul. havában.

Biró Lili, drámai énekesnő, sz. 1880-ban, *Budapesten*. Működött Berlinben és Prágában, utoljára Csernovitzban. Rövid ideig tagja volt a kolozsvári színháznak is. Megh. 1908. okt. 7-én, *Csernovitzban*.

Biró Mária, színésznő, sz. 1897. jun. 6-án, *Debrecenben*. Színipályára lépett 1922. jul. havában.

Biró Sándor, komikus és apaszínész, 1865. szept. 25-én lépett a színipályára és bebarangolta ugyszólván az egész országot. Egyidőben az Alföldön volt színigazgató. Megh. *Téthen*, (Győrm.), 1878. dec. 9-én. Komáromban 1871-ben és Győrött is »Színi-emlény«-t adott ki, melyben több versén kívül a »Vándorok« c. rajza is megjelent a vidéki színészéletről.

Biró Sári, színésznő, sz. 1902. márc. 3-án, *Pásztón*. Színipályára lépett 1924. júl. 1-én.

Biró Zoltán, (gelsei) író. Színműve: »Sehonnai«. Eredeti énekes népsz. 3 felv. Zen. szerz. Bihari Zoltán. 1904. ápr. 24-én adta elő Micsey F. György színtársulata, Veszprémben.

Biró Tivadar Ernő, színész, sz. 1881. nov. 5-én, *Székelyudvarhelyen*. Színipályára lépett 1906-ban.

Bischop Mária, operaénekesnő, 1842 máj. 25-én hangverseny keretében fellépett a Nemzeti Színházban. »...föllépése szerény, igény nélküli, előadása mesterkélten kedves; hangja nem erős, sem fokozatának nagy terjedtsége nincsen, de szava hajlékony s a középhangokon csengő, kedves és elbájoló«, — írja ekkor róla a »Világ«, — 1842. máj. 28-án.

Bisson (bisszon) **Alexandre,** fr. színműíró, sz. 1848. aug. 9-én, *Briouzeban*, — megh. 1912. jan. 28-án, *Párizsban*. — Nálunk is színre került művei: »Válás után«, vígj. 3 felv. Bem. 1888. nov. 16. Nemzeti Színház. Felújították 1904. jan. 10-én, majd 1911. jún. 1-én. »Az államtitkár úr« (L. o.) — »Színitanoda«, énekes vj. 4 felv. Zenéje: Louis Gregh-től. »Mi történt az éjjel?«, boh. 3 felv. Társszerző: Carré. Ford. Komor Gyula. Bem. 1895. júl. 13. Budai Színkör. — »Csalj meg, édes!«, vígj. 3 felv. Bem. 1896. júl. 16. Vígszínház. — »Az újfundlandi« (La terre neuve), énekes vígj. 3 felv. Bem. 1898. jún. 11. Budai Színkör. — »A hálókocsik ellenőre«, bohózat 3 felv. Ford.: Zempléni Gyula. 1898. Vígszínház. (felújították 1920. máj. 29.) »A vizsgálóbíró«, boh. 3 felv. Bem. 1901. máj. 10. U. o. — »A nevezetes kastély«, vígj. 3 felv., ford. Heltai Jenő. Bem. 1901. nov. 2. Vígszínház. — »Kokó király« boh. 3 felv., ford. Komor Gyula. Bem. 1902. aug. 29. Fővárosi Nyári Színház. — »A nóna«, boh. 3 felv., ford. Szász Zoltán. Bem. 1904. máj. 14. Vígszínház.

— »A 3 Ajax«, boh. 3 felv. Bem. 1905. szept. 13. U. o. — »Nick Carter«, színm. 4 felv., ford. Kürthy Emil. Bem. 1910. máj. 28. U. o. — »A névtelen asszony«, dráma 5 felv., ford. Bródy Miksa. Bem. 1916. jún. 2. Magyar Színház. Felújítása: 1920. jún. 11., 1924. márc. 28. — Egyéb munkája: »A megboldogult«, — »Pont-Biquet-család« stb.

Bitta Károly, színész, sz. 1886. aug. 15-én, *Aszalón,* (Somogy vm.), megh. 1924. ápr. 1-én, *Pécsett.* Színipályára lépett 1907-ben.

Bittelné Kovács Erzsébet, színésznő, sz. 1887. szept. 10-én, *Kisbaráton* (Győrm.). Színipályára lépett 1910. jún. havában.

Bittera Erzsébet, színésznő, sz. 1884. márc. 1-én. Színipályára lépett 1899. okt. 12-én, Leszkay Andrásnál.

Bizánc, szmű 3 felv. Irta: *Herczeg* Ferenc. Bem. 1904. ápr. 22. Nemzeti Színház, midőn Konstantint *Beregi* Oszkár; Irenét: *Jászai* Mari; Demetert: *Ivánfi;* Olgát: *Lenkei* Hedvig; a patriárkát *Szacsvay;* Notarost: *Gyenes;* Spiridiont: *Náday* Ferenc; Zenobiát: *Helvey* Laura; Kratest: *Gabányi* Árpád; Giovannit: *Mihályfi* Károly; Ahmedet: *Pethes* Imre; Lalla Kalilt: *Gál* Gyula; Hermát: *Török* Irma; Lisandert: *Dezső* József, Lascarikot: *Horváth* Zoltán játszotta. Nagyobb szerepváltozással 1911. jan. elsején került színre a darab, amikor is *Jászai* szerepét *Márkus* Emilia, *Lenkey* Hedvig szerepét V. *Molnár* Rózsi, *Náday* szerepét *Hajdu* József, *Ivánfi* szerepét *Garamszeghy, Horváth* Zoltán szerepét *Náday* Béla, *Helvey* Laura szerepét *Nagy* Ibolya, *Pethes* Imre szerepét *Somlay* Artur vette át. Az 1915. jan. 30-iki előadáson *Szacsvay* szerepét *Pethes* Imre, *Hajdu* József szerepét *Dezső* József, *Garamszeghy* szerepét *Odry* Árpád, *Dezső* József szerepét *Mészáros* Alajos, *Gabányi* Árpád szerepét *Gabányi* László, *Nagy* Ibolya szerepét *Fáy* Szeréna, *Török* Irma szerepét *Váradi* Aranka játszotta. 1919. nov. 1-én Beregi szerepét *Várkonyi* Mihály játszotta; 1921. febr. 17-én újra feleleventették, majd ismét 1924. nov. 22-én adták. 1927. jún. 13-án Konstantint *Abonyi* Géza és egy alkalommal, mint vendég, *Toronyi* Imre játszotta; *Ivánfi* szerepét *Sugár* Károly, *Lenkey* Hedvig szerepét T. *Mátray* Erzsi; *Szacsvay,* illetve *Pethes* Imre szerepét *Nagy* Adorján, *Gyenes* szerepét *Pataki* József, *Náday* Ferenc szerepét *Fehér* Gyula, *Helvey* Laura szerepét *Vizváry* Mariska, *Mihályfi* Károly szerepét *Lehotay* Árpád, Ahmedet *Timár* József, *Gál* Gyula szerepét *Bakó* László és *Török* Irma szerepét *Környei* Paula játszotta. A »Bizánc« utolsó előadásakor hetvennyolcadszor került színre a darab.

Bizalmi férfi-rendszer. A vidéki színtársulatoknál a 90-es években honosult meg, az volt a célja, hogy a kijelölt egyének ellenőrízték a színtársulat működését anyagi és erkölcsi értelemben. Később e rendszer csődöt mondott, miért is kiküszöbölték, mint felesleges intézményt.

Bizay Mihály, nagy színészbarát, békésmegyei cincár családból származott, 1800. körül. Nem volt határozott foglalkozása. Sokan azt hitték, hogy báró, amely ártatlan tévedésre az adott okot, hogy »B. Zay«-nak írta a nevét. A balatonfüredi ifjúság pedig »a nemzet bárója«-nak nevezte el. Balatonfüreden ő terelte be a publikumot a színházba, ahol negyven évig eleven reklámja volt a színháznak. Vörösnadrágban trombitálva táncolt végig a fasorok között, így csődítette be a közönséget a színházba. Midőn Hetényi József 1848-ban sehogysem tudott boldogulni Füreden, Bizay erővel betessékelte a nézőket. Jutalomjátékok alkalmával szintén ő gondoskodott az anyagi sikerről. A nagy tréfamester 1884. dec. 23-án hunyt el, *Budapesten,* mint igen jómódú ember.

Bizet (bizé) **György,** francia zeneszerző, sz. 1838. okt. 25-én, *Párizsban,* megh. 1875. jún. 3-án, *Bougival*-ban. A konzervatóriumot kitünő eredménnyel végezte. Olaszországban való utazásában komponálta »A gyöngyhalászok« című operáját (1863), de ez, valamint a többi első művei nem tetszettek. — Nálunk színre került munkája »Carmen«, (l. o.), melylyel egy csapásra meghódította a zenei vi-

A hetvenéves Blaha Lujza,

az Országos Színészegyesület örökös disztagjává történt választásakor (1923).

ette: Gábor Móric.

Az Orsz. Színészegyesület tulajdona.

lágot, »Djamileh«, regényes opera 1 felv. Szövegét írta: Louis Gallet. Bem. 1895. ápr. 6. M. Kir. Operaház. — »Az arlesi leány«, romantikus színmű 3 felv. Irta: Daudet Alphonse, melyhez ő szerezte a zenét. Bem. 1919. szeptember. 16. Nemzeti Színház.

Bizonyság-levél. A régi színészvilágban, amidőn a színészet még sok helyütt ismeretlen fogalom volt, a hatóság csak úgy volt hajlandó játszási engedélyt adni a színigazgatónak, ha működéséről erkölcsi bizonyítványt tudott felmutatni, mely »bizonyság-levél« név alatt volt ismeretes az úttörők világában. Ily »bizonyság-levél« a következő dokumentum, eredeti orthographiával: »Alább írtak Szabad Kun Sz Miklós Várossa N. N. bírája s 'Tanátsa *Balogh* István Nemzeti Szín Játzó Urnak abbéli kérésébe, hogy az ő és Társának itt léttek alatt való magok viseletéről adnánk illő Bizonyság levelet, megegyezvén; jelen levelünk rendében bizonyságot teszünk a felöll: hogy az nevezett Nemzeti Szín Játzó Ur és Társai Négy hetek olta itt városunkban számokhoz és a Jádzó Szín minéműségéhez képpest külömbféle darabokat jádzottak egész megelégedéssel 's ezen idő alatt magokat a legbetsületesebben viselték, senkinek terhére nem voltak. Melynek is nagyobb valóságára és hitelére nézve ezen városunk szokott Petsétyével megerősített hiteles Bizonyság levelünket ki is adtuk. Kun Sz Miklóson Die 31a Octobris 1820 tartatott Gyűllésünkből«. — (Balogh István úttörő színigazgató irataiból. Eredetije a Nemzeti Múzeum kézirattárában.)

Bizza Ilona, színésznő, sz. 1896. nov. 16-án, *Pécsett.* Színipályára lépett 1917. aug. havában.

Bizza Julia, színésznő, sz. 1894. nov. 12-én, *Kolozsvárott.* Színipályára lépett 1916. szept. havában.

Bizza Károly, súgó, sz. 1862. dec. 27-én, *Kalocsán.* Színipályára lépett 1886. okt. 1-én. 1912. szept. 1-én nyugdíjazták. Neje: *Szikora* Anna, színésznő, sz. 1861. nov. 20-án, *Szekszárdon.* Szinilyára lépett 1880. jan. 1-én. Nyugdíjba ment 1910. ápr. 1-én.

Björnson Björnsterne, norvég költő, sz. 1832. dec. 8-án, *Kvikné*-ben (Österdalen), megh. 1910. febr. 5-én, *Párizsban.* A norvég nemzetnek Ibsen mellett a legnagyobb drámairója, akinek munkái egész Európában nagy hatást tettek. — Nálunk a Nemzeti Színház a következő színműveit mutatta be: »Az új házasok«, »Csőd«, »A király«, »Erőnkön felül«. — Kolozsvárott bemutatták: »Ha az új bor forr« c. drámáját, Harsányi Zsolt fordításában, 1910. febr. 11-én.

Black People (= fekete népség). Néger operett-társulat revüje 2 felv. 5 képben. Irta: Douglas Louis. Zen. szerz.: Joë Solner és Spencer Williams. Bemutatták a Városi Színházban, 1927. febr. 14-én.

Blaha János, a Lichtenstein herceg dzsidás-ezredében karmester és színházi karmester, sz. 1829-ben, megh. 1870. jan. 24-én, *Debrecenben.* 1865-ben Szabadkán működött Sípos Károly színigazgatónál; midőn Kölesi Lujza (a későbbi Blaháné) is itt működött, nemes ambícióval igyekezett a fiatal kezdőt tanítani, hangját mívelni és nemsokára feleségül vette. 1867-ben Debrecenben működött. 1860. május havában megjelent »Szabadkai csárdás« c. zeneszerzeménye.

Blaha Lujza, »a nemzet csalogánya«, sz. 1850. szept. 8-án, *Rimaszombatban* (Gömör m.), megh. 1926. jan. 18-án, *Budapesten.* Atyja: *Reindl* Sándor, huszártiszt volt a cs. és kir. hadseregben, majd 1848—49-ben honvéd és mint őrmester végigküzdötte a szabadságharcot. A világosi katasztrófa után, hogy a besorozástól szabaduljon, *Várai* néven színésszé lett. (Népszínműénekes, megh. *Kassán,* 1856.) Anyja: *Ponti* Aloiza, színésznő, kivel Várai 1848. febr. 24-én lépett házasságra *Pazonyban* (Szabolcs m.), megh. *Budapesten,* 1886. dec. 24. Édesatyja halála után *Kölesi* Antal színész lesz a mostohaatyja (sz. 1829. *Tatán,* színésszé lett 1847-ben, chiabai Csabai Pálnál). 8 éves koráig nem járt iskolába, majd Kápolnai János színésztől megtanult írni, olvasni. Még gyermekkorában szülei előbb Kőszeghy Endre társulatánál voltak szerződtetve, jár-

tak Rozsnyón, Lőcsén, Dobsinán, stb. Szülei 1858-ban a győri társulathoz szerződnek és lakásuk egy kis padlásszoba, amelynek még ablaka sincsen, a világosság az üveges ajtón szűrődik be. Kölesi Lujza akkor járt először iskolába, a győri apácák kolostorába. 1858. jan. 5-én lép először egy valódi szerepben színpadra. »A koldusnő«-ben Mari szerepe jutott neki és ezzel az első színpadi kísérletével teljes sikert aratott. Azután szülői

Bérlet 12. szám.

NEMZETI SZINHÁZ.

Pest, vasárnap, május 7-én, 1871.

BLAHANÉ LUIZA, szerződött tag első föllépteül:

TÜNDÉRLAK Magyarországban

Vigjáték dalokkal, táncozzal, 3 felv. Ujonnan kidolgozta N. Zenéjét szerkesztette Ellenbogen Adolf.

Szemelyek:

Kezdete 7½ órakor, vége 10-edfél után.

Helyárak:

Holnap, hétfőn, május 8-án, bérletfolyamban:

AZ IDEGESEK.

Ma, a budai várszinházban adatik:

A NŐK AZ ALKOTMÁNYBAN.

Szinlap Blaháné első Nemzeti Szinházi fellépéséről

Gárdonyi Antal társulatához szerződnek. Itt sem maradnak sokáig, mert innen Völgyi György színigazgatóhoz mennek. Itt sok nélkülözés és nyomorgás között éltek, vándoroltak vidékről-vidékre, ahol kisebb-nagyobb szerepekben fokonként hódította meg Lujzika a közönséget. Tizenhárom éves korában már kész színésznő és önálló szerepeket játszik. 1863-ban játszott először szülővárosában, Rimaszombatban, ahonnan először Vácra, Szarvasra, majd sok-sok vándorlás után, 1864. ápr. havában, Molnár Györgyhöz, a budai Népszínház igazgatójához szerződött. Itt különösen nagy sikert aratott a »Csikós« c. népszínműben. Jún. havában Latabár Endréhez szerződött, Balatonfüredre, őszre azonban ismét visszatér Budára, Molnár Györgyhöz, — aki időközben kivette a kórusból, — ahol a színház három karmestere: Schimacsek, Sziklavölgyi és Jakóbi tanították. A budai színház csődbejutásakor Szabadkára szerződött, Sipos Károly társulatához és ez a szerződés fordulópontot jelentett életében. Szabadkai tartózkodása idején a városban állomásozott a herceg Lichtenstein dzsidás-ezred, amelynek karmestere Blaha János volt, aki egyben a színház zenekarában is karmesterkedett. Feltűnt neki a szép fekete leányka és foglalkozni kezdett vele, felismerte hangját és tehetségét és koloratureénekesnővé képezte, majd 1866-ban feleségül vette. Igy lett aztán Kölesi Lujzából Blaha Lujza. 1870. január hó 24-én férje Debrecenben tüdővészben meghalt és Blaha Lujza húsz éves korában özvegy lett. 1869. máj. 5-én először vendégszerepelt Kolozsvárott. 1870. febr. 4-én a Nemzeti Színház is vendégszerepelni hívja. A következő év tavaszán Nagyváradon ünneplik, majd máj. 7-én először játszik a Nemzeti Színházban, a »Tündérlak Magyarhonban« c. népsz. Marcsa szerepében. Máj. 14-én Budán is fellépett, ugyancsak a »Tündérlak«-ban. Ez év szept. havában ő nyitja meg a Nemzeti Színház fiókszínházát, a Várszínházat, az »Egy nő, aki az ablakon kiugrik« c. vígjátékkal. 1872. nyarán ismét Budának a kedvenc színésznője. Ekkor Miklóssy Gyula az igazgatója. 1873. jan. 30-án énekli első operapartiját, a »Fekete dominó«-ban, Angelo szerepében. 1875. jan. 15-én a »Falu rossza« premierjén Finum Rózsi szerepében óriási sikere volt a Nemzeti Színházban, amely színháznak egyik legkiválóbb tagja lesz. 1875. aug. 28-án Egerben vendégszerepel, ahol runyai Soldos Sándor (megh. 1924. okt. 6.) tenki földbirtokos megkéri a kezét; szept. 20-án férjhez megy — az esküvő a budapesti belvárosi templomban volt. De nem sokáig tartott ez a boldogság, 1879-ben elválnak. 1875. október 10-én elbúcsúzik a Nemzeti Színház közönségétől és Tamássyval a

Népszínházhoz szerződnek. Búcsúelőadása a »Szökött katoná«-ban Julcsa szerepében volt. 1875. okt. 22-től 1896. máj. 4-ig összesen 2364-szer lépett fel a Népszínházban, ahol 1875. dec. 2-án volt az első operett-fellépése az »Angot asszony leányá«-ban és egymásután aratja sikereit, 1875. dec. 14-én a »Sárga csikó«-ban mint Erzsike, mint Szilaj Kata a »Vereshajú«-ban (1877. jún. 2.), a »Piros bugyelláris«-ban, mint Török Zsófi (1878. nov. 22.), a »Cornevillei harangok«-ban, mint Serpolette. Ugyanez év febr. havában játssza az »Ágnes asszony«-ban az első szende-szerepet. 1878. márc.-ban vendégszerepelt Székesfehérvárott, a »Sárga csikó« Erzsikéjében, óriási sikerrel. 1880. júl. havában a gyöngyösi nőegylet dísztagja lesz. 1881. febr. 26-án férjhez megy báró Splény Ödönhöz. 1883. jún. 2-án a Népszínház együttesével vendégszerepel Bécsben, az An der Wien Theater-ben (Piros bugyelláris, Tót leány, Cornevillei harangok főszerepeiben). Az összes bécsi lapok egyhangúlag magasztalják a nagy magyar művésznőt. Majd ismét parádés szerepekkel gazdagítja sikereit: Konti József »Eleven ördögé«-vel (1885. dec. 16.), a »Suhanc« Józsijával (1886. jan. 12.), »Királyfogás«-sal (okt. 30.), Vidor Pál »Ingyenélők«-jével (1889. nov. 15.). 1884-ben a Feleky Miklós várszínházi ensemble tagja, honnan 1888. aug. 21-én megvált. 1899. nov. 15-én nagy sikere volt a »Nání« c. népsz. címszerepében, 1894. nov. 9-én a »Szókimondó asszonyság« Hübscher Katájában. 1896. márc. 3-án egy időre búcsúzik a főváros közönségétől. Ápr. 21-én az Országos Magyar Iskola Egyesület tiszteletbeli tagjává választotta, ugyanezen év okt. 22-én volt a 25 éves művészi jubileuma, amely alkalommal megjelent Kéry Gyula: »Blaha Lujza élete« c. munkája. 1900. okt. 15-én a Népszínház megünnepli fennállásának 25 éves fordulóját és ugyanekkor meleg ovációban részesítik a nemzet csalogányát. Nov. 15-én a király a koronás arany érdemkeresztel tünteti ki. Páratlan sikerrel szerepelt a Vígszínházban, az »Aranykakas« c. vj. fogadósnéjában. 1901. máj. 7-én a Nemzeti Színházban fellép a »Tündérlak«-ban. Ez volt 30-ik évfordulója annak, hogy először játszott az ország első színpadján. Máj. 10-én a Nemzeti Színház örökös tagjává nevezik ki. Okt. 31-én volt a búcsúfellépte a Népszínházban, minthogy a Nemzeti Színház örökös tagja lett. Előadásul színre került a »Sárga csikó«, melynek Erzsike szerepét ekkor 150-edszer játszotta. Ezután többször szerepel a Nemzeti Színházban, ahol Gárdonyi Géza »A bor« Eszter szerepében (1902. dec. 23.) ujból diadalt aratott. 1907. febr. 1-én a Király Színházban játszik Pásztor Árpád »Harang«-jában. 1908. jan. 10-én ünnepli 50 éves művészi jubileumát; febr. 11-én játszotta Csiky Gergely népszerű vígjátékában, a »Nagymamá«-ban Szerémy grófné szerepét (Népszínház-Vígopera), melyet Pásztor Árpád és Máder Rezső énekes vígjátékká alakítottak át. Ezt a szerepet 65-ször játszotta. Ebben az időben a Balatoni Szövetség egyhangúlag tb. tagjává választotta. 1912. febr. 16-án a »Rang és mód«-ban lép fel; jún. 13-án pedig Bécsben vendégszerepel a Magyar Színház társulatával, a »Nagymama« c. operett címszerepében. 1920. márc. 20-án a szfőv. Közmunkák Tanácsa a Népszínház előtti teret Blaha Lujza-térnek nevezte el. Az ő nevéről nevezik el az újpesti színházat is, amely 1920. okt. 21-én nyílt meg. 1920. szept. 8-án országos ünnep keretében megülték 70 éves születésnapját. 1921. okt. 8-án az Unió rt. tulajdonát képező Revü-Színház a »Blaha Lujza Színház« nevet veszi fel és akkor ő is fellép hosszú szünet után. 1923. márc. havában az Országos Színészegyesület örökös dísztagjává választotta, mely alkalommal az Egyesület leleplezte olajfestményű arcképét. Ugyanezen év szept. 9-én évi nyugdíját a szfőv. tanácsa 1,200.000 K-ra emelte fel. Nemes lelke 1926. jan. 18-án szállott az Egek Urához. Temetése impozáns módon folyt le, csak Kossuth Lajosnak volt hasonló temetése. A Nemzeti Színház előcsarnokában ravatalozták fel. Gyászbeszédet mondott Klebelsberg Kúnó gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter, dr. Sipőcz Jenő polgármester, Hevesi Sándor, a Nemzeti Színház igazgatója, Szirmai Imre, Ilovszky János, Beöthy László, Porzsolt Kálmán, Gál Gyula, Géczy István. 1926. febr. 28-án Rimaszombatban leleplezték szülőháza emléktábláját.

*

Az élő, eleven legenda költözött el innét tőlünk ama jobbik hazába, mikor Blaha Lujza átadta lekét az örökkévalóságnak. És itthagyta lelkét, mely élni fog, míg a magyar szó, a magyar nóta ki nem fogy, el nem apad erről a mi földünkről.

Mi, kik láttuk mozgásának báját, hallottuk hangjának csengését, énekének muzsikáját, egy nagy élménnyel vagyunk gazdagabbak halandó társainknál. Akik nem látták, nem hallották, azoknak a magyar színjátszás története fog beszélni az asszonyról, aki Blaha Lujza néven írta be emlékét a magyar színjátszás történetébe.

A művész, — ha igazán Istentől megáldott erő, — mindig élő, eleven inkarnációja nemzete szellemének, fajtája lelkének. Író, festő, szobrász, muzsikus, színész csak akkor az igazán kiválasztottak közül való, ha munkásságában vagy személyében fajtájának, törzsének lelke elevenedik meg. A nemzet, mely nagyjait ki-

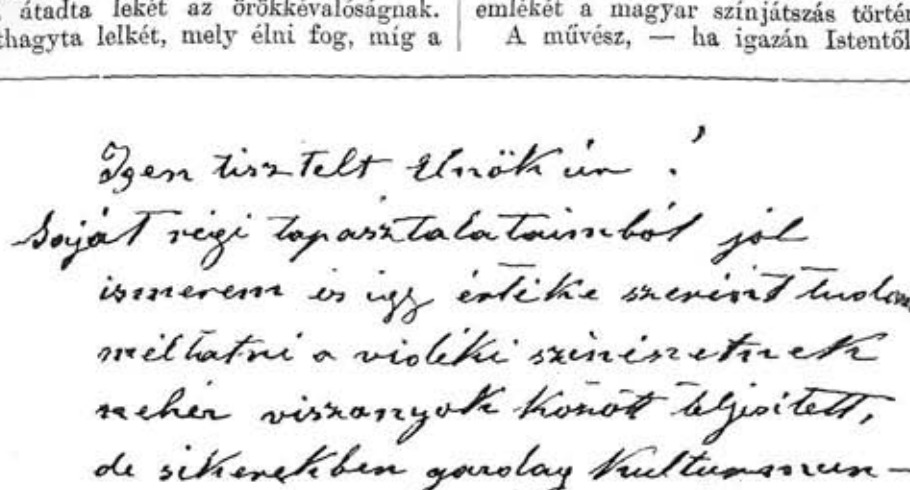
Igen tisztelt Elnök úr!
Sajnát régi tapasztalatainból jól ismerem és így értéke szerint tudom méltatni a vidéki szinészetnek nehéz viszonyok között teljesített, de sikerekben gazdag kulturmunkáját s ezért igaznak nagy kitüntetésnek tartom, hogy az Országos Szinészegyesület engem örökös díszhagyójává választott.
Fogadjak kérem hálás köszönetemet, ezért a megtisztelő és nekem nemcsak kívül jóleső szeretetért.
Kiválló tisztelettel
Dr. Szilágyi Dezsőné Blaha Lujza
Budapest, 1929. April 8.

Blaháné levele a Szinészegyesülethez

válóságukhoz képest becsülni tudja, ebben voltakép csakis a saját maga megbecsüléséről tesz tanúbizonyságot.

Még mindnyájunknak élénk emlékezetében van, milyen sötét gyász borult a fővárosra és Budapesten keresztül az egész országra, mikor Blaha Lujzát temettük. És ez a gyász azt jelentette, hogy a magyar nemzet igenis jól tudja, milyen értéket bírt és milyen felbecsülhetetlen kincset vesztett a színésznőben, ki a magyar fajban levő kedvességet, szeretetreméltóságot, bájt és gráciát testesítette meg.

Ma már mindnyájan tudjuk, abban, hogy Budapest ábrázata és lelke magyar lett, sokkal több része van egy mosolygós, barnaszemű, pirosarcú, szép asszonynak, mint a politikusoknak, a szónokoknak, a városatyáknak, az erkölcsprédikátoroknak.

Nem egészen a miénk az, amit csak az értelmünkkel, a belátásunkkal fogtunk fel. Az érzéseinknek, az ösztöneinknek is bele kell a dolgokba kapcsolódnia. Mert az érzések, az ösztönök, az indulatok trónusra ültetik ugyan az értelmet, királynak, fölségnek nevezik, nagyon meg is becsülik, de csakis addig, míg a szegény értelem minden erejét arra használja, hogy kiszolgálja őket. De próbáljon csak ellenök cselekedni, útjukban állni, hej, hogy letaszítják ezt a szerencsétlen értelmet a trónusáról! A színészet hatása azért oly erős és impulzív, mert jóval kevesebb intellektus és sokkal több ösztön és indulat van benne, mint a többi művészetben. Azért kell a színészethez testi kiválóság éppen annyira, mint lelki. És éppen azért olyan felette nagy ritkaság az igazi nagy aktor. Ám tetszett az Úristennek, hogy egyszer a mi örömünkre egy kiválóan szép testbe egy ragyogó, fényes művészi lelket adjon. Így született meg Rimaszombatban a magyar színészet hervadhatatlan nagysága: Blaha Lujza.

Életének, művészetének történetét annyiszor megírták már. Súlyos vívódásai, vergődései nem voltak. Nem kellett önmagával küzködni, önmagát keresnie. Istennek ez a kiváltságos teremtése teljes készen volt, mikor a színpadra lépett. Önmagát játszotta, mindig csak önmagát: a kedves, jóságos, kicsit hiú, kicsit hamiskás, mulatni nagyon szerető, érzéseiben mindig egészséges, vidám magyar asszonyt. Hogy mégis minden alakításának megvolt a maga egyéni profilja? — az művészi lelkének és temperamentumának végtelen skáláját bizonyítja. Az ösztönös zsenik legnagyobbjai közé tartozott, kiknek vérökben van a színjátszás és így nem is tévedhetnek. A fiatal Rafaelről van egy jellemző anekdota: Valaki megkérdezte tőle, hogy mit gondolt, mikor egyik képét komponálta? Rafael csodálkozva nézett végig a kérdezőn: Én nem gondolkozom, én csak festek. Blaha Lujza is csak játszott, le azt aztán senki tökéletesebben nála nem csinálta.

Hogy a rafaeli anekdota mennyire illik Blaha Lujzára, arra legjobb bizonyíték, amit egyszer Rákosi Jenő mondott róla. Csepreghy Ferenc darabjára, »A piros bugyelláris«-ra készültek a Népszínházban. A nagybeteg szerző lent volt Olaszországban s a Népszínház igazgatója, Rákosi Jenő rendezte a darabot. Blaha Lujza, — ez először esett meg vele életében, — nem találta meg szerepének, Török birónénak a hangját. A rendező magyaráz, de hiába, nem megy a dolog. Rákosi Jenő végre is türelmét veszti, felugrik a színpadra és csípőjére téve kezét, mondani kezdi a szerepet. De csak két mondatot mondhatott. Blaha Lujza gyorsan félretolta: tudok már mindent! És eljátszotta Török birónét, a magyar színpad legszebb, legnagyobb sikerét aratva benne. Magyarázni hiábavaló lett volna neki, de mutatás után rögtön életre kelt benne a darab.

A kis Reindl Ludovika 1850. szept. 8-án született. Mint a nagy emberek rendesen, hányódás és vetődés közben jött a világra. A Rimaszombatba vezető országuton látott napvilágot Reindlné leánya, a magyar színészet történetének legragyogóbb alakja.

Még egészen kis gyermek, mikor egyszerre valami kis angyal szerepében a színpadra kerül. Mert színészcsaládból származott és akárcsak mint Duse Eleonóra, amint járni kezdett, már színpadra lépett. Nem is kellett neki sokat tanulnia. Mert mint mondottuk, nem is a tanulás utján termékenyült meg az ő nagy művészi lelke.

Édesatyja halála után Kölesi Antal vidéki színészhez megy anyja feleségül és anyjával és mostohaapjával együtt járnak

Rozsnyón, Lőcsén, Dobsinán. Győrött az igazgató egyszer megkérdezte Kölesinét, hogy nem volna-e kedve a kis Lujzikát valami angyal szerepben színpadra léptetni. És 1858. jan. 5-én, 6 éves korában Blaháné már kinn állt a közönség előtt. Ezt a dátumot fel kell jegyezni, mert senki máshoz nem hasonlítható művészi nagyság indult el útján.

13 éves korában már önálló szerepeket játszott, de voltaképen fogalma sincs az éneklés technikájáról, a színjátszás külső manierjairól, csak csodálatos tehetsége mutatja neki, hogy mit kell csinálni a színpadon. Szabadkán játszott, mikor megismerkedett *Blaha* János karmesterrel, ki a szép fiatal leány csodálatos hangját felismervén, koloraturénekesnővé képezte ki, majd 1866-ban feleségül is vette. Hálából viselte aztán Kölesi Lujza a szabadkai karmester nevét és halhatatlanná tette Blaha Jánost, senki máséhoz nem hasonlítható művészi pályafutásával.

1870-ben Blaha János meghalt és a fiatal színésznő 20 éves korában özvegyen marad. Kolozsvárra kerül, majd férje halála után pár hónappal a Nemzeti Színház hívja meg vendégszereplésre. A »Tündérlak Magyarhonban« című népszínmű *Marcsa* szerepét adta és ekkor már mindenki tudta, hogy Blaha Lujzának az ország fővárosában van a helye. De még előbb Nagyváradon és Kolozsvárt játszik.

1875-ben elbucsúzik a Nemzeti Színháztól és a Rákosi Jenő által megalapított új Népszínházhoz szerződik, hol népszínműveket, operetteket játszik. Ám mégis csak a népszínművekben aratta legnagyobb diadalait. Egy egész műfajt teremtve ragyogó művészetével. Sajnos, ennek a műfajnak nem volt komoly alapja, mert egy pár kivételes tehetségről nem beszélve, nem az irók talentumára, hanem egy ragyogó színészi egyéniségre volt bazirozva. Szerep-darabokat írtak, ami nem lett volna baj, mert hiszen Blahánénak írták, de parádés, üres, semmitmondó, rikító jelmezbe bujtatott szerepdarabokat. Hogy ez az óriási talentum még azt a sok papirvázat és színes nyomatú klisét is élettel, színnel, elevenséggel, bájjal, gráciával tudta megtölteni, az nem segített a műfajon, mely Blaháné kedvéért született és sajnos, vele együtt halt meg.

1875-ben *Soldos* Sándor felesége lesz, de attól csakhamar el is válik. Később báró *Splényvel* él harmonikus, boldog házasságot.

Művészi pályája ekkor van fénypontján. Ünneplés, diadal, szeretet, rajongás veszi körül. A közönség szeretete, bálványozása mintha még jobban emelné s ő ezért a szeretetért és hódolatért talentumának fényes virágzásával fizet. Aránylag elég korán vonul vissza a színpadtól, pedig még a bekövetkező őszi idők alatt is volt két nagy diadala: a *Csiky* Gergely »Nagymamája«-ból készült operetteben és a Sardou »Szókimondó asszonyságá«-ban.

Aztán jött a »néma csend«, ahogy a boldogtalan dán királyfi mondja. Még mindnyájunk emlékezetében él a szomorú nap, mikor meghallottuk, hogy Blaha Lujza csendes álomra hunyta be szemét. Ott fekszik némán, fehéren, mozdulatlanul, ő, aki annyira szerette a nótát, az élet színét, a mozgást, az embereket. Szinte hihetetlen volt elgondolni, hogy ő, ki mindnyájunké volt, most egyedül maradt a közösségből kiszakadva, eltávozva.

De nem sokáig maradt egyedül. Ott, a halottas szobájában sem. Mert a vidám Török biróné csöndesen megnyomta a kilincset és belépett. És vele jött a Sárga csikó Erzsikéje, Finum Rózsi, Angyal Liszka, a kis árva Vöröshajú, Sári biróné, a háttérben megjelentek a kecses Serpopolette, Niniche, A suhanc, meg a többi jókedvű, cifra figura. Ott áll Sardou pattogó Szókimondó asszonysága, míg utoljára nagyméltóságosan belép az öreg Szerémy grófné, a Nagymama. Ott állnak a halott mellett és búcsúzkodnak a színésznőtől, ki valaha életre hívta őket. S míg hódolattal borulnak térdre az előtt, ki velük egy volt, halljuk bucsúzó, halk hangjukat: Isten veled, ki vért, életet, melegséget tudtál adni az árnyékoknak. Ki meg tudtad testesíteni az álmot és ragyogó, színessé varázsoltad a halvány gondolatot. Mi, szegény, árva gyermekeid, búcsúzunk tőled. Mert nemzedékek jönnek, nemzedékek mennek, beláthatatlan idő lepereg, míg egy hozzád hasonló művészi nagysággal áldja meg a Gondviselés ezt a magyar földet. *(Dánielné Lengyel Laura.)*

Blaha Sári, népszínműénekesnő. Első színi kisérlete Debrecenben volt 1896. március 14-én, a »Télen« c. népszínmű Annuska szerepében; ugyanez évben fellépett a Népszínházban is, azután 1898-ban a színház szerződtetett tagja lesz és október 21-én lép föl a »Nagyapó«-ban; innen Pozsonyba ment, Relle Iván társulatához. 1900. október 18-án a Magyar Színház tagja, hol először a »New-York szépe« c. operettben mutatkozott be. Miután sikerei nem voltak, a színészi pályáról lemondott.

Blaha Lujza — Asztaltársaság. Alakult Budapesten, a Newyork-kávéházi »Vese-asztal«-társaságból, 1928-ban. Jelmondata: »Segítsünk, hogy segítve legyünk.« A színészekből álló asztaltársaság *Blaha* Lujza örökemlékű nevével a szegény nyomorgó színészek gyámolítását tűzte ki céljául, mely sűrün tartja összejövetelét a Newyork-kávéházban és évente kb. 120—150 színész részesül husvétkor segélyben. Az asztaltársaság fővédnöke: dr. Blaha Sándor államtitkár, díszelnöke: Nádasdy Vilmos, elnök: Perczel Oszkár. Társelnökök: Lázár Lajos, Boross Mihály; igazgató: Bazsay Lajos; alelnökök: Barna Izsó, Heves Béla; ellenőrök: Kőhalmi Andor, Bodnár Ferenc.

Blaha Lujza Szinház, Budapesten, a Szerecsen-, most Paulay Ede uccában, a volt Revű-Színház (azelőtt Kristálypalota). Épült 1910-ben, Lajta Béla tervei szerint. 1921-ben a tulajdonos Wertheimer Orfeum r. t.-tól tíz évre az Unió Színházüzemi és Színházépitő r. t. (L. o.) vette bérbe, majd Vágó László építész tervei szerint átépitették és Blaha Lujza Szinház néven vezették. Előbb Szirmai Imre volt az igazgatója, — 1924. augusztus havától Emőd Tamás. 1925. május havában az üzemet beszüntették és augusztus havában a Nemzeti Szinház Kamaraszinháza költözött az épületbe. 1925. szeptember havától hivatalosan Kamaraszinház a neve (L. o.)

Blaha Lujza Szinház Ujpesten. A Theatrom R. T. alapítása, melynek vezetője Schreyer Jenő dr. volt, ki nagy lelkesedéssel és áldozatkészséggel állt az ügy élén. Megnyilt 1920. okt. 21-én, Csiky Gergely »Nagymamá«-jával. Tagok: Földesi Vilmos, művészeti igazgató, Doktor János, rendező, majd dr. Farkas Ferenc. T. Halmi Margit (állandó vendég), Bartkó Etel primadonna, Donáth Lajos karnagy, Vági Andor titkár, Arányi Manci énekes naiva, Baán Annie vígjátéki szubrett, Buránszky Biri társalgási szinésznő, Cseresznyés Erzsi énekesnő, Dévényi Ilona drámai szinésznő, Gábor Ernő, Horti Hella szubrett, Márk Margit naiva, Nagy Margit társalg. szinésznő, Soltész Annie hősnő, Szántó Manci énekes naiva, Szilágyi Berta anyaszinésznő, Török Lidia szende, Vaszary Piroska komika, Balassa Ernő komikus, Bérczi Géza szerelmes szinész, Borsódi Mihály tenorista, Feles János hős, Fodor Arthur komikus, Hoykó Ferenc drámai szinész, Kompóthy Gyula énekes bonviván, Körmendi Leó apaszinész, dr. Krompaszky László tenorista, Lóránd Dénes jellemszinész, Majthényi László jellemszinész, Pethes Sándor drámai szinész, Sándor Antal jellemszinész, Székely Gyula baitonista, Szirmai Vilmos komikus, Ujj Ferenc epizód-szinész, Varga Sándor társalgási szinész, Hajdu Zsigmond jellemszinész. Ezeken kívül még kisebb szerepekre a következőket szerződtette az igazgatóság: Buschek Ilona, Sz. Csepreghi Ilona, Endrődi Boriska, Havas Böske, Juhász Tusi, Nagy Irma, Hofitzer Gizella, Papp Vilma, Vadnai Illy, Várdai Irén, Zách Klára, Feledi Gyula, Kerényi Sándor, Kertész Ilés, Megyeri Károly, Reményi Béla, Sörös Béla, Szepessi Lajos, Szentpéteri József, Vígh Ferenc. Későbbi igazgatók: Andor Zsigmond, Heves Béla, Miklóssy Imre.

Blahag (Blahak) **Joseph,** egyházi zeneszerző, sz. *Rajkán,* (Raggendorf), Moson m., 1779-ben, — megh. 1846. dec. 15-én. — 1802-ben a bécsi lipótvárosi szinház tenoristája volt, majd 1824-ben templomi karnagy lett és egyházi zeneszerzeményekkel örökítette meg nevét.

Blanár Béla ifj. Munkája: Shakespeare-idézetek. Budapest, 1928.

Blasel Karl, bécsi szinész, sz. 1831. okt. 16-án, *Bécsben,* — megh. 1922. jún. 16-án, u. o. — 1849-ben lépett szinpadra,

előbb szerelmes, majd komikus szerepkört töltött be, a bécsi közönségnek páratlanul kedvelt komikusa volt, a népies bécsi tipusokat személyesítette meg, tősgyökeres humorral, egész Bécs, a főhercegektől a legalsóbb rendű néprétegekig mulatott bohózatalakításain. A népies bécsi »Localposse« egyik legjobb alakítója volt. Mint a Carltheater tagja 1913. máj. 6-án vendégszerepelt nálunk a Király Színházban, az »Alt-Wien« c. operettben.

Blaskovics Sándor, író, publicista, a tenkei kerület orsz. képviselője, sz. 1869-ben, Bécsben. Egyetemi tanulmányait Grácban és Budapesten végezte. Színművei: »Une affaire d'honneur«, színmű 3 felv. Bem. Párizs, 1898. jún. 11. — Gymnaseszínház. — »A szerelem taktikája«, vj. Bem. Eisenach (Hessen), 1911. febr. — Ugyanez az altonai Stadttheaterben »Liebestaktik« c. alatt 1912. április havában került szinre.

Blätterbauer Gizella, énekművésznő, Passy-Cornet asszony tanítványa volt, 1891. június havában a frankfurti operához szerződött. 1896. június 30-án bucsút vett a »Hamlet«-operában és 1897. ápr. 22-én bemutatkozott nálunk a »Hugenották« királyné szerepében.

Blázsy István, színész, ügyelő, sz. 1885. okt. 1-én. Színipályára lépett 1907-ben.

Blech Leó, német zeneszerző, sz. 1871. ápr. 21-én, *Aachenben*. — Nálunk is bemutatott műve: »A szomszédasszony«, falusi idill, 1 felv. Szövegét Hutt János után írta Batka Richárd. Bem. 1903. december hó 22-én, M. Kir. Opera. (Ford. Vidor Dezső.)

Blidár Valéria, színésznő, sz. 1893. jan. 15-én, *Lugoson*. Színipályára lépett 1915. nov. havában.

Bluette (=blüet) (francia) a. m. = sziporka, apró elmés irat, kis vígjáték, vagy apró színpadi zeneszerzemény.

Blum Ernest, francia vígjátékíró, sz. 1836. aug. 15-én, *Párizsban*, megh. 1907. szept. 20-án, u. o. — Nálunk a Városligeti Színkörben színre került: »Mongodin úr felesége« c. 3 felvonásos vígjátéka, tsz.: Tochè, ford. Fenyéri Mór. A Vígszínházban »Coulisset úr« c. vígjátékát 1897. nov. 5-én nagy sikerrel mutatták be, Hegedüs Gyulával a címszerepben. (Társszerző: Tochè, — ford. Mihály József). »Felfordult világ«, fantasztikus operett 3 felv. Társszerző: Ferrier. Zen. szerz.: Serpette. Ford. Makai Emil és Molnár Ferenc. Bem. 1900. aug. 22. Fővárosi Nyári Szinház. »A szép mosónő«, operett 3 felv. Társszerző: Tochè. Zen. szerz.: Offenbach. Ford. Hajó Sándor és Hevesi Sándor. Bem. 1904. szept. 3. Király Színház.

Blumenthal Ben, amerikai színházigazgató, a budapesti Vígszinház tulajdonosa, a Fővárosi Operett Szinház volt bérlője, sz. 1883. jún. 23-án, *New-Yorkban*, nagyon szegény szülőktől. Már 12 éves korában maga keresi a kenyerét, előbb mint kifutó-fiú, majd mint ujságárús. 19 éves korában ügyvédnek készült, de fiatal korára való tekintettel nem vették fel az egyetemre, ekkor mint drágakőkereskedő kereste meg a kenyerét s mint ilyen, beutazta a nagy világot. Közben vagyont szerzett és most főkép film- és színházvállalatokat finanszíroz. 1921. március hó 17-én megvásárolta a Vígszinházat, majd a Fővárosi Operett Szinház bérlője lett.

Blumenthal Oszkár, német szinműíró, sz. 1852. márc. 13-án, *Berlinben*, megh. 1917. ápr. 24-én, u. o. A németeknél nagyon kedvelt vígjáték- és bohózatíró volt, a német komikum Kotzebue nyomán járó népszerű művelője. A Vígszinházban szinre került vígjátékai: »Mozgófényképek«, vj. 3 felv. 1898. ápr. 29. (Ford.: Heltai Jenő), »Aranykakas«, vj. 3 felv. 1899. ápr. 27. (Ford.: Fái J. Béla). Felújítása: 1920. jún. 12. és 1929. márc. 17. Vendrey Ferenc 50 éves jubileumán, a Fővárosi Operett Szinházban, »Viszontlátás«, (az »Aranykakas« folytatása), bohózat 3 felv. Bem. 1899. december hó 9-én. »Niobe«, operett 3 felvonásban. Társszerző: *Strauss* Oszkár. Fordította: *Heltai* Jenő. 1917. ápr. 19. (»Auf der Sonnenseite« c. vj.-át a bécsi Volkstheater együttese u. o. bemutatta 1915. ápr. 24-én).

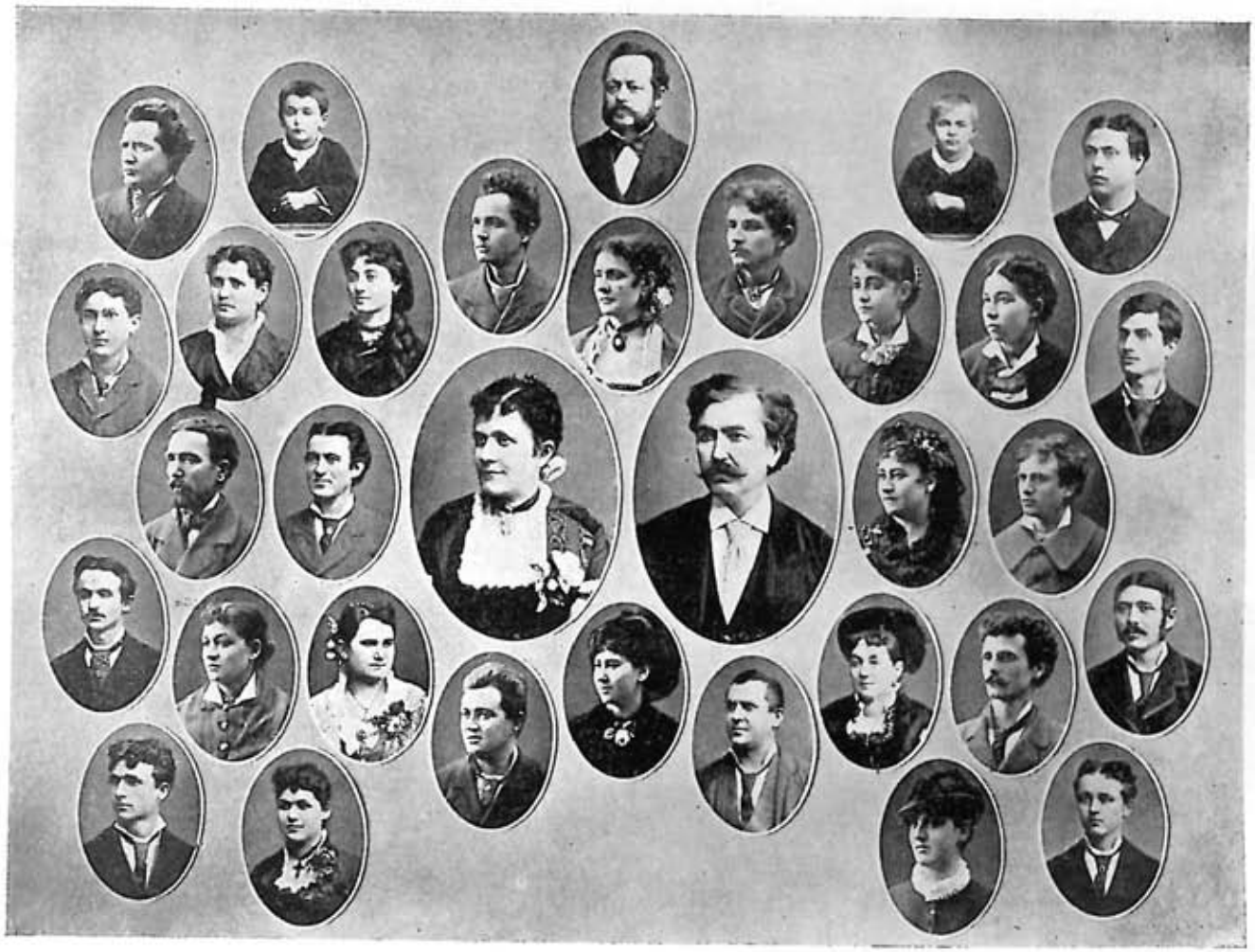

Bényei István vidéki társulata

Bérczi Jenő

Bérczi Ödön

Berczik Árpád

Berczy Géza

Bob herceg. Regényes nagy operett 3 felv. írta: *Bakonyi* Károly, zen.: *Martos* Ferenc verseire szerzette: *Huszka* Jenő. Bem. 1902. dec. 20. Népszínház. Főszereplők: Bob herceg: Fedák Sári, Annie: Ledofszky Gizella, Pomponius: Kovács Mihály, Királynő: Krecsányi Sarolta, Lord Lancaster: Raskó Géza, Hopmester: Solymossy Elek, Tánemester: Ujvári Károly, Plumpudding: Nyárai Antal, Pickwick: Németh József. *100-ik előadása:* 1903. április 8-án volt. A Városi Színház felújította: 1926. nov. 20-án. Főszereplők voltak: Biller Irén, Harmath Hilda, Pataky Ferenc, Kabos Gyula, Érczkövy László, Sik Rezső, — majd újra 1928. márc. 8-án, *Porzsolt* Kálmán 50 éves írói jubileuma alkalmából adták a Városi Színházban, midőn a színlap így festett: A: királynő: Hamvas Józsa, György herceg, a fia: Fedák Sári, Viktória hercegnő: Lőrinczy Vilma, Lord Lancaster: Kertész Gábor, Pomponius: Pataky Ferenc, Hoppmester: Lóránth Vilmos, Tánemester: Tarnay Géza, Tom bátya: Pajor Ödön, Annie, a lánya: Harmath Hilda, Plumpudding, borbély: Érczkövy László, Gipsy, fűszeres: Sik Rezső, Pickwick, kocsmáros: Hajagos Károly.

Bobrovszky Lili Julia, színésznő, sz. 1895. febr. 16-án, *Désen.* Színipályára lépett 1921. okt. 5-én.

Bobula János idősb, építész, orsz. képviselő, sz. 1844-ben, *Liptószentmiklóson,* megh. 1903. nov. 15-én, *Budapesten.* Ő építette az Orsz. Színészegyesület palotáját.

Boccaccio (olasz, olv.: bokácsó) Giovanni, a legnagyobb olasz írók egyike, sz. 1313-ban, *Párizsban,* megh. 1375. dec. 21. *Cetaldóban.* Előbb jogtudománnyal foglalkozott, nagy humanista tudós volt, majd a költészetnek szentelte tehetségét. Dekameronja (100 elbeszélés) a modern novellairodalom megalapítója. Színivilágunkban nevéről elnevezett nagy operettet ismerünk, melyet megírt 3 felv. *Zell F.* és *Geneé Z.,* fordította: *Evva* Lajos; zen. szerz.: *Suppé F. Első* előadása 1879. okt. 1-én volt a Népszínházban, a következő szereposztásban: Boccaccio: Blaháné, Pietro: Solymossy Elek, Scaldza: Komáromi Jenő, Beatrice: Sziklai Emilia, Lotaringi: Kápolnai János, Izabella: Csatay Zsófi, Lambertuccio: Együd István, Petronella: Jenei Aranka, Fiametta: Komáromi Mariska, Lonetto: Bakonyi. *50-ik* előadása 1880. okt. 30-án, *100-ik* előadása 1890. máj. 9-én volt. Boccaccio a nyolcadik darab, amely a Népszínházban megérte a 100 előadást. Előtte színrekerült a »Falu rossza« 119-szer, a »Sárga csikó« 108-szor, »Cornevillei harangok« 152-szer, »Rip van Winkle« 100-szor, »Az Ördög piluláí« 190-szer és még 4 látványosság. Boccaccio címszerepét 1890-ig 65-ször játszotta Blaha L., Pietrót Solymossy 85-ször, Beatricet Sziklai E. 54-szer, Lotaringit Kápolnai 88-szor, Lambertucciot Együd 64-szer, Kassai 27-szer, Fiamettát Komáromi M. 66-szor. Uj átdolgozással 1883. szept. 11-én adták. Boccaccio *szegedi* premierje 1880. okt. 5-én volt, Enyvári Saroltával a címszerepben. 1879. december 27-én *Szatmáron* adták. 1889. május hó 2-án volt a reprize a *Népszínházban* ezzel a szereposztással: Boccaccio: Hegyi A., Pietro: Dárdai, Scaldza: Makó, Beatrice: Hevesi L., Lotaringi: Gyöngyi, Izabella: Bácskai, Lambertuccio: Kassai, Petronella: Csatay, Fiametta: Pauli M., Leonetto: Hunyadi József. A Városi Színházban bemutatták 1922. ápr. 20-án, *Lábass* Jucival a címszerepben. (*Brüsszelben* először 1882. febr. elején adták. *Párizsban* e. e. 1882. márc. 30. *Londonban* ápr. 22-én mutatták be a Comedy Színházban.)

Bocci Bruto, olasz színigazgató társulatával 1885. jul. 5-én vendégszerepelt nálunk először, Budapesten, a gyapju uccai német színházban. Társulata 70 tagból állt. Bemutató előadásul a »Donna Juanita« c. operett került színre.

Bocskay József, színész, sz. 1857-ben, *Kolozsvárott,* megh. 1884. ápr. 4-én, *Szegeden.* Szegeden végezte iskoláit, majd 21 éves korában lépett színpadra. Aradi Gerőnél öt évig működött.

Bócz Rózsi, operetténekesnő, sz. 1900-ban, *Velencén* (Fejérm.). Rákosi Szidi színésziskoláját végezte, 1919-ben.

Boda Ferenc, színész, sz. 1872. dec. 19-én, *Németürögön* (Baranyam.). Színipályára lépett 1892. szept. 1-én, Somogyi Károlynál. 1922. okt. 1-én egyesületi tanácsi határozattal nyugdíjazták.

Bodán Margit, színésznő, sz. 1888. febr. 21-én, *Cegléden.* Színipályára lépett 1910. szept. havában.

Bodansky Arthur, színházi karmester, sz. *Pozsonyban.* 1910-ben a bécsi Carl-Theaternél működött. 1914-ben a mannheimi opera első dirigense. 1915-ben a newyorki Metropolitan Opera House főzeneigazgatója, 1929-ben a newyorki zeneegyesület vezetője.

Bodansky Róbert, osztrák operett-szövegíró, megh. 1923. nov. 3-án, *Berlinben.* Nálunk a »Luxemberg grófja« c. operettje (L. o.) legismertebb. Ezenkívül megszámlálhatatlan szöveget írt és alig van világhirű bécsi operettszerző, akivel együtt ne dolgozott volna. (Lehár, Fall, Strauss, Kálmán és mások világsikereinek részese volt). Ismertebb művei: »Cigányszerelem« (L. o.) »Ábrahám a mennyországban«, operett 3 felv. Társszerző: *Granichstädten* (zen.) és *Willner* (szöv.). Ford.: *Heltai* Jenő. 1912. jun. 28. Budai Színkör. »Éva«, operett 3 felv. Zen. szerz.: *Lehár* Ferenc. Tsz.: *Willner.* Bem. 1912. okt. 12. Király Színház. »A császárnő«, operett 3 felv. Zen. szerz.: *Granichstädten,* tsz.: *Jacobsohn.* Bem. 1915. dec. 18. U. o. »A táncos grófnő« (»Hanni geht tanzen«), operett 3 felv. Zen. szerz.: Eysler Edmund. Ford.: *Faragó* Jenő. Bem. 1918. máj. 17. Budai Színkör. »Szerencsetánc«, operett 3 felv. Tsz.: *Hardt* Walden. Bem. 1921. máj. 14. Városi Színház. »A kis grizett«, operett 3 felv. Tsz.: *Jacobsohn* és *Stolz.* Bem. 1921. jún. 11. Vígszínház.

Bodányi László, magyar származású énekes színész. Brünnben lépett színpadra. 1880. március havában Lucca Paulinánál tovább tanult. 1880. dec. 22-én fellépett a bécsi operában. (További működése ismeretlen.)

Bodenburg Lina, kiváló énekesnő, a Nemzeti Színház oszlopos tagja. (Lásd: *Hegedűs* Lajosné.)

Bódi János, színész, sz. 1838-ban, *Szegeden.* Színipályára lépett 1858. ápr. 10-én, Hegedüs Lajosnál.

Bodics Ilona, színésznő, sz. 1864-ben, *Baján.* Színipályára lépett 1879-ben, Szabó Antalnál.

Bodnár András (Endre), katholikus papból lett színész, színészből lett református pap, a magyar színészvilág különösen érdekes alakja. Zemplénmegyében, *Kisztén* született, értelmes földmívelő családból, 1827-ben. Gimnáziumi tanulmányait Kassán végezte be, Temesvárott pedig theológiai tanulmányait. Mint segédlelkész működött Szőregen, Kisteleken, Battonyán, Makón, Apátfalván, majd plébános lett Kunágotán. Heves temperamentuma azonban nem bírta a papi fegyelmet, 1872. otthagyta plébániáját, a reverendát makkos mellénnyel és árvalányhajas pörgekalappal cserélte fel, — felcsapott Thália papjának. Daliás alakja és mélyérzésű bariton hangja csakhamar népszerű népszínműénekessé tették; az egész ország bámulta a katholikus pap-színészt. Aradon 1872. márc. közepén lépett fel nagy sikerrel, a »Csikós« címszerepében, azután Békésgyulán, ápr. 28-án pedig Szegeden. Jún. 4-én volt az első pesti fellépte a budai Népszínházban, Miklóssy Gyulánál, ugyancsak a »Csikós«-ban, jún. 13-án pedig a »Két pisztoly«-ban. Azonban a kunágotaiak deputációba mentek hozzá, hogy ha áttér a református vallásra és lelkészük lesz, ők is kálvinisták lesznek. És a színészből ujra pap lett. Bodnár elfogadta a meghívást, letette a lelkészi vizsgákat és elment, most már református papnak, Kunágotára. És megalapította a kunágotai református egyházat, templomot építtetett és egyáltalában a legnagyobb hűséggel intézte mindvégig egyháza gondjait. Még 20 évig lelkészkedett, majd 1893. febr. 8-án *Kunágotán* elhalálozott.

Bodnár Antal, egri egyházmegyei pap, 1805-ben. Fordított színműveket, melyek közül egyet ismerünk: »Az asszonyi fortély vagy férfiak jól megércsetek!« vj. 1 felv. Előadták: 1794. jan. 15-én.

Bodnár Etel, színésznő, sz. 1900. jun. 29-én, *Temesvárott.* Színipályára lépett 1928. szept. 1-én.

Bodnár Ferenc, ügyelő, sz. 1888. okt. 10-én, *Kolozsvárott.* Színipályára lépett 1907-ben. 1925. óta a Nemzeti Színháznál működik.

Bodnár Gáspár, színműíró. Munkája: »Vissza a műhelybe«, népsz. 3 felv. Bem. 1893. jan. végén, Szatmáron.

Bodnár Gyula, népszínműénekes, megh. 1895. márc. havában, *Lippán,* Báródi Károly társulatánál, ahol a közönség kedvence volt; mint ilyent a közönség osztatlan részvéte mellett helyezték örök nyugalomra.

Bodnár Gyula, színész, sz. 1866. aug. 3-án, *Harkányon* (Zemplénm.). Színipályára lépett 1885. márc. 1-én, Tóth Bélánál.

Bodnár István, színész, sz. 1863. dec. 25-én, *Kassán.* Színipályára lépett 1882. nov. 15-én, Csóka Sándornál.

Bodnár Jenő, színész, a Nemzeti Színház tagja, sz. 1889-ben, *Szekszárdon.* Középiskolái után színészakadémiát végzett. A világháborúban bevonult és orosz fogságba jutott. 1919-ben a Nemzeti Színház szerződtette. Főbb szerepei: Robespierre (Ember tragédiája), Hamza (Ocskay brigadéros), Palkó (Egy magyar nábob), Hájas Muki (Piros bugyelláris), Ragueneau (Cyrano de Bergerac), Ariste (Tudós nők), Solanio (Velencei kalmár), Kreon (Antigone), stb.

Bodnár Sándor, színész, sz. 1852-ben, *Szentesen.* Színipályára lépett 1869-ben, Kőszeghy Endrénél. Neje: *Barna* Gizella, színésznő, sz. 1853-ban, *Csurgószentán,* megh. 1891. ápr. 2-án, *Kecskeméten.* Színipályára lépett 1877-ben, Márton Bélánál.

Bodó Erzsébet (Berg Ottóné), operaénekesnő, sz. 1904. szeptember hó 11-én, *Budapesten.* Apja Bodó László, műszaki főfelügyelő. A Nemzeti Zenedét végezte, ahol Rosthy Annie növendéke volt. Mint növendéket szerződtette 1924-ben Sebestyén Géza a Városi Színházhoz, hol két szezónt töltött; a debut-je Ábrányi Emil »Monna Vanna« c. operájában volt. 1927. tavaszán Saljapin Fedor világhírű orosz basszista első budapesti vendégszereplésekor a »Faust«-ban Margitot énekelte, amely előadás után hároméves szerződést kötött a M. Kir. Operaházzal, ahol a drámai koloratura-szerepeket tölti be. Főbb szerepei: Turandot, Aida, Szilágyi Erzsébet, Sulamith, Leonora stb. Nürnbergben 1929-ben vendégszerepelt a »Turandot« címszerepében.

Bodó Ica, színésznő, sz. 1909. ápr. 7-én, *Marosvásárhelyen.* Színipályára lépett 1926. nov. havában.

Bodochányi Henrik, színész, sz. 1867. aug. 22-én, *Letovnián.* Színipályára lépett 1911. szept. havában.

Bódog Etel, színésznő, sz. 1877-ben, *Alsóábrányban,* (Bihar megye). Színipályára lépett 1893. nov. 1-én, a Népszínháznál.

Bodonyi Béla, színész, sz. 1884. okt. 1-én, *Csonoplyán,* (Bácsbodrog m.). Atyja gazdálkodó. Iskoláit Pécsett, majd Budapesten végezte, azután a Színészakadémia növendéke lett. Pályáját Sopronban kezdte, Nádassy József társulatánál, közben katona volt és külföldi tanulmányutat tett. Ezután ismét Nádassy volt az igazgatója, kinél öt évig működött, majd Pécsre szerződött, Füredi Bélához. Egy év után Kövessy Albert, a későbbi években Komjáthy János és Sebestyén Géza társulatánál találjuk. Hat esztendőn keresztül vezette a sopron—szombathelyi—győri színházat. Főbb szerepei: Tokerámó (Taifun), Todorescu (Elnémult harangok), Tiborc, Shylock, Lucifer, stb. — Neje: *Király* Boriska, színésznő, sz. 1892. szept. 5-én, *Budapesten.* A Színművészeti Akadémiát járta, eleinte szende, később hősnői szerepeket játszott Sopronban, majd Pécsett, azután Temesvárott, végül férje színtársulatánál működött. Főbb szerepei: Éva, Julia, Melinda, Antigone és számos klasszikus tragédia főszerepein kivül az ujabb társadalmi színdarabok főszerepei.

Bodonyi Vilma, színésznő, sz. 1862-ben, *Felsőpetényen* (Nógrádm.). Szinipályára lépett 1880. jul. 1-én, Szathmáry Károlynál.

Bodor Aladár, író, tanár, sz. 1880-ban. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott végezte, majd Losoncon, Szekszárdon, legujabban Budapesten működött, mint főgimnáziumi tanár. Több kötet versével kivált mint lírai költő, humoros versei és tárcanovellái is nagy kedveltségnek örvendenek. A »Magyarság« belső munkatársa, ahova gyakran ír szinibirálatokat is.

Bodor Etelka, (cs. n. Metzger), színésznő, sz. 1860-ban, *Kecskeméten*. Szinipályára lépett 1878-ban, a Népszinháznál.

Bodor Imre, színész, sz. 1882. febr. 20-án, *Budapesten*. Atyja B. Fülöp, anyja Kismartony Sára. Pályáját a Népoperában, az énekkarban kezdte, ahol szólamvezetőminőségben elismert munkásságot fejtett ki és mint epizódista is kitűnt. Választmányi tagja a Budapesti Szinészek Szövetségének. A világháborúban a Károly csapatkereszttel és a Vöröskereszttel tüntették ki. A »Szinészujság« munkatársa.

Bodor Jenő, színész, sz. 1889. okt. 27-én, *Balassagyarmaton*. Szinipályára lépett 1920. dec. 15-én.

Bodor Károly, orvos, sz. 1841-ben, *Nagyenyeden*. Ugyanott járta iskoláit. 1858-ban az orvosi pályára lépett. Szinművei: »Kritikus«, vj. 1 felv., előadták a budai Népszinházban. »Nőorvos«, vj. 1 felv. »Lenni vagy nem lenni«, vj. 1 felv. Szinrekerült Nagyváradon. Fordított sok apró angol vígjátékot és *Sardou*-nak több drámáját is.

Bodor Karola, szinésznő. (Lásd: Noseda Károlyné.)

Bodor Lajos (léczfalvi), földbirtokos Kucsákon, (Erdély), sz. 1813-ban, *Kolozsvárott*. Iskoláit ugyanott végezte. Megh. 1848-ban, a szerbek elleni csatában. Szinművei: »Élet és ábránd«, szomj. 4 szakaszban. Kolozsvár, 1842. »Duzsárd«, (Du-Jardin) dráma 5 szakaszban. U. o. 1843.

Bodor Ottó, szinész, sz. 1886. szept. 18-án, *Kaposváron*. Szinipályára lépett 1906-ban.

Bodor Rózsi, énekesnő, sz. 1898. nov. 6-án, *Budapesten*. Szinipályára lépett 1920. okt. 1-én.

Bodorfi Henrik, a Nemzeti Szinház baritonistája, sz. 1824-ben, német eredetű szülőktől, megh. 1875. aug. 22-én, *Nagyváradon*. 1847-ben szinésszé lett Kassán. Kezdő éveiben Havy Mihálynál játszott, majd elkerült az ország minden nagyobb szinpadára. Azután Ausztriában működött, majd 1863. ápr. 10-én Radnótfáy Sámuel intendáns meghivására fellépett a Nemzeti Szinházban a »Borgia Lucretiá«-ban, Don Alfonso szerepében. Innen elszerződött Kolozsvárra, hol 1874. máj. 5-én volt az első fellépte a »Nabuco« c. operában. Működött még Debrecenben, 1874-ben Bogyó Alajoshoz ment Nagyváradra. A pedáns komikumra volt a legtöbb hivatása. Jobb szerepei: Pizarro (Fidelio), Bazilio (Szevillai borbély), Valentin (Faust), Biterolf (Tannhäuser), Petur bán, Gricenko (Éjszak csillaga), Gara (Hunyadi László), Luna gróf (Troubadour), Alfonso (Borgia Lucretia), Tell Vilmos címszerepe, Monterone (Rigoletto), Lord (Fra Diavolo), stb. — Neje: *Darvas* Etelka, szinésznő, sz. 1821-ben, megh. 1880. okt. 29-én, *Budapesten*.

Bodorfi Károly, énekes szinész, mint a Nemzeti Szinház vendége, 1862. jún. 21-én lépett fel először a »Lammermoori Lucia« c. opera Asthon szerepében. Ekkor ezeket irta róla a kritika: »Mint ügyes bariton, úgy gyakorlott játéka, mint énekbeli biztossága által egyes jelenetekben tapsokat aratott.« *(Sürgöny,* 1862. jún. 25.). Ezidőben német szinész volt. Előzőleg a Nemzeti Szinháznál működött.

Bodosi József, szinész-súgó, sz. 1844-ben, *Baróton*, megh. 1892. nov. 29-én. Szinész lett 1861. június hó 9-én. Jakab Istvánnal kiadta: »Búcsúvételi Zsebkönyv«-et, 1871-ben, Marosvásárhelyen. — Neje: *Grimm* Lujza, szinésznő, megh. 1888. okt. 1-én, *Gyergyószentmiklóson*.

Bodrogi Beder László, színész, sz. 1856-ban, *Alvincen.* Színipályára lépett 1881. dec. havában, Kolozsvárt.

Bodrogi Margit, színésznő, sz. 1883. febr. 25-én, *Budapesten.* Színipályára lépett 1902. okt. havában.

Bodrogi Mariska, színésznő, sz. 1866-ban, *Marosportuson,* megh. 1924. aug. 21-én. Színipályára lépett 1887. jan. 1-én, Pesti Ihász Lajos színtársulatánál.

Bodrogi Zsigmond, dalköltő. Színműve: »A csapodár«, énekes parasztkomédia 1 felv. Bem. 1896. Városligeti Varieté Színházban, majd Bokody Antal vidéken is előadatta. Közben több ismert népdalát betétként énekelték vidéki színpadjainkon. (»Nagy a feje«, »Infanteriszt János«, »Aki a babáját igazán szereti«, »Kimegyek a temetőbe«, »Károg a holló a jegenyén« stb.). »Viola Zsófi«, »Cilka«, »A falu bolondja«, »Cigányszerelem«, »Dankó Pista a mennyországban« c. tréfáit kabarékban adták; nagy sikere volt »Parasztlakodalom« c. daljátékának is. (A »Magyar falu« vállalkozásában). »Haragosok« c. 3 felvonásos életképét a Városi Színház elfogadta.

Bodroghi János, színész, sz. 1835-ben, megh. 1887. ápr. 1-én, *Ujpesten.* Mint komikus és jellemszínész 30 évig működött vidéken.

Bodroghy Dénes, színész, sz. 1836. dec. 28-án, *Székelyudvarhelyen,* megh. 1887. ápr. 1-én, *Ujpesten.* Színésszé lett 1857. szept. 15-én, Székelyudvarhelyt, Bács Károly színtársulatánál. Egy év mulva első ízben ment Szegedre, Szabó József társulatához, ahonnan ismét Bácshoz szerződött, azután Hubay Gusztáv társulatánál találjuk, ahol az első évet megszakítva, 11 évet töltött egyfolytában és azalatt játszott Szabadkán, Aradon, Győrött. 11 év után Latabár Endre kassai társaságához szegődik, majd Lászy Vilmos, Csóka Sándor (Brassó) volt az igazgatója. Ekkor az ország kisebb igazgatóinál működik, 1868. év őszéig, azután Budán találjuk, Molnár György kitünő társulatánál. Molnárnak azonban balul ütött ki a szezonja, erre Bodroghy ismét vándorútra tért és a kisebb igazgatóknál lépett fel: Albisinél, Völgyi Györgynél, Kétszerynél, stb. 1876-ban Aradi Gerő társulatánál működik, Szegeden, ahol 1882. évi febr. hó 15-én ünnepelte színpadra lépésének 25 éves jubileumát, »Bánk bán«-ban. Szeged város díszpolgára volt.

Bodroghy Dénesné Pavlon Lina, színésznő, sz. 1843-ban, megh. 1909. máj. 4-én, *Nagyjókán* (Pozsonym.). Színpadra lépett 1860. aug. 10-én. 1887. jún. 2-án fellépett a Népszínházban, a »Vereshajú« Zsófi szerepében. Szegeden 14 évig működött. 1891. márc. 9-én Sopronban megülte 30 éves jubileumát, Sudermann: »A becsület« c. drámájában. — Leánya: *Baghy* Gyuláné, színésznő. (L. o.).

Bódy Edmund, súgó, *Kyn* Ödönnel 1842-ben Balla Károly társulatánál Miskolcon kiadta »Nefelejcs« c. sugókönyvét.

Bódy János, ismertnevű vidéki színész, sz. 1837-ben, megh. 1903. febr. 13-án. 21 éves korában lépett a szinipályára, 1858. április 10-én.

Bódy János id., színész, megh. 1926. febr. 16-án, Magyarpécskán.

Bódy János ifjabb, színész, sz. 1860 aug. 10-én, *Pesten.* Színipályára lépett 1889. okt. 1-én, Makó Lajosnál.

Bódy László, színész, sz. 1898-ban, *Palanok*-on (megszállt terület). Színipályára lépett 1927 szept. 1-én.

Bódy László, színész, sz. 1904 okt. 10-én, *Munkácson* (Beregm.). Színipályára lépett 1925. jan. 1-én.

Bódy Rózsi, karénekesnő, sz. 1910-ben, *Budapesten.* Színipályára lépett 1925-ben.

Boér Hermin (Gläzer), színésznő. 1875-ben lépett a színipályára. 1877. júl. havában Nagyváradon volt az első fellépte a »Cigány«-ban. »Kitünő termet, kifejezésteljes arc, és remek, csengő, hellyel-közzel drámai hang, ez az, amit a természet adományakép bír« — írja róla a »Magyar Polgár« 1877. júl. 26-iki száma. 1877—78—79—80—81—82-ben Kolozsvárott működött és ő is részt vett az Ozorai-féle

bécsi kiránduláson. (1880. máj. 1-től jún. 15-ig.)

Boér Ica, kartáncosnő, sz. 1906-ban, *Székesfehérvárott.* Színipályára lépett 1927. szept. 1-én.

Boér János, színész, sz. 1815-ben, *Erzsébetvároson,* megh. 1885. január 24-én, *Kolozsvárott.* 1836-ban lett színésszé, Marosvásárhelyen, Göde István társulatánál. 1837-ben Fekete Gábor és Lakatos Endre egyesített társulatánál működött. 1848-tól 1852-ig, majd 1857—1858-ban Kolozsvárott játszik. 1858. szept. 12-én vendégszerepelt a Nemzeti Színházban a »Tücsök«-ben. 1863-tól 1865-ig ismét kolozsvári színész. Molnár György szerint »ifjabb éveiben mint híres ruhás-színész tünt ki társai közül.« 1873. ápr. 23-án Kolozsvárott megünnepli 37 éves jubileumát. *Neje: Csacsinovics* Zsófia, színésznő, sz. 1823-ban, Esztergomban, megh. 1879. febr. 7-én, Kolozsvárott. Balogh Jánosnál lett színésznő, 1841-ben. 1843. febr. 27-én lépett házasságra, Szolnokabonyban. Előbb énekesnő volt, majd anyaszínésznői szerepkörre tért át. Nevelőleányuk: Boér Emma, színésznő. (Lásd: Szacsvay Imréné).

Boér Sándor (kövesdi), erdélyi nemes származású földbirtokos, táblabíró. Színművei: »Barkláj Argenise«. Deákból szab. ford. Kolozsvár, 1792. »A formenterai remete«. Érzékeny játék 2 felv. Kotzebue után u. o. ford. 1793. Ez év máj. 20-án adták először Kolozsvárt, 1834. okt. 17-én Budán. »Ki légyen ő?« vj. 3 felv. Schröder után szabadon ford. u. o. 1793. »IV. László«, szomj. 3 felv., u. o. 1793. Ez év márc. 3-án adták először Kolozsvárott. »Elfride«, vagyis: »A szépség áldozatja«, szomj. 3 felv., németből ford. U. o. 1794. »A nemes jóltevő«. Érzékenyjáték 1 felv. Bem. 1794. u. o. »Othello«, a velencei szerecsen«, Shakespeare után ford. Kolozsvár, 1794. márc. havában adták először. Összesen 32 darabot írt, illetve fordított.

Bogár Andor, színész, sz. 1893. dec. 21-én, *Háromszéken.* Színipályára lépett 1921. júl. havában. Neje: *Bellányi* Katalin, színésznő, sz. 1896. nov. 27-én, Budapesten. Színipályára lépett 1921. júl. havában.

Bogár Ferencné Reinprecht Anna, színésznő, sz. 1905. jul. 28-án, *Budapesten.* Színipályára lépett 1928. szept. 1-én.

Bogárdi Mészöly Endréné Pap Paulina, színésznő, sz. 1840. *Sátoraljaujhelyen,* megh. Szabadkán. Színipályára lépett 1856. Molnár György és Hetényi József egyesített társulatánál.

Bogáthy Medárd, súgó, sz. 1858-ban, *Vajnatina* községben (Ungm.), megh. 1898. máj. 20-án, mint a szegedi színház tagja, *Désen.* Színpadra lépett 1875-ben, Szegedi Mihálynál. Előbb joghallgató volt, de szenvedélye a színipályára sodorta, színésszé lett. Később súgói minőségben működött és mindenkor lelkiismeretes, öntudatos munkát fejtett ki. Az 1892—93. évben a »Pécsi Figyelő« szerkesztője volt, de nyugtalan lelke ismét visszahívta a színészethez.

Bogdán Irén (Károlyi Gézáné), színésznő, sz. 1899. júl. 10. *Enyingen* (Veszprém m.). Színipályára lépett: 1924. júl.

Bogdán István, kolozsvári kereskedő, egyik vállalkozója volt a kolozsvári színház kebeléből alakult »Bécsi magyar népszínmű társulat«-nak, 1880. év tavaszán. (L. »Bécsi magyar népszínmű társulat«).

Bogdán János, színész. Mint tenor I. kardalos kezdi a pályát 1858. okt. havában. — Neje: *Győrffy* Janka, sz. 1845. aug. *Nagyenyeden,* megh. 1922. ápr. 17-én, u. o. Színpadra lépett 1863. Nyiry Györgynél.

Bogdán Margit, énekesnő, sz. 1898. *Zalaegerszegen.* Színipályára lépett 1925.

Bogdanovich Krisztina, írónő, (Lásd: Beksics Gusztávné).

Bogdány Zoltán, színész, sz. 1898. nov. 16. *Debrecenben.* Színipályára lépett 1922. júl.

Bógen (német = Bogen), a m. ív, — a függődíszlet neve; a szót a német díszítőktől vették át, — a színpadi munkások

sűrűn használják, de a magyar jelentését is ismerik azért a színpad emberei. (V. ö. Iv).

Bognár Adél, a Nemzeti Színház tagja, első színikisérlete 1863. jan. 8-án volt a Nemzeti Színházban, a »Norma« c. opera Adalgisa szerepében, majd 1865. nov. 8-án ujra fellép a Nemzeti Szinházban »Stuart Mária« címszerepében. Első nagyobb szerepét a »Jól őrzött leány«-ban kapta. Miután kiváló képessége sokoldalúvá emelte, egyaránt vett részt operákban, drámákban, sőt operettekben is. Később csak a prózai darabokban foglalkoztatták és Felekyné mellett is feltünt. 1863. máj. 5-én férjhez ment Vaszilievits Vazul kir. kúriai bíróhoz, (ki 1904. nov. havában »temesrékási« előnévvel nemességet nyert), majd a későbbi években a pályáról lemondott. Két gyermekét szintén a művészpályára nevelte. Olga zongoraművésznő és Adél, ki — miután Bernhardt Lajos neje lett — lemondott a pályáról.

Bognár Friderika, a bécsi udvari színház művésznője, sz. 1840. márc. 4-én, *Góthában*, megh. 1914. márc. 6-án, *Bécsben*. Már gyermekkorában érzett képességet a színipályához. 8 éves korában kezdte ének-kiképeztetését és már ekkor is feltünt. 1856-ban fellépett Zürichben, azután Hamburgban. 1858-ban kinevezték a bécsi udvari színház tagjává, ahol egyhuzamban működött 1872-ig, majd 1884. márc. havában ismét tagja az intézetnek. Nemsokára nyugdíjba vonult.

Bognár Ignác, a Nemzeti Színház karnagya, sz. 1810-ben, *Csepregen*, Somogym., megh. 1883. nov. 1-én, *Budapesten*. Atyja jegyző és iskolamester volt. A gimnáziumot Kőszegen és Sopronban végezte. 1833-ban Bécsben tenorista volt, 1835-ben a kóburg-góthai színház első énekese 1839-ben a Nemzeti Színház szerződtette Nyáry Pál intendáns meghívására, majd egy év mulva a brünni és insbrucki színház hívta meg, de 1847-ben ujra visszajött a Nemzeti Színházhoz. 1856. máj. havában énekiskolára kapott engedélyt. Ezidőtájban hangja csökkenni kezdett, miért is lelépett a színpadról és karmesteri funkciót vállalt. 1862-ben nyugdíjba ment. 32 népszínműhöz írt zenét. Munkái: »Tudor Mária«, opera. 1856. november. »Fogadott leány«, vígopera 1 felv. Szövegét írta: Szigligeti Ede. Előadták 1862. nov 15-én.

Bognár János, színész, sz. 1859. dec. 12. *Székesfehérvárott*. Szinipályára lépett 1881. okt. 1., Gáspár Jenő társulatánál. 1885. Aradi Gerőnél, 1886. Nagy Vincénél, utána ez évben Balassa Károlynál működik. 1889. elszerződik Krecsányi Ignáchoz. 1911. dec. 19-iki egyesületi tanácsülésen nyugdíjazták, majd 1912. jan. 1. reaktiváltatta magát, végül 1920. aug. 1. végleg visszavonult.

Bogyai (Bogya) **Róza**, énekesnő, a Nemzeti Színház tagja, sz. *Erdélyben*. Catalano és Arlet tanítványa. 1854. márc. 6-án lépett fel először a Nemzeti Színházban, az »Ernáni« Elvira szerepében, miről így ír a *Pesti Napló:* »A kisasszony rokonszenves s eléggé terjedelmes, szép és erős hanggal, jeles és ritka biztonságú intonációval, hangja érccel és magassággal bír, éneke jó iskolára, zeneképzettségre s manierja jó mesterre mutat.« Dicsérő kritikával halmozza el a *Vasárnapi Ujság* is: »Jövendője nagy és követelései kicsinyek és azonfelül magyar.« Ugyanez év máj. 30-án szintén az »Ernáni«-ban lép fel, mint az intézet szerződtetett tagja. Egy év múlva Bécsbe megy és Catalano tanárnál tovább képezi magát és a Zenebarátok termében több hangversenyen lép fel. 1857-ben Piemontban, majd az aradi színházban működött, később Győrben is találjuk. 1858-ban Olaszország nagyobb városaiban művészi körútra indult és művészetét elismeréssel halmozták el. 1859. aug. havában Párizsban a Szépművészetek Akadémiája és a Jeles Művészek Egylete tagjául választotta. 1860-ban Berlinben találjuk (Victoria színház). 1863. jún. havában Londonban nagy tetszés mellett vendégszerepelt a Kristálypalotában, a »Dinorah«-ban, ez alkalommal az *Evening Standard* nagy elismeréssel írt a magyar művésznőről. 1864. óta *De Ruda* néven külföldön szerepelt. Szerepei: Adalgisa (Norma), Elvira (Ernáni), Júlia (Montecchi és Capuletti), Contarini Lucretia (A két Foscari), Hermine (Négy Hajmonfi), Norma stb.

Bogyó Alajos (verebélyi és szentgyörgyi), opera- és népszínműénekes, sz. 1834. jún. 11-én, ősi magyar nemes családból, *Nemespannban* (Nyitra m.), megh. 1906. júl. 22-én, *Pécsett*. Mint árva gyermek 16 éves korában beállott honvédnek, de minthogy katonai szolgálatra gyengének találták a fürge fiút kémnek használták s kivált Klapkának Komárom vidékének kikémlelése által figyelemreméltó szolgálatokat tett. A forradalom lezajlása után az érsekújvári tanítóképzőben nyert menedékhelyet s miután azt elvégezte, Dunaszerdahelyre került, ahol megválasztották kántornak és főtanítónak. 1861-ben jegyző volt Pozsonyban, ahol a dalárdában énekelt. A dalárdával elkerült 1865-ben Drezdába, amikor a német sajtó magasztalva emlékezett meg B. pompás tenorjáról. Nemsokára színésszé lett Hubay Gusztávnál, majd Szigeti Imre és Vizváry Gyula fölkérésére fellépett Pécsett, ahol Szigeti volt az igazgató. 1866. ápr. 22-én fellép a Nemzeti Színházban, a »Csikós« Ormódi Bence szerepében. 1867-ben Budán volt, onnan Kolozsvárra, 1871-ben Debrecenbe szerződik; majd Bécsben Kiss Sándor intendáns támogatásával képezi a hangját Rokitanskynál. 1871. szept. 2-án mint vendég ismét fellépett a Nemzeti Színházban, a »Mártha« opera *Lionel* szerepében, frenetikus hatás mellett, a b-ét kétszer is hozta erőteljesen és biztosan, — ezután szerződtették. Itt azonban nem érezte jól magát, vidékre ment, előbb Nagyváradon lép föl, 1872. júl. 20-án az »Ernání«-ban, majd ismét visszakerült a Nemzetihez. 1881—1885-ig Mándoky Bélával vidéken igazgató volt, feláldozva nemes becsvágyának egész vagyonát. Kitünő társulatot toborzott össze, míg végre 1885-ben Győrött megbukott. 1890. ápr. 3-án Békésgyulán ülte meg színészi pályafutásának 25 éves fordulóját. Ez alkalommal a »Szilaj betyár« c. népsz. és a »Barátságból« c. 1 felv. vj. került színre, ez utóbbiban Vizváry Gyula is fellépett, miután ő ösztönözte 25 év előtt, hogy a színipályára lépjen. Főbb szerepei voltak: Faust, Eleázár, Troubadour, Hunyadi László, Arnold (Tell Vilmos), Bánk bán, Tybalt, Edgardo (Lucia), Zampa, Parlagi Jancsi stb. Munkája: *Korrajzok az 1848—49-iki szabadságharc és annak elnyomása idejéből*. Pécs, 1904. »Leánykérők«, magyar motívumú operett. A vidéki színpadokon sikerrel adták. — Neje: *Éltető* Erzsébet, színésznő, sz. 1841. máj. 13. *Zilahon*, színésznő lett 1880-ban. 17 évig működött a pályán. Megh. 1912. febr. 26. *Makón*.

Bogyó Ilona, színésznő, Bogyó Alajos eánya (Kiss Pál dr.-né), sz. 1870. júl. 6. *Kolozsvárott*, megh. 1922. júl. 7. *Makón*. Már 14 éves korában ismert színészgyermek volt a vidéken. 1912. júl. 1-én lemondott a pályáról.

Bogyó Ilona, színésznő, sz. 1896. jan. 29. *Törökszentmiklóson*. Színpadra lépett 1924. júl. 1.

Bogyó Zsigmond, színész, a Vígszínház agja, sz. 1875. ápr. 30-án, *Székesfehérvárott*, megh. 1918. febr. 13-án, *Zydazowban*. Iskoláit Budapesten végezte, azután Nagyenyeden Deák Péter társulatánál kezdte meg működését. Eleinte kis szerepeket játszott, de már néhány hónap mulva elsőrangu szerepekben aratta sikereit. Deák Péter társulatánál két évig volt, onnan Miskolcra szerződött, Szalkay Lajos társulatához, ahol vezető komikusszerepeket kreált és a publikum kedvence lett. Azután Besztercebánya, Selmecbánya, Losonc, Szabadka, Pozsony szinházához szerződik, mindenütt a közönség ünnepelt komikusa. Ezután ismét visszamegy Nagyenyedre, néhány évig Erdélyben vándorol, amig fel nem szerződik a Vígszínházhoz, ahol főleg mint epizódkomikus aratja sikereit. Főbb szerepei voltak: *Rovetta* »Becstelenek«-jében *az apa*, »Hivatalnok urak«-ban *Róth bácsi*, »Liliom« *címszerepe*, »Harang«-ban *a tiszteletes*, »Bor«-ban *Baracs*, »Sári bíró« *címszerepe*, »Buridán szamará«-ban *a nagybácsi*, »János vitéz«-ben *a francia király*, »Kedélyes paraszt« *címszerepe*, »Mongodin úr« *címszerepe*, »Tatárjárás« *tábornoka* stb. A Vígszínházban különösen a »Zsuzsi kisasszony« *csizmadia mesterében* volt nagy sikere. 1915-ben bevonult és mint zászlós 1917-ben hazakerült, ahol a karácsonyt együtt tölti családjával. 1918. jan. 15-én visszamegy a frontra, de febr. 13-án éjjel Zydazowban meghalt. Neje: *Pál Erzsi*, színésznő, kivel 1911. aug. havában lépett házasságra.

Boháry Endre, úttörő színész, sz. 1809-ben, megh. 1881. márc. 27. *Budapesten*, a Rókus-kórházban. 1834. okt. 16-án lépett a színipályára. 1848—49-ben honvédfőhadnagy volt.

Boháti Lajos, színész, sz. 1890. okt. 23. *Sopronban*. Színipályára lépett 1911.

Bohém. Bizalmaskodó érintkezésben a. m. író, művész, könnyűvérű és szeles életmódja miatt. A szó Henry *Murger:* Scènes de la vie de bohème (1851.) c. regényéből lett közkeletűvé. Általában a művészvilág tagjaira vonatkoztatják a kifejezést, kik nevetve koplalnak és kacagással úszik el a napi gondot. A szó azonban nemcsak a könnyelműséget jelenti. A bohém embert ugyanis a nemesszívűség is jellemzi, ki akkor érzi magát boldognak, ha mást is boldoggá tehet — ha csak rövid időre is. Vídám kedély, ötlet, aranyszív: ez a hármas adomány a bohémember főtulajdonsága. A bohém azonkívül *úr* a szó par excellence értelmében. Bizonyos korlátok között mozog, mindenben határt tart, tekintélyét biztosítani tudja. Igaz ugyan, hogy a laza erkölcsű, ízléstelen kontárok e téren is jelentkeznek, de ők nem tudnak felemelkedni az igazi bohémek színvonalára, — ezért maradnak ők — ál-bohémek. A bohémségnek, amelynek semmi köze sincs már a neve eredetéhez, a cseh-országi cigányokhoz, igen kevés köze van ahhoz a hetven év óta nagyon elszaporodott emberfajhoz is, amely — ha nagy puhakalapot, bársonykabátot és lenge fekete nyakkendőt ölt s esetleg még lyukas cipőt is hord — mindjárt bohémnek mondja magát. Alapjában mindegy, ki milyen ruhát hord, mi a foglalkozása; ahogy Murger mondja: a bohémség egyformán lehet az Akadémia, a kórház vagy a halottasház előszava. Csupán *egy* uniformis az, amely az igazi bohémet minden többi embertársától megkülönbözteti: az, hogy mindegyik a szíve vértanúságának a pálmáját hordja a kezében.

Bohémélet (La Bohème). Dalmű 4 képben, írták: *Giacosa* és *Illica*. Zenéjét szerzette: *Puccini*. Első előadása 1905. ápr. 27. volt az Operaházban. Szereplők: Mimi: Szamosi Elza, Musett: Szoyer Ilonka, Rodolphe: Arányi Dezső, Marcell: Beck Vilmos, Chaunard: Várady Sándor, Colline: Erdős Richárd, Benoito: Hegedűs Ferenc, Alcindor: Mihályi Ferenc. 50-edszer: 1910. márc. 9., 100-adszor: 1917. ápr. 23.

Bohém-Világ c. alatt Hetényi Elemér szerkesztett színművészeti élclapot, mely 1896. febr. 15-ig Nyitrán, okt. 24-én Kassán, 1898. okt. 15-én Székesfehérvárott jelent meg könyvalakban.

Bohnen Mihály, operaénekes, sz. 1889-ben, *Kölnben*. 16 éves korában már komolyan készült az énekespályára. 21 éves korában lépett fel először Düsseldorfban; 22 éves volt, midőn Wiesbadenbe szerződtették, majd egy év múlva a berlini nagyopera tagja lett. 1913—14-ben Londonban lépett fel, majd a newyorki Metropolitanban. Nálunk is fellépett, előbb 1921. márc. 31-én, majd 1925. nov. 12-én, mindkét alkalommal a Városi Színházban, a »Faust« *Mefisztó*-jában és Smetana: »Eladott menyasszony«-ának *Kezal* szerepében.

Bohnicsek Gyula, tenoránekes, 1902. okt. 23-án lépett fel először a M. Kir. Operaházban, a »Lohengrin«-ben és mindjárt első fellépésekor magyarul énekelt. Jobb szerepei: A két Siegfried, Lohengrin, Walkürben Siegmund, Tristan, Stolzingi Walter (Mesterdalnokok), Toldi, Tarján (Mária) stb. — 1905. máj. 3-án megvált az intézettől.

Bohóc. Néha a komikus-színész szerepkörének megjelölése a színházi kritikákban. (Lásd: *Hölgyfutár*, 1863. ápr. 18. száma, 367. oldal, I. hasáb.)

Bohonyi Valéria, színésznő, sz. 1897. júl. 3. *Ujvidéken*. Színipályára lépett 1922. okt.

Bohózat. A vígjátéknak azt a faját, mely a komikumot túlozza, a komikus jellemeket torzképekké fokozza, az alsókomikum eszközeivel dolgozik és kiválóan a komikus helyzetekkel hat, — bohózatnak nevezzük. A szót először használja *Czinke* Ferenc egyetemi tanár: »Irókéz. Bohósdi vagy *bohózat* Abderában« c. könyve címéül. (Megjelent: Pest, 1825. — Lásd: *Szinnyei:* Magyar Írók, I. kötet, 525. old.)

Bajza József is használja e kifejezést 1830-ban: »Eléggé tapasztalatlan vagyok, magammal *bohózatot* üzni hagyni.« (Külföldi *Játékszín,* 192. oldal.) *Helmeczi* a *Jelenkor*-ban (1832.) a bohózatot »bohóskodás«-nak mondja. (Lásd: *Szily* Kálmán: A magyar nyelvújítás szótára. Budapest, 1902. 28. oldal.)

Bohus János, az aradi színészet lelkes pártfogója volt, 1849-ben nagy áldozatot hozott a helyi magyar színészet megteremtéséért.

Boildieu (boálgyő) **François Agrien,** francia zeneszerző, sz. 1775. dec. 15. *Rouen*-ban, megh. 1834. okt. 8. *Grosbois* melletti birtokán, *Jarcy*-ban. Nálunk is adott operái: »Párizsi János«, »A fehér nő« (La dame blanche).

Boito Arrigo, olasz költő és zeneszerző, sz. 1842. febr. 24. *Pádovában,* megh. 1918. jún. elején, *Milanoban.* Nevét különösen operái tették ismertté. Nálunk színre került operái: »Mefisto« (l. o.), »Othello« (l. o.), »Falstaff« (l. o.).

Bojár Gizella, színésznő, sz. 1884. máj. 21. *Óbecsén* (Torontál m.). Színipályára lépett 1913. júl.

Bojár László, színész, sz. 1901. máj. 11. *Budapesten.* Színipályára lépett 1928. okt. havában.

Bojár Lilly, színésznő, sz. 1908. *Szabadkán.* Színipályára lépett 1927-ben.

Bojár Salamon Erzsébet, színésznő, sz. 1908. dec. 8. *Szabadkán.* Színipályára lépett 1929. febr. 1.

Bojár Terus, színésznő, egy ideig a Népszínház tagja volt, ahol 1900. febr. 6. volt a bemutatkozása a »Bibliás asszony« *Thea* szerepében, később férjhez ment dr. Boross Ernőhöz és lemondott a pályáról.

Bojda Juci, színésznő, sz. 1899-ben, *Budapesten.* Sok sikerrel szerepelt filmeken, később, 1918. őszétől a Belvárosi Színház tagja volt, ahol első sikerét 1920. máj. 21-én a »Bárónő levelei«-ben aratta. 1920. jan. 30-án férjhez ment Popper Miklós gyároshoz, később lelépett a pályáról.

Bóka Ferenc, színész, sz. 1906. jan. 2. *Kassán.* Színipályára lépett 1926. szept.

Bóka János, súgó. Munkája: »*Magyar Játékszíni Zsebkönyvecske.*« 1828.

Bokody Antal, kiváló jellemszínész, színigazgató, sz. 1837. szept. 28. *Szentesen,* megh. 1902. okt. 1-én, *Csabán.* Szegény polgári szülőktől származott. Iskoláit Szarvason és Nagykőrösön végezte, azután 1856-ban tanítóskodik,

míglen 1858. október hó 3-án színésszé lett Szabó Józsefnél, Szegeden. Eleinte sokat küzdött, de csakhamar ismertté tette nevét. 1869-ben színigazgatásba fogott és 1874. dec. haváig az is volt és főleg Északmagyarországot járta. 1874-ben Szigligeti hívására Pestre jön, hol a Krisztinavárosi szinkör és az István-téri színház igazgatásában 5 hónap alatt 17 ezer frt-ot vesztett, — erre abbahagyta a direkciót. Színészkedése 30 éves jubileuma 1887. nov. 10-én volt Selmecbányán, a »Rongyszedő« előadása keretében, míg 40 éves jubileumát 1898. nov. havában tartotta meg, Marosvásárhelyt. — A legkiválóbb Molière-színészek egyike volt. Igaz és természetes volt beszéde, mozgása. A tragikumban és a

komikumban egyformán jeles volt. Sohasem használt komédiás-fogásokat s egy lépést sem tett a külső hatásért. Vidéki színigazgatása alatt sok fiatal színészt nevelt művészetünk számára. Legjobb szerepe volt *Harpagon*, melyet nálánál jobban kevés színész játszott meg. Utolsó évében asztmája bántotta, emiatt is szereplő minőségben volt kénytelen elszerződni, Kövessy Albert kecskeméti társulatához. Halála előtti estén az »Ármány és szerelem«-ben Millert játszotta, reggelre szíve utolsót dobbant. Első neje: *Schöffer* Amália, 1868. nov. havában lett színésznő; második neje: *Máthé* Róza, drámai színésznő, sz. 1859. jan. 10-én; 1874. jún. havában lépett színpadra, Balogh Györgynél; 1879. júl. 28-án Kolozsvárott lépett házasságra. 30 évi működés után nyugdíjba ment. Megh. 1914. márc. 17. *Salgótarjánban*. — Gyermekei: *Mariska*, sz. 1887. szept. 10. *Cegléden*. Színésznő lett 1918. jún. havában. Megh. 1919. dec. havában, *Nagyváradon*. *Margit*, rövid ideig működött a pályán. — Bokody színműírással is foglalkozott. Művei: *Zsidó Sári*, 1881.; *Angyalcsinálók*, 1882. jan. 12. Kecskemét stb.

Bokor Győző, színész, sz. 1887. szept. 5. *Budapesten*. Színipályára lépett 1910. jún. havában.

Bokor Ilka Katica, színésznő, sz. 1865. *Szabadkán*, megh. 1918. nov. 6. *Kassán*. Színpadra lépett 1881. id. Bokor Józsefnél.

Bokor József, id., színész, operett-komikus, sz. 1838-ban, *Aradon*, megh. 1902. szept. 22-én, *Szigetvárott*. 1853. okt. 1-én lépett a színipályára Szabó József és Havy Mihály egyesített társulatánál. Kiváló színész-talentum volt, hatalmas basszus-hanggal, kitünő ének-iskolázottsággal, pompás játékkal és kifogyhatatlan humorral. Mint karmester is elismert nevet vívott ki. 1873-ban gyermekszínházat toborzott össze. Élete végső éveiben zongoraoktatással kereste kenyerét. Neje: *Kőrössy* Ágnes, komika, sz. 1831-ben, Baján. 1847-ben lett színésznő, Kőrössy Ferencnél.

Bokor József ifj., zene- és színműíró, sz. 1861. febr. 12-én, *Kolozsvárott*, megh. 1911. okt. 23-án, *Budapesten*. Atyja id. Bokor József (L. o.) színész volt. 1876-ban Lászy Vilmos színigazgatónál prímhegedűs, majd karmester volt több társulatnál. Szabadkán zenetanítással foglalkozott, ahol megírta leghíresebb operettjét, »A kis alamuszi«-t, (L. o.), mely Hegyi Arankával a címszerepben hosszú ideig dominálta a régi Népszínház műsorát. 1893. okt. 1-én a Népszínházhoz szerződtették karmesternek és ebben az időben sok operettet, népszínművet írt és egyremásra nyert el különböző pályadíjakat. 1903. nov. havától a Király Színház szerződtette főrendezőnek és ebben a minőségben hét évig dolgozott. Utolsó éveiben visszavonultan élt és ének- és színpadi játék tanításával foglalkozott. — Neje: *Bréger* Mária, színésznő, sz. 1855. febr. 28-án, Sóváron, színipályára lépett 1877. ápr. 13-án, Bényei Istvánnál. 1910. jan. 1-én nyugalomba ment. Bokor József színművei: »Fra Benuto kapitány,« operett 3 felv. E. e. 1892. okt. havában, Szabadkán. »Falusi történet«, népszmű 3 felv. E. e. 1893. ápr. 22. Népszínház. »A szegedi boszorkány«, szmű a fővárosi életből 3 felv. Irta: Fenyéri Mór, melyhez a zenéjét szerzette. E. e. 1893. dec. 30. Népszínház. »Télen«, népszmű, 1895. U. o. »Gyerekasszony«, népszmű, 3 felv. E. e. 1896. március hó 28. U. o. (Zenéjét összeállította Huber Sándor). »Urfi kisasszony«, énekes paraszt bohózat, 3 felvonásban. E. e. 1896. május hó 28. Városligeti Színkör. »Zürzavar«, bohózat 3 felv. E. e. 1897. március 12. Vígszínház. »Dupla feleség«, énekes boh. 3 felv. E. e. 1898. febr. 1. Magyar Színház. »Az édes«, népszmű, 1898. nov. 25. Népszínház, (Blaha Lujzával). »Utazás Magyarország körül«, látv. néprajz. E. e. 1899. aug. 5. Budai Színkör. »Egy válópör adatai«, vj. a gróf Esterházy-pályázaton dicséretet nyert. »Kurucfurfang«, népszmű, 6 felv. E. e. 1899. dec. 7. Népszínház. »Harc a millióért«, regényes szmű 7 képben. E. e. 1900. szept. 11. Magyar Színház. »Napfogyatkozás«, operett 3 felv. E. e. 1900. dec. 7. Népszínház. »Az almafa«, pályadíj-nyertes vj. 1 felv. E. e. 1901. okt. 15. Vígszínház. (E mű körül zajos irodalmi affér keletkezett, miután a szerzőt plágiummal vádolták). »Rolli és Rolland«, énekes boh. 3 felv. E. e. 1901. okt. 25.

Népszínház. »Kossuth Lajos«, történeti korrajz 5 felv., 9 képben. E. e. 1902. szept. 19. u. o. »Huszárkisasszony«, operett 3 felv. 1903. okt. 10. u. o. »A főkonzul«, operett, 3 felv. Irta: Landesberg Sándor és Stein Leó. Zen. szerz.: Reinhardt Henrik (ford.). E. e. 1904. ápr. 21. Király Színház. »Nászutazás a kaszárnyába«, operett 3 felv. E. e. 1905. júl. 12. Budai Színkör. A legutolsó premierje a Budai Színkörben volt, ahol Krecsányi Ignác társulata 1910. máj. 28-án bemutatta »Az anarchista kisasszony« c. operettjét.

Bokor Kálmán, színész, sz. 1863. *Kolozsvárott*. Színipályára lépett 1880. okt. 1. Csóka Sándor társulatánál. — Neje: *Lakatos* Ida, színésznő, sz. 1892. szept. 9. Színipályára lépett 1899. nov. 1. (Mint gyermek-szereplő).

Bokor Kálmán, színész, sz. 1895. szept. 25. *Szilágysomlyón*. Színipályára lépett: 1924. júl. havában.

Bokor Miklós, színész, sz. 1902. szept. 16. *Aranyosmaróton*. Színipályára lépett 1925. júl. 1.

Bokor Tivadar, színész, sz. 1867. *Aradon*. Színipályára lépett 1881. id. Bokor Józsefnél.

Bokros József, az óbudai Kisfaludy-Színház volt igazgatója, sz. 1847-ben, megh. 1907. márc. 13-án, *Budapesten*. Tevékeny részt vett a főváros hazafias mozgalmaiban s hazafiasságból bérelte ki a Kisfaludy-Színházat is 1901. márc. 7-én. Ő alapította a Táncsics-Bizottságot.

Bokross László, színész, sz. 1874. márc. 16. *Szárazbereken*. Színpadra lépett 1895. ápr. 10. 1927. nyudíjazták.

Bokross Margit, színésznő, sz. 1885-ben, megh. 1903. ápr. 11-én, *Budapesten*. Mint Hegyi Aranka tanítványa tünt fel Belasco »Pillangókisasszony« c. drámájában, melynek címszerepét oly eredetiséggel játszotta, hogy mindenki benne látta a jövendő egyik primadonnáját. Ezután a Magyar Színház kötelékébe lépett, ahol csak egyszer lépett fel, a »Bölcső és koporsó« c. darabban.

Boland Vilmos, a londoni Covent Garden tenoristája, sz. 1890-ben. Nálunk 1925. szept. 3-án mutatkozott be a »Sámson és Delilá«-ban, a M. Kir. Operaház közönsége előtt.

Boldizsár Andor, a Modern Színpad kitünő komikusa, sz. 1878. márc. 13-án, *Karcagon*. Művészetét, tősgyökeres magyar tipusait ismerte Budapest közönsége. A szerb harctéren mint önkéntes küzdött, halálos sebet kapott és tifuszba esett. — Meghalt: 1915. jan. 4-én, *Nagyváradon*, ahol általános részvéttel kisérték a temetőbe. Utolsó szavai ezek voltak: »Meghalok, tudom, de nem baj! Csak győzzünk!...«

Boldizsár Ferenc, a Dunántúli Színjátszó Társaság súgója, később jeles színész. A 40-es években a borsodmegyei Mezőkeresztes községben jegyző volt. Megh. Kolozsvárt, 1873. jún. 7-én, mint telekkönyvvezető. Munkája: »Játékszíni Nefelejts«. Székesfehérvár, 1834.

Boldog Lajos, színész volt 1842-ben Székesfehérvárott, ahol Petőfi is tagtársa volt, majd a Nemzeti Színház tagja lett, itt 1854. márc. hó végéig működött. Az 1854—55-iki években a Nemzeti Színház könyvkötői munkáit végzi.

Bolero, spanyol nemzeti tánc sok érzékiséggel, melyet mérsékelt ütemben, citera, ének és csörgettyűk kisérete mellett lejtenek. Ha e táncot ének és gitár kiséri, neve seguidilla b.

Bolgár Olga, színésznő, sz. 1882. máj. 1. *Zomborban*. Színpadra lépett 1906.

Bolnai Miklós, színész. (Lásd: Bethlen Miklós gróf).

Bolondság. Mint dramaturgiai műfaj-meghatározás először jelenik meg a színlapon, 1926. március hó 10-én, gr. Bánffy Miklós »Maskara« c. darabjának színlapján, a Renaissance Színházban.

Bolyay Farkas, matematikus és drámaíró, a marosvásárhelyi ref. kollégium tanára, sz. *Bolyán* (Alsó-Fehérm.). 1775. febr. 9., megh. 1885. nov. 20. *Marosvásárhelyt*. Jenában és Göttingában végezte egyetemi tanulmányait, kitünő ma-

tematikussá képezte ki magát, barátja volt Gaussnak, a mult század eleji nagy matematikusnak. Mint matematikus a maga korában első volt Magyarországon és külföldi színvonal szerint is nagy tudós. Apja volt Bolyay Jánosnak, a legnagyobb magyar matematikai szellemnek, az abszolut geometria felfedezőjének. Nagy érdemeket szerzett az erdélyi színészet körül, melyet drámáival is igyekezett fejleszteni. Színdarabjai: »Egy hazafi«, Nagyszeben, 1817. ebben a kötetben a következő színművek vannak felvéve: »Pausanias vagy a nagyravágyás áldozata«, »II. Mohamed, vagy a dicsőség győzedelme a szerelmen (szomorújáték 5 felv. Megjelent a Régi Magyar Könyvtárban, 1898.), »Kemény Simon, vagy a hazaszeretet áldozatja«, »A virtus győzedelmo a szerelmen«, »A szerelem győzedelme a virtuson«. 1818-ban megjelent: »A párisi per« c. érzékeny játéka 5 felvonásban. B. úgyszólván minden dramaturgiai s színpadias méret nélkül fogott munkájához, darabjai azonban inkább olvasásra voltak szánva, színre nem kerültek.

Bolygó hollandi. — Meséje népmese. Analóg az örök zsidó regéjével, mert mindkettőnek átka az örökös bolyongás, egy asszony átka üzi s csak egy nő hűsége válthatja meg. A mondát feldolgozó opera szövegét és zenéjét írta Wagner Richard. Magyarra fordította ifj. Ábrányi Kornél. Először adatott 1875. máj. 11-én, a Nemzeti Színházban, Angyalfi Sándorral a címszerepben. A többi szereplők ezek voltak: Daland: Kőszeghy Károly, Senta: Tannerné, Erik: Pauli Richárd, Mary: Kvassayné, Daland kormányosa: Verbőczy V. 50-ik előadása: 1909. nov. 12-én volt, ekkor Szemere Árpád, Medek Anna, Szoyer Ilonka és Erdős Richárd voltak a főszereplők. (A M. Kir. Operaházban elsőízben 1888. ápr. 21-én adták.) (Az Uraufführung«-ja Drezdában volt, 1843-ban). Bécsben elsőízben 1860. nov. 2-án került színre, midőn Beck János hazánkfia énekelte a címszerepet, Sentát pedig a szintén magyar születésű Krausz Gizella, aki utóbb a párizsi nagy operának lett a tagja. Ugyanott 1888. szept. 19-én századszor adták. Rómában az Apolló-színház 1887. ápr. havában mutatta be.)

Bolz Oszkár, a stuttgarti udvari színház tenoristája, 1914. márc. 15-én mutatkozott be a M. Kir. Operaházban, az »Aida« Radamesz szerepében.

Bombardon (fr.) ujabbkori katonai, mélyhangú, tekert-csövü bádog fúvóhangszer; B, F, C és kontra B hangolásban.

Bombay Gusztáv, színész, sz. 1869. okt. 28. *Szentgálon*. Színpadra lépett 1886.

Bonomi Lujza, magyar származású énekesnő. 1888-ban végezte a színészakadémiát. Ez év okt. havában Stettinben lépett a pályára, a »Szevillai borbély« Rosina-jában. 1889. márc. havában ugyanott az »Alvajáró« címszerepében nagy sikert ért el. 1893-ban Strassburgban működött. 1900. szept. 28-án mint vendég fellépett a M. Kir. Operaházban, a »Mari, az ezred leánya« címszerepében.

Bonbonnière Kabaré, Budapesten, megalakult 1907. márc. 2-án, Kondor Ernő igazgatása alatt. 1908-ban Bálint Dezső az igazgató, művészi igazgató Nagy Endre, később dr. Szalay József, majd László Rózsi vezette a kabarét, mely néhány év mulva megszünt.

Bonci Alessandro, operaénekes. Szegény falusi gyermekként született, Pesaro városka zenedéjében tanult. 22 éves korában a loretói Santa Maria-templom énekkarában kezdi pályáját, de már négy év mulva bemutatkozik a pármai városi színházban, a »Windsori víg nők«-ben, Fentom kis szerepében. Faust-jával Milanóban feltünő sikert aratott. Nálunk 1903. ápr. 18-án mutatkozott be, a M. Kir. Operaházban, a »Rigoletto« Mantua hercege szerepében. 1913. máj. 29-én a Népoperában lépett fel, ugyanezen szerepben.

Boncza Vanda, magyar származású francia színésznő, sz. 1872-ben, mint a párizsi Théâtre Français kedvelt tagja hunyt el, 1902. aug. 15-én, *Párizsban*.

Bones Antonis, zeneszerző. Munkája: »Korhelykirály«, operett 3 felv. Társszerző: *Barré* Alfréd. Ford.: *Makai* Emil és *Mol-*

nár Ferenc. Bem. 1901. szept. 20. Fővárosi Nyári Színház.

Bondy István, színész, sz. 1905. *Budapesten.* Színpadra lépett 1927. szept. 1.

Bónis Anna, színésznő, sz. 1864. *Érsekujvárott.* Színipályára lépett 1884. febr. 1. a Népszínháznál. 1924. okt. 1. nyugdíjba ment.

Bónis Endre, énekes, sz. 1908. *Budapesten.* Színpadra lépett 1926. szept. 1.

Bónis Lajos, színész, sz. 1863. szept. 9-én, *Érsekujvárott,* hol atyja: nemes B. János, mérnök volt, (megh. 1881. aug. Budapesten), anyja: Kollár Genovéva, (megh. 1907. jún. 13. Budapesten). Szülővárosában és Budapesten végezte középiskoláit. 1881. júl. 7-én énekpróbán jelentkezett a Népszínházban, ahol csinos tenorja mindjárt feltünést keltett, ugy, hogy Erkel Elek karmester ajánlatára rögtön szerződtették, 25 frt havi gázsira. A jó alakú, szimpátikus kezdő már szerepet is kapott (júl. 19.) az »Utazás a föld körül« c. látványos darabban. Midőn Rákosi Jenő tiszteletére búcsúelőadást tartottak a Népszínházban, B-ra osztották a Boccaccio-operett Arlecchino szerepét. Ezután Evva Lajos is szerződtette, 1884. okt. haváig és itt sok szép szerephez juttatták. Innen Szegedre kapott meghívást, majd 1885. okt. havában elszerződött Kolozsvárra, ahol E. Kovács Gyula, Megyeri Dezső és Szentgyörgyi István voltak a mesterei. Nekik köszönheti, hogy másfélév mulva »kivették« a kórusból. 1887. ápr. havában már szerelmes-színész volt Debrecenben, de énekes-szerepeket is játszott (Nebántsvirág, Királyfogás). A következő állomásai: Arad, Szeged, Buda—Temesvár, Pozsony, Nagyvárad — mindenütt a kedvelt művészek között említették nevét. 1903-ban vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, szerződtetési célból. Somló Sándor akkori igazgató az »Aranyember« Krisztyán Tódor-ában léptette fel. (Ezidőben Náday Ferenc parádésszerepe volt.) Az elért siker után az intézethez szerződtették, ahol 21 éven át mindenkor sok ügybuzgósággal töltötte be szerepkörét. Rózsahegyi Kálmán betegeskedése idején ő vette át egyes szerepeit, amivel lehetővé tette az »Annuska«, »Ifjúságunk« és sok más darab előadását. Éveken át az Orsz. Színészegyesület tanácsosa volt. 1926. júl. 1-én nyugalomba ment.

Bónis Sándorné, színésznő, sz. 1885. dec. 1. *Sátoraljaujhelyen.* Színipályára lépett 1912. jún.

Bonitz Blanka, színésznő. (Lásd: Kürthy Györgyné.)

Bonkáló Sándor, szláv filológus, egyetemi tanár, sz. 1880. *Rahón.* (Máramaros). Egyetemi tanulmányait Budapesten, Leipzigben és Szentpétervároon végezte. Számos nyelvészeti, történeti s irodalomtörténeti tanulmányt írt. Önállóan megjelent művei közül külön említést érdemel: »A szlávok« (Bpest, 1915.) és »Az orosz irodalom története«, (2 köt. Bpest, 1928.) Irodalomtörténeti műveiben az orosz és az ukrán drámairodalommal és drámaírókkal is foglalkozik. Lexikonokba, lapokba és folyóiratokba az orosz és az ukrán színházról is írt.

Bontás. Azon momentumot, midőn a színpadi munkások a színfalakat szétszedik, hogy egy új felvonásra bedíszletezzenek: *bontás*-nak hívják színházi nyelven. A bontásnak mindenkor gyors tempóban kell lefolynia, mert különben hosszú szünet állna be az egyes felvonások között. E cél eléréséhez előzőleg több díszletpróbát (l. o.) tartanak a díszítőmunkások, a díszmester felügyeletével. Drága kiállítású díszletek bontásánál kesztyűs kézzel dolgoznak a díszítők.

Bonvivant, (fr.): világát élő, vígkedélyű ember, azon színész elnevezése, aki szeles, gavallér, szeleburdi szerepeket játszik. Az 50-es években úgy mondták: »Társalgási szeles«. (L. o.) Mondták úgy is: Szelesgavallér, vagy szeleburdi. Ha énekes szerepeket is játszik a bonvivant-színész, akkor a szerepkör meghatározása: Énekesbonvivant. (V. ö.: Cselcsap-szerep, Gavallér-színész.)

Bonyhád (Tolna m.), 1928—29-ik évben *Szabó Ferenc* színigazgató szinikerületéhez tartozik.

Bónyi Adorján, író, sz. 1892. dec. 10. *Margittán* (Bihar m.). Középiskoláit

Nagyváradon, a jogot Kolozsvárott végezte. Az ujságírói pályára lépve, a *Pesti Hírlap* szerkesztőségében dolgozott s jelenleg is e lap egyik szerkesztője. Mint regény- és novellaíró, nagy olvasóközönségre talált s irodalmi körökben is megbecsülik tehetségét. A *Pesti Hírlap* egyik színházi kritikusa. Színműve:: »A modell«, szmű 3 felv. Bem. 1915. szept. 1. Budai Színkör. 1929. márc. 2. megválasztották a Petőfi Társaság tagjává.

Bónyi József, színész, sz. 1884. febr. 28. *Szatmáron*, megh. 1905.

Bonyodalom, a színdarab cselekményének főrésze. Főbb szakasza a válság (krizis) és sorsfordulat (peripetia). A dráma második főrészében jelentkezik, midőn a főszemély előtt tornyosulnak az akadályok, de az ő hevülete, mellyel céljáért küzd, egyre fokozódik s elhatározó tettre sarkalja.

Boór Árpád, színműve: »A puszta rózsafája«, népszmű. Első előadása 1903. júl. 11. Kisfaludy Színház.

Boócz (Köpeczi) **Lajos** (bibarcfalvi), kabarészínész, sz. 1894. febr. 15-én, *Budapesten*. Atyja: K. B. József, rendőrfőkapitány, anyja: zajzói Kováts Ilona. 1914-ben az Országos Színészegyesület színésziskoláját végezte. Közben mint főhadnagy bevonult és 1918-ban az Iványi Antal-féle frontszínház katonai parancsnoka lett. A háború előtt és után részben a vidéken, részben a fővárosban színészkedett. Főbb szerepei: Cigány, »Dolovai nábob leányá«-ban Bilitzky herceg, »Éjjeli menedékhely«-ben a báró, »Az élő holttest«-ben Fedja, »Charley nénje« címszerepe, »Figaro« stb. Irodalmi munkásságot is folytatott. »Szivárványkergető« címen dalművet írt az Operaház pályázatára benyújtva; a fővárosi kisebb színházak műsorán több egyfolvonásosa szerepel; lírai versei és novellái érdeklődést keltettek. Külföldön mint rendező is működött. Reinhardt, Piscator és Sztaniszlavszky voltak a mesterei.

Bor (A). Paraszt vígjáték 3 felv. Irta: *Gárdonyi* Géza. Első előadása 1901. márc. 29-én volt a Nemzeti Színházban. Szereplők: Baracsné: Cs. Alszegi Irma, Szúnyog Rozi: Ligeti Juliska, Baracs Imre: Gyenes László, Baracs Matyi: Rózsahegyi Kálmán, Mihály: Gabányi Árpád, Durbints Pál: Vízváry Gyula, Göre Gábor: Ujházi Ede, Eszter: K. Gerő Lina, Szúnyogné: Györgyné, Göre Gáborné: Vízváryné, Czeglédy: Latabár Kálmán, Kátsa cigány: Zilahy Gyula. — *25-ik előadása:* 1902. szept. 18. — *50-ik* előadása: 1905. ápr. 1-én volt; *100-adszor* 1911. dec. 25. adták ezzel a szerepváltozással: Göre: Molnár László, Szúnyogné:: K. Demjén Mari, Durbints: Kovács Mihály, Göréné: Keczery Irén, Kátsa: Faludi Antal. Felújították: 1921. szept. 30-án, majd ismét: 1928. jún. 8-án; főszereplők voltak: Rózsahegyi Kálmán: Baracs Imre; Vándory Margit: Rozi; Matány Antal: Matyi; Kiss Irén: Szúnyogné; Fehér Gyula: Göre Gábor. — *Bécsben* bem. 1903. febr. 21. Deutsches Volkstheater.

Boránd György, színész, színipályára lépett 1850. máj. 1-én. Színészkedése első éveiben mint tenorénekes tűnt fel és a népszínművekben is kiválót produkált. Később kedélyes apákat játszott, majd mint titkár is funkcionált. Midőn Debrecenben Valentin Lajos lett a színigazgató, őt díszmesterré nevezték ki és mint ilyen mindenkori ötletességével jó szolgálatot tett a színháznak, hol 50 esztendeig működött. Megh. 1900. ápr. 28-án, *Debrecenben*. Fia: Boránd Gyula, színész.

Boránd Gyula, színész, sz. 1861-ben, *Szegeden*, meghalt 1891. május hó 21-én, *Debrecenben*. Már mint gyermek szerepelt a színpadon. Együtt lépett fel a kezdő Blaha Lujzával, Bercsényivel, Együddel, Vízváryval. Már 18 éves korában kedvelt operett-buffó és élénk kedélyű vígjátéki színésze a debreceni szintársulatoknak. Közben rajzolgatott, díszleteket festegetett és egy időben — mint rendező — megmenti Molnár György budai színházát a bukástól. Innen a Népszínházhoz került és Hegyi Arankának lett kitünő partnere. Főbb szerepei: Mikádó, Cinege báró (Rezervisták), Poéta (Fejő-leány), Kocsigyártó (Titkos csók) stb. 1883. febr. havában Debrecenben házasságra lép *Ring*

Lujza színésznővel. Temetése (kívánságára) a színház előtt ment végbe.

Boray Lajos, színész, sz. 1893. *Pozsonyban*. Színpadra lépett 1912-ben. Az Orsz. Színészegyesület iskoláját végezte.

Borbély Irén, színésznő, sz. 1902. jan. 1. *Budapesten*. Színipályára lépett 1924.

Borbély Lili, színésznő, sz. 1887. máj. 8. *Görgényszentimrén*. Színipályára lépett: 1908.

Borbély Sámuel, volt hevesmegyei tisztviselő, sz. 1800-ban, megh. 1875. júl. 9-én, *Tiszaroffon*. A 40-es években visszavonult és gazdálkodó lett. Végrendeletében 400 frtot hagyott a Nemzeti Színház nyugdíjalapjára.

Borbély Sándor, színész, sz. 1866-ban *Kassán*, szegény szülőktől. Már 13 éves korában nagy kedvet érzett a színészethez és hogy ábrándjait követhesse, előbb megszökött a szülői háztól. 1882. ápr. 9-én Pusztay Bélával együtt kezdte pályáját, előbb a kardalosi sorban, Gerőffy Andor társulatánál, hol azonban csakhamar a komikus szerepkörben léptették fel. Hatással volt reá Nyilassy Mátyás, a híres komikus, őt bálványozta, ő volt a mintaképe. Bejárva az ország minden nagyobb városát: csakhamar a publikum kedvence lett. 1884-ben Lászy Vilmosnál, 1885-ben Dancz Lajosnál, 1886-ban Jakab Lajosnál, 1889-ben Pesti Ihász Lajosnál, 1890-ben Szabó Gábornál, 1891-ben Zoltán Gyulánál és Veszprémi Jenőnél, 1894-ben újból Pesti Ihásznál stb. működött. 1909. jan. 18-án ülte meg 25 éves jubileumát, Miskolcon. 1926. márc. 1-én nyugalomba ment. Felesége: *Baracsi* Eszti, színésznő, sz. 1876. máj. 4. *Budapesten*. Színpadi működését 17 éves korában, Nagybecskereken kezdte. 1895. máj. 2-án Nagykikindán lépett házasságra Borbély Sándorral. 1926. márc. 1-én nyugalomba ment. Baracsi Eszti nővére: *Baracsi* Rózsi, színésznő, megh. 1927. aug. 17-én, Budapesten.

Borcsai József, súgó, sz. 1860. *Kassán*, megh. 1927. jan. 29. jugoszláv területen. Színipályára lépett 1882. okt. 16. Miklóssy Gyulánál. — Neje: *Nagy* Erzsébet, színésznő, sz. 1860. *Lebenyben* (Moson m.), megh. 1908. dec. 10. *Szatmárt*. Színipályára lépett 1883. okt. 16. Miklóssy Gyulánál.

Bordal, lyrai költemény, mely azokat az érzelmeket fejezi ki, melyeket a bormámor kelt a költőben. Szólhat mindenről, miről az ember jókedvében megemlékezni szokott: szerelemről, hazáról stb. (V. ö. Bánk bán bordalát).

Bordalba Concetta, trieszti operaénekesnő, nálunk 1895. november 16-án lépett fel az Operaházban, az »Aida« címszerepében.

Bordás Rózsi, színésznő, sz. 1895. nov. 8. *Hódmezővásárhelyt*. Színipályára lépett 1916. jún. 8.

Bordi Frigyes, ügyelő, sz. 1887. *Budapesten*. 1909. óta működik a Magy. Kir. Operaháznál.

Borghi Mamo, portugál kir. kamaraénekesnő, nálunk a M. Kir. Operaházban a »Mefistofeles« Margit-jában mint vendég fellépett 1887. ápr. 23-án.

Borgia Lucretia. Trag. 3 felv. Irta: Hugo Victor. Bem. 1837. okt. 26-án. Nemzeti Színház. Szereplők: Alfonzó: Szentpétery, Donna Lucretia Borgia: Pályné, m. v., Orsini: Egressy Benjamin, Liveretto: Udvarhelyi, Gizella: Szigligeti, Petrucchi: László, Vizellozzo: Szerdahelyi, Gubetta: Megyeri, Gennaro: Fáncsy. — Ezt megelőzőleg színre került Budán is, Kántornéval a címszerepben egy hasonló című dráma, Kolb Hugótól, gr. Bethlen Ferenc fordításában, 1835. szept. 19-én. E drámát Kolozsvárt 1842. márc. 31-én, adták először. Utána a Nemzeti Színházban 1883. márc. 16-án adták Jászai Marival, Szász Károly fordításában. Felujították még: 1896. ápr. 13-án, 1909. január 16-án stb. Operára átírta: Romani Félix. Zenéje: Donizetti-től; ford.: Jakab István. Kolozsvárt bem. 1846. márc. 31-én.

Borgo Ágnes, a párizsi Nagy Opera tagja, 1912. május 15-én vendégszerepelt

Bodó Erzsébet

Bodonyi Béla

Bodorfi Henrik

Bodroghi Zsigmond

Bognár János

Bogyó Alajos

Bokody Antalné

Bogyó Zsigmond

Boldizsár Andor

a M. Kir. Operaházban az »Aida« cím-szerepében.

Bornemissza János, (kászoni báró), és kir. kamarás, Hunyadmegye főispánja. Színműve: »Estvéli időtöltése«. Kolozsvár, 1777. »Igaz hitét megvető léleknek szabados élete«, szomorújáték, 5 felv.

Bornemissza Károly báró, v. b. t. t. Szolnokdoboka m. főispánja. Színműve: »Gyermekkirály«, 3 felv. Bem. 1900. dec. 20. Kolozsvár.

Bornemissza (Abstemius) **Péter,** dunavidéki ev. ref. püspök, sz. 1535. febr. 22-én, *Pesten,* régi nemesi családból, megh. 1585-ben. Színműve: »Tragoedia Magiar nelvenn, az Sophocles Electrajabol; nagiob rezre fordítatott«. Megjelent Bécsben, 1558-ban. A darab nem hű fordítása Sophoclesnek, hanem teljes átalakítása szövegbeli toldásokkal, hozzáadásokkal, úgy, hogy abból Bornemissza iskoladrámát csinált, mely valószinüleg előadásra is került Bécsben, Bornemissza tanítványa, gr. Nádasdy Tamás és magyar ifjú társai közt. 1929-ben Móricz Zsigmond vetette fel az eszmét, hogy régi drámairodalmunk ez érdekes emlékét újra elő kellene adni az eredeti szövegben s Hevesi Sándor, a Nemzeti Színház igazgatója igéretet is tett ezen ötlet megvalósítására. *Móricz* Zsigmond e munkáról ezeket írja: »Ez a darab egy nagy drámaíró munkája. Nyelvileg érett és tökéletes. Maga Bornemissza Péter dunántuli előkelő család fia. Családja a török hódítás miatt elvesztette birtokát, de ő maga még mint dunántuli püspök, hosszú ideig a saját birtokain volt pap. Nyelvének hitelességét ez is erősíti. Nem egy pórfiú volt, aki a népnyelvet emelte irodalmi nyelvvé, hanem a magasabb társaság tagja, aki korának irányadó köreit reprezentálja. Ha kedvező körülmények lettek volna, a legnagyobb drámaíró fejlődhetett volna belőle. Ez a munka Shakespeare születése előtt hat évvel jelent meg. De mi volt akkor az angol művészet s mennyire barbár, puszta volt a magyar világ! Shakespeare is áthonosította a Sophocles Electráját, mert a Hamlet tisztán ebből ered. Az Orestes-probléma szülte a Hamletet. De nekünk még nagyobb eredmény a magyar Electra, mert ez egy elsülyedt régi magyar kort szül újjá. Valósággal újrateremti a XVI. századot. A magyar reneszánsz egyetlen, de nagyszerű terméke Bornemissza Péter Electrája«. *(Pesti Napló,* 1929. márc. 31.)

Boronkai (Füredi-Funták) **Andor,** színész, sz. 1865. Pesten. Színipályára lépett 1882. nov. 1. Bogyó Alajosnál.

Boros Etel, színésznő, sz. 1859. *Kecskeméten.* Színipályára lépett 1882. márc. 28. Szigeti Gézánál. 1884. Aszódon férjhez ment és visszavonult.

Boros Gizella, színésznő, sz. 1888. ápr. 15. *Budapesten.* Színipályára lépett 1909.

Boros Gyula, színész, sz. 1900. jan. 18. *Budapesten.* Színpadra lépett 1925. júl.

Boros Ilonka, színésznő, sz. 1903. ápr. 22. *Kolozsvárott.* Színipályára lépett 1925. júl. 1.

Borosnyai Kató, színésznő, sz. 1896. szept. 19. *Budapesten.* Színipályára lépett 1917. okt.

Boros Elemér, író, sz. 1900-ban, *Budapesten.* Viszontagságos gyermekkor után került az írói pályára. Számos kabarédarabot írt, »Vakablak« c. drámáját 1929. febr. 22-én az Uj Színház hozta színre. 50-edszer 1929. máj. 1.

Boross Emil, színész, sz. 1883. márc. 7. *Buraszentgyörgyön.* Színipályára lépett 1913. júl. havában. Hősi halált halt.

Boros László dr., *(tordátfalvi)* író, hírlapíró, sz. 1892. dec. 21-én, *Kolozsvárott.* Középiskoláit és az egyetemet Kolozsvárott végezte s a kolozsvári egyetemen avatták az államtudományok doktorává. 1914. óta dolgozik napilapok szerkesztőségében. A háború alatt katonai szolgálatot teljesített. 1918. nov. óta a »8 Órai Ujság« belső munkatársa. A napilapokban s folyóiratokban számos kritikája és tanulmánya jelent meg. Színdarabjai: A púpos, dráma 1 felv. (Bem. Kolozsvárott, 1918.). Az uj ruha, vj. 1 felv. (Debrecen, 1920.). Bogárka, operett 3 felv. (1921.). Gyuri úrfi, bohózat 3 felv. (Nemzeti Színház, Bp., 1925.). Az uj szom-

széd, vj. 3 felv. (1927.). Mr. Odysseus, operett 3 felv. (1929.).

Boross Endre, színész, sz. 1862. jan. 3-án, *Székesfehérvárott,* megh. 1925. ápr. 29, *Budapesten.* Atyja Boross Mihály (l. o.), író, anyja Katona Borbála (megh. 1859. máj. 24-én). Színipályára lépett 1882. ápr. 3-án, Jakab Lajos társulatánál, Sopronban. Működött: Miklóssy Gyulánál, Tiszay Dezsőnél, Halmay Imrénél, Somogyi Károlynál. 1897. febr. havában a megnyitásra készülő Magyar Színházhoz szerződött, ahol hat évet töltött. Alakításai az »Asszonyregiment«-ben, a »Sötét kamra« cimü operettben, a »Víg özvegy« komornyik szerepében és a »Lotti ezredesei«-ben, melyben Sziklai Kornél mellett játszotta a gyárost, feledhetetlenek. Itt játszotta el a »Gésák« *Imári* márkiját, a »Drótostót«-ban a bádogosmestert, a »Hajduk hadnagyá«-ban a strázsamestert és ugyanitt »A névtelen levelek«-ben az ő nevéhez fűződik az első igazi, nagy bohózat-siker. 1903. okt. 1-én a Nemzeti Színházhoz szerződik, ahol azonban csak egy esztendeig marad és beérve az »Egyenlőség« című vígjátékban aratott sikerével, a Király Színházhoz szerződik, ahol Beöthy László tág teret ad tehetségének. Egymásután számos operettben lép fel és hamarosan nélkülözhetetlen figurája lesz a színpadnak. »A kis gróf«-ban, »A hollandi menyecské«-ben és a »Leányvásár«-ban kreált kacagtató alakításai a legjobbak közül valók voltak. A »János vitéz« csőszszerepét nem kevesebb, mint ötszázszor játszotta. Egyébként sok éven át buzgó tanácsosa volt az Országos Színészegyesületnek. A kerepesi-temetőben díszsírhelyen temették el; sírkövét Incze Sándor szerkesztő emeltette, 1925. november hó 1-én. *Neje:* Török Anna, színésznő, sz. 1865. ápr. 17-én, *Nagyváradon.* Színpadra lépett 1883. ápr. 1-én, Jakab Lajos társulatánál. 1885. márc. 21-én volt a házasságuk, Óbecsén, Pesti Ihász Lajos társulatánál. Nyugdíjba lépett 1913. szept. 1-én.

Boross Ferike, színésznő, sz. 1873. aug. 3-án, *Nagyváradon.* 1893-ban végezte a színészakadémiát és a vidéken kezdte pályafutását. 1898. szept. 1-én a Vígszínház szerződtette, majd 1900. jún. 12-én a Nemzeti Színház tagja lett. Itt azonban nem tudott érvényesülni, mire 1903-ban Londonba ment, ahol azonban nem sikerült elszerződnie, mire megtanult angolul és idegenvezető lett. 1904. jún. havától 1905. jan. haváig népdalénekesnő volt az Empire-színházban. 1909. szeptember havában Newyorkba ment; itt lefordította Herczeg Ferenc »Gyurkovics lányok« c. vígjátékát, melyet a Lyceum Theater mutatott be 1911. márc. havában, »The seven sisters« c. alatt. 1928. máj. havában az amerikai Metro-Goldwyn filmgyár öt évre leszerződtette.

Boross Géza, táncos-komikus, sz. 1897. márc. 17. *Komáromban.* Színipályára lépett 1919. jan. 15.

Boross Géza, színész, sz. 1886. jún. 1-én, *Budapesten.* 15 éves korában beíratkozott Rákosi Szidi színésziskolájába, — melynek befejeztével Pozsonyba szerződött Andorffy Péter társulatához, ahol a »Smólen Tóni« c. vígj.-ban kapta első szerepét. Egy év mulva a Modern Színház-Kabaréhoz hívták meg, ahol Sajó Gézával sok sikert aratott pesti aktuális duettjeivel. Itt működött 1921. szept. 1-ig, — közben (1920.), színésziskolája is volt. Ezután a Vígszínház tagja volt, 1922-ben a Városi Színház szerződtette. 1923. febr. 15-én a Rákóczi-uti Imperiál-étteremben Békeffy Lászlóval kabarét nyitott, de közben fellépett a Blaha Lujza Színházban is. 1924. jan. havától (rövid ideig), a Vídám Színházat (Fővárosi Orfeum épületében) igazgatta. 1927-ben az Uj Színház tagja volt. 1928-ban a Király Színház hívta meg vendégszereplésre. 1929. ápr. havától Romániában vendégszerepelt saját társulatával.

Boross Imre, színész, sz. 1894. febr. 17. *Budapesten.* Színipályára lépett 1913.

Boross József, színész, sz. 1896. márc. 15. *Budapesten.* Színipályára lépett 1919. ápr.

Boross Lajos, színész, sz. 1844-ben, *Hódmezővásárhelyen,* színpadra lépett 1863. ápr. 29-én, mint operett-buffo. — Színműve: »Enyingi Török Bálint« szmű. Bem. 1886. márc. 23-án, Debrecenben.

Boross László, színész, sz. 1897. *Szombathelyen.* Színpadra lépett 1921. szept. 1.

Boross Margit, színésznő, sz. 1891. júl. 17-én, *Kassán.* Színipályára lépett 1911. jún. havában.

Boross Mihály, író, kir. járásbíró, sz. 1815. jan. 9-én, *Ó-Szőnyön,* (Komárom m.), megh. 1899. nov. 5-én, *Sárbogárdon.* Iskoláit Ó-Szőnyön járta, 1830-ban Cegléden, 1832-ben Nagykőrösön tanult, 1835-ben Pápán jogot hallgatott, 1842-ben Pesten jurátus volt és Tatán ügyvédi irodát nyitott. 1849. jan. 16-án az osztrákok elfogták, bebörtönözték, de már március közepe táján szabadon bocsátották. 1850-ben ujra elfogták, két évi várfogságot szenvedett Josefstadtban; innét 1855. december 25-én szabadult. 1860-ban Fehérmegye alispánjává választották, 1872-ben járásbiró lett. (Fia: B. Endre. L. o.) — Irt két színművet: »A nyeglék«, »Csáb és könnyelműség«. Előadták a székesfehérvári színházban.

Boross Mihály. író, hírlapíró, esztétikus, az »Esti Kurir« művészeti és színházi kritikusa, sz. 1877. dec. 30-án, *Kiscellben,* (Vasm.). Tanulmányait Budapesten végezte, s érettségi után 1896-ban már ujságírói pályán van 1897-től a »Budapesti Napló«-nál dolgozik. 1910-ben mérnöki oklevelet szerez, közben minden írói munkássága a színpaddal kapcsolatos. Ebben az időben már drámákkal is kisérletez, rendezői színjáték-tanulmányokat végez, színpadi munkásként és statisztálás révén első forrásból meríti a színpad technikai berendezésének, a drámák színpadi életrekelésének tudását. Közel kétesztendős ilyen tanulmányok hatása jótékonyan befolyásolják későbbi munkáit, amelyeknek minden egyéb tulajdonságain kívül a színszerűség a főértékük. Színpadművészeti cikkei, tanulmányai kötetekre rúgnak. Legelső drámáját: »A betörő«-t 1903-ban írta. »Mult«, »Őnagysága arcképe«, »Mah-Jong«, »Keresztes-pók«, »A költő«, »János« c. művei az eszmei dráma irodalom szolgálatában születtek. Irt fantasztikus regényeket: »A kék hattyú«, »Noe barlangja«, »A harmadik testamentum«, »Az anyaföld«, »A kakuk«, »Az ész sztrájkja«. Filmeket: »Veszélyben a pokol«, »Lavina«; verseket, novellákat és napnap után színházi vonatkozású cikkeket, kritikákat. Lelkes, önzetlen munkása minden szinpadot és színésztársadalmat érdeklő mozgalomnak és évek óta fáradhatatlan harcosa a magyar művészi színház megteremtését célzó mozgalomnak, s buzdító barátja minden új és művészi jelenségnek, támogatója a fiatal törekvéseknek. Kritikáiban a legkisebb, a legjelentéktelenebb szerep épen úgy kap elismerést, ha az művészi munka, mint ahogy a legnagyobb színpadi munka hibáit is észreveszi, s azt a hozzászólás finomságával jegyzi meg. Irásainak súlyát, becsülését jellemzi, hogy kritikáit még azok is szeretettel fogadják, akiket hibáikkal együtt említ meg. »A költő« c. poétikus drámáját 1929. máj. 7-én mutatta be az Uj Színház. A Magyar Színművészeti Lexikon munkatársa.

Boross Vilmos, hírlapíró, sz. 1859. márc. 28-án, *Nagyváradon.* A főgimnáziumot Budapesten és Nagyváradon járta, 1882-től többízben utazott külföldön. — Munkái: »Turasque«, szmű, amely azonban nem került színre. »A kunok március 15-éje«, prológ, előadták 1884-ben, Karcagon.

Borossay János, színműíró. Színművei: »Tekintetes ur és kisasszony, vagy: mikor hazudott, igazat mondott«. Ered. vígj. 2 felv. Pest, 1823. »Feleségféltő«. Ered. vígj. 3 felv. Pécs, 1833.

Borostyán. Petőfi egyik színészi álneve vidéki vándoréletében.

Borostyán Dobsa Sándor, apaszínész. Színpadra lépett 1868-ban.

Borostyán Sári, színésznő, a Magyar Színház tagja, sz. 1879-ben, *Csák* községben, megh. 29 éves korában, 1908. okt. 29-én, *Budapesten.* Előbb a vidéki színészetnél volt (Krecsányinál), majd a Vígszínház tagja lesz, ahol az első fellépése Sven Lange: »Csöndes szobák« c. darabjában volt. Igen kedves egyéniségét sűrün említette a kritika.

Borostyán Irma, (Kempf Józsefné), írónő. Megh. 1911. márc. 24-én. Színmű-

vei: »Másodvirágzás«, vígj. 1 felv. 1899. szept. 15. Nemzeti Színház. »Bűnös szerelem« 3 felv. szmű. (A Nemzeti Színháznál kéziratban.)

Borostyán Nándor, hírlapíró, sz. 1848. jan. 14-én, *Szegeden*, megh. 1902. aug. 5-én, *Párizsban*. Tanulmányait szülővárosában végezte. Hírlapíró volt, kiváló publicista, különösen külpolitikai cikkeivel szerzett tekintélyt. A Pesti Hírlap szerkesztője volt. A »Don Juanok« c. tréfáját 1891. jan. 10-én adták a Nemzeti Színházban.

Boroszlói Városi Színház (Breslauer Stadttheater). Nálunk a Király Színházban 1907. máj. 16-án vendégszerepelt, midőn első előadásul Strauss Richárd »Salome« c. operáját mutatta be.

Borovszky Oszkár, színész, sz. 1894. dec. 29. *Pincéd*. Színipályára lépett 1923. ápr-ban.

Borry Pasquale, a bécsi udvari operaház első táncművésze, 1847. jún. 12-én lépett fel nálunk a Nemzeti Szinházban, a »Gizella vagy a villik« c. balletben. — »Kellemdúsabb s mimikájában nemesebb kifejezésű táncművészt még nem láttunk szinpadunkon, e mellett a legmesterségesebb ugrások- és fogásokban is bárkivel versenyez«, — írja ekkor róla a Pesti Divatlap, 1847. jún. 25-iki számában.

Bors Lajos dr. színműve: »Elefántkisasszony« operett 3 felv. Bem. 1910. dec. 21-én. Pécs, Kövessy Albert színtársulatánál. (Németből.)

Bors Sámuel, (budafalvi) kir. táblai ügyvéd. Munkái: »A kenyérmezei viadal, vagy: a hasonlíthatatlan vitézség«; énekes vitézi játék 4 felv. Pest, 1825. (Szinpadra nem került.) »Az őrangyal, vagy: a névnapi vadászat« vígj. 3 felv. Pest, 1830. »A tanácsos«, vígj. 1 felv. (ford.) Pest, 1830. »A szemüveg«, Pest, 1830.

Borsabányai Antal, színész, sz. 1883. jan. 4-én, *Munkácson*. Szinipályára lépett 1912. jún. havában. Neje: *Felsinger* Jolán, színésznő, sz. 1886. szept. 9-én, Budapesten. Szinipályára lépett 1912 jún. havában.

Borsai Soma, zenetanár, zeneszerző. — Szinműve: »Szoknyáshősök«, operett 3 felv. Előadták Kolozsvárott, 1893. jan. 13-án. »Lintzegh János«, tört. szinmű. Bem. u. o. 1898. január 29. — Szövegét irta: Gyalui Farkas.

»Borsajtó«, — Pesten, a régi »Három kalap«, — ma: Irányi Dániel-u. 21. sz. alatt állott egyemeletes, régi modoru ház, az egykori írók és színészek kedvenc gyülekező helye. Nevét az ajtó fölébe cégérül alkalmazott borsajtoló után kapta a 40-es években.

Borsay János, szinműíró. Munkája: »A három özvegy«, énekes boh. 3 felv. Társszerző: Kún Ernő. Bem. 1912. júl. 17. Marosvásárhely.

Borsfai Margit szinésznő, sz. 1899 aug. 6-án, *Nagykanizsán*. Szinipályára lépett 1921 júl. havában.

Borsiczky Ilka, szinésznő, sz. 1866. *Vára*, (Somogym.). Szinipályára lépett 1884 júl-ban, Bánfalvi Bélánál.

Borsod vármegye 1793. szeptember havában az első magyar szintársulat felsegitésére 134 forint 14 krajcárt adományozott. 1815-ben a pesti magyar szinház telke megváltása és felépítése céljára 2113 forintot küldött.

Borsodi Berg József, súgó, sz. 1863. *Miskolc*. Megh. Kaposvár, 1912 máj. 18. Polgár Károlynál. Szinipályára lépett 1887-ben, Sághy Zsigmondnál. Hosszú időn át a vidék legelismertebb súgói között említették a nevét.

Borsodi Ferenc, szinész, sz. 1880 nov.. 4-én, *Nagykátán*. Szinipályára lépett 1904 aug. 1-én.

Borsódi Lajos dr. ügyvéd, sz. 1883-ban, *Nagybecskereken*. Szinművei: »A fenség«, megjelent Nagybecskereken, 1918-ban. »Kirakat«, 1921.

Borsodi Mihály, szinész, sz. 1885. szept. 27-én, *Ozorán*, Tolnam. Szinipályára lépett 1914 máj. havában.

Borsodi (Kállai) **Paula,** színésznő, sz. 1884 júl. 2-án, *Ókanizsán.* Színipályára lépett 1902 szept. havában.

Borsodi Lédig Miklós, [illegible] színész, sz. 1867. okt. 2-án, *Hajdúböszörményben.* Színipályára lépett 1885 szept. 22-én, Aradi Gerőnél.

Borsodi Vilmos, színész, sz. 1857. márc. 25-én, *Miskolcon,* megh. 1904. aug. 26-án, *Budapesten.* Előbb szolgabíró volt Erdélyben, azután 1874-ben a színipályára lép, Balogh Györgynél, végül színigazgatásba fog. 1901. jún. 15-én a Dalos Színház igazgatását vette át. Tevékeny részt vett az Országos Színészegyesület létesítésében, melynek megalapításához egymaga 30.000 forintot gyüjtött. Utóbb segő lett és mint ilyen hunyt el.

Borsodi (Haluska) **Lajos,** színész. Színpadra lépett 1871-ben.

Borsos József, színész, szerepköre társalgási, szeles, hős és szerelmes, valamint rendező is volt. Színipályára lépett 1860. jan. 1-én. Neje: *Szaplonczay Ida* (máramarosi és szaplonczai) sz. 1836-ban, színész-szülőktől. (Atyja Sz. Mihály, anyja Bartha Mária. Lásd róluk Szaplonczay címszó alatt.) Megh. tüdőbajban, 1880. márc. 6-án, *Zilahon.*

Borsos Klára, színésznő. Körülbelül 1823. táján Gross Péter kolozsvári énekiskolájának volt növendéke. Jó hangja lévén, Déryné a színészethez hívta. Polgári családból származott, — majd Szentpétery Zsigmond felesége lett. — Mint a Budai Színház tagja hunyt el, 1835. jan. 13-án. Kollegái költségén temették el.

Borsos Mária Margit, színésznő, sz. 1902 máj. 16-án, *Sümegen.* Színipályára lépett 1921 jan. 12-én.

Borsos Miklós, színész, sz. 1888 ápr. 13-án. Színipályára lépett 1913. júl. havában.

Borss Dániel, pálosrendi tanár, sz. 1737-ben. 1755. okt. 27-én lépett a rend márianostrai zárdájába. Halálának éve ismeretlen. »Közjáték« c. iskolai színdarabja viszszatükrözteti a népies elem befolyását (1765). »Bacchus« c. mythologiai színművét előadták Pápán, a pálosok iskolájában és 1765. farsang utolsó napján, Sátoraljaujhelyen.

Borzsovai Erzsi, színésznő. Színipályára lépett 1887. október 1-én, Miklóssy Gyulánál.

Bosco Bartolommeo, bűvész, sz. 1793. jan. 7. *Torino*-ban, megh. 1863. márc. 6. *Drezda* melletti birtokán. Nálunk is vendégszerepelt. Első ízben 1828. nov. havában, Pozsonyban lépett föl. Híre nőttönnő és Pestre is meghívják, hol 1829. febr. 23-án a Nemzeti Színházban is fellépett.

Bosetti Hermin, német koloratúrénekesnő, nálunk 1913. márc. 20-án lépett fel a Népoperában, a »Figaro lakodalmá«-ban.

Bosnyák Jolán, színésznő, sz. 1900-ban, *Kaposvárott.* Színipályára lépett 1921 aug. 22-én.

Bosnyák Zoltán dr. (felsőpataki), író, belügyi államtitkár, sz. 1861. okt. 10-én, *Balatonturon.* Középiskoláit Nagykanizsán, a kegyesrendiek gimnáziumában végezte. A jogot Budapesten hallgatta, ahol 1883-ban az államtudományok doktorává avatták. 1917. szept. 17-én államtitkárrá nevezték ki. 1919-ben nyugalomba vonult. Színművei: »Becsületbiró«, szmű 3 felv. Bem. 1896. okt. 30. Nemzeti Színház. »Tisztító tűz«, szmű 3 felv. Bem. 1897. nov. 26. U. o. »Märy«, szmű 3 felv. Bem. 1900. febr. 23. U. o. »Sursum corda«, szmű 4 felv. Bem. 1904. febr. 26. U. o. »Mirette«, párisi életkép, 3 felv. Bem. 1906. nov. 23. U. o. Első neje: *Lenkei* Hedvig, színésznő. (L. o.) Második neje: *Sándor* Erzsi, cs. és kir. kamaraénekesnő, a M. Kir. Opera örökös tagja. (L. o.)

Boszorkányvár (A). Operett 3 felv. Írta: *Berla* A. Zen. szerz.: *Millöcker* K. (Ford.: *Reiner* Ferenc és *Evva* Lajos.) Bem. 1890. okt. 3. Népszínház. Szereplők: Kányavári: Németh József, Coralie: Hegyi Aranka, Laura: Vidorné Kacsó Karola, Kakasdi: Lubinszky Ödön, Mihály: Ujvári Károly, Józsi: Dárdai Sándor,

Andris: Vidor Pál, Kalára néni: Klárné Angyal Ilka, Verus: Serédi Sarolta, Lamotte: Follinusz Aurél, Simon: Szabó. — 1891. okt. 24-én Millöcker személyesen dirigálta e művét a Népszínházban, a józsefvárosi jótékony nőegylet javára.

Botcsinálta doktor. Vj. 3 felv. Írta: *Molière,* ford.: *Kazinczy* Ferenc. Bem. 1834. dec. 2-án, Budán. A Nemzeti Színházban először 1842. júl. 24-én adták elő Kazinczy Ferenc fordításában. Az irodalomtörténet szempontjából is nevezetes bemutató színlapja, amelyen a darab szereplői is magyar neveket kaptak, így festett: »Pest, Vasárnap, Július 24-kén, 1842. Először: *Botcsinálta doktor.* Vígjáték 3 felvonásban, dalokkal és tánccal. Eredetileg franczia nyelven írta: Molière. Magyarosította: Kazinczy Ferencz, a magyar tudós társaság költségén. Újra színre alkalmazta, s' zenéjét különféle kedvelt dalművekből (operákból) összeszerkesztette: Vidor. Tánczait betanította: Hasenhut Leonard, balétmester. Személyek: Kutyesics, kereskedő: Udvarhelyi úr, Constancia, leánya: Éder Lujza k. a., Kukoriczási: Gózon úr, Kislaki: Egressy Benjámin úr, Rigó Mátyás, kiesett kántor: Szerdahelyi úr, Rebeka: a felesége: Kovácsné asszony, Miklós diák, boltoslegény: Kozma Máté, mindenes: Kutyesics szolgálatában: Balog úr, Telepi úr; Panni, szakácsné, Kozma neje: Liptsei Kl. k. a., Csonka Bandi, Rigó szomszédja: Bengyel úr, Sütő Mihál, pór: Zsivora úr, Jánoska, fija: Balog Pepi. Páhol ára váltóban 10 ft. Földszinti zártszék 1 ft. 30 kr. Földszinti bemenet 1 ft. II. emelet 40 kr. Karzati bemenet 18 kr.« A jólismert Molière-darab magyarországi pályafutásának különös történetéhez hozzátartozik az is, hogy mindössze négyszer került színre a Nemzeti Színházban. Második előadása 1842. júl. 31-én volt, harmadszor 1843. jan. 16-án játszották és ugyanez év szept. 12-én volt negyedik és utolsó előadása. Hetvennyolc évi pihentetés után 1921. okt. 18-án ötödik előadását érte meg a Nemzeti Színházban »A botcsinálta doktor«, amelynek főszerepét, a híres Sganarelle-t ekkor Horváth Jenő játszta, aki egyben rendezője is volt az új előadásnak. 1877. máj. 26-án a Népszínház is előadta: *Csepreghy* Ferenc fordítása szerint, a következő szereposztás mellett: Jeront: Karikás, Lucind: Békéssi Irma, Leandre: Eőry, Sganarelle: Horváth, Martine: Klárné, Róbert: Pártényi, Valer: Zádor, Lukács: Tihanyi, Jacquelin: Lukácsyné, Tibeaud: V. Kovács, Perrin: Bakonyi István. (1908. febr. 23-án Gáspárházán [Győr m.] Lippay Géza birtokán béresei és cselédei is előadták e darabot. Lásd: *Pesti Napló,* 1908. febr. 25.) — *Operai feldolgozásban* szöv. írta: *Barbier* Jules és *Carrè* Michel. Zen. szerz.: *Gounod* Charles. Bem. 1912. jún. 7. Népopera. (Ford.: *Mérei* Adolf.)

Botos Blanka, színésznő, sz. 1894 okt. 9-én, *Tordaszentlászlón,* (Torda-Aranyos m.). Szinipályára lépett 1920. dec. 15-én.

Botos József, színész és súgó. Munkái: *Miskolci nemzeti játékszíni zsebkönyv,* Miskolc, 1834. *Játékszíni füzér,* szab. kir. Szeged városa lakosainak, Szeged, 1838.

Botos Karolina, színésznő. (L.: Pály Elekné.)

Botos színész, a pálcás színész hasonmása. (Lásd.: Pálcás színész.)

»Botosok«, a Nemzeti Színház művészeiből és a színház barátaiból álló vidám társaság. Annak az emlékét ápolja, hogy hajdan a színészek pálcával, bottal a kezükben, gyalogosan indultak az országútján új állomáshelyükre, ez volt az úgynevezett »mozdulás« s ezt a visszaemlékezést akarja ébrentartani ez a víg kompánia. Az első évben (1922) Gyenes László volt a főkapitány, Rózsahegyi Kálmán és Pethes Imre az alkapitány, Szathmáry Lajos a várnagy. Első estéjüket 1922. okt. 3-án tartották. 1929-ben Odry Árpád a főkapitány, Petheő Attila és vitéz Garamszeghy Sándor az alkapitányok. A társaság székhelye: Keszey Vince Rákóczi-úti étterme.

Boucheron (busron) **Maxime,** fr. színműíró, megh. 1896. nov. 9-én. Nálunk is játszott színművei: »A ferrarai hercegnő«, operett 3 felv. Zen. szerz.: *Audran* Edmond. Ford.: *Komor* Gyula. Bem. 1896. máj. 29. Budai Színkör. »A Prony-

utcai úr«, boh. 3 felv. Társszerző: *Tavernier*. Ford.: *Incze* Henrik dr. Bem. 1898. szept. 3. Vígszínház. »Komédiások«, operett 3 felv. Társszerző: *Mars*. Zen. szerz.: *Varney* Louis. Bem. 1898. szept. 30. Népszínház. — Egyéb munkája: *Miss Helyett, Házibarát*.

Bouchinet (businé) francia színműíró. Munkája: »Az apja leánya«, szmű 3 felv. Társszerző: *Guinon*. Ford.: *Hajó* Sándor. Bem. 1915. ápr. 10. Magyar Színház.

Bourdet (burdé) **Edouard**, fr. színműíró, sz. 1881-ben. Nálunk első sikerét a »Rubicon« c. színművével aratta, mely a Vígszínházban került színre, 1910. nov. 4-én, *Heltai* Jenő fordításában. 1924. jan. 29-én ugyanitt bemutatták »A lelánccolt ember« c. drámáját. 1926. okt. 9-én a Kamara Színházban bemutatták »A szerelem órája« c. 3 felv. vj.-át, *Heltai* Jenő fordításában. *Most jelent meg* c. vj-át *Heltai* Jenő fordításában bemutatta ugyancsak a Kamaraszínház, 1929. ápr. 6-án.

Bourget (burzsé) **Paul**, fr. regény- és színműíró, sz. 1852. szept. 2. *Amiens*-ben. Mint regényíró, lélekelemző regényeivel a francia regény mesterei között szerepel. Nálunk is előadott színművei: »A barrikád«, szmű 4 felv., ford.: *Ivánfi* Jenő. Bem. 1910. nov. 25. Nemzeti Színház. »Az apostol«, szmű 3 felv., ford.: *Salgó* Ernő. Bem. 1912. szept. 21. Magyar Színház.

Bozsó-család. (Lásd: Budai József címszó alatt.)

Bődi Buzás Irén, színésznő, sz. 1879 máj. 3-án, *Bodrogkereszturon*. Színipályára lépett 1899 tavaszán, Dobó Sándornál.

Bődi Ella, színésznő, sz. 1877 febr. 27-én, *Pelejtén*. Színipályára lépett 1899 okt. 1-én, Debrecenben, Komjáthy Jánosnál.

Bőhm Gusztáv, zeneszerző, a Nemzeti Színház operai rendezője, sz. 1823. jún. 14., megh. 1878. jún. 23. *Újpesten*. Már 13 éves kora óta a Nemzeti Színház hegedűse volt, Erkel Ferenc alatt. Magasabb zenei kiképeztetését Bécsben nyerte, hová szülei a műegyetemre küldték s habár e tanfolyamot sikerrel végezte, mégis hajlama a zenéhez vonzotta; majd Aradra megy, hol színházi karnagy lesz és zenetanár, ott írta Vachot Imre »Huszárcsíny« . népszínművéhez a zenét; innen 1860-ban a Nemzeti Színház operai rendezőtisztjéhez hívták meg. 1865-ben a színészakadémia tanára. Munkái: »A dalnok átka«, »Demetrius«, dalművek; »A debreceni biró«, víg dalmű. Fordításai: »Az álarcosbál«, opera 5 felv., olaszból ford. Zenéje: *Verdi*-től. Pest, 1864. »Az afrikai nő«, opera 5 felv., *Scribe* után ford. Zenéje: Giacomo *Meyerbeer*. Pest, 1866. »Lohengrin«, opera 3 felv. Richard *Wagner* után ford. U. o. 1866. »Hamlet«, opera 5 felv. *Carrè* és *Barbier* után ford. Zen. Thomas *Ambrois*-tól. U. o. 1870. »Rienzi, az utolsó tribun«, nagy dalmű 5 felv. *Wagner* R. után ford. U. o. 1874. nov. 24. »Piccolino«, víg dalmű, 3 felv. V. *Sardou* és K. *Nuiter* után. U. o. 1878. »Jeanette menyegzője«, víg dalmű 1 felv. *Carrè—Barbier* után. Zenéje: *Massè*-tól. U. o. 1879. »A varázsfuvola«, dalmű 3 felv. *Schikaneder* Manó után ford. Zenéje: Amadé *Mozart*-tól. (1877. febr. 17.)

Bölcs Náthán. Drámai költemény 5 felv. Írta: *Lessing*. Ford.: gróf *Zichy* Antal. Első előadása 1888. dec. 28. Nemzeti Színház. Szereposztása: Szaladin szultán: Szacsvay Imre, Szittah: Hegyesi Mari, Náthán: Ujházi Ede, Recha: Cs. Alszeghy Irma, Daja: Felekyné, Egy ifjú templárius: Nagy Imre, Egy dervis: Gabányi Árpád, Patriárka: Szigeti Imre, Szerzetes: Vízváry Gyula. — Felújították: 1907. dec. 17., 1912. okt. 16. — A Vígszínházban a bécsi Hofburgtheater bemutatta 1917. júl. 7-én. — *Pozsonyban* — német nyelven — először adták hazánkban, 1785. ıyarán, majd Budán — szintén németül — 1789. aug. 26-án.

Bölöny József, orsz. képviselő, a kolozsvári Nemzeti Színház intendánsa, sz. 1850. *Nagyváradon*. 1887-ben kinevezték a kolozsvári Nemzeti Színház intendánsává. 1892-ben lemondott állásáról, majd ismét 1897. júl. havában a színház élére került, 1902-ig.

Bölöni Sámuel, az erdélyi udvari kancellária ágense, jogtudós és a Theresiánumban magyar nyelvtanitó volt. Szinműve: »Mária, vagy a nemes gondolkodású paraszt leány«. Egy igen szomorú történet. Ford. angolból. Kolozsvár, 1794.

Bőösi Anna, úttörő színésznő, 1807-ben Erdélyben, 1809-ben Pesten működött, Vida László intendánssága alatt. 1814-ben vidéken *Anna* néven szerepel.

Bőregér. Operett. (Lásd: Denevér.)

Börner, bécsi színész, 1833. okt. 16-án mint vendég fellépett Pesten, a német színházban, a »Mesteremberek innepe« c. szmű Kluk kőműves szerepében, — »mellyet jó, tiszta beszéddel játszott«. — (*Honművész,* 1833. 58. szám.)

Börzsöny Béla, író, Színműve: »Hét fakereszt«. Legenda 3 felv. Előadták: 1928. márc. 10. a Rádió Társaság Studiójában. Zen. szerz.: Brandeis Zoltán. (Ez volt az első rádió-dráma.)

Bősze Imre, enesei földbirtokos, lelkes színműpártoló, megh. 1882. márc. havában. »Szegény-puszta« nevű 200 holdas birtokát a Győrött működő színtársulatok segélyezésére hagyta olyanformán, hogy az a városi tanács kezelése alatt kamatozván, a kb. 1000 forintra rugó kamat a kijelölt célra fordíttassék és egyszer egy évben ingyen-előadás tartassék. — (Vasárnapi Ujság, 1883. márc. 11. Pesti Hírlap, 1885. július 5. Színészek Lapja, 1887. dec. 24. Győri Közlöny, 1884. 8. szám.)

Bősze Katalin (Nitsinger Sándorné), 1895-ben kelt végrendeletében 60.000 forintot hagyományozott a győri színházra. (B. Imre nővére volt.)

Böszörményi Béla, színész, sz. 1881. február 14-én, Kolozsvárott. Iskolái végeztével 1899-ben varieté-színpadokon működött, majd felvétette magát a Színészegyesület kötelékébe és a Műszínkörben kezdte meg színházi működését. A következő években Pozsonyban Andorffy Péter igazgatónál találjuk, majd Krémer Sándor, Kunhegyi Miklós, Szalkai Lajos, Mezei Béla, Fehér Károly, Fehér Vilmos, 1915-ben dr. Márffy Károly volt az igazgatója. A világháború alatt katona volt, azután ismét vidéken működött. 1922. óta Csonkamagyarország kisebb községeiben hazafias előadásokat tart, mint magyar lantos. Neje: Horváth Teréz, színésznő.

Böszörményi Lajos, színész, (cs. n. Vargha), sz. 1853 okt. 1-én, *Kiskunszentmiklóson.* Színipályára lépett 1880-ban, Szathmáry Károlynál.

Brabek Ferenc, cseh író, magyar művek fordítója, sz. 1848. dec. 12-én. A Petőfi Társaság tagja. Lefordította cseh nyelvre Rákosi Jenő »Aesopus« c. színművét, Madách Imre »Ember tragédiáját«, (1884.) Wrchlicky-vel, továbbá Csiky Gergely »Proletárok« c. színművét. (1888.)

Bracco Roberto, olasz drámaíró, sz. 1862. szept. 10-én, *Nápolyban.* Előbb hivatalnok volt, azután kizárólag az irodalomnak élt. A verista olasz dráma egyik legnagyobb hatásu művelője. Nálunk is színre került művei: »Hűtelen«, vj. 3 felv. Ford.: Gauss Viktor. Bem. 1896. nov. 12. Vígszínház. — »Álarcok«, dráma 1 felv. Bem. 1897. jan. 17. u. o. »Fanyar gyümölcs«, vj. 3 felv. Ford.: Heltai Jenő. Bem. 1904. dec. 9. U. o. — »Tökéletes szerelem«, vígj. 3 felv. Ford. Lakatos László. Bem. 1911. szept. 8. Magyar Színház.

Brachvogel A. Emil, német drámaíró, sz. 1824. ápr. 29-én, *Boroszlóban,* megh. 1878-ban, *Berlinben.* Színházi titkár volt Boroszlóban. »Narcisse« c. darabjával (1857.) világsikert ért el. Nálunk a Nemzeti Színházban 1929. ápr. 26-án Telekes Béla fordításában adták elő.

Brackl Adolf, német színész, sz. 1856. aug. 8-án, *Nagyszombatban.* Szülői kereskedők voltak. 1873-ban lett színésszé, Rohitson. 1879-ben Salzburgban énekeskomikus. 1881—85-ben Münchenben működik, azután Bécsbe, onnan a frankfurti városi színházhoz szerződött. 1891-ben Bécsbe visszatér. — Neje: *Schweida Elvira* (Sch. orgonaművész leánya), sz. 1870-ben, *Pesten.* Első fellépte Zürichben volt, 1893-ban. Működött Mainz, Teplic, Bern színpadjain. Jobb szerepei: Agatha, Nedda, Santuzza, Pamina stb.

Brackl Ferenc József, színész, az előbbi testvére, sz. 1854. ápr. 22-én, *Nagyszombatban*. Pályáját Badenben kezdi, majd Bécsbe jut, azután a pesti német színház tagja lesz; működik még Brünnben, Berlinben; 1890—91-ben Amerikában él, majd 1893-ig Schliersee-ben, Bajorországban működik, 1898—99-ben pedig Münchenben tartózkodik.

Brácsa, az ol. »viola a braccio«-ból (a német Bratsche-ből, magyarul kar), mély- és öreg hegedűnek is nevezik, mély hegedű, viola-h., a közönséges hegedűnél (violino-nál) nagyobb; hangolása: c, g, d, a.

Brada Ede, a M. Kir. Operaház ballet-mestere, sz. 1879-ben, *Bécsben*. Tanulmányait Hazisnál, Edmund Foitusnál és van Hammenál végezte. 1892-ben szerződött a bécsi Operához szólótáncosnak. A M. Kir. Operaházban 1902-ben lépett fel először. Közben megalapítja ballet-iskoláját. 1912-ben vendégszerepel a londoni Colosseumban. 1919. óta az Opera ballet-mestere. A Magyarországi Táncmesterek Egyesületének elnöke és a minisztériumi felügyelet alatt álló táncmester-képző iskola előadója. 1927-ben tartotta 25 éves Operaházi tagságának ünnepét. Betanította többek között a: Mályvácska, Árgyilus királyfi, Petruska, Ezüst kulcs, Múzsa csókja, Diótörő, Sylvia, Pierette fátyola, Rózsa lelke stb. balleteket és számtalan operabetétet.

Brada Rezső, a M. Kir. Operaház szólótáncosa, sz. 1906-ban, *Budapesten*. Már 11 éves kora óta táncol. Fia Brada Edének. 1921-ben szerződik az Operaházhoz, 16 éves korában, a Mályvácska c. ballet Szerecsen szerepére. 1927—28-ban amerikai turnéra megy, a Keiths- és a Löw-színháztrustök meghívására. Közben vendégszerepel Bécsben is. 1928. óta egyfolytában az Operánál működik. Vezető szerepei: Petruska: Mór, Sylvia: Aminta, Múzsa csókja: Költő, Árgyilus királyfi: Címszerep, Háromszögletű kalap: A molnár, Rózsa lelke: Címszerep, stb.

Brádi Andor, színész, sz. 1888 dec. 30-án, *Brád*-on, (Hunyad m.). Színipályára lépett 1911. jún. havában.

Braga Hermin, operaénekesnő, nálunk a M. Kir. Operaházban 1889. nov. 24-én lépett fel mint vendég a »Walkür« Sieglinde szerepében.

Brahm Ottó, német színházigazgató, sz. 1856. február 5-én, *Hamburgban*, megh. 1912-ben, *Berlinben*. 1889-ben Berlinben megalapította a Freie Bühne-t, 1892-ben a Deutsches Theater, 1904-ben a Lessingtheater igazgatója volt. Ő tört utat a német közönséghez Ibsen drámáinak. A modern német színpadi rendezés és játékstílus egyik megalapítója. Nálunk a Vígszínházban 1901-től vendégszerepelt társulatával.

Braida Umberto, olasz operatársulata 1920. jún. 2-án vendégszerepelt nálunk a Városi Színházban, a »Tosca«-ban. Főszereplők: Borina Nadina, Fleta, Saleschi, karmester: Granelli.

Brajnin Zsófia, lengyel születésü énekesnő, nálunk az Operaházban 1887. máj. 12-én mutatkozott be. »Alakja szép, arca megnyerő. Hangja tiszta csengésű, magas szoprán, mely igen jól van iskolázva. Előadása ízlésre és intelligenciára vall«, — írja róla ekkor a Pesti Hirlap, 1887. május 13-án.

Brammer Julius, osztrák színműíró. — Nálunk is színre került művei: »Buda gyöngye«, operett 3 felv. Társszerző: Grünwald Alfréd. Zen. szerz.: Ascher Leó. Ford. Mérei Adolf. Bem. 1913. szept. 5. Népopera. »A nevető férj«, operett 3 felv. Társszerző: az előbbi. Zen. szerz.: Eysler Edmund. Ford. Mérei Adolf. Bem. 1913. szept. 26. u. o. »A tökéletes feleség«, operett 3 felv. Társszerző: Grünbaum. Zen. szerz.: Lehár Ferenc. Bem. 1913. nov. 26. Király Színház. »Sztambul rózsája«, operett 3 felv. Társszerző: Grünwald A. Zen. szerz.: Fall Leó. Ford.: Gábor Andor. Bem. 1917. június 27. U. o. 200-adszor: 1918. január hó 13.; »A búcsúkeringő«, operett 3 felv. Társszerző: Grünwald. Zen. szerz.: Strauss Oszkár. Ford. Harsányi Zsolt. Bem. 1920. dec. 29. Városi Színház. »A csikágói hercegnő«, operett 2 felv., elő- és utójátékkal. Társszerző: Grünwald. Zen. szerz.: Kálmán Imre. Ford. Stella Adorján és Kulinyi Ernő. Bem. 1928. dec. 21. Király Szinház.

Brandes Ede, dán. író, a realizmus egyik dán úttörője. Nálunk is előadott színműve: »Egy látogatás«, dráma 1 felv. Bem. 1908. okt. havában, a Thália-Társaság színpadán.

Brandes Johann Christian, német színész és drámaíró, sz. 1735. nov. 15. *Stettin*-ben, megh. 1799. nov. 10. *Berlinben.* 1757-ben lett színész. 1788-ig működött. Színműve: »Csalárd szín vagy a kellemetlen férj«, vj. 5 felv. Ford.: *Kováts* Ferenc. Előadták 1793. ápr. 17-én, 1794-ben két ízben és 1809. aug. 11-én is, ekkor »Szín megcsal« címen adták.

Brandès Marthe, a Comédie Française tagja, alkalmi társulatával 1906. nov. 8-án vendégszerepelt a Vígszínházban, a »Le passé« (A múlt) c. színműben. Irta: *Porto-Riche* Georges.

Brandon (brendn) **Thomas,** angol színész, sz. 1848. *Liverpool*-ban, megh. 1914. jún. havában, *Londonban.* Atyja kereskedő volt és őt is e pályára akarta fogni, de mégis mérnök lett előbb, majd a színipályára szánta magát. Közkedvelt színész volt, mindamellett világhírnevét nem mimikai tehetségének köszönhette, hanem annak a ténynek, hogy ő írta a »Charley nénje« c. bohózatot. Nálunk is színre került a Népszínházban, 1895. aug. 30-án, *Fáy* J. Béla fordításában, majd 1912. júl. 19-én a Budapesti Színházban, Nyárai Antallal, 1925. jún. 20-án pedig a Magyar Színházban, Csortos Gyulával.

Brankovics György, szerb deszpota, sz. 1367-ben; a törökök ellen Magyarországgal szövetkezett; de Murád szultán leverte: trónját csak Hunyadi János győzelme s az 1440-iki szegedi béke által nyerte vissza. Később a magyarok ellen fordult, miért is ezek elfogták, de később szabadon bocsátották. Megh. 1457. dec. 27-én, *Szendrőn.* Történetét *Obernyik* Károly 1856. jún. 3-án színpadra vitte. Ebben a darabban esett össze nagynevű tragikusunk, *Egressy* Gábor (l. o.) 1866. júl. 30-án, a III. felv. 7. jelenetében. Operai átdolgozásban 1874. máj. 20-án került színre a Nemzeti Színházban. Szövegét írta: *Ormay* Ferenc és *Odry* Lehel, zen. szerz.: *Erkel* Ferenc. Szereposztása: Brankovics: Odry Lehel, Gerő: Pauli Richárd, István: Ellinger József, Lázár: Tallián János, Székely György: Kőszeghy Károly, Hunyadi László: Kiss Dezső, Hirnök: Maleczky Vilmos, II. Murat: Ellinger József, Mara: Tannerné. A M. Kir. Operaházban 1889. febr. 24-én került színre felemelt helyárakkal; a bevétel 2520 frt 60 kr. volt. Felújították: 1903. máj. 5-én. A Nemzeti Színházban összesen 20-szor adták; az összbevétel 18.440 frt 10 kr. volt. (A prózát lefordította szerb nyelvre: *Gyorgyevics* János. Lásd: *Magyar Szalon,* 1894. XXII. kötet, 309. oldal.)

Brankovics György, (szendrői), lapszerkesztő, sz. 1843. nov. 23. *Balassagyarmaton.* Tanult Losoncon, Selmecen, Pozsonyban. 1874-ben a honvédelmi minisztériumban tisztviselő volt. Mint hírlapíró, népies kiadványok szerkesztőjeként is működött. Színművei: »Vérespohár«, szomj. 1 felv. Győr, 1869. — Szakmunkája: *Shakespeare jellemképei.* Budapest, 1873—78. 2 köt.

Brassói színészet. *Brassóban* már 1822. szept. havában játszottak magyar színészek, midőn a kolozsvári színtársulat vetette meg itt a lábát, Nagy Lázár vezetése mellett; az előadások sorozatát Grillparzer »Az ősanya« c. drámájával nyitották meg, a Brünneberbe-féle színházban. 1826. júl. közepén ismét a kolozsváriak jönnek ide, Dérynével az élen, ki az út izgalmait érdekesen írja le naplója 248. oldalán. Számos operát adtak Boildieu, Mozart, Weber, Cherubini, Weigl, Mendel, Schenk műveiből. Színlapjaikat részint csak magyar, de legtöbbször magyar és német nyelven adták ki. 1830. máj. 18-án egy társulat (valószínűleg Keszy Józsefé) előadja Kisfaludy Károly »Ilka vagy Nándorfehérvár ostroma« c. drámáját. 1837. júl. 16-án Demjén Mihály az igazgató. Tagjai voltak: Eránosz János, Váradi és neje, Lázár és neje, Demjénné, Futó, Koronkai, Hegedűs. 1844. ápr. havában Kilényi Dávid kap meghívást. 1853. aug. havában Kaczvinszky Jánost, majd 1864. máj. havában Hubay Gusztávot hívták ide. A nyári színkör 1910. június hó 21-én leégett, majd újra megnyílt 1915. augusztus hó 14-én, Faragó Ödön

igazgatása alatt. A prológot *Győri* Imre írta. Szavalta Simonyi Mária. Ezt követte »A bor« c. *Gárdonyi*-darab első felvonása és a »Cigánybáró« második felvonása.

Braun József, magyar születésű író, sz. 1840-ben, megh. 1902. szept. 27-én, *Bécsben.* — Munkája: »Pajkos diákok«, vj.

Braun Károly, bécsi operaénekes, nálunk 1912. ápr. 11-én vendégszerepelt a »Faust« Mefistofeles-ében.

Braunecker—Schäfer, német énekesnő, 1855. szept. havában vendégszerepelt nálunk a pesti német színházban, nagy tetszés mellett.

Bravo! (Olasz) derék, bátor, merész, rettenthetetlen. Színházban a bravo! — kiáltás a közönség tetszésének a jele, melyet taps szokott követni. Felsőfoka: bravissimo! — (Olaszországban igy kiáltanak: bravo il tenore! brava la cantate, bravi tutti!) Nálunk 1825-től »éljen« kiáltás hangzott a színpadra. A »bravo!«-kifejezést azonban nem tudták kiküszöbölni véglegesen, erről így szól egy régebbi megjegyzés: »Magyar ember szájába, helyeslése kifejezésére ugyan nem illő. Ez egy rongy, mely több rossz szokásokkal maradt reánk nagyapáinktól, kik a külföldit jobban szerették, mint a hazait... »Helyes«, »jeles«, »derék« — vajjon nem ugy kipótolják-e az elismerést, mint a »bravo!«? (Erdélyi Hiradó, 1845. — 8. sz. 58. oldal. I. hasáb.)

Bravour (fr.) ejtsd: bravúr, — a. m. bátor, elszánt cselekedet, amely váratlanul jól sikerül. A szót Déryné is használja »Napló«-ja I. kötete, 113. oldalán, ami azt bizonyítja, hogy a szót a hajdankori színészek is ismerték.

Bravurszerep, az, amelyik a színész legkitűnőbb szerepe, amelyben már többször kiállotta a tűzpróbát s amellyel pályáján felfelé tudott ívelni. Ilyen volt többek között Egressy Gábornak Brankovics Györgye, Jókainénak Anná-ja (Szigetvári vértanuk), Szentpétery Zsigmondnak Falstaff-ja stb.

Bredschneider Willy, bécsi zeneszerző. Munkája: »A mozikirály«, operett 3 felv. Társszerző: Bernauer Rudolf, Kollo Walter és Schanzer. Bem. 1913. szept. 20. Király Színház.

Breiting, bécsi színész, a cs. udvari dalszínház tagja, 1834. ápr. 7-én vendégszerepelt nálunk a pesti német színházban, a »Zampa«-ban. »Ama könnyűség, mellyel ő a magos hangokat mintegy játszva képes kiadni s gyönyörű pianója valóban ritkaság«, — írja ekkor a »Honművész«, 1834. 30. számában.

Brenner Anna, színésznő, sz. 1882 márc. 15-én, *Nagyváradon.* Színipályára lépett 1924 szept. 1-én.

Brenner Jenny, énekesnő, sz. 1835-ben, Erdélyben. Tíz éves korában egy jeles külföldi énekmesternél tanul s később, mikor hangja fejlődni kezdett, szülei a színpadra nevelték s Pesten, a Horváth Edmund-féle énekiskola növendéke lett, ahol Gentilluomo mester is oktatta. Mint ilyen, 1859. aug. havában vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, amidőn így emlékeztek meg róla: »Kis hangjával oly szépen, ízletesen, gazdagon és eredetien színezte ki énekét, portamentói, staccatói, sőt trilláí is, kivált az, melyet mezza voce vett, oly kitűnőleg sikerültek, hogy fényes betükkel adhatunk róla bizonyítványt, miként azon pár évet, melyet künn töltött, nagy szorgalommal kellett fölhasználnia, s tanulmányaiban határozott tehetség által támogattatik.« — (*Budapesti Hirlap,* 1859. augusztus 28.). 1862. aug. 12-én ujra fellépett a Nemzeti Színházban, a »Troubadour«-ban. 1873. szept. havában a sachsen—altenburgi színházhoz szerződött. Szerepei: Rosina (Szevillai borbély), Donna Anna (Don Juan), Éj királynéja (Varázsfuvola), Lucia, Linda, Leonóra (Troubadour) stb.

Brenner Lajos, színész, sz. 1893 febr. 7-én, *Pozsonyban.* Színipályára lépett 1916 szept. havában.

Bresztovszky Ernő, író, sz. 1882-ben, megh. 1922-ben. Egyetemi tanulmányai után ujságíró lett, később meghívták a »Népszava« munkatársának, ahol később segédszerkesztő volt. — Színműfordítása: »A Mari«, drámai rajz 2 felv. Irta: Heyer-

manns. Bem. 1912. márc. 20. Uj Színpad. (Dr. Bárdos Artur igazgatása alatt.)

Bretán Miklós, színész, sz. 1887 márc. 25-én, *Naszódon*. Színipályára lépett 1913 szept. havában.

Brethol Berta, a hamburgi városi színház énekesnője, 1882. június 6-án vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, a »Hugonottak« Valentina szerepében. »Kellemes jól iskolázott hanggal és nagy színpadi rutinnal bir, úgy hogy bátran elmondhatjuk, hogy az utóbbi években, Wiltnét kivéve, szinpadunkon nem hallottunk hozzáfogható Valentinát«, — jegyzi meg róla a Pesti Hírlap, 1882. jún. 7.

Bretz Mariska, színésznő, sz. 1884 jan. 12-én, *Békésen*. Megh. 1912. ápr. 12-én, u. o. Színipályára lépett 1904-ben.

Breznay Anna, színésznő, sz. 1868. szept. 14-én, *Székelyudvarhelyen*. Mint színészgyermek, pályáját 1884-ben kezdte (virágvasárnap) Jakab Lajos soproni társulatánál, naiva szerepkörben. Első szerepe Berczik Árpád »Nézd meg az anyját, vedd el a lányát« c. vígjátékban *Iza* volt. 1899-ben férjhez ment Kiss István jónevű baritonistához, azonban 1898-ban elvált tőle. A drámai szerepkör összes válfajaiban játszott. Jónevét gyarapította: Arad, Debrecen, Szabadka, Miskolc, Pécs és Kassa színpadjain. Két ízben működött a fővárosban, előbb Beöthy Lászlónál, a Magyar Színházban, majd a Városligeti Színkörben. Három utolsó évét Pozsonyban töltötte Polgár Károlynál, ahol 1914. márc. havában megülte (Gertrudisban) 30 éves jubileumát és szeptember havában nyugdíjba ment.

Breznay Dénes, súgó. Színipályára lépett 1871. jan. 1-én.

Breznay Geyza, jellemszínész, komikus, sz. 1840. febr. 4-én, *Sátoraljaujhelyen*, megh. 1911. dec. 26-án, *Budapesten*. Iskoláit Sárospatakon végezte; 18 éves korában, 1858. jún. 16-án színész lett, szülei ellenzésére. (Atyja B. István, Zemplén vm. főorvosa, anyja Kossuth Lajos nővére volt, Kossuth Karolina, aki azonban még 1848-ban meghalt.) Első igazgatója Hubay Gusztáv. Ettől kezdve mindig a legjobb vidéki színtársulatoknál működött és a legjobbb buffo-komikusok egyike volt, ki mint rendező is nagy hírnévre tett szert. 1897-ben Kecskeméten, majd Miskolcon színigazgató, 1898. jan. 4-én megülí 40 éves színészi jubileumát Kecskeméten, »A cigány« címszerepében. Nagy lelkesedéssel működött közre nyugdíjintézetünk felvirágoztatásán. Érdemei elismeréséül az Orsz. Színészegyesület díszstagjává választotta meg és hogy örködő tisztjének élete utolsó pillanatáig eleget tehessen, a színészpalota gondnokságát is reá bízták. 1901. jan. 1-én nyugalomba vonult. Színműve: »Két huszár és egy bakancsos«, népsz. 3 felv., énekkel és tánccal. Neje: *Balogh* Róza, Balogh Istvánnak, a híres úttörő színigazgatónak leánya, Balogh Gusztáv karnagy nővére, sz. 1838. jún. 26-án, *Hőgyészen*, megh. 1896. okt. 17-én, a nagysurányi színészmenedékházban. 1853. aug. 10-én lépett a színipályára, mint társalgási és komika-színésznő, Tóth János társulatánál. Ő volt a vidék Krasznay Mimije.

Breznóbányán 1883. jún. 5-én *Balogh* István kis társulata hírdette a magyar színpadi művészetet. »Nem kell nekik a magyar nyelv, németet óhajtanak nagyon«, — írja a vándor színigazgató naplójában. »Igértek valamivel több publikumot, de németre«, — jegyzi meg sok keserűséggel az úttörő harcos.

Briesemeister Ottó, berlini tenorista, jeles Wagner-énekes, sz. 1865-ben, megh. 1910. jún. 16-án, *Berlinben*. 1907-ben nálunk is fellépett a »Salome« c. operában, melyet a boroszlói operatársulat mutatott be itteni vendégszereplése alkalmával, a Király Színházban.

Brieux (briö) **Eugéne**, francia színműíró, sz. Párizsban, 1858. jan. 19-én. Előbb ujságíró volt, majd sokat dolgozott a színház számára. Nálunk a Nemzeti Színház több színművét mutatta be. Ilyenek: »Szabadulás«. (Ford.: *Ivánfi* Jenő. 1897.) »A bölcső«, 1901. febr. 14. Ford.: *Gábor* Ignác. Felújították 1922. szept. 18.) »A vörös talár«, 1901. okt. 18. U. o. (Ford.: *Fábián* István. Felújították 1922.

szept. 18.) »A mély«, (Ford.: *Tábori* Róbert. 1908. szept. 25.) »Patyolat kisasszony«. Bem. a Várszínházban, 1902. ápr. 18-án. (Ford.: *Molnár* Márton.) »Simone«, szmű 3 felv. Bem. 1908. okt. 24-én. Nemzeti Színház. (Ford.: *Iványi* Jenő.) »Suzette«, szmű, 3 felv. (Ford.: *Huszár* Imre.) Bem. 1911. szept. 8., Nemzeti Színház.

Brillante (ol.) zenében: kápráztatóan.

Brillirozni (francia) annyi, mint csillogni, fényeskedni, kitűnni; brillirozni valamely szerepben akkor szokott a színész, ha tökéletesen otthonos abban és a legaprólékosabb dolgait is művészileg játssza meg. Természetes, hogy a közönség megértése nélkül brillirozni nem lehet. Fontos tudni, hogy kis szerepben is lehet feltűnő sikert elérni, amire számtalan esetet mutat föl színészetünk története.

Brio. brioso (ol.), élénkség, tűz, hév (zene); con b. tűzzel, gyújtó hatással.

Briosch Carlo, nagyhírű színházi díszletfestő, sz. 1826-ban, megh. 1895. nov. havában, *Bécsben*. A mi Operaházunknak is sokat dolgozott.

Brociner Marco, színműíró. Munkája: »Vor dem Sündenfall«, vj.; a bécsi Hofburgthater együttese bemutatta a Vígszínházban, 1925. márc. 23-án.

Brod Max, német író, sz. 1884. máj. 27-én, *Prágában*. Színműve: »Klarissza félszíve«, bemutatták a Vígszínházban, 1923. jún. 4-én, Leopoldine Konstantin társulatának vendégszereplésével.

Brodszky Miklós, zeneszerző. Munkája: »Szökik az asszony«, operett 3 felvonásban, 5 képben. Szövegét írta: Kardos Andor. Verseit: Harmath Imre. Bem. 1929. jún. 14. Budai Színkör.

Bródy Irén, színésznő, sz. 1879 okt. 29-én, *Méhikirályin*, (Gömör m.). Színipályára lépett 1901-ben. 1927-ben nyugdíjba ment.

Bródy István, író, színházigazgató, sz. 1882. máj. 1-én, *Nagykárolyban*. Egész fiatalon rendezője volt a Kis Színkörnek. (1904.) Innen Mezei Béla győri színigazgató főrendezőnek szerződtette, majd Zoltán Jenő a Magyar Színházhoz hívta meg. Egy év mulva Aradon működött, Szendrey Mihálynál, később Kondor Ernővel társul a »Bonbonnière Kabaré« megalapításában. 1907-ben a Vígszínház rendezője, közben a Vígszinkör igazgatója lesz. Volt főrendezője (1917.) az Operaháznak is, 1918. máj. 18-án igazgatója volt a Margitszigeti Színkörnek, majd a Revű Színháznak, Wertheimer Elemér társaságában. 1920. nyarán megnyitja a Scala Színházat, szept. 17-én az Eskütéri Színházat. 1926. máj. 22-én fölépítette a Sziget Színpadot. 1927-28-ban a Magyar Színház francia operettjeit rendezte. Közben a bécsi Carl Theaterben, korábban pedig ugyancsak Bécsben, a Theater a. d. Wienben, majd a Metropol Theaterben rendezett, mely utóbbinak igazgatója is volt. Színművei: »Bob király«. Paródia. Társszerző: *Urai* Dezső. Zen. szerz.: *Virányi* Jenő. Bem. 1903. máj. 16. Új Színház. »*A. B. C.*«, operett 3 felv. Társszerző: *Révész* Ferenc. Zen. szer.: *Bródy* Miklós. Bem. 1903. nov. 26. Pécs. »Tiszavirág«. Operett 3 felv. Társszerző: *Vajda* László. Zen. szerz.: *dr. Rényi* Aladár. Bem. 1915. márc. 27. Király Színház. »Csókvásár«. Operett 3 felv. Zen. szerz.: *Leitner* Pál. Bem. 1916. jún. 1. Revű Színház. »Pünkösdi rózsa«. Operett 3 képben. Tsz.: *Farkas* Imre. Bem. 1920. jan. 3. Revű Színház. »Férjhez megy a feleségem«. Énekes vj. 3 felv. Zenéjét szerz.: Bródy Miklós és Márkus Alfréd. Bem. 1921. ápr. 16. Eskütéri Színház. »Asszonyok bolondja«. Operett 3 felv. Zen. szerz.: *Lajthay* Lajos. Bem. 1923. május 9. Budai Színkör. »Leányálom«, operett 3 felvonásban. Társszerző: *Vajda* László. Zen. szerz.: *Szlatinai* Sándor, Bem. 1925. nov. 14. Városi Színház. »Miámi«. Operett 3 felv. Társszerző: *Vajda* László. Zen. szerz.: *Jacobi* Viktor. Bem. 1925. nov. 27. Fővárosi Operett Színház. »Zenebona«, vídámság sok muzsikával, 3 felv. Társszerző: *Lakatos* László. Zenéjét részben *Ábrahám* Pál szerzette. Bem. 1928. márc. 2. U. o. 100-adszor: 1928. szept. 9. Ezen kívül számos egyfelvonásost írt és kabarétréfát.

Bródy Miklós dr., zeneszerző, színházi karnagy, sz. 1877. márc. 30-án, *Nagykárolyban*. Mint kész ügyvéd szakított pályájával és 1901. óta vidéki színházaknál működik. 1907-ben a Népszínház—Vígopera karnagya. Színpadi munkái: »A. B. C.«, operett 3 felv. Társszerző: *Bródy* István és *Révész* Ferenc. Bem. 1903. november 26. Pécsett. »Furcsa gondolat«, operett. Pécs, 1904. márc. havában. Társszerző: *Nádassy* József. »Férjhez megy a feleségem«, énekes vj. 3 felv. Társszerző: *Bródy* István és *Márkus* Alház. Bem. 1921. ápr. 16. Eskütéri Színház. »Thamora«, opera, Kolozsvár, 1922.

Bródy Miksa, író, sz. 1875-ben, *Nagyváradon*, megh. 1924. máj. 4-én, *Budapesten*. Orvosnak indult és tizennyolc esztendős korában, amikor első versei megjelentek, ujságíró lett. A »Budapesti Napló« szerkesztőségében kezdte pályáját. Színházi kritikái nagy esztétikai képzettségről, tudásról és a művészet iránt érzett rajongásáról adtak tanuságot. Ekkor már népszerű költő volt, több verses és novellaskönyvet adott ki. Ő írta a »Leányvásár« (bem. 1911. nov. 14. Király Színház) és a »Sybill« (bem. 1914. febr. 27., u. o.; társszerző: *Martos* Ferenc) c. operettek szövegét; *Jacobi* Viktornak volt a librettistája és operettjeivel világsikereket aratott. Ő írta *Kálmán* Imre számára a »Zsuzsi kisasszony« c. operett szövegét is. (Bem. 1915. febr. 22. Vígszínház.) Volt idő, amikor egyszerre a világ minden színházában játszották B. operettszövegeit, amelyek finomságukkal, ötletességükkel és verselésük nemes technikájával tüntek ki. Egyéb operettje: »Tilos a csók«, zen. szer.: *Vincze* Zsigmond. Társszerző: *Pásztor* József. Bem. 1909. okt. 8. Király Színház. Színmű fordításai: »A milliomos«, bohó. 4 felv. Írta: *Winchell Smith*. Bem. 1910. máj. 21. Magyar Színház. »Az ismeretlen táncos«, vj. 3 felv. Írta: *Tristan* Bernard. Bem. 1911. jan. 17. Vígszínház. »Furulyás Jancsi«, operett 3 felv. Írta: *Vancaire* Maurice és *Mitchel* Georges. Zen. szer.: *Louis* Ganne. Bem. 1912. jan. 19. Népopera. »A névtelen asszony«, dráma 5 felv. Írta: *Bisson* Alexandre. Bem. 1916. jún. 2. Magyar Színház. Felujították 1920. jún. 11-én, 1924. márc. 28-án. »Lady Frederick«, vj. 3 felv. Írta: *Maugham* Somerset. Bem. 1916. júl. 1. U. o. »Maria del Carmen«, szmű 3 felv. Írta: José *Felin Y. Codina*. Kisérő zenéjét írta: H. *M. Jacquet*. Bem. 1920. szept. 25. Magyar Színház. »Szerencsetánc«, operett 3 felv. Szöv. írták: *Boãanszky* és *Hardt-Walden*. Zen. szerz.: Róbert *Stolz*. Bem. 1921. máj. 14. Városi Színház. (A Fővárosi Operett Színház is műsorába vette 1922. máj. 29-én, Sarkadi Aladár felléptével. Rendezte: *Loránth* Vilmos.) »A kis grizett«, operett 3 felv. Írta: *Jacobson* Lipót és *Bodanszky* Róbert. Zen. szerz.: *Stolz* Róbert. Bem. 1921. jún. 11. Vígszínház. »Olivia hercegnő«, operett 3 felv. Társszerző: *Földes* Imre; zen. szer.: *Buttykay* Ákos. Bem. Bem. 1922. dec. 23.

Bródy Pál dr., rendező, sz. 1898-ban, *Ungvárott*. 1929-ben a Vígszínház tagja.

Bródy Sándor, író, színműíró, sz. 1863. jún. 23-án, *Egerben*, megh. 1924. aug. 12-én, *Budapesten*. Középiskoláit részben szülővárosában, részben Budapesten végezte. A német naturalista és verista-írók hatása alatt írta regényeit és színdarabjait. Ő is, mint a német naturalista és verista-írók, regényeiben kerülte a terjengős epikai leírásokat és inkább dialógusokban jellemezte és beszéltette regényalakjait. Különösen hatása alatt állott Gerhardt Hauptmannak, a nagy német író és színműírónak. Amint Gerhardt Hauptmann, aki a naturalista és verista iránynak úgyszólván előharcosa volt Németországban és akinek regény- és színdarab-alakjai hús- és véremberek voltak és a kor szellemének megfelelőleg szembehelyezkedtek a társadalmi renddel, éppen úgy Bródy Sándor nacionalizálta Gerhardt Hauptmannak szociális világnézetét. Színdarabjainak és regényeinek karakterei a mának cselekvő és dolgozó emberei. Különösen darabjainak életbölcselete egyformán haladó a nagy német íróéval. Gerhardt Hauptmann támadja a kapitalizmust és apostola a robotoló, szegény munkásnépnek. Bródy Sándor írásainak is ez a célja, csak más formában, mert amit a német író nyiltan meg mer mondani, azt Bródy Sándor a sorok között sejteti. Ő is a szegényeknek, az elnyomottaknak

pártfogója, de inkább csak demokratikus formában és nem oly radikális eredménnyel, mint Hauptmann. Színdarabjai közül a legnagyobb sikert a »Tanítónő« c. színművel aratta. Ez a színdarabja áll a legközelebb a mai kor világfelfogásához. Igaz ugyan, hogy a darabnak konstruktív felépítése egy kissé romantikus-stílű, mert az úriház szemben áll a zsellér-házzal és ez a forma inkább Sudermann-i, de az, hogy ő magában a magyar parasztságban állítja szembe ezt a különbözetet és a parasztnábobnak fia nem a paraszttal, hanem egy városi elszegényedett úrilánnyal áll szemben, ez elveszi a darabnak romantikus levegőjét és igazzá teszi azt. Vagyis a »Tanítónő«-ben Bródy azt akarja bizonyítani, hogy az ember, ha pénzt, vagy hatalmat érez kezében, akkor egyaránt visszaél vele, akár paraszt, akár úriember. Színdarabjaiban sokat foglalkozik a mai kor embereinek erkölcsi felfogásával. Szerinte a világ nem változott, a mai ember épen úgy gondolkozik, mint a régi romantikus ember gondolkozott az erkölcsök felfogásáról. Az akkori gazdag ember sem tudta, nem akarta erkölcsösnek hinni a szegényt; aki gazdag, még ha paraszti sorból is küzdötte fel magát gazdagnak, az is különbséget keres az ő erkölcse és a szegény erkölcse között. Írásainak lírája akár színdarab, vagy regény, igaz és mély, emberi. Stílusa is teljesen egyéni, nem kedveli a hosszú mondatokat, ellenben sok a befejezetlen, csonka mondat. Sok színdarabot és regényt írt. Szinművei: »Hófehérke«, regényes színjáték 3 felv. Bem. 1901. jan. 18-án, Nemzeti Színház. »A dada«, erkölcsrajz 3 felv. Bem. 1902. jan. 19-én, Vígszínház. Felújítása 1907. dec. 17-én, Magyar Színház. 1917. okt. 5-én, Nemzeti Szinház. »Király-idillek«, színjáték 3 felv. (egy-egy felvonásos mű, összefoglaló címmel). Bem. 1902. dec. 5-én, Nemzeti Szinház. »Tanítónő«, falusi életkép, 3 felv. Bem. 1908. márc. 21-én, Vígszínház. 100-ik előadása: 1917. okt. 18-án. Idegen színpadon játszották: 1910. febr. 5-én Münchenben; — Bécsben és Nürnbergben ápr. végén, Brémában nov. elején, Zágrábban 1915. szept. 21-én »Ucsiteljica« c. alatt, fordította dr. Lulic. »A medikus«, életkép 3 felv. Bem. 1911. jan. 27-én, Vígszínház. »Királyok«, 3 egyfelv. Bem. 1913. márc. 15-én, Magyar Szinház. »Prometheus«, mithologiai ballet 3 képben, zen. szerz. Beethoven. Bem. 1913. márc. 19-én. M. Kir. Operaház. »Timár Liza«, szmű 3 felv. Bem. 1914. márc. 19-én, Vígszínház. 50-szer 1914. dec. 21-én, felújítása 1915. okt. 9-én. »Lyon Lea«, szmű 3 felv. Bem. 1915. szept. 4-én, Magyar Szinház. 1918. jún. havában Teplitzschönau-ban is előadták, Korff Arnolddal a főszerepben. 1921. szept. havában Bécsben játszották. 1929. április 17-én az Uj Szinház is műsorába iktatta. »A szerető«, dráma 3 felvonásban. — Bem. 1917. okt. 25-én, Magyar Szinház. 100-ik előadás 1918. jan. 17-én. 1925. okt. 27-én Bécsben a Roland Bühne is bemutatta. »A nap lovagja«, szmű 3 felv. Társszerző: Hajó Sándor. Bem. 1916. febr. 11-én, Vígszínház. »Körbe-körbe«, képsorozat. Irta: Schnitzler Artur. (Forditotta Bródy Sándor.) Bem. 1912. okt. 12-én, Uj Szinpad. (Kövessy Albert igazgatása alatt.) Betiltották okt. 15-én. »Szenvedély«, szmű 4 felv. Irta: Arcübasev. (Átdolgozta: Bródy S.) Bem. 1918. nov. 23-án, Vígszínház. »Orgonavirág«, májusi játék 1 képben. Egyidőben előadta a Nemzeti Szinház, Vígszínház és Magyar Szinház, 1919. máj. 1-én.

Brook (bruk) **K. L.**, angol író. Szinműve: »Ökörszem úr«, amerikai boh. 3 felv. Bem. 1915. jún. 6-án, Magyar Szinházban.

Broulik Ferenc, operaénekes, jeles tenorista, sz. 1853. ápr. 24-én, *Wildenschwertben*, Csehországban. Már igen korán elárulta zenei hajlamait. Hat éves korában jól hegedült és hangjegyből játszott, Brünnben pedig, hol iskoláit végezte, a minoriták templomában karénekes lett. Lukesch tanár képezte a hangját. 20 éves korában a prágai szinház első tenoristája volt, onnan Stettinbe jutott, azután Lipcsébe. 1884. jan. havában Bécsből báró Podmaniczky Frigyes intendáns a M. Kir. Operaházhoz szerződtette. (Első fellépte ez év jún. 19-én volt, a »Tell Vilmos« *Arnold* szerepében.) Itt 1896. máj. 1-ig működött, de 1900. szept. 15-én ismét visszaszerződött, azután 1904. jún. 15-én megvált az intézettől. Broulik nem annyira a

hangjával, mint inkább kitűnő készültségével és muzsikalitásával hatott.

Brozel Fülöp, angol tenorista, 1902. dec. 26-án mint vendég fellépett a M. Kir. Operában, a »Lohengrin« címszerepében. 1904. máj. 21-én mint »Siegfried« aratott ujabb sikert a magyar fővárosban.

Bruck Róza, a Theâtre Français tagja, 1899. ápr. 24-én vendégszerepelt nálunk a Városligeti Színkörben, a »Francillon«-ban, saját társulatával.

Brucker Károly, színész, sz. 1900 júl. 8-án, *Budapesten*. Színipályára lépett 1923 aug. havában.

Bruckner Vilma, színésznő, sz. 1894 aug. 27-én, *Debrecenben*. Színipályára lépett 1921 júl. havában. 1922 aug. 16-án *Endrődön*, férjhez ment Szabó István Emilhez.

Brucksthal József, conservatóriumi tanító, Kolozsvárott. Munkája: »Ypsilanti«. Eredeti hősjáték 3 felv. Bem. 1839. febr. 21. Kolozsvárott.

Brunner Antal, pesti téglagyáros a budai Népszínház felépítéséhez 1861. aug. havában 10.000 drb téglát adományozott.

Brunswick Ferenc gróf, a pesti városi német színház haszonbérlője volt 1819-től 1821-ig.

Brussi (Bruszkay) **Leopoldina**, magyar születésű ballettáncosnő 1845. máj. havában fellépett a Nemzeti Színházban. Ezután a bécsi udvari színház tagja lett és mint ilyen, újra vendégszerepelt nálunk, 1847. máj. 12-én, »A nimpha és a lepke« c. ballettben.

Brühl Alajos Frigyes gr., német színműíró. Munkái: »Igazházi, egy kegyes jó atya« (l. o.) és »Talált gyermek« (l. o.).

Brüll Ignác, osztrák zeneszerző és zongoraművész, sz. 1846. nov. 7-én, *Prossnitzban*, megh. 1907. szept. 17-én, *Bécsben*. Munkája: »Aranykereszt«. Opera. A Nemzeti Színházban is színrekerült. (Berlinben 1895. aug. 25-én századszor adták.) Egyik balletjében magyar motívumokat művészi módon dolgozott fel.

Brüll Jenő, munkája: »Zulejka«. Ballett 3 részben. Társszerző: *Smeraldi* Caesar és *Stern* Ármin. Bem. 1900. ápr. 18. Magy. Kir. Operaház.

Brünn-ben 1847. aug. havában járt magyar énektársulat, Havy Mihály—Szabó József egyesített alkalmi együttese, nagy tetszés mellett működtek és mint egykorú tudósítás mondja: »csaknem minden számaikat ismételniök kellett.« (*Honderü*, 1847. II. kötet, 6. szám, 119. old.).

Bubik Árpád, író. Szakmunkája: *A magyar királyi Operaház válsága*. Budapest, 1925.

Buchbinder Bernát, bécsi színműíró, sz. 1851-ben, *Pesten*, megh. 1922. jún. 25-én. Ujságírónak indult és a Neues Pester Journal munkatársa volt, majd közel 30 esztendőn át Bécsben időzött, ahol írói nevet szerzett magának és népszerű író lett. Számos színpadi műve, mint főleg »Förgeteg« című operettje, továbbá »A postás fiú és a huga« világhírre tettek szert. Buchbinder kedvelt írója volt Girardinak és Hansi Niesenek, akikkel szoros barátságban volt. Színpadi munkái: »A postásfiú és a huga«, boh. 4 felv. Ford.: *Szüklai* Kornél és *Faragó* Jenő. Bem. 1902. jún. 6. Magyar Színház. Felújította a Városi Színház 1925. jún. 13-án. »A szoknyáshős«, operett 3 felv. Zenéjét szerzette: *Reimann*. Ford.: *Hervay* Frigyes. Bem. 1906. jún. 15. Városligeti Nyári Színház. »Az erdészleány«, operett 3 felv. Zenéjét szerzette: *Jarno* György. Ford.: *Révész* Ferenc. Bem. 1909. jún. 20. U. o. 100-adszor: 1910. ápr. 16. Felújította a Városi Színház 1927. ápr. 16-án, Zilahy Irénnel és Törzs Jenővel a főszerepben. »Tengerész Kató«, operett 3 felv. Zenéjét szer.: *Jarno* György. Ford.: *Mérei* Adolf. Bem. 1912. szept. 21. Népopera. »Paula macht alles«, operett 3 felv. Bemutatták a Budapesti Színházban, a bécsi Josefstädter Theater tagjai, 1913. szept. 13-án. »Sie und ihr Mann«, Posse mit Gesang in 3 Akten. Musik von Rudolf *Reimann*. Bem. u. o. a bécsi Josefstädter Theater tagjai, 1914.

jún. 13-án. »Er und seine Schwester«. Posse mit Gesang in 4 Bilden. Bem. Girardi Sándor bécsi együttese a Vígszinházban, 1915. szept. 30-án. »Kotnyeles naccsága«, operett 3 felv. Zenéjét szerz.: *Ascher* Leó. Ford.: *Mérei* Adolf. Bem. 1915. ápr. 4. Népopera. »A csavargólány«, operett 3 felv. Társszerző: *Krenn*. Zenéjét szerz.: *Gilbert* J. Ford.: *Szenes* Béla. Bem. 1918. nov. 22. Budapesti Színház.

Búcsúcédula. (V. ö. Búcsúszó.)

Búcsúelőadás a színtársulat utolsó előadása, amely sok esetben bizonyos érzékenység jegyében folyik le a művészetet kedvelő városokban. Ilyenkor a kedvenc színészt megujtalmazzák koszorúval, pénzzel, — a színésznőket elárasztják virággal és verszáporral és a szeretet sokféle jelével; a mindenkor lelkes ifjuság pedig megvárja a kedvenc színészeket a színház hátsó kapujánál és tüntetést rendez számukra. A színigazgató lelkes beszédet intéz a közönséghez a tanusitott pártfogásért, ami még a régi színészvilágból fennmaradt hagyomány; vagy pedig a színlapon bucsúzik el, amint azt egy 1831. jan. 10-ről, Miskolcról keltezett színlap is igazolja. (Igazgató: Kilényi Dávid). Az érdekes dokumentum eredeti orthographiával igy szól: »Tekintetes Nemes Hazafiak! Tisztelt Érdemes Polgárok! Utóllyára! e' Szó a' fájdalmak' iszonyu gyötrelmeivel martzongolja szívünket — mert elűz onnét, hol szép órák gyönyörködteték létünket, de biztat a Remény, hogy tsak ideig tartó lesz. Az igaz. Egy egész Publikum' Kegyét egyszerre elveszteni — ennél fájdalmasabb ugyan nem lehet és igy mély tisztelettel jelentjük, hogy Társaságunk innen végképp' elmozdittatván, kénytelenek vagyunk a Tekintetes Hazafiak és tisztelt Érdemes Polgároktól elválni — de szivünk még is örökké lángolni fog. Tiszteletünk' lángjait el nem oltják azon könnyek, mellyeket Számkivetésünk kinos emléke özönként áraszt keblünkbe. Adja az Ég! még valaha visszatérve a Nemzeti Thália Oltáránál végezzük Pályánkat. Az idők változók — az érzések is, de tiszteletünk tsak az hogy e pár órában is ne tagadtasson meg azon Kegy, mellynek jelentősége alatt másfélesztendeig szerentsések valánk megelégedve élni.«

Búcsúszó. A bucsúszó a színházi kellékes-színlaposztó egyik lényeges szereplési dokumentuma. Amikor ugyanis a vidéki kis társulat elhagyja állomáshelyét, az indulást megelőző napon a kellékes-színlaposztó u. n. »búcsúcédulát« (»lebúcsúzni«) osztogat házról-házra, melynek rendszerint ez a mottója: »Se pénz, se posztó«, búcsúzik a színlaposztó«. Ilyenkor a kellékes a régi világban megkapta a kijáró 10—20 fillérét fáradozása fejében s ez a mellékjövedelem gyakran busásan kárpótolta sovány keresetéért, ugyannyira, hogy azon időben a megszorult igazgatót is a kellékes húzta ki a kátyuból. Ezért a mellékjövedelemért irigyelték a kellékest, mint a pénz arisztokratáját és megesett néha, hogy a jobb színész is hóna alá vette a színlapcsomót és elment »búcsúzni.« A kellékes búcsúcédulája versbe szedve így szól:

»Zúg a válás tompa hangja,
Mely tőletek messze int,
De bús szemünk a határra
Még egyszer visszatekint.

Áldjon az ég a pártfogásért,
Melyben részesítettek.
Ez hozzátok búcsú szóm.
Isten legyen veletek.

A függöny legördül,
Előadásunk vége,
Ott lévén a búcsúóra,
Gondolj a színlaposztóra.

Ki a hidegben fáradott,
Hogy kihordja a színlapot,
Most eljött ő utoljára.
A fáradság díját várva.

Tisztelettel:

a színlaposztó.«

Buczkó Dóra, színésznő, sz. 1866 márc. 10-én, *Pesten*. Színipályára lépett 1884 nov. 1-én, Sághy Zsigmondnál.

Buczkó József, színész, sz. 1851-ben, *Szegeden*. Színipályára lépett 1875-ben.

Buda Dénes Lukács, színész, sz. 1888 júl. 17-én, *Horgoson*. Színipályára lépett 1911 aug. havában.

Budafok (Pestm.), 1928—29-ik évben *Deák* Lőrinc szinigazgató szinikerületéhez tartozik.

Budai Dénes, zeneszerző. Munkája: »Fogadjunk!« Operett 3 felv. *Harmath* Imre társaságában. Budai Szinkör, 1916. júl. 21. »A kék postakocsi«. Énekesjáték 3 felv. Szövegét írta: *Szilágyi* László. Bem. 1923. dec. 23. Várszinház. »Ki a Tisza vizét issza«, operett 3 felv. Szövegét írta: *Harmath* Imre. Bem. 1926. szept. 3. Kisfaludy Szinház. »Diákszerelem«, operett 3 felv. Szövegét írta: *Andai* Ernő, verseit: *Innocent* Ernő. Bem. 1927. máj. közepén. U. o.

Budai Ilona, színésznő, sz. 1887 máj. 17-én, *Kassán*. Szinipályára lépett 1905-ben.

Budai Ilona, színésznő, sz. 1897 szept. 9-én, *Budapesten*. Szinipályára lépett 1916 júl. havában. 1924 aug. 28-án házasságra lépett Buday Sándor színésszel.

Budai Imre, színész, sz. 1899 ápr. havában, *Budapesten*. Szinipályára lépett 1923-ban.

Budai Izsó, színész, sz. 1875 ápr. 28-án, *Budapesten*. Szinipályára lépett 1904 ápr. havában.

Budai József, szinigazgató, kedélyes apaszínész. 1848-ban honvéd volt, majd 1850. febr. 16-án felcsap szinésznek. Megh. 1876. márc. 26-án, *Debrecenben*. Neje: *Jeszenszky* Karolin, anyaszínésznő, később szinigazgatónő, sz. 1825-ben, *Dabason*, Pest m. Szinipályára lépett 1853. febr. 8-án, Ujfalussy Sándornál. Később, 1859-ben, Kecskeméten igazgatónő. Első férje: *Bozsó* Lajos, kecskeméti ügyvéd. Gyermekük: *Bozsó* Laura, *Kovács* Mór hősszinész neje, kitűnő énekesnő, fiatal korában halt meg, 1871. okt. 5-én, Győrött. Szabadkán Blaha Lujza mellett másodénekesnő volt; *Bozsó* Béla, szinész, szintén fiatalon hunyt el, 1870. máj. 9-én, *Nyitrán*.

Budai József, író. Munkája: »A király«, verses vígjáték egy felv. Előadták 1894. nov. 16-án, a Nemzeti Szinházban.

Budai Julia, szinésznő. (Lásd: Apraxin Julia.)

»Budai Magyar Theatrum«, — vállalat 1792-ben, szinművek lajstroma. (Bayer József: A Magyar drámairodalom története, Budapest, 1897. — 155. oldal.)

Budai Miklovits Gizella, szinésznő, sz. 1859-ben, *Besztercebányán*. Szinipályára lépett 1882 jún. 14-én, Bogyó Alajosnál.

Budai Népszínház. Az 1861-ik esztendő tavaszán nemzeti szinű lobogót tűztek ki a budai szinkör homlokára.

Ez a zászló azt jelentette, hogy a német arénában magyar előadások lesznek.

És csakugyan — 1861. ápr. 2-án — Molnár György jónevű vidéki szinigazgató társulata kezdte meg itt előadásait.

Molnár azonban nem vendégeskedni jött, hanem egy újabb magyar szinházat akart az ország szivében kiharcolni.

A németeknek két szinházuk és két arénájuk volt Pest-Budán; a magyaroknak csak egy. Molnár azt hitte, szükség van egy másodikra is.

Budán, a Lánchidfő-oldalán — a mai kereskedelemügyi minisztérium helyén — egy ősrégi épület állott, mely valaha Mátyás király lovaglóiskolája volt.

Molnár György — más hiányában — ezt a régi házat szemelte ki a budai magyar szinház részére.

A budai Tanács, melyhez az épület átengedéséért folyamodott, hazafias készséggel beleegyezett az épület átadásába, azonkívül 2000 forinttal járult hozzá az építkezéshez és 1000 forint évi szubvenciót szavazott meg a szinház részére.

Az átalakítás munkája hamarosan megkezdődött s még a nyár folyamán be is fejeződött.

A csinosan renovált épület homlokán aranybetűkkel díszelgett a »*Népszinház*« nevezet, alatta pedig a balatonfüredi játékszín (l. o.) homlokzatáról átvett jelige: *Hazafiság a' Nemzetiségnek*.

Az új magyar szinház 1861. szeptember 14-én nyilt meg a Hymnus hangjai mellett.

Ez volt a második magyar szinház

Pest-Budán. Molnár György érdeme, hogy létesült. Nem az ő hibája, hogy elpusztult.

A társulat jól volt megszervezve. Itt volt ekkor Szerdahelyi Nelli, Hetényi Antónia, Náday Ferenc, Vizváry Gyula, Együd István, Horváth Vince, Szilágyi Béla, Pártényi János, Takács Ádám, Dózsa József, stb., stb., akik javarészt büszkeségei voltak vagy lettek a magyar színészetnek.

A jól megszervezett társulat télen a budai Népszínházban, nyáron pedig a budai arénában játszott.

A műsor elég változatos volt. Játszottak népszínműveket, bohózatokat, énekes játékokat, sőt olykor klasszikus drámákat is. De a magasabb műfajokkal nem sok szerencséje volt a színháznak.

Molnár György, aki hibái mellett is jó színész és igen tehetséges művezető volt, később az operettet s a látványos színműveket is műsorára vette. Ezek közül különösen az »Ördög piluláí«-nak volt rendkivüli nagy sikere. (Első előadása 1863. dec. 10.)

Molnár nagy színpadismerő volt és nagy rendező. Az »Ördög piluláí«-t is ő rendezte, még pedig olyan boszorkányos leleményességgel, hogy szinte szemfényvesztésnek látszott, amit a színpadi gépekkel véghez vitt.

Az óriási sikert mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a darabot *hetvenszer* játszották egymásután zsúfolt házak mellett. A magyar színpad történetében erre addig nem volt még példa.

A lapok, melyek azelőtt Molnár drámai előadásait többnyire kifogásolták, most azzal állottak elő, hogy a Népszínháznak nemcsak látványos darabot kell adnia, »hanem kultiválnia kell a hazafias drámát is.«

Molnár szót fogadott. De a hazafias drámákra csak félházai voltak. Közbe-közbe megint beszúrta hát a Pilulákat, melyeket még 103-szor beadott a közönségnek.

De hiába volt minden. Molnár György már 1864. nyarán nem tudott fizetni s így a színház még azon az őszön bezárult. A kapuzárás azonban még nem volt végleges. Három évi szünet után — 1867. június 13-án — újra megnyilt Molnár György Népszínháza.

Az újonnan szervezett társulatban a megmaradt régi tagok mellett ott találjuk Jászai Marit, Hetényi Antóniát, Molnárné Kocsisovszky Borcsát, Dancz Ninát, Szentgyörgyi Istvánt, Kassai Vidort, Timár Jánost, Némethy Irmát, Császár Miklóst, Bogyó Alajost, Virág Ferencet...

És itt találkozunk Blaha Lujzával is, aki 1864. ápr. 21-én a »Csikós« Rózsi-jában Kölesi Lujza név alatt egy csapásra meghóditotta a közönséget.

Molnár sokat okult az első három esztendő tapasztalataiból s az 1867-iki esztendőben a látványosságokra fektette a fősulyt.

Az uj évadnak első ütőkártyája, amelylyel sokat akart nyerni, »Dunanan apó« volt. Ezt az operettet, melyhez Molnár a hirhedt cancan-táncot is odabiggyesztette, a színkörben játszották. Molnár itt is leleményes rendezőnek bizonyult. A kerti jelenésekre kinyittatta a színpad hátsó kapuját, ugy, hogy láthatóvá lett az egész Horváth-kert. Volt ott szökőkut, eleven virágágy, elzárva fényes palotákat ábrázoló díszletekkel stb., stb. (»Olyan érdekes kép volt, amilyet csak Molnár találékonysága állithat elő« — írja az egykorú lap.)

A következő évben — 1868. augusztus 24-én — még hatalmasabb ütőkártyával rukkolt ki a boszorkányos játék-mester. Ez az ütőkártya »Bem apó« volt. A darabot a francia »Marengó«-ból, melyet Párizsban látott, Rajkay István színházi ügynökkel magyarosittatta át az élelmes Molnár.

A darab maga nem sokat ért, de hát ki törődött a darabbal! A szép kiállítás, a sok lélekemelő és érdékes látványosság, Molnár György boszorkányos rendezői munkája feledtették a mű gyarlóságait.

Az előadás kezdetét a Horváth-kertben felállított mozsárágyúk durrogása jelezte. E stilszerü nyitány után kezdetét vette a nagyszerű csatajáték.

A színpad hátsó kapuja teljesen nyitva volt, úgy, hogy a Gellért-hegyet is látni lehetett.

Leírhatatlan hatás volt, amikor Bem apó (Várhidi) vezérkara élén szürke lován megjelent. Utána hatvanöt huszár és ulánus lóháton. Azután jöttek az ágyúk. Négy ló húzta mindegyiket. A csataképekben az elsoroltakon kivül részt vett háromszáz gyalogos honvéd és vagy hetven muszka ka-

tona. Voltak ott hidászok is, akik hidat vertek a nézők előtt stb. stb.

Az ütközetek többnyire a Horváth-kert térségén játszódtak le, miközben a Gellérthegyen felállított mozsártelep tűzgolyókat repített az ég felé.

Ezeken az estéken Bem dicsőségén lelkesedett a közönség, még pedig olyan káprázatos látványosság keretében, amilyet a magyar színpad sem azelőtt, sem azután nem produkált.

Október 15-ig mindennap »Bem apó«-t játszották a Budai Színkörben, még pedig zsúfolt házak mellett. Ezt már nem kifogásolták a lapok. Hazafias darab volt és amellett igazán szép látványosság. Volt ebben minden: magyar nóta, lengyel himnusz, melyeket Bogyó Alajos nagyon szépen énekelt.

A következő év tavaszán, (1869-ben) ujra »Bem apó«-t játszották a Színkörben, de a nagy érdeklődés — úgy látszik — megcsappant, mert Molnár — abbahagyva előadásait — Bécsbe ment a nagyhírűvé lett darabbal.

Bécsben 1869. június 19-én kezdődtek meg »Bem apó« előadásai. A darabot német színészek németül játszották. Csak Molnár és Bogyó volt közöttük magyar. Molnár tört németséggel játszotta a címszerepet, ami a lengyel Bem szájából helyén való volt. Bogyó pedig a magyar nótákat magyarul, a lengyel himnuszt meg lengyelül énekelte.

Az előadásnak Bécsben is nagy sikere volt, Molnár rendezői tudása, habár a kisebb méretű színpadon sok nehézséggel kellett megküzdeni, a császárvárosban is diadalt aratott.

De akármilyen szép is volt a bécsi diadal, a budai Népszínház sorsán nem segíthetett. Molnár György 1869. decemberében be is jelentette, hogy 1870. márc. 1-étől a budai Népszínház igazgatásától visszalép.

Molnár után Miklóssy Gyula (l. o.) próbálkozott még meg a budai Népszínházzal, de néhány havi működés után ő is visszalépett.

Ezután gyorsan következett a vég. A budai Népszínház telkét Buda városa eladta az északkeleti vasúttársaságnak s még azon év július havában megkezdődött a bontás. Ám a csákány nem fogta a kemény falakat s végre is dinamittal robbantották fel azokat.

Történt pedig ez 1870. szept. 16-án, megnyitás után épen kilenc esztendőre. Ezen a napon a budai Népszínház egy perc alatt porfelhővé változott.

(Pataki József.)

Budai Nyári Színház. (Lásd: Budai Színkör.)

Budai Ottilia, színésznő, előbb a Király Színház tagja, majd 1905. április havától a nürnbergi Intimes Theaterhez szerződött Lenau Lili néven. 1906. április 21-én fellépett Berlinben, a Residenztheaterben, a »Liebeskunst« női főszerepében. 1907. szeptember havától a karlsruhei színház tagja volt.

Budai Rezső, színész, sz. 1883 aug. 24-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1911 ápr. havában.

Budai Sándor, színész, sz. 1888 okt. 31-én, *Budapesten*. Színipályára lépett 1910 júl. havában.

Budai színészet. A legrégibb adatok szerint 1760-ban a »Vörös sündisznó« c. vendéglőben volt az első nyilvános (német) színielőadás; utána a »Fehér Kereszt«-vendéglőben telepedtek meg a színészek. 1773. ápril. 1-én Reischl fabódéja szolgált színházul. 1787-ben a Várszínházban (L. o.) játszanak.

A *Mindenes Gyüjtemény* 1790. évi 10. száma veti fel irodalmunkban azt a kérdést, hogy illő volna, ha az 1790-iki országgyűlés tartama alatt Pesten és Budán hetenként kétszer-háromszor magyar színészek játszanának. Ennek hatása alatt Petheő Ádám, Soós Márton, Horváth János, Baranyi Balázs nevű ifjak társaságot alakítottak és a budai német játékszín bérlőjét, gr. Unwerthet felkérték, adja át előadások tartására színpadját a magyar színészeknek. Ez a szándék azonban dugába dőlt. Majd u. e. év szeptember 21-én uj vállalkozás indul meg a budai magyar színészet érdekében, melynek élén gr. Ráday Pál állott, Kazinczy Ferenc vezetésével. A színészek között volt: Baranyi Balázs, Horváth János, Kelemen László, Nemes András, Popovits András, Ráth Pál, Rózsa Márton,

Szomor Máté, Ungváry János, Fülöp István, Moór Anna, Termetzky Franciska, Nagy Erzsébet és Nagy Mária. Az előadást 1790. okt. 25-én tartották meg, címe: »Igaz-Házi, egy kegyes jó atya«. Irta: Simai Kristóf. (Ez volt a budai színészet első lépése. A többi részlet a színészet történetébe vág, mellyel e munka bevezető részében »Magyar színészet« címszó alatt foglalkozunk.)

Budai Színkör. (Fővárosi Nyári Színház és Horváth-Színkör.) A színház telke hajdanában egy Horváth nevű földesúr tulajdona volt, aki 1780-ban gróf Nitzkytől vásárolta meg a telket. A kert 14 holdnyi területű volt és az új tulajdonos a maga kedvtelésére beültette narancs- és citromfákkal. Horváth elhalálozása után, 1838-ban, az örökösök a kert egy részét a vakok részére adták át, majd 1843-ban egy Huber nevű német színigazgatónak az az ötlete támadt, hogy a kertben jó lenne aránét építeni a budaiak mulattatására. A tanács megadta az engedélyt és Huber uram csakugyan felépíti a német múzsatemplomot. Megnyitotta 1843. máj. 6-án. 1849. után a Horváth-kert Buda város tulajdonába ment át. 1870. május havában Aradi Gerő társulata elsőül játszik itt a magyar színészek között, azonban december 25-én a társulat feloszlott. 1871-ben Bogyó Alajos, Károlyi Lajos, Csóka Sándor és Latabár Endre társulata kap meghívást, 1872-ben Miklóssy Gyuláé a színkör, majd Fehérváry Antalé. 1882-ben ismét Bogyó Alajos hirdeti itt a kulturát, egy év mulva Krecsányi Ignác vonult be és övé lesz a dicsőség a krisztinavárosi közönség megmagyarositása terén. 1884-ben Csóka Sándor, 1885-ben Feleky Miklós, 1887-ben Mansberger Károly, majd 1888-tól ismét Krecsányi Ignác az igazgató, ki a világháború kitöréséig minden nyáron bérlője volt a színkörnek. Krecsányi után (1915.) Sebestyén Géza foglalta el a nagynevű elődök pozicióját, aki 1925. jún. 12-én teljesen restaurálva nyitotta meg a színházát, amely ez alkalommal új, tüzetállóbb tetőt kapott, friss, zöld színbe öltözött, régi hivatalos nevét: a »Fővárosi Nyári Színház«-at is lerázta a homlokáról, a »Budai Színkör« nevet véve fel. Még a környezete is megváltozott. Lebontották előle a kerítést is. Az átalakitás költsége 2 és fél milliárd koronába került. A Budai Színkör bátran beillik állandó színháznak is, olyannak, amelyben télen is lehet előadásokat tartani. Az egész épületet az átépítés során aláfalazták, a színpadi részt alábetonozták, a régi faváz helyett kőfalak futnak körbe, új lett a színház foyerje, az előcsarnoka, új a vasfüggöny, a régi székek és a padsorok helyére kényelmes padsorok kerültek.

A' budai játékszín'

SZEMÉLYZETE.

Színészek' nevei betűrendben,

Férjfiak:

Egressi Gábor úr.	Somogyi Sándor úr.
Ifj. Egressi Benjámin.	Szentpétery Sigm. úr.
Erkel József úr.	Szigligeti Eduárd úr.
Gillyén Sándor(sugó.)	Szilágyi Pál úr.
Lendvay Márton úr.	Telepi György úr.
Marosy Lajos úr.	Udvarhellyi Miklós úr.
Megyeri Károly úr.	Ifj. Udvarhellyi Sán. úr.

Asszony - személyek:

Barthánné assz.	Lendvayné assz.
Egressiné assz.	Nyiriné assz.
Kántorné assz.	Telepiné assz.
Kovácsné assz.	Topner Ró
Laborfalvi Róza.	

Budai színész-névsor 1836-ból.

Budai Szinügyi Bizottság. Feladata a dunajobbparti színházak ügyében a javaslatok tétele. Elnöke: a VII. (közoktatási) ügyosztálynak egy fogalmazója. Tagjai: a törvényhatósági bizottság által saját kebeléből választott öt tag.

Budai Várszinház. (Lásd: Várszinház).

Budakeszi (Pestm.), 1928—29-ik évben *Tompos* Péter szinigazgató szinikerületéhez tartozik.

Budanovics Mária, operaénekesnő, sz. 1894. aug. 12-én, *Szabadkán.* Mint dip-

lomás tanárnő Budapestre jött, hogy tanulmányait a zeneakadémián folytassa, majd Németországban Cahier asszonynál képeztette hangját. 1914. máj. 7-én fellép a M. Kir. Operaházban, a »Troubadour« Azucena szerepében, ezután június havától az intézethez szerződtették. 1917. jún. végén házasságot kötött *Palotay Árpád* operaénekessel. (L. o.) 1923. márc. havában vendégszerepelt Berlinben, fényes siker mellett. Főbb szerepei: Gertrud (Bánk bán), Fricka (A walkűr), Ulrika (Álarcos bál), Magdaléna (Nürnbergi mesterdalnokok), Báró Tordayné (Fanni), Marcellina (Figaro házassága), Delila, Amneris, Ortrud (Lohengrin) stb.

Budapest Székesfőváros az Országos Színészegyesület nyugdíjalapjára 1928-ban 4000 P-t adományozott.

Budapest színészettörténete. (Ide vonatkozó címszavakat lásd a különböző színházak története között. U. m.: Várszínház, Budai Népszínház, Budai Színészet, Budai Színkör, Nemzeti Színház, Budapesti Színház, Népszínház, Vígszínház, Magyar Színház, Belvárosi Színház, Városi Színház, Király Színház stb. cimszavaknál.)

Budapesti Cabaret. (Lásd: Bonbonnière Kabaré.)

Budapesti Színészek Szövetsége. Megalakult 1917. február hó 26-án, Hegedüs Gyula kezdeményezésére. Célja a fővárosi színészet fejlődésének, tagjai erkölcsi, anyagi és jogi érdekeinek biztosítása és előmozdítása. A szövetség székhelye Budapest, V., Lipót-körut 20. A szövetségi tagság négyféle: *a)* tiszteletbeli tag, *b)* alapító tag, *c)* rendes tag, *d)* pártoló tag. Ügyvezető elnök: *dr. Molnár* Dezső, titkár: *dr. Sándor* Zoltán. A vezetőség az alakuláskor a következő tagokból állott: Elnök: Hegedüs Gyula. alelnökök: Odry Árpád, Vágó Béla. A választmány névsora: Odry Árpád, Pataki József, Horváth Jenő, Csortos Gyula, Szerémy Zoltán, Vágó Béla, Gyárfás Dezső, Király Ernő, Rátkai Márton, Sarkadi Aladár, Sík Rezső, Márkus János, Vendrey Ferenc, Gellért Lajos, Kőváry Gyula, Rott Sándor, Huszár Károly, Virágh Jenő. Jelenleg: tiszteletbeli elnök: Csortos Gyula, Hegedüs Gyula, Odry Árpád. Elnök: betöltetlen. Alelnökök: Gál Gyula, Kiss Ferenc, Rátkai Márton. A szövetség évenként kollektiv megállapodást létesít a Budapesti Színigazgatók Szövetségével, mellyel együtt közös választott bírósága van a szerződésekből felmerülő viták eldöntésére. A Filmipari alapban a szövetséget Hegedüs Gyula és dr. Molnár Dezső képviselik. Hivatalos lapja a dr. Sándor Zoltán szerkesztésében megjelenő »Színészujság«. A szövetség Uj Magyar Drámairók Bemutató Ciklusában számos uj színészi és írói tehetséget juttatott érvényesüléshez. Karácsonyi segélyakcióján kivül a szövetség évenként külföldi tanulmányi- és epizódisták jutalmazására szánt díjat oszt ki. Orvosi rendelővel egybekötött üdülőtelepe megvalósulás előtt. A szövetség tagja a Nemzetközi Színészuniónak és delegátusai részt vettek a berlini és párizsi színészkongresszuson. A szövetség fennállása tizedik évfordulóját 1929. febr. 3-án ülte meg.

Budapesti Színészek Szövetsége Beszerzési Csoportja. Megalakult 1918. okt. végén. (Nemsokára megszűnt.)

Budapesti Színészek Szövetsége Nyugdíjintézete. Megalakult 1923. márc. 25. Első vezetők; Elnök: *Hegedüs* Gyula. Alelnök: *Vágó* Béla. Választmányi tagok: Ábrányi Emil, Ocskay Kornél, Rajnai Gábor, Rátkai Márton és Várnai Jenő. Célja: a fővárosi színészek nyugdíjának, továbbá az özvegyek és árvák részére évi járadék biztosítása. Ügyvezető elnök: *dr. Molnár* Dezső, titkár: *dr. Sándor* Zoltán. Iroda: V., Lipót-körút 20. Az intézet az arra jogosult tagok ellátását az alakulástól számított 10 év elmultával (1933.) kezdi meg. Jelenleg (1929.) tárgyalásokat folytat a színésznyugdíjintézetekkel való egyesülés tárgyában.

Budapesti Színház. A régi *Városligeti Színkör* elnevezése 1912. jan. 25-től. A 70-es évektől kezdődőleg eredetileg mint favázas nyári színház volt az épület a Városligetben, 1879-ben Feld Zsigmond (L. o.) veszi át az igazgatást. 1889. jún. 16-án megtartják itt az első magyar nyelvű

színielőadást. A prológust Jókai írta és Szirmai Imre mondotta el. Színre került az »Éjjel az erdőn« c. népszínmű, melyet Rákosi Jenő írt. Június 19-én volt az első operett-bemutató, »Uff király« címmel. 1909-ben Vágó László építész tervei szerint átalakították és ujonnan június 19-én avatták fel. Erre az alkalomra Pakots József ünnepi beköszöntőt írt, ezt Feld Irén mondta el, utána az »Éjjel az erdőn« c. népszínmű került színre Blaha Lujzával, Boriska szerepében. Ugyanakkor adták át Feld Zsigmondnak az Országos Színészegyesület örökös tagságáról szóló okmányt. A színház befőképessége 1100 ember. A színház ezidőszerint (1929.) nem tart állandó személyzetet. Igazgatója: Feld Mátyás. — (L. o.).

Budapesti színházi kritikusok szindikátusa. Alakuló közgyűlése 1923. febr. 15-én volt. Az alapszabályok elfogadása után a közgyűlés díszelnökül egyhangulag megválasztotta Ambrus Zoltánt és Keszler Józsefet; ugyancsak egyhangulag elnökké megválasztották Schöpflin Aladárt, *titkárokká pedig Kárpáthy Aurélt és Pünkösti Andort.*

Budapesti Színigazgatók Szövetsége. Megalakult 1918-ban, Faludi Gábor kezdeményezésére nemcsak azért, hogy anyagi érdekeiket így kölcsönösen és jobban megvédhessék, de azért is, hogy egyesült erővel szolgálhassák a magyar színpadi irodalom, a magyar zene és a magyar színpadi művészet ügyét. Az elmult idők teljesen igazolták Faludi Gábort, hogy erre a tömörülésre föltétlen szükség volt. Pedig a szövetség alakulása idején, 1918. telén, a háborús színházi konjunktura virágában, Nagy-Magyarország integer határai közt el sem lehetett képzelni, milyen nehéz, zavaros idők jöhetnek még a színházakra; milyen élet-halálharc következik még minden téren; milyen uj és nehéz gazdasági problémák elé állítja majd a színházat az élet. A Színigazgatók Szövetsége — előbb Faludi Gábor, majd Beöthy László vezetésével — mindezeket a problémákat bölcs mérséklettel, a nemzeti kultúra érdekeinek gondos mérlegelésével sorra megoldotta; az ellentéteket közös igyekezettel sikeresen áthidalta, s noha, mint a Direktorenverband-ok Németországban, par excellence gazdasági érdekszövetkezetnek alakult, megmutatta, hogy egy érdekszövetkezet is lehet kultúrtényező, s hogy a Színigazgatók Szövetsége testvéri egyetértésben is működhet a másik érdekszövetkezettel, a Színészek Szövetségével.

Budaváros közönsége a budai magyar Népszínház alapításához 2000 frt-tal járult 1861-ben. (Hölgyfutár, 1861.—101. szám.)

Buday Géza, színész-rendező, sz. 1895-ben, *Ujpesten.* Színipályára lépett 1913-ban.

Buday Mária, színésznő, sz. 1902 okt. 11-én, *Budapesten.* Színipályára lépett 1926 márc. 20-án.

Buffa (ol.) tréfa, bohózat; opera buffa, komikus vagy vígopera, ellentétben az op. seriával, komoly operával.

Buffókomikus, a bohózatos komikum képviselője a színészi szerződésekben és a színházi jelentéseken.

Buja Sándor dr., színész, sz. 1886 jan. 4-én, *Aradon.* Színipályára lépett 1920 febr. havában.

Bukarestben magyar színészek megfordultak Pályi Elek (L. o.) igazgatása alatt 1840. október 18-án, — majd 1860. június 4-én, Havy Mihály (L. o.) kolozsvári színigazgató vállalkozása mellett; a társulat ekkor 50 tagból állott, köztük a híresebb tagok ezek voltak: Simonyi Károly, Bartha Elek, Palatkay Gábor, Szabó Mózsi, Tar Csatár, Albisi László, Follinusz Jánosné, Bokorné, Albisiné. Az első este a »Hunyadi László« c. opera került színre, 1112 frt 40 krajcár bevétellel. A vendégszereplés 2 hónapig tartott és sorra kerültek a legjobb operák, mint Rigoletto, Troubadour, Lucia, Linda, Mártha, Stradella, Zsidónő, Alvajáró, Bűvös vadász stb. Ujabban 1925. jan. 27-én jártak a kolozsvári színészek Bukarestben.

Bukovics Károly Imre (kis-alacskai) színigazgató, sz. 1835. szept. 6-án, *Bécsben,* megh. 1905. júl. 4-én, u. o. Atyja százados volt. Eredetileg ő is katonatiszt

akart lenni, de vágyát követve, Berlinben színésszé képeztette ki magát és mint tenorista Düsseldorfban, majd Königsbergben aratta első sikereit. 1865-ben átvette a bécsi józsefvárosi színházat, majd tíz év mulva Laube alatt a Stadttheater igazgatója lett.

Bukovinszky Péter, író, színműve: »Dedó«, komédia 2 felv. Bem. 1927. ápril. 2. Forgács Rózsi Kamaraszínházában.

Bulcsú Károly, ev. ref. lelkész, tanár, sz. 1823. ápr. 8-án, *Kassán,* megh. 1865. júl. 29-én, *Kecskeméten.* Papi pályára készült, de »Ármány« c. pajkosságból írt drámájáért eltiltották a működését. A szabadságharcban főhadnagy volt. Színműve: »Szent László halála«, szomorújáték 5 felv.

Bulissza Rezső dr., író, színműve: »A mesebeli hercg«, operett 3 felv. Társszerző: Folkmann Ferenc és Lajos. Bem. 1924. jún. Miskolcon és a Budai Színkörben, 1924. jún. 21-én.

Bulla Henrik, a Tuschl Sebestyén (L. o.) pesti német színházának igazgatója, sz. 1754-ben, *Prágában.* A színipályát 1776-ban kezdte, Wahr Károlynál, azután Seippnél működik. Onnan Augsburgba, majd Prágába szerződik. 1787-ben Schmalöggerrel (L. o.) társigazgató Budán.

Bull Ole Bornemann, norvég hegedűművész, sz. 1810. febr. 5-én, *Bergenben,* megh. 1880. augusztus 17-én, *Lysoén* villájában. 1839. június 14-én és 1858. május 10-én hangverseny keretében fellépett a Nemzeti Színházban.

Bulovszky Englert Erzsi, színésznő, sz. 1860. okt. 26-án, *Ercsiben.* Színipályára lépett 1879. aug. 26-án, a Népszínháznál. Férjhezmenetele után visszavonult.

Bulyovszky Gyula (gyulafalvai) ügyvéd, író, sz. 1827. ápr. 10-én, *Rákoskereszturon* (Pest m.), megh. 1883. ápril. 17-én, *Budapesten.* Gimnáziumi tanulmányait Pesten és Debrecenben végezte; a jogot a pesti egyetemen hallgatta. 1847-ben ügyvéd lett; 1848-ban a márciusi napok egyik főszereplője volt a pesti ifjúság élén, majd a belügyminisztériumban hivatalt vállalt, a szabadságharc után csak az irodalomnak élt. A Nemzeti Ujság és Budapesti Hírlapnak 1848-ban színikritikusa volt. 1871-ben megválasztották a »Színészkebelzet« titkárává, majd az Országos Színészegyesület igazgató-tanácsosa volt. Emlékszobrát Rákoskereszturon 1883. nov. 8-án leplezték le. Színművei: »Pest éjjel«, színmű, 1844. 50 aranyos drámai pályázaton dicséretet

Bulyovszky Gyula

nyert. Irta 17 éves korában. (Ugyanezen évben a Bartay Endre színigazgató által kitűzött jutalomdíjra pályázott, de siker nélkül. A díjat Szigligeti »Szökött katoná«-ja nyerte el.) »Öregeknek bajt okoz a szerelem« c. szűvét a pesti színigazgatóság felszólítására két nap alatt készítette el és harmadnapra színre is került. Gutzkow szomorújátékát: »Uriel Acostá«-t Nádaskayval fordította. Először 1850. június 20-án adták a Nemzeti Színházban. »Vőlegény, ki férjhez adja menyasszonyát«, énekes vígj. 3 felv.; »Orleansi szűz«, dráma; »A székely leány«, eredeti regényes vígopera 3 felv. Zen. szerz.: Huber Károly. Pest, 1858. »Fuzió«, eredeti vígj. 3 felv. Pest, 1878. nov. 22. Nemzeti Színház.

Bulyovszky Gyuláné Szilágyi Lilla, színművésznő és írónő, Szilágyi Pál (L.

Bulyovszky Lilla, a Stuart Mária különböző jeleneteiben.

Triptichon, melyet II. Lajos bajor király készíttetett kedvelt művésznője részére.

Eredetije az Ernst-múzeumban.

o.) színész leánya, sz. 1833. máj. 25-én, *Kolozsvárt*, megh. 1909. dec. 11-én, *Grácban*. Atyja oldalán a színpad gyakorlati iskolájában nevelkedett s már 1846. dec. 9-én fellépett a pesti Nemzeti Színházban a »Falura kell menni« c. vígjátékban, Paulina szerepében. Ekkor az »Életképek« ezeket írta róla: »Jellemzetes játéka által nemcsak a nagyközönségnek osztatlan és sokszoros tapsok és kihívások által tanúsított tetszését vitta ki, hanem egyszersmind magasabb követeléseket is jórészben kielégített s ujra fényes tanúságát adta annak, hogy e szép tehetség megérdemli az igazgatóság pártolását.« (Ez időben testvérével együtt *8 frt havi* fizetése volt.) 1847-től már jelentékenyebb szerepeket játszott Ráday és Erdélyi igazgatása alatt. 1848. nov. 9-én nőül ment Bulyovszky Gyulához. 1859-ben megvált a magyar színpadtól s egy évi tanulás után Boroszlóban, Hamburgban, Weimárban, Meiningenben nagy sikerrel lépett fel. 1861-ben a drezdai udvari színházhoz szerződött, ahol Davison és Devrient mellett játszotta Juliát, Ophéliát, az Orleánsi szűzet stb. 1863. jún. 10-én vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, ahol kétszer lépett fel, az Erzsébet-téri német színházban egy hónapig működött; ezután következett rigai, amsterdami, hamburgi stb. vendégszereplése. 1863. júl. 23-án édesatyja 50 éves színészi jubileuma jutalomjátékán mint Lecouvreur Adrienne lépett föl. 1873. áprilisban a góthai udv. színház tb. tagjává nevezték ki. II. Lajos, a szerencsétlen végű bajor király nagy tisztelője volt művészetének s többszörösen kitüntette, többek közt az ő számára készíttette azt a hármas képet a Stuart Mária jeleneteivel, amelyet egyik képmellékletünkön közlünk. 1875. év tavaszán véglegesen letelepedett Budapesten. Ekkor vendégszerepelt Székesfehérvárott és Aradon is, ahol hazájától elbúcsúzva utólszor és visszatérve először játszott. Ezután visszavonult a színpadtól és gmundeni nyaralójában töltötte éveit. 1887. nov. 30-án 3000 frt-os alapítványt létesített színészárvaleányok részére. 1888. jan. 29-én a házmestere revolvermerényletet követett el ellene. Végrendeletében közel másfél millió koronát tevő vagyonáról akképp rendelkezett, hogy három budapesti házának jövedelmét két évig fia, Bulyovszky Aladár nyugalmazott belügyminiszteri osztálytanácsos kapja, a két év letelte után pedig a házak bírói uton adassanak el s a vételárat a terhek és költségek levonása után adják Kolozsvár városának azzal a kikötéssel, hogy ebből az összegből a kor igényeinek megfelelő lelencházat emeljen, amikor majd a pénz kamatostól megfelelő összegre fölszaporodik. Mint magyar író is kedvelt volt, főkép elbeszéléseinek volt hálás közönsége. Nagyon sok színművet fordított. Kiválóbbak: »Gauthier Margit« dráma 5 felv. Irta: Dumas Sándor. »A tücsök«, fausi életkép 5 felv. Irta: Birch-Pfeiffer Sarolta. 1857. jún. 5. Nemzeti Színház. »A tiszaháti libácska«, vígj. 1 felv. Irta: Bayard. »Morroud et Comp« vígj. 1 felv. Irta: Bayard és Duvernois. »Fehér Othello« vígj. 1 felv. Irta: Brisebare. »A szép molnárné« vígj. 1 felv. Irta: Dumanoir. »Az élet színfalai«, vígj. 5 felv. Irták: Dumanoir és Claiville. 1857. jún. Nemzeti Színház. — Stb. Naplóját kiadta 1858-ban, Pesten.

Burány Ferenc, színész, sz. 1873 szept. 18-án, *Zentán*. Színipályára lépett 1898 ápr. 1-én. Neje: Kovács Lenke, színésznő, sz. 1876 dec. 22-én, Pápán. Színipályára lépett 1897. ápr. 15-én, Kiss Pálnál. Mindketten a kedveltebb színészek közé tartoznak. B. mint jeles tenorista is sok szép sikerrel működött eddig. Fia: B. Albert. (L. o.)

Burányi Albert, színész, sz. 1900 ápr. 25-én, *Debrecenben*. Színipályára lépett 1923 máj. havában.

Burdács Lajos. Az aradi színészet lelkes pártfogója volt, 1849-ben nagy áldozatot hozott a helyi magyar színészet megteremtéséért.

Burgszínház. (Hofburgtheater, Wien). A Burgszínház Ausztria legelső színháza, amely eredetileg a bécsi Hofburg szomszédságában lévő Ballhaus épületében volt és ennek helyébe épült fel a Franzensringen a jelenlegi Burgszínház Semper és Hasenauer tervei alapján. A Burgszínház keletkezése az 1741-ik esztendőre esik, amikor is Mária Terézia elrendelte, hogy a Ballhaus helyére opera- és színházépü-

letet létesítsenek. Ez az átépítés 1748-tól 1756-ig tartott. Eleinte olasz operákat, majd később francia színműveket játszottak benne és csak II. József uralkodása alatt vált a német színjátszóművészet hajlékává. Első kinevezett igazgatója a Burgszínháznak gróf Dietrichstein Móric volt, aki alatt Schreivogel, Deinhardstein és von Holbein működtek, mint művészeti titkárok és igazgatók. Magyar vonatkozásai ezek: 1847. júl. 9-én *Havi* Mihály alkalmi énekestársulata vendégszerepelt itt. 1888. december közepén ismét elhangzik itt a magyar szó *Moser* és *Schönthan* »Harc a békében« c. vígjátékában. »Hogy az ördög vigye el!« — ezt mondja a darabban előforduló Örvösi Ilka nevű szereplő. S még zongora mellett el is dalolt két verset: »Ki van az én szemem sírva, szeretőmet mert más bírja.« A Burgszínház 1892. őszén, majd ismét 1897. máj. 12-én vendégszerepelt Budapesten (a Vígszínházban), midőn *Wilbrandt*-nak »Der Unterstaatssecretär« c. vígjátéka került színre; május 30-án élénk tüntetés volt ellenük. 1916. ápr. 17-én újra eljöttek hozzánk, ekkor is a Vígszínház látta őket vendégül, midőn színre került *Schnitzler* Arthur »Komödie der Worte«-ja. Főszereplők: Walden Harry, Medelsky Lotte, Mayen Mária, Tedtke Jakab, Kutschera Tilly, Frank Eugen. Elbucsúztak április 26-án, *Goethe* »Clavigó«-jában. 1917. ápr. 1-én a Budapesti Színházban, júl. 5-én a Vígszínházban láttuk őket viszont. 1918. márc. 25-én újra a Budapesti Színház vendégei voltak. 1920. március hó 29-én u. o. és 1922. júl. 3-án ismét. 1925. március 17-én ujra vendégszerepeltek a Vígszínházban, továbbá 1926. ápr. 3-án a Fővárosi Operett Színházban. 1928. máj. 22-én ismét a Vígszínház vendégszeretetét élvezték. 1928. április 16-án a Fővárosi Operett Színház látta őket vendégül. (»Karl und Anna« c. darabban.)

Burián Etel Radó Sándorné, színésznő, sz. 1880-ban, *Borossebesen*. Színipályára lépett 1898-ban.

Burián Károly, operaénekes, sz. 1870. jan. 12-én, *Prágában*, megh. 1924. szept. 25-én, u. o. Tanulmányait szülővárosában végezte, környékén birtokot is szerzett magának és szabad óráiban kisgazda volt. Első fellépése 1891-ben volt Revalban, ahonnan Kölnbe, Hannoverbe, majd Hamburgba került, végül a drezdai udvari operaháznál állapodott meg, ahol gyorsan jutott a legelsők közé és csakhamar résztvevője lett a bayreuthi ünnepi játékoknak is. Budapesten 1900. jún. 3-án mint »Tannhäuser« mutatkozott be és e fellépése után még hatszor vendégszerepelt rendkivüli sikerrel az Operaházban, majd 1901. őszén, felbontva drezdai szerződését, az egész évadra hozzánk szerződött. Vele egyszerre kiépült a magyar Wagner-repertoir, amelybe 1901. nov. 28-án beilleszkedett már a »Tristan és Isolde« is. Ezt a szerepét nálunk ő énekelte el először. Ugyancsak ő kreálta nálunk Lenszki szerepét az »Anyégin« bemutatóján, 1902. jan. 30-án. Tannhäuser, Lohengrin, Stolzingi Walter, a két Siegfried, Loge, Siegmund szerepein kivül híres alakítása a »Bajazzók«-ban Canio, valamint »A bibliás ember« címszerepe, amelyet magyar szöveggel tanult be. 1903-ban visszatért Burián a drezdai operaházhoz, de szerződéses tagsága megszüntével is hű maradt Budapesthez, ellátogatott hozzánk hosszabbrövidebb vendégszereplésekre, sőt más tekintetben is idekapcsolódott: hogy a magyar állampolgárságot elnyerhesse, örökbe fogadtatta magát néhai Dalnoki Bénivel, az Operaház egykori kiváló buffójával. Az 1911—13. években a bécsi udvari operaház tagja volt és ezidőben még sürübben vendégszerepelt Budapesten, majd 1913-ban állandó vendégszereplésre szerződött hozzánk és azóta más színpadon nem is lépett fel.

Művészetét nemcsak Európában ismerték és becsülték, ünnepelte már több izben Amerika is, ahol ismételten énekelt a Metropolitan Operahouseban. Az ideális hőstenor legragyogóbb tipusa, művészete nagykulturájú, tökéletes és különösen nagyszerüen érvényesült a wagneri deklamációban, de nem kevésbé találta meg helyét ott is, ahol az éneklésen, a kantilénán van a fősúly. Burián, ki háromszoros kamaraénekes volt, nemcsak számtalan kitüntetésben részesült, hanem a közönségnek is mindenütt egyik legnépszerübb művésze volt. Budapesten három nyelven is énekelt: németül, olaszul és magyarul. Burián nagyon hálá-

san beszélt első és egyetlen énektanárjáról, Wallerstein Mórról, a prágai zsidótemplom kántoráról. 30 éves jubileumát 1921. dec. 30-án ülte meg a M. Kir. Operaházban, »Tristan«-ban. Utoljára 1923-ban lépett fel.

Burleszk, az olasz »burla« szóból ered s bohózatost, gúnyost jelent. Az alantas kómikumnak egy formája, mely kisebb színművekben gyakran fordul elő. *Burleszk-kómikus* a »vastag kómikum« interpretálója. (Régebben Benza Károly volt e téren kiváló, Kovácsné szintén.)

Burleszk-játék-opera első kisérlet a téren a »Viszkots Jankó«, írta *Rochus Pumpernickel,* magyarosított címe »Tulokmányi Máté.« Valószínüleg 1819. ápr. 19-én adták Pesten, Láng Ádám fordításában.

Burnett (börnett) **Frances Eliza Hodgson,** angol írónő, sz. 1849. nov. 2-án, *Manchesterben,* megh. 1924. nov. 29-én, Newyorkban. Szinműve a »Kis lord« cimű vj., mely nálunk is sokáig kedvelt műsordarab volt. Magyar szinre alkalmazta *Komor* Gyula, zenéjét szerz.: *Orbán* Árpád. Bem. 1896. jún. 5-én, a Budai Szinkörben. Lefordította még *Hajó* Sándor is, szinre került a Magyar Szinházban, 1910. dec. 17-én, Fényes Annával a cimszerepben. Burnett írói pályáját tizenkétéves korában kezdte, amikor első kéziratát már kiadták. A »Little Lord Fauntleroy« először 1886-ban jelent meg és mikor szindarabbá dolgozta át, több mint 20.000 fontot keresett vele.

Bus Fekete László, író. (Lásd: Fekete László.)

Bus Károly, szinházi festő, 1853. márc. 1-én állt a szinészet szolgálatába.

Bus Vitéz, családi néven *Matkovics* Pál, író, sz. 1836-ban, megh. 1887. febr. 25-én, *Budapesten.* Igen népszerű humorisztikus író és műfordító volt az ötvenes és hatvanas években, a fővárosban, ahol az irodalomnak élt. Sok nyomoruságon ment keresztül. Szinműve: »Egy szép asszony betegje«, vígj. egy felvonásban. Előadták 1859. okt. 20-án, a Nemzeti Szinházban.

Busch Eugen, német szinigazgató, 1793. márc. 23-án gr. Unwerthtől átvette az első magyar szintársulat (budai) igazgatását 3 évre, de már 1794. ápr. 14-én az összes tagok előtt kijelentette, hogy a 3 évre kötött szerződést felbontja, mivel 11 hónap alatt 3000 forintot vesztett. Kárpótlásul lefoglalta a szinészek kárpitjait, díszleteit, eszközeit, melyeknek értéke mintegy 4000 forintban állapittatott meg. A Helytartótanács utasitására azonban B. kénytelen volt ápr. 21-től szept. 29-ig vezetni a társulatot. Ekkor egy provizórium alakult, amely kilátásba helyezte a helyzet javitását, de nem sok sikert ért el. Az ő igazgatása alatt történt a Sehy—Liptay-féle skandalum (L. o.) (1794. okt. 15.) 1795. húsvétján lemondott az igazgatásról.

Busnach (büsznak) **William Bertrand,** fr. szinműiró, sz. 1832-ben, megh. 1907-ben, *Párizsban.* Nálunk is szinre került művei: »Nana«, szmű, dalokkal 7 képben. Ford.: *Fái* J. Béla. Bem. 1882. jún. 12. Népszinház. (A párizsi Ambigu-szinházban első előadása 1881. jan. 29. 100-adszor: ápr. 24.) »Pálinka«, szinmű 5 felv. (L. o.) »A helyettes«, vj. 3 felv. Társszerző: *Duval* Georges. (Eredeti cime: »Le remplaçant«.) Bem. 1896. máj. 19. Vigszinház. Ford.: *Fái J.* Béla. »A feleségem nem sikkes«, vj. 3 felv. Társszerző: *Debrit.* Ford.: *Góth* Sándor. Bem. 1900. dec. 12. U. o.

Butti Enrico Annibale, olasz szinműiró, sz. 1868-ban, *Milanoban.* Érdeklődése az istentagadók felé irányul. Ilyenfajta munkája: »Lucifer«, dráma 4 felv. Ford.: *Hevesi* Sándor. Bem. 1906. szept. 15. Nemzeti Szinház. E művében a vallás és tudomány van egymással szembeállitva, melyben a szereplők sokat vitatkoznak a természetről, Istenről, metafizikáról. »Mindent semmiért« (»Tutto per nulla«), dráma. A kolozsvári szintársulat a Magyar Szinházban bemutatta 1912. máj. 7-én.

Buttler János gróf 1836. nov. havában a Nemzeti Szinház részére 2500 forintot ajándékozott.

Buttykai Margit, színésznő, sz. 1885 dec. 1-én, *Debrecenben.* Színipályára lépett 1913 júl. havában.

Buttykay Ákos (gálszécsi és butkai) zeneszerző, sz. 1871. júl. 22-én, *Halmiban* (Ugocsam.). A budapesti jogi fakultásnak volt hallgatója. Zenei tehetségének bővítésére Weimarba utazott, hol másfél évig tanult, 1895-ben a budapesti Zeneakadémiának volt a növendéke. 1905. okt. 19-én a Király Színház előadta »Bolygó görög« c. operettjét, felújították: 1909. dec. 16-án. Ugyanott 1907. febr. 1-én bemutatták »A harang« c. 3 felvonásos legendát, melyet részben *Kacsóh* Pongrác szerzette, szövegét írta *Pásztor* Árpád, melyben Blaha Lujzának parádés szerep jutott. Ez évben, febr. 21-én előadták a »Csibészkirály« c. operettjét, melynek szövegét *Szél* Lajos írta. Bostonban, 1916. febr. 1-én mutatták be »Pompom« c. alatt. »Hamupipőke« c. mesejátéka a Magy. Kir. Operaházban 1912. okt. 26-án került szinre. Társszerzők: *Bakonyi* Károly, *Farkas* Imre és *Gábor* Andor. »Az ezüst sirály« c. operettje (3. felv.) 1920. febr. 6-án került szinre a Városi Színházban. Szövegét írta *Földes* Imre. (Newyorkban első előadása 1923. okt. 2-án.) Buttykay gyönyörű kisérő zenét is írt az Ember tragédiájához. 1918-ban »Olivia hercegnő« c. operett zenéjét is ő szerzette. Bem. 1922. dec. 23-án, Fővr. Operett Színház. »A császárnő apródja«, operett 3 felv. Szövegét írta *Faragó* Jenő, verseit *Harmath* Imre. Bem. 1925. március hó 24-én, a Király Színházban.

Butz Károly, a M. Kir. Operaház főügyelője, sz. 1888. *Budapesten.* Fiatal korában zenésznek készült, mivel családjának minden tagja muzsikával foglalkozott. Éveken át játszott különböző budapesti zenekarokban. Az Operaház, ahol előzőleg már több éven keresztül mint színpadi zenész működött, 1918. őszén hívta meg ügyelőnek. Munkakörén kívül kis epizódszerepeket is játszik. (Farsangi lakodalom: Cigányprimás, Tenor: Orvos stb.). Feltünést keltettek humorisztikus színházi karcolatai az Operaház művészeiről, melyek a budapesti napilapok hasábjain is megjelentek.

Buza Győző, színész, sz. 1890 júl. 18-án, *Szombathelyen.* Színipályára lépett 1922 aug. 20-án.

Búzás (Berger) Vilmos, színész, sz. 1869-ben, *Pécskán.* Színipályára lépett 1887 ápr. 1-én, Pesti Ihász Lajosnál.

Buzsáky József, színész, sz. 1905 okt. 31-én, *Kaposvárott.* Színipályára lépett 1926 szept. havában.

Büchler Rachel, budapesti születésű énekesnő, 1880. jún. 8-án bemutatkozott a Nemzeti Színházban, a »Faust« Margaretá-jában. »Hangja szép csengésű, nem túlerős, de nem teljesen egészséges... azonban ízléssel énekel s van érzéke a drámai ének iránt, mint azt a templomjelenetben s az V. felvonás finálájában megmutatta«, — írta ekkor a »Pesti Hirlap«, 1880. jún. 9-én.

Büchler Vilma, színésznő, sz. 1861-ben, *Aradon.* Színipályára lépett 1879 febr. havában, Aradon.

Büchner Georg, német költő, sz. 1813. okt. 17-én, *Darmstadtban,* megh. 1837. febr. 19-én. Munkája: »Danton halála«, dráma 3 felv., 19 képben. Ford.: *Kosztolányi* Dezső. Bem. 1928. okt. 4. Magyar Színház. (A darab ellen a rendőri cenzura tiltakozással élt, miért is összevonással kellett előadni.)

Büky Miklós, színműíró. Színműve: »Atya és vetélytárs«, eredeti dráma. Előadták 1853. márc. havában, Sümegen, Szabó Károly társulatánál. 1861. júl. 12-én előfizetési felhívást intéz színműveire.

Bűvös vadász, opera, írta: *Kind* Frigyes, zenéjét szerz.: *Wéber* Mária Károly. Ford.: *Szerdahelyi* József. Előadták először Kolozsvárt 1825. márc. 19., utána Szegeden, 1827. máj. 21., Szabadkán 1827. júl. 23., Pécsett szept. 27., Székesfehérvárt okt. 23., Pesten dec. 21., majd a Nemzeti Színházban is szinre került: 1838. július 28-án, ezzel a szereposztással: Gáspár: *Szerdahelyi* József; Max: *Erkel;* Agatha: *Felbér* Mari; Anna: *Éder* Lujza; Ottokar: *Frikk;* Kuno: *Szilágyi* Pál; Kilian:

Zsivora; Remete: *Molnár*. A M. Kir. Operaházban *Ormay* Ferenc fordításában 1885. jan. 22-én került színre, a következő szereposztás mellett: Ottokár: *Láng* Fülöp; Kuno: *Szendrőy* Lajos; Agata: *Turolla* Emma; Max: *Gassi* Ferenc; Remete: *Tallián* János; Kilian: *Dalnoki* Béni; Számiel: *Gonda*. A M. Kir. Operaház többször felujította, többek között 1926. jún. 5-én is. (A partitúrával a szerző 1820. máj. 13-án készült el és 1821. nov. 3-án bemutatták a bécsi udvari színházban, 16 próba után. U. o. a 100-ik előadása 1829. febr. 2. 200-ik előadása 1843-ban, a 300-ik 1865-ben és a 400-ik 1881-ben volt. A bécsi An der Wienben 1846. máj. 17-én volt a bemutatója. Az új operában 1870. jan. 17-én.) Berlinben bemutatták 1821. jún. 18-án, a szerző személyes dirigálása mellett. Drezdában 1822. jan. 20-án. U. o. 700-adszor: 1916. ápr. havában. Kopenhágában 1822. jan. 28-án. Münchenben 1822. ápr. 15-én. Milanoban 1872-ben. Rómában 1874. nov. 25-én mutatták be.